ΕΛΕΝΗ Ν. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝ. ΕΠΙΣΤ. - ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Διδακτορική διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

ΑΘΗΝΑ 1997

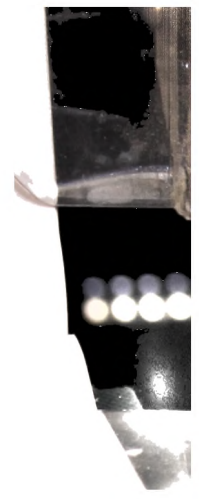

«Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα»

(Ν 5343/32 αρθ. 202, παρ 2).

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η μελέτη για την εκπόνηση Διδακτορικής Διατριβής ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1994, αποτελώντας συνέχεια της ενασχόλησής μου με θέματα σχέσεων φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και διαδικασιών ανάπτυξης και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 1997. Κατά τη διάρκειά της είχα την τιμή να θεωρούμαι υπότροφος του ΙΚΥ.

Η υπόδειξη του θέματος οφείλεται στον Αντιπρύτανη Παντείου Πανεπιστημίου καθηγητή κ. Π. Γετίμη, η αποσαφήνιση του όμως και ο τελικός προσδιορισμός στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Π. Λουκάκη, που είχε την αρμοδιότητα της επιμέλειας και παρακολούθησης της εκπόνησης την αντίστοιχη τριετία.

- Το Α΄ μέρος (κεφ. 1, 2) είναι αφιερωμένο στις βασικές έννοιες και στις θεωρητικές προσεγγίσεις για το περιβάλλον.
- Στο Β΄ μέρος (κεφ. 3, 4) εξετάζονται οι πολιτικές περιβάλλοντος και διαχείρισης ακτών στο διεθνή χώρο και στις χώρες της Μεσογείου.
- Το Γ΄ μέρος (κεφ. 5) ασχολείται με τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος και των παράκτιων περιοχών της Ελλάδας, τις χρήσεις γης των παράκτιων περιοχών και τα συναφή περιβαλλοντικά προβλήματα.
- Το Δ΄ μέρος (κεφ. 6) πραγματεύεται τις πολιτικές και τη διαχείριση των παράκτιων περιοχών στην Ελλάδα, με αναφορά στους αρμόδιους φορείς, το θεσμικό πλαίσιο, τη διεθνή και τη συνεργασία με την ΕΕ καθώς και την αποτελεσματικότητά τους.
- Στο Ε΄ μέρος (κεφ. 7) μέσα από γενικές συγκρίσεις των πολιτικών περιβάλλοντος των μεσογειακών χωρών οριοθετείται η θέση της Ελλάδας μεταξύ τους και προκύπτει η αναγκαιότητα καθιέρωσης και προώθησης πολιτικής ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών, ενώ τη διερεύνηση μελετών περιπτώσεων για την αναζήτηση βελτιωμένου προτύπου σχεδιασμού ακολουθούν προτάσεις με μακροπρόθεσμη προοπτική.

Οφείλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν στα διάφορα στάδια της εργασίας:

Στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Π. Λουκάκη στον οποίο αποδίδονται οι κύριες κατευθύνσεις για τη συλλογή πρωτογενούς υλικού και την πορεία της μελέτης, για την εποικοδομητική κριτική του κατά τη συγκρότηση του κειμένου της εργασίας, τη συμβολή του στη διευκρίνηση ζητημάτων μεθοδολογίας και διάρθρωσης και την αμέριστη υποστήριξη που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της εκπόνησής της.

Στα άλλα δύο μέλη της επιτροπής παρακολούθησης της Διατριβής, καθηγητές κ.κ. Π. Γετίμη και Ί. Σιδηρόπουλο, για το επιστημονικό ενδιαφέρον που περιέλαβαν τη μελέτη και τη βοήθειά τους σε θέματα θεωρητικής προσέγγισης που αποδείχθηκαν σημαντικά για πιο άρτιο αποτέλεσμα.

Επίσης, ευχαριστώ συνολικά την επιτροπή για την πρόνοια και μεσολάβησή της όσον αφορά στην πρόσβασή μου σε αρμόδιους φορείς.

Ευχαριστίες οφείλονται στον Δρ. Π. Μηχανικό κ. Σ. Κάπρο, στον υπ. Δρ. Αρχιτέκτονα - Τοπογράφο κ. Ι. Κιουσόπουλο, στην υπ. Δρ. Χωροτάκτη κα Α. Νικολάου και ιδιαίτερα στον υπ. Δρ. Οικονομολόγο κ. Σπ. Δάκογλου για τη διάθεση στοιχείων αρχειακού υλικού, τη συμβολή στην ανταλλαγή κοινών προβληματισμών και απόψεων στο θέμα και τις διευκρινήσεις και ουσιαστικές κρίσεις τους σε τομεακές πτυχές του, καθώς και στον υπ. Δρ. Ιατρό κ. Κων. Σταματίου για τη βοήθειά του στις μεταφράσεις ιταλικής και ισπανικής βιβλιογραφίας.

Σημαντική ήταν η συμβολή, στη συγκέντρωση πρωτογενούς ή αρχειακού υλικού των Διοικητικών και Επιστημονικών φορέων της χώρας, ΜΚΟ και Πρεσβειών και Διπλωματικών Αποστολών των μεσογειακών χωρών στην Ελλάδα, που ευγενικά συνεργάστηκαν διευκολύνοντας την έρευνά μου σε δύσκολα προσβάσιμες πηγές πληροφοριών.

Ευχαριστώ επίσης την κ. Πικραμένου Ε., την κ. Σκάρλα Α. και τον κ. Κράββαρη Αθ. για την προσεκτική ηλεκτρονική επεξεργασία του τελικού κειμένου της διατριβής.

Τέλος, την οικογένειά μου για την ηθική συμπαράσταση και τις ευνοϊκές συνθήκες που μου παρείχε την πρόσφατη τριετία, με αποτέλεσμα την έγκαιρη και άρτια εκπόνηση της εργασίας.

Μεγάλο μέρος της μελέτης οφείλεται στην κάθε είδους συμβολή όλων των προαναφερόμενων, χωρίς την οποία δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωσή της.

Ελένη Σταματίου

Αθήνα, Οκτώβριος 1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ IX

ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ X

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

0.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ 1

0.2 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ 2

0.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ - ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΘΕΜΑΤΟΣ 5

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ - ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ 8

1.1 ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ 8

1.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ 9

1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ, ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 11

1.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 13

1.5 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 17

1.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ 18

1.7 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ 21

1.8 ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ 23

1.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 26

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 31

2.1 ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ - ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ 31

2.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 31

2.1.2 ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ 35

2.1.3 ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ 37

2.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ 39

2.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 40

2.3.1 ΓΕΝΙΚΑ 40

2.3.2 Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 41

2.3.3 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ - ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ 42

2.4 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 47

2.4.1 ΓΕΝΙΚΑ 47

2.4.2 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΑΚΤΩΝ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΑΒΙΟΤΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ 48

2.4.3 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ 51

2.4.4 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΑΚΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ 57

2.4.5 ΜΙΚΤΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ 59

2.5 ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ 59

2.6 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ 61

2.7 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΟΝΟ 62

2.7.1 ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ 62

2.7.2 ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΚΑΙ BLUE PLAN ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ 64

2.7.3 ΤΑΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ 64

2.7.4 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 67

2.7.5 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ 71

2.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 71

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

3. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ 76

3.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΦΟΡΕΙΣ 76

3.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 76

3.1.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ 76

3.1.3 ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ 82

3.1.4 ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 83

3.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ - ΦΟΡΕΙΣ 86

3.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 86

3.2.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ 87

3.2.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ 93

3.2.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΜΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ 103

3.2.5 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ 105

3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 106

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ 112

4.1 ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ 112

4.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ 116

4.2.1 ΙΣΠΑΝΙΑ 117

4.2.2 ΓΑΛΛΙΑ 123

4.2.3 ΜΟΝΑΚΟ 130

4.2.4 ΙΤΑΛΙΑ 132

4.2.5 ΜΑΛΤΑ 140

4.2.6 ΣΛΟΒΕΝΙΑ 144

4.2.7 ΚΡΟΑΤΙΑ 147

4.2.8 ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ 150

4.2.9 ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ 152

4.2.10 ΑΛΒΑΝΙΑ 154
4.2.11 ΤΟΥΡΚΙΑ 157
4.2.12 ΚΥΠΡΟΣ 164
4.2.13 ΣΥΡΙΑ 170
4.2.14 ΛΙΒΑΝΟΣ 173
4.2.15 ΙΣΡΑΗΛ 175
4.2.16 ΑΙΓΥΠΤΟΣ 179
4.2.17 ΛΙΒΥΗ 185
4.2.18 ΤΥΝΗΣΙΑ 188
4.2.19 ΑΛΓΕΡΙΑ 193
4.2.20 ΜΑΡΟΚΟ 197

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 202

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 214

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 214
5.1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ 214
5.1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ 214
5.1.2.1 ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΝΑΓΛΥΦΟ 214
5.2.2.2 ΚΛΙΜΑ 216
5.1.2.3 ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑΣ 217
5.1.3 ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ 218
5.1.3.1 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 218
5.1.3.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ 219
5.1.3.3 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ 221

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 223
5.2.1 ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ 223
5.2.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 227
5.2.3 ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΤΩΝ 229

5.2.4 ΤΟ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 229
5.3 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ 231
5.4 ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ 239
5.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 241

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 246
6.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ 246
6.1.1 ΜΕΣΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ 246
6.1.2 ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ - Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ 251
6.1.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ 251
6.1.2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ 256
6.1.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ 256
6.1.2.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ 258
6.1.2.5 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ 264
6.1.2.6 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ 265
6.1.3 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ 265
6.1.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 267
6.1.5 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 272
6.1.6 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 288
6.1.7 ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 290
6.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ 291
6.2.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ 291
6.2.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ 296
6.2.3 ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ 303
6.3 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ 309
6.4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΚΤΩΝ 313
6.5 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ 314
6.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 316

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ

7. ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ 325

7.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ - ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟ 325

7.2 ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ 338

7.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 338

7.2.2 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ - Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ 340

7.2.3 ΚΟΙΝΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ 345

7.2.4 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ 346

7.2.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ 346

7.2.6 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ, ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ 347

7.3 ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ 348

7.3.1 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ 348

7.3.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ 349

7.3.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 353

7.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 354

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 357

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ 361

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Π.2.1 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΛΟΙΩΣΗΣ ΧΕΡΣΑΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΟΡΩΝ

Π.2.2ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Π2.3 ΚΥΡΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΠΥ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΑΚΤΕΣ

Π.2.4 ΖΩΝΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Π.3.1 ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ (1995-1999)

Π.3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Π3.3 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Π4.1 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Π.4.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ- ΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ

Π.4.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ - ΤΑΣΕΙΣ

Π.4.4ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΚΤΩΝ ΑΝΑ ΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Π.4.5 ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Π.4.6 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Π.4.7 ΜΕΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΚΤΩΝ – ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΜΕΣΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Π.4.8 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΠΤΥΚΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Π.4.9 ΑΠΟΔΟΧΗ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΠΌ ΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Π.4.10 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ MEDPOL

Π.4.11MEDPOL ΦΑΣΗ II – MONITORING (1983-1995)

Π.5.1 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Π.5.2 ΑΕΠ (ΣΕ ΔΙΣ ΔΡΧ.)

Π.5.3 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ (1971-1991)

Π.5.4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ ΤΥΠΟ

Π.5.5 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΑΚΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ

Π.5.6 ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ

Π.5.7 ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΜΜΟΘΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Π.5.8 ΤΥΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

Π.5.9 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Π.5.10 ΠΟΣΟΣΤΟ % ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΜΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ – ΚΥΡΙΕΣ ΑΙΤΙΕΣ

Π.5.11 ΤΑ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΠΑΝΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Π.5.12 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Π.5.13 ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Π.5.14ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ

Π.6.1ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ-ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΝΑ ΝΟΜΟ

Π.6.2 ΝΕΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΠΑ 1994-1999 – ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΥΝΟΛΟΥ ΣΠΑ (ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ) ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ

Π.6.3 ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΠΕΡ

Π.6.4 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE

Π.6.5 ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Π.6.6 ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΝΕΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ

Π.6.7 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Π.6.8 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (α,β,γ,δ,ε).

Π.6.9ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δ.4.1ΚΑΤΑΝΟΜΗ % ΑΣΤΙΚΟΥ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΎ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Δ.4.2 ΠΟΣΟΣΤΟ % ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΕΚΤΑΣΗΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ

Δ.6.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Δ.6.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

0.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η δυνατότητα του περιβάλλοντος ως "εναλλάκτη της ζωής" [Παπαϊωάννου Δ. (1991), σ. 4] έχει προσεγγίσει πλέον οριακά σημεία με απόρροια την παγκόσμιας σημασίας κρίση της βιωσιμότητας της Γης. Λαμβάνοντας πλανητικές διαστάσεις τις τελευταίες δεκαετίες, το οικολογικό ζήτημα είναι εκείνο που για πρώτη φορά στην ιστορία της η ανθρωπότητα καλείται να επιλύσει ενωμένη σε μια κοινή προσπάθεια απαιτούμενων συστηματικών δράσεων και αντιμέτωπη με τις σοβαρές ευθύνες της απέναντι στις μελλοντικές γενιές.

Σημαντική πτυχή του συνολικού προβλήματος που έχει οδηγήσει στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για άμεση και άρτια προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί η έλλειψη μακροπρόθεσμης και ολοκληρωμένης διαχείρισής του της οποίας οι επιπτώσεις είναι ορατές και καθημερινή η βίωσή τους.

Αντικείμενο της μελέτης αποτελεί η στενότερη προσέγγιση του ζητήματος της Διαχείρισης Περιβάλλοντος και η καταγραφή και κριτική θεώρηση των πραγματοποιούμενων προσπαθειών μέσω πολιτικών, από τοπικούς, περιφερειακούς, κρατικούς ή διεθνείς φορείς για την προστασία των ακτών της Ελλάδας και η αναφορά και ο συσχετισμός με το μεσογειακό χώρο. Παράλληλα θα διερευνηθούν τα αίτια των υφιστάμενων φορτίσεων των ακτών καθώς και οι πιθανές προβλέψεις και μελλοντικά σενάρια που βασίζονται στην παρούσα κατάσταση. Ουσιαστική είναι η αναφορά σε χρήσεις γης, Νομοθεσία, Σχεδιασμό και Διαχείριση της παράκτιας ζώνης και η σύνδεση με αστική, τουριστική, βιομηχανική και άλλους τύπους ανάπτυξης.

Η **μεθοδολογία** που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της μελέτης περιλαμβάνει τη συλλογή υλικού μέσω διεθνούς βιβλιογραφίας συνεντεύξεων, ανταλλαγών απόψεων με ειδικούς επιστήμονες ή στελέχη αρμόδιων τοπικών, κρατικών ή διεθνών φορέων συναφών με τους εξεταζόμενους περιβαλλοντικούς τομείς, αλλά και επιτόπιας έρευνας. Οι επιλογές εποπτικού υλικού και η επεξεργασία με στατιστική ανάλυση και απεικόνιση δεδομένων συνοδεύουν το κείμενο για πληρέστερη παρουσίασή του.

Επιμέρους θέματα θα αποτελέσουν:

- Προστασία περιβάλλοντος - Νομοθεσία
- Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων
- Εφαρμογή Κτηματολογίου
- Φέρουσα Ικανότητα Τουριστικής Ανάπτυξης
- Ειδικές χωροταξικές μελέτες
- Κατηγορίες - τύποι ακτών και αντίστοιχοι τύποι δραστηριοτήτων

- Ιδιαιτερότητες ακτών ως φυσικών πόρων
- Ανεπάρκεια των υφιστάμενων πολιτικών όπως αποδεικνύεται στη Νομοθεσία, το Σχεδιασμό και τη Διαχείριση
- Ελληνικά δεδομένα - υφιστάμενη κατάσταση - προοπτικές
- Σχέσεις και αλληλεξάρτηση ελληνικού με διεθνές και κοινοτικό πλαίσιο πολιτικών
- Η εμπειρία από το μεσογειακό χώρο με επιμέρους διαφοροποιήσεις με βάση πολιτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους.

Από τη διερεύνηση της διαχείρισης του Περιβάλλοντος με κεντρικό άξονα τις υφιστάμενες και ζητούμενες πολιτικές για επίτευξη της εναρμόνισης μεταξύ ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας στις ακτές αναμένεται να εξαχθούν **συμπεράσματα** που θα συνεισφέρουν στη διαδικασία κατάρτισης στρατηγικών για τη βέλτιστη αυτή ισορροπία, που η συμβολή στην αναζήτησή της αποτελεί **σκοπό** της μελέτης αυτής.

0.2 ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Στη συνέχεια θα αναφερθούν οι βασικές έννοιες που χρησιμοποιούνται στη μελέτη και ο σαφής καθορισμός τους είναι απαραίτητος για την παρακολούθησή της.

• Με τον όρο **"περιβάλλον"** εννοούμε το σύνολο του φυσικού και ανθρωπογενούς χώρου και των αντίστοιχων παραγόντων τους από τις αλληλεπιδράσεις των οποίων εξαρτάται η οικολογική ισορροπία, η κοινωνική ανάπτυξη και οι συνθήκες διαβίωσης. Η υπέρβαση των ορίων των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων προκαλεί διατάραξη των ισορροπιών που διέπουν τα οικοσυστήματα, προϊόντα μακροχρόνιων πολύπλοκων διαδικασιών.

Περιλαμβάνει κοινωνικές, αισθητικές, πολιτιστικές, χωροταξικές και άλλες πτυχές αναφερόμενο στους τομείς: **άνθρωπος, πανίδα** και **χλωρίδα, έδαφος, ύδατα, ατμόσφαιρα** και **κλίμα**, στην αλληλεπίδραση των προαναφερόμενων ενοτήτων, και **υλικά αγαθά** και **πολιτιστική κληρονομιά**.

Η έννοια του περιβάλλοντος -ορισμός του οποίου δεν περιλαμβάνεται στο συναφές κοινοτικό δίκαιο- δεν διαθέτει καθορισμένα πλαίσια. Αντίθετα, διερευρύνεται μακροπρόθεσμα σε συνάρτηση με τα προκύπτοντα νέα δεδομένα συνόλου πεδίων διερεύνησης στα πλαίσια μεγάλου φάσματος επιστημονικών (κοινωνικών, οικονομικών, χωροταξικών κ.ά.) τομέων.

• **Οικολογική ισορροπία** θεωρείται η γενικά σταθερή και διαμορφωνόμενη με την πάροδο του χρόνου μεταξύ των παραγόντων και των στοιχείων του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, τ. 2, Ιουλ. - Αυγ. 1995, σ. 4].

• **Οικοσύστημα** αντιπροσωπεύει κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος με δράση και αλληλεπίδραση μεταξύ τους, σε συγκεκριμένο χώρο [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, τ. 2, Ιουλ. - Αυγ. 1995, σ. 4].

• **Διαχείριση περιβάλλοντος** θα θεωρήσουμε το σύνολο των ενεργειών και αποφάσεων (οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών ή συνδυασμών τους) που αναφέρονται σε συγκεκριμένη περιοχή, τους φυσικούς πόρους ή και το τοπίο της, με στόχο την επίτευξη κοινωνικά αποδεκτής ισορροπίας μεταξύ των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην περιοχή και της ποιότητας των οικοσυστημάτων που επηρεάζονται από αυτές [UN (1982), Coastal Area Management and Development]. Οι παρεμβάσεις πρέπει να συνδέονται με το συναφές θεσμικό πλαίσιο και να προϋποθέτουν το σωστό και σαφώς καθορισμένο επιμερισμό ευθυνών όσον αφορά στο σχεδιασμό και τη συμπεριφορά απέναντι στο περιβάλλον. Η εναρμόνιση της οικονομικής ανάπτυξης με τις συνθήκες διατήρησης ή βελτίωσης της ποιότητας των οικοσυστημάτων απαιτεί την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού προβληματισμού στη διατύπωση και εφαρμογή οικονομικών και τομεακών στρατηγικών και συντονισμένη δράση μεταξύ φορέων με διϊστάμενες βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες. Σημειώνεται πως η **διαχείριση του περιβάλλοντος (Environmental Management)** ξεκίνησε αρχικά ως προσπάθεια συντονισμού του έργου επιμέρους περιβαλλοντικών και οικολογικών τομέων και συνεργασίας διεπιστημονικών ομάδων ιδιαίτερα κατά τη διεξαγωγή μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στο ίδιο πεδίο ισχυρή ήταν η επίδραση της διαμορφωνόμενης κατά τη δεκαετία του 1970 [ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Δ. (1991), σ. 5] έννοιας και ειδικότητας του *Environmental Management* (με την επιχειρηματική του μορφή), με μη ικανοποιητική προσέγγιση και ανταπόκριση στις περιβαλλοντικές και οικολογικές ανάγκες και απαιτήσεις και διάσταση απόψεων στην αντιμετώπισή τους σε σχέση με τους συναφείς με το περιβάλλον επιστημονικούς κλάδους.

• **Φυσικούς πόρους** αποτελούν, συνολικά, τα στοιχεία του περιβάλλοντος με χρησιμοποίηση ή δυνατότητα χρησιμοποίησης για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, τα οποία θεωρούνται αξίες του κοινωνικού συνόλου [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, τ. 2, Ιουλ. - Αυγ. 1995, σ. 4].

• **Τοπίο** συνιστά "κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος, που μεμονωμένα ή αλληλεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία" [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, τ. 2, Ιουλ. - Αυγ. 1995, σ. 4].

• **Περιβαλλοντική Πολιτική** είναι η διατύπωση και αποδοχή συνόλου αρχών, στόχων, κατευθύνσεων και μέτρων στις οποίες θα στηριχθούν οι μελλοντικές αποφάσεις για τις κατευθύνσεις και τους στόχους τους οποίους θέτει ένας φορέας (τοπικός, περιφερειακός, κρατικός ή διεθνής) για συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα.

• Ως **ακτή** ορίζεται η φυσική μεταβατική ζώνη ανάμεσα στην ξηρά και τη θάλασσα της οποίας το πλάτος καθορίζεται με βάση επιστημονικές ή άλλες θεωρήσεις και εξαρτάται από αλληλεπιδράσεις φυσικών στοιχείων που συνθέτουν μορφολογική, βιολογική και γεωγραφική ποικιλία τύπων της. Αποτελεί ιδιαίτερα ευαίσθητη περιοχή, πολύ σημαντική για τη φυσική ισορροπία, αλλά και με πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη.

• Οι **ελληνικές ακτές** χαρακτηρίζονται από πολυποίκιλους σχηματισμούς ειδών και οικοσυστημάτων. Ο τόποι αυτοί και τα οικοσυστήματα αφενός απαιτούν ποιότητα διαβίωσης προς όφελος των σύγχρονων γενεών ανά την Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο και αφετέρου αποτελούν κληρονομιά για τις μελλοντικές γενιές. Η ελληνική παράκτια ζώνη περιλαμβάνει τα πιο εύφορα και πεδινά τμήματα της χώρας και αποτελεί φυσικό πόρο καθώς και πόλο έλξης για δραστηριότητες αναψυχής. Το κυρίαρχο τμήμα των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων (Τουρισμός, Βιομηχανία, οικιστική ανάπτυξη κλπ) είναι χωροθετημένο στην ευρύτερη παράκτια περιοχή λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πλεονεκτημάτων της αλλά έχει οδηγήσει και σε αρνητικές συνέπειες στη φυσική, οικολογική και μακροπρόθεσμη οικονομική ισορροπία.

Οι τάσεις ανταγωνισμού, ο υποβιβασμός και η αλλοίωση των παράκτιων οικοσυστημάτων και το γεγονός ότι οι ακτές συνθέτουν πεπερασμένους πόρους εθνικής σημασίας υποδεικνύουν και επιβάλουν την αναζήτηση τρόπων προστασίας, πολιτικών και μεθόδων διαχείρισής τους.

• **"Μεσόγειος"** στη μελέτη θεωρείται η περιοχή που περιλαμβάνει χώρες ή τμήματα χωρών γύρω από τη Μεσόγειο θάλασσα (στις ηπείρους Ευρώπη, Ασία και Αφρική) και καθορίζεται από γεωγραφικά όρια παραμέτρων όπως: το θαλάσσιο σύστημα, το ανάγλυφο του εδάφους, το κλίμα, το οικοσύστημα και τα κοινωνικοπολιτιστικά και οικονομικοπολιτικά χαρακτηριστικά.

Ποτέ κανένας άλλος γεωγραφικός παράγοντας δεν διαδραμάτισε τόσο καταλυτικά σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη ιστορία και την πολιτιστική εξέλιξη όσο η Μεσόγειος και η περιοχή της -περιβάλλον διαμορφωμένο μέσα από φυσικές διαδικασίες- αποτελεί σύνθετο οικοσύστημα τόσο φυσικό όσο και ανθρωπογενές. Αυτός είναι ο ένας λόγος που αποτελεί σημείο αναφοράς στη μελέτη. Ο άλλος είναι η σύνδεσή της με τη χώρα μας.

Η μελέτη της δυναμικής των παράκτιων περιοχών της Μεσογείου είναι απαραίτητη επειδή η αναπόφευκτα ταχεία αστική ανάπτυξη προκαλεί ιδιαίτερα προβλήματα που αφορούν συνολικά στις δραστηριότητες του ανθρώπου, επιδρώντας σε όλα τα στοιχεία του περιβάλλοντος. Σε ένα διάστημα 20 - 40 ετών από σήμερα, πάντως, θεωρείται πως η αστικοποίηση θα αναπτυχθεί κυρίως στο υφιστάμενο δίκτυο αστικών περιοχών που θα έχουν ληφθεί ως βασικά δεδομένα για

τις χρήσεις γης, ακόμη και αν σημειώνονται τάσεις αδιάκοπης επέκτασης στις ακτές [GRENON M., BATISSE M. (1989)].

Σημαντικότατο στοιχείο της Μεσογείου, οι ακτές της, υφίστανται σοβαρές απειλές λόγω της έντονης αστικοποίησης, της βιομηχανικής ανάπτυξης, της πληθυσμιακής συγκέντρωσης σε αυτές, της μόλυνσης, της όξυνσης, της διάβρωσης του εδάφους και της απερήμωσης[1].

Η θεσμοθέτηση και εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών για την προστασία των μεσογειακών ακτών συνεπάγεται την προστασία του περιβάλλοντος, γενικότερα και ουσιαστικά τη βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας ζωής.

0.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΕ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ - ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η όλη έρευνα θα εστιαστεί στη διερεύνηση της δυνατότητας ύπαρξης μιας κοινά αποδεκτής, λειτουργικής, αξιόπιστης και ολοκληρωμένης στρατηγικής Διαχείρισης Περιβάλλοντος για την προστασία και ισόρροπη ανάπτυξη του φυσικού πόρου των ακτών με έμφαση στο Σχεδιασμό και τη χωροταξική οργάνωση, που θα επιτρέπει ικανοποιητικά αποτελέσματα και εφαρμογές. Επίκεντρο της μελέτης θα αποτελέσει η Διαχείριση Περιβάλλοντος με την έννοια της διαχείρισης του χώρου και των μετασχηματισμών του, των μέχρι τώρα παρεμβάσεων με βάση το ισχύον θεσμικό αλλά και κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο, και η αναζήτηση νέων πολιτικών κατάλληλων κατά περίπτωση.

Οι κύριες βιβλιογραφικές αναφορές (κυρίως αγγλόφωνες και γαλλόφωνες) για το περιβάλλον γενικά, χρονολογούνται στο τέλος της δεκαετίας του 1950 με τη θέση του οικολογικού ζητήματος, ενώ ειδικότερα θέματα που αφορούν στη διαχείριση φυσικών πόρων όπως οι ακτές άρχισαν να απασχολούν τη διεθνή βιβλιογραφία στη δεκαετία του 1980 και την ελληνική ιδιαίτερα μετά το 1990 κυρίως μέσα από έρευνες αρμόδιων τμημάτων ΑΕΙ.

Η οργάνωση διεθνών συνεδρίων και επιστημονικών συναντήσεων με την ίδια θεματολογία έχει επίσης πρόσφατη ιστορία εφόσον αναφέρεται περισσότερο στην τελευταία πενταετία (π.χ. **MEDCOAST' 93** και εξακολούθησε με την προώθηση των ίδιων αναζητήσεων στο **MEDCOAST' 97**)[2]. Ωστόσο δεν έχει καλυφθεί το σύνολο των πτυχών του θέματος λόγω πολυδιάστασής του αφήνοντας περιθώριο προβληματισμού και έρευνας για τις αδιερεύνητες διαστάσεις του και σε επόμενους μελετητές.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προσεγγίσεις του θέματος από τη διερεύνηση εκτεταμένης διεθνούς βιβλιογραφικής αναφοράς η μελέτη περιλαμβάνει τη συστηματική καταγραφή, ανάλυση και κριτική των πολιτικών για την προστασία και διαχείριση των ελληνικών και μεσογειακών ακτών, την ομαδοποίησή τους ως κατηγοριών περιοχών που έλκουν πλήθος και συνδυασμούς δραστηριοτήτων καθώς και των συνεπειών των τελευταίων στο περιβάλλον (άναρχη δόμηση, εκροές αποβλήτων, αλλοίωση χλωρίδας και πανίδας κλπ.).

Από τις συσχετίσεις των θεσμικών πλαισίων των μεσογειακών χωρών, των περιβαλλοντικών πολιτικών και των αντίστοιχων προβλημάτων της παράκτιας ζώνης προκύπτουν συνιστώσεις που σε συνδυασμό με τις αναφερόμενες προβλέψεις του **Blue Plan** συμβάλουν στην απεικόνιση του μεσογειακού παράκτιου χώρου και των δυνατοτήτων (οικολογικής, περιβαλλοντικής, χωροταξικής, αναπτυξιακής) μελλοντικής αναβάθμισής του.

Δεν παραλείπεται ανάλυση των αναφερόμενων σε περιοριστικούς όρους λειτουργίας χρήσεων γης αποσπασμάτων της ισχύουσας νομολογίας, από την οποία απορρέει η διευθέτηση και περιβαλλοντική προστασία της παράκτιας ζώνης.

Τη μελέτη απασχόλησε επίσης η αδυναμία απόδοσης σαφούς εννοιολογικού προσδιορισμού και οριοθέτηση της παράκτιας ζώνης στο διεθνές (κυρίως μεσογειακό και ΕΕ) θεσμικό πλαίσιο με συνεπακόλουθη συνέπεια τη δυσχέρεια διαχείρισής της.

Σημαντική για την αξιοποίηση του αναπτυξιακού προσοδοφόρου ελληνικού παράκτιου χώρου είναι η ανάλυση της μορφολογίας του και των περιβαλλοντικών προβλημάτων ανά νομό στη χώρα. Η εξέταση της ακολουθείται από την προσέγγιση ποσοτικοποίησης και αλληλοσχέτισης των μετρήσιμων μεγεθών της παράκτιας ζώνης, ιδιαίτερα εκείνης των νησιών και τη διερεύνηση της αναλογίας εμβαδού προς ακτογραμμή. Η επεξεργασία των αντίστοιχων (συνήθως μεγάλων) δεικτών, απορροιών της πολυδιάσπασης και του έντονου οριζόντιου διαμελισμού του ελληνικού νησιωτικού σώματος, με κατάλληλη αξιοποίηση ενδέχεται να συμβάλει στην αύξηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του.

Την αναφορά της δράσης των ΜΚΟ στην Ελλάδα, με πολυετή ιστορία στην προώθηση της θέσπισης περιβαλλοντικά προστατευόμενων παράκτιων ή μη περιοχών συμπληρώνει η καταγραφή του συνόλου των αντίστοιχων δραστηριοποιούμενων για το παράκτιο περιβάλλον, ενώ εντοπίζονται ουσιαστικές ελλείψεις σε μεγάλους νόμους της χώρας.

Η καταγραφή των περιβαλλοντικών διεθνών συμβάσεων και οδηγιών της ΕΕ που έχουν ενσωματωθεί στο θεσμικό πλαίσιο της χώρας, και των κοινοτικά χρηματοδοτούμενων συναφών δράσεων καθώς και οι αναφορές σε διεθνή ή τοπικά συνέδρια με συμμετοχή διοικητικών ή επιστημονικών φορέων αποτελούν επίσης άξονες προσέγγισης των πολιτικών της χώρας αναφορικά με τη διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος και του παράκτιου χώρου.

Η συσχέτιση των πολιτικών της Ελλάδας με εκείνες του μεσογειακού χώρου πραγματοποιείται, μεταξύ άλλων, με τη στατιστική ανάλυση και επεξεργασία δεδομένων όπως ποσοστών αστικοποιημένου και αγροτικού πληθυσμού, (συνολικά ή μερικώς προστατευόμενων) περιβαλλοντικά περιοχών, πληθυσμιακής πυκνότητας μεταξύ ακτών και ενδοχώρας και μελλοντικές εκτιμήσεις τους. Αφορά σε ζητήματα Νομοθεσίας, Σχεδιασμού και Διαχείρισης, σε συγκρίσεις καθοριστικών παραμέτρων και σε προτάσεις για αποδοτικότερες στρατηγικές και διεθνείς εφαρμογές στο πεδίο της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης.

1. Η *ερημοποίηση*, σύγχρονο σοβαρό πρόβλημα πολλών -κυρίως μεσογειακών- χωρών, έχει αναγνωρισθεί ως απειλή για την ανθρωπότητα από την **Παγκόσμια Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του Ρίο** της Βραζιλίας το 1992. Οφειλόμενη στην εντατική διαρκή επιρροή διαφόρων φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων όπως η ξηρασία, οι πυρκαγιές, η διάβρωση και η υπερεκμετάλλευση, οδηγεί στην υποβάθμιση των βιολογικών και παραγωγικών δυνατοτήτων των εδαφικών πόρων με συνέπεια τη δημιουργία ή την επέκταση άγονων περιοχών.

Συμμετέχοντας ενεργά στην υλοποίηση της **"Διεθνούς Συμφωνίας για την καταπολέμηση της Ερημοποίησης"** που διαμορφώθηκε από την προαναφερόμενη Παγκόσμια Διάσκεψη, η ΕΕ εφαρμόζει από το 1987 προγράμματα μελέτης, ανάλυσης και αντιμετώπισης της ερημοποίησης που πλήττει κυρίως τις χώρες της Μεσογείου.

Στο **"Διεθνές Συνέδριο για την ερημοποίηση στη Μεσόγειο - Αποτελέσματα έρευνας και Μέτρα Αντιμετώπισης"** στο Ηράκλειο Κρήτης 29.10 - 01.11.1996 με οργανωτή φορέα το **ΕΘΙΑΕ (Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών)** και τη συνεργασία της **Γ. Δ/νσης Επιστήμης, Έρευνας και Ανάπτυξης (DG XII)** και άλλων Γ.Δ. της ΕΕ αποτέλεσε σημαντική εκδήλωση για την προώθηση των αναγκαίων προγραμμάτων και πολιτικών για την αντιμετώπιση της ερημοποίησης κυρίως των μεσογειακών χωρών.

2. Το Διεθνές Συνέδριο με θέμα **"Education and Training in Integrated Coastal Management. The Mediterranean Prospect"** που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στη Γένοβα Ιταλίας 25-29.05.1998 υπό το **International Center for Coastal and Ocean Policy Studies (ICCOPS)** με τη χορηγία και συνεργασία της **Intergornmental Oreanographic Commission (IOC)** της **UNESCO**, του **Coordinating Unit for the Mediterranean Action Plan (MAP)** του **UNEP**, του **International Centre for Science and High Technology (ICS)** του **UNIDO** αναμένεται να έχει εξαιρετική συμβολή στο συνολικό αυτό εγχείρημα. Πρόκειται να περιλαμβάνει τις παρακάτω θεματικές ενότητες.

- Εκπαίδευση και εξάσκηση στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών - μαθήματα από το διεθνές πεδίο.
- Εκπαίδευση και εξάσκηση Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Ακτών στη Μεσόγειο - ο ρόλος του συστήματος των ΗΕ.
- Παρουσίαση και ανάλυση της εμπειρίας του MAP στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών σε περιφερειακή κλίμακα.
- Το σύστημα των ΑΕΙ όσον αφορά στην εκπαίδευση και εξάσκηση στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών.
- Ο ρόλος των ΜΚΟ στην εκπαίδευση και εξάσκηση στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών.
- Σειρά προγραμμάτων και κειμένων για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών: παραδοσιακές και νέες κατευθύνσεις.
- GIS και άλλα λογισμικά τεχνικά εργαλεία. Ο ρόλος τους στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών.

Η επιλογή του χώρου της Μεσογείου ("σημαντικού στοιχείου του πλανητικού συστήματος"), ως case - study χρησιμεύει στην εκτίμηση της συγκεκριμένης συνεργασίας στην εκπαίδευση και στην εξάσκηση στην Ολοκληρωμένη Διαχείριση Ακτών σε διεθνές επίπεδο υπό την αιγίδα διεθνών οργανισμών όπως του **MAP/UNEP** της **IOC/UNESCO**, του **ICS/UNIDO** και της Γενικής Διεύθυνσης του ΟΗΕ.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

1.1 ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

Στις αρχικές κοινωνίες του ανθρώπινου γένους οι ατομικές και ομαδικές παρεμβάσεις στο περιβάλλον δεν αντιπροσώπευαν απειλή για την οικολογική ισορροπία καθώς η, οφειλόμενη στο σεβασμό και στην αδυναμία ερμηνείας του, θεοποίηση των στοιχείων του και ο φυσικός καταμερισμός της εργασίας [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 118], συνετέλεσε στη συνειδητή "προστασία" του και στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης. Σήμερα, ανεξάρτητα από πολιτικές, ιδεολογικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή εθνικές παραμέτρους, σε κάθε οικονομικό σύστημα επισημαίνονται φαινόμενα κατάχρησης του περιβάλλοντος ως συνέπεια έντονης αστικοποίησης, βιομηχανοποίησης και άκριτης εφαρμογής των τεχνολογικών εξελίξεων και εκμετάλλευσης φυσικών πόρων εξαιτίας της φτώχειας που προκαλεί περιβαλλοντική ένταση.

Στα όρια των οικονομικών και φυσικών συστημάτων τα περιβαλλοντικά θέματα είναι συνήθως σύνθετα και με αβέβαιη έκβαση στην επηρεαζόμενη από τους **νεοκλασικούς** αντιμετώπιση της **οικονομικής θεωρίας** στην επίλυσή τους. Αντικείμενο προβληματισμών και αντιπαραθέσεων ή βιόσφαιρα και η προστασία της, με συνεχώς εντατικότερους ρυθμούς τις τελευταίες δεκαετίες σε σχέση με προηγούμενες ιστορικές περιόδους ως απόρροια των σημαντικών μεταβολών και αλλοιώσεων της εξαιτίας της σταθερά επιταχυνόμενης παραγωγής ανθρώπινων κοινωνιών και των διευρυνόμενων -ή και επίπλαστων- αναγκών τους, έχει ανάγει το οικολογικό σε παγκόσμιο ζήτημα. Συνέπεια ήταν η σταδιακή αλλαγή της πολιτικής οικονομικής και φιλοσοφικής σκέψης και η απαρχή της "οικολογικής επανάστασης" [με πρώτα δείγματα μεταξύ άλλων το "Silent Sprint" (1962), της Rachel Carson και το "the closing circle" (1971) του B. Commoner].

Ο νέος προβληματισμός για τις σχέσεις ανθρώπου - φύσης δημιουργώντας νέα επιστημονικά πρότυπα απορρίπτει παραδεδεγμένες αξίες και αρχές. Η πολιτική φιλοσοφία δέχεται δύο προσεγγίσεις για τη φύση: α) την επιβαλλόμενη κατά τη βιομηχανική επανάσταση **ουμανιστική** θεωρία που αντιλαμβάνεται τη φύση ως απλή φυσικοχημική οντότητα στην υπηρεσία του ανθρώπου με εντελώς χρησιμοθηρικά κριτήρια και β) τη **νατουραλιστική** που θεοποιεί τη φύση (J. Lovelock: "Υπόθεση Γαία") θεωρώντας την αυτόνομη και αυτορρυθμιζόμενη οντότητα που απαιτεί σεβασμό και δεν ανέχεται ανθρώπινες παρεμβάσεις. Στο Δίκαιο σύμφωνα με τις παραπάνω τάσεις, η φύση θεωρείται: α) **αντικείμενο** δικαίου και η

προστασία της είναι ανάλογη με την προστασία οποιουδήποτε (θετικό δίκαιο) και β) **υποκείμενο δικαίου**, με δικαίωμα δικαστικών ενεργειών προς όφελός της, όπου η οποιαδήποτε βλάβη που υφίσταται πλήττει αυτή και όχι τον ιδιοκτήτη της[1]. Η δεύτερη αμφισβητεί την περιοριστική αντίληψη[2] και την αναποτελεσματική παραδοσιακή αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών θεμάτων από το Δίκαιο ενώ προϋποθέτει αναθεώρηση ως προς την έννοια της νομικής της προσωπικότητας.

Το νέο πλαίσιο σχέσεων ανθρώπου-φύσης των ανεπτυγμένων χωρών και των διεθνών συμβάσεων με κύριο χαρακτηριστικό την αναγνώριση του φυσικού περιβάλλοντος ως αυθύπαρκτης αξίας (**Παγκόσμια Χάρτα της Φύσης, ΟΗΕ, 1982**), θεωρεί τον άνθρωπο μέρος της φύσης με υποχρέωση παρέμβασης για την προστασία της, ενώ την ίδια ευθύνη επιτάσσουν εξάλλου και άγραφοι ηθικοί κώδικες από αρχαιοτάτων χρόνων. Η εισαγωγή της παραμέτρου της διάστασης του χρόνου ενταγμένη στην αντίληψη του κοινού συμφέροντος και αναφερόμενη στην "κοινή κληρονομιά" των σύγχρονων και μελλοντικών γενεών (**Διακήρυξη του Ρίο, 1992**) είναι εμφανής σε μη δεσμευτικού χαρακτήρα νομικά κείμενα, όπως και η ιδιότητα των στοιχείων της φύσης να συνιστούν μια ενιαία οντότητα[3] που απαιτεί και ενιαία αντιμετώπιση προστασίας.

Για την επιβράδυνση και τον περιορισμό της αλλοίωσης του περιβάλλοντος και τη δυνατότητα αποκατάστασής του, απαραίτητος είναι ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός προστασίας και η προοπτική δημοκρατικών διαδικασιών για οικολογικά δίκαιη και υπεύθυνη κοινωνία, όπως και η συμβολή της εφαρμοσμένης οικολογίας "κοινού τόπου των κοινωνικών συστημάτων και των επιστημονικών γνώσεων" [DROUIN J. - M. (1993), p. 23].

Δεδομένης της εμφάνισης της έννοιας της περιβαλλοντικής προστασίας σε συναφή συγγράμματα αλλά και ευρείας απήχησης εγχειρίδια[4] μόνο στα μέσα της δεκαετίας του 1970-1980, η εξέλιξη της προστασίας του περιβάλλοντος σε ιδιαίτερο επιστημονικό κλάδο θεωρείται πως πραγματοποιήθηκε με σχετικά ταχείς ρυθμούς. Οι βασικές υλοποιήσεις περιβαλλοντικής προστασίας περιλαμβάνονται εδώ και αιώνες στο χώρο της -αδόκιμης έννοιας με τη σύγχρονη σημασία ως την περίοδο του Μεσοπολέμου- Πολεοδομίας [GRAND LAROUSSE (1978), ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), σ.σ. 168-182], με πρωταρχικό ρόλο στην αντιμετώπιση συναφών θεμάτων. Περισσότερο ουσιαστική είναι η συμβολή του χωροταξικού σχεδιασμού[5] σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης, όπως θα αναλυθεί σε επόμενες ενότητες.

1.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Η οργάνωση του ζωτικού χώρου και η λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος, αποτέλεσαν από τις αρχές της ιστορίας μέριμνα των ανθρώπινων κοινωνιών.

Οι πρώτες διατάξεις περιβαλλοντικής προστασίας διατυπώθηκαν στη Μεσοποταμία (Κώδικας του Χαμουραμπί) [MARTIN R. (1956), p. 57, και ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), σ. 169], ενώ ανάλογες διατάξεις εντοπίστηκαν και στο Ισραήλ (Παλαιά Διαθήκη).

Η σημασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων αναγνωρίστηκε στα έργα του Πλάτωνα (Κριτίας) και του Αριστοτέλη (Πολιτικά), ενώ την εποχή της ιωνικής επανάστασης και του Ιππόδαμου του Μιλήσιου η περιβαλλοντική προστασία περιλαμβανόταν στις αποφάσεις του Δήμου και ρυθμιζόταν μέσω των νόμων του άστεως και της πολεοδομικής πρακτικής.

Με την επέκταση και την αύξηση των διαστάσεων των πόλεων και την ταυτόχρονη πληθυσμιακή ανάπτυξη της πρώιμης ελληνιστικής εποχής (σύμφωνα π.χ. με τις αναφορές του Στράβωνα, του Διόδωρου, αλλά και του Φίλωνα του Ιουδαίου για την Αλεξάνδρεια των Ρωμαϊκών χρόνων [ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1969)], η ένταση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης της αυτοκρατορικής Ρώμης συνδέθηκε με την ανεπάρκεια αποχετευτικού συστήματος, διάθεσης αποβλήτων και λυμάτων και με προβλήματα κυκλοφοριακής συμφόρησης, ηχορρύπανσης κλπ. [MUMFORD L. (1968), p.p. 233-237].

Στους επόμενους αιώνες η ανάγκη αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του υπερπληθυσμού και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων του εκτεταμένου βυζαντινού κράτους και κυρίως του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας του, αποτέλεσε κίνητρο ανάπτυξης του βυζαντινού δικαίου για την οργάνωση και κατανομή των χώρου [ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ. (1949)].

Στο εξελισσόμενο από άποψη γενικών αρχών δόμησης δυτικοευρωπαϊκό δίκαιο (SACHSENSPIEGEL) των αρχών της χιλιετηρίδας, που ίσχυσε, γενικά, μέχρι τις αρχές του 19ου αι. υπογραμμίστηκε η κρατική ευθύνη για τους κοινόχρηστους και δημόσιους χώρους και για την προστασία των (πόσιμων κυρίως) υδατικών πόρων (πηγάδια κ.ά.).

Η βιομηχανική επανάσταση με τις συνεπαγόμενες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές και τις κοινωνικοπολιτικά απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης και υποβαθμισμένου περιβάλλοντος στις μεγαλουπόλεις της Δύσης (Μάντσεστερ, Βερολίνο κ.ά.) συνδυάστηκε με πολεοδομικές επεμβάσεις που αποσκοπούσαν στην επίλυση ορισμένων μόνο τεχνικών και υγειονομικών θεμάτων, ενώ στο τέλος του 19ου αι. καταστάθηκε αναγκαία η συμπλήρωση και ο καθορισμός των συναφών ρυθμίσεων.

Την ίδια εποχή στις πιο ανεπτυγμένες δυτικές χώρες είχε αρχίσει να λειτουργεί ένα, υποτυπώδες αρχικά και εμπλουτιζόμενο στη συνέχεια, κρατικό, κυρίως, σύστημα προστασίας φυσικών περιοχών. Στις πρωτοπόρους ΗΠΑ ιδρύθηκε το 1864 ο πρώτος εθνικός δρυμός με σκοπό την προστασία απειλούμενου εξαιτίας της εντατικής υλοτομίας είδους χλωρίδας (*Σεκόγια η γιγάντιος*, τεράστιων διαστάσεων κωνοφόρο) στο **Yosemite** της **California**. Το 1872 ακολούθησε η ίδρυση του **Εθνικού Δρυμού του Yellowstone,** έκτασης 8.000 τ.χλμ., με σκοπό, εκτός της διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και του τοπίου, την προστασία της φύσης "ως δημόσιου πάρκου αναψυχής προς όφελος του λαού", που συνδέθηκε με την πρώτη επίσημη αναγνώριση της φύσης ως παράγοντα ψυχικής υγείας και ισορροπίας[6]. Η ίδρυση της **Αμερικανικής Υπηρεσίας Εθνικών Πάρκων (National Park Service)** το 1916, αρμόδιας για το

γενικό έλεγχο και τη διαχείριση μεγάλου αριθμού τους[7] μέχρι σήμερα υπογράμμισε τη σημασία των προαναφερόμενων και ανάλογων πρωτοβουλιών.

Στη **Χάρτα της Αθήνας** το 1933 με εμφανείς τις επιρροές των κυρίαρχων κοινωνικοπολιτικών ρευμάτων του Μεσοπολέμου, διακηρύχθηκε ο σεβασμός των ζωτικών ανθρώπινων αναγκών, η αντίθεση στην κερδοσκοπική διάθεση μεμονωμένων ομάδων και η απαίτηση χρήσεων γης ευνοϊκών για ικανοποιητικά επίπεδα διαβίωσης, των οποίων η διάκριση (κατοικία, απασχόληση, αναψυχή και κυκλοφορία) αποτέλεσε τη σημαντικότερη μέχρι τότε προσέγγιση της σύγχρονης πολεοδομικής φιλοσοφίας με απαραίτητη στροφή προς την προστασία του περιβάλλοντος.

Μετά το τέλος των δύο πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών η κατεύθυνση της πολεοδομίας σε συνδυασμούς χρήσεων γης κατέστησε ευαίσθητες τις σχέσεις αυτών με την περιβαλλοντική προστασία. Η εντατικοποίηση των οικολογικών προβλημάτων οδήγησε διεθνώς, στην απαίτηση θεσμικού πλαισίου περιβαλλοντικής προστασίας που αναπτύχθηκε τις επόμενες δεκαετίες, ενώ παράλληλα αποτέλεσε αντικείμενο διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών με σκοπό την αξιόπιστη και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση αντίστοιχων θεμάτων.

Η καθημερινή σύγχρονη απειλή εξαφάνισης 50-100 ειδών χλωρίδας και πανίδας παγκοσμίως έχει οδηγήσει στη διεθνή αναγνώριση αναγκαιότητας της συντήρησης της άγριας ζωής και των οικοσυστημάτων και στην προσπάθεια διασφάλισης της προστασίας του πλανήτη μέσω του θεσμικού πλαισίου της πλειονότητας των κρατών της γης. Ταυτόχρονα, η συνετή διαχείριση των διαθέσιμων φυσικών πόρων έχει συνδεθεί πλέον με την ευμάρεια και μελλοντική ανάπτυξη της ανθρωπότητας.

Ωστόσο, η νομοθεσία περιβαλλοντικής προστασίας είναι αρκετά ικανοποιητική και συστηματοποιημένη κυρίως στα οικονομικά ανεπτυγμένα κράτη. Στα αναπτυσσόμενα οι πιέσεις στους φυσικούς πόρους δημιουργούν περισσότερες επείγουσες προτεραιότητες οφειλόμενες σε άμεσες ανάγκες οικονομικοκοινωνικής υποδομής και διαβίωσης του πληθυσμού. Η αναζήτηση πηγών εισροής ξένου συναλλάγματος όπως ο τουρισμός, προηγούνται ως προτεραιότητες της περιβαλλοντικής προστασίας, η οποία εξαρτάται κυρίως από την οικονομική αρωγή και επιστημονική συμβολή του ανεπτυγμένου κόσμου και των διεθνών οργανισμών.

1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ, ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το κράτος και η Αυτοδιοίκηση όλων των βαθμίδων που σε μεγάλο βαθμό φέρουν μέρος της ευθύνης για την περιβαλλοντική υποβάθμιση παρουσιάζουν συχνά δυσλειτουργίες στον καθορισμένο τους ρόλο στην αντιμετώπιση του προβλήματος, ειδικά μάλιστα όταν στερούνται τη συμβολή και τη σύνδεση με την κοινωνική συμμετοχή σε όλες της τις μορφές.

Η αποφασιστική συμβολή της ενεργοποίησης των πολιτών στην ανάσχεση οικολογικών απειλών ανά τον κόσμο (όπως το κίνημα **chipco** στην Ινδία, το **sierra club** στην Αμερική κ.ά.) και κυρίως το σημαντικό έργο των **Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (WWF, Greenpeace** κλπ.) αναγνωρίστηκε και στον **Οδηγό Δράσης** της **Συνδιάσκεψης του Ρίο** (κεφ. 27.1) και στη **Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον της Νέας Υόρκης** στις οποίες αυτές συμμετείχαν, ενώ επισημάνθηκε η αναγκαιότητα δημιουργίας προϋποθέσεων για την ανάληψη ευθυνών του περιβαλλοντικά ενεργού πολίτη στο χώρο και το χρόνο [UN (1993), pp. 200-201].

Η συνεργασία σε εθνικό επίπεδο μεταξύ κυβερνητικών φορέων και οικολογικών οργανώσεων για την αναγνώριση και ενίσχυση των ρόλων τους "στην προσπάθεια για μια ανάπτυξη οικολογικά βιώσιμη και ορθολογική" [LEFEBRE H. (1974)] που καθυστέρησε στην υλοποίησή της έχει οριστεί στο οικείο κεφάλαιο του Οδηγού Δράσης του ΟΗΕ (στο Ρίο) με υποχρεωτική την εξέταση των δικαιωμάτων και των ευθυνών των οργανώσεων, τη συμβολή τους στην κατάρτιση κρατικών πολιτικών και τη διευκόλυνση του ελέγχου της εφαρμογής των ειλημμένων αποφάσεων. Προϋποθέσεις αποτελούν:

- η ελεύθερη πληροφόρηση και συμμετοχή των πολιτών, που κατοχυρώνονται και από το σύνολο των διατάξεων της **κοινοτικής Οδηγίας 90/913**,
- η δυνατότητα ενεργού παρέμβασης στις δικαστικές διαδικασίες η οποία έχει ισχύσει ήδη για τις οικολογικές οργανώσεις και διεύρυνση του πεδίου παρέμβασης εκεί όπου επισημαίνεται ανεπάρκεια (π.χ. στο Ν. 1650/1986 του ελληνικού θεσμικού πλαισίου), και
- η χορήγηση των απαραίτητων οικονομικών μέσων για τη λειτουργία και αποτελεσματικότητα στο έργο των οικολογικών οργανώσεων [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ.σ. 14-15].

Κίνημα με ιδιαίτερη σημασία στη δραστηριοποίηση για την περιβαλλοντική προστασία είναι και ο **φεμινισμός** που όπως και η **οικολογία** αναπτύχθηκε στο περιθώριο του κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Σύμφωνα με τις θεωρίες του πρώτου η σύνδεσή τους οφείλεται σε κοινά βιώματα καταπίεσης των γυναικών και της φύσης [ΖΥΚΕΝ Π. κ.ά. (1991), σ. 146]. Το αντίστοιχο κεφ. 24 της **Agenda 21** του Ρίο είχε προτείνει στόχους προς υλοποίηση στις κυβερνήσεις υποστηρίζοντας ταυτόχρονα εκείνους του φεμινιστικού κινήματος, όπως: τη συμμετοχή των γυναικών στη διαχείριση των εθνικών οικοσυστημάτων, την αύξηση του αριθμού τους σε θέσεις σχετικές με την προστασία του περιβάλλοντος, την πλήρη συμμετοχή τους στη βιώσιμη ανάπτυξη, την υιοθέτηση προγραμμάτων για την εξέταση των επιπτώσεων της καταστροφής του περιβάλλοντος στις γυναίκες [UN (1993), p. 192, ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 16] κλπ.

Μετά την Πρώτη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των ΗΕ στο Ρίο το 1992 **(United Nations Conference on Enviromment and Development)** ακολούθησαν μέχρι σήμερα; σημαντικές παγκόσμιες διασκέψεις αναφορικά με το Περιβάλλον, την Κοινωνία και τον Πολιτισμό, όπως το **Social Summit** στην Κοπεγχάγη, το **Population Conference** στο Κάιρο, η **Διάσκεψη Γυναικών**

στο Πεκίνο, το **Habitat II** στην Κωνσταντινούπολη και το **World Food Summit** στη Ρώμη με αυξανόμενη συμμετοχή και ενεργοποίηση κοινωνικών κινημάτων, ΜΚΟ και ομάδων πολιτών [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ. 54].

Στη **Δεύτερη Συνδιάσκεψη Κορυφής για το Περιβάλλον**[8] **(Earth Summit 2)** που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 23-27.06.1997 στη Ν. Υόρκη με προοπτική λήψης άμεσων ενεργειών αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών απειλών, σημαντικός ήταν ο αριθμός συμμετοχών εθνικών αντιπροσωπειών σε παγκόσμιο επίπεδο και αποδείχθηκε ζωτικής σημασίας η παρουσία των ΜΚΟ. Κύρια θέματα εξέτασης αποτέλεσαν: το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η ερήμωση της γης, η αποψίλωση των δασών και ο πόλεμος της αλιείας.

Τα 8 σημεία - προτεραιότητες στα οποία επικεντρώθηκαν οι προτάσεις της **Greenpeace** αφορούσαν [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ.σ. 50-51]: στη διάσωση του πλανητικού κλιματικού συστήματος[9] στη διάσωση των δασών, στην απαγόρευση των τοξικών, στην εξάσκηση της αλιείας, στη χρηματοδότηση των δομών κοινών αλλαγών της κοινωνίας με στόχο την αειφορία, στην αειφορία και το εμπόριο, και στην επιχειρηματική υπευθυνότητα, με στόχο την ευαισθητοποίηση και την ενεργοποίηση των κυβερνήσεων, των διεθνών υπηρεσιών των ΗΕ και του ιδιωτικού τομέα στις συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Αντίστοιχα, η εκστρατεία **WWF 2000** αποτελεί μαζική επιχείρηση για τη διάσωση του πλανήτη, πρωτοβουλίας και οργάνωσης του **Παγκόσμιου Ταμείου για τη Φύση**, με σκοπό τη διατήρηση της άμεσα απειλούμενης βιολογικής ποικιλότητας. Οι προτάσεις του συνδέθηκαν με τους ακόλουθους στόχους: την προστασία των απειλούμενων περιοχών, την επιβίωση των απειλούμενων ειδών και τη μεταβολή των προτύπων της αγοράς που απειλούν τον πλανήτη, με έμφαση στη συλλογική δράση για τη συμμετοχή των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και των ιδιωτών στα προαναφερθέντα σημεία.

Κοινή προοπτική κοινωνικών κινημάτων, ΜΚΟ και ενεργοποιημένων πολιτών για το περιβάλλον αποτελεί ο ζωτικός ρόλος και η δυναμική συμμετοχή σε συνολική παγκόσμια προσπάθεια διάσωσης του πλανήτη και διασφάλισης για τις επόμενες γενιές των βιολογικών, κοινωνικών, οικονομικών και άλλων απαραίτητων παραμέτρων για την ανθρώπινη επιβίωση και ευημερία.

1.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών μέτρων παρά την ενδεχόμενη καινοτομία, καταλληλότητα ή αρτιότητά τους θεωρείται αμφίβολη χωρίς την υποστήριξη του κοινωνικού συνόλου, όπως αυτή διαμορφώνεται μέσω της αφύπνισης της οικολογικής συνείδησης των πολιτών ως απόρροιας της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.) "διαδικασία απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων, έκφρασης, διατύπωσης προτάσεων, παρέμβασης και υιοθέτησης νέων αξιών"

[ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ. (1996), σ.σ. 128-129], αναφέρεται στα περιβαλλοντικά προβλήματα (ρύπανση υδάτων και ατμόσφαιρας, εκροές τοξικών και ραδιενεργών αποβλήτων, ερημοποίηση, αποψίλωση δασών, φαινόμενο θερμοκηπίου, επιπτώσεις γεωργικών φαρμάκων, υπερεκμετάλλευση γης) και στη διαχείριση φυσικών πόρων (εδάφους, υδατικών πόρων, φυσικών περιοχών, παράκτιων ζωνών), με έλεγχο ρύπανσης και πρόληψη παραγωγής αποβλήτων, μειωμένη κατανάλωση μη ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, αναβάθμιση λειτουργίας και υποδομής συγκοινωνιών και μεταφορών, αντιμετώπιση βιομηχανικών κινδύνων, θεμάτων πυρηνικής ασφάλειας και ραδιοπροστασίας και βελτίωση περιβαλλοντικής ποιότητας στις αστικές και τουριστικές περιοχές.

Η πρώτη διεθνής συνάντηση για την καθιέρωση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης πραγματοποιήθηκε το 1970 στη Νεβάδα των ΗΠΑ με συμμετοχή ειδικών στην κατάρτιση αναλυτικών προγραμμάτων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με κύρια σημεία αναφοράς και δράσης: α) τη διεθνή καθιέρωση του όρου "Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", β) τη θέσπιση προϋποθέσεων εφαρμογής προγραμμάτων Π.Ε. στα πλαίσια των εκπαιδευτικών πολιτικών των συμμετεχόντων κρατών, και γ) τη διατύπωση κοινά αποδεκτού ορισμού και την Π.Ε. [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ-ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 121], ως της διαδικασίας που οδηγεί "στην αναγνώριση αξιών και τη διασαφήνιση εννοιών στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και των στάσεων που είναι απαραίτητες για την κατανόηση της συσχέτισης ανθρώπου, πολιτισμού και βιοφυσικού περιβάλλοντος.... Συνεπάγεται επίσης εξάσκηση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς του κάθε ατόμου ξεχωριστά γύρω από τα προβλήματα που αφορούν στην ποιότητα του περιβάλλοντος" [UNESCO - UNEP (1976), p. 2].

Μια διετία αργότερα (1972) η **Διακήρυξη της Στοκχόλμης** (αρχή 19) επιχείρησε να συμπληρώσει το προαναφερόμενο εννοιολογικό περιεχόμενο αναφέροντας ότι "η εκπαίδευση σε περιβαλλοντικά θέματα τόσο της νέας γενιάς όσο και των ενήλικων είναι απαραίτητη για τη δημιουργία άποψης και υπεύθυνης συμπεριφοράς από τα άτομα, τις επιχειρήσεις και τις κοινωνίες, στα πλαίσια της βελτίωσης του περιβάλλοντος σε ολόκληρη την ανθρώπινη έκταση [UN (1972), p. 5]. Ο υπό το σχέδιο δράσης (πρόταση 96) της Συνδιάσκεψης της Στοκχόλμης καθορισμός των υποχρεώσεων των οργανισμών των ΗΕ και ιδιαίτερα της UNESCO στη θέσπιση διεθνούς πολυεπίπεδης και διεπιστημονικής προσέγγισης προγράμματος Π.Ε. επικεντρώθηκε στην ενημέρωση του μέσου πολίτη των αγροτικών και αστικών περιοχών και στη δυνατότητα συμβολής του στη διαχείριση περιβάλλοντος ανάλογα με τα διατιθέμενα μέσα και τις ικανότητες του [UN (1972), p. 24].

Στο διεθνές συνέδριο για την **"Εκπαίδευση και το Περιβάλλον"**, το ίδιο έτος στην Aix en Provence της Γαλλίας υποστηρίχθηκε η άποψη της στρατηγικής ενσωμάτωσης της Π.Ε. όχι ως αυτοτελούς μαθήματος του αναλυτικού εκπαιδευτικού προγράμματος [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 122], αλλά ως ιδιαίτερης σύνθετης διεπιστημονικής διαδικασίας με κοινό

τόπο τη μέριμνα για το περιβάλλον και κύρια συνιστώσα τη χρήση εκπαιδευτικών μεθόδων, η οποία επαναδιατυπώθηκε μια εικοσαετία αργότερα στο Ρίο (UNCED).

Το 1975, πρώτη σε διεθνές επίπεδο η UNESCO σε συνεργασία με το Πρόγραμμα των ΗΕ για το περιβάλλον (UNEP) καθιέρωσε το **"Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης" (ΙΕΕΡ)** με τη συμμετοχή 130 χωρών μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, και τη διοργάνωση πολλών περιφερειακών και διεθνών συναντήσεων και σεμιναρίων καθώς και την εκπόνηση μελετών και ερευνών. Με τον ίδιο σκοπό υλοποιήθηκαν και οι **διεθνείς διασκέψεις της Τυφλίδας** (1977) και της **Μόσχας** (1987).

Ακολούθησε ο **ΟΟΣΑ** το 1989 με το επικυρωμένο από 19 χώρες πρόγραμμα **"Δράση του σχολείου υπέρ του περιβάλλοντος"**, και στα πλαίσιά του πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια εκπαιδευτικών και προώθησης της παιδαγωγικής του περιβάλλοντος καθώς και προσέγγιση περιβαλλοντικών θεμάτων, πρωτοβουλίες και δράσεις για τη βελτίωση του περιβάλλοντος και συμμετοχή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τους εκπαιδευόμενους με επιτυχή έκβαση διεθνώς. (Αυστραλία, Γερμανία, Φινλανδία κλπ.) .

Στη **Συνδιάσκεψη του Ρίο** το 1992 το κεφ. 36 της **Agenda 21** αναφέρθηκε στη σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και στον εξέχοντα ρόλο της στην προώθηση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης και της εναρμόνισης ανάπτυξης - περιβάλλοντος, διακρίνοντας τρεις συνιστώσες της: α) τον επαναπροσδιορισμό της εκπαίδευσης προς την αειφόρο ανάπτυξη, β) την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και γ) την ώθηση για επαγγελματική κατάρτιση. Ενισχύθηκαν επίσης οι απόψεις της **Διακήρυξης της Στοκχόλμης** ως διαδικασίας μάθησης μέσα στο περιβάλλον (ως πεδίου έρευνας και μάθησης), για το περιβάλλον (ενημέρωση και γνώση περιβαλλοντικών ζητημάτων) και προς χάρη του περιβάλλοντος (διαμόρφωση αξιών, στάσεων και δράσεων υπέρ του περιβάλλοντος) [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 120].

Παράλληλα, στη **Διακήρυξη για το Περιβάλλον** επισημάνθηκε ο ρόλος των **γυναικών** και των **νέων** στις δύο συναφείς από τις 27 συνολικά, αρχές της:

– "Οι γυναίκες πρέπει να διαδραματίσουν ζωτικό ρόλο στη διαχείριση του περιβάλλοντος και στην ανάπτυξη. Είναι λοιπόν αναγκαία η πλήρης συμμετοχή τους στην υλοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης" (αρχή 20).
– "Πρέπει να ενεργοποιηθούν η δημιουργικότητα, τα ιδανικά και το θάρρος των νέων όλου του κόσμου για το σχηματισμό ενός παγκόσμιου μετώπου που θα εξασφαλίζει την αειφόρο ανάπτυξη και θα εγγυάται για τον καθένα ένα καλύτερο μέλλον (αρχή 21) [UN (1993), p.p. 4-5].

Δεν παραλείπεται η αποκλειστική αναφορά στην αναγκαιότητα ενίσχυσης της συμμετοχής και του δυναμικού ρόλου των μεγάλων κοινωνικών ομάδων, φορέων και οργανώσεων στη λήψη αποφάσεων συναφών με θέματα ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης κυρίως στην επίλυση των αντίστοιχων τοπικών θεμάτων στην Τρίτη

ενότητα της Agenda 21 [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 137]. Συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος αφορά στην αναγνώριση του ρόλου των μεγάλων πληθυσμών και κυρίως των κοινοτήτων και στο δεύτερο, στο ρόλο των μεγάλων κοινωνικών φορέων και οργανώσεων και ειδικότερα των **ΜΚΟ** και των **ΟΤΑ** που θεωρεί κύριους παράγοντες της αειφόρου ανάπτυξης των οποίων το θεσμικό και οργανωτικό πλαίσιο εκτιμάται σε διεθνές επίπεδο ως γενικά ικανοποιητικό.

Η άμεση ένταξη των αποφάσεων της Συνδιάσκεψης του Ρίο και των στρατηγικών ανάπτυξης του περιβάλλοντος στα εκπαιδευτικά συστήματα και της οικολογίας ως βασικού γνωστικού αντικειμένου της γενικής εκπαίδευσης έχει ήδη αποδειχθεί αποδοτική κατά την υλοποίησή της. Παράδειγμα αποτελεί το εναρμονισμένο με αυτές εισαγόμενο από την περίοδο 1993-94 μέσω του Υπουργείου Περιβάλλοντος πρόγραμμα "**Οικοπολίτης**" στη Γαλλία, που αναδείχθηκε σε πρότυπο οικολογικής εκπαίδευσης [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 19].

Τα επικρατέστερα πρότυπα ενσωμάτωσης της Π.Ε. στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα διεθνώς είναι το πολυεπιστημονικό (ή πολυκλαδικό) με ένταξη της Π.Ε. στα αναλυτικά προγράμματα των υφιστάμενων διδασκόμενων μαθημάτων, και το διεπιστημονικό (ή διακλαδικό) με δημιουργία ανεξάρτητου τομέα δράσης της.

Η μέριμνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης[10] για την Π.Ε. εκφράζεται με την ενίσχυση πρωτοβουλιών και προγραμμάτων εκπαιδευτικών ανταλλαγών ή συμπράξεων (**Socrates, Leonardo** κλπ.) και την προώθηση των βασικών αρχών της για την εκπαίδευση (**Πράσινη Βίβλος για την ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση**), ενώ του Συμβουλίου της Ευρώπης με τη χορήγηση υποτροφιών σε εκπαιδευτικούς για επιμόρφωση σε θέματα Π.Ε. και διοργάνωση προγραμμάτων περιβαλλοντικής αγωγής πολιτών (με αντίστοιχη γνωστοποίηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους) κυρίως την τελευταία πενταετία με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου της Uppsala [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ. 124].

Στην Ελλάδα οι εμπειρίες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης δεν θεωρούνται επαρκείς ενώ ελάχιστες είναι οι παρεμβάσεις στο σύνολο των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος. Αρμόδιοι φορείς για την ανάληψη παρόμοιων πρωτοβουλιών είναι η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης, η Γ.Γ. Ισότητας και η Γ.Γ. Νέας Γενιάς, με αξιόλογη συμμετοχή στην εκπαίδευση και στην ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον. Επίσης φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εκκλησιαστικοί φορείς, ΜΚΟ κ.ά., με τη συμβολή τους στη διεξαγωγή σεμιναρίων σε εκδοτικές δραστηριότητες κλπ. με τη συντονιστική ευθύνη του ΥΠΕΠΘ[11], του ΥΠΕΧΩΔΕ ή άλλων κρατικών αρχών. Στο συντονισμό της οικολογικής εκπαίδευσης σημαντική αναμένεται η συμβολή του **Ινστιτούτου Περιβάλλοντος**.

Η δημιουργία περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών και ομάδων [ΦΛΟΓΑΪΤΗ Ε. (1993), σ. 188] με συμβολή στην ισορροπία περιβαλλοντικής προστασίας και προώθησης της ανάπτυξης όπως ορίζει το πρόγραμμα των ΗΕ για το Περιβάλλον είναι επιτεύξιμη μέσω δραστηριοτήτων

διαμόρφωσης λειτουργιών περιβαλλοντικής προστασίας, διεύρυνσης, παροχής πληροφόρησης και πληθυσμιακής επιμόρφωσης για την αλληλοσύνδεση ανθρώπων - φυσικού περιβάλλοντος και κοινωνίας, ανάπτυξης δεξιοτήτων επίλυσης περιβαλλοντικών προβλημάτων, δυνατοτήτων υλοποίησης προσωπικών πρωτοβουλιών και κοινωνικής συμμετοχής σε συνολικές ενέργειες περιβαλλοντικής κατεύθυνσης.

Για την πραγματοποίηση των απαραίτητων συναφών προγραμμάτων είναι προφανής η αναγκαιότητα καθορισμού κονδυλίων για εκπαιδευτικές - περιβαλλοντικές δραστηριότητες ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η διοργάνωση ελεύθερων στο κοινό σεμιναρίων, η παραχώρηση των ΜΜΕ για ενημέρωση και προώθηση θεμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και η συνεργασία πανεπιστημιακών και άλλων εκπαιδευτικών φορέων μεταξύ ανεπτυγμένων και υπό ανάπτυξη κρατών [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 18].

1.5 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σε παγκόσμια κλίμακα η αξιολόγηση της επιστημονικής οικολογίας πραγματοποιείται πλέον με βάση τη διεπιστημονική της οπτική και οντότητα και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών θεμάτων υπό ενιαίο πρίσμα. Το νέο αυτό πρότυπο προκύπτει ως απόρροια της εξέτασης των επιμέρους στοιχείων του περιβάλλοντος σε συνάρτηση με το σύνολό του, των τοπικών κριτηρίων σε συσχετισμό με τα γενικότερα και της ένταξης των ειδικών στρατηγικών επίλυσης σε ευρύτερες πολιτικές.

Με την επιστημονική έρευνα ασχολήθηκε το κεφ. 35.5 της **Agenda 21** της **Συνδιάσκεψης του Ρίο** (1992), με τίτλο: **"η επιστήμη στην υπηρεσία της αειφόρου ανάπτυξης"** επισημαίνοντας τις βασικές αρχές της διατήρησης και πρόληψης. Υποστήριξε πως: "μπροστά στην απειλή μιας οριστικής καταστροφής του περιβάλλοντος η έλλειψη απόλυτης επιστημονικής γνώσης δεν πρέπει να μας οδηγεί στην αναβολή λήψης μέτρων. Η αρχή της πρόληψης μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη χάραξη πολιτικών συναφών με τα σύνθετα οικοσυστήματα που ακόμη δεν κατανοούμε πλήρως και δεν μπορούμε να προβλέψουμε τις συνέπειες των διαταραχών τους". Ως προτεινόμενοι στόχοι αναφέρονται:

- Η ενίσχυση της επιστημονικής βάσης για βιώσιμη διαχείριση.
- Η συνειδητοποίηση των επιστημονικών προβλημάτων που σχετίζονται με τα όρια της βιόσφαιρας και η δυνατότητα διατήρησης της ζωής.
- Η βελτίωση των επιστημονικών εκτιμήσεων μακροπρόθεσμης διάρκειας, αναφορικά με την εξαφάνιση των ειδών και το "φαινόμενο του θερμοκηπίου".
- Η ενίσχυση του επιστημονικού δυναμικού των χωρών μέσης ανάπτυξης και κυρίως του Τρίτου Κόσμου [UN (1993), p. 222].

Το 60% των περιβαλλοντικών ερευνών παγκοσμίως καλύπτουν οι ΗΠΑ και η Γερμανία, ενώ σε αμιγώς ευρωπαϊκό επίπεδο έχουν ήδη προωθηθεί προγράμματα όπως το **STEP**

(προστασία περιβάλλοντος), το **MAST** (προστασία της θάλασσας), το **EUREKA** κ.ά., στα οποία είναι αναγκαία η συμμετοχή ή επανασύνδεση της Ελλάδας. Το **MAN AND BIOSPHERE (MAB)** λειτουργεί υπό την αιγίδα της UNESCO με τη συμμετοχή 110 χωρών συμπεριλαμβανομένης και εκείνης με συμβολική συμμετοχή. Στη χώρα λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων και ερευνητικών φορέων[12] ο τομέας της έρευνας μόλις πρόσφατα προσέγγισε τα επίπεδα των ανεπτυγμένων χωρών. Ωστόσο, ήδη, επιχειρείται η ιεράρχηση των προτεραιοτήτων ανάλογα με το εύρος και την επείγουσα αντιμετώπιση των προβλημάτων, ενώ παράλληλα εξακολουθεί η χρηματοδότηση από τα ευρωπαϊκά προγράμματα, τα προγράμματα του ΟΗΕ ή το **Παγκόσμιο Ταμείο Περιβάλλοντος (FEM)**.

Η δυνατότητα διατήρησης και προστασίας του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος και διαχείρισης των φυσικών και ανθρώπινων διαθέσιμων και της αναπτυξιακής, οικονομικής, κοινωνικής και τεχνολογικής διαδικασίας με σεβασμό στις ερχόμενες γενιές εξαρτάται και επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό από τη χρήση προωθημένων επιστημονικών μέσων για την παρατήρηση, καταγραφή και αξιοποίηση των πρώτων. Η αναγκαία και αναμενόμενη δημιουργία **Παγκόσμιας Τράπεζας Ποιοτικών και Μετρητικών Πληροφοριών Γης και Περιβάλλοντος**[13] για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων (διαχωρισμός δεδομένων ανά φασματικές περιοχές και χρονικές περιόδους ανά περιοχή με ομοιογενή γεωγραφικά χαρακτηριστικά ανεξάρτητα εθνικών και άλλων ορίων) των τηλεπισκοπικών συστημάτων προβάλλεται ως η βάση και η έναρξη αξιόπιστης αναπτυξιακής και περιβαλλοντικής στρατηγικής και παράμετρος ευημερίας και συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο[14].

Με δεδομένη, πάντως, την αναπτυσσόμενη ισχύ της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας, αλλά και τις αντιπαραθέσεις της σε συγκεκριμένα ζητήματα (στιβάδα του όζοντος, όξινη βροχή, φαινόμενο θερμοκηπίου κλπ.), θεωρείται επιβεβλημένος ο "έλεγχος" της από την επαρκώς ενημερωμένη κοινή γνώμη μέσα από αξιοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες και με ουσιαστικό το ρόλο της τελευταίας στη λήψη αποφάσεων[15] [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 22]. Ιδιαίτερα μετά την εισαγωγή των οικολογικών ζητημάτων στην πολιτική και την ταυτόχρονη σύνδεση πολιτικής και επιστημονικής γνώσης, είναι επιτακτική η παρέμβαση αυτή σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος όπως τα περιβαλλοντικά.

1.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Απόρροια των ιστορικών καταβολών των **περιβαλλοντικών οικονομικών**, η υποκειμενική αξιολόγηση των φυσικών πόρων από τις οικονομικές μονάδες και η διαφορά μεταξύ ρυθμών περιβάλλοντος και ατομικής, φυσικής και οικονομικής ζωής οδήγησε στην εκμετάλλευση αγαθών λόγω οικονομικών συμφερόντων, αποσταθεροποίηση του περιβάλλοντος και αδιαφορία για την προστασία του.

Την πρόσφατη εικοσιπενταετία (από το 1973 και μετά) εμφανίστηκε ιδιαίτερα αισθητός ο πεπερασμένος χαρακτήρας και ο κίνδυνος εξάντλησης των φυσικών και περιβαλλοντικών πόρων καθώς και η αδυναμία των συστημάτων των τιμών της αγοράς για αντιστάθμιση της έλλειψης ισορροπίας μεταξύ των πόρων αυτών και της κατανάλωσής τους. Το μεγάλο κόστος αποκατάστασης περιβαλλοντικών συνεπειών, της εξάντλησης και υποβάθμισης των πόρων με τον παράλληλο περιορισμό των μακροπρόθεσμων δυνατοτήτων οικονομικής ευημερίας και κατανομής τους σε παγκόσμιο επίπεδο συνδυάστηκε με την απειλή των τοπικών οικοσυστημάτων και της φυσικής ισορροπίας του πλανήτη από ορισμένες μορφές ρύπανσης. Σ' αυτή τη βάση, η ισχύς των διεθνών συμβάσεων και η λειτουργία των διεθνών οργανισμών δεν αποτελούν αναγκαία και ικανή συνθήκη στην επίλυση των περιβαλλοντικών θεμάτων.

Σε διεθνές επίπεδο, η προσπάθεια θεωρείται πως πρέπει να ξεκινήσει από την απαραίτητη επανατοποθέτηση στις σχέσεις **Βορρά - Νότου** και την εφαρμογή καινοτόμων πρωτοβουλιών για τη ρύθμιση των τεράστιων χρεών του Τρίτου Κόσμου που συνθέτουν ένα από τα κύρια αίτια περιβαλλοντικής υποβάθμισης και οικολογικής διαταραχής.

Σε κρατικό επίπεδο, η πολιτεία μόνο αποδεσμευμένη από τη συμβατή με το πρότυπο του **νεοφιλελευθερισμού** εκμετάλλευσή της από τα μεγάλα εγχώρια ή πολυεθνικά κεφάλαια, έχει τη δυνατότητα σωστού χειρισμού των περιβαλλοντικών θεμάτων. Ουσιαστικές προϋποθέσεις για την περιβαλλοντική προστασία που απαιτεί στρατηγική σε μακροπρόθεσμη βάση είναι η κρατική παρέμβαση και οι αποτελεσματικοί τρόποι οικονομικής διαχείρισης στη βραχυπρόθεσμη και κερδοσκοπική πρακτική της αγοράς και της μη θετικής λειτουργίας της όπως εξάλλου έχει διαπιστωθεί ακόμη και από διεθνείς οργανισμούς [CLUB DE ROME (1991)] συμβατούς με τη λογική της.

Η ένταξη της αρχής ο "**ρυπαίνων πληρώνει**" όπως και των αρχών της **πρόληψης**, της **βέλτιστης προστασίας**, και της **επανόρθωσης στην πηγή**, με σκοπό την προστασία του γενικού συμφέροντος, στην περιβαλλοντική νομοθεσία αποτελεί μεταρρύθμιση απαραίτητη για το ισχύον θεσμικό πλαίσιο των κρατών μελών της ΕΕ ώστε να εναρμονίζεται με το πνεύμα των διεθνών συμβάσεων και κυρίως της Συνδιάσκεψης του Ρίο. Γενικότερα, η καθιέρωση οικονομικών κινήτρων αρνητικού ή θετικού χαρακτήρα αναμένεται να είναι σχετικά αποδοτική, όπως π.χ. στην περίπτωση της απαγόρευσης ή περιορισμού προϊόντων με την επιβολή φορολογίας ή στην προώθηση ενός οικολογικά συμβατού προϊόντος με τη μείωση της φορολογίας του.

Η οικολογική φορολογία μπορεί να αποτελέσει εναλλακτική λύση φορολογίας. Έχει προταθεί ακόμη και ένα είδος "**φορολογικής επανάστασης**" [LIPIETZ A. (1993), p. 60] με την κατάργηση του φόρου στο εισόδημα των επιχειρήσεων και τη φορολόγηση μόνο των ιδιοκτητών ως φυσικών προσώπων και ταυτόχρονα τη θέσπιση φορολογίας στην ενέργεια, τις πρώτες ύλες, τη ρύπανση [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 12] κ.ά. καθόσον το υφιστάμενο καθεστώς ευνοεί

επιβλαβείς στο περιβάλλον δραστηριότητες όπως την υπερμηχανοποιημένη βιομηχανία ή τις υπερεντατικές καλλιέργειες.

Παράλληλα, σύμφωνα με την **"Οικοβιομηχανική Επανάσταση"**, ηθικό επιχειρησιακό κώδικα που εισήγαγαν και καθιέρωσαν οι μεγάλες βιομηχανικές εταιρείες των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας και του Ευρωπαϊκού Βορρά, η αξιοποίηση οικολογικών μεθόδων και διαδικασιών παραγωγής, διανομής, επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης αποτελεί φορέα προστασίας της ποιότητας του περιβάλλοντος. Η προαπαίτηση εφαρμογών περιβαλλοντικής διαχείρισης για τη λειτουργία συστημάτων ποιοτικής διασφάλισης και η θεώρηση ως ποιοτικών των προϊόντων ή υπηρεσιών με φιλική ή τουλάχιστον μη βλαπτική επίδραση στο περιβάλλον συνεπάγεται την ανταγωνιστική προώθησή τους στην αγορά και το δικαίωμα των εταιριών σε υψηλότερες τιμές πώλησης ή παροχής. Η συμβολή του επιχειρηματικού τομέα με την ενεργό, δημιουργική και ανταμειβόμενη συμμετοχή του στη μεταβολή των παραγωγικών και καταναλωτικών προτύπων προβλέπεται καθοριστική στο μέλλον της περιβαλλοντικής προστασίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η εισαγωγή παραμέτρων μέριμνας περιβάλλοντος στους οικονομικούς δείκτες και η πρόνοια δημιουργίας αποθεμάτων για χρηματοδότηση δράσεων περιβαλλοντικής προστασίας αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα της χρήσης των φορολογικών μέτρων[16] και της επιλογής οικολογικών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι οφειλόμενες, στις κρατικές παρεμβάσεις (φορολογική μεταχείριση του κόστους εργασίας, υποδομές μεταφορών) και στις δυνάμεις της αγοράς (εξωτερικές οικονομίες όσον αφορά στο περιβάλλον), τυχόν εντοπιζόμενες διαρθρωτικές αδυναμίες ως προς τη δομή των κινήτρων της κοινοτικής οικονομίας αντανακλούν στις μεθόδους αξιοποίησης από την ΕΕ των ανθρώπινων και περιβαλλοντικών πόρων, που συνδέονται με την ταυτόχρονη προσπάθεια διασφάλισης πλασματικής ή οικονομικής προόδου [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), σ. 90].

Βέβαια, παρά την καταλυτική συμβολή των διεθνών οργανισμών, η ανεξάρτητη θετική συμμετοχή και παρέμβαση κάθε κράτους είναι προαπαιτούμενη για την αντιμετώπιση των οικολογικών θεμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο απολογισμός από τη Συνδιάσκεψη του Ρίο δεν ήταν έως σήμερα ενθαρρυντικός όσον αφορά στη μη τηρούμενη δέσμευση των κρατών για καταβολή ανά έτος του 0,7% του ετήσιου ΑΕΠ του για την προστασία του περιβάλλοντος και έτσι, το θέμα επανήλθε στη Συνδιάσκεψη της Ν. Υόρκης (1997).

Θετική προοπτική αντιπροσωπεύει το γεγονός της ένταξης του παράγοντα "περιβάλλον" στις διαπραγματεύσεις και τους όρους **διεθνών οικονομικών και επιχειρηματικών συμφωνιών**, διαδραματίζοντας έτσι έως και πρωταγωνιστικό ρόλο στον καθορισμό των δράσεων των κρατών -κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά της ΕΕ- π.χ. στα πλαίσια της **Λευκής Βίβλου για την Ανάπτυξη**, και άλλων παλαιότερων ή πιο πρόσφατων προγραμμάτων δράσεων κλπ. Παραδείγματα αποτελούν η σύναψη συνεργασίας μέσω **πολυμερών διαπραγματεύσεων με τις μεσανατολικές**

χώρες, οι δράσεις στο πλαίσιο της **Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου (ΟΣΕΠ), οι κοινοτικές οδηγίες και οι διεθνείς** [ΟΗΕ: Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ (1987) για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος, Σύμβαση Espoo (1991) για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο, Σύμβαση του Ρίο (1992) για τις κλιματικές μεταβολές κ.ά.] ή **διμερείς συμφωνίες** για την προστασία κοινών περιβαλλοντικών πόρων [Σύμφωνο συνεργασίας (1979) μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Ιόνιου Πελάγους και των παράκτιων ζωνών κ.ά.], **διεθνείς συμβάσεις σχετικές με τους τομείς υγείας, ασφάλειας, πυρηνικών** [Σύμβαση ΙΑΕΑ για αρωγή σε περίπτωση πυρηνικού ατυχήματος ή συναφούς κατάστασης έκτακτης ανάγκης (Βιέννη 1986)], κ.ά.

Εξάλλου, θέματα περιβάλλοντος αφορούν σε πολιτικές συμφωνίες, παρεμβάσεις ή αναθεωρήσεις οικονομικού ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα σε ζητήματα **διεκδίκησης και διαχείρισης υδατικών χώρων** (μεσανατολικά κράτη), **προστασίας επιμέρους** -υπό αμφισβήτηση ή διεκδικούμενων μεταξύ κρατών- **χωρικών ενοτήτων** (π.χ. Λωρίδα Γάζας), **από το ΜΑΡ**, και άλλα **διεθνή προγράμματα με σκοπό τη διατήρηση του κοινού μεσογειακού περιβάλλοντος, αρωγής σε επιχείρηση αντιμετώπισης ρύπανσης** εξαιτίας θαλάσσιων μεταφορών και ποτάμιων μεταφορών αποβλήτων, μέσω της χρήσης τεχνολογικών και βιολογικών μεθόδων, κυρίως σε παράκτιες ζώνες (όπως της Μαύρης Θάλασσας στην περίπτωση της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου) κλπ.

1.7 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ -ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Παρότι η Ελλάδα δεν γνώρισε την ιστορική φάση της βιομηχανικής επανάστασης και των κοινωνικών ανακατατάξεων της Δυτικής Ευρώπης, επηρεάστηκε σημαντικά από τις απόψεις της σύγχρονης πολεοδομίας που προέκυψαν από την ανάγκη αντιμετώπισης των κοινωνικών και τεχνικών ζητημάτων, που εμφανίστηκαν το 19ο αιώνα.

Στο πολεοδομικό δίκαιο της νεώτερης Ελλάδας η μέριμνα προστασίας του περιβάλλοντος εμπεριεχόταν ελάχιστα και μόνο έμμεσα μέσω του Β.Δ. 03.04-15.05.1835 "περί υγιεινής οικοδομής πόλεων και κωμών" που ίσχυσε ως τις αρχές της δεκαετίας του 1920 και επισήμαινε (αρ. 19) την επιβλαβή γειτνίαση βιομηχανικών μονάδων και κατοικιών, ενώ θέματα περιβάλλοντος θίγονται και στη νομοθεσία του 1912 (Ν. ΔΚΣΤ/1912).

Το επόμενο σημαντικό νομοθέτημα είναι το Ν.Δ. 17.07.1923 "περί σχεδίου πόλεων" δημιουργημένο και επηρεασμένο και από τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας επίλυσης πολεοδομικών και κοινωνικών προβλημάτων. Κύριος στόχος του αναδείχθηκε η υγιεινή, η ασφάλεια, η οικονομία και η αισθητική και παρά τον απαγορευτικό και προληπτικό του

χαρακτήρα [ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), σ. 176] και τα ελάχιστα μόνο σημεία περιβαλλοντικής προστασίας κατά την εφαρμογή του, θεωρήθηκε νεωτεριστικό για την εποχή.

Ο Ν. 4173/1929 ήταν ο πρώτος που αναγνώρισε την ανάγκη προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ το 1937 καθιερώθηκε η πολιτική χαρακτηρισμού περιοχών ως εθνικών δρυμών με αρχικά παραδείγματα τον Όλυμπο (1938) [ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), σ. 91] και τον Παρνασσό. Η ίδρυση του Τμήματος Δασών του Υπουργείου Γεωργίας το 1966 ευνόησε την κατασκευή έργων υποδομής και προστασίας φυσικών περιοχών.

Το Ν.Δ. 996/1971 τροποποίησε τις διατάξεις για τους εθνικούς δρυμούς προβλέποντας απαγορεύσεις για τον πυρήνα τους, όπως της ανόρυξης λατομείων, εγκατάστασης βιομηχανικών μονάδων, οικιών, υλοτομίας, βοσκής, θήρας κλπ. που ισχύουν ως σήμερα [ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), σ. 92]. Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο θεσμοθετήθηκαν αισθητικά δάση και διατηρητέα μνημεία της φύσης ενώ ανακηρύχθηκε σε εθνικό ο δρυμός του Βίκου - Αώου.

Το Ν.Δ. 1003/1971 "περί ενεργού πολεοδομίας" με την πρόβλεψη της εξαρχής δημιουργίας οικιστικών συγκροτημάτων διασφάλιζε ταυτόχρονα την πολεοδομική προστασία του περιβάλλοντος, ενώ το Σύνταγμα του 1975 -αποφασιστικής σημασίας για την περιβαλλοντική προστασία- στο άρθρο 24 καθόρισε το ρόλο του κράτους ως ρυθμιστή της οργάνωσης του χώρου και κυρίως της προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Η ψήφιση του Ν. 360/1976 "περί χωροταξίας και περιβάλλοντος" με την εισαγωγή νέων γενικών προτύπων πολιτικής για το περιβάλλον και τη χωροταξική ανάπτυξη της χώρας (με αναφορά στην εκτός σχεδίου και αυθαίρετη δόμηση) δεν απάλλαξε το φυσικό περιβάλλον από την κατάτμηση, την υποβάθμιση και την επέκταση σε βάρος του αστικού περιβάλλοντος.

Ο Ν. 947/1979 "περί οικιστικών περιοχών" σε εκτέλεση της συνταγματικής επιταγής (1975) του άρθρου 24 και σε μερική αντικατάσταση του Ν.Δ. 17.07.1923 συνδέει την οικιστική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος (αρ. 7, παρ. 1 αποκλείοντας το χαρακτηρισμό περιοχής ως οικιστικής εφόσον είναι επιβλαβής στην εθνική οικονομία ή το φυσικό ή πολιτιστικό περιβάλλον, ενώ κατά το αρ. 8 παρ. 1 εδ. γ, προαπαιτείται έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τον καθορισμό μιας περιοχής ως οικιστικής). Επίσης εισάγει το θεσμό των χρήσεων γης, γενικών ή ειδικών, που οι τελευταίες καθορίστηκαν και περιγράφηκαν στο ομώνυμο Π.Δ. 81, ΦΕΚ 274/29.01.1980 που στο άρθρο 14 διακρίνει ειδικά νομικά καθεστώτα ελεύθερων χώρων (αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων, τόπων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, αιγιαλού, παρόχθιων περιοχών λιμνών και ποταμιών).

Με θέσπιση του Ν. 998/1979 κατά συνταγματική επιταγή ορίστηκε η Δασική Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας ως η κατεξοχήν αρμόδια, μεταξύ άλλων, για την προστασία και φύλαξη των εθνικών δρυμών[17], με δυνατότητα μεταβολής του καθεστώτος αυτού μόνο μετά από τροποποίηση του Συντάγματος.

Μέσω του 1262/1982 προβλέπεται ειδική μεταχείριση για τις ευαίσθητες περιοχές που περιλαμβάνονται στις ζώνες κινήτρων, ώστε η εφαρμογή του να συνεπάγεται οικονομική ανάπτυξη αλλά και οικολογική ισορροπία.

Στην προστασία του περιβάλλοντος (άρ. 1, περιοχές επεκτάσεων) αλλά και στην εκτίμηση των αναμενόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων (αρ. 2, ΓΠΣ) αναφέρεται ο Ν. 1337/1983 για την "επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων οικιστικής ανάπτυξης και σχετικές ρυθμίσεις" [ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), σ. 178], ενώ επίσης θεσπίζει καθεστώς προστασίας για την παράκτια χερσαία ζώνη πλ. 500 μ.

Η αναζήτηση και ανάγκη ψήφισης νόμου - πλαίσιου για το περιβάλλον είχε επισημανθεί και διατυπωθεί επίσημα από το 1978, αλλά υλοποιήθηκε τελικά το 1986 με το Ν. 1650 (Νόμος Προστασίας Περιβάλλοντος), που όπως και οι Ν. 360/1976 και Ν. 996/1979, περιέχει διατάξεις για την επιβολή περιορισμών και ρυθμίσεων για τη λειτουργία και ανάπτυξη δραστηριοτήτων [ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ (1992)]. Καλύπτοντας όλους τους περιβαλλοντικούς τομείς και τα θέματα προαπαιτεί ΜΠΕ (Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων) και επιπλέον, προβλέπει τη δημιουργία **Εθνικής Επιτροπής Περιβάλλοντος**.

Κατά τη διάρκεια της ισχύος του παραπάνω νομοθετήματος σε συνδυασμό και με την ενσωματωμένη στο ελληνικό δίκαιο κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία έχει επισημανθεί πρόοδος στην αντιμετώπιση και επίλυση των συναφών θεμάτων, όχι όμως η αναμενόμενη.

Αξιοσημείωτο είναι πως η περιβαλλοντική προστασία όπως εντοπίζεται στην ελληνική νομοθεσία, απορρέει, κυρίως, έμμεσα από τον έλεγχο των ρυπογόνων πηγών και όχι από τον προσδιορισμό κρίσιμων ορίων ευαισθησίας ή ευπάθειας ή της ικανότητας οικολογικής εξισορρόπησης [ΤΕΕ - ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1995), σ. 18].

Χαρακτηριστικό είναι επίσης πως, όπως σε άλλα κράτη έτσι και στην Ελλάδα η μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος πάσχει λιγότερο από έλλειψη νομοθετημάτων [ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), σ. 181] και περισσότερο από άκαιρη ή ανεπαρκή εφαρμογή των ήδη υφιστάμενων ρυθμίσεων.

1.8 ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Η υπερίσχυση του θεσμοθετημένου -στο δεύτερο μισό του αιώνα- διεθνούς νομοθετικού πλαισίου έναντι των εθνικών δικαίων επιταχύνθηκε από την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος με απόρροια τη δημιουργία εθνικών νομοθεσιών με βάση τους διεθνείς κανόνες.

Το γεγονός αυτό έγινε ιδιαίτερα σαφές τόσο στη **Συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης** με την πρώτη αποτύπωση συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου για το περιβάλλον, όσο και τη σύμβαση της **UNESCO**[18] **"για την παγκόσμια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά"** το 1972, αλλά και σε επόμενα διεθνή συνέδρια και (σε άνω των 300) κανόνες Δικαίου (όπως π.χ. για την προστασία της άγριας φύσης και ζωής, την προστασία του όζοντος, τον έλεγχο των χημικών προϊόντων κ.ά.)

ως τη **Συνδιάσκεψη του Ρίο** το 1992[19] και τη **Δεύτερη Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Κορυφής στη Ν. Υόρκη** το 1997.

Η **"Παγκόσμια Χάρτα για τη Φύση"**, που υιοθέτησε η Γ. Συνέλευση του ΟΗΕ (28.10.1982) διακηρύσσει πως: "κάθε μορφή ζωής είναι μοναδική και αξίζει να προστατεύεται ανεξαρτήτως της χρησιμότητας της για τον άνθρωπο, και για να αναγνωρίσουμε στα άλλα έμβια όντα την αυθύπαρκτη αξία τους πρέπει ο άνθρωπος να καθοδηγείται από έναν ηθικό κώδικα δράσης". Το 1987 οδήγησε στην έκθεση της **Διεθνούς Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (έκθεση Brundtland)** που επισημαίνει το ρόλο της αειφόρου ανάπτυξης στην περιβαλλοντική προστασία, σύμφωνα με την οποία ως αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται "η ανάπτυξη η οποία καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υποθηκεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες" ("Το κοινό μας μέλλον"). Εξάλλου καθορίζει την προϋπόθεση υγιούς περιβάλλοντος για υγιή οικονομία (δεδομένης της αλληλεπίδρασής τους) μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για δημιουργία υγιούς περιβάλλοντος και ισοκατανομής οικονομικών και περιβαλλοντικών πόρων εντός και μεταξύ κρατών για την αειφόρο ανάπτυξη.

Ο ΟΗΕ ήταν, εξάλλου, ο πρώτος διεθνής οργανισμός με ευαισθητοποίηση στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος, και πρωτοβουλία του αποτελεί το **Πρόγραμμα των ΗΕ για το Περιβάλλον (PNUE)** που για την εφαρμογή του απαιτείται η δημοκρατική λειτουργία και επιφόρτιση όλων των οργάνων του με καθήκοντα προστασίας περιβάλλοντος. Μετά την υιοθέτηση των συμβάσεων για τη βιοποικιλότητα, των δεσμευτικών νομικά κειμένων για τα δάση και της Agenda 21[20] και την αναγνώριση της αναγκαιότητας για οικονομική υποστήριξη του Τρίτου Κόσμου για τη διάσωση του Περιβάλλοντος, τη Διάσκεψη του Ρίο ακολούθησε η ίδρυση του **Παγκόσμιου Ταμείου για το Περιβάλλον (FEM)**[21], του οποίου τη διαχείριση έχει αναλάβει η **Παγκόσμια Τράπεζα**[22], το **Πρόγραμμα των ΗΕ για το Περιβάλλον (PNUE)** και το **Πρόγραμμα για την Ανάπτυξη** του ΟΗΕ **(PNUD)**. Η **Παγκόσμια Τράπεζα** εξάλλου, σε κοινή πρωτοβουλία με την **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΙΒ)** δημιούργησε το **Πρόγραμμα για το περιβάλλον της Μεσογείου**, που αποτελεί συνέχεια του θεσπισμένου το 1975 **Σχεδίου Δράσης για τη Μεσόγειο**[23] **(MAP / UNEP)** αναφερόμενο μεταξύ άλλων στη θαλάσσια μόλυνση και τη διαχείριση των ακτών, με απαιτήσεις συγκεκριμένων στρατηγικών.

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία ανεξάρτητη από την αποκλειστική αρμοδιότητα των αντίστοιχων εθνικών νομοθεσιών, με την **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη** το 1987 (άρθρα 130 Π έως 130 Σ της συνθήκης ΕΟΚ) -καινοτομία στον τομέα της θεσμικής περιβαλλοντικής διασφάλισης- επιβεβλημένη λόγω:

- της ελεύθερης κοινοτικά κυκλοφορίας εμπορευμάτων με προαπαιτούμενη την εναρμόνιση των διατάξεων για την πρόκληση της ρύπανσης από ορισμένα προϊόντα, και
- του ελεύθερου ανταγωνισμού των κοινοτικών επιχειρήσεων που πρέπει να διέπεται από κοινό θεσμικό πλαίσιο,

– της διασυνοριακότητας των οικοσυστημάτων (λιμνών, ποταμών, πανίδας, ατμόσφαιρας κλπ.), καθορίζει την ελάχιστη υποχρεωτική περιβαλλοντική προστασία, ενώ δεν περιορίζει τις πρωτοβουλίες των κρατών μελών στη θέσπιση δραστικότερων επιπλέον μέτρων. Επιπλέον, οι δράσεις προστασίας περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζονται στις αρχές της πρόληψης, της βέλτιστης προστασίας, της επανόρθωσης στην πηγή, και της αρχής "ο ρυπαίνων πληρώνει".

Σημαντική πρωτοβουλία για την προστασία του περιβάλλοντος αποτέλεσε ο θεσμός της Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της οποίας η έννοια ορίστηκε για πρώτη φορά στις ΗΠΑ το 1969 και καθιερώθηκε νομοθετικά το 1970 μέσω του **Ν. Εθνικής Πολιτικής Περιβάλλοντος (National Environmental Policy Act - NEPA),** σύμφωνα με τον οποίο κάθε ενέργεια ή έργο με επίδραση στο περιβάλλον έπρεπε να περιλαμβάνει [ΒΛΙΑΜΟΣ ΣΠ., ΠΑΝΩΡΙΟΣ Χ. (1996), σ. 67]:

– την πρόβλεψη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων,
– την καταγραφή των αρνητικών επιπτώσεων των οποίων είναι αδύνατη η αποτροπή,
– τη διατύπωση εναλλακτικών λύσεων με λιγότερο επιβλαβείς συνέπειες,
– τον συσχετισμό μεταξύ βραχυχρόνιας χρήσης περιβαλλοντικών πόρων και της μακροχρόνιας παραγωγικότητάς τους, και
– τον καθορισμό των πιθανών οριστικά και αναγκαστικά δεσμευμένων πόρων.

Ο θεσμός τον οποίο εισήγαγε σχεδόν ταυτόχρονα στο νομοθετικό της πλαίσιο η Ιαπωνία [ΤΣΙΡΟΣ Δ. (1996), σ. 178] με επιρροή στο δίκαιο περιβάλλοντος πολλών κρατών συμπεριέλαβε στη συνέχεια και την ποσοτικοποίηση (με μελέτη **κόστους - οφέλους**) των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που ακολούθησαν αργότερα κυρίως η Γερμανία, λιγότερο η Ολλανδία, η Νορβηγία, η Μ. Βρετανία, η Ιταλία και σε περιορισμένο βαθμό η Ελλάδα, ενώ δεν υιοθέτησε η Τουρκία.

Η διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων -με πιο λεπτομερή επεξεργασία αν και με ανεπάρκειες- θεσπίστηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 1985 με την έκδοση της Οδηγίας 85/337 που αναφέρεται στην εκτίμηση επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον. Η Μελέτη Περιβαλλοντικών επιπτώσεων σύμφωνα με το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δικαίου Περιβάλλοντος** πρέπει να περιλαμβάνει:

– την ανάλυση της αρχικής κατάστασης του περιβάλλοντος στο χώρο επέμβασης του προγράμματος ή του σχεδίου κατασκευής,
– τις εμφανείς επιπτώσεις από την υλοποίηση του προγράμματος ή του σχεδίου στην ποιότητα του περιβάλλοντος και κυρίως τις έμμεσες, τις προσωρινές και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις,
– την περιγραφή των προτεινόμενων μέτρων για τη μείωση, αντιστάθμιση ή εξαφάνιση των επιβλαβών για την περιβαλλοντική ποιότητα επιπτώσεων,

– την περιγραφή εναλλακτικών λύσεων στο προτεινόμενο πρόγραμμα ή σχέδιο σε επιμέρους στοιχεία του, στην προβλεπόμενη χωροθέτηση του ή πρόταση για διάκριση του υφιστάμενου και την, κατά περίπτωση, ανάληψη των προβλεπόμενων επιπτώσεων στην ποιότητα του περιβάλλοντος κ.ά. [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 11].

Ορισμένες από τις πιο ισχυρές ευρωπαϊκές ΜΚΟ έχουν προτείνει επίσης την αναθεώρηση και ενδυνάμωση της κοινοτικής οδηγίας για τις ΜΠΕ. Είναι [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996α), σ. 10]: οι **Amigos de la Tierra** (**Φίλοι της Γης**) στην Ισπανία, η **An Taisce** η παλιότερη οργάνωση στην Ιρλανδία, η **Bond Beter Leefmilieu (BBL)** και η **Inter - Environnement Wallonie (IEW)**, οικολογικές ομοσπονδίες των φλαμανδόφωνων και γαλλόφωνων περιοχών του Βελγίου, το **Council for the Protection of Rural England CPRE** (το Συμβούλιο για την Προστασία των Αγροτικών Περιοχών της Αγγλίας), η **Danmarks Naturfredning-sforening** (Δανία), η **Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς,** η **France Nature Environnement (FNE)** γαλλική ομοσπονδία περιβαλλοντικών οργανώσεων, η **Naturskyddforeningen** η μεγαλύτερη οργάνωση στη Σουηδία, η **Stichting Natuur En Milleu (SNM)** στην Ολλανδία, και η **Verein zur Forderung der Umweltvertra - glichkeitsprufung (UVP)** οργάνωση για την προώθηση της ΜΠΕ.

Η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αποτελεί αναλυτικό διοικητικό μέσο με δυνατότητα συμβολής στη λήψη αποφάσεων (και σε ακύρωση αποφάσεων εκτέλεσης έργων με ιδιαίτερα επιβλαβείς συνέπειες) που εμπεριέχει και σοβαρούς περιορισμούς όπως την εκ των υστέρων (**ex-post**) αξιολόγηση που απαιτεί τον σαφή προσδιορισμό τεχνικών στοιχείων (π.χ. θέση και κλίμακα έργου) [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1994), σ. 52] μη διαθέσιμων στα αρχικά στάδια αυτής.

Με δεδομένη την αναγκαιότητα της ανάλυσης των ανθρωπογενών αιτίων της υποβάθμισης του φυσικού και του συνεξαρτώμενου πολιτισμικού[24] (δομημένου και κοινωνικοοικονομικού) περιβάλλοντος [ΜΠΡΙΑΣΟΥΛΗ ΕΛ. (1996), σ. 84] η πρακτική της ΕΠΕ είναι πλέον ευρύτατα διαδεδομένη και θεσμικά κατοχυρωμένη και σε πολλά κράτη εκτός της ΕΕ. Στη διάδοσή της στις αναπτυσσόμενες χώρες, καταλυτικής σημασίας ήταν οι πρωτοβουλίες των διεθνών χρηματοδοτικών και μη οργανισμών όπως της Διεθνούς Τράπεζας, του FAO (Οργανισμός Αγροτικής Ανάπτυξης των ΗΕ) κ.ά. που διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αξιολόγηση έργων και στην προώθηση της μεθοδολογίας με στόχο τη δυναμική και ριζική αντιμετώπιση των κύριων οικολογικών συνεπειών.

1.9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σχέση ανθρώπου και φύσης ξεκινώντας από τη φάση της αρμονικής συνύπαρξης των αρχικών κοινωνικών, προσδιορισμένη αργότερα υπό το πρίσμα της ουμανιστικής και νατουραλιστικής θεωρίας και εξελισσόμενη από το στάδιο της περιβαλλοντικής

υπερεκμετάλλευσης σ' εκείνο της "οικολογικής επανάστασης" κατέληξε στο σύγχρονο πλαίσιο των διεθνών συμβάσεων που θεωρεί το περιβάλλον "κοινή κληρονομιά" της ανθρωπότητας.

Η μέριμνα περιβαλλοντικής προστασίας πιο εύκολα επιτεύξιμη στα οικονομικά ανεπτυγμένα κράτη με ουσιαστική τη συμβολή ΜΚΟ και κοινωνικών κινημάτων, ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό από το θεσμό της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και παράλληλα από τις επιστημονικές έρευνες σε συναφή πεδία.

Καταλυτικής σημασίας εμφανίζεται ο ρόλος των οικονομικών παραμέτρων στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών θεμάτων με τη θεσμοθέτηση κοινοτικών διατάξεων, την εισαγωγή "οικολογικής" φορολογίας και θετικών ή αρνητικών οικονομικών κινήτρων (σε κρατικό ή επίπεδο ΕΕ), αλλά και η ένταξή τους σε ανάλογες διεθνείς διαπραγματεύσεις ευρύτερου πολιτικού, κοινωνικού ή επιχειρηματικού ενδιαφέροντος.

Παρότι έχουν τεθεί από δεκαετίες οι πλανητικής διάστασης περιβαλλοντικοί προβληματισμοί, δεν εμφανίζεται παρά μόνο μακροπρόθεσμη η απόδοση των διεθνών πολιτικών με βάση τις προκαθορισμένες προοπτικές. Ωστόσο, η σύνδεση του διεθνούς νομοθετικού πλαισίου με τα αντίστοιχα εθνικά όπως απορρέει από την υιοθέτηση αρχών συμβάσεων ή κοινοτικών ρυθμίσεων συμπεριλαμβανόμενου του θεσμού Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων έχει οδηγήσει (και στην περίπτωση της Ελλάδας) σε αποτελεσματικότερες προσεγγίσεις των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

1. Η θεωρία αυτή αναπτύχθηκε πρώτα από τον καθ. Christopher Stone στο άρθρο: "*Τα δένδρα μπορούν να είναι υποκείμενα δικαίου;*" στη νομική επιθεώρηση *Southern California Law Review*, το 1972.

2. Σύμφωνα π.χ. με το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα η προσβολή στο φυσικό ή πολιτιστικό περιβάλλον εκλαμβάνεται ως προσβολή της προσωπικότητας του ανθρώπου.

3. Σύμφωνα με τη διακήρυξη του Ρίο: "Η φύση, εστία της ανθρωπότητας είναι σύνολο αλληλεξαρτήσεων".

4. Όπως αναφέρει ο Μιχαήλ Ι. Μ. [(1984), σ.σ. 167 - 182], ο όρος "προστασία του περιβάλλοντος" εμφανίζεται π.χ. στην Εγκυκλοπαίδεια Brockhaus, μόλις το 1974.

5. Όσον αφορά στη σχέση χωροταξίας και περιβάλλοντος, σύμφωνα με το Lewis Mumford, που μεταξύ των πρώτων αντιμετώπισε ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού στις ΗΠΑ, "ο στόχος ενός σχεδιασμού μεγάλης κλίμακας είναι να προετοιμάσει την υπό εξέταση περιοχή να αντέξει την πιο πλούσια από τις ανθρώπινες δραστηριότητες για το μεγαλύτερο διάστημα της ζωής ενός ανθρώπου, επιτρέποντας τη διαμονή σε αυτή σε κάθε τύπο ανθρώπινου χαρακτήρα και προτιμήσεων. Ταυτόχρονα δημιουργεί και διατηρεί τη δυνατότητα μιας αντικειμενικής ικανοποίησης των βαθύτερων υποκειμενικών αναγκών" [ΓΚΑΡΟΦΑΛΟ Μ. (1996), σ. 42].

6. Συναφούς περιεχομένου είναι και ο σύμφωνος με τις αποφάσεις της **Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία της Φύσης και των Φυσικών Πόρων (IUCN)** ορισμός για τα εθνικά πάρκα: "Ένα εθνικό πάρκο είναι μια σχετικά μεγάλη περιοχή, όπου ένα ή περισσότερα οικοσυστήματα δεν έχουν καταστραφεί από την ανθρώπινη δραστηριότητα, όπου είδη φυτών και ζώων, γεωμορφολογικοί σχηματισμοί και οικοσυστήματα έχουν μεγάλο ενδιαφέρον από επιστημονικής και μορφωτικής πλευράς ή υπάρχουν φυσικά τοπία σημαντικού κάλλους. Οι υπεύθυνες υπηρεσίες κάθε χώρας λαμβάνουν μέτρα για να εξαλείψουν όσο το δυνατό γρηγορότερα την εκμετάλλευση ή την παράνομη κατοχή σε όλη την περιοχή του εθνικού πάρκου και για επιβάλλουν το σεβασμό για τα οικολογικά, γεωμορφολογικά ή αισθητικά χαρακτηριστικά του. Οι επισκέπτες επιτρέπεται να εισέλθουν στο χώρο υπό ειδικές συνθήκες, για έμπνευση, επιμόρφωση, έρευνα, πνευματική καλλιέργεια και αναψυχή". [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ. 44].

7. Τα 300 εθνικά πάρκα συνολικής έκτασης 310.799 τ.χλμ. (3,4% της έκτασης των ΗΠΑ ή 2,35 φορές μεγαλύτερης της έκτασης της Ελλάδας) που συμπεριλαμβανομένων των υπόλοιπων διοικούμενων περιοχών από την Υπηρεσία Εθνικών Πάρκων προσεγγίζουν τα 367, επισκέπτονται ετησίως άνω των 300 εκατ. Από το 1970 ο αριθμός των επισκεπτών είχε υπερδιπλασιασθεί προσεγγίζοντας τα 275 εκατ. το 1992 [DORLING KINDERSLEY - ΤΑ ΝΕΑ (1995), σ. 208]. Μόνο το Yellowstone το ίδιο έτος δέχθηκε άνω των 3 εκατ. επισκεπτών. Για τον περιορισμό των πιέσεων εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης η Υπηρεσία Εθνικών Πάρκων διπλασίασε τις υπό τον έλεγχό της εκτάσεις. Για τον έλεγχο και τη διαχείριση της πλειονότητας των εκτάσεων για αναψυχή αρμόδια είναι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση και για μικρότερο αριθμό προστατευόμενων περιοχών, άλλοι ιδιωτικοί και κρατικοί φορείς τοπικής ή πολιτειακής κλίμακας [ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), σ. 91].

8. Η Συνδιάσκεψη Κορυφής για το Περιβάλλον στη Ν. Υόρκη είναι γνωστή και ως "Συνάντηση + 5". Το σημείο "+ 5" συμβολίζει τη χρονική περίοδο 5 ετών που μεσολάβησε από την πρώτη και εξαιρετικά σημαντική συνάντηση για τα οικολογικά προβλήματα και το μέλλον του πλανήτη.

9. Θέματα συναφούς περιεχομένου πρόκειται να καλυφθούν στη **Σύνοδο Κορυφής για το Κλίμα** που θα λάβει χώρα στο Κυότο της Ιαπωνίας το Δεκέμβριο του 1997.

10. Το 70% των ευρωπαίων πολιτών συμφωνεί στην άποψη της από κοινού λήψης αποφάσεων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε επίπεδο ΕΕ λόγω της διασυνοριακότητας και της αναγκαιότητας κοινής αντιμετώπισης του προβλήματος [ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ. (1996), σ. 130].

11. Με πόρους του **NATIONAL TRUST FOR GREECE** μέσω προκηρυσσόμενου ανά έτος διαγωνισμού χορηγούνται μεταπτυχιακές υποτροφίες, και ενισχύονται οικονομικά εκπαιδευτικά προγράμματα σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας (ΥΠΕΠΘ). Εξάλλου, με ειδική άδεια του ίδιου υπουργείου η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς συνεργάστηκε με ιδρύματα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γυμνάσια) κυρίως της Θεσσαλονίκης αλλά και άλλων περιοχών, για την επεξεργασία και εφαρμογή πειραματικού προγράμματος Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης.

12. Το Ινστιτούτο Περιβάλλοντος έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει μελλοντικά σημαντικό ρόλο στο πεδίο περιβαλλοντικών ερευνών.

13. Συναφούς περιεχομένου θέματα αναπτύχθηκαν στο διήμερο με θέμα: "Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών και ανάλυση χώρου" στην Αθήνα 06-07.06.1997, με οργανωτές φορείς το Σύνδεσμο Ελληνικών Μελετητικών Γραφείων Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών και Συστημάτων Πληροφοριών Γης και τον τομέα Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού του Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Περιλήφθηκαν στις ακόλουθες ενότητες:
- ΓΣΠ και Ανάλυση του Χώρου, Μέθοδοι και Τεχνικές,
- Εφαρμογές ΓΣΠ και ανάλυσης χώρου στο χωροταξικό σχεδιασμό,
- Εφαρμογές ΓΣΠ και ανάλυσης χώρου στο Δημόσιο Τομέα και την Τοπική Αυτοδιοίκηση,
- ΓΣΠ και Υποδομή χωρικής πληροφορίας,
- Χωρικά δεδομένα - τυποποίηση, διάχυση,
- Τα ΓΣΠ και η ανάλυση του χώρου: Ερευνητικές δραστηριότητες των ΑΕΙ,
- Νέες δυνατότητες, τάσεις και προοπτικές στο λογισμικό των ΓΣΠ [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ.σ. 90-91].

14. Με χρονικό ορίζοντα το 2000, τις ΗΠΑ (με τα προγράμματα Landsat 7, Eyeglass, Earthwatch, κ.ά.), τη Γαλλία (SPOT), την Ευρωπαϊκή Ένωση (Envisat), την Ιαπωνία (ADEOS) και την Ινδία (IRS), θα ακολουθήσουν στα πεδία της Παρατήρησης και Παρακολούθησης της Γης και του Περιβάλλοντος με συναφείς ανεξάρτητες δραστηριότητες, η Ρωσία (αυτοτελώς μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ), η Κορέα, ο Καναδάς, η Κίνα και η Βραζιλία. Οι δύο τελευταίες συμμετείχαν σε κοινά προγράμματα για το 1995, ενώ κοινό πρόγραμμα Παρατήρησης και Παρακολούθησης της Γης αναμένεται από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία για το 1998. Σημειώνεται ότι τα σχεδιαζόμενα για την τριετία 1996-99 προγράμματα Παρατήρησης και Παρακολούθησης της Γης είναι σχεδόν αποκλειστικά κρατικά [ΡΟΚΟΣ Δ. (1995)].

15. Παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της αντίθεσης της πλειοψηφίας των Σουηδών στη χρήση πυρηνικής ενέργειας την οποία υποστήριξε το επιστημονικό δυναμικό της χώρας [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ.σ. 22-23].

16. Η χρήση οικονομικών εργαλείων (φορολόγησης ή επιβαρύνσεων σε μεθόδους ή προϊόντα, επιβολής ποινών ή κυρώσεων για τροποποίηση ρυπαντικών πρακτικών ή παραβιάσεων κανονισμών, θέσπισης κινήτρων για έγκαιρη υιοθέτηση ρυθμίσεων κλπ.) συμβάλει με ευκαμψία και αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες περιβαλλοντικής προστασίας επιδρώντας ακόμη και στη συμπεριφορά και τις επιλογές των παραγωγών και των καταναλωτών. Σύμφωνα με μελέτες του OECD σε τουλάχιστον 14 από τα εξεταζόμενα κράτη μέλη του, άνω των μισών παραδειγμάτων οικονομικών εργαλείων αφορούσαν σε φορολόγηση (78 σε σύνολο 154). Στα κράτη της ΕΕ ενδιαφέρουσες συναφείς καινοτομίες έχουν σημειωθεί στο Βέλγιο (επιβολή φορολογίας για τη ρύπανση των υδάτων, τα στερεά απόβλητα, τα απόβλητα κτηνοτροφικών μονάδων κ.ά.), στη Δανία (επιβολή φορολογίας για τη χρήση φυτοφαρμάκων, θέσπιση πιο χαμηλής κοστολόγησης για αμόλυβδη βενζίνη), στη Γαλλία (επιβολή φορολογίας για τη ρύπανση των υδάτων, για τα απόβλητα και τα λιπάσματα), στη Γερμανία (επιβολή φορολογίας για τη μεταβίβαση ατμοσφαιρικών εκπομπών), στην Ολλανδία (επιχορηγήσεις από το Υπ. Περιβάλλοντος μέσω φορολόγησης στις καύσιμες ύλες κλπ.), ενώ στις ΗΠΑ το σύστημα διαπραγμάτευσης επιτρεπτού ορίου εκπομπών έχει χρησιμοποιηθεί επιτυχώς σε πλήθος εφαρμογών.

17. Ο Όλυμπος είναι η πρώτη περιοχή στην Ελλάδα για την οποία εφαρμόστηκε ειδικό καθεστώς προστασίας με την κήρυξή του ως **Εθνικού Δρυμού** το 1938 με σκοπό "τη διατήρηση στο διηνεκές του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, δηλαδή της άγριας χλωρίδας, της πανίδας και του φυσικού τοπίου, καθώς και των πολιτιστικών και άλλων αξιών της", αλλά και την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του κοινού και της τουριστικής ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής. Το 1981 ανακηρύχθηκε από την **UNESCO "Απόθεμα της Βιόσφαιρας"**, ενώ έχει συμπεριληφθεί στις **"σημαντικές για την ορνιθοπανίδα περιοχές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας".**

18. Με τη συμβολή της UNESCO και του ΟΗΕ αναμένεται πιο αποτελεσματική για την Ελλάδα η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ θετική ενδέχεται να αποβεί και η προτεινόμενη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής από αρμόδιους κρατικούς ή όχι φορείς με το σκοπό αυτό (ΥΠΠΟ, Αρχαιολογική Υπηρεσία, ΣΑΔΑΣ, ΟΤΑ κ.ά.) [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 26].

19. Η Διακήρυξη της Συνδιάσκεψης του Ρίο συνέδεσε τις σύγχρονες και μελλοντικές γενιές με τη φυσική κληρονομιά, ενώ αναφέρθηκε στην υπερίσχυση του γενικού έναντι του ατομικού συμφέροντος και στην αντιμετώπιση των στοιχείων της φύσης ως ενιαίου συνόλου. Σε αντίθεση με την αντίστοιχη της Στοκχόλμης (1992) που περιορίστηκε στην υιοθέτηση μη υποχρεωτικών, νομικά, κειμένων (**soft-law**), αποδείχθηκε πιο αποφασιστική στην ουσιαστική επίλυση των Παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

20. Στην πρώτη οικουμενική συνάντηση για τα προβλήματα του Περιβάλλοντος του Ρίο της Βραζιλίας το 1992, οι εκπρόσωποι των 172 κυβερνήσεων κατέληξαν σε τρεις σημαντικές συμφωνίες:
- την **Agenda 21**, παγκόσμιο σχέδιο δράσης για ορθολογική ανάπτυξη,
- τη **Δήλωση του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη**, κείμενο αρχών για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών.
- τη **Δήλωση για την Προστασία των Δασών**, οδηγό για πιο αποτελεσματική διαχείριση των δασών.

Δύο επιπλέον ντοκουμέντα, ένα για **τη θερμοκρασιακή άνοδο της ατμόσφαιρας** και ένα για την **απειλή εξαφάνισης των ειδών** καταρτίστηκαν, αλλά δεν υπογράφηκαν.

21. Το FEM μεταξύ 1992-94 διέθεσε 1,5 δις για το περιβάλλον του Τρίτου Κόσμου με προοπτική τη διαχείριση συνολικά ¡24 δις USD [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 25].

22. Η Παγκόσμια Τράπεζα ευθύνεται για σοβαρά οικολογικά ατοπήματα μέσω των χρηματοδοτήσεών της, π.χ. το πρόγραμμα μετακίνησης πληθυσμών στην Ινδονησία, το πρόγραμμα για τα σιδηρομεταλλεύματα στο Karaja της Βραζιλίας, κ.ά. [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 26].

23. Το Σχέδιο Δράσης για τη Μεσόγειο μόνο το 1992 ανέπτυξε δραστηριότητες σε 60 τομείς σε 10 χώρες [ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), σ. 26].

24. Κατά την 11η Παγκόσμια Γενική Συνέλευση του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) και το Διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο "Κληρονομιά και κοινωνικές αλλαγές" που με συμμετοχή σχεδόν 400 ειδικών της προστασίας από 86 χώρες πραγματοποιήθηκαν στη Σόφια Βουλγαρίας μεταξύ 05-09.10.1996 (η επόμενη έχει προγραμματιστεί για τις 11.10.1999 στη Γκουανταλαχάρα του Μεξικού) υιοθετήθηκε πρόταση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε είδους και προέλευσης αφού επανεξετάστηκαν τα ανθρωπογενή αίτια της περιβαλλοντικής υποβάθμισης [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996ε)].

Εξάλλου, τα θέματα του "4ου Διεθνούς Συμποσίου για τη Συντήρηση των Μνημείων της Μεσογείου" στη Ρόδο 06-11.05.1997 με άνω των 300 συμμετεχόντων από τα κράτη της Μεσογείου και της Ευρώπης διακρίθηκαν στις ενότητες: Αλληλεπίδραση υλικών - κατασκευών - περιβάλλοντος, αποτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, συντήρηση και διατήρηση και Μεσογειακή Πολιτιστική Κληρονομιά.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

2.1 Η ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ - ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

2.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Η αναζήτηση σαφούς ορισμού της παράκτιας ζώνης και η χρησιμοποίηση της έννοιας ξεκίνησε και επεκτάθηκε ευρύτατα στη διεθνή βιβλιογραφία μετά την ψήφιση άρθρου για τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης που εμφανίστηκε στο θεσμικό πλαίσιο των ΗΠΑ το 1972 [KETCHUM H. (1972)].

Παράκτια ζώνη ή **περιοχή** αντιπροσωπεύει η οριζόμενη από: α) επιμήκη παράλληλο και β) κάθετο προς αυτή, άξονες, μεταβατική ζώνη επαφής θάλασσας και χέρσου. Ο πρώτος διαθέτει σταθερότητα ορίων με εξαίρεση την περίπτωση χερσαίων υδρογραφικών ορίων, ενώ ο δεύτερος και χερσαίος άξονας της μπορεί να εκτείνεται σε μικρή απόσταση (λίγων μέτρων) από τον αιγιαλό / ακτογραμμή ως τα όρια της λεκάνης απορροής [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 5]. Το θαλάσσιο όριο της παράκτιας ζώνης μπορεί να καταλήγει στα εθνικά όρια κρατών [OECD (1993a)] (όπως στο Μονακό, τη Μάλτα κ.ά.).

Η έλλειψη σταθερότητας χωρικής και χρονικής οριοθέτησης του παράκτιου -χερσαίου και θαλάσσιου- οικοσυστήματος συνεπάγεται την αδυναμία εννοιολογικής αποτύπωσης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού, αλλά και την ανάγκη δημιουργίας και εξακολούθησης της ισχύος επιμέρους ορισμών συνδεόμενων με αντίστοιχους χρηστικούς σκοπούς.

Για τους σκοπούς της ανάλυσης, του προβληματισμού και του εγχειρήματος κατάρτισης σχεδίου ολοκληρωμένης ανάπτυξης από την Επιτροπή της ΕΕ, ως παράκτια ζώνη ορίζεται "μια λωρίδα ξηράς και θάλασσας της οποίας το πλάτος ποικίλλει ανάλογα με τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος και τις ανάγκες της διαχείρισης". Η παράκτια ζώνη σπάνια αντιστοιχεί σε ήδη υπάρχουσες υποδιαιρέσεις, διοικητικές ή σχεδιασμού. Έτσι, αναφορικά με την αλιεία είναι συνήθης ο περιορισμός της παράκτιας ζώνης στα χωρικά ύδατα όπως αυτά ορίζονται από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, χωρίς ωστόσο το όριο αυτό να αντιστοιχεί σε κάποια βιολογική μονάδα ή σε κάποια μονάδα διαχείρισης επαρκώς προσδιορισμένη. Τα παράκτια φυσικά συστήματα και οι ζώνες εντός των οποίων οι ανθρώπινες δραστηριότητες συνδέονται με την εκμετάλλευση των παράκτιων πόρων, μπορούν συνεπώς να εκτείνονται πολύ πέραν των χωρικών υδάτων και μέχρι βάθους αρκετών χιλιομέτρων προς την ενδοχώρα [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), σ. 5].

Ένας σύγχρονος γενικός δόκιμος ορισμός περιγράφει την ακτή ως:

- ..."το τμήμα της χέρσου που επηρεάζεται από την εγγύτητά του προς τη θάλασσα και εκείνο της θάλασσας που επηρεάζεται από την εγγύτητα προς τη χέρσο, μέχρι το σημείο στο οποίο οι χερσαίες ανθρωπογενείς δραστηριότητες έχουν υπολογίσιμη επίδραση στη χημική σύσταση των υδάτων και στα θαλάσσια οικοσυστήματα" [EUROPEAN ENVIRONMENTAL

AGENCY (1995), p. 568 από US COMMISSION ON MARINE SCIENCE, ENGINEERING AND RESOURCES (1969)].

Σύμφωνα με ορισμένες από τις συναφείς προτάσεις παράκτια περιοχή συνιστούν:

- ..."τα παράκτια ύδατα (συμπεριλαμβανομένων των γαιών εντός και υπό αυτών) και η παρακείμενη χερσαία ζώνη (συμπεριλαμβανομένων των υδάτων εντός και υπό αυτής) που ασκούν σημαντική αλληλεπίδραση [CAMHIS M., COCCOSSIS H. (1982a), p. 93, από FEDERAL COASTAL ZONE MANAGEMENT ACT OF 1972 in the US].
- ..."το χερσαίο και γειτονικό θαλάσσιο τμήμα (υδάτινο και βυθός) στο οποίο οι χερσαίες επηρεάζουν άμεσα τις θαλάσσιες διεργασίες και χρήσεις και αντίστροφα". Αντιπροσωπεύει τη "ζώνη μεταβίβασης από την ξηρά στη θάλασσα, όπου η πρωταρχική παραγωγή, η κατανάλωση και οι διεργασίες ανταλλαγής" λαμβάνουν "τις υψηλότερες τιμές τους". [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 4, από KETCHUM H. (1972)].
- ..."ο χώρος στον οποίο το χερσαίο περιβάλλον επηρεάζει το θαλάσσιο (ή λιμναίο) περιβάλλον και αντίστροφα. Η παράκτια περιοχή είναι μεταβλητού εύρους" με δυνατότητα επιπλέον μεταβολής με το χρόνο. Η οριοθέτηση των παράκτιων ορίων δεν είναι εύκολα δυνατή, ενώ συνήθως τα όρια αυτά προσδιορίζονται από τη μεταβολή του περιβάλλοντος. Τοπικά, κάθε παράκτια περιοχή ορίζεται σύμφωνα με τα φυσικά, βιολογικά και πολιτιστικά της κριτήρια. Αυτά δεν είναι απαραίτητα να αλληλοσυγκρούονται, όπως σπάνια συμβαίνει και στην πραγματικότητα [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 4, από CARTER R.(1988)].
- ...η περιοχή που καταλαμβάνει "τμήμα της χερσαίας ενδοχώρας και περιλαμβάνει τα υδάτινα οικοσυστήματα και τα φυσικά δίκτυα απορροής μέχρι το μεγαλύτερο από τα ιστορικά καταγεγραμμένα βάθη από την ακτή, είτε της μετανάστευσης ιχθυοπανίδας (για λόγους αναπαραγωγής) είτε της επίδρασης της παλίρροιας" [OECD (1993b), p. 22].

Κατά τους προαναφερόμενους κοινού προσανατολισμού αλλά αποκλίνοντες μεταξύ τους ορισμούς, η παράκτια περιοχή διακρίνεται σε θαλάσσια ή και χερσαία υποπεριοχή (ηπείρων, νήσων, αλλά και λιμναίων[1] ή ποτάμιων ενοτήτων) περιλαμβανομένης της οικολογικής προσέγγισης (επιδράσεις από και προς τα οικοσυστήματα) αλλά και πολλαπλών προσεγγίσεων (έδαφος, υπέδαφος, ατμόσφαιρα), που απορρέουν από τη συνιστώσα του ύψους και αφορούν σε χρήσεις γης.

Παράλληλα με την αμιγώς θεωρητική απόπειρα οριοθέτησης της παράκτιας περιοχής που εμπεριέχει μεγάλη δόση ασάφειας και ουδεμία σταθερή, ποσοστικά καθορισμένη μεταβλητή, εμφανίζεται η πιο πρακτική προσέγγιση με απαραίτητη τη θέση μιας τουλάχιστον επιλεγμένης μεταβλητής, του πλάτους, με συνήθη λήψη διαφορετικών τιμών ανά περίπτωση (στα πλαίσια σχετικών μελετών κ.ά.).

Για τη λειτουργικότητα επιχειρησιακών, χωροταξικών κ.ά. εφαρμογών μέσω παρόμοιων προσεγγίσεων είναι απαραίτητη η ικανή καταγραφή και εκτίμηση των φυσικών και

ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και χρήσεων γης της ευρύτερης περιοχής, με έμφαση στις οικιστικές συγκεντρώσεις, στα έργα υποδομής [ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1994β)] στο υφιστάμενο δίκτυο παραγωγικών δραστηριοτήτων (με τις τάσεις και τις μεταξύ τους συγκρούσεις) αλλά και των διοικητικών ορίων (εθνικά, τοπικά κ.ά.), ορίων διεθνών θεσμών (Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας κ.ά.), εθνικών νομοθεσιών ("περί αιγιαλού και παραλίας" στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο κ.ά.) κλπ. που αποτελούν βάση καθορισμού του -σταθερού ή μεταβλητού- εύρους.

Για την οριοθέτηση της παράκτιας ζώνης έχει εντοπιστεί στη διεθνή βιβλιογραφία (της πρόσφατης δεκαπενταετίας) αξιόλογη ποικιλία προτεινόμενων, θεσπισμένων και ισχυόντων ορισμών, με εξαρτώμενη μεταβλητή μόνο την κατά πλάτος διάσταση, όπως οι ακόλουθοι:

- χερσαία λωρίδα 100 μ. από την ακτή, όπως αναφέρεται σε πολεοδομικές ρυθμίσεις της γαλλικής, ισπανικής, πορτογαλικής [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 5] και ισραηλινής νομοθεσίας [BRACHYA V., AMIR D. (1996) p. 3], με σκοπό τον περιορισμό της ανάπτυξης στην παράκτια ζώνη.
- χερσαία ζώνη 1.000 μ. σύμφωνα με επιστημονικές προσεγγίσεις για την εκτίμηση της ποιότητας των θαλάσσιων πόρων στα παράκτια ύδατα [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 5].
- χερσαία ζώνη (5-10 χλμ.), μη υπερβαίνουσα "τα 10 χλμ., εκτός από ορισμένες καταλλήλως αιτιολογημένες περιπτώσεις" [ΥΠΕΧΩΔΕ (1992γ), σ. 12], που αφορά σε περιοχή εφαρμογής Ειδικών Χωροταξικών Μελετών του κοινοτικού προγράμματος ENVIREG [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά.. (1995), σ. 5].
- χερσαία ζώνη 5 μιλ. (περίπου 8 χλμ.), που αναφέρεται στο χερσαίο τμήμα της παράκτιας περιοχής στην πολιτεία California των ΗΠΑ [CAMHIS M., COCCOSSIS H. (1982a), p. 93].
- χερσαία ζώνη 500 ποδών. (περίπου 150 μ.), που αναφέρεται στο χερσαίο τμήμα της παράκτιας περιοχής στην πολιτεία Connecticut των ΗΠΑ [CAMHIS M., COCCOSSIS H. (1982a), p. 93].
- χερσαία ζώνη 10 ποδών (περίπου 3 μ.), που αναφέρεται στο χερσαίο τμήμα της παράκτιας περιοχής στην πολιτεία Alabama των ΗΠΑ [CAMHIS M., COCCOSSIS H. (1982a), p. 93].
- χερσαία ζώνη πλάτους "έως και 1000 μ. από τις ακτές ή τις όχθες δημοσίων λιμνών ή ποταμών μετά του συνεχόμενου απαραίτητου υδάτινου χώρου". Αφορά στην "παράκτια ζώνη ανάπτυξης και προστασίας" όπως περιγράφεται στο μη προωθηθέν Σχέδιο Νόμου για τη Χωροταξία [αρθ. 14 του νομοσχεδίου].
- χερσαία ζώνη 2,5 χλμ., που αφορά σε πεδίο εφαρμογής οικολογικού περιεχομένου μελέτης της περιοχής Ηρακλείου Κρήτης [PAPAIOANNOU D. (1987), p. 180].
- χερσαία ζώνη 3 χλμ. από τη θάλασσα. Αναφέρεται σε περιοχή στις ακτές της Δανίας, στην οποία είναι ελεγχόμενες και περιορισμένες οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1994), σ. 91].
- χερσαία ζώνη 3 χλμ. από την ακτή, που αναφέρεται σε περιοχή της Κύπρου με αυστηρά ελεγχόμενη την τουριστική ανάπτυξη [GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), p. 9].

- χερσαία ζώνη μέσου πλάτους 5 χλμ., που αφορά σε πεδίο εφαρμογής μελέτης διαχείρισης της παράκτιας ζώνης στη Σμύρνη [BALKAS et al, από OECD (1993b), p. 87].
- περιοχή μεταξύ της ισοβαθούς των 5 μ. και του προς τη χέρσο ορίου (ελαχίστου πλάτους 1.000 μ.) μέχρι του οποίου προκύπτει η διαμόρφωση των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών υπό τη θαλάσσια επίδραση [UBM (1991), p. 14].
- θαλάσσια ζώνη 3, 6 (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας) ή 12 ναυτ. μιλίων που αντιπροσωπεύει το εύρος των εθνικών χωρικών υδάτων [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 6].
- θαλάσσια ζώνη 200 μιλίων ως Ζώνη Αποκλειστικής Εκμετάλλευσης [UNCLOS].

Ορισμοί με μη σαφώς οριοθετημένη διάσταση πλάτους ακτής ταυτίζουν την παράκτια περιοχή με:

- τα χερσαία όρια παράκτιων κοινοτήτων.
- την πλήρη έκταση της λεκάνης απορροής (όρια υδροκρίτη), κυρίως σε μελέτες γεωλογικών, γεωμορφολογικών ή υδρολογικών διεργασιών του παράκτιου συστήματος [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 5], έννοια διαφοροποιημένη κατά περίπτωση με ασταθή και ασαφή προσέγγιση ποσοτικοποίησης.

Όπως απορρέει από την παράθεση των αντίστοιχων προτάσεων, η τάξη μεγέθους ορισμένων εμφανίζεται αντίστοιχη ζώνης ακτής και όχι παράκτιας περιοχής, ο καθορισμός της οποίας έχει αυθαίρετο, ποικιλόμορφο και μη κοινής αποδοχής χαρακτήρα. Εμφανής είναι η αναγκαιότητα αποσαφήνισης και τεκμηρίωσης επιλογής πλάτους για τις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας.

Επισημαίνεται πως για τη χωροθέτηση χρήσεων γης και δραστηριοτήτων και την οριοθέτηση, αξιοποίηση, οικονομική εκτίμηση και διαχείρισή τους με κριτήριο της απόσταση από τη θάλασσα, τίθεται πρακτικά η παράμετρος της γειτνίασης ΟΤΑ (άμεση επαφή με τη θάλασσα, σχεδόν άμεση δηλαδή γειτνίαση με παράκτιους ΟΤΑ, ή έμμεση δηλαδή γειτνίαση με ΟΤΑ παρακείμενους σε παράκτιους), η οποία παρέχει τη δυνατότητα ευέλικτης επιλογής του πλάτους της παράκτιας περιοχής στην Ελλάδα [ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1997), σ. 17].

Η δυσκολία εννοιολογικής ή λειτουργικής οριοθέτησης της παράκτιας ζώνης επιτείνει τις γενικά υφιστάμενες δυσχέρειες περιβαλλοντικής διαχείρισης (με πολιτικά, διοικητικά ή οικονομικά κριτήρια) φυσικών χώρων και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, η οποία απαιτεί προτεραιότητα στις ενότητες των φυσικών οικοσυστημάτων έναντι των διοικητικών μονάδων. Κύριους γνώμονες λήψης αποφάσεων αποτελούν επίσης ο τύπος της ακτής, η κλίμακα της παράκτιας διαχείρισης κλπ. [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 6].

2.1.2 ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η χρησιμοποιούμενη στον καθορισμό φυσικών ορίων και στις εφαρμογές περιβαλλοντικής διαχείρισης, ορολογία του παράκτιου συστήματος περιλαμβάνει και τους ακόλουθους ορισμούς:

- **Ακτή**: φυσική "μεταβατική ζώνη επαφής χέρσου και θάλασσας" [ECONOMIDOU E. (1994), p. 1] με αλληλεπιδράσεις φυσικών παραγόντων και διαβαθμίσεις γεωλογικών στοιχείων, εδάφους, υγρασίας, συνθηκών αλμυρότητας, γεωμορφολογικών λειτουργιών και μικροκλιμάτων, που συνιστούν ευπαθή περιβαλλοντικό παράγοντα μορφολογικής, βιολογικής και γεωγραφικής ποικιλίας[2], [GRENON M. BATISSE M. (1989), p. 3]. Χαρακτηρίζεται από δυναμικές μεταβολές λόγω της συνεχούς μετατόπισης της ακτογραμμής κατά περιόδους ολιγόωρης, εποχιακής ή ετήσιας διάρκειας [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 6] ενώ παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη διατήρηση της φυσικής ισορροπίας και την οικονομική ανάπτυξη [ECONOMIDOU E. (1994), p. 1].
- **Ακτογραμμή**: "Το δια της μεγίστης συνήθους υποχωρήσεως των υδάτων εν ώρα νηνεμίας" [ΔΩΡΗΣ Ε. (1995), σ. 30] ιδιαίτερα καθορισμένο γραμμικό όριο μεταξύ χέρσου και θάλασσας.
- **Backshore**: Έννοια προσεγγιστική αυτής του αιγιαλού, που αντιπροσωπεύει τη θαλάσσια υποπεριοχή από το όριο συνήθους επέκτασης των θαλάσσιων υδάτων κατά την πλημμυρίδα μέχρι τη θραύση τους σε φυσικό εμπόδιο (βράχια, αμμοθίνες, κλπ.) κατά τις έντονες τρικυμίες [INGMANSON D., WALLACE W. (1985), p. 265, και WAUGH D. (1990), p. 112].
- **Offshore**: Εκτεταμένη θαλάσσια περιοχή που προς τη χέρσο οριοθετείται από (τη θέση) το σημείο "θραύσης" των κυμάτων [WAUGH D.(1990), p.112] ή την κατωτάτη ρηχία [INGMANSON D., WALLACE W. (1985), p. 265].
- **Απερίφρακτος ζώνη**: η περιοχή "εκτός σχεδίου πόλεων ή οικισμών προ του 1923 και σε ζώνη πλάτους 500 μ. από την ακτή ή την όχθη δημοσίων λιμνών", όπου δεν επιτρέπονται οι περιφράξεις [Ν. 1337/1983, άρθ. 23, παρ. 1].
- **Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ)**: περιοχή γύρω από τα όρια πόλεων και οικισμών όπου με Π.Δ. καθορίζονται "όροι και περιορισμοί χρήσεων γης, ή άλλοι όροι και περιορισμοί" [Ν. 1337/1983, άρθ. 29, παρ. 1], ενώ υπάρχει δυνατότητα καθορισμού ΖΟΕ "κατά μήκος ακτής ή όχθης δημόσιων λιμνών ή ποταμών ή σε άλλες θέσεις ή περιοχές ειδικής προστασίας [Ν. 1337/1983, άρθ. 29, παρ. 2].
- **Λεκάνη απορροής**: που αντιστοιχεί στα όρια του υδροκρίτη. Η έννοια αυτή, παρότι παρουσιάζεται συνήθως διαφοροποιημένη με μη εφικτή πάντα την ποσοτικοποίηση της [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 5], εξυπηρετεί την περιβαλλοντική ανάλυση και το χωρικό αλληλοσυσχετισμό μεταξύ φυσικών και βιολογικών διεργασιών ανάμεσα στην ακτογραμμή και το ηπειρωτικό τμήμα.

- **Ζώνη αποκλειστικής οικονομικής εκμετάλλευσης (exclusive economic zone)**: θαλάσσια περιοχή εύρους έως 200 ναυτ. μίλια από τις γραμμές βάσης [UNCLOS άρθ. 57], οι οποίες (**baselines**)[3] αποτελούν το προς την χέρσο όριο των διαφόρων θαλάσσιων ζωνών όπως ορίζεται από το Δίκαιο της Θάλασσας.
- **Υφαλοκρηπίδα (continental shelf)**: ο θαλάσσιος βυθός (συμπεριλαμβανομένου του υπεδάφους του) που συνιστά φυσική συνέχεια του παράκτιου ανάγλυφου της χέρσου, έχει την ίδια κλίση με αυτό και έκταση μέχρι τις θέσεις έντονης διαφοροποίησης αυτής της κλίσης [INGMANSON D., WALLACE W. (1985), p. 35], σύμφωνα με το γεωλογικό ορισμό[4]. Κατά το διεθνές θεσμικό πλαίσιο συνιστά τον θαλάσσιο πυθμένα καθορισμένης παλαιότερα έκτασης, με γνώμονα την εκμετάλλευσή του (μέχρι την ισοβαθή των 200 μ.). Με το ισχύον Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας το πολύπλοκα καθοριζόμενο πλάτος μπορεί να προσεγγίσει τα 350 ν.μ. ή τα 60 ν.μ. από την ισοβαθή των 2.500 μ. [UNCLOS, άρθ. 76-85].
- **Συνορεύουσα ζώνη (contiguous zone)**: περιοχή με πλάτος έως 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης και καθεστώς ενδιάμεσο μεταξύ χωρικών υδάτων και ανοικτής θάλασσας [UNCLOS, άρθ. 33].
- **Χωρικά ύδατα (territorial sea)** ή **αιγιαλίτιδα ζώνη**[5]: η όμορη της χέρσου θαλάσσια ζώνη που εκτείνεται από τις γραμμές βάσης και μέχρι του πλάτους των 12 ν.μ. [UNCLOS, άρθ. 3, 4].
- **Εσωτερικά ύδατα (internal waters)**: Περιοχή της υδρόσφαιρας, εσωτερικά των γραμμών βάσης προς τη χέρσο, που περιλαμβάνει κυρίως όρμους, λιμάνια και ιστορικούς κόλπους [UNCLOS, άρθ. 8].
- **Διεθνή ύδατα** ή **ανοιχτή θάλασσα (high sea)**: Το σύνολο των επιμέρους τμημάτων της υδρόσφαιρας με την εξαίρεση των εσωτερικών εθνικών υδάτων των κρατών και των χωρικών υδάτων [UNCLOS, άρθ. 86].
- **Αιγιαλός**: "η περιστοιχούσα τη θαλάσσια χερσαία ζώνη, η βρεχόμενη από τας μεγίστας πλην συνήθεις αναβάσεις των κυμάτων" [άρθ. 1, Α.Ν. 2344/1940][6]. Ορίζεται επίσης ως "το πεδίο όλων των δυναμικών και συνεχών μετατοπίσεων της ακτογραμμής από τους ιστορικούς χρόνους ως σήμερα". [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 6].
- **Παλαιός αιγιαλός**: Τμήμα εδάφους βρεχόμενο παλαιότερα από "τας μεγίστας πλην συνήθεις αναβάσεις των κυμάτων", το οποίο πλέον δεν βρέχεται ούτε εμπεριέχεται εντός της διοικητικά ορισμένης παραλίας[7] [ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1995), σ. 4]. Ως συνέπεια της μετακίνησης της ακτογραμμής προς τη θάλασσα οφείλεται σε φυσικές προσχώσεις, τεχνικά έργα ή άλλες αιτίες και οριοθετείται από τη νέα γραμμή παραλίας και τη γραμμή του παλαιού αιγιαλού [ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΙΓΙΑΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑ, αρθ. 1].
- **Παραλία**: "Ανοικοδόμητος λωρίδα γης εκ της παρακείμενης ξηράς" με διαπλάτυνση του αιγιαλού: Το "μέχρι 20 μ." πλάτος της σύμφωνα με το αρχικό συναφές θεσμικό πλαίσιο

υπολογιζόταν "από της γραμμής της μέσης στάθμης του αιγιαλού" [Α.Ν. 2344/1940 άρθ. 5 παρ. 1][8], ενώ με αναθεωρημένη νομική ρύθμιση μπορεί να καθοριστεί μέχρι "πλάτος 50 μ. που αρχίζει από το προς την ξηράν πέρας του αιγιαλού [Ν. 1337/1983][9]. Η απόσταση αυτή απαιτείται για την επικοινωνία της ξηράς προς τη θάλασσα και αντίστροφα, καθώς και για την εξυπηρέτηση εθνικών, κοινωφελών, αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών σκοπών [ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΙΓΙΑΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑ, αρθ. 1].

- **Nearshore**: η θαλάσσια υποπεριοχή από το υποθαλάσσιο ανάχωμα "θραύσης" των κυμάτων μέχρι την κατωτάτη ρηχία [WAUGH D. (1990), σ. 112] (δηλαδή τη χαμηλότερη του συνόλου των σταθμών της θαλάσσιας επιφάνειας κατά τις φάσεις των αμπώτιδων του παλιρροιακού φαινομένου) [ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1995), σ. 4].
- **Foreshore**: η θαλάσσια υποπεριοχή εντός της οποίας σημειώνεται η μετακίνηση της ακτογραμμής μεταξύ αμπώτιδος (κατώτατη ρηχία) και πλημμυρίδας (μεγίστης πλήμμης, δηλαδή της υψηλότερης του συνόλου των σταθμών της θαλάσσιας επιφάνειας κατά τις φάσεις της πλημμυρίδας του παλιρροιακού φαινομένου) [INGMANSON D., WALLACE W. (1985), p. 265 και WAUGH D. (1990), p. 112]. Ως έννοια ταυτίζεται με την "**πλησίαλο**" της ελληνικής υδρογραφικής ορολογίας και τον όρο "**lowtide elevation**" του Δίκαιου της Θάλασσας [UNCLOS, αρθ. 13 και ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1995), σ. 5].

2.1.3 ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ορολογία του ελληνικού θεσμικού πλαισίου που σχετίζεται με την παράκτια ζώνη (Ν. 1540/1938, ΑΝ. 2344/1940, Ν. 1629/1951, Ν. 2160/1993 κ.ά.) περιλαμβάνει και επιπλέον ορισμούς:

- **Θαλάσσια ζώνη ενός χιλιομέτρου**: Θαλάσσια ζώνη "διά την εγκατάστασιν λουτρών ή οιασδήποτε άλλης επιχειρήσεως δυνάμει του άρθρου 13 του Α.Ν. 1540/1938" προς αποκλειστική εκμετάλλευση και ωφέλεια του Δημοσίου αποδυναμώνοντας το κοινόχρηστο του χαρακτήρα της [ΔΩΡΗΣ Ε. (1995), σ. 192] ("Δημόσιο πράγμα κοινόν τοις πάσι", απ. Αρ. Πάγου 530/66).

♦ Ο **Α.Ν. 2344/1940** "περί αιγιαλού και παραλίας" προβλέπει:

- **Ζώνη λιμένος**: "Έκτασις ξηράς και θαλάσσης εν συνεχεία ή διακεκομμένη" στην περιοχή κάθε λιμένος με σκοπό "την εξυπηρέτησιν της εμπορικής, ναυτιλιακής και επιβατικής κινήσεως", η οποία διακρίνεται σε επιμέρους χερσαίο και θαλάσσιο τμήμα (αρθ. 14).
- **Χερσαία ζώνη λιμένος**: Το χερσαίο τμήμα της ζώνης λιμένος που "αποτελείται από την αιγιαλόν και τους παρ' αυτόν αναγκαιούντας παραλιακούς χώρους" (αρθ. 15) του οποίου τα όρια καθορίζονται κατά περίπτωση σύμφωνα με το άρθρο 17 του ίδιου νόμου.

- **Θαλάσσια ζώνη λιμένος**: Το θαλάσσιο τμήμα της ζώνης λιμένος που περιλαμβάνει "έκτασιν ανοικτής θαλάσσης, μέχρις αποστάσεως 500 μ. από των ακτών της χερσαίας ζώνης" περιοριζόμενη εκατέρωθεν "υπό νοητού τόξου κύκλου γραφόμενης με κέντρον το άκρο της χερσαίας ζώνης και ακτίνα 500 μ. (αρθ. 16).

♦ Ο **Ν. 1629/1951** αναφέρεται σε:

- **Ζώνη ασφάλειας φάρων**: Κυκλική περιοχή ακτίνας 200 μ. γύρω από το φάρο (αρθ. 2, παρ. 5).

♦ Στο **Ν. 2160/1993** (ΦΕΚ Α΄ 118) που αφορά στη νομοθεσία για τους τουριστικούς λιμένες αναψυχής, περιλαμβάνονται οι όροι:

- **Τουριστικός λιμένας σκαφών αναψυχής (Μαρίνα)**: "Ο χερσαίος και θαλάσσιος χώρος που προορίζεται κατά κύριο λόγο για την εξυπηρέτηση σκαφών αναψυχής, είτε για αγκυροβόλημα είτε για μακροχρόνια ή παροδική χερσαία εναπόθεση, είτε για εξυπηρέτηση των διερχόμενων σκαφών" (αρθ. 29, παρ. 1).
- **Ζώνη τουριστικού λιμένος**: η περιοχή που συναπαρτίζεται από τη χερσαία και θαλάσσια ζώνη (αρθ. 29, παρ. 2).
- **Χερσαία ζώνη τουριστικού λιμένος**: Ζώνη αποτελούμενη από τον "αιγιαλό και τους συνεχόμενους χώρους" (αρθ. 29, παρ. 5), απαραίτητους για την εκτέλεση λιμενικών έργων και χερσαίων κτιριακών και άλλων εγκαταστάσεων, συναφών με τη λειτουργία, την εκμετάλλευση και την οικονομική και τουριστική βιωσιμότητα και ανάπτυξη. [ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1995), σ. 4].
- **Θαλάσσια ζώνη τουριστικού λιμένος**: Περιλαμβάνει επιμέρους τομείς και διαύλους που οριοθετούνται από τα λιμενικά έργα καθώς και θαλάσσιους όρμους και προσεγγίζει μέγιστο πλάτος 500 μ. με δυνατότητα επέκτασης έως την ισοβαθή των 10 μ. "Η έκταση αυτή ορίζεται εκατέρωθεν από νοητό τόξο κύκλου που γράφεται με κέντρα τα άκρα της χερσαίας ζώνης και ακτίνα 500 μ" (αρθ. 29, παρ. 5).

Εμφανής είναι η δυσκολία προσέγγισης, λόγω πρακτικών και λειτουργικών αιτιών, συγκεκριμένου εννοιολογικού περιεχομένου και σαφούς οριοθέτησης της παράκτιας ζώνης και των επιμέρους στοιχείων του παράκτιου συστήματος.

Η ανεπάρκεια οριοθετικής προσέγγισης για το θαλάσσιο τμήμα οδηγεί σε ασάφεια καθορισμού ορίων και επομένως σε προβληματική διαχείριση και ελλειμματική προστασία του, που συνδέεται με την ανυπαρξία και αδυναμία θεσμικής περιβαλλοντικής διασφάλισης, όπως απορρέει από τη διερεύνηση των συναφών διατάξεων της ελληνικής νομοθεσίας.

Στους ορισμούς και τη νομολογία περί παράκτιου συστήματος στο διεθνές και κυρίως στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο δεν περιέχεται η έννοια της ιδιωτικής ιδιοκτησίας στο θαλάσσιο τμήμα, για το οποίο εκλείπει η διαχειριστική δυνατότητα του ΥΠΕΧΩΔΕ, ενώ είναι σχετική μόνο

η εννοιολογική αξιοπιστία των επιμέρους οριοθετήσεων (με γνώμονα την απόσταση από την ακτή, την ισοβαθή κλπ.).

Από την εννοιολογική προσέγγιση, οριοθέτηση και συναφή νομολογία του χερσαίου τμήματος επισημαίνονται η κυριαρχία, οι επιδράσεις και οι ανταγωνιστικές τάσεις των ιδιωτικών συμφερόντων, ενώ προκύπτουν έντονες χωρικές και χρονικές διαβαθμίσεις και διαφοροποιήσεις ορίων, κυρίως ως προς το εγκάρσιο εύρος της υπό μελέτη περιοχής, αλλά και κατά μήκος της ακτογραμμής.

Η ορθή γεωμορφολογική θεώρηση της λεκάνης απορροής και ταύτισή της με την παράκτια ζώνη συνεπάγεται επέκταση και άρα δυσχέρεια διαχείρισης του χώρου αναφοράς. Η οριοθέτηση ζώνης έως 10 χλμ. εύρους που αναφέρεται στο συναφές με τη διαχείριση παράκτιων περιοχών κοινοτικό ENVIREG δεν θεωρείται άρτια τουλάχιστον για την Ελλάδα εφόσον επινοήθηκε προσαρμοσμένη στις μέσες χωρικές προδιαγραφές των συνήθως μεγάλου μεγέθους και ηπειρωτικών κοινοτικών χωρών με μικρότερης επιφάνειας ή πληθυσμιακής τάξης της Αθήνας (Πειραιά) και Θεσσαλονίκης παράκτια αστικά κέντρα. Έτσι, στην περίπτωση των μεγάλων παράκτιων αστικών κέντρων του ηπειρωτικού σώματος της χώρας εμφανίζεται μικρή, ενώ σε εκείνη μικρού μεγέθους χωρικών ενοτήτων όπως της πληθώρας των νησιών του Αιγαίου παρουσιάζεται υπερβολική και μη εφαρμόσιμη με τους όρους που θέτει το πρόγραμμα.

Άρα, είναι προφανής η αναγκαιότητα χωρικού καθορισμού χερσαίας παράκτιας ζώνης αλλά με ελαστικότητα οριοθέτησης ανά περίπτωση, εξαρτώμενη από την κλίμακα, τάξη μεγέθους και τον χωροταξικό, γεωμορφολογικό, οικολογικό κ.ά. χαρακτήρα των υπό εξέταση και διαχείριση περιοχών.

2.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Στη διαμόρφωση και λειτουργία του παράκτιου οικοσυστήματος αξιοσημείωτος είναι ο ρόλος των μεταλλαγών των χρήσεων γης και της βλάστησης που συνήθως οδηγούν σε σημαντικές τροποποιήσεις στην ποσότητα του εισρεόμενου στη θάλασσα πόσιμου ύδατος, στη μεταφορά ιζημάτων κλπ. Η γεωμορφολογία και η θέση της ακτογραμμής ανά χρονική περίοδο είναι συνεξαρτώμενες πολλών φυσικών, κυρίως κλιματικών παραμέτρων και διεργασιών [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.σ. 7-8], των οποίων η παρακολούθηση της εξέλιξης είναι απαραίτητη στη διαχείριση παράκτιων περιοχών:

- **Ο ιζηματογενής κύκλος διάβρωσης - απόθεσης**, κύριος γεωμορφολογικός κύκλος και σημαντική φυσική διεργασία κατά την οποία τα λεπτόκοκκα και χονδρόκοκκα ιζήματα -αποτελέσματα της αιολικής και υδατικής διάβρωσης- συμπαρασύρονται από τα όμβρια ύδατα και μέσα από πολύπλοκα υδρογραφικά δίκτυα και μεγάλο τμήμα κάθε λεκάνης απορροής καταλήγουν συσσωρευμένα στη θάλασσα δημιουργώντας τις αμμώδεις παραλίες.

Κύρια χαρακτηριστικά θαλάσσιων οικοσυστημάτων και ταυτόχρονα δείκτες της ποιότητας του θαλάσσιου περιβάλλοντος είναι:

- **Η ποικιλότητα**, που αναφέρεται στην ποσότητα των ειδών ενός οικοσυστήματος και όταν είναι υψηλή συνεπάγεται καλύτερη οικολογική ισορροπία και αυξημένη ανθεκτικότητά του, αντίθετα με τη χαμηλή που αποτελεί ένδειξη διαταραχής.
- **Η παραγωγικότητα**, που αφορά στην ικανότητα του οικοσυστήματος για παραγωγή φυτικής πρώτης ύλης, η οποία είναι πολύ μεγαλύτερη στα παράκτια οικοσυστήματα παρά σ' εκείνα της ανοικτής θάλασσας.
- **Τα θρεπτικά άλατα**, με εποχιακές διακυμάνσεις του επιπέδου τους στο θαλάσσιο περιβάλλον και έτσι, δυσκολία καθορισμού επιπέδων ευτροφισμού[10] με αντίστοιχες διακρίσεις θαλάσσιων περιοχών σε ολιγότροφες, μεσότροφες και εύτροφες ανάλογα με τη συγκέντρωση των θρεπτικών αλάτων ή του φυτοπλαγκτού. Η υπερβολική συγκέντρωση θρεπτικών αλάτων με την αύξηση της βιομάζας του φυτοπλαγκτού (ευτροφισμός) έχει τις ακόλουθες συνέπειες [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.σ. 7-8]:

– υποβάθμιση των αλιευτικών πόρων,
– υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων εξαιτίας της ύπαρξης οργανικών υλών,
– αύξηση των παθογόνων μικροοργανισμών,
– μείωση της συγκέντρωσης του οξυγόνου στις βαθύτερες υδατικές στάθμες,
– αλλοίωση της αρτιότητας της βιοκοινωνίας, και
– μείωση της ποικιλότητας με την εξαφάνιση ειδών και επικράτηση των ανθεκτικότερων (π.χ. φυτοπλαγκτονικής χλωρίδας).

2.3 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

2.3.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ενδιαιτήματα μεγάλης ποικιλίας πανίδας (πτηνών, θηλαστικών και θαλάσσιων ειδών) τα παράκτια οικοσυστήματα (υγρότοποι, δέλτα, εκβολές ποταμών, αλμυρά έλη, ρηχά ύδατα, λιμνοθάλασσες και θαμνώνες) κυρίως των μικρών νησιών διακρίνονται για την ιδιαίτερη παραγωγικότητά τους, ενώ η διατήρηση της παράκτιας ζώνης μέσω των διεθνών συμβάσεων περιλαμβάνει και την προστασία εκείνων.

Η γειτνίαση όμως σημαντικών παράκτιων οικοσυστημάτων με πεδία εξάσκησης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων όχι μόνο δεν διασφαλίζει την οικολογική ποιότητα των πρώτων αλλά καθίσταται αιτία συγκρούσεων μεταξύ ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας.

Τα παράκτια ύδατα και κυρίως οι παρακείμενες στη θάλασσα περιοχές στις οποίες εισρέουν γλυκά ύδατα από τη χέρσο (εκβολές ποταμών, αβαθείς κλειστοί και ανοικτοί κόλποι) περιέχουν θρεπτικά συστατικά, των οποίων η μεταφορά μέσω των υδάτων απορροής προκαλεί τη ραγδαία ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής.

Τα ύδατα της υφαλοκρηπίδας αν και συνιστούν μόνο το 10% της συνολικής υδατικής επιφάνειας εμφανίζουν τουλάχιστον τετραπλάσια παραγωγικότητα από εκείνα της ανοικτής θάλασσας συγκεντρώνοντας το 90% της παγκόσμιας αλιευτικής δραστηριότητας και παραγωγικότητας, ενώ το 65% των αλιευόμενων ειδών της υφαλοκρηπίδας εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τα παράκτια ύδατα.

2.3.2 Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Η αξιοσημείωτη ποικιλία των τοπίων και των θαλάσσιων οικοσυστημάτων της χαρακτηριστικής λόγω αλληλοδιαδοχής κολπώσεων ελληνικής παράκτιας ζώνης οφείλεται στις εναλλαγές του αβιοτικού περιβάλλοντος ως συνεπειών της πληθώρας μικροκλιμάτων και γεωμορφών.

Το οφειλόμενο στην ποικιλία των ωκεανογραφικών συνθηκών πολύπλοκο υδρογραφικό δίκτυο, κατά τη φυσική πορεία του προς τη θάλασσα μέσω μικροσυστημάτων εκβολών συντηρεί ποικιλίες σημαντικών παρόχθιων υδρόβιων οικοσυστημάτων. Αντίστοιχα, οι λιμνοθάλασσες, ως αντιπροσωπευτικές εκτεταμένες χωρικές φυσικές επιφάνειες παράκτιας ζώνης, διαδραματίζουν ζωτικής σημασίας ρόλο στη βιοποικιλότητα των παρακείμενων οικοσυστημάτων και στην πρωτογενή παραγωγή.

Με εντυπωσιακή, σε ευρωπαϊκή και μεσογειακή κλίμακα αναλογία έκτασης (132.000 τ.χλμ. περίπου) προς ακτογραμμή (άνω των 15.000 χλμ.), με κατανομή άνω των 7.300 χλμ. στο ηπειρωτικό και άνω των 7.700 χλμ. στο νησιωτικό σώμα (3.000 νησιά), και αποκλειστικά περιβρεχόμενη από την εύκρατη Μεσόγειο (όπως ισχύει μόνο για τα 3/4 σχεδόν των χωρών της), η Ελλάδα αναπτύσσει σημαντικό τμήμα των πεδινών και αξιοποιήσιμων εδαφών στην παράκτια ζώνη. Στις -κατά 30% ιζηματογενούς και κατά 70% διαβρωτικής δράσης προέλευσης- ακτές οι αμμώδεις σχηματισμοί καταλαμβάνουν συνολική επιφάνεια 3.000 εκτ., ενώ στα υδατικά οικοσυστήματα το 45% είναι ήπιου και το 55% πετρώδους υποστρώματος.

Η ποικιλία φυσικών χαρακτηριστικών καθιστά την παράκτια ζώνη τόπο εξάσκησης πληθώρας ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, η μη συμβατή συνύπαρξη και οι ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ των οποίων κυρίως στο περιορισμένο πεδίο των κλειστών και ημίκλειστων κόλπων (όπου και το 70% του πληθυσμού των παράκτιων αστικών κέντρων), οδηγούν σε εξαφάνιση των παράκτιων βιοκοινωνιών.

Ο ολιγοτροφικός χαρακτήρας των ελληνικών θαλασσών ως τμημάτων της ημίκλειστης Μεσογείου σχετίζεται με την αντίστοιχη ανανέωση των υδάτων, η κατακόρυφη ανάμειξη των οποίων συμβαίνει ανά 2,5 αιώνες περίπου. Οι σοβαρές συνέπειες της ρύπανσης εξαιτίας των υδρογονανθράκων και βιομηχανικών αποβλήτων σχετίζονται με τις απειλούμενες με εξαφάνιση βιοκοινωνίες, την υποβάθμιση της περιβαλλοντικής ποιότητας και τελικά με την επισημαινόμενη κρίση πολλών τομέων της οικονομίας (γεωργίας, τουρισμού κ.ά).

Η εξέταση των -κατανεμημένων σε αμμόφιλα (20%), αλλόφιλα εδραζόμενα σε σκληρό υπόστρωμα (40%), χερσότοπους και θαμνότοπους (30%) και δάση (10%)- παράκτιων χερσαίων οικοσυστημάτων της Ελλάδας αποκαλύπτει ιδιοτυπίες και αυξανόμενη ποικιλότητα, απορρέουσες από [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 10]:

- τη συγκέντρωση πολυάριθμων νησιών κυρίως στο Αιγαίο, που δρουν ως καταφύγια ειδών και χώροι διατήρησης και εξέλιξής τους, ήδη από την εποχή που έπαψαν να αποτελούν ενιαίο σώμα με το ηπειρωτικό τμήμα της χώρας, όπως ίσχυε σε παλαιότερες γεωμορφολογικές περιόδους και κατά την περίοδο των παγετώνων,
- τη λειτουργία του συνολικού γεωγραφικού χώρου ως φυσικού καταφυγίου ειδών με δύσκολη από την περίοδο των παγετώνων επιβίωση σε ψυχρότερες κλιματικές συνθήκες βορειότερων χωρών,
- την πλεονεκτική γεωγραφική τους θέση μεταξύ των τριών ηπείρων Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής και επομένως τη συγκέντρωση αντιπροσωπευτικών ειδών τους, και
- το εύρος που παρουσιάζει ως προς το γεωγραφικό πλάτος.

Ως μεταβατικές ζώνες οι παράκτιες περιοχές συνδυάζουν στοιχεία των παρακείμενων οικοσυστημάτων, εντυπωσιακή χλωριδική και πανιδική ποικιλότητα και υψηλή παραγωγικότητα, ενώ με βάση την ιδιαίτερή τους βιοκοινωνική ζωνοποίηση ως οικοτόνοι συμβάλουν στην οριοθέτηση της παράκτιας ζώνης.

Η ευρύτερη σημασία των παράκτιων ζωνών της Ελλάδας αποτελεί αντικείμενο επόμενου κεφαλαίου, με πλήρη ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και των πολιτικών περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης στη χώρα, καθώς και των δυνατοτήτων ανάπτυξης μελλοντικών πρωτοβουλιών με μακροπρόθεσμη προοπτική.

2.3.3Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ - ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η συνειδητοποίηση της ανάγκης αποτελεσματικής προστασίας και κατάλληλης διαχείρισης των -ευαίσθητων αλλά και εξαιρετικά αξιοποιήσιμων- παράκτιων ζωνών οδήγησαν ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 στην ανάληψη πρωτοβουλιών στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και στην κατάρτιση ειδικών νομοθεσιών, εθνικών στρατηγικών και περιφερειακών προγραμμάτων.

Η εκτεταμένη υφαλοκρηπίδα και η μεγάλου μήκους ακτογραμμή της Ευρώπης αναλογικά με την επιφάνειά της και συγκριτικά με άλλες ηπείρους συνδέεται με τη μεγάλη ποικιλία φυσικού περιβάλλοντος (όπως το 1/3 περίπου των προστατευόμενων -σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία- για την άγρια ορνιθοπανίδα τους, υγροβιότοπων της ΕΕ) και οικιστική και αστική ανάπτυξη στις παράκτιες περιοχές της. Η ιδιαίτερη αισθητή περιβαλλοντική επιβάρυνση από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες έχει οδηγήσει στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας παρακολούθησης και αποκατάστασης των παράκτιων ζωνών (των οποίων τα θαλάσσια ύδατα δέχονται υψηλό φορτίο

θρεπτικών στοιχείων με συνέπειες, μεταξύ άλλων, τη μόλυνση και τη δημιουργία φαινομένων ευτροφισμού).

Από τη μελέτη της ανισοκατανομής των άνω των 89.000 χλμ. (1996) ακτών της ΕΕ μεταξύ των 13 παράκτιων χωρών μελών προκύπτει ότι, οι μισές περίπου από τις στατιστικές εδαφικές μονάδες τρίτου βαθμού είναι παράκτιες: το σύνολο αυτών (*Amter*) της Δανίας, αλλά μόνο το 1/4 εκείνων της Ισπανίας (*provincias*) ή της Γαλλίας (*departements*) [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995),σ.6]. Μεγάλη διαφοροποίηση επισημαίνεται στην οίκηση και χρήση των ακτών: από το ποσοστό 19% δηλαδή 68 εκατ. πληθυσμού που διαμένει σε παράκτιους δήμους και κοινότητες των παράκτιων χωρών της ΕΕ το 41% είναι κυρίως ιταλικής ή ισπανικής εθνικότητας. Οι παράκτιοι πληθυσμοί προσεγγίζουν το 70% του συνολικού πληθυσμού στη Δανία, το 44% στην Πορτογαλία, αλλά μόνο το 3% στο Βέλγιο και 5% στη Γερμανία.

Τα δεδομένα αυτά αποτελούν σημαντική παράμετρο συνδεόμενη με τη σημασία της παράκτιας ζώνης και τις υφιστάμενες και μελλοντικές δυνατότητες αξιοποίησής της, αλλά κυρίως της προστασίας και της διαχείρισής της σε κάθε χώρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά των προσεγγίσεων διαχείρισης με βάση την ποικιλία των φυσικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών, αλλά και η κοινή επισήμανση της ανάγκης βελτίωσης διατομεακής συνεργασίας και συνεργασίας μεταξύ επιπέδων αρμοδιοτήτων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 5]:

- Στην **Ιταλία** οι φορτισμένες πληθυσμιακά παράκτιες ζώνες αποτελούν πεδίο ελέγχου κρατικών οργανισμών και φορέων ανεπαρκώς συντονισμένων, και θέμα αναφοράς νομοθεσιών και ρυθμίσεων. Η θεσμοθέτηση της "Carta della natura" αποτελεί σημαντική πρωτοβουλία του Υπ. Περιβάλλοντος για τη διάκριση, ταξινόμηση και αποτελεσματική διαχείριση των τύπων χρήσεων γης [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 6] ευνοϊκή ιδιαίτερα για τις ζώνες των ακτών.
- Η **Ισπανία** εξαιτίας της ισχυρής τουριστικής προσέλκυσης (40 εκατ./έτος) δέχεται έντονες πιέσεις στις επιμήκεις παράκτιες ζώνες της [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p.p. 6-7]. Η προστασία των ακτών και η προσπέλαση του κοινού σ' αυτές αποτελούν αντικείμενα του ομώνυμου Νόμου για τις Ακτές (Ley de Costas) του 1988, ενώ σε επιμέρους θέματα της παράκτιας ζώνης αναφέρονται τομεακές νομοθεσίες και κανονισμοί. Επισημαίνεται η αναγκαιότητα στενότερης συνεργασίας μεταξύ φορέων τοπικών αρχών (με αρμοδιότητα στο σχεδιασμό και τη διαχείριση), αυτονομιών και κρατικού επιπέδου, που αναμένεται να περιληφθεί στην επόμενη αναθεώρηση του Ν. για τις Ακτές.
- Στην **Πορτογαλία** οι παράκτιες ζώνες όπως και το υπόλοιπο της επικράτειας αποτελούσαν από το παρελθόν αντικείμενα σχεδιασμοί χρήσεων γης, ενώ πιο πρόσφατη είναι η εκπόνηση σχεδίων ειδικά για τις ακτές. Η ολοκληρωμένη διαχείριση τους εξαρτάται από την μη εύκολα

επιτεύξιμη συνεργασία μεταξύ φορέων και συναφών τομέων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p.p. 5-6].

- Στο **Βέλγιο** η έκταση των φυσικών περιοχών έχει σημαντικά περιοριστεί εξαιτίας ισχυρών αναπτυξιακών πιέσεων, ενώ οι εναπομείνασες αμμοθίνες θεωρούνται προστατευόμενες είτε ως "πράσινες ζώνες" (2.500 εκτ.), είτε ως περιοχές φυσικής προστασίας (1.100 εκτ.). Η παράκτια ζώνη παρότι ανήκει σε μια μόνο από τις 3 περιφέρειες της χώρας, ο θαλάσσιος και παράκτιος τομέας συνιστά αντικείμενο αρμοδιότητας ομοσπονδιακού επιπέδου μέσω του οποίου η χώρα συμμετέχει και εκπροσωπείται σε διεθνείς συνεργασίες (π.χ. Διάσκεψη Βόρειας Θάλασσας). Σε συναφή θέματα πραγματοποιείται συνεργασία σε διϋπουργικό και ενδοϋπηρεσιακό επίπεδο (με αριθμό συναντήσεων ανά έτος 6 τμημάτων υπουργείων στη Φλάνδρα για την κατάρτιση σχεδίων και προγραμμάτων), αλλά και στα πλαίσια ιδιαίτερων τομέων (π.χ. το υποπρόγραμμα του LIFE - Nature για την ολοκληρωμένη διαχείριση του θαλάσσιου και χερσαίου χώρου [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 7].
- Στην **Ολλανδία** με χρόνια αισθητό τον κίνδυνο πλημμυρών των 2/3 περίπου της χώρας, η διαχείριση, προστασία και διασφάλιση της παράκτιας ζώνης θεωρείται παραδοσιακά ζήτημα ανάγκης και προτεραιότητας. Σε εθνικό επίπεδο περιλαμβάνεται στο εθνικό σχέδιο φυσικού σχεδιασμού που καθορίζει τις κύριες λειτουργίες γης (Αυστηρά: Βορράς και Νότος: προστασία, Κέντρο: οικιστική ανάπτυξη) [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 6]. Αντικείμενο της εθνικής πολιτικής αποτελεί η διασφάλιση 3 κύριων λειτουργιών στην παράκτια ζώνη, με συμβολή στην ασφάλεια, τη διατήρησή της σε ικανοποιητική κατάσταση (συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής ποιότητας) και στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη. Η διαδικασία εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στο σχεδιασμό, συνυπολογίζοντας τις συνέπειες των εκτός παράκτιας ζώνης δραστηριοτήτων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 6].
- Στη **Γερμανία** η απαιτούμενη από την ομοσπονδιακή δομή συνεργασίας μεταξύ των χωρικών επιπέδων έχει συμβάλει στην ανάπτυξη των θεμάτων διαχείρισης παράκτιων ζωνών. Υποπρόγραμμα του LIFE προωθεί τη συμμετοχή των περιφερειακών αρχών για την εφαρμογή της Σύμβασης Waddenzee, στο πλαίσιο της οποίας εξακολουθεί η διεθνής συνεργασία μεταξύ Δανίας, Γερμανίας και Ολλανδίας. Η χώρα είναι επίσης ενεργό μέλος της Σύμβασης τη Βαλτικής, της οποίας στοιχείο ουσιαστικής σημασίας αποτελεί η διαχείριση των παράκτιων ζωνών [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 7].
- Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, για τις παράκτιες ζώνες έχουν προωθηθεί πρόσφατα πρωτοβουλίες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται: η δημιουργία διατμηματικής ομάδας (υπαγόμενης στον Τομέα Πολιτικής Ακτών του Τμήματος Περιβάλλοντος), η ανάπτυξη στρατηγικών διάσωσης της παράκτιας ζώνης και έργων αντιπλημμυρικής προστασίας (1992-93), η διοργάνωση forums για τις ακτές (Αγγλία 1994 και αναμενόμενα, ιδιαίτερα για Ουαλία, Σκωτία και Β.

Ιρλανδία), η χάραξη κατευθυντήριων διατάξεων (στρατηγικές πολιτικών 1995, οδηγός πρακτικής 1996) κ.ά. Στόχο αποτελεί η βελτιωμένη χρήση των μηχανισμών και τάσεων πολιτικής και αναθεώρησης της ισχύουσας προσέγγισης [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 5]. Παράλληλα, αποδοτική αποδεικνύεται η δραστηριοποίηση του φορέα **Heritage Coasts** στα πλαίσια σχεδίων διαχείρισης, σκοπός των οποίων είναι "η διατήρηση της ποιότητας των παράκτιων τοπίων χωρίς τη διακοπή της πρόσβασης του κοινού σ' αυτά" [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1994), ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. κ.ά. (1997), σ. 5].

- Στην **Ιρλανδία** η παράκτια ζώνη αποτελεί αντικείμενο πολλών τομέων, θεσμών και μη εξειδικευμένης νομοθεσίας, και πρόσφατα γενικού πλαίσιου (1997) εθνικής στρατηγικής με έμφαση στη σημασία της συμβολής των τοπικών αρχών. Αναμένεται η εκπόνηση σχεδίων ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιας ζώνης για σχεδιασμό πυρήνων ή ενοτήτων, και Εθνικής Στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη όπως και για το θαλάσσιο χώρο και τον αλιευτικό τομέα [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 6].
- Η **Δανία** (στα ευρωπαϊκά εδάφη της) διαθέτει εκτεταμένη ακτογραμμή μήκους 7.300 χλμ. (συμπεριλαμβανομένων των 405 νησιών), αντιστρόφως ανάλογη με την έκτασή της (43.093 τ. χλμ.). Το 56% του πληθυσμού της διαμένει σε παράκτια αστικά κέντρα, με τουλάχιστον 35 ανήκοντα στα 49 με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, μεταξύ των οποίων τα 12 μεγαλύτερα της χώρας. Σε 31 από τα προαναφερόμενα η παράκτια χωροθέτηση χρονολογείται από το Μεσαίωνα. Το 1/3 της παράκτιας ζώνης χαρακτηρίζεται από δομημένες περιοχές ή προορισμένες για νέα ανάπτυξη, ενώ το ήμισυ αυτής είναι ορατά αλλοιωμένο περιβαλλοντικά [MINISTRY OF ENVIRONMENT AND ENERGY, SPATIAL PLANNING DEPARTMENT, DENMARK (1996), p. 4]. Η επικράτεια διακρίνεται σε 3 τύπους ζωνών: αστικές, αγροτικές και παραθεριστικής κατοικίας, με στόχο την αποφυγή επέκτασης αναπτυξιακών δραστηριοτήτων εκτός αστικοποιημένων περιοχών, τον περιορισμό της εξάπλωσης των περιοχών παραθερισμού και τη διάσωση του αγροτικού τοπίου.

Η εθνική νομοθεσία -με το αυστηρότερο ίσως περιβαλλοντικό θεσμικό πλαίσιο στην Ευρώπη- θέτει τα αντικείμενα, τις αρχές και το πλαίσιο προστασίας και χρήσης των παράκτιων πόρων, ενώ ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των επιμέρους σχεδίων είναι αρμοδιότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το ισχύον σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού της Δανίας θεσμοθετήθηκε στη δεκαετία του 1970, με την αντίστοιχη νομοθεσία υπό συνεχή αναθεώρηση. Σημαντικό στοιχείο του σχεδιασμού αποτελεί η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η κρατική μέριμνα για τις παράκτιες περιοχές αντανακλάται στις ρυθμίσεις που αφορούν στο χωροταξικό σχεδιασμό στην παράκτια ζώνη, και συμπεριλαμβάνονται στο Νομοθέτημα Σχεδιασμού της Δανίας του 1994 (αναθεώρηση του αντίστοιχου του 1992 που περιλάμβανε προβλέψεις και διατάξεις για zoning). Σύμφωνα με το Νομοθέτημα του 1994 επιβάλλεται η επέκταση της προστασίας του σε 300 μ. (από 100 που ίσχυε πριν) και η διασφάλιση της

πρόσβασης του κοινού, σε περιοχές μη ανοικοδόμησης, με την εξαίρεση των παραθεριστικών περιοχών που παραμένει στα 100 μ. Για παράκτια ζώνη 3 χλμ. πλάτους προς τη χέρσο (εκτός αστικών περιοχών) είναι υποχρεωτική η κατάρτιση σχεδίων χρήσης γης, με περιορισμένο αριθμό επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 7], σύμφωνα με εθνική οδηγία σχεδιασμού του 1981 και την αυστηρότερη αναθεώρηση της του 1991.

Παράδειγμα αναβάθμισης τμήματος παράκτιας ζώνης αποτελεί η δημιουργία του παράκτιου πάρκου "KØge Bugt Strandpartk", εκτεινόμενου σε 7 χλμ. νότια της περιφέρειας της Κοπεγχάγης, και θεσμοθετημένου το 1980 [MINISTRY OF ENVIRONMENT AND ENERGY, SPATIAL PLANNING DEPARTMENT, DENMARK (1996), p. 10]. Εξάλλου σε εναρμόνιση με την υιοθετημένη το 1971 Σύμβαση Ramsar και την Οδηγία της ΕΕ για τη διατήρηση της άγριας πτηνοπανίδας, το αρμόδιο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας εξέδωσε το 1994 απόφαση για συναφείς κατευθύνσεις μέσω περιφερειακών και δημοτικών σχεδίων για τη διαχείριση των αντίστοιχων ευαίσθητων περιοχών.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο εντοπισμός ομοιοτήτων μεταξύ Δανίας και Ελλάδας συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ τόσο σε χαρακτηριστικά και στη σημασία της παράκτιας ζώνης, όσο και στη χρονική εμφάνιση προβλημάτων και την αναγκαιότητα και προσέγγιση επίλυσης που σχετίζονται με εκείνη. Αυτά αναφέρονται στην αντίστροφα ανάλογη σχέση επιμήκους ακτογραμμής και μικρής έκτασης της χώρας, στη δημιουργία χερσονήσου με σημαντική γεωγραφική θέση (μεταξύ κεντρικής και Β.Ευρώπης) στη σύστασή της από ηπειρωτικό (68,9%) και νησιωτικό (31,1%) σώμα (500 περίπου νησιών), στην πιο πρόσφατη συγκριτικά με άλλα κράτη μέλη επέκταση της ανάπτυξης και επομένως εμφάνιση κορεσμού ή υποβάθμισης στο παραθαλάσσιο μέτωπο, καθώς και σε κοινά σημεία στην προσέγγιση των αντίστοιχων στρατηγικών επίλυσης αλλά και στην προοπτική ολοκληρωμένης ανάπτυξης της παράκτιας ζώνης. Οι παρατηρήσεις αυτές δεν θα αναλυθούν εκτενέστερα εφόσον δεν αποτελούν αντικείμενο της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας.

- Η **Φινλανδία** διαθέτοντας πλήθος νησιών και ιδιαίτερα επιμήκη ακτογραμμή συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό οικισμών κυρίως στο νότιο τμήμα της. Η νέα νομοθεσία για το περιβάλλον περιλαμβάνει σχεδιασμό χρήσεων γης. Η εκπόνηση σχεδίων, αναφερόμενων στην επικράτειά τους είναι αρμοδιότητα των δήμων. Σύμφωνα με την εθνική πολιτική το 5% του συνόλου των ακτών είναι αυστηρά προστατευόμενο και αντικείμενο γενικών ρυθμιστικών σχεδίων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 5].
- Στη **Σουηδία** πεδίο των -πραγματοποιούμενων από τις δημοτικές αρχές- σχεδιασμού και διαχείρισης αποτελούν οι ποικιλόμορφες και επιμήκεις παράκτιες ζώνες, συμπεριλαμβανομένου και αριθμού από αρχιπελάγη. Το μεγαλύτερο μέρος του σχεδιασμού και της διαχείρισης υλοποιείται σε δημοτικό επίπεδο και σε 90 δήμους, με τη συμμετοχή του κοινού. Επισημαίνεται η αναγκαιότητα επέκτασης της συνεργασίας σε περιφερειακό επίπεδο,

ενώ η εθνική στρατηγική διαχείρισης ακτών αντανακλάται στο Νομοθέτημα Προστασίας Ακτών για τη διασφάλιση των οικολογικών πόρων [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 5].

- Στη **Νορβηγία** οι παρεμβάσεις στην παράκτια ζώνη δεν αφορούν πλέον μόνο στον αλιευτικό, αλλά και στους υπόλοιπους τομείς δραστηριοτήτων, ενισχυμένες από εκστρατείες πληροφόρησης και επιμόρφωσης. Η διαχείρισή της πραγματοποιείται σε τοπικό (θεσμοθέτηση γενικών ρυθμιστικών σχεδίων για το σύνολο των βόρειων δήμων), περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (εφαρμογής προτάσεων για την περιφέρεια των φιόρδ του Όσλο) [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997) p. 6].

Η σημερινή κατάσταση εξακολούθησης της υποβάθμισης της παράκτιας ζώνης, όπου αυτή υφίσταται, οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ανεπάρκεια μηχανισμών που κατά τη λήψη αποφάσεων, να επιτρέπουν τη συνεκτίμηση της παραμέτρου της πολυπλοκότητας των σχέσεων ανθρώπου και περιβάλλοντος. Για τη σημασία των μεσογειακών παράκτιων ζωνών, και τις αντίστοιχες προσεγγίσεις διαχείρισης (με αναφορά και στις περιλαμβανόμενες ευρωπαϊκές) θα ακολουθήσει εκτενής έκθεση σε επόμενες συναφείς ενότητες και κεφάλαια.

2.4 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

2.4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Σημαντικές μορφές παράκτιων οικοσυστημάτων εκτός από τις δύο ακραίες των αμμωδών και βραχωδών (με κύρια συνιστώσα την υψομετρική διαφορά από το επίπεδο της θάλασσας) συνιστούν οι υγρότοποι, οι λιμνοθάλασσες, οι εκβολές των ποταμών και τα δέλτα, ιδιαίτερα οικολογικού ενδιαφέροντος λόγω και της ύπαρξης μεταβατικής φάσης μεταξύ γλυκών και αλμυρών υδάτων.

Οι ιδιαίτερα ευαίσθητες και εποχιακά (κατά τη θερινή περίοδο) πληθυσμιακά επιβαρυνόμενες παράκτιες περιοχές διακρίνονται σε αντίστοιχους τύπους με βάση τα ποιοτικά αβιοτικά χαρακτηριστικά των ακτών, συνδεόμενα με τα βιοτικά των χερσαίων υδρόβιων οικοσυστημάτων και τις χρήσεις και ανθρωπογενείς δραστηριότητες στις εκτάσεις τους.

Ειδικότερα, η διάκριση των τύπων των παράκτιων περιοχών πραγματοποιείται με βάση [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 12].

- τα **αβιοτικά χαρακτηριστικά:**

– κλιματικά (ανεμολογικό καθεστώς, βροχοπτώσεις, υγρασία εδάφους, ακραίες θερμοκρασίες, κυματικά χαρακτηριστικά),

– γεωμορφολογικά (γεωμετρικά, εδαφολογικά και λιθολογικά χαρακτηριστικά της λεκάνης απορροής και της παράκτιας ζώνης, υπόγεια ύδατα), και

– ωκεανογραφικά (παράκτια ρεύματα μεταφοράς, ρυθμοί ανανέωσης),

- τα **βιοτικά χαρακτηριστικά:**
  - παράκτια χλωρίδα (επικρατούσες φυτοκοινωνίες κλπ.), και
  - παράκτια πανίδα
- τις **ανθρωπογενείς παράκτιες δραστηριότητες:**
  - χρήσεις γης,
  - οικονομικές δραστηριότητες, και
  - τεχνική υποδομή.

2.4.2 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΑΚΤΩΝ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΑΒΙΟΤΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

1. ΑΒΙΟΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Όσον αφορά στη διαδικασία διαμόρφωσης της ακτής, τα αβιοτικά στοιχεία είναι συνεξαρτώμενα της ποιότητας του γεωλογικού υπόβαθρου (π.χ. συμπαγές, ασταθές), της σύστασης του εδάφους, του ανάγλυφου της λεκάνης απορροής και των επικρατούντων στη θαλάσσια περιοχή ωκεανογραφικών χαρακτηριστικών ιδιαίτερα των παράκτιων ρευμάτων και της κυματικής δράσης. Τα αβιοτικά κριτήρια, η ποσοτικοποίηση ορισμένων από τα οποία πρέπει να πραγματοποιείται ιδιαίτερα και αυτόνομα για κάθε παράκτιο σύστημα, είναι:

- **Ποιοτική σύνθεση - υπόστρωμα:** Η σύσταση του παράκτιου τμήματος του βυθού και του αιγιαλού προέρχεται από τις τέσσερις γενικές ποιοτικές κατηγορίες (άμμος, ψιλό βότσαλο, χοντρό βότσαλο, βράχοι), ενώ του χερσαίου τμήματος δηλαδή της μετά τον αιγιαλό χερσαίας περιοχής έχει βραχώδη ή λεπτόκοκκη αμμώδη σύνθεση, όπως η πλειονότητα των οικολογικών και αισθητικά ενδιαφερουσών ακτών.

Η μεγάλη απορροφητικότητα των αμμωδών κόκκων σε υδάτινους ατμοσφαιρικούς ρύπους και άλλους μικροοργανισμούς προκαλεί μη αναστρέψιμα αποτελέσματα ειδικά σε περιπτώσεις χημικής μόλυνσης (εκροές αποβλήτων και υδρογονανθράκων).

Η διαμόρφωση της γεωλογικής υδροπερατότητας του παράκτιου σχηματισμού εξαρτάται από την ποιοτική γεωλογική σύνθεση του βαθύτερου παράκτιου υποστρώματος (χερσαίου γεωλογικού υπόβαθρου ή αλουβιακού ιζηματογενούς περιβάλλοντος πεδινών αποθέσεων (παράκτιας υδροφορίας) και καθορίζει τις αναπτυξιακές δυνατότητες -με περιορισμό των ρυπογόνων χρήσεων- και τις αντίστοιχες κατευθύνσεις διαχείρισης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 14].

- **Ανάγλυφο** (κλίση): Η ταξινόμηση των ακτών κυρίως στο τμήμα του αιγιαλού σε κάθετες (>35%), απόκρημνες (15-35%), κρημνώδεις (5-15%) και ομαλές (0-5%) επικεντρώνεται στις τελευταίες που λόγω ελάχιστης κλίσης και εύκολης πρόσβασης θεωρούνται αξιοποιήσιμες προσελκύοντας τουριστικές και οικιστικές χρήσεις.

- **Γεωμετρία** (μήκος): Τα επιμήκη γεωμετρικά χαρακτηριστικά τα οποία συνδέονται με τον τρόπο επίδρασης των ωκεανογραφικών στοιχείων και την ποιότητα των παράκτιων υδάτων και την πιθανότητα ρύπανσής τους, αντιστοιχούν στους ακόλουθους τύπους:

– επιμήκεις ακτές (μονότονης και επαναλαμβανόμενης μορφολογίας ή ποιοτικά ποικιλόμορφης γεωμετρικής - κοκκομετρικής σύνθεσης),

– ανοικτές κολπώσεις, και

– έγκλειστες (με πιο αργό ρυθμό ανανέωσης υδάτων και αυξημένη απειλή ρύπανσης).

- **Έκταση** (επιφάνεια): Ως προς την έκταση ακτής δηλαδή τη (μικρού πλάτους, μέτρια ή εκτεταμένη) ενιαία ζώνη που συνιστά πεδίο παράκτιων διεργασιών αλλά όχι εφαρμογής διαχείρισης, διακρίνονται οι ακόλουθοι τύποι:

– επιμήκεις, μικρού πλάτους και περιθωριακές λωρίδες ακτών, ασυνήθεις κατηγορίες με σαφή οριοθέτηση και περιορισμένο πλάτος εξαιτίας της παρεμβολής φυσικών ή τεχνητών εμποδίων (αναχωμάτων, κρημνών, οδικών αξόνων, δόμησης κ.ά.) προς τη χερσαία επέκτασή τους. Προφανής είναι η ανάγκη κατάλληλης διαχείρισης και η μέριμνα οριοθέτησης χώρων υποδοχής της άμεσα υποχωρούσας ακτογραμμής κατά το χωροταξικό σχεδιασμό νέων παράκτιων περιοχών. Επίσης, της αντιμετώπισης του φαινομένου του θερμοκηπίου και της συνεπαγόμενης ανόδου της στάθμης των θαλάσσιων υδάτων,

– συνήθους επέκτασης, χωρίς την παρεμβολή εμποδίων προς τη χέρσο και επέκταση των παράκτιων διεργασιών πέρα από τα όρια του αιγιαλού,

– εκτεταμένες, ομαλές και αμμώδεις ακτές, όπου το πεδίο των φυσικών διεργασιών εκτείνεται σε ικανή απόσταση από την ακτογραμμή προς τη χέρσο, ενώ της διαχείρισης συνήθως ταυτίζεται με εκείνο της λεκάνης απορροής.

- **Δυναμική:** Ο οφειλόμενος σε φυσικές (κλιματικές) και ωκεανογραφικές συνιστώσες καθορισμός της γεωμορφολογίας και της θέσης της ακτής ανά χρονική περίοδο αναφέρεται στη δυναμική της ακτής. Διακρινόμενους τύπους ακτών αποτελούν:

– οι σταθερές, με σχετικά ασήμαντες χρονικές και εποχικές μεταβολές, και

– οι ασταθείς, που αποτελούν την πλειονότητα του συνόλου και εμφανίζουν ορατές χρονικές μεταβολές με πολυμορφία οικολογικών και άλλων επιπτώσεων και απαιτήσεων ιδιαίτερης διαχειριστικής αντιμετώπισης. Διακρίνονται στις κατηγορίες:

– ακτών απόθεσης με επέκταση της χέρσου προς τη θάλασσα, και

– ακτών διάβρωσης με επέκταση της θάλασσας προς την υποχωρούσα χέρσο, για τις οποίες απαραίτητος είναι ο προσδιορισμός και η σαφής οριοθέτηση χρήσεων γης και ελάχιστης απόστασής τους από την ακτογραμμή, με σκοπό την αποφυγή πιθανών κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων.

2. ΑΒΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Από τις αναπτυξιακές δυνατότητες και πιέσεις συναφών δραστηριοτήτων (κυρίως στις αμμώδεις ακτές), την οικολογική αξία (π.χ. των υγροβιότοπων) και την ανάγκη προστασίας από την απειλή φυσικής αλλοίωσης (π.χ. στις ακτές διάβρωσης), με τις αντίστοιχες ιδιαίτερες απαιτήσεις διαχείρισης, προκύπτει με βάση τα αβιοτικά χαρακτηριστικά η διάκριση των ακόλουθων αντιπροσωπευτικών τύπων ακτών:

- οι **πεδινές και ομαλές**, συνήθως αβαθείς αμμώδεις ακτές απόθεσης, ομαλής κλίσης βυθού χωρίς επιπτώσεις εξαιτίας των γεωμορφολογικών μεταβολών τους. Η προέλευσή τους οφείλεται σε αλλουβιακές αποθέσεις και ο εντοπισμός τους αφορά σε περιοχές εκβολών δέλτα, λιμνοθαλασσών, αλυκών, επιμηκών ακτών με αμμοθίνες κλπ.
- οι **παράκτιοι υγροβιότοποι**, ιδιαίτερης σημασίας στο βιοχημικό και υδρογεωλογικό κύκλο και στη σταθερότητα της γεωμορφολογίας των ακτών (με συμβολή στην τροποποίηση των πλημμυρικών φαινομένων, στη δέσμευση της ηλιακής ενέργειας, στην απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα, στη διασφάλιση υδάτων άρδευσης ή ύδρευσης κλπ.). Παρουσιάζουν ευπάθεια στις επιπτώσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (π.χ. έργων οδοποιίας, αποξηράνσεων, εκτροπών ποταμών, ανεπαρκούς διαχείρισης, αστικών και βιομηχανικών λυμάτων, παράνομης αλιευτικής δραστηριότητας) εκτός από μικρό οριοθετημένο τμήμα τους, θεσμικά προστατευόμενο, αλλά μόνο σχετικά πρόσφατα.
- οι **αμμοθίνες**, λοφώδεις αποθέσεις άμμου που συνδυάζονται με εκτεταμένο αμμώδη παράλια και αντιπροσωπεύουν ευαίσθητα και ευμετάβλητα στις περιβαλλοντικές πιέσεις οικοσυστήματα με σοβαρούς κινδύνους αλλοίωσης από την οικιστική και τουριστική ανάπτυξη και τα έργα τεχνικής υποδομής (διάνοιξης και επέκτασης οδικού δικτύου κλπ.). Η παλαιότερα, αγνοημένη αισθητική και οικολογική τους αξία αποτελεί πλέον αντικείμενο διεθνών ερευνών και παράμετρο πολιτικών προστασίας και διαχείρισης, με εστιασμό στην οριοθέτηση και στον καθορισμό των απαιτούμενων ποιοτικών και ποσοτικών κριτηρίων για επιθυμητές χρήσεις γης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 17].
- οι **βραχώδεις ακτές**, με συνήθη τη διαμόρφωση σπηλαίων - οικοτόπων απειλούμενων ειδών όπως οι φώκιες και σπάνιων τύπων πτηνοπανίδας, είναι ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας, αλλά μικρότερου ενδιαφέροντος για τουριστικές και οικιστικές χρήσεις λόγω των μη ευνοϊκών και κατάλληλων σχηματισμών τους.
- οι **ακτές διάβρωσης** συνήθως τεκτονικής προέλευσης, στις οποίες η μείωση της λεπτόκοκκης άμμου συνοδεύεται από τη χαρακτηριστική παρουσία χονδρόκοκκου ιζήματος, βότσαλου ή βραχώδους υποστρώματος. Η διαδικασία της διάβρωσης συνοδεύεται από τη μείωση της αμμώδους επικάλυψης, την αποκάλυψη του γεωλογικού κατώτερου υπόβαθρου, την έντονη υποχώρηση της ακρογραμμής προς τη χέρσο, τη εμφάνιση μη ομαλών κλίσεων και κατολισθήσεων κλπ.

2.4.3 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΑΚΤΩΝ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΒΙΟΤΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

1. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ

Χαρακτηριστικούς τύπους φυσικών σχηματισμών κυρίως της παράκτιας ζώνης των χωρών της Μεσογείου και της Ελλάδας αποτελούν:

- **Τα παράκτια δάση:** Ως τόπος φιλοξενίας ποικιλιών πανίδας και με σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση των εδαφών, απαιτούν ιδιαίτερη προστασία και ιδιαίτερα εκείνα των αλλουβιακών εδαφών. Στα πιο αντιπροσωπευτικά είδη τους ανήκουν:

– τα *δάση κουκουναριάς*, εντοπισμένα σε αμμώδη παράλια και απειλούμενα με μείωση και εξαφάνιση από την επέκταση της τουριστικής ανάπτυξης,

– τα *δάση χαλεπίου πεύκης*[11] σε αμμώδη και ασβεστολιθικά παράλια εδάφη και σπανιότερα σε μεγάλα υψόμετρα, και

– τα *δάση τραχείας πεύκης*, μεγαλύτερης ανθεκτικότητας σε συνθήκες ξηρασίας.

- **Τα μακεία οικοσυστήματα:** Χαρακτηρίζονται από ανθεκτικά στην ξηρασία χαμηλά συνήθως πλατύφυλλα και αείφυλλα φυτά, ιδιαίτερης διάπλασης "μάκιες" της μεσογειακής χλωρίδας, (*σχίνος, πυρνάρι, αψιά* αλλά και *κουμαριές* και *ρείκια, φιλύκι, δάφνη, ξυλοκερατιά* κ.ά., που μπορεί να προσεγγίσουν το ύψος των 2-6μ.) εντοπισμένα κυρίως στις υγρότερες και όχι ιδιαίτερα αλλοιωμένες εξαιτίας συγκρούσεων των χρήσεων γης περιοχές της παράκτιας ζώνης (υψόμετρο 250 - 700 μ.), συντηρούν ποικιλία ειδών πανίδας και συνεισφέρουν στην αντιδιαβρωτική προστασία του εδάφους.
- **Τα φρυγανικά οικοσυστήματα:** Αποτελούνται από μάλλον αραιοσχηματισμένες και εποχιακά διμορφικές φυτικές συγκεντρώσεις (*λαδανιάς, ασφάκας, αστοιβή, θυμάρι, γαλατσίδες* κ.ά.) αναπτυσσόμενες στα ξηρότερα τμήματα της παράκτιας ζώνης (υψόμετρο ως 300 μ.) όπου επικρατούν θαμνώδεις σχηματισμοί [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 19].

2. ΒΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Οι 3 κύριες κατηγορίες παράκτιων οικοσυστημάτων είναι:

- Οι **παραλίες** και **θίνες**, που ανήκουν στις γεωμορφολογικά χαμηλές ακτές (ως επεκτάσεις επίπεδων και ορεινών περιοχών) με αμμώδες, αργιλώδες ή κροκαλοπαγές (πλειστοκαινικής ή ολοκαινικής ηλικίας) γεωλογικό υπόβαθρο, και συγκεκριμένα:

– οι **παραλίες**, εκτείνονται από τη μέση στάθμη των παράκτιων υδάτων ως το χερσαίο σημείο μεταβολής των συστηματικών του εδάφους ή της φυσιογραφικής μορφής, ενώ

– οι **θίνες**, αποτελούν μεταβαλλόμενες από τον άνεμο ή τις θαλασσοταραχές ζώνες αμμωδών συσσωρεύσεων και σχηματισμών που εκτείνονται από τη μέση στάθμη των παράκτιων υδάτων προς τη χέρσο, με διεθνώς αναγνωρισμένο, πλέον, προστατευτικό και ρυθμιστικό ρόλο στο οικοσύστημα της παράκτιας ζώνης.

Οι παραλίες και οι θίνες συνιστούν τύπους ασταθούς και διαρκώς μεταλασσόμενου περιβάλλοντος με φυσική διαμόρφωση που ανακόπτει την ένταση των κυμάτων με προστατευτική λειτουργία για τις εσωτερικές περιοχές. Η αμμόφιλη χλωρίδα τους έχει προστατευτική δράση στη διατήρησή τους με την παρεμπόδιση της αιολικής αιτίας μετατόπισης της αμμώδους επικάλυψής τους.

Οι φυσικοί οικότοποι των παραλιών και των θινών στην Ελλάδα απαρτίζονται από [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 20]:

i. *μικρές παραλίες αμμώδους ή κροκαλοπαγούς εδάφους*, εντοπισμένες στο σύνολο της χώρας και ιδιαίτερα στην πρώτη ζώνη κατά μήκος παραλιών με θίνες. Χαρακτηρίζονται από θεροφυτική, προδρομική βλάστηση με *αμμο-αλό-νιτρόφιλα* είδη όπως η *αλμυρίδη (Salsola Kali), γαλατσίδα (Euphorbia peplis), κολλητσίδα (Xanthium strumarium), βιλέτες (Matthiola tricuspidata),* αλλά και η *αλιμιά (Atriplex tatarica)* που κυρίως στη Β. Ελλάδα σχηματίζει άλλο κλάδο της συνομοταξίας *(Atriplecetum tataricae)* [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 20].

ii. *εκτεταμένες θίνες με βαθιά και ασταθή άμμο*, με χαρακτηριστικό είδος την *Ammophila arenaria ssp., arundinacea και τα Enchionophora spinosa eryngium maritimum (γαλάγκαθο), Medicago marina (αρμυρήθρα του πελάγους), πελαγίδα, βαμβατσίδα, καμπανέλλα*, που εντοπίζονται κυρίως στη Σκιάθο, Χαλκιδική, Α. Μακεδονία, Θράκη, Ν. Κρήτη και Δ. Πελοπόννησο με ύψος κυμαινόμενο από 2-3 μ. έως 10 μ. (Στροφυλιά) ή και 20-30 μ. (Κυπαρισσιακός κόλπος). Διακρίνονται τρεις αντίστοιχες κοινότητες με *Ammophila Echinophora sp. arundinacea* στην Ελλάδα: η κοινότητα με *Ammophila Echinophora* spinosa δυτικομεσογειακής προέλευσης με ανάπτυξη στη Δ. Ελλάδα, η κοινότητα με *Ammophila και Medicago marina* ανατολικομεσογειακκής προέλευσης στην Α. Ελλάδα (Α. Μακεδονία και Β. Κρήτη) και η κοινότητα με *Ammophila και Elymus giganteus* προέλευσης από την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας με εντοπισμό στην παράκτια ζώνη της Θράκης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 20].

iii. *προθίνες ή εμβρυακές θίνες με πολυετή προδρομικά φυτά*, όπως το *Agropyron Junceum (Elymus farctus) ssp. mediterraneum* καθώς και το *Sporobolus pungeus*. Εντοπίζονται αυτοτελείς στις πρώτες ζώνες της ακτής πριν τις κυρίως αμμοθίνες και σε μικρού πλάτους αμμώδη παράλια. Στην Ελλάδα ιδιαίτερη περίπτωση συνιστά ο τύπος της αμμώδους παραλίας με *Lygeum spactium*, είδος βορειοαφρικανικής προέλευσης που συναντάται στην Κρήτη στις νησίδες της οποίας εντοπίζονται αμμώδεις σταθεροποιημένοι οικότοποι με τα είδη *Limoniastrum monopetalelum* και *Zygophyllum album* [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 20].

Οι προαναφερόμενοι οικότοποι υποστηρίζουν αντιπροσωπευτικά είδη πτηνοπανίδας (χαραδριόμορφα, γλαρόνια κ.ά.) ενώ τα αμμώδη παράλια και οι αμμοθίνες συνιστούν τόπους

ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *(Caretta caretta)*. Στις επεκτάσεις τους και προς τη χέρσο ακολουθούν οι οικοτόνοι των ακόλουθων κατηγοριών:

i. *μικρές αμμώδεις κατωφέρειες και κοιλότητες,* με χαρακτηριστικά τοπικής χλωρίδας,

ii. *σταθεροποιημένες θίνες*, με είδη ποώδους χλωρίδας που στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται στα βόρεια τμήματα από τα *Ephedra sistachya (πολυκόμπι)* και *Silena conica ssp subconica* και στα νότια από τα *Euphorbia terracina* και *Silene nicaensis*), *δάση κουκουναριάς, δάση χαλεπείου πεύκης, δασύλλια βελανιδιάς, δασύλλια* με *αρμυρίκια* και *δασύλλια με φοίνικες* (κυρίως στην Κρήτη). Οι υπόροφοι των δασών της κουκουναριάς (στη Δ. Πελοπόννησο και Ν. Σκιάθο) και της χαλεπείου πεύκης (στο σύνολο σχεδόν της χώρας καθώς και των δασυλλίων της βελανιδιάς) χαρακτηρίζονται από θαμνώδη και ημιθαμνώδη είδη των σκληρόφυλλων, αείφυλλων και των φρυγάνων,

iii. σταθεροποιημένες θίνες με χαμαιφυτική ή θαμνώδη βλάστηση, όπως η *αστοιβή*, το *θυμάρι*, το *ήμερο κέδρο*, η *μυρτιά*, το *θαλασσόκεδρο* κ.ά.,

iv. φυσικοί φράκτες μεταξύ μικρού πλάτους παραλίων και υγροτόπων με χαρακτηριστική θαμνώδη κάλυψη των *ειδών Pistacia lentiscus, μυρτιές, ρείκια, κουμαριές, λυγαριές* κ.ά. [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., κ.ά. (1995), σ. 21].

•**Επικλινείς και βραχώδεις περιοχές:** Οι βραχώδεις και πετρώδεις ακτές ανήκουν στις υψηλές ακτές (προεκτάσεις προς τη θάλασσα λοφωδών ή ορεινών περιοχών ή οροπεδίων) που γεωμορφολογικά ταξινομούνται σε ομαλές, κρημνώδεις, απόκρημνες και κάθετες και υποστηρίζουν, ανθεκτικά στον άνεμο, στο θαλάσσιο ψεκασμό και στη διάβρωση του υποστρώματος είδη χλωρίδας, ευνοϊκά για τη σταθερότητα του εδάφους και την ανάπτυξη ποικιλιών αντίστοιχης πανίδας.

Οι -κατά 70%- υψηλές ελληνικές ακτές που από άποψη γεωλογικού υποστρώματος διακρίνονται σε *ασβεστολιθικές*, *μαργαϊκές*, *κροκαλοπαγείς σχιστολιθικές*, *ηφαιστειακές (γρανιτικές, τοφφικές)* και *κρυσταλλικές (γνευσιακές)* περιλαμβάνουν εκτός από τη στενή αλοφυτική ζώνη και φρύγανα, θαμνώνες και ερεικώνες, ιδιαίτερα κατά την επέκτασή τους σε άμεσα ή έμμεσα επηρεαζόμενες από τη θάλασσα (μέσω αεροψεκασμών θαλάσσιων υδάτων κ.ά.) ζώνες [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 21].

Στις βραχώδεις και πετρώδεις ακτές φιλοξενούνται οι οικότοποι αλοβραχόφιλων ειδών της συνομοταξίας *Limonium* στην οποία ανήκουν, όπως και σε άλλα βραχόφυτα. Πολλά ελληνικά ενδηματικά είδη, αλλά και οι οικότοποι του *Crithmum maritimum* στις βραχώδεις ασβεστολιθικές, στις ψαμμιτικές ακρώρειες οι οικότοποι του -ελληνικού ενδημικού- *Thymus rechingeri* στις βραχώδεις ομαλές με *Ciohorium spinosum* οι οικότοποι της *Centauria spinosa* σε μεταμορφωσιογενές ή ηφαιστειογενές υπόστρωμα, αλλά και οι κρημνώδεις μαργαϊκές ακτές με *Atriplex halimus ή A. rosea.*

Στις πετρώδεις επικλινείς ακτές των μικρών νησιών του Αιγαίου ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικά είδη χλωρίδας είναι τα *Salsola aegaea, Suaeda fruticosa, Atriplex recurva, Trigonella rechingeri Silene holzmani, Anthemis scopulorum, Convolvulus oleifolius ssp. scopulorum*, με ολιγάριθμη παρουσία αμιγώς ενδημικών παράκτιων ειδών *(Helichrysum amorginum, Centaurea oliveriana, Pimpinella pretenteris, Campanula Sciathia, κ.ά.)*.

Στην υπερπαράλια ζώνη, προέκταση προς τη χέρσο της αμιγούς ολοφυτικής ζώνης των βραχωδών ακτών, ανήκει η πλειονότητα των νησιών και νησίδων του Αιγαίου, με είδη φρυγανικών οικοσυστημάτων, περιπτώσεις διαδοχής των αλόφυτων από μακκί ή ερεικώνες με κρυσταλλικά ή σχιστολιθικά υπόβαθρα και συνηθέστερους τους οικοτόπους των ασβεστολιθικών νότιας έκθεσης κεκλιμένων ακτών με *juniperus phonicea* και εκείνων με *σχίνα* και *αγριελιές* [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 22].

Οι συνηθέστεροι φρυγανικοί οικότοποι των βραχωδών ακτών είναι εκείνοι της *Cuphorbia acanthothamnos* σε ασβεστολιθικές θερμές ζώνες και επίσης οι σχιστολιθικές και φλυσχώδεις περιοχές με *Genista acanthoclada* (*αφάνα*), πετρώδη, χαλικώδη μέρη με *θυμάρι* ή και *αστοιβή* που υποστηρίζουν ποικιλία ειδών κυρίως μεταναστευτικής πτηνοπανίδας.

•**Υγροβιότοποι:** Στη Σύμβαση Ramsar για τους υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας[12] ως υγρότοποι καθορίζονται οι "φυσικές ή τεχνητές περιοχές αποτελούμενες από έλη, γενικώς από μη αποκλειστικά ομβροδίαιτα έλη με τυρφώδες υπόστρωμα, από τυρφώδεις γαίες ή ύδατα... μονίμως ή προσωρινώς κατακλυζόμενες με στάσιμα ή ρευστά, γλυκά, υφάλμυρα ή αλμυρά ύδατα, ενώ περιλαμβάνουν και περιοχές καλυπτόμενες με θαλασσινά ύδατα, το βάθος των οποίων κατά την αμπώτιδα δεν υπερβαίνει τα 6 μ." [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 22]. Ποικιλόμορφα κυρίως ως προς την πανίδα (πτηνοπανίδα) και με επιμέρους τυπολογική ταξινόμηση οικοσυστήματα, αποτελούν το 6% της συνολικής χερσαίας έκτασης του πλανήτη περιλαμβανόμενοι στους ευπαθέστερους απειλούμενους περιβαλλοντικούς πόρους, ως συνέπεια της γειτνίασής τους με χρήσεις γης και εντατικοποίησης συναφών ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (γεωργίας, υδατοκαλλιεργειών, βιομηχανίας, υπερβόσκησης, υπεραλίεσης) της γήρανσής τους, των ιζηματογενών αποθέσεων, φερτών υλών από τις απορροές ρύπανσης από τοξικές ουσίες και υπολείμματα αστικών και βιομηχανικών λυμάτων κλπ.

Στις χώρες της ΕΕ το 1/3 των υγροβιότοπων είναι παράκτιοι και σε μεγάλο ποσοστό προστατευμένοι ως ζώνες ειδικής προστασίας σύμφωνα με την οδηγία για τη διατήρηση της άγριας πτηνοπανίδας [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), σ. 9].

Στους ελληνικούς υγρότοπους σημειώνονται τοπικές διαφοροποιήσεις χλωρίδας *(αλόφυτα, βούρλα, αγριοκάλαμα, υγρά λιβάδια)*, όπως και στα δάση τους *(λεύκες, ιτιές, υδρόβια χλωρίδα κλπ.)*. Η έκταση των ελών εκτιμάται συνολικά σε 70.900 εκτ. ενώ από την επιφάνεια 24.500 εκτ. των 24 λιμνοθαλασσών, το 10% αναλογεί σε φυσικές περιοχές, το 85% σε μερικώς φυσικές, και το 5% σε τεχνητές. Ιδιαίτερη κατηγορία υγροτόπων αποτελούν τα δέλτα των

ποταμών, ευπαθή οικοσυστήματα, ενδιαιτήματα μεγάλου αριθμού πανίδας και σταθμοί αποδημητικής πτηνοπανίδας λόγω κυρίως της υψηλής τους παραγωγικότητας και της περιεκτικότητας σε θρεπτικές ύλες, ενώ η ποικιλότητα της χλωρίδας τους είναι παρόμοια με εκείνη των παράκτιων ζωνών. Από τη συνολική επιφάνεια 10.512 εκτ. των 8 μεγάλων δέλτα ποταμών της χώρας (Έβρου, Νέστου κ.ά.), το 60% αναλογεί σε φυσικές περιοχές, το 34% σε μερικώς φυσικές και το 6% σε τεχνητές. Αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις χρήσεων παράκτιων περιοχών υγροτόπων - δέλτα συνιστούν τα δέλτα του Έβρου, το δέλτα του Καλαμά, οι υγροβιότοποι - δέλτα των ακτών της Αττικής και το σύμπλεγμα των υγρότοπων του Μεσολογγίου με τα δέλτα του Αχελώου και του Λούρου:

- Το **Δέλτα του Έβρου** στη ΒΑ Ελλάδα αποτελεί εξαιρετικής σημασίας για τη διατήρηση της φύσης αναγνωρισμένο υγρότοπο Ramsar από το 1975. Η χρονολογημένη λίγο αργότερα, επιβράδυνση και στη συνέχεια διακοπή των οικολογικά επιβλαβών και οικονομικά ασύμφορων έργων γεωργικής διαχείρισης με έναρξη στη δεκαετία του 1950, συσχετίστηκε με την απώλεια της γονιμότητας των αποξηραινόμενων εδαφών, την εισροή θαλάσσιων υδάτων στο υδροφόρο ορίζοντα κατά την άντληση υπόγειων υδάτων για την άρδευση καλλιεργειών και στην έλλειψη αποτελεσματικότητας των αγωγών αποστράγγισης [ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (1995)]. Τα μικρότερης εμβέλειας έργα αποκατάστασης της δεκαετίας του 1980 αποδείχθηκαν μη ικανοποιητικά στο γεωργικό τομέα και με οικολογικές επιπτώσεις. Μετά τον χαρακτηρισμό της ως ζώνης ειδικής προστασίας το 1987 σύμφωνα με την οδηγία της ΕΕ για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας, η τοποθεσία βρίσκεται υπό κρατική διαχείριση.
- Το **Δέλτα του Καλαμά**: Οι επιφάνειες 7.000 εκτ. εκβολές του Καλαμά στο ΝΔ τμήμα της Θεσπρωτίας στη ΒΔ Ελλάδα, που περιλαμβάνουν λοφώδεις νησίδες (έως και 509 μ. υψόμετρο το Μαύρος Όρος) παρουσιάζουν ποικιλίες σημαντικών ειδών αγριοπανίδας. Παρά την οικολογική σημασία του δέλτα η περιοχή δεν περιλαμβάνεται στους υγρότοπους της Σύμβασης Ramsar, αλλά μόνο στις σημαντικές για την αγριοπανίδα τους περιοχές του **ICBP**. Από τα 131 αναφερόμενα είδη 3 αντιπροσωπευτικά (όπως ο δαλματικός πελεκάνος) περιλαμβάνονται στην Κόκκινη Βίβλιο των απειλούμενων ειδών (ICBP), ενώ 35 (27%) στο **παράρτημα Ι** της **κοινοτικής οδηγίας 79/409** για την προστασία της άγριας πανίδας. Τα αρδευτικά έργα της δεκαετίας του 1950 με την αποξήρανση και των δύο οχθών οδήγησαν στην προσάρτηση μεγάλου τμήματος του δέλτα στην καλλιεργήσιμη έκταση, και η εκτροπή του ποταμού στο σχηματισμό νέας εκβολής επιφάνειας 152 εκτ. ως αποτέλεσμα προσχωσιγενών αποθέσεων. Η δημιουργία νέων παράκτιων οικοσυστημάτων συνίσταται στην ανάπτυξη υφιστάμενου άλσους αειθαλών δένδρων επιφάνειας 22,5 εκτ. (14,8% των νέων εκβολών), καλαμιώνων στις πρόσφατες προσχώσεις επιφάνειας 6,4 εκτ. (4,2%) και αλοφυτικής βλάστησης 123,3 εκτ. (80,9%) [ECONOMIDOU E. (1994), p. 29].

– Οι **υγροβιότοποι - δέλτα των ακτών της Αττικής**: Η ακτογραμμή της Αττικής με εκτεταμένες αμμώδεις παραλίες, έλη, παράκτια δάση κλπ. παλαιότερα, χαρακτηρίζεται από εναλλαγές ανάγλυφου και την ύπαρξη μικρών ποταμών, ρευμάτων και χειμάρρων, καθώς και παράκτιων βιοτόπων (πεδιάδα Μαραθώνος, Ανάβυσσος, Σκάλα Ωρωπού με τις εκβολές του Ασωπού, Βάρκιζα, Λαύριο κλπ.). Η πεδιάδα της Αθήνας ορίζεται μεταξύ των χειμαρρώδους μορφής ποταμών Κηφισού και Ιλισσού στις εκβολές των οποίων στο φαληρικό όρμο υπήρχαν αλμυρά και υφάλμυρα έλη με αφθονία ειδών χλωρίδας. Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες [ECONOMIDOU E. (1994), p. 33] και η επέκταση χρήσεων γης (αθλητικές και τουριστικές εγκαταστάσεις) της τελευταίας εικοσιπενταετίας οδήγησαν σε οικολογική και αισθητική υποβάθμιση του φυσικού τοπίου, ενώ οι επιχωματώσεις μεταξύ 1971 - 72 είχαν ως συνέπεια την εξαφάνιση της αμμώδους κάλυψης της ακτής του φαληρικού όρμου.

Από τα 119 είδη πτηνοπανίδας της περιοχής τα 82 περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Ι της κοινοτικής οδηγίας 79/409 για την προστασία της άγριας πτηνοπανίδας και επιπλέον 76 στον κατάλογο ΙΙ της Συνθήκης της Βέρνης για την προστασία της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης. Επίσης, η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία έχει προτείνει την προστασία και αναβάθμιση μικρού υγροτόπου με στόχο την εξυπηρέτηση της μεταναστευτικής πτνηνοπανίδας και τη δημιουργία παρατηρητηρίων αντίστοιχων ειδών[13].

Τα πολυάριθμα έλη της πεδιάδας του **Μαραθώνα** χωροθετούνται ακριβώς στις εκβολές του χειμάρρου Χάρανδρου το κύριο έλος του οποίου είχε μήκος 5 χλμ. Στο ΒΔ τμήμα της πεδιάδας υπήρχαν πριν την κατασκευή των μεγάλων έργων του 1941 έλη και αλμυρή λίμνη, ενώ πριν το 1975 χρονολογείται η κατασκευή αποστραγγιστικού δικτύου. Η περιοχή, παρά τις υφιστάμενες αλλοιώσεις έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό το φυσικό της χαρακτήρα και την ποικιλία του οικοσυστήματός της, για την αναβάθμιση του οποίου απαραίτητος είναι ο πολεοδομικός σχεδιασμός και ο καθορισμός χρήσεων γης.

Σημαντικό παράκτιο βιότοπο αποτελεί η υπαγόμενη στο Ν. Αττικής και στο δασαρχείο Καπανδριτίου, περιοχή του **Σχοινιά**[14] με επίπεδο το μεγαλύτερο μέρος της έκτασής του, αλλά και με υψηλότερες λοφώδεις εξάρσεις βόρεια και ανατολικά. Το εκτεινόμενο κατά μήκος 3 χλμ. σε ζώνη πλάτους 450 μ. ομώνυμο δάσος, αναγνωρισμένο ως αισθητικό και δάσος αναψυχής έχει υποστεί τις οικολογικές συνέπειες ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Στον αποξηραμένο στο μεγαλύτερο μέρος του, λόγω της δημιουργίας αποστραγγιστικών τάφρων, υγρότοπο περιλαμβάνονται επίσης οι εκτάσεις του Κρατικού Αερολιμένα Μαραθώνος. Με δεδόμενη την αναγκαιότητα προστασίας και διαχείρισης η Ελληνική Ορνιθολογική εταιρία έχει προτείνει λεπτομερή επανεξέταση της οικιστικής δραστηριότητας της περιοχής και εξέταση των δυνατοτήτων επαναπλημμυρισμού του υγρότοπου με τα ύδατα των αποστραγγιστικών τάφρων για την αναζωογόνησή του και για τον εφοδιασμό του υδροφόρου ορίζοντα του δάσους.

Αξιόλογος υγρότοπος του νομού είναι της **Ψήφτας** (ή **Βαλάριο**) στην επαρχία Τροιζηνίας στο μυχό του κόλπου της Επιδαύρου και στις εκβολές του ποταμού Χρυσορόοντα, σημαντικού σταθμού μετανάστευσης αποδημητικής πτηνοπανίδας. Χαρακτηρίζεται από ιζηματογενές υπόστρωμα, πολύ ρηχά ύδατα και περιοδικά, ποικιλότητα αλατότητας. Περιλαμβάνει ποικιλία βιοτόπων όπως μικρή λιμνοθάλασσα, αλοφυτικά έλη, αλίπεδα, *καλαμιώνες, θαμνώδεις διαπλάσεις αλμυρικιών*, αμμώδη παράλια, λόφους με *ελαιόδενδρα* και μεσογειακού τύπου βλάστηση (*μακεία*), ποικιλία παρόχθιας χλωρίδας κ.ά.. Στη δεκαετία του 1970 παρουσιάστηκαν οι πρώτες ενδείξεις σταδιακής οικολογικής υποβάθμισης. Μικρά τμήματα 25 στρεμ. και 9 στρεμ. του ιδιοκτησίας, ελληνικού Δημοσίου, υγρότοπου έχουν καταγραφεί από το 1985 (με στοιχεία Β5 και Β7) στην ΚΕΔ.. Η ΕΟΕ, η ΕΚΒΥ και άλλες ΜΚΟ έχουν προτείνει μέτρα άρτιας προστασίας και διαχείρισής του[15], ενώ σύμφωνα με το ΥΠΕΧΩΔΕ περιλαμβάνεται σε ζώνη προστασίας οικοσυστήματος ειδικού ενδιαφέροντος.

- Το **σύμπλεγμα των υγροτόπων του Μεσολογγίου με το δέλτα του Αχελώου και του Λούρου** ανήκει στους 11 ελληνικούς υγρότοπους Ramsar (συμπεριλαμβανομένου του συστήματος του Αχελώου και Εύηνου και των λιμνοθαλασσών Κλείσοβας, Μεσολογγίου, Αιτωλικού κλπ.), ενώ τμήμα του έχει χαρακτηριστεί "ειδική περιοχή προστασίας για την άγρια πτηνοπανίδα" σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία 79/409[16]. Αποτελεί σημαντικό τόπο παραχείμασης μεγάλου αριθμού υδρόβιας πτηνοπανίδας και αρπακτικής πανίδας, σταθμό μετανάστευσης της αποδημητικής πτηνοπανίδας, ενώ διαθέτει επίσης ποικιλίες ειδών χλωρίδας. Οι επιπτώσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στην περιοχή χρονολογούνται αρχικά από τη δεκαετία του 1930 με τα έργα αποξήρανσης και αργότερα, την αγροτική και οικονομική ανάπτυξη (εγκαταστάσεις ιχθυοκαλλιέργειας κλπ.) που οδήγησαν σε εποχικές διακυμάνσεις υδατικής παροχής και ροής, ενώ στο πιο πρόσφατο έργο της εκτροπής του Αχελώου αποδίδονται σοβαρές οικολογικές συνέπειες (μείωση των υδάτων στο δέλτα μετά την εκτροπή, κυρίως εξαιτίας των έργων κεφαλής, αλλοίωση οικοσυστημάτων, υποβάθμιση αισθητικής τοπίου κλπ.).

2.4.4 ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΥΠΩΝ ΑΚΤΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Επόμενη διάκριση της τυπολογίας των παράκτιων συστημάτων είναι εκείνη που συνδέεται με τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες και ειδικότερα τις οικονομικές δραστηριότητες και τις χρήσεις γης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 24].

1. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Η τυπολογία παράκτιων οικοσυστημάτων συμπληρώνεται με την συνεκτίμηση της παρουσίας οικονομικής δραστηριότητας (πρωτογενούς τομέα, λατομική και εξορυκτική δραστηριότητα, βιομηχανική, βιοτεχνική ή μεταποιητική δραστηριότητα, τουρισμός, εμπόριο, μεταφορές, υπηρεσίες κλπ.) που μπορεί να είναι:

- **μονοσήμαντη**, δηλαδή μοναδική και αποκλειστική,
- **εξειδικευμένη** σ᾽ έναν κυρίαρχο οικονομικό τομέα, ή
- **ανάπτυξη βασισμένη στο σύνολο των τομέων**.

Τα κριτήρια προσδιορισμού της σύνθεσης των οικονομικών δραστηριοτήτων σ᾽ ένα τόπο και της εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από ένα ή περισσότερους τομείς είναι:

- η τομεακή σύνθεση της απασχόλησης,
- η τομεακή σύνθεση της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών[17], και
- οι εξειδικεύσεις σε σχέση με άλλες περιοχές ή σύνολα (σ᾽ επίπεδο νομού, περιφέρειας ή χώρας), σε συνδυασμό με εμπειρικές παρατηρήσεις ως προς τη σημασία των διαφόρων τομέων.

2. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Η τυπολογία παράκτιων συστημάτων χρησιμοποιεί, τέλος, τις βασικές χρήσεις γης των ζωνών και την ένταση της χρήσης των πόρων.

- Οι **χρήσεις γης** διακρίνονται σε αστικές, παραθεριστικές - αναψυχής, πρωτογενούς, δευτερογενούς, τριτογενούς τομέα, (τουριστικών εξυπηρετήσεων και εγκαταστάσεων, τεχνικής υποδομής (λιμένες, αεροδρόμια κλπ.), ενώ η κοινωνική και τεχνική υποδομή ενός παράκτιου συστήματος ως προς την επάρκεια, σε **ανεπαρκούς, μέτριας** ή **επαρκούς** εξυπηρέτησης.

Ο προσδιορισμός της επάρκειας της τεχνικής υποδομής σε μια περιοχή ως προς το οδικό δίκτυο πραγματοποιείται με κριτήριο την ύπαρξη κυκλοφοριακής συμφόρησης και την προσπελασιμότητα.

Κριτήριο αρτιότητας και ποιότητας του δικτύου ύδρευσης αποτελεί η σχέση υδατικής παροχής (m^3/κάτοικο/ημέρα) την περίοδο αιχμής προς την κατανάλωση (κάτοικο/ημέρα) όπως αυτή προσδιορίζεται μέσω σταθερότυπων κατανάλωσης.

Ως προς το δίκτυο αποχέτευσης λαμβάνεται υπόψη η πυκνότητα και η έκταση του δικτύου αποχέτευσης, η ύπαρξη εγκαταστάσεων βιολογικής απορρύπανσης κ.ά..

Στην ανάλυση της υποδομής δεν περιλαμβάνεται η κοινωνική υποδομή δεδομένου ότι η εξέταση της επάρκειας των κοινωνικών εξυπηρετήσεων αναφέρεται σε περιφερειακό και όχι σε τοπικό επίπεδο.

- Η **ένταση της χρήσης των πόρων** διακρίνεται σε **μεγάλης, μικρής** και **ουδέτερης** έντασης ενώ ο προσδιορισμός της πραγματοποιείται με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

– τον αριθμό κατοίκων (μόνιμων, επισκεπτών, απασχολούμενων / τ.χλμ.,
– την αναλογία: κατειλημμένη επιφάνεια / συνολική επιφάνεια, και
– την πυκνότητα δόμησης (Συντελεστής Δόμησης).

2.4.5 ΜΙΚΤΗ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Οι τρεις γενικές κατηγορίες χαρακτηριστικών (βιοτικά, αβιοτικά, ανθρώπινες δραστηριότητες) που αφορούν στην τυπολογία των παράκτιων συστημάτων καλύπτουν τις τρεις ζώνες επιρροής τους: την **κρίσιμη**, την **δυναμική** και την **ευρύτερη ζώνη**. Ο προσδιορισμός των ορίων κάθε ζώνης είναι βασισμένος στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής με στόχο την υπόδειξη των κριτηρίων που αφορούν σε κρίσιμους παράγοντες και φυσικές και ανθρωπογενείς διεργασίες, μέσω των οποίων είναι εφικτή η σαφής οριοθέτηση των τριών ζωνών.

- Η **κρίσιμη ζώνη**, ταυτισμένη με τη ζώνη του αιγιαλού περιλαμβάνει την παραλία με το χερσαίο και θαλάσσιο τμήμα της και την εστία υποδομής των μεγαλύτερων πιέσεων, για την οποία λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των φυσικών χαρακτηριστικών ή διεργασιών και των ανθρωπογενών χρήσεων γης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 29].
- Η **δυναμική ζώνη** είναι σε άμεση σχέση αλληλεπίδρασης με την κρίσιμη. Γι' αυτή δεν λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των οικολογικών χαρακτηριστικών ή ανθρώπινων δράσεων αλλά μόνο οι συνιστώσες επίδρασης στην ποιότητα της κρίσιμης ζώνης. Αυτές είναι:
  - **Οικονομικές δραστηριότητες** με δυνατότητα επίδρασης στο φυσικό περιβάλλον της κρίσιμης ζώνης μέσω: παραγόμενων αποβλήτων (υγρά, τοξικά κλπ., χρήσεων αστική ανάπτυξης, γεωργίας, βιομηχανίας κλπ.) και παρεμπόδισης φυσικών διεργασιών (π.χ. ιζηματογενούς κύκλου), εξαιτίας της αυθαίρετης ή ανεξέλεγκτης δόμησης, και
  - **Φυσικά χαρακτηριστικά** (υδάτινοι πόροι, υπόγεια υδροφορία, ιζηματογενής κύκλος, οικοσυστήματα ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας, τοπίο υψηλού αισθητικού ενδιαφέροντος) με δυνατότητα επίδρασης στο φυσικό περιβάλλον και τις οικονομικές δραστηριότητες της κρίσιμης ζώνης, των οποίων η ποιότητα επηρεάζεται από τις δραστηριότητες της ίδιας ζώνης.
- Η **ευρύτερη ζώνη**, δύσκολα προσδιορίσιμη ή διαχωρισμένη από τη δυναμική ζώνη, συχνά ταυτίζεται με εκείνη ή και με τα όρια της λεκάνης απορροής, κυρίως όταν η τελευταία είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη. Οι συνιστώσες της ευρύτερης που επηρεάζουν την κρίσιμη ζώνη είναι λιγότερες και πιο δυσδιάκριτες [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 30].

2.5 ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τα ιδιαίτερα φυσικά, γεωφυσικά, γεωγραφικά και γεωμετρικά χαρακτηριστικά των ακτών αποτέλεσαν ευνοϊκές παραμέτρους ήδη από τις πρώτες φάσεις των ανθρώπινων κοινωνιών για τη δημιουργία και την εξέλιξη του πολιτισμού. Οι δυνατότητές τους στην παροχή των απαραίτητων πόρων (υδατικών, γεωργικών κ.ά.) για την επιβίωση των πληθυσμών καθώς και στη λειτουργία τους ως διαύλων επικοινωνιών και συγκοινωνιών μεταξύ διαφορετικών γεωγραφικών ενοτήτων, με την πάροδο του χρόνου συστηματοποιήθηκαν μέσω της προόδου των τεχνολογικών

μέσων και της αναγκαιότητας των διακρατικών συνεργασιών, καθορίζοντας τη σημασία τους ως τόπων επιλογής πληθυσμιακών συγκεντρώσεων και αναπτυξιακών δραστηριοτήτων.

Ως "πύλες εισόδου" πολιτιστικών προτύπων και επιρροών προς την ενδοχώρα συνέβαλαν στην ανάπτυξη και διάδοση του πολιτισμού, ενώ ως "παραμεθόριες" περιοχές αποτέλεσαν τόπους χωροθέτησης οχυρωματικών έργων και τεχνικής υποδομής για την άμυνα και ασφάλεια από εχθρικές εισβολές ή δυσμενείς καιρικές συνθήκες. Οι σταδιακές μεταβολές και αλλοιώσεις στο δομημένο -σε συνδυασμό με αυτές στο φυσικό- περιβάλλον που προηγήθηκαν στις παράκτιες περιοχές συγκριτικά με την ενδοχώρα, σχετίζονται με τη δημιουργία και αλληλοδιαδοχή πολιτισμών σε συγκεκριμένα χωρικά πεδία και με τις αντίστοιχες αναπτυξιακές διαδικασίες μέχρι τις σύγχρονες εξελίξεις στον κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα.

Η Μεσόγειος, γεωγραφική περιοχή εξαιρετικής σημασίας για την πολιτιστική εξέλιξη ως κοιτίδα λαμπρών πολιτισμών και πεδίο συγχώνευσης και διάδοσής τους μέσω εξερευνητικών και αποικιοκρατικών ενεργειών, αποτελεί μοναδικό απόθεμα αρχαιολογικών μνημείων και ιστορικών κτιρίων και οικισμών. Άνω των 40 αντιπροσωπευτικών ειδών (περισσότερα από κάθε άλλη γεωγραφική περιφέρεια σε παγκόσμια κλίμακα) είναι καταγραμμένα **στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς** της **UNESCO**[18], ενώ 100 **Παράκτιοι Ιστορικοί Τόποι** της είναι αναγνωρισμένοι από το **MAP** για ιδιαίτερη κρατική και διεθνή προστασία.

Τα ιστορικά αστικά κέντρα της Μεσογείου, ευπαθή τμήματα του πολεοδομικού ιστού και ισχυροί τουριστικοί πόλοι, απειλούνται κυρίως από τη ρύπανση, την αστικοποίηση και την τουριστική ανάπτυξη με πιθανές συνέπειες την καταστρεπτική αλλοίωση και τη μακροπρόθεσμη απώλεια του ιστορικού ενδιαφέροντος και της εισροής τουριστικού συναλλάγματος. Η φθορά, η ρύπανση και η υγρασία (εξαιτίας του ελλειπούς αποχετευτικού δικτύου) σε συνδυασμό με την αστική, τουριστική και γεωργική επέκταση των τελευταίων 40-45 ετών έχουν οδηγήσει σε σοβαρότερες αλλοιώσεις απ' ό,τι οι συνέπειες των προηγούμενων αιώνων με πιο έντονη καταστρεπτική δράση από αυτή των αιτιών προηγούμενων ιστορικών περιόδων (σεισμογόνος δράση, επίδραση παγετώνων, πλημμυρών κ.ά.).

Το ενδιαφέρον των αρμόδιων κρατικών φορέων των μεσογειακών χωρών (Ελλάδα, Ιταλία, Κροατία, Αίγυπτος, Τουρκία κ.ά.) έχει εστιαστεί κυρίως στη συντήρηση των μεγαλύτερων μνημείων και κτιριακών συνόλων, μέσω της αρωγής των διεθνών οργανισμών και της ταυτόχρονης εκστρατείας ενημέρωσης του κοινού για την ευπάθεια και την ιστορική σημασία αυτών και του ευρύτερου περιβάλλοντός τους. Παρ' όλα αυτά, η ανεπαρκής μέριμνα καταγραφής των πολιτιστικών πόρων, οι ελλείψεις στις διαδικασίες σχεδιασμού και διαχείρισης, η ασάφεια του συναφούς θεσμικού πλαισίου με την αδυναμία αρχαιολογικού και αρχιτεκτονικού ελέγχου, και η ανυπαρξία ισχυρών εξειδικευμένων αρμόδιων φορέων, αλλά και κατάλληλων οικονομικών κονδυλίων και ενισχύσεων αποτελούν δυσμενείς παράγοντες στην επίτευξη παρόμοιων προσεγγίσεων. Απαραίτητος καθίσταται ο λεπτομερής σχεδιασμός και η εξασφάλιση

οικονομικών δυνατοτήτων στα πλαίσια των πολιτικών ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων ζωνών.

2.6 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗ ΧΩΡΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Η συνοδευόμενη από αυξανόμενη πυκνότητα βιομηχανικών και άλλων δραστηριοτήτων πληθυσμιακή συγκέντρωση στις παράκτιες περιοχές έχει οδηγήσει σε έντονες πιέσεις των περιορισμένων πόρων τους (Π.2.2) και σε μη αναστρέψιμες μεταβολές στις χρήσεις γης. Τα συνεπακόλουθα περιβαλλοντικά προβλήματα σχετίζονται με επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού και στην ανεπάρκεια απαιτούμενων πόρων για την αειφόρο ανάπτυξη στις παράκτιες περιοχές.

Η κατάληψη των παράκτιων περιοχών οδήγησε σε διάκριση τριών γονικών τύπων τους, με κριτήριο της επικρατέστερες χρήσεις γης και τις αντίστοιχες δραστηριότητες:

- τις **αγροτικές** ή **σε φυσική κατάσταση εκτάσεις**, συνήθως υψηλής γεωργικής παραγωγικότητας λόγω της περιεκτικότητάς τους σε υδάτινους πόρους.
- τις **πολεοδομημένες** εκτάσεις πόλεων ή οικισμών (πρώτης ή δεύτερης -παραθεριστικής- κατοικίας) με ή χωρίς βιομηχανική ανάπτυξη και κύρια δίκτυα τεχνικής ή μεταφορικής υποδομής.
- τις περιοχές με κυριαρχία ή αποκλειστικότητα **τουρισμού ή αναψυχής**, έντονα αναπτυσσόμενες τις τελευταίες δεκαετίες (Π.2.3).

Η επίδραση των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στην εξέλιξη και μεταβολή της παράκτιας ζώνης διακρίνεται στα ακόλουθα 4 στάδια:

1. Στάδιο φυσικής ακτογραμμής: Σημείο αναφοράς αποτελεί η διατήρηση και διαχείριση μοναδικών φυσικών και ιστορικών τόπων, αλλά και η εφικτή αποφυγή άμεσων ή έμμεσων απειλών μέσω λήψης προληπτικών μέτρων. Η αυξανόμενη πυκνότητα των παράκτιων πληθυσμών είναι αντιμετωπίσιμη μέσω μεσοπρόθεσμων ή μακροπρόθεσμων στρατηγικών, ενώ είναι ήδη ορατή η πιθανότητα μελλοντικής ανάπτυξης κατά μήκος του μεγαλύτερου τμήματος της ακτογραμμής. Η δημιουργία διόδου προσέλευσης πεζών, προς αυτή σημαίνει την έναρξη σημαντικών μεταβολών στο φυσικό περιβάλλον, αλλά και της διαμόρφωσης τύπου τοπικής ανάπτυξης. Η ικανότητα διαχείρισης ιστορικών ή αρχαιολογικών τόπων καθίσταται πλέον περιορισμένη.

2. Στάδιο αστικής επέκτασης: Εκτεταμένο τμήμα της παράκτιας ζώνης παραμένει χωρίς ανάπτυξη, αλλά επίσης παρατηρούνται σημειακές αρχικά συγκεντρώσεις ταχέως αναπτυσσόμενων περιοχών. Η εισροή του τουρισμού (που μπορεί να προηγηθεί ή να ακολουθήσει την αστική ανάπτυξη) έχει τη δυνατότητα συμβολής στην οικονομική ανάπτυξη αλλά και στην υποβάθμιση του παράκτιου περιβάλλοντος.

Επισημαίνεται έλλειψη ενδιαφέροντος και μέριμνας των τοπικών αρχών για τη διευθέτηση της αστικής ανάπτυξης και τη διατήρηση μοναδικών φυσικών και πολιτιστικών τόπων. Η επέκταση των αστικών περιοχών τείνει να υλοποιείται τυχαία, ανεπαρκώς και συνήθως χωρίς προηγούμενο σχεδιασμό και ρυθμίσεις όπως έχει συμβεί στο σύνολο των μεσογειακών χωρών, με την εξαίρεση της Γαλλίας, του Ισραήλ, της Μάλτας και πιο πρόσφατα της Ισπανίας. Οι στοιχειώδεις υπάρχουσες τοπικές δομές στερούνται της απαραίτητης υποδομής για την αντιμετώπιση αναπτυξιακών πιέσεων, με αποτέλεσμα περιβαλλοντικές απώλειες. Στο στάδιο αυτό -το μέσο του οποίου διανύει η ΝΔ ακτή της Τουρκίας- είναι εφικτή ακόμη η μέγιστη πρόληψη με το χαμηλότερο δυνατό κόστος.

3. Στάδιο δημιουργίας μόνιμων αστικών περιοχών: Εμφανής είναι η ανάπτυξη σημαντικού τμήματος της παράκτιας ζώνης με οδικό δίκτυο, λιμενικές, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, κ.ά. Στις μεσαίες έως μεγάλες αστικές περιοχές με μέτριους ρυθμούς ανάπτυξης και λίγες σοβαρά ρυπογόνες πηγές οι συγκρούσεις των χρήσεων γης είναι ιδιαίτερα έντονες μεταξύ βιομηχανίας, γεωργίας, τουρισμού, οικισμού, υποδομής και ιστορικών ή φυσικών τόπων. Οι αστικές χαμηλότερης πυκνότητας καθώς και οι περιαστικές περιοχές υφίστανται πίεση επέκτασης προς τις αγροτικές γαίες και τα φυσικά αποθέματα εξαιτίας της αυξανόμενης πυκνότητας του αστικού χώρου.

4. Στάδιο εντελώς υποβαθμισμένης παράκτιας ζώνης: Η ένταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στις ταχέως αναπτυσσόμενες αστικές περιοχές οδηγούν στην απειλή της υγείας του πληθυσμού εξαιτίας της ατμοσφαιρικής και υδατικής ρύπανσης και της επιβάρυνσης των φυσικών πόρων. Το φυσικό τμήμα της ακτογραμμής τίθεται υπό απειλή εξαφάνισης ή έχει σχεδόν εξαφανιστεί, ενώ κύριες αιτίες ρυπαντικής επιβάρυνσης των παράκτιων υδάτων αποτελούν οι εκροές αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων.

Η υπέρβαση των ορίων φέρουσας ικανότητας σε όρους αστικοποίησης ή ρύπανσης καθιστά δυσχερή την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής αλλοίωσης και τον έλεγχο της ρύπανσης στις κεντρικές και περιφερειακές περιοχές εξαιτίας και της έλλειψης συντονισμού και άμεσης δραστηριοποίησης των αρμόδιων φορέων. Σημαντική είναι, εξάλλου, η δυνατότητα "αποδοχής" και συμβατότητας των δράσεων αποκατάστασης με το συγκεκριμένο πεδίο της παράκτιας ζώνης, στο οποίο υλοποιούνται. Το στάδιο αυτό της ανάπτυξης συναντάται κατά την έντονη αστικοποίηση των παράκτιων ζωνών της Μεσογείου, της οποίας η αναχαίτιση και επιβράδυνση θεωρείται δύσκολα αναστρέψιμη. Επείγουσα κρίνεται η ανάγκη περιβαλλοντικής και οικολογικής διασφάλισης με έμφαση στα νησιά και τις εκβολές ποταμών, που διακρίνονται από ιδιαίτερες και ευαίσθητες οικολογικές συνθήκες.

2.7 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ - ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

2.7.1 ΑΠΕΙΛΕΣ ΚΑΙ ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Η Μεσόγειος, αδιάρρηκτη ενότητα αλλά και αντιπροσωπευτικό υποσύνολο του πλανήτη συνδέει τα ζητήματα διαχείρισης των ακτών της με τα αντίστοιχα παγκόσμια. Με ελάχιστες αλλοιώσεις προερχόμενες από την αρχαιότητα και σοβαρές μετά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, οι ακτές -ανεξάρτητο περιβαλλοντικό σύστημα λόγω της πολυπλοκότητάς τους- έχουν καταστεί μέσα σε λίγες δεκαετίες οι πιο ελκυστικές περιοχές χωροθέτησης ποικιλίας χρήσεων γης. Συνέπεια αποτελεί η πρόκληση συγκρούσεων μεταξύ ανταγωνιστικών λειτουργιών και μεταξύ λειτουργειών και περιβάλλοντος.

Οι συγκρούσεις **μεταξύ ανταγωνιστικών λειτουργιών** που στην πλειονότητά τους είναι αποκλειστικές και χωρίς ικανοποιητικούς συνδυασμούς και συνύπαρξη [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 34] αναφέρονται σε:

- αστικοποίηση, πυκνή ή αραιότερη, συγκεντρωμένη στις ακτές (δευτερεύουσες κατοικίες κλπ.),
- γεωργία (π.χ. παραδοσιακά είδη καλλιέργειας),
- αλιεία και ιχθυοκαλλιέργεια,
- εξαγωγή άμμου, χαλικιών, άλατος κλπ.,
- βιομηχανία λόγω της διευκόλυνσης εισαγωγών πρώτων υλών και διοχέτευσης προϊόντων προς τις αγορές εσωτερικού και εξωτερικού,
- ενέργεια (λιμάνια φόρτωσης - εκφόρτωσης, διυλιστήρια, θερμοηλεκτρικές εγκαταστάσεις),
- βιομηχανία - λιμενικές εγκαταστάσεις,
- εμπορικά και αλιευτικά λιμάνια, αεροδρόμια, και
- τουρισμό, πιο πρόσφατα ενεργά αναπτυσσόμενο τομέα, με εκμετάλλευση παραθαλάσσιων εκτάσεων (ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις).

Οι συγκρούσεις **μεταξύ λειτουργιών και περιβάλλοντος** [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 31] (ιδιαίτερα στη χέρσο και τα χερσαία ύδατα, τα γειτονικά δάση, τα παράλια και τις ακτές) έχουν συχνά επιβλαβείς συνέπειες (Π. 2.1) που κυμαίνονται από:

- την ελαττούμενη διαπερατότητα του εδάφους ως την οριστική απώλεια της γεωργικής γης,
- την αλμυρότητα των χερσαίων υδάτων ως την εκκένωση σε αυτά των υγρών και χημικών αποβλήτων,
- την αποψίλωση των δασών ως την απογύμνωση των παλαιότερων τοποθεσιών,
- τη διατάραξη της φυσικής δομής των οικοτόπων εξαιτίας των βιομηχανιών ή της θερμότητας των εκκενώσεων των θερμοηλεκτρικών σταθμών στη θάλασσα ως την εξαφάνιση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων.
- τη διατάραξη των γεωμορφολογικών λειτουργιών (π.χ. εξαφάνιση της αμμώδους επικάλυψης) ως τη (μηχανική) καταστροφή των οργανισμών εξαιτίας της εντατικής αλιείας.

Στις ευπαθείς εκτεταμένες ακτές (αμμουδιές, αμμόλοφους, έλη, λίμνες, εκβολές ποταμών κλπ.) προκαλούνται οι δυσμενείς επιπτώσεις της κατασκευής έργων τεχνικής υποδομής, με

μεταβολές στη ροή των υδατικών συστημάτων και στη φυτική κάλυψη, με επίδραση στα υποπροϊόντα του υπεδάφους που τελικά καθιζάνουν στις ακτές, εξαιτίας έργων θαλάσσιου ελέγχου ή αντιδιαβρωτικών έργων που επιδρούν στα παράκτια ρεύματα, ή εξαιτίας εξαγωγής υλών. Το "φαινόμενο του θερμοκηπίου" αποτελεί επιπλέον σοβαρή απειλή.

2.7.2 ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΤΟΥ BLUE PLAN ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Οι δημογραφικές μεταβολές (με κατά κανόνα αυξητικές τάσεις) των παραλίων συνδέονται με την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των προηγούμενων δεκαετιών και κυρίως με το σχεδιασμό νέων αστικών κέντρων προορισμένων για χωροθέτηση βαριάς ή ελαφράς βιομηχανίας στα νότια ή ανατολικά παράλια, ή υψηλής τεχνολογίας βιομηχανίας στα βόρεια (Π.2.4), όπως και παραγωγής ενέργειας ιχθυοκαλλιέργειας, μεταφορικού δικτύου και τεχνολογικών πάρκων (π.χ. Sophia Antipolis[19]).

Η ποικιλότητα των ακτών και οι έντονες αντιθέσεις του ανάγλυφου, της γεωμορφολογίας των κλιματικών συνθηκών, της δημογραφίας και των χρήσεων γης δεν επιτρέπουν μελλοντικές προβλέψεις παρά μόνο σε τοπικό επίπεδο, δηλαδή τα παράλια και την κύρια ζώνη τους, ή λίγες εκανοντάδες μέτρα έως λίγα χιλιόμετρα.

Η δυνατότητα εφικτών προβλέψεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αναγνώριση και επεξεργασία καθοριστικών παραμέτρων των ακτών, όπως:

- **τα περιβαλλοντικά** (φυσικής και βιολογικής προέλευσης) χαρακτηριστικά που αναφέρονται στα αλμυρά και αλκαλικά εδάφη και δέλτα ποταμών, τα θαλάσσια και παραθαλάσσια ύδατα, τα εισαγόμενα ύδατα και πλημμύρες σε παράκτιες πεδιάδες, τα ειδικά παράκτια οικοσυστήματα, και
- τα **οικονομικά** (χωροταξικής προέλευσης) χαρακτηριστικά υποχρεωτικής ή επιλεκτικής χωροθέτησης, που αφορούν σε δραστηριότητες αλιείας ή ιχθυοκαλλιέργειας, εισαγωγής πρώτων υλών, φόρτωσης - εκφόρτωσης πετρελαιοειδών κλπ., παράκτιο τουρισμό, χερσαίο - θαλάσσιο δίκτυο συγκοινωνιών κ.ά. Επισημαίνεται ότι ο ρόλος της πυκνότητας των λειτουργιών και χρήσεων γης αποτελεί αίτιο σημαντικών αποκλίσεων στις πιθανές προβλέψεις.

2.7.3 ΤΑΣΕΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ

Οι αυξητικές δημογραφικές τάσεις, η πληθυσμιακή κατανομή μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών και οι εποχικές πληθυσμιακές μετακινήσεις είναι ουσιαστικά στοιχεία των οποίων ακολουθεί η διερεύνηση:

• **Παράκτια συγκέντρωση**. Ο παράκτιος πληθυσμός της Μεσογείου είχε σύμφωνα με το Blue Plan. εκτιμηθεί σε άνω των 133 εκατ. κατ. το 1985, ενώ σημαντικές ήταν οι διακυμάνσεις της χωρικής κατανομής του πληθυσμού ανά χώρα.

Στις χώρες των ομάδων A^{20} (Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία και πρώην Γιουγκοσλαβία) και Β (Τουρκία, Συρία, Αίγυπτος, Λιβύη, Τυνησία, Αλγερία, Μαρόκο), σύμφωνα με κατάταξη του ΟΗΕ η πληθυσμιακή πυκνότητα στις παράκτιες περιοχές παρουσιάστηκε γενικά υψηλότερη από το μέσο εθνικό επίπεδο. Εξαίρεση αποτέλεσαν η Ιταλία και η π. Γιουγκοσλαβία στην οποία λόγω της ανάπτυξης των παραδουνάβιων περιοχών (μ.ο.91 κατ./τ.χλμ.) οι παράκτιες περιοχές αν και αποτελούσαν το 17% της επικράτειας συγκέντρωναν μόλις το 11% του πληθυσμού (61 κατ./τ.χλμ.).

Αντίθετα, στην Αλγερία -χαρακτηριστικό υποσύνολο της ομάδας Β οι παράκτιες περιοχές ή 3% της συνολικής επικράτειας συγκέντρωναν το 53% του πληθυσμού και πυκνότητα 18,5 φορές υψηλότερη του μ.ο. της χώρας [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 234]. Σχεδόν το 20% του πληθυσμού πυκνότητας 700 κατ./τ.χλμ. περίπου κατοικούσε στην περιφέρεια του Αλγερίου που αντιστοιχεί στα 17% της έκτασης της χώρας ως συνέπεια της μετανάστευσης προς τις ακτές εξαιτίας των άγονων περιοχών της Σαχάρας.

Στις περιφέρειες της Μεσογείου η πληθυσμιακή αύξηση συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες απασχόλησης και δευτερευόντως με την καταλληλότητα (ηπιότητα) του κλίματος, ευνοϊκού για την εγκατάσταση πληθυσμών και τη μετανάστευση από τη λιγότερο ανεπτυγμένη ενδοχώρα. Επιβεβαίωση αποτελεί η παρατηρούμενη σταθερή ανισότητα μεταξύ εσωτερικού και παράκτιου τμήματος σε βάρος του πρώτου στις πυκνοκατοικημένες και υπεραστικοποιημένες ΒΔ περιοχές. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της περιφέρειας της Λιγυρίας με την πληθυσμιακή ανακατανομή των 3 τελευταίων δεκαετιών στις αστικές, ιδιαίτερα τις παράκτιες.

Στις ΒΔ μεσογειακές χώρες (ιδιαίτερα Ισπανία και Γαλλία) -με φαινόμενα δημογραφικής παρακμής και πληθυσμιακής γήρανσης- είναι σταθερή η μικρή πληθυσμιακή υπεροχή των παράκτιων περιοχών έναντι του εθνικού μ.ο., η οποία επιπλέον ενισχύεται από τη θετική ροή μετανάστευσης.

Με μεγαλύτερες αποκλίσεις στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες του μεσογειακού νότου και της ανατολής, η φτωχή, συνήθως αγροτική, ενδοχώρα παρέχει μέσω της μετανάστευσης πληθυσμιακό -κυρίως εργατικό- δυναμικό στην πιο εύπορη παράκτια ζώνη, όπως και στο εξωτερικό. Συνέπεια είναι η μείωση του πληθυσμιακού μ.ο. ορισμένων διοικητικών περιοχών της Μεσογείου αν και η υπεροχή της γεννησιμότητας έναντι της θνησιμότητας αναπληρώνει τη γενικά αρνητική μεταναστευτική ισορροπία.

Ο πληθυσμός των παράκτιων περιοχών της Μεσογείου (Blue Plan) προβλέπεται μεταξύ 195-217 εκατ. κατ. το 2025, δηλαδή αυξημένος κατά 45% - 62% από το 1985, ενώ στην ακραία

πιθανότητα του επιπλέον -κατά 83 εκατ. κατ.- πληθυσμού το 85% αυτού θα κατοικεί στις παράκτιες περιφέρειες των χωρών της ομάδας Β (Αίγυπτος, Αλγερία, Λιβύη, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία) στις οποίες ο πληθυσμός αναμένεται 2,5 φορές περισσότερος. Αξιοσημείωτο είναι πως το 72% των νέων κατοίκων θα ανήκουν στις παράκτιες περιοχές των χωρών της ομάδας Β.

Με την εξαίρεση των ειδικών περιπτώσεων του Μονακό και της Μάλτας (ομάδα C), όπου λόγω της μικρής τους έκτασης το σύνολό τους αποτελεί παράκτια ζώνη και σημειώνεται ταύτιση μεγεθών των αντίστοιχων πληθυσμιακών πυκνοτήτων τους, η πληθυσμιακή πυκνότητα στις παράκτιες περιφέρειες της Μεσογείου αναμένεται υψηλότερη στη Συρία. Η αύξηση από 272 κατ./τ.χλμ. το 1985 έως και 1.271 κατ./τ.χλμ. το 2025 προκύπτει λόγω του μικρού μετώπου της (193 χλμ.) στη Μεσόγειο, σε σχέση με τη συνολική έκταση της κυρίως ηπειρωτικής χώρας. Ακολουθούν: ο Λίβανος, η Αλγερία, το Ισραήλ και η Αίγυπτος και σε μικρότερη έκταση η Τυνησία.

Η παράκτια πληθυσμιακή συγκέντρωση αναμένεται να εμφανίσει μικρή αύξηση στις περιφέρειες των χωρών της ομάδας Α (Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία κ.ά.) από 39% το 1985 σε 40-41% το 2025 (Blue Plan). Για την π. Γιουγκοσλαβία (πριν τη διαίρεσή της το 1991-92 σε 5 νέες χώρες με 4 παράκτιες και 1 ηπειρωτική) είχε προβλεφθεί αύξηση του μεσογειακού πληθυσμού από 11% το 1985 σε 17-18% το 2025. Στις παράκτιες περιφέρειες των χωρών της ομάδας Β παρουσιάζεται εντονότερη η αυξητική τάση, με συνέπεια την εντυπωσιακή αύξηση της πυκνότητας. Εξαίρεση αποτελεί η Αλγερία που η συγκέντρωση του παράκτιου πληθυσμού προβλέπεται από το Blue Plan χαμηλότερη από εκείνη του 1985.

• **Αστικοποίηση**: Τα φαινόμενα έντονης αστικοποίησης που χρονολογούνται 3 δεκαετίες πριν ίσχυσαν κυρίως στη Γαλλία, το Μαρόκο και την Αλγερία, όπου μεταξύ 1962 - 68 ο αστικός πληθυσμός σημείωσε αύξηση από 2.745.000 σε 3.329.000 κατ., από 824.000 σε 1.357.000 κατ. και από 2.532.000 σε 4.262.000 κατ., αντίστοιχα.

Η πληθυσμιακή αύξηση των τουριστικών πόλων των παράκτιων περιφερειών συνοδεύεται από αύξηση του αστικού πληθυσμού που το 1985 προσέγγισε τα 82 εκατ. Προς το 1989 το ποσοστό αστικοποίηση ξεπερνούσε το 61% στο σύνολο των παράκτιων περιοχών αλλά ως το 2025 αναμένεται μεταξύ 74-78%. Στις ακραίες πιθανότητες αναφέρεται ή άνω του 85% του πληθυσμού αστικοποίηση (ως 96% στην Ισπανία και το Ισραήλ) των παράκτιων περιφερειών των χωρών των ομάδων Α και C και 74% σε εκείνες της ομάδας Β (ως 87% στην Τυνησία και 85% στη Λιβύη σύμφωνα με το Blue Plan).

Η αστική ανάπτυξη, βασικό φαινόμενο των παράκτιων περιοχών της Μεσογείου τις ερχόμενες δεκαετίες -και άμεσα συνδεόμενη με την απαίτηση σχεδιασμού χρήσεων γης και δημιουργίας υποδομών- αναμένεται με επιπλέον πληθυσμό 88 εκατ. κατ. σε σύγκριση με το 1985, τα 3/4 του οποίου στις χώρες της ομάδας Β.

Η επιπλέον αστική χωρητικότητα -ανεξάρτητη των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης- αντιπροσωπεύει σημαντικό επιπλέον αίτιο αλλοίωσης του παράκτιου περιβάλλοντος και των ήδη ευπαθών πόρων του μέσω της συνεχιζόμενης αστικής επέκτασης στο μεσογειακό βορρά και της μάλλον άναρχης ανάπτυξης του νότου και ανατολής. Έτσι καθίσταται απαραίτητη η εξασφάλιση μακροπρόθεσμων στρατηγικών βέλτιστης χρήσης του παράκτιου χώρου με τη συνετή διαχείριση των φυσικών πόρων του.

• **Τουρισμός**: Οι επιδράσεις του τουρισμού στις παράκτιες περιοχές εξαρτώνται και από την παράλληλη λήψη μέτρων για τον έλεγχο ή περιορισμό της επέκτασης των αντίστοιχων δραστηριοτήτων. Το 1984 περίπου 51 εκατ. διεθνείς τουριστικοί επισκέπτες προστέθηκαν στα 45 εκατ. τοπικών, στις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου. Δεδομένου ότι στις περιόδους τουριστικής αιχμής των 4-5 εβδομάδων ανά έτος, το 20% των τουριστών συγκεντρώνονται στα παράλια, το Blue Plan αναφέρει την ακραία πιθανότητα των 32-52 εκατ. επισκεπτών (αριθμού που ισοδυναμεί με τον πληθυσμό χωρών όπως η Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Τουρκία ή Αίγυπτος), με τις αντίστοιχες απαιτήσεις υποδομής αλλά και συνεπαγόμενες συνέπειες στην υγιεινή των ακτών, στο συγκοινωνιακό δίκτυο και στη φέρουσα ικανότητα των φυσικών και ιστορικών τόπων.

Η ποικιλία κατανομών μεταξύ των χωρών των τοπικών και διεθνών επισκεπτών των μεσογειακών παράκτιων περιφερειών απέδειξε ότι στη Γαλλία το 18% των διεθνών και το 19% των τοπικών παραθεριστών, στην Τυνησία το 80% του συνολικού τουρισμού, ενώ στην π. Γιουγκοσλαβία άνω του 90% των διεθνών τουριστών συγκεντρώνονταν στα μεσογειακά παράλια. Επισημαίνεται πως το 1984 51 εκατ. αλλοδαποί και 45 εκατ. τοπικοί επισκέπτες παραθέρισαν στις μεσογειακές παράκτιες περιφέρειες, γεγονός που εξηγεί σταθερή προτίμησή τους σε ζώνες σχεδόν ή αποκλειστικά τουριστικές χωρίς έως τότε σημεία κορεσμού (όπως πριν από 4 δεκαετίες η Ιταλική και Γαλλική Ριβιέρα, δηλαδή κυρίως η Liguria και η Cote d' Azur). Η τουριστική ανάπτυξη στο σύνολο των μεσογειακών χωρών [GRENON M. BATISSE M. (1989), p. 146] εντοπίζεται πλέον και σε άλλες περιοχές τους (Π.2.3).

2.7.4 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΠΙΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η πληθυσμιακή αύξηση και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων του οικονομικού τομέα στις παράκτιες περιφέρειες έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση των φυσικών πόρων και την προώθηση της περιβαλλοντικής αξιοποίησης ή εκμετάλλευσης με συνέπεια οικολογικές αλλοιώσεις ή διαταραχές.

• **Προστασία τόπων**: Σε σύνολο 14.000 τ.χλμ. αστικοποιημένης έκτασης των παράκτιων περιφερειών της Μεσογείου το 1984, το 90% σχεδόν αντιστοιχούσε σε παράκτιες ζώνες των χωρών της ομάδας Α. Προς το 2025 τουλάχιστον το 22-23% της αναμενόμενης αστικοποιημένης έκτασης 28.000 - 31.000 τ.χλμ. θα εντοπίζεται στις παράκτιες ζώνες των χωρών της ομάδας Β, με

τον ακόλουθο εντυπωσιακό πολλαπλασιασμό των αστικοποιημένων περιοχών: 20 φορές στη Λιβύη, 9,5 στην Αίγυπτο, 8 στην Αλγερία και 6 στο Μαρόκο, στην Τυνησία και την Τουρκία.

Για τις παράκτιες περιφέρειες συνολικά, η αστικοποίηση εκτιμήθηκε σε άνω του 1% το 1985 και αναμένεται σε 2,5% το 2025 [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 239], ενώ με την εξαίρεση του Μονακό, η Μάλτα και η Συρία θα αποκτήσουν τα μεγαλύτερα ποσοστά αστικοποιημένης επιφάνειας. Η τάση επέκτασης της αστικοποιημένης επιφάνειας συνεπάγεται τη σταδιακή ελάττωση της παραγωγικής αγροτικής γης, την αλλοίωση των φυσικών τόπων (υγροτόπων και οικοσυστημάτων) και των παραδοσιακών οικισμών.

Η τουριστικής προέλευσης και μορφής αστικοποίηση, που το 1984 καταλάμβανε 2.000 τ.χλμ. στις παράκτιες περιφέρειες της Μεσογείου αναμένεται να προσεγγίσει επιφάνεια 4.000 τ.χλμ. το 2025 (αν και οι τουριστικές δραστηριότητες χωροθετούνται συνήθως σε στενή παράκτια ζώνη φυσικού κάλλους ή και ευνοϊκή για τη δημιουργία αντίστοιχης υποδομής).

Όσον αφορά στην παράκτια βιομηχανική χωροθέτηση προβλέπεται η παρακμή ή η διακοπή λειτουργίας των βασικών βιομηχανιών στα βόρεια μεσογειακά παράλια με πιθανή αντικατάστασή τους από υψηλής τεχνολογίας βιομηχανίες και τη δημιουργία "επιστημουπόλεων" (όπως η Sophia Antipolis), ενώ στα νότια και ανατολικά αναμένεται η ανάπτυξη των βασικών βιομηχανιών (Π.2.4).

Η παραχώρηση διαθέσιμων περιοχών για δημιουργία βιομηχανικών ζωνών (7.000 εκτ. στο Fos κοντά στη Μασσαλία, 3.500 εκτ. στο Arzew και 2.000 εκτ. στη Skikda στην Αλγερία) σε νέους οικισμούς εκτός της κυρίως αστικής περιοχής, όπου συνήθης είναι η γειτνίαση βιομηχανικών και αστικών εγκαταστάσεων, έχει ως συνέπεια σοβαρές απώλειες αγροτικών εκτάσεων (όπως συνέβη στην ανατολική πεδιάδα της Mitidja στην Αλγερία).

Η σύμφωνη με εκτίμηση του 1987 (Blue Plan) παράκτια χωροθέτηση 157 κύριων βιομηχανικών κλάδων και άλλων 67 σε φάση σχεδιασμού στο τμήμα των ακτών της Μεσογείου από την Τουρκία ως το Μαρόκο[21] αποτελεί ένδειξη της τάσης με ορίζοντα το 2025, όπου η αντίστοιχη χωροθέτηση προβλέπεται σε 170 εγκαταστάσεις σε λειτουργία και 43 σε φάση σχεδιασμού.

Αξιοσημείωτη είναι η κατάληψη μεγάλων επιφανειών των δικτύων οδικής κυκλοφορίας ανάλογων προς το αντίστοιχο μέγεθος της αστικοποίησης. Το 2025 το συνολικό μήκος των δικτύων προβλέπεται αυξημένο 3,2 - 4,3 φορές, ενώ στις παράκτιες περιφέρειες (με αστικοποιημένο το 35 - 46% της έκτασής τους λόγω τουρισμού, βιομηχανίας και συγκοινωνιών η έκτασή τους θα είναι 10.000 - 20.000 τ. χλμ., μέρος της οποίας ανήκει ήδη στην παράκτια ζώνη.

Σημαντικό ζήτημα αποτελεί η ανάγκη διατήρησης και προστασίας του τοπίου που η μοναδικότητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (από αισθητική, λειτουργική, κοινωνική και πολιτιστική άποψη) αποτελούν -μέσω της κατάλληλης αξιοποίησης- συγκριτικά πλεονεκτήματα και πόλο τουριστικής έλξης και οικονομικής ωφέλειας των περιφερειών και χωρών.

• **Κατανάλωση υδατικών πόρων**: Η υδατική κατανάλωση των αστικών και αγροτικών πληθυσμών των παράκτιων περιφερειών δεν αναμένεται ιδιαίτερα αυξημένη για τις ομάδες χωρών Α και Β το 2025. Η ανταγωνιστική ζήτηση υδατικών πόρων μεταξύ οικιακής χρήσης αστικών περιοχών και γεωργίας οδηγεί σε ζητήματα προτεραιοτήτων και μετακίνησης της διάθεσης μεγάλου μέρους υδατικών προϊόντων της περιφέρειας, αλλά και οικονομικών πόρων προς τα αστικά κέντρα, όπως στην περίπτωση της Αθήνας, του Αλγερίου κλπ.

Όσον αφορά στην επάρκεια καταναλισκόμενου ύδατος για τον τουρισμό (που αντιπροσωπεύει μόλις το 6-9% της αστικής και γεωργικής κατανάλωσης) εκτιμάται πως η αντίστοιχη κατανάλωση ύδατος το 2025 θα εμφανιστεί αυξημένη 100-360% συγκρινόμενη με το 1985. Η εποχική φύση της (θερινής κυρίως) υδατικής κατανάλωσης καθιστά αναγκαία την κατασκευή αρδευτικών έργων (όπως στην περίπτωση της τυνησιακής ακτής της Μάλτας και της περιφέρειας της Αλμερίας στην Ισπανία).

Με επικείμενη την αλλοίωση των υδατικών πόρων είναι απαραίτητη η μείωση του επιπέδου ρύπανσης και το φιλτράρισμα των θαλάσσιων υδάτων (όπως στις Βαλεαρίδες και στις ακτές της Καταλωνίας).

Όσον αφορά στην κατανάλωση υδάτων για βιομηχανική χρήση αναμένεται η απόκλισή της από τις αντίστοιχες της γεωργικής και τουριστικής, κυρίως σε όρους κατανομής λόγω της βελτίωσης των μεθόδων και των προηγμένων τεχνικών ανακύκλωσης.

• **Άσκηση πίεσης στα δάση**: Οι πιέσεις που δέχονται τα δάση στις κύριες παράκτιες ζώνες, εξαιτίας της ανάπτυξης της αστικοποίησης, του τουρισμού και του μεταφορικού δικτύου έχουν ως συνέπειες αντίστοιχα:

- τη συνεχή απαίτηση εδαφών προς ανοικοδόμηση, τη χρήση και κατάχρηση των παράκτιων δασικών πόρων, την απειλή εξαφάνισης σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας,
- την αλλοίωση πόρων και κινδύνους πυρκαγιάς, όπως στην περίπτωση των μέχρι πρόσφατα επεκτεινόμενων συνολικών τουριστικών εγκαταστάσεων των βόρειων παραλίων της Μεσογείου,
- μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στα οικοσυστήματα των δασών με την παρεμπόδιση της φυσικής τους εξέλιξης.

Αναφέρεται επίσης η αλλοίωση των δασών της παράκτιας ζώνης μέσω της χημικής ρύπανσης της θάλασσας, όπως έχει εντοπιστεί στις δυτικές ακτές της Ιταλίας.

• **Άσκηση πίεσης στην παράκτια ζώνη**: Η διαμόρφωση της παράκτιας ζώνης προκύπτει από την επέκταση (μερικών εκατοντάδων έως χιλιάδων μέτρων) των παράκτιων κοινοτήτων στην ενδοχώρα, και θαλάσσιας περιοχής της οποίας όμως τα όρια είναι ασαφή και περιλαμβάνουν τις παραλίες και τις λιμναίες όχθες. Κύριες αιτίες, πιέσεων στο παράκτιο περιβάλλον [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 234] αποτελούν:

- η βακτηριακή μόλυνση εξαιτίας των εκροών οικιακών - αστικών αποβλήτων με συνέπειες στην τροφική αλυσίδα και στην ανθρώπινη υγεία, με δυνατότητα ελαχιστοποίησης μέσω της αξιοποίησης ιδιοτήτων αυτοκαθαρισμού των θαλάσσιων υδάτων και επιλογής κατάλληλων χωροθετήσεων σημείων εκροών,
- η ρύπανση εξαιτίας της ρίψης στερεών αστικών αποβλήτων στη θάλασσα που επιτείνεται με την επίδραση των θαλάσσιων ρευμάτων με πρόκληση συσσώρευσης και εστιών μόλυνσης,
- η χημική ρύπανση εξαιτίας βιομηχανικών αποβλήτων (παράγωγων πετρελαίου, βαρέων μετάλλων κλπ.), σοβαρής πηγής μόλυνσης για το χερσαίο και θαλάσσιο περιβάλλον με επιβλαβείς επιπτώσεις και στην τροφική αλυσίδα,
- η δευτερεύουσα οργανική μόλυνση εξαιτίας αστικών, γεωργικών και βιομηχανικών αποβλήτων με συνέπεια την αύξηση των μακροχρόνιων οικολογικών μεταβολών ιδιαίτερα στην περίπτωση λιμνοθαλασσών, κλειστών θαλασσών όπως στην περίπτωση του κόλπου της Τύνιδας με ποιοτική και ποσοτική επίδραση στο σύνολο της τοπικής χλωρίδας, αλλά και του ευτροφισμού της Αδριατικής (λόγω μόλυνσης του χερσαίου εδάφους) με σοβαρές οικολογικές και οικονομικές (απώθηση τουρισμού κ.ά.) επιπτώσεις, και
- η θερμοκρασιατική μόλυνση εξαιτίας της εκκένωσης θερμών υδάτων βιομηχανικής προέλευσης με πιθανή συνέπεια μακροχρόνιες οικολογικές μεταβολές και επιβλαβείς επιδράσεις στη θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα με μείωση της παραγωγικότητας της τελευταίας.

Όσον αφορά στο χερσαίο τμήμα, εκτός από την αστικοποίηση, τις επιπτώσεις των βιομηχανικών και ενεργειακών εγκαταστάσεων αναφέρονται και οι ακόλουθες αιτίες:

- η παρεμπόδιση των φυσικών λειτουργιών της θαλάσσιας διαμόρφωσης με σημαντική διάβρωση των ακτών εξαιτίας των παράκτιων μεταφορικών δικτύων και των έργων υποδομής των ποταμών, όπως στην Αίγυπτο όπου το φράγμα του Assouan έχει προκαλέσει οξύτατη θαλάσσια διάβρωση της όχθης [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 244].
- η καταστρεπτική επίδραση στη θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα εξαιτίας των κατασκευών λιμένων και έργων υποδομής και διαμόρφωσης της παραλίας, και
- η σταδιακή αποξήρανση των ζωτικών για τη φυσική ισορροπία και διαβίωση της πτηνοπανίδας υγρότοπων εξαιτίας της επέκτασης αστικών περιοχών και των δικτύων μεταφορικών υποδομών με αρνητικές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον.

Αποτέλεσμα μακροχρόνιας μελέτης (Plue Plan) για τη μόλυνση των παράκτιων υδάτων από οικιακά απόβλητα για τους χρονικούς ορίζοντες 2000 και 2025 στις δυσμενείς περιπτώσεις περιλαμβάνουν το διπλασιασμό της ποσότητας των αποβλήτων στα βόρεια παράλια της Μεσογείου και τον τετραπλασιασμό τους στα νότια και δυτικά.

2.7.5 ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Η αντιμετώπιση των απειλών των μεσογειακών ακτών μπορεί να υποδειχθεί αποτελεσματική μόνο στην περίπτωση μακροχρόνιας προστασίας τόσο της χέρσου όσο και της θάλασσας, ενώ στις μακροπρόθεσμες μελέτες και στρατηγικές με στόχο τη σχέση ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και περιβάλλοντος απαραίτητη είναι η περιφερειακή προσέγγιση. Ο σχεδιασμός χρήσεων γης απαιτεί τουλάχιστον μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προοπτικές.

Σε συνάρτηση με το ζητούμενο επίπεδο σχεδιασμού ποικίλουν και οι αντίστοιχες κλίμακες, που αναφέρονται σε σύνολο Μεσογείου (1:1.250.000), σε μεμονωμένες χώρες (1:500.000), στη μεσογειακή παράκτια περιοχή (1:100.000 έως 1:200.000), και σπανιότερα στην τοπική χερσαία περιοχή (1:2.000 έως 1:2.500) [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 247].

Η διαφοροποίηση των προβλημάτων των φυσικών χαρακτηριστικών (κλίμα, ανάγλυφο, βλάστηση), των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (αστική ανάπτυξη, βιομηχανία, γεωργία, τουρισμός) και της κοινωνικής υποδομής (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, απασχόληση κλπ.) κάθε παράκτιας κοινότητας από τη γειτονική της συνεπάγεται αποκλίσεις των επιμέρους επιλύσεων, αλλά δεν αποκλείει ομοιότητες στην ακολουθούμενη μεθοδολογία.

Το εξαιρετικά πολύπλοκο ζήτημα της πιθανής σύνδεσης των τοπικών, εθνικών και υπερεθνικών επιπέδων αποτελεί εξάλλου, βασική συνιστώσα της διαδικασίας σχεδιασμού, ανάπτυξης και διαχείρισης των παράκτιων περιφερειών και των επιμέρους περιοχών τους.

2.8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η δυσχέρεια στη διασαφήνιση εννοιολογικής και πρακτικής προσέγγισης της παράκτιας ζώνης, όπως απορρέει από τις ποικιλόμορφου, σχεδόν αυθαίρετου (ή μονοδιάστατου) χαρακτήρα, μη κοινής αποδοχής προτάσεις καθορισμού της, επιτείνει τις -οφειλόμενες στην ανυπαρξία ή ανεπάρκεια κατάλληλων κατευθύνσεων του ελληνικού ή άλλων εθνικών θεσμικών πλαισίων- αδυναμίες διαχειριστικής αντιμετώπισης.

Επισημαίνεται η κυριαρχία και οι επιδράσεις του ιδιωτικού (κυρίως τουριστικού) τομέα και η χωρική και χρονική διαβάθμιση ορίων του χερσαίου, αλλά και η μη αξιόπιστη οριοθέτηση του θαλάσσιου τμήματος, για το οποίο στη συναφή ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνεται η έννοια και περίπτωση ιδιωτικής ιδιοκτησίας όπως και η διαχειριστική συμμετοχή του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Προφανής είναι η αναγκαιότητα καθορισμού του χερσαίου ιδιαίτερα τμήματος της παράκτιας ζώνης ανά περίπτωση ανάλογα με τα γεωμορφολογικά, γεωγραφικά, διοικητικά κ.ά. όρια και τάξεις μεγέθους χωρών, περιφερειών ή περιοχών.

Απαραίτητη για τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης είναι επίσης η αναγνώριση της ιδιαιτερότητας της υπό εξέταση περιοχής, όπως προκύπτει από την τυπολογία των παράκτιων

περιοχών με βάση τα αβιοτικά και βιοτικά χαρακτηριστικά, την οικολογική σημασία και τα κοινωνικοοικονομικά και λειτουργικά κριτήρια.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επίδραση της ανάπτυξης στη μεταβολή και η διάκριση φάσεων εξέλιξης της παράκτιας ζώνης από το στάδιο της φυσικής ακτογραμμής ως εκείνο της υποβάθμισής της, με άμεση την ανάγκη αποκατάστασης και αναβάθμισης.

Η αναδρομή στην εξέλιξη των παράκτιων ζωνών της Μεσογείου περιλαμβάνει την εξέταση των πιέσεων που αυτές υφίστανται εξαιτίας των αναπτυξιακών επιλογών και κατευθύνσεων των τελευταίων δεκαετιών αλλά και συνοπτικές προβλέψεις του Blue Plan για το ίδιο χωρικό πεδίο. Η διερεύνηση των πληθυσμιακών, αστικών και τουριστικών τάσεων και των επιπτώσεων της διαπλοκής χρήσεων γης και πληθυσμιακών συγκεντρώσεων στο παράκτιο περιβάλλον (τοπίο, υδάτινοι πόροι, δάση κλπ.) οδηγεί στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας κατάρτισης και υλοποίησης πολιτικών μακροπρόθεσμων στόχων με απαίτηση συγκεκριμένων επιμέρους παραμέτρων για την επίτευξή τους.

1. Έχουν καταρτιστεί συναφείς μελέτες, όπως για τη διαχείριση της λίμνης της Γενεύης κ.ά. [LACHAVANNE, JUGE, από OECD (1993b), p. 139].

2. Ο ορισμός αυτός αναφέρεται κυρίως στις ακτές της Μεσογείου.

3. Οι **γραμμές βάσεις** διακρίνονται στις φυσικές γραμμές των **"χαμηλών υδάτων" (low - water lines)**, οι οποίες κατά το άρθρο 13 της UNCLOS προσεγγίζουν την έννοια της κατώτατης ρηχίας, είτε στις μικρότερες των 24 ν.μ. ευθείες γραμμές βάσης που ενώνουν παρακείμενες χερσαίες απολήξεις προς τη θάλασσα [UNCLOS, άρθ. 5, 7, 10, και ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι. (1995), σ.σ. 5-6].

4. Για την περιγραφή τυπικών διεργασιών της παράκτιας ζώνης ως αποδεκτό γενικά όριο παράκτιων υδάτων θεωρείται το βάθος των 10 μ.

5. Σύμφωνα με τον Α.Ν. 230/1936, "αιγιαλίτις ζώνη" (χωρική θάλασσα) είναι θαλάσσια παράκτια ζώνη εύρους 6 ν.μ. μετρημένων από την ακτή ενώ με την εγκ. του Υπ. Οικον. Ν. 7057/1180 ΠΟΛ. 18-31.08.81 (ΓΝΣΚ 374/81), δεν είναι "νόμω εφικτή η παραχώρησις θαλάσσιου χώρου της αιγιαλίτιδος ζώνης προς εγκαταστάσεις ξενοδοχείου ή πλοίου ή πλωτού ναυπηγήματος".

6. Σύμφωνα με το Εφετείο Αιγαίου αποφ. 94/74 "...ο αιγιαλός μόνο δια προσχώσεων εκ φυσικών ή και τεχνητών αιτιών δύναται να απωλέσει το χαρακτήρα του ως τοιούτου... Συνακολούθως σημειούται ότι και οι βράχοι όπως και αι απόκρημνοι ή μη ακταί αποτελούν μέρος του αιγιαλού, ως επίσης αιγιαλόν αποτελεί και το τμήμα το προστατευθέν δια κρηπιδώματος, εις τρόπον ώστε να μην φθάνει ως πρότερον μέχρις αυτού το μέγιστον κύμα" [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), σ. 102], εξάλλου κατά την αποφ. 530/66 του Αρείου Πάγου "...ο αιγιαλός αποτελεί δημόσιον πράγμα κοινόν τοις πάσι και συνεπώς ανεπίδεκτον οιασδήποτε ιδιωτικής κτήσεως". [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), σ. 101].

7. Σύμφωνα με το Υπ. Οικονομικών Ν. 1244/685/14.06.83 (έγγραφο προς ΥΕΝ) η αμμώδης σύσταση του εδάφους αποτελεί ισχυρότατη ένδειξη ότι ο αιγιαλός έχει διαφορετική θέση από εκείνη που είχε στο παρελθόν και γι' αυτό το λόγο η επιτροπή πρέπει να προσδιορίζει και τα όρια του παλαιού αιγιαλού. Εξάλλου, κατά το Υπ. Οικ. Ν. 1674/912/20.09.83 (έγγραφο προς ΓΕΝ): αν από στοιχεία (αεροφωτογραφίες ή και άλλα) προκύπτει μετά βεβαιότητος ότι η οριογραμμή δεν έχει μετακινηθεί από του έτους 1884, τότε υπάρχει σοβαρό στοιχείο ότι δεν μετακινήθηκε ο αιγιαλός. Είναι δυνατό όμως και αν ακόμη δεν έχει μετακινηθεί ο αιγιαλός να υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις (αμμώδης σύσταση εδάφους κλπ.) για την ύπαρξη παλαιού αιγιαλού [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), σ. 104].

8. Το Υπ. Οικονομικών 1278/8931, Εγκ. 227/1940 έχει αποφανθεί πως "παραλία δημιουργείται εκεί όπου ο αιγιαλός δεν επαρκεί να εξυπηρετήσει κοινωφελείς σκοπούς". Το ίδιο υπουργείο, εξελικτικά έχει γνωμοδοτήσει ότι:
   - "Οριογραμμή παραλίας θα καθορίζεται από την επιτροπή, μόνο εφόσον ο αιγιαλός μπορεί να εξυπηρετήσει τους κοινωφελείς σκοπούς" [Δ 8505/6433/31.07.66 (Εγκ. 66/88)].
   - "Καθορισμός αιγιαλού και παραλίας σε περιοχές που διαθέτουν σχέδιο πόλεων: Αν μεταξύ αιγιαλού και της πλησιέστερης οικοδομικής γραμμής παρεμβάλλεται οδός δεν καθορίζεται παραλία [Δ 5177/1314/25.09.80 (έγγραφο προς Ν. Χίου)].
   - "Η Διοίκηση έχει καθιερώσει τη 10μετρη λωρίδα παραλίας για αποφυγή καταβολής αποζημίωσης. Δεν απαγορεύεται επανακαθορισμός της παραλίας ούτε λωρίδα παραλίας μικρότερη των 10 μ. όταν κριθεί αναγκαίο από την επιτροπή" [Κ 3883/198/05.06.84 (έγγραφο προς Ν. Ευβοίας)].
   - "...Η ζώνη της παραλίας στις περιπτώσεις που καθορίζεται δεν είναι απαραίτητα πλάτους 10 μ. Η ζώνη της παραλίας μετά τον καθορισμό της δεν πρέπει να έχει κτίσματα και συνεπώς τα τυχόν υπάρχοντα πρέπει να κατεδαφιστούν" [Σ 712/307/19.03.86 (έγγραφο προς Ν. Σάμου)] [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), σ.σ. 107-108].

9 Για τον αιγιαλό, την παραλία και τα κοινόχρηστα πράγματα στην περιφέρεια Δωδεκανήσου (τη μόνη στην Ελλάδα που διαθέτει κτηματολόγιο) ισχύουν επιπλέον και άλλες παλαιότερες διατάξεις:
- Ν. 510/1947, άρθ. 2 παρ. 1 (Εισαγωγή του Αστικού Κώδικα στη Δωδεκάνησο), άρθ. 8 παρ. 1 (Οι περί κτηματολογίου διατάξεις στη Δωδεκάνησο διατηρούνται σε ισχύ).
- Κυβερνητικό Διάταγμα 132/1929 του ιταλικού κράτους "περί κτηματολογικού κανονισμού" άρθ. 13, παρ. α, β (Ορισμός του αιγιαλού και κτήματα κοινής χρήσεως στη Δωδεκάνησο), άρθ. 4, παρ. α, β (Δημόσια κτήματα στη Δωδεκάνησο).
- Ν. 655/48 αρθ. 1, παρ. 1, (Ειδικοί νόμοι εισάγονται στην περιφέρεια Δωδεκανήσου δια Β.Δ. εκδιδόμενων από το υπουργείο Οικονομικών).
- Διάταγμα 31.12.48 - 10.01.49 αρθ. 1, (Επέκταση στη Δωδεκάνησο των νόμων περί Δημοσίων Κτημάτων) [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), σ. 101].

10 Με στατιστική προσέγγιση [IGNATIADES L., KARYDIS M., VOUNATSOU P. (1992), p.p. 238-243] βασισμένη σε συλλογή δεδομένων από ελληνικές περιοχές εκτιμάται η ανάπτυξη κλιμάκων ευτροφισμού που θεωρείται αξιόπιστη για τον ελληνικό χώρο [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 18].

11 Αντιπροσωπευτικά είδη της ελληνικής χλωρίδας ανήκουν στη συνομοταξία *Pinus (Πεύκη)* με πιο διαδεδομένη την ανθεκτική και στα άγονα εδάφη *πεύκη τη χαλέπιο*, την *τραχεία*, σκληρό ανθεκτικό είδος με αντοχή στους ανέμους των νησιών του Αιγαίου Πελάγους, την *κοινή κουκουναριά*, με περισσότερες απαιτήσεις, κ.ά. [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ. 143].

12 Σύμφωνα με τη Σύμβαση Ramsar δεν προστατεύονται μόνο οι αναγνωρισμένοι υγρότοποι του καταλόγου αλλά όλοι ανεξαιρέτως οι υγρότοποι του συμβαλλόμενου κράτους.

13 Η Αττική ιδιαίτερα μετά τον περιορισμό, εξαφάνιση ή υποβάθμιση παραδοσιακών σταθμών, αντιπροσωπεύει σημαντικό διάδρομο μετανάστευσης για πλήθος ειδών αποδημητικής πτηνοπανίδας που ακολουθούν τα ανατολικά παράλια της ηπειρωτικής χώρας, κυρίως υδρόβια, καλοβατικά και παρυδάτια πτηνά. Εκτιμώντας τη σημασία της ορνιθοπανίδας στο δέλτα του Ιλισσού η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία κατέθεσε το 1988 στον Οργανισμό Αθήνας πρόταση για τη "Δημιουργία Θεματικού (φυσικού) Πάρκου" στο Δέλτα του Ιλισσού, η οποία είχε την υποστήριξη περιβαλλοντικών και τοπικών φορέων, ΜΜΕ και κοινού. Αφορούσε στην αποκατάσταση μικρού τμήματος του υγροτόπου του Φαληρικού Δέλτα με σκοπό την προστασία της πτηνοπανίδας, την περιβαλλοντική ενημέρωση αρμοδίων και κοινού, και την αρμονική συνύπαρξη παράκτιων βιοτόπων και οικιστικού μετώπου. Συναφή πρόταση αποτέλεσε το αντικείμενο εργασίας (Ε. Δελφίνου - Μ. Πυλαρινού) που απέσπασε το Α΄ βραβείο μεταξύ 150 συμμετοχών στο διαγωνισμό "Conwival Spaas" της Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων που οργανώθηκε στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης Κορυφής του ΟΗΕ **Habitat II** (Κων/πολη 1996). Αξιοσημείωτη είναι η δυνατότητα εύκολης πρόσβασης της περιοχής στους επισκέπτες και ενδιαφερόμενους και κυρίως στους κατοίκους του λεκανοπεδίου που θεωρούνται οι πιο αποξενωμένοι από το φυσικό περιβάλλον Έλληνες [ΛΑΤΣΟΥΔΗΣ Π. (1997), σ. 23].

14 Ο Σχοινιάς εξακολουθεί να αποτελεί το σημαντικότερο παράκτιο -ιστορικής, οικολογικής, αισθητικής, εκπαιδευτικής και τουριστικής σημασίας- βιότοπο της Αττικής επειδή περιλαμβάνει ποικιλία επιμέρους βιοτόπων, μοναδικών για την Αττική και σπάνιων για τον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει τις βασικές διαφορετικές ενότητες βλάστησης αμμωδών παραλιών, υγρών βιοτόπων, μικτού δάσους *χαλεπίου* και *κουκουναριάς (Pinus pinea)* και *θαμνώνες αείφυλλων* και φρύγανων ενώ, φιλοξενεί 287 είδη χλωρίδας και μια από τις ελάχιστες και σημαντικές *συστάδες κουκουναριάς*. Περιλαμβάνει επίσης τρεις βασικές εδαφικές κατηγορίες: θίνες, αλλουβιακές και αλατούχες θέσεις και ασβεστόλιθους [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996γ), σ. 68].

15 Στο προτεινόμενο από τη Νομαρχία Πειραιά πρόγραμμα προστασίας και απόδειξης του υγροτόπου Ψήφτας περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:
- Διάσωση, αποκατάσταση και προστασία οικοσυστήματος.
- Άμεσες παρεμβάσεις αποκατάστασης, αναβάθμισης περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη συστήματος ερμηνείας περιβάλλοντος και ανάδειξης της περιοχής.
- Ενημέρωση, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση κοινού και υπηρεσιών.
- Οργάνωση πρόσβασης και διαμονής ερευνητών - μελετητών και κοινού.
- Σύστημα παρακολούθησης ποιότητας περιβάλλοντος και δημιουργίας βάσης δεδομένων.

Απαραίτητες ενέργειες για την αναβάθμιση της περιοχής αποτελούν επίσης:
- η εκτίμηση της ορνιθολογικής αξίας της περιοχής,
- η διερεύνηση δυνατότητας μικρής εκβάθυνσης του υγροτόπου και δημιουργία νησίδων,
- η μελέτη οργάνωσης πάρκου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και οικοτουρισμού στην περιοχή υγροτόπου Ψήφτας κοινότητας Τακτικούπολης επαρχίας Τροιζηνίας.
- η προώθηση ήπιων δραστηριοτήτων όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, η βιολογική γεωργία, η εντατική κτηνοτροφία, η αλιεία κ.ά.

Άξονες ανάπτυξης και προστασίας της περιοχής συνιστούν επίσης η αύξηση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας διαβίωσης των κατοίκων καθώς και η εξασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας της περιοχής και των αξιών της (οικολογικών αρχαιολογικών, ιστορικών κ.ά. [ΛΙΜΑΝΙ (περιοδ.) (1996), σ.σ. 32-37].

16. Το καθεστώς προστασίας των υγροτόπων και βιοτόπων του Μεσολογγίου διέπεται εκτός από τη διεθνή Σύμβαση Ramsar και τις κοινοτικές οδηγίες 79/409 και 92/403, και από την ΚΥΑ 1319/1993 που οριοθετώντας το σύμπλεγμα προβλέπει μέτρα προστασίας του.

17. Ο προσδιορισμός των δύο πρώτων από τους παραπάνω δείκτες στην Ελλάδα δεν παρουσιάζει επαρκή αξιοπιστία. Ο τρίτος τρόπος προσδιορισμού των εξειδικεύσεων βασίζεται κυρίως σε συγκρίσεις μεταξύ περιοχών και απαιτεί τη χρήση περισσότερων στοιχείων και στατιστικών δεδομένων [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.σ. 25-26].

18. Η **Συνθήκη της UNESCO**, του 1972, για την **Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς** αφορά σε μνημεία, κτιριακά σύνολα ή πόλους παγκόσμιου ενδιαφέροντος από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη.

19. Η Sophia Antipolis ως το 1992 απασχολούσε 11.000 εργαζόμενους σε περισσότερες από 800 εταιρίες καλύπτει έκταση 2.300 εκτ. και συγκεντρώνει ΑΕΠ 4,6 δις USD, δηλ. 10% υπεράνω του συνολικού τουριστικού εισοδήματος της Κυανής Ακτής [ΤΟΜΑΖΙΝΗΣ (1992)].

20. Ο ΟΗΕ με βάση τη μελέτη των δημοσιογραφικών χαρακτηριστικών και της διάκρισης των τότε χωρών της Μεσογείου σε ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες κατέληξε στην αναγνώριση 3 δημογραφικών ομάδων (Α, Β, C), που συμβάλλει στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων των εκτιμήσεων και των πληθυσμιακών δεδομένων, δηλαδή:
- Ομάδα Α: Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα, Ιταλία, π. Γιουγκοσλαβία
- Ομάδα Β: Αλγερία, Αίγυπτος, Λιβύη, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία
- Ομάδα C: Αλβανία, Κύπρος, Ισραήλ, Λίβανος, Μάλτα, Μονακό [GRENON M., BATISSE M.(1989), p.234].

21. Οι χωροθετημένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις (κλάδοι πετρελαιοειδών, ορυκτελαίων) των παράκτιων περιφερειών λόγω γειτνίασης με λιμάνια ικανοποιούν όχι μόνο τις ανάγκες μεταφορών των ίδιων αλλά σχεδόν κατά κανόνα και του συνόλου της χώρας.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

3. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

3.1 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΦΟΡΕΙΣ

3.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σημαντική είναι η προσφορά και το έργο των διεθνών οργανισμών και δυναμική η παρουσία τους (με την ουσιαστική συνεισφορά των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων - ΜΚΟ) στην πολύπλευρη προσπάθεια αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών θεμάτων.

Η Ελλάδα μέλος των περισσότερων και με συμμετοχή συνεχώς διευρυνόμενη και πιο ενεργή σε σχέση με το παρελθόν, με επίσημο εκπρόσωπό της το ΥΠΕΧΩΔΕ, επιχειρεί την εναρμόνιση των εθνικών πολιτικών με τις κατευθύνσεις των οργανισμών αυτών με σκοπό την επίτευξη αποτελεσματικής προστασίας του ελληνικού και γενικότερα, του παγκόσμιου περιβάλλοντος.

Πάγια θέση της πολιτικής της χώρας μας στις διμερείς ή πολυμερείς συνεργασίες για το περιβάλλον, αποτελεί, κυρίως, η υποστήριξη και έμφαση στις περιφερειακές ιδιομορφίες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ως βασικών αξόνων κατάρτισης στρατηγικών περιβάλλοντος. Η συμμετοχή της αναφέρεται στα ακόλουθα επίπεδα.

3.1.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

1. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

- **Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environment Programme - UNEP).**

Ο ΟΗΕ αποτελεί τον πρώτο διεθνή οργανισμό που ευαισθητοποιήθηκε σε θέματα παγκόσμιου περιβάλλοντος και το -θεσπισμένο στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το Δεκέμβριο του 1972 - πρόγραμμά του για το περιβάλλον UNEP, εξακολουθεί τη σταθερή προσπάθειά του με την Ελλάδα να συμμετέχει στις δραστηριότητές του, κυρίως μέσω της Πρεσβείας της στη Ναϊρόμπι (Κένυα) και των υπόλοιπων εθνικών φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ κ.ά.). Το 1973 το **Διοικητικό Συμβούλιο (Governing Council)** του **UNEP** προσδιόρισε 17 Περιφερειακές Θάλασσες για ένταξη σε αντίστοιχα ισάριθμα προγράμματα **(Regional Seas Programmes)**, με πρώτο το **Σχέδιο Δράσης για τη Μεσόγειο (MAP).**

Η σημαντικότερη και πληρέστερη διεθνής περιβαλλοντική συνάντηση που έχει πραγματοποιηθεί ως σήμερα ήταν η Συνδιάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο (03-14.06.1992) με

αντικείμενο το "Περιβάλλον και την Ανάπτυξη" (UNCED) και με διεθνείς σχεδόν προετοιμασίες της εθνικής ελληνικής συμμετοχής κυρίως μέσω ΥΠΕΧΩΔΕ και άλλων συναρμόδιων υπουργείων (ΥΠΕΞ, ΥΠΕΘΟ, ΥΒΕΤ, Υπ. Γεωργίας κ.ά.). Ακολούθησε εκείνη της Ν. Υόρκης το 1997 με τη συμμετοχή 178 κρατών με αντικείμενο τη θέση και την επαναπροσδιορισμό συναφών στόχων, την υλοποίηση και την αποτελεσματικότητά τους.

Η UNCED υιοθέτησε τρία μη δεσμευτικά κείμενα: τη **Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη** (δήλωση 27 αρχών), την **Agenda 21** (κείμενο 800 σελίδων με έκθεση στόχων και δραστηριοτήτων σε 40 τομείς) και μία μη **δεσμευτική δήλωση αρχών για το δασικό τομέα**. Δεσμευτικού χαρακτήρα για τα συμβαλλόμενα μέρη ήταν οι δύο **Συμφωνίες για το Περιβάλλον**, η **Σύμβαση Πλαίσιο των ΗΕ για τις κλιματικές μεταβολές και η Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα.**

Η πρόσφατη δραστηριοποίηση του UNEP καλύπτει, μεταξύ άλλων, αντικείμενα όπως:

- η **Κατάσταση του Περιβάλλοντος στα Παλαιστινιακά Εδάφη και σε Άλλα Αραβικά Κατεχόμενα Εδάφη (The State of the Environment in the Palestinian Territories and Other Arab Occupied Territories)**, με έμφαση στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος σ' αυτές τις περιοχές και η χορήγηση ειδικής βοήθειας στις παλαιστινιακές αρχές για περιβαλλοντικά υγιή ανάπτυξη στα εδάφη υπό τον έλεγχό τους (απόφαση της 18ης Συνόδου του Εκτελεστικού Συμβουλίου το Μάιο του 1995) [UNEP (1996b), p. 78]
- η έναρξη των αποφάσεων (της 6ης Συνόδου το Δεκέμβριο του 1995) της **Αφρικανικής Υπουργικής Συνδιάσκεψης για το Περιβάλλον (African Ministerial Conference on the Environment - AMCEN)** για -χαρακτηρισμένα ως- θέματα προτεραιότητας όπως: οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις, η περιβαλλοντικά ισχυρή ανάπτυξη και η ανάπτυξη Αφρικανικής Κοινής Προοπτικής και Θέσης για τη Σύμβαση της Βιοποικιλότητας (African Common Perspective and Position on the Convention on Biological Diversity) στο νέο ολοκληρωμένο πρόγραμμα του UNEP. Το ίδιο θέμα περιλήφθηκε στις νέες προτεραιότητας του Προγράμματος Εργασίας του AMCEN για το 1996-97 [UNEP (1996b), p. 35]

- **Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης (Mediterranean Action Plan - MAP/UNEP)**. Βασίζεται στη Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976) και στα 5 συναφή πρωτόκολλα (το 5ο έχει υπογραφεί μόνο από τα 11 σε σύνολο 21 συμβαλλόμενων μερών ως το 1996) και η Συντονιστική του Μονάδα (Coordinating Unit) είναι ο μόνος Διεθνής Οργανισμός με έδρα την Ελλάδα (Αθήνα 1982). Παρά τις υφιστάμενες αποκλίσεις στις οικονομικές, πολιτικές, τεχνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους μεταξύ των 21 κρατών μελών (συμπεριλαμβανόμενης και της ΕΕ), το ευρύτατο πεδίο εφαρμογής του MAP θεωρείται πρότυπο περιφερειακής συνεργασίας.

Τα κύρια διοικητικά όργανά του είναι [ΥΠΕΧΩΔΕ (1995β), σ. 4]:

- η συνερχόμενη σε τακτική συνάντηση ανά διετία, αλλά και σε έκτακτες συναντήσεις (περίπου ανά έτος τα τελευταία χρόνια), Συνδιάσκεψη των Συμβαλλόμενων Μερών (Γ.Σ.).

- το εκλεγόμενο ανά διετία από τα Συμβαλλόμενα Μέρη με τη συμμετοχή 6 κρατών σε επίπεδο Υπουργών Περιβάλλοντος, Εκτελεστικό Γραφείο (Bureau, του οποίου την Προεδρία και Αντιπροεδρία ανέλαβε το 1988 και 1995 αντίστοιχα η Ελλάδα) βασικό όργανο διοίκησης και χάραξης πολιτικής του Μεσογειακού Σχέδιου Δράσης, που συνεδριάζει 3-4 φορές ετησίως και προτείνει στη Συνδιάσκεψη δραστηριότητες, ενώ είναι εντολοδόχος των αποφάσεών της, και
- η προαναφερόμενη, Συντονιστική Μονάδα (Coordinating Unit) από πλευράς UNEP του MAP.

Ο Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός της Ανάπτυξης και Διαχείρισης της Λεκάνης της Μεσογείου[1], το Πρόγραμμα Έρευνας και Συστηματικής Παρακολούθησης της Θαλάσσιας Ρύπανσης στη Μεσόγειο **(MEDPOL)**, η νομοθεσία και οι θεσμικές και χρηματοδοτικές ρυθμίσεις αποτελούν τις τέσσερις συνιστώσες του θεσπισμένου το 1975 MAP.

Από την έναρξη της λειτουργίας του το Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης με τη Σύμβαση της Βαρκελώνης αποτελούν κύριο συντονιστικό όργανο έρευνας και παρακολούθησης της ρύπανσης στη Μεσόγειο, αλλά και του περιορισμού έως την τελική εξάλειψή της, μέσω εφαρμογής προγραμμάτων και νομοθετικών ρυθμίσεων.

Ταυτόχρονα ενισχύθηκε με τη μακρόχρονη εμπειρία των συντελεστών του και τις νέες αναπτυσσόμενες έννοιες όπως της **αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης (sustainable development)**, την αρχή: **"ο ρυπαίνων πληρώνει" (polluter pays principle)**, την **"αρχή της πρόληψης" (precautionary principle)** κ.ά., που κατέστησαν απαραίτητη την ανάγκη εκσυγχρονισμού της Συνθήκης της Βαρκελώνης και των πρωτοκόλλων της. Τον Ιούνιο του 1995 υπογράφηκε από τα συμβαλλόμενα μέρη η νέα τροποποιημένη Σύμβαση της και τα δύο από τα πέντε πρωτόκολλα, ενώ ακολούθησαν οι εργασίες αναθεώρησης των υπόλοιπων τριών [ΥΠΕΧΩΔΕ (1995β), σ. 4].

Στην Ελλάδα το ΥΠΕΧΩΔΕ είναι το εθνικό αρμόδιο συντονιστικό όργανο για το **Blue Plan,** το **PAP,** το **MEDPOL**[2] τις **Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές,** τους **ιστορικούς τόπους** και τα **Προγράμματα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών** (όπως το πιλοτικό πρόγραμμα της Ρόδου), ενώ το ΥΕΝ, είναι ομοίως υπεύθυνο για το **REMPEC (Oil Spills and Chemical Pollution from Ships)**.

- **Κέντρο Οικισμού [UN Centre for Human Settlements (Habitat)]**.

Αντικείμενό του αποτελεί κυρίως η περιβαλλοντική προστασία των οικισμών, διεθνώς, με εθνικό εκπρόσωπο της Ελλάδας το ΥΠΕΧΩΔΕ. Πιο πρόσφατη, ήταν η διοργάνωση στην Κωνσταντινούπολη μεταξύ 05-14.06.1996 με τη συμμετοχή άνω των 20.000 ατόμων από 185 χώρες.

- **Οικονομική Επιτροπή για την Ευρώπη (Economic Cammission for Europe - ECE / UN**, ιδρ. 1947).

Στηρίζει ευρύ φάσμα πολυμερών συνεργασιών ποικιλίας θεμάτων (όπως η περιβαλλοντική προστασία ποταμών και λιμνών) και στα πλαίσιά της πραγματοποιείται η

εξέταση και επεξεργασία νέων διεθνών συμβάσεων. Επίσης υποστηρίζει την πολυμερή προσέγγιση της ΕΕ για πιο αποτελεσματική επίλυση των παγκόσμιων και διασυνοριακών περιβαλλοντικών προβλημάτων σύμφωνα με τη Διακήρυξη του Ρίο (Αρχή 12).

Η Ελλάδα λαμβάνει μέρος στις συσκέψεις της Επιτροπής κυρίως μέσω της μόνιμης αντιπροσωπείας της, της ελληνικής πρεσβείας στη Γενεύη και των αρμόδιων επιστημονικών φορέων. Η κύρια συμμετοχή της αφορά περισσότερο σε 3 όργανα: **SAEP, Επιτροπή Υδάτων** και το ειδικό όργανο της Σύμβασης για τη **διασυνοριακή ατμοσφαιρική ρύπανση σε μεγάλη απόσταση**, αλλά και στο **"ICP για τα δάση"**, στα προγράμματα του **EMEP** και στις επιτροπές για τους **Οικοτόπους**, την **Κατοικία**, την **Ανοικοδόμηση** και το **Σχεδιασμό**.

- **Κέντρο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Αραβική Περιφέρεια και στην Ευρώπη (Centre for Environment and Development of the Arab Region and Europe - CEDARE / UNDP**, ίδρ. 1991).

Στο νεοϊδρυθέν Κέντρο του **UNDP (United Nations Development Programme**, ίδρ. 1965) **CEDARE** (Δαμασκός, Ιούλιος 1991), το οποίο από το 1993 υπέγραψε σύμφωνο συνεργασίας με το MAP, συμμετέχει η Ελλάδα, δραστηριοποιημένη σε επιστημονικά, τεχνικά και άλλα θέματα, αντικείμενα των συναφών συσκέψεών του.

2. ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Άμεσα ή έμμεσα συσχετισμοί με το περιβάλλον είναι οι ειδικοί οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών **FAO** (Food and Agriculture Organization of the United Nations), **WHO** (World Health Organisation, ίδρ. 1946), **WMO** (World Meteorological Organization), **UNESCO** (United Nations Educational, Scentific and Cultural Organization, ίδρ. 1945) - περιλαμβάνεται και ο **IOC** (Intergovernmental Oceanographic Commission of UNESCO)-, **UNIDO** (United Nations Industrial Development Organisation) και **UNCTAD** (United Nations Conference on Trade and Development), στις δραστηριότητες των οποίων λαμβάνει μέρος μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ η Ελλάδα.

3. ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Μεγαλύτερη δραστηριότητα έχουν αναπτύξει οργανισμοί, όπως ο **OECD** (ΟΟΣΑ) και **ICSEM** (International Commission for the Scientific Exploration of the Mediterranean), με προτεραιότητα σε συναφή με το περιβάλλον θέματα.

- **Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης** (Organisation for Economic Cooperation and Development - OECD / ίδρ. 1961) δραστηριοποιείται μέσω της Επιτροπής Περιβάλλοντος σε συναφή θέματα, με την οποία συνεργάζεται η Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας και οι αρμόδιοι επιστημονικοί φορείς.

Επισημαίνεται η συμβολή εκθέσεων του ΟΟΣΑ (όπως "Τουρισμός και Περιβάλλον - Οι Επιπτώσεις του Τουρισμού στο Περιβάλλον", Παρίσι 1980 κ.ά.), στην άρτια διαχείριση και προστασία των φυσικών πόρων από μορφές ανάπτυξης όπως η τουριστική.

- Οι **IMO** (International Maritime Organisation), **ICAO** (International Civil Aviation Organization), **IACA**, **GATT** (Γενικό Σύμφωνο Δασμών και Εμπορίου, ίδρ. 1947), **IDGFI**, **WTO** (World Tourism Organization) αποτελούν επίσης διεθνείς οργανισμούς στις δραστηριότητες των οποίων συμμετέχει η Ελλάδα.

4. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

- **Ευρωπαϊκή Ένωση (EU** / ίδρ. 1956)

Η ΕΕ αποτελεί όργανο νομοθετικού έργου υποχρεωτικής εφαρμογής αλλά και κύρια πηγή χρηματοδότησης δραστηριοτήτων περιβάλλοντος για τα κράτη μέλη της στις συμβάσεις, μεταξύ των οποίων επέβαλε για πρώτη φορά μέσω της Ευρωπαϊκής Πράξης (1987[4], τίτλος VII άρθρα 130 Π έως 130 Σ) νέες πρωτοβουλίες με στόχο την ισχυροποίηση και σταθεροποίηση των κοινοτικών περιβαλλοντικών πολιτικών. Οι τελευταίες ενισχύθηκαν με την τροποποίηση που περιλαμβάνει η Συνθήκη για την ΕΕ το 1991 (Τίτλος XVI, άρθρα 130 Ρ έως 130 Τ).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1991) που ακολούθησε σε εφαρμογή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης στοχεύει στη διεθνή προώθηση στρατηγικών για την επίλυση περιφερειακών ή παγκόσμιων περιβαλλοντικών ζητημάτων, εκφράζοντας τη συναφή πολιτική της ΕΕ, η οποία, με έμφαση στην ποικιλομορφία των περιοχών των χωρών της, στις αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, και της προτεραιότητας στην αντιμετώπιση των αιτιών των οικολογικών καταστροφών, διακηρύσσει καινοτομώντας πως "ο ρυπαίνων πληρώνει" με στόχο την αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος.

Τα πενταετή προγράμματα 3ο και 4ο χαρακτηρίζονται από την υψηλή προτεραιότητα στην προστασία του μεσογειακού περιβάλλοντος προωθώντας τον Ολοκληρωμένο Σχεδιασμό, ενώ το 5ο στρέφεται προς την αειφόρο ανάπτυξη. Με πρόταση οδηγίας που ενέκρινε στα τέλη του 1996 η Επιτροπή προβλέπεται η ενίσχυση του θεσμού των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων σχετικά με τις χρήσεις γης σε τομείς ενέργειας, διάθεσης απορριμμάτων, εξόρυξης ορυκτών και μεταφορών.

Επόμενες προτεραιότητες της ΕΕ αποτελούν η αξιοποίηση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος[5] και του Ευρωπαϊκού Δικτύου Πληροφόρησης και Παρατήρησης για τη βελτίωση της πληροφόρησης για το περιβάλλον και η διεύρυνση της συνεργασίας με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου (Π.3.1, 3.2, 3.3). Άμεσο στόχο συνιστά και η προετοιμασία της ανακοίνωσης σχετικά με την εφαρμογή της Agenda 21 σε όλες τις συναφείς κοινοτικές πολιτικές ως εναρμόνιση και ενίσχυση της Επιτροπής των ΗΕ για την αειφόρο

ανάπτυξη, πριν την ειδική συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ του 1997. [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (24.1.1996), σ. 14].

Εξάλλου, το Πράσινο Βιβλίο για τις σχέσεις της ΕΕ, με τις 70 χώρες **ΑΚΕ** (Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού) στον 21ο αιώνα, που υιοθέτησε η Επιτροπή στα τέλη του 1996, εισάγει νέα μορφή συνεργασίας, εφόσον το Φεβρουάριο του 2000 θα λήξει η μεταξύ των ενδιαφερόμενων μελών σύμβαση του Λομέ. Στις θέσεις του περιλαμβάνεται η προώθηση των εναλλακτικών πηγών ενέργειας στην ΕΕ και στις χώρες συνεργασίας.

Η ΕΕ είναι ο διεθνής οργανισμός με την πλειονότητα συμμετοχών και δραστηριοτήτων του ΥΠΕΧΩΔΕ, που αποτελεί τον αρμόδιο εθνικό φορέα για την Ελλάδα με Μόνιμη Αντιπροσωπεία και εθνικούς εμπειρογνώμονες στις δραστηριότητες της **COREPER**[6].

- **Συμβούλιο της Ευρώπης (CE** / ίδρ. 1949).

Αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί, μεταξύ άλλων, η θέσπιση φορολογικών κυρίως διατάξεων, ρυθμίσεων χωροταξίας και χρήσεων γης (μη συμπεριλαμβανόμενης της διαχείρισης αποβλήτων και συναφών ρυθμίσεων) και της διαχείρισης υδατικών πόρων, μέτρων επηρεασμού της επιλογής ενός κράτους μέλους μεταξύ διαφορετικών ενεργειακών πόρων, κ.ά., αλλά και πρόβλεψης για τα λιγότερο εύπορα κράτη μέλη διατάξεων προσωρινών παρεκκλίσεων ή/και οικονομικής στήριξης μέσω του Ταμείου Συνοχής (ΣΕΕ αρ. 130 Σ. παρ 5) για εφαρμογή περιβαλλοντικών δράσεων κοινοτικής πολιτικής [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), σ.σ. 84-85].

Βασικό όργανο για την υλοποίηση των στόχων του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί η **Διακυβερνητική Συμβουλευτική Επιτροπή για την Προστασία του Περιβάλλοντος και τη Διαχείριση των Φυσικών Πόρων**, που υποστηρίζεται από άλλες ομάδες ειδικών.

Η συμβολή των ΜΚΟ (κέντρου **NATUROPA**) αλλά και των συμβάσεων στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι ουσιαστική στην πολυμερή συνεργασία.

Η Ελλάδα μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ παρακολουθεί συστηματικά τις δραστηριότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης, ιδιαίτερα σε θέματα προστασίας απειλούμενων ειδών (θαλάσσιας χελώνας, μεσογειακής φώκιας, ερπετών κ.ά.) και χωροταξικού σχεδιασμού, ενώ συμμετέχει στη συνδιοργάνωση σεμιναρίων ("European Charter for Land Management" / "Torremolinos Charter", "Womens' Participation in Regional and Environmentat Policy" κ.ά.) και συνεδρίων (όπως του "Pan-European Forum on the Environment", 1992) κ.ά. πιο πρόσφατα.

- **OSCE (Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη - πρώην ΔΑΣΕ** / ίδρ. 1972).

Στις δραστηριότητες και συσκέψεις με αντικείμενο το περιβάλλον της Ευρώπης και ιδιαίτερα της περιφέρειας της Μεσογείου με τις αντίστοιχες προβλεπόμενες εφαρμογές συμμετέχει ενεργά η Ελλάδα μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ (Σεμινάριο για τη συνεργασία στη Μεσόγειο - Βενετία 1984, Συνάντηση για το περιβάλλον - Σόφια 1989, Συνάντηση για τα οικοσυστήματα

της Μεσογείου - Πάλμα της Μαγιόρκα 1990, κ.ά.), με συμβολή επίσης στη διαμόρφωση των **Final Documents** στις συναντήσεις του OSCE.

- **Άλλες Διοργανώσεις**

Σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες άλλων διεθνών θεσμών, όπως η **EFTA (Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών - ΕΖΕΣ** / ίδρ. 1960), μέσω της ΕΕ η **Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Υπουργών Μεταφορών (ECMT)** ο **Ευρωπαϊκός Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (ECAC)**, συμμετέχει επίσης η Ελλάδα.

3.1.3 ΠΟΛΥΜΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Επιμέρους θέματα περιβαλλοντικής προστασίας στηρίζουν οι πολυμερείς και διμερείς συνεργασίες:

1. ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Στη συνεργασία των βαλκανικών χωρών σε διαπραγματεύσεις με σκοπό να συμπεριληφθεί Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος των Βαλκανίων συμμετέχει μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ η Ελλάδα.

2. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΤΙΚΗΣ

Η Πρωτοβουλία της Αδριατικής, που υποστηρίζεται άμεσα από το MAP/UNEP αναφέρεται στην κοινή δήλωση που υπέγραψαν τον Ιούλιο του 1991 οι χώρες της Αδριατικής (Αλβανία, Ιταλία, π. Γιουγκοσλαβία και Ελλάδα) και η ΕΟΚ για την προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής, με έμφαση σε θέματα ευτροφισμού και αποκατάστασης της οικολογικής ισορροπίας.

3. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΟΡΥΒΟΥ ΝΟΤΙΑΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Αφορά σε κοινό μεσογειακό πρόγραμμα της Γαλλίας, Ελλάδας, Ιταλίας και Ισπανίας χρηματοδοτούμενο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Γαλλίας με στόχο τη μελέτη της αστικής ηχορρύπανσης ως συνιστώσας σχεδιασμού, με έναρξη το 1990 και προοπτική ολοκλήρωσης ως το 1992.

4. ΣΥΜΦΩΝΙΑ RAMOGE

Μεταξύ Γαλλίας, Ιταλίας και Μονακό για την εξασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας της περιφέρειας.

5. ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Διμερείς συνεργασίες περιβαλλοντικών θεμάτων αναπτύσσονται μεταξύ κρατών με κοινά προβλήματα και πανομοιότυπες μεθοδολογίες, τεχνικές και ρυθμίσεις επίλυσης. Η Ελλάδα έχει συνάψει συνεργασίες με τα κράτη [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 118]:

- **Ιταλία**: με την υπογραφή συμφώνου για την προστασία του περιβάλλοντος στο Ιόνιο (1979).
- **Ολλανδία**: με σύμφωνο συνεργασίας που ξεκίνησε το 1984, κυρίως για θέματα ρύπανσης υδάτων και ατμόσφαιρας, βασισμένο στα μνημόνια του 1984 και 1991.
- **Ιαπωνία**: σύμφωνα με αντίστοιχο μνημόνιο, και αναφέρεται στην επιμόρφωση ελληνικού επιστημονικού δυναμικού στην Ιαπωνία σε θέματα ρύπανσης υδάτων και ατμόσφαιρας.
- **Βουλγαρία**: σε θέματα προστασίας και ελέγχου ρύπανση διασυνοριακών ποταμών (Εβρος κλπ.) με τη διασφάλιση ικανοποιητικής ποιότητας και παροχής εισερχόμενου ύδατος στην Ελλάδα.
- **Ιράν, Τυνησία, Ν. Αφρική**: κλπ., από το 1992, χωρίς ακόμη συγκεκριμένη μορφή συνεργασίας.

3.1.4 ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ουσιαστικός είναι ο ρόλος και η δράση των πολυάριθμων ΜΚΟ για το περιβάλλον (όπως το WWF, η Greenpeace, το MEDASSET κ.ά.) κυρίως τις τρεις τελευταίες δεκαετίες στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας και αυξανόμενη η επιρροή και η συμμετοχή τους με πρόσφατα αναβαθμισμένη τη συνεργασία τους με διεθνείς και κρατικούς φορείς. Από τις πιο σημαντικές και με πολύπλευρη δραστηριότητα διεθνώς είναι οι ακόλουθες:

- Το **WWF (World Wide Fund for Nature - Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση**, ίδρ. 1961) με έδρα το Γκλαντ της Ελβετίας, από τις μεγαλύτερες μη κρατικές μη κερδοσκοπικές περιβαλλοντικές οργανώσεις παγκοσμίως με άνω των 5,5 εκατ. μέλη, επενδύσεις άνω των 130 δις δρχ. και άνω των 11.000 προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας σε 130 χώρες [WWF ΕΛΛΑΣ (1995β)], έχει στόχο τη διατήρηση της φύσης και των οικολογικών διεργασιών μέσω της προστασίας της ποικιλότητας ειδών και οικοσυστημάτων (προστασία θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*, μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus*, αργυροπελεκάνου *Pelecanus crispus* κ.ά., υγροτόπων κλπ.), της αειφορικής χρήσης των ανανεώσιμων φυσικών πόρων και της προώθησης ενεργειών αντιμετώπισης της ρύπανσης και της ανεξέλεγκτης εκμετάλλευσης και κατανάλωσης πόρων και ενέργειας. Αξιοσημείωτη είναι η μέχρι τώρα συνεισφορά του στη δημιουργία και διαχείριση περισσότερων από 300 προστατευόμενων περιοχών, στη διατήρηση άνω των 30 απειλούμενων ειδών άγριας πανίδας, στην προώθηση σύναψης και εφαρμογής σημαντικών συνθηκών και διεθνών συμφωνιών όπως η Σύμβαση CITES, στην εκπόνηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής αγωγής και στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του κοινού.

Το διεθνές δίκτυο του WWF περιλαμβάνει εθνικά γραφεία στις χώρες: Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελβετία, Ελλάδα, Η. Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ινδία, Ισπανία, Ιταλία, Καναδά, Μαλαισία, Ν. Αφρική, Ν. Ζηλανδία, Νορβηγία, Ολλανδία,

Πακιστάν, Σουηδία, Φινλανδία, Χονγκ-Κονγκ, και συνδεδεμένα γραφεία στην Αργεντινή, Βενεζουέλα, Ισημερινό, Νιγηρία και Τουρκία [WWF ΕΛΛΑΣ (1995α), σ.σ. 21 - 24].

- Η **Greenpeace** ίδρυσης 1971 στον Καναδά, σημαντική μη κρατική, μη κερδοσκοπική ισχυρή περιβαλλοντική οργάνωση με διεθνή δράση (με γραφεία σε 33 χώρες και άνω των 3.000.000 υποστηρικές) και χρονικό ορίζοντα την επόμενη πεντηκονταετία, έχει συντελέσει καταλυτικά στην περιβαλλοντική προστασία, ιδιαίτερα σε τομείς ζητημάτων αντιμετώπισης βιομηχανικών αποβλήτων, απορρύπανσης θαλάσσιων υδάτων εξαιτίας πετρελαιοειδών καταλοίπων, προστασίας βιοτόπων και μνημείων φυσικής κληρονομιάς κ.ά., συχνά σε στενή συνεργασία με αρμόδιους φορείς του ΟΗΕ όπως η UNESCO. Διακρίνεται από την καινοτομία στη χρήση μεθόδων και την άμεση δραστηριοποίηση για την επίτευξη των στόχων της, όσον αφορά στην αντιμετώπιση εθνικής ή διεθνούς κλίμακας περιβαλλοντικών ζητημάτων.
- Το **MEDASSET (Mediterranean Association to Save the Sea Turtles - Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλασσίων Χελωνών**) ελληνικής πρωτοβουλίας ίδρυσης το 1988 στο Λονδίνο με νομική μορφή μη κερδοσκοπικού καταπιστεύματος από το 1993, είναι διεθνής ΜΚΟ [επισήμως δεκτή από το 1996 από το **Παγκόσμιο Ταμείο για το Περιβάλλον (GEF)** της **Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank)** και με δυνατότητα ψηφισμάτων και παρεμβάσεων κατά τη συμμετοχή του στα Διοικητικά Συμβούλια] εμπειρογνωμόνων και ειδικών στη διάσωση και προστασία των θαλλασσιων χελωνών και των βιοτόπων τους στην ευρύτερη περιφέρεια της Μεσογείου. Μέσω της συνεργασίας με τοπικούς και διεθνείς κυβερνητικούς και μη οργανισμούς [όπως η **Ευρωπαϊκή Ένωση** για την **Προστασία των Ακτών (EUCC)** μέλος της από το 1992, και το **Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης (MIO/ESSDE)**] και της δημοσιοποίησης των ερευνητικών του προγραμμάτων αποσκοπεί στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση πολιτών και αρμόδιων κρατικών φορέων σχετικά με την εφαρμογή της απαραίτητης θεσμικής προστασίας στη δημιουργία εθνικών θαλάσσιων πάρκων και ελέγχου των βιοτόπων τους. Ιδιαίτερα ενεργός είναι ο ρόλος του από το 1989 στις συναντήσεις της **Σύμβασης της Βέρνης (Συμβούλιο της Ευρώπης)** και αξιοσημείωτη η συμμετοχή του στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Κορυφής για το Περιβάλλον στο Ρίο (Βραζιλία) το 1992.

Από την ίδρυσή του ως το τέλος του 1996 το MEDASSET είχε ερευνήσει άνω των 6.800 χλμ. μεσογειακών ακτών στη Σαρδηνία (1990-91), στον Ιόνιο, στο ΒΑ Αιγαίο (1991), στη Συρία (1991), στην Αίγυπτο (1993) και στη Λιβύη (1995-96), ενώ στη χρηματοδότηση των προγραμμάτων του έχουν συμβάλει: η **Ευρωπαϊκή Ένωση**, το **Εθνικό Ινστιτούτο Ωκεανογραφίας και Αλιείας της Αιγύπτου (NIOF)**, το **RAC/SPA (MAP/UNEP)** στην Τυνησία, καθώς και άλλες ευρωπαϊκές ΜΚΟ όπως το **HCI/UK** [MEDASSET No 4, σ.σ. 2-3].

Σημαντική είναι η συμβολή ευρείας εμβέλειας ΜΚΟ, όπως της **Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων International Union for Conservation of**

Nature and Natural Resourses - IUCN) της **Διάσκεψης Περιφερειακών Θαλάσσιων Περιφερειών της ΕΕ (Conference of Peripheral Maritime Regions)**, της **Ένωσης Μεσογειακών Πόλεων (Union of Mediterranean Towns)**, του **Κέντρου Ευρωμεσογειακών Περιφερειών για το Περιβάλλον (Centre des Regions Euromediterraneennes pour l' Environnement)** του **Μεσογειακού Ινστιτούτου Υδάτων (Institut Mediterranneen de l' Eau - IME)**, του **Μεσογειακού Γραφείου Πληροφοριών για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη (Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development - MIO - ECSDE)** κ.ά., στην επίλυση περιβαλλοντικών ζητημάτων που αφορούν κυρίως στη λεκάνη της Μεσογείου.

Όπως και οι υπόλοιπες ΜΚΟ για το περιβάλλον διεθνούς ή ευρωπαϊκής εμβέλειας παρά τη σημαντική παρουσία και δράση τους στηρίζονται οικονομικά εκτός από τις εθελοντικές συνδρομές, στις επιχορηγήσεις διεθνών ή ευρωπαϊκών επιστημονικών ή συναφών με το περιβάλλον κρατικών ή ιδιωτικών φορέων.

Η υποστήριξη των ΜΚΟ έχει επίσημα αναγνωριστεί από το σύνολο των μεσογειακών κρατών στη **Διακήρυξη της Γένοβας** το 1985. Εξάλλου, αναγνωρισμένη είναι η συμβολή τους στην προώθηση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης και στην εφαρμογή της **Agenda MED 21** μέσω των ιδιαίτερων εμπειριών και ικανοτήτων τους σε επιμέρους περιβαλλοντικούς τομείς, ειδικά μετά την -με πρωτοβουλία του **Ευρωπαϊκού Γραφείου Περιβάλλοντος**[7] **(European Environmental Bureau - EEB)**- κοινή συνεργασία τους σε μεσογειακό επίπεδο για την υποβολή προτάσεων στη Συνδιάσκεψη του Ρίο το 1992. Στη συνάντηση για το "Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη σε μια ασφαλή Μεσόγειο" (Environmental and Sustainable Development in a safe Mediterranean) στην Αθήνα το Νοέμβριο του 1991 είχε προηγηθεί η ανάπτυξη συναφών θεμάτων.

Ορισμένες έχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης ως παρατηρητές των τεχνικού και πολιτικού χαρακτήρα συσκέψεων των αρμόδιων φορέων των ΗΕ όπως του MAP/UNEP από το 1989, στου οποίου την εξέλιξη υλοποίησης διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο.

Σημαντική είναι η συνδρομή τους στην πραγματοποίηση και επέκταση, κρατικών περιβαλλοντικών πολιτικών με ευρύτερη συνεργασία[8] με τους αρμόδιους φορείς ιδιαίτερα των κοινοτικών -Ισπανίας και Γαλλίας κυρίως- από τις μεσογειακές χώρες σε απαιτητικούς τομείς δραστηριοτήτων, όπως οι επιχειρήσεις απορρύπανσης ακτών, οι ενημερωτικές εκστρατείες για την αντιμετώπιση της απειλής αποψίλωσης των δασών, η εφαρμογή προγραμμάτων για την προστασία θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων απειλούμενων ειδών κλπ. Αντίστοιχα, στην Ολλανδία, οι ΜΚΟ είναι υπεύθυνες για την κατάρτιση "ανεξάρτητων" ΜΠΕ για έργα αμφίβολης υφής περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Αποτελώντας μονάδες ενεργού υποστήριξης του δημόσιου όφελους και ομάδες συλλογικής ενίσχυσης της προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και των αξιών

τους, οι ΜΚΟ απολαμβάνουν της προτεραιότητας εμπιστοσύνης του κοινού (σε σύγκριση με τα ΜΜΕ και τους πολιτικούς και επιχειρηματικούς φορείς) στην αντιμετώπιση ζητημάτων οικολογικού ενδιαφέροντος (σύμφωνα με έρευνα του **Eurobarometer** σε χώρες της ΕΕ συμπεριλαμβανόμενης και της Ελλάδας).

Αξιόλογη είναι η ενεργός υποστήριξη της Επιτροπής της ΕΕ προς τις περιβαλλοντικές ΜΚΟ με την παροχή οικονομικής αρωγής για τις τρέχουσες δαπάνες κυρίως στις ευρωπαϊκής εμβέλειας ΜΚΟ (με έμφαση σε εκείνες χωρίς πολιτική βαρύτητα) [ΣΚΟΥΛΛΟΣ Μ. (1996), σ. 55][9].

Ουσιαστική ήταν η αρωγή της Επιτροπής προς την ισπανική ΜΚΟ **"Φίλοι της Γης"** μέσω του ευρωπαϊκού αειφορικού σχεδίου της, το οποίο κατέληξε σε έκθεση εκτίμησης του φυσικού περιβάλλοντος της ΕΕ και εξέτασης μεθόδων μείωσης της υπερκατανάλωσης των φυσικών πόρων.

Εμφανείς είναι η συμβολή και ο καθοδηγητικός ρόλος της ΕΕ ήδη από τη δεκαετία του 1980 στην ίδρυση και λειτουργία του **Ευρωπαϊκού Γραφείου Περιβάλλοντος (EEB, European Environmental Bureau)** και της **Europa Nostra** με επιβολή στις πρωτοβουλίες των ευρωπαϊκών οργανώσεων, και του **MIO/ECSDE (Mediterranean Information Office for Environment Culture and Sustainable Development)** για το συντονισμό δράσης των περιβαλλοντικών φορέων του συνόλου της λεκάνης της Μεσογείου.

Σε τακτά διαστήματα και σε όλα τα επίπεδα πραγματοποιούνται επαφές μεταξύ ΜΚΟ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ενώ έχουν θεσμοθετηθεί συναντήσεις υψηλού επιπέδου μεταξύ του Προέδρου και του Επιτρόπου για το περιβάλλον και των κύριων ευρωπαϊκών φιλικών προς το περιβάλλον ΜΚΟ για ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών θεμάτων. Από το 1992 πραγματοποιούνται τακτικές συναντήσεις μεταξύ της Επιτροπής και των οκτώ μεγαλύτερων ΜΚΟ για την ενημέρωση των δεύτερων σχετικά με την περιβαλλοντική πολιτική και την αειφόρο ανάπτυξη. Επιπλέον υλοποιήθηκαν θεματικές συναντήσεις (π.χ. **UNCED**, για **το "εμπόριο και το περιβάλλον", "Διαρθρωτικά Ταμεία και Περιβάλλον"**) που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ανάπτυξης στο πλαίσιο της διακήρυξης της Συνδιάσκεψης του Ρίο [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ.σ. 113-114].

3.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ - ΦΟΡΕΙΣ

3.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναγκαιότητα της άρτιας διαχείρισης των παράκτιων ζωνών έχει επισημανθεί στη Συνδιάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο (UNCED) το 1992 μέσω της Agenda 21, κεφ. 17, στα άρθρα 3 και 5, όπου υπογραμμίζεται ότι: "τα παράκτια κράτη δεσμεύονται προς την κατεύθυνση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των παράκτιων ζωνών και του θαλάσσιου περιβάλλοντος που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους".

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της πολιτικής περιβάλλοντος των διεθνών οργανισμών ειδικά για την προστασία και διαχείριση των ακτών, κυρίως της Μεσογείου. Στα βασικά σημεία στρατηγικής περιλαμβάνονται προγράμματα διαχείρισης και γενικές κατευθύνσεις καθώς και επιμέρους θεσμικό πλαίσιο για τις παράκτιες ζώνες, τις δυνατότητες του οποίου καλείται να αξιοποιήσει η Ελλάδα με την ένταξή του στην εθνική νομοθεσία της.

3.2.2 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

1. Το **Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης**[10] (MAP/UNEP) των ΗΕ βασισμένο στη Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976) αλλά οργανωμένο ήδη από το 1975 απαρτίζεται από:

- Τη **Διακήρυξη της Γένοβας (1985)** που δέσμευσε τις χώρες της Μεσογείου στην εξασφάλιση μέχρι το 1995, μεταξύ άλλων, δικτύου 50 νέων προστατευόμενων μεσογειακών παράκτιων οικοσυστημάτων, δικτύου 100 τουλάχιστον προστατευόμενων παράκτιων ιστορικών τόπων, σταθμών επεξεργασίας λυμάτων για το σύνολο των παράκτιων οικισμών άνω των 100.000 κατ. και αποχετευτικό δίκτυο για εκείνους των 10.000 - 100.000 κατ., καθώς και Σταθμούς Υποδοχής Πετρελαιοειδών Καταλοίπων Πλοίων σε όλα τα μεγάλα λιμάνια της.
- Το **"Γαλάζιο Σχέδιο" (Blue Plan)**, υιοθετημένο στη Βαρκελώνη το 1985 από το MAP, υπό την αιγίδα του Προγράμματος Περιβάλλοντος των ΗΕ, που δεσμεύει τις χώρες της Μεσογείου και της ΕΕ στην υποχρέωση για αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης και διασφάλιση περιβαλλοντικά ισχυρής ανάπτυξης κατά μήκος των παράκτιων περιοχών.

Τα αναπτυσσόμενα από τις παράκτιες χώρες αντικείμενα για το Blue Plan οριστικοποιήθηκαν το 1977 "για να είναι διαθέσιμες στις αρχές και στους πολεοδόμους των διαφόρων χωρών της Μεσογείου οι πληροφορίες που θα τους βοηθήσουν να διαμορφώσουν τα σχέδιά τους ώστε να διασφαλίσουν σωστή κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη χωρίς να προκαλέσουν περιβαλλοντική αλλοίωση" και "να βοηθήσουν τις κυβερνήσεις αυτών των κρατών να εμβαθύνουν τις γνώσεις τους για τα κοινά προβλήματα αντιμετωπίζοντάς τα και στη Μεσόγειο και στις παράκτιες περιοχές της" [GRENON M., BATISSE M., (1989), p. VIII, Foreword].

Η εξέταση της σχέσης ανάπτυξης - περιβάλλοντος στις μεσογειακές χώρες με χρονικό ορίζοντα το 2000 και το 2025 που πραγματοποιείται με την επιλεγμένη μέθοδο των σεναρίων περιλαμβάνει για τη μελέτη και διαμόρφωσή τους:

- πέντε κύριες περιβαλλοντικές παραμέτρους, δηλ. έδαφος, ύδατα, δάση, ακτές, θάλασσα,
- πέντε κύριους τομείς δραστηριότητας: γεωργία, βιομηχανία, τουρισμό, ενέργεια, μεταφορές, και
- πέντε κύριες συνιστώσες: το διεθνές οικονομικό πλαίσιο, την εξέλιξη της οικονομίας, τους μεσογειακούς πληθυσμούς, τις εθνικές αναπτυξιακές στρατηγικές, τη διαχείριση του χώρου και την περιβαλλοντική ενημέρωση. Τη ζητούμενη εξισορρόπηση μεταξύ οικονομικής

αύξησης και προστασίας μεσογειακού περιβάλλοντος για βιώσιμη ανάπτυξη, μόνο τα εναλλακτικά σενάρια εμφανίζονται ικανά να εξασφαλίσουν, μέσω της στενής συνεργασίας των μεσογειακών χωρών και της ολοκληρωμένης προσέγγισης και διαχείρισης των περιβαλλοντικών παραμέτρων με προτεραιότητα στις παράκτιες ζώνες.

- **Πρόγραμμα συστηματικής παρακολούθησης (monitoring)** των πηγών, επιπέδων και επιπτώσεων της ρύπανσης της Μεσογείου στα πλαίσια του προγράμματος MEDPOL (έναρξης 1975) με σκοπό την τεκμηρίωση των προτεινόμενων μέτρων και τον έλεγχο της αποτελεσματικότητάς τους. Μετά την αρχική πιλοτική φάση το πρόγραμμα διεξάγεται συστηματικά σε 16 χώρες μέσω ισάριθμων εθνικών προγραμμάτων, αντικείμενων ειδικής σύμβασης με το UNEP [ΥΠΕΧΩΔΕ (1995) κ.ά.]. Οι έρευνες στην Ελλάδα προσανατολίζονται στην ποιότητα και ρύπανση των θαλάσσιων υδάτων, στον ευτροφισμό, στη χημική ρύπανση και στις διαδικασίες διασποράς των ρύπων.
- **Ειδικές μελέτες**, κυρίως στα πλαίσια του **PAP** που αφορούν σε ολοκληρωμένο σχεδιασμό ανάπτυξη σεισμογενών περιοχών και εφαρμογή Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε μαρίνες (λιμένες αναψυχής) κ.ά.
- **Πειραματικά Προγράμματα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMPs)**, που θεσπίστηκαν το 1989.

Εφαρμογές τους αποτελούν οι περιπτώσεις:

- του κόλπου της Σμύρνης που υφίσταται τις συνέπειες της ανεπάρκειας αποχετευτικού συστήματος και της εκροής αποβλήτων του ταχέως διευρυνόμενου δημογραφικού πολεοδομικού συγκροτήματος (που ολοκληρώθηκε το 1993),
- του κόλπου της Καστέλα στη Δαλματία με προβλήματα εκροής λυμάτων και περιβαλλοντικής διαχείρισης ενός επίσης διευρυνόμενου δημογραφικά αστικού χώρου με επιπλέον γεωγραφικό μειονέκτημα του κλειστού κόλπου της πόλης, που δυσχεραίνει τις συνέπειες (1994),
- της ακτής της Συρίας με ανησυχητικά επίπεδα μόλυνσης (1994),
- της Ρόδου με πρόβλημα "διατάραξης", ισορροπίας λόγω της υπερβολικής τουριστικής προσέλευσης και των συνεπειών της (1996),
- της αλβανικής ακτής (1996),
- της Φούκα Ματρούχ στην Αίγυπτο (με αναμενόμενη ολοκλήρωση το 1996),
- της περιφέρειας της Σφαξ στην Τυνησία (1997),

ενώ αντίστοιχα προγράμματα αναπτύσσονται για το Ισραήλ, το Λίβανο, τη Μάλτα, το Μαρόκο, κ.ά.

Η επανεξέταση όλων των δραστηριοτήτων του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης εντός του πλαισίου των Προγραμμάτων Διαχείρισης των Παράκτιων Περιοχών -που για την υποστήριξή τους καταρτίστηκαν από το UNEP "Κατευθύνσεις Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιων και Θαλάσσιων Περιοχών" [UNEP (1995)]- αποδείχθηκε η πιο αποδοτική φάση της μεσογειακής

συνεργασίας με την ενιαία αλλά και ανεξάρτητη προσέγγιση περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ζητημάτων. Κάθε πρόγραμμα αντιστοιχεί στην επιλεγμένη από το σύνολο των προτάσεων των χωρών της Μεσογείου[11], ευπαθή παράκτια περιοχή, που μετά την υιοθεσία της από τα μεσογειακά κράτη και το MAP, μικρή ομάδα ειδικών και **MEDU (MAP Coordinating Unit)** και των περιφερειακών κέντρων καθώς και κρατικοί και τοπικοί αρμόδιοι φορείς αναλαμβάνουν καταρχήν τις προκαταρκτικές εργασίες, με τη χρήση όλων των μέσων ολοκληρωμένου σχεδιασμού.

Σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι η ώθηση των κρατών στην επανεκτίμηση της ανάπτυξης των προβληματικών παράκτιων περιοχών με παράλληλη περιβαλλοντική προστασία, ο καθορισμός των αντίστοιχων εθνικών κονδυλίων και η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας με την οικονομική υποστήριξη της **Διεθνούς Τράπεζας (IBRD)** και της **Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (EIB)**[12].

Η οργάνωση του MAP, που η θεσπισμένη από το 1982 Μονάδα Συντονισμού του (κυρίως για έλεγχο της ρύπανσης και εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων) έχει έδρα την Αθήνα, περιλαμβάνει επίσης:

- Το **Περιφερειακό Κέντρο Αντιμετώπισης της Θαλάσσιας Ρύπανσης (Regional Marine Pollution Emergency Center / REMPEC)** με έδρα το νησί Μανοέλ της Μάλτας, που αρχικά (1976) λειτούργησε ως **Κέντρο Επέμβασης Επειγόντων Περιστατικών (ROCC)** για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας και παράκτιας ρύπανσης από παράγωγα πετρελαίου - επιχορηγούμενο τότε από το UNEP και από το 1979 από τις ίδιες τις μεσογειακές χώρες- ανήκει στη διαχείριση του **Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (INO)**.

Αντικείμενα προτεραιότητας του κέντρου αποτελούν:

- η διευκόλυνση της διακρατικής συνεργασίας με συντονισμό των προσπαθειών τους για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας και παράκτιας ρύπανσης εξαιτίας πετρελαιοκηλίδων, και
- η ενίσχυση της ικανότητας παρέμβασης των κρατικών φορέων, ιδιαίτερα στην οργάνωση των εθνικών συναφών σχεδίων τους.

Από το 1989 (οπότε μετονομάστηκε σε **REMPEC**) το κέντρο αντιμετωπίζει και περιστατικά ρύπανσης και άλλων φυσικών ή χημικών οικολογικά επιβλαβών αιτιών, τα οποία τα παράκτια κράτη υποχρεούνται να επισημαίνουν. Επίσης παρέχει την απαραίτητη επιμόρφωση, εκπαίδευση και τεχνική κάλυψη και με ως ανά έτος διοργανώσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων στη Μάλτα ή σε άλλο παράκτιο κράτος.

- Το **Κέντρο Περιφερειακών Δραστηριοτήτων (Regional Activity Center - BP / RAC)** με έδρα την Αντίπολη (Sophia Antipolis) στη Γαλλία (1980), αρμόδιο για την κατάρτιση του **Blue Blan** και με σκοπό την καθορισμό στόχων για τη μελλοντική αειφόρο ανάπτυξη της λεκάνης της Μεσογείου, ενώ ουσιαστική είναι η συμμετοχή του στα Προγράμματα

Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMPs) και η συμβολή του στην προώθηση των περιβαλλοντικών θεμάτων της περιφέρειας.

- Το **Περιφερειακό Κέντρο Δραστηριοτήτων για Προγράμματα Δράσης με Προτεραιότητα (Regional Activity Centre for the Priority Actions Programme - PAP / RAC)** που αφορά στη διαχείριση παράκτιων ζωνών και υδατικών πόρων, με έδρα το Σπλιτ της πρώην Γιουγκοσλαβίας και λειτουργία από το 1980 περίπου.

Δραστηριότητες του Προγράμματος (PAP) την τελευταία δεκαετία αποτελούν:

- η ανάπτυξη κατευθύνσεων ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης παράκτιων ζωνών με τη χρήση μέσων όπως τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS), μεθόδων εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κ.ά.
- μελέτες περιπτώσεων (case studies) και μεθοδολογική προσέγγιση σχεδιασμού κατάρτισης και εφαρμογής προγραμμάτων αποκατάστασης -100 αρχικά- ιστορικών τόπων της Μεσογείου (κυρίως στην Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Τουρκία),
- αποστολές σε κράτη για μελέτες ανάπτυξης, διαχείρισης και προστασίας υδατικών πόρων, νήσων και μεμονωμένων παράκτιων περιοχών κ.ά.
- η ανάπτυξη κοινής μεθοδολογίας και εφαρμογή προγραμμάτων συνεργασίας για τη χαρτογράφηση και παρακολούθηση των διαβρωμένων εδαφών,
- η δυνητική εφαρμογή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας,
- η χωροταξική διαχείριση σεισμογενών περιοχών, η ανάπτυξη ιχθυοκαλλιέργειας και η φέρουσα ικανότητα για τουριστικές εγκαταστάσεις,
- οι εξελιγμένες μέθοδοι διάθεσης στερεών και υγρών αποβλήτων και η επανάχρηση λυματικών υδάτων για άρδευση.

Περισσότεροι από 200 εκπρόσωποι μεσογειακών -κυρίως αναπτυσσόμενων χωρών- εκπαιδεύονται κάθε διετία στις νέες τεχνικές περιβαλλοντικές εκτίμησης και διαχείρισης με τη συνδρομή της χώρας φιλοξενία και/ή των τοπικών αρχών και άλλου οργανισμού των ΗΕ ή Εθνικού Ιδρύματος. Οι συνεργαζόμενοι με το πρόγραμμα ειδικοί φορείς (φυσικά πρόσωπα ή ιδρύματα) ξεπερνούν τους 300, με τη σημαντική συνεισφορά στην περιβαλλοντικά λειτουργική ανάπτυξη των ακτών της μεσογειακής περιφέρειας.

- Το **Περιφερειακό Κέντρο Δραστηριοτήτων για Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές (Specially Protected Areas Regional Activity Center - SPA / RAC)** στο Σάλαμπο κοντά στην Τύνιδα της Τυνησίας με λειτουργία από το 1987, αντικείμενο την προστασία των φυσικών τόπων και των απειλούμενων ειδών της Μεσογείου και αρμοδιότητες:

- τη θεσμοθέτηση αρχών για την επιλογή, οργάνωση και διαχείριση ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών[13],

- την υποστήριξη των κρατών για την αναβάθμιση των προστατευόμενων περιοχών στη Μεσόγειο και για την οργάνωση τουλάχιστον 50 νέων προστατευόμενων περιοχών ή θαλάσσιων - παράκτιων πάρκων σύμφωνα με το αντικείμενο της Διακήρυξης της Γένοβας,
- την επιλογή εθνικών νομοθεσιών και διεθνών συμφωνιών για τη διαχείριση των μεσογειακών περιοχών.
- τη δημιουργία και θέσπιση δικτύου προστατευόμενων περιοχών,
- τη διοργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης ειδικευόμενων σε προγράμματα ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών (SPA).

Το Κέντρο αρμόδιο για το συντονισμό δραστηριοτήτων -έστω και ανεπαρκούς ακόμη- διασφάλισης της προστασίας ορισμένων απειλούμενων ειδών υιοθετημένων από Σχέδια Δράσης [όπως οι μεσογειακές φώκιες (1987), οι θαλάσσιες χελώνες (1989) και τα κήτη (1991) κ.ά.] έχει επίσης τη δυνατότητα ενεργού συμμετοχής σε Προγράμματα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών σε συνεργασία με τα υπόλοιπα τμήματα του MAP και με τη δεδομένη τεχνική και επιστημονική υποστήριξη της **Διεθνούς Ένωσης Προστασίας (IUCN)** [UNEP / IUCN (1994)].

- Το **Περιφερειακό Κέντρο Δραστηριοτήτων για την Τηλεπισκόπιση του Περιβάλλοντος (Environment Remote Sensing Regional Activity Centre - ERS / RAC)** με έδρα το Παλέρμο της Ιταλίας, με την εισαγωγή στο MAP συναφών τεχνικών συνδυαζόμενων με τον τομέα δορυφορικής συλλογής δεδομένων για τη δυναμική των μεταβολών στις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου, συμμετέχει σε πολλά Προγράμματα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMPs) με την εκπόνηση μελετών με εστιασμό στις μεταβολές της ακτογραμμής, τις δυναμικές των παράκτιων θαλασσών, την εκτίμηση χερσαίων πόρων, όπως και σε προγράμματα περιφερειακής κλίμακας (π.χ. παρακολούθηση και ταξινόμηση της χλωρίδας της Μεσογείου), συμβάλλοντας -μέσω της διερεύνησης θεμάτων απερήμωσης, διάβρωσης εδάφους, αστικοποίησης και αρτιότερη διαχείριση παράκτιων περιοχών.
- Το **Κέντρο Καθαρότερης Παραγωγής (Cleaner Production Centre - CP / RAC)** με έδρα τη Βαρκελώνη, με την πρόσφατη υιοθέτηση και διάδοση μεθόδων ή τεχνικών καθαρότερης παραγωγής και τη συνεργασία και προώθηση πρωτοβουλιών και προγραμμάτων για την ελαχιστοποίηση -ειδικά των περισσότερο επιβλαβών- βιομηχανικών αποβλήτων, συνεισφέρει ουσιαστικά στη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.
- Τη **Γραμματεία για την Προστασία των Παράκτιων Ιστορικών Τόπων (Secretariat for the Protection of Coastal Historic Sites)** με έδρα τη Μασσαλία, αρμόδια για την προστασία των επιλεγμένων από τα συμβαλλόμενα μέρη παράκτιων ιστορικών τόπων κοινού μεσογειακού ενδιαφέροντος. Η αναγνώριση και αποτίμηση δραστηριοτήτων (μέσω και επιμορφωτικών σεμιναρίων) για την προστασία και διατήρηση των καταγραμμένων 100 ιστορικών τόπων σε διάφορα κράτη της Μεσογείου είναι το σημείο αναφοράς του προγράμματος, του οποίου κύριους τομείς προτεραιότητας συνιστούν η αλλοίωση των

δομικών υλικών των ιστορικών τόπων και των υποθαλάσσιων αρχαιολογικών τόπων (ναυάγια κλπ.).

Επισημαίνεται ότι και άλλα όργανα του ΟΗΕ όπως ο **FAO (Food and Agricultural Organization)**, εμπλέκονται σε θέματα παράκτιων περιοχών μέσω τομέων όπως η αλιεία κ.ά.

2. Ο **OECD (ΟΟΣΑ)** με σκοπό τον εντοπισμό των βασικών προβλημάτων των ακτών και την εξεύρεση αποδοτικότερων πολιτικών και θεσμικών ρυθμίσεων για την επίλυσή τους στη λογική ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού, εφαρμόζει από το 1988 πρόγραμμα διαχείρισης παράκτιων ζωνών. Αντικείμενό του αποτελεί, μεταξύ άλλων, η αντιμετώπιση της οικολογικής υποβάθμισης και της ρύπανσης εξαιτίας της παράκτιας ανάπτυξης με έμφαση στην επίδραση των τουριστικών χρήσεων γης και δραστηριοτήτων στους περιβαλλοντικούς πόρους. Η τελική διαμόρφωση των προτάσεών του για ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων περιοχών το 1992 (με εκδόσεις συναφούς θεματολογίας) προέκυψε ως απόρροια της εξέλιξης και συμπλήρωσης των συστάσεων αρχών που είχε θεσπίσει από το 1976, έτος αρχικής ενασχόλησης με ζητήματα παράκτιων περιοχών. Τελευταία κατευθύνεται σε προγράμματα που αφορούν στη χωροταξική προσέγγιση οργάνωσης των ακτών και την προώθηση συναφών σχεδίων δράσης.
3. Η **Παγκόσμια Τράπεζα** έχει αξιόλογη παρουσία και συνεισφορά σε θέματα ακτών. Ενδεικτικά, επισημαίνεται η συμμετοχή της σε συναφή διεθνή διάσκεψη (1993) με κατάρτιση προτάσεων οδηγιών για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων περιοχών [EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (1995)] καθώς και προγενέστερη με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων σε περιβαλλοντικό πρόγραμμα για τη Μεσόγειο [SALATHE T. (1996), ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι., κ.ά. (1997), σ. 4].
4. Η **Διεθνής Σύμβαση MARPOL** (1973, **πρωτόκολλο** 1978) μεριμνώντας κυρίως, για την προστασία του θαλάσσιου τμήματος των ακτών από τη ρύπανση, προβλέπει εγκαταστάσεις υποδοχής πετρελαιοειδών καταλοίπων πλοίων στα μεγάλα λιμάνια, και σύστημα συλλογής και διάθεσης στερεών αποβλήτων των πλοίων σε λιμάνια και μαρίνες.
5. Η **Διεθνής Σύμβαση Ramsar**[14] (1971) για την προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος Υγροτόπων, ιδιαίτερα ως βιοτόπων υδρόβιων πτηνών, πρώτη διεθνής συμφωνία για την προστασία των βιοτόπων, αναφέρεται μεταξύ άλλων και στην οριοθέτηση και προστασία 11 ελληνικών υγροβιότοπων, ορισμένοι από τους οποίους είναι παράκτιοι (όπως π.χ. Δέλτα Έβρου, Δέλτα Νέστου, Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου κλπ.). Πρωτοβουλία της Σύμβασης Ramsar από κοινού με την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων τα μεσογειακά κράτη μέλη της ΕΕ και την Πορτογαλία καθώς και διεθνείς οργανισμούς όπως το **Διεθνές Γραφείο για την Έρευνα των Υδρόβιων Πτηνών και Υγροτόπων (IWRB)**, το **Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF)** και ο **Βιολογικός Σταθμός του Tour du Valat (TdV)**, ήταν η ίδρυση του ευέλικτου και λειτουργικού σχήματος **MEDWET** (με έδρα της Γραμματείας του τη Ρώμη) για

την προστασία και διατήρηση των υγροτόπων της Μεσογείου. Το Γραφείο Ramsar σε συνεργασία με το Υπ. Περιβάλλοντος της Ιταλίας και το WWF έχουν ειδικότερα την ευθύνη του γενικού συντονισμού των δραστηριοτήτων και της διατήρησης των σχέσεων με κυβερνήσεις και οργανισμούς στη Μεσόγειο. Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων της Σύμβασης Ramsar αναλύονται και θέματα λειτουργίας του MEDWET, πρωτοβουλίας της οποίας έχει εκτιμηθεί και υποστηριχθεί η αναγκαιότητα ύπαρξης (όπως στη Συνάντηση της Σύμβασης Ramsar στο Κουσίρο της Ιαπωνίας στις 08-15.06.93)[15].

3.2.3 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΤΗΣ

Αναντικατάστατη είναι η κληρονομιά των οικολογικής, πολιτιστικής και οικονομικής σημασίας πόρων των άνω των 89.000 χλμ. (1996) ακτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις οποίες ανήκει άνω του 50% των περιβαλλοντικά αξιολογότερων αλλά και ευπαθέστερων περιοχών της. Ιδιαίτερη θέση ανάμεσά τους κατέχουν οι ζωτικές κοινωνικά και οικονομικά παράκτιες περιοχές της Μεσογείου και κυρίως οι ακτές της Γαλλίας και Ισπανίας που χαρακτηρίζονται από ρυθμούς ανάπτυξης τριπλάσιους ως τετραπλάσιους του μέσου όρου της ΕΕ. Εξαιρετική σημασία αποκτά, παράλληλα, το γεγονός ότι το 1/3 περίπου των υγροβιότοπων στις χώρες μέλη, καθώς και πλέον του 30% των ζωνών ειδικής προστασίας για τη διατήρηση της άγριας πτηνοπανίδας, σύμφωνα με την αντίστοιχη κοινοτική οδηγία, ανήκουν σε παράκτιες περιοχές [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), σ. 9].

Μεγάλη ποικιλία τύπων ακτών -παραλίες, αμμόλοφοι, υγρότοποι, εκβολές, βραχώδεις ακτές και θαλάσσιες ζώνες- οδηγούνται σε περιβαλλοντική υποβάθμιση εξαιτίας της όψιμης εντατικής ανάπτυξης, της συνεχούς δημογραφικής αύξησης και της επέκτασης του παράκτιου τουρισμού με τις αξιοσημείωτες εποχικές διακυμάνσεις του. Η εμφάνιση συνεπειών με τη μορφή της μείωσης των φυσικών περιοχών, της αλλοίωσης του τοπίου, των συγκρούσεων χρήσεων γης και θάλασσας και του ανταγωνισμού μεταξύ τοπικών και περιφερειακών αρχών καθιστούν απαραίτητη τη γενική κοινοτική στρατηγική ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων ζωνών, εμπλουτισμένη με το κατάλληλο περιβαλλοντικό πλαίσιο αειφόρου ανάπτυξης (Ψήφισμα Συμβουλίου Υπουργών Περιβάλλοντος 25.02.1992, FEC 59, 06.03.1992).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την επισήμανση της περιβαλλοντικής σημασίας και των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των παράκτιων περιοχών και των νησιών [Ανακοίνωση της Επιτροπής Ευρώπης 2000 (COM 91) 452 τελικό 07.11.1991] και τον εντοπισμό των αλλοιώσεων των φυσικών χαρακτηριστικών ιδιαίτερα των λιγότερο ανεπτυγμένων, έχει επικεντρωθεί σε στρατηγικές ειδικής μέριμνας που περιλαμβάνουν την οικονομική υποστήριξη μέσω των διαρθρωτικών ταμείων για την ανάπτυξη των ακτών και των πόρων τους ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα του αντίστοιχου περιβάλλοντος.

Σταθμός στην περιβαλλοντική πολιτική της ΕΕ για τις παράκτιες ζώνες αποτέλεσε το 1973 η ίδρυση της **Διάσκεψης των Περιφερειακών Παράκτιων Περιοχών** της Ευρώπης και η υιοθέτηση του **Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη Ακτών** από εκείνη, μια δεκαετία αργότερα (1983), με τη θεώρηση των ακτών ως αυτόνομων πόρων ιδιαίτερης αντιμετώπισης. Οι δέκα στόχοι - δράσεις του Χάρτη αναφέρονται στην προστασία της ιδιαιτερότητας των παράκτιων περιοχών, στην οικονομική ανάπτυξη, στις εφαρμοζόμενες πολιτικές χρήσεων γης και τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης, στην προστασία τους από τις φυσικές καταστροφές κ.ά.

Η σύσταση (1993) του "**Επιμελητηριακού Δικτύου των Νησιωτικών Περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης**" αποσκοπούσε στη διερεύνηση και αντιμετώπιση των προβλημάτων των νησιών ιδιαίτερα των μικρών και απομακρυσμένων. Εκτός από τη διοργάνωση του Πρώτου Επιμελητηριακού Συνεδρίου των Νησιωτικών Περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Χίο, τη συμμετοχή στην οργάνωση του Δεύτερου Συνεδρίου στην Πάλμα (1995) και του Τρίτου στο Παλέρμο (1996), είχε στενή συνεργασία με την Επιτροπή νησιών της "**Μόνιμης Διάσκεψης των Παράκτιων Περιφερειακών Περιοχών της Ευρώπης**" **(CRPM)** όπως και με το "**Διεθνές Επιστημονικό Συμβούλιο για την ανάπτυξη των νησιών**" **INSULA** της **UNESCO** [ΓΙΟΥΡΓΙΑΣ Γ. (1997)].

Η ποιότητα των υδάτων κολύμβησης των χωρών μελών συνιστά εξάλλου αντικείμενο διερεύνησης της ΕΕ από το 1987. Σύμφωνα με την έκθεση 1996 της Επιτροπής σχετικά με την ποιότητα των υδάτων για τους λουόμενους στην ΕΕ το 90% από τις 13.000 παραλίες που εξετάστηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος **"Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης"** πληρούσαν τις κοινοτικές προδιαγραφές[16] [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997γ), σ. 24].

Εκτιμώντας την κρίσιμη αλληλεπίδραση παράκτιου περιβάλλοντος και τουριστικής ανάπτυξης, το Άτυπο Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος της ΕΕ στη Σαντορίνη (13-15.05.1994) με θέμα "**Τουρισμός και Περιβάλλον**" αναγνώρισε την αναγκαιότητα εφαρμογής δράσεων και πολιτικών με άξονες: α) την ανάληψη πρωτοβουλιών δράσης κατά προτεραιότητα σε παράκτιες περιοχές, ανεπτυγμένα παράκτια τουριστικά θέρετρα και έντονα αναπτυσσόμενα παράκτια θέρετρα, β) την ανάπτυξη ορθολογικών πρακτικών στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης για ευαίσθητες περιοχές κυρίως μικρών νησιών και γ) την υποστήριξη της συνεργασίας και των συλλογικών πρωτοβουλιών για βελτιωμένη περιβαλλοντική διαχείριση σε τουριστικές περιοχές.

Αντίστοιχα, στο πλαίσιο του **Άτυπου Συμβουλίου Υπουργών Περιφερειακής Πολιτικής και Χωροταξίας της ΕΕ** για την αειφορία και τη διαχείριση του χώρου στην Κέρκυρα τον Ιούνιο του 1994, όπου διαπιστώθηκε (και αποτυπώθηκε στο Κείμενο Προεδρίας) η υποβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και χωρών μελών της ΕΕ από την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, θεωρήθηκε απαραίτητη [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.σ. 75-77], η αειφορική προσέγγιση της τουριστικής ανάπτυξης (λαμβανομένων υπόψη της χωρητικότητας και

του κορεσμού των τουριστικών περιοχών), η ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών και η ενθάρρυνση εναλλακτικών και ηπιότερων μορφών τουρισμού). Η ενημερωτική έκθεση του **Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος** το 1995 (10.11.1995) για την κατάσταση του περιβάλλοντος, αλλά και η έκθεση προόδου για την εφαρμογή της Δράσης με "**στόχο την αειφορία**" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Ιανουάριο του 1996 κινήθηκαν σε συναφείς κατευθύνσεις.

Το ενδιαφέρον για κατάρτιση συνολικής κοινοτικής στρατηγικής ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων ζωνών, του **Πέμπτου Κοινοτικού Προγράμματος Πολιτικής και Δράσης για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη** (από το 1993) στην πρωτοβουλία εκπόνησης προγράμματος επίδειξης τριετούς διάρκειας σχετικά με την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών. Στο πλαίσιο κατάρτισης της συναφούς ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πραγματοποιήθηκαν το ίδιο έτος επαφές για ενημέρωση και ανταλλαγή απόψεων με τους φορείς: **European Union for Coastal Conservation, Conference des Regions Peripheriques Maritimes de la Communaute europeenne** (επιτροπή Νήσων, επιτροπή Βόρειας Θάλασσας, Τόξο του Ατλαντικού, Μεσόγειος, Δίκτυο Eurisles), **Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος** (και συμβεβλημένους: **Laboratorio Nacional de Engenharia Civil** (Λισαβώνα), **Centro de Estudios y Experimentacion de Obras Publicas** (Μαδρίτη), **National Institute for Coastal and Marine Management** (Χάγη), **Delegation a l' Amenagement du Territoire et Mission Interministerielle de la Mer** (Παρίσι), **Συντονισμένη δράση για τις παραθαλάσσιες πόλεις (Δίκτυο Coast), The National Trust (HB), Coastwatch Europe, Birdlife International, Συμβούλιο Δήμων και Κοινοτήτων και Περιφερειών της Ευρώπης** και **Blue Plan (MAP)**. [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995, σ. 32]. Το πρόγραμμα επίδειξης αποσκοπεί στην ανάδειξη των απαραίτητων προϋποθέσεων για την υλοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης σ' ολόκληρο το φάσμα χρήσεων των ευρωπαϊκών παράκτιων ζωνών.

Στην περαιτέρω προώθηση τοπικών και περιφερειακών πρωτοβουλιών της ΕΕ για το περιβάλλον εντάχθηκε η κατάρτιση του προγράμματος επίδειξης για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών με στόχο την προβολή της αποτελεσματικότητας των εξελιγμένων μεθόδων πληροφόρησης και συντονισμού για την υλοποίηση της αειφόρου ανάπτυξης[17] και της αναγκαιότητας για επιπρόσθετες απαραίτητες δράσεις. Η πραγματοποίηση των σχεδίων και της θεματικής ανύψωσης θα υλοποιηθεί μεταξύ 1997-98 ενώ το 1992 αναμένεται η εξαγωγή συμπερασμάτων και η κατάρτιση προτάσεων της Επιτροπής.

Για την προστασία των παράκτιων και νησιωτικών ζωνών και της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς προβλέπεται η ανάπτυξη της πρωτοβουλίας **Ευρώπη 2000** της **DG XVI** και η **Προοπτική Χωροταξικής Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου** με έμφαση στη φέρουσα ικανότητα των ευπαθών περιοχών [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997). p. 7]. Επίσης η

εφαρμογή από τις τοπικές αρχές της **Agenda 21** (Ρίο 1992) και των αντίστοιχων επιταγών της **Δεύτερης Συνάντησης Κορυφής για το Περιβάλλον (Earth Summit 2)** της Ν. Υόρκης το 1997.

1. ΣΧΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα κοινοτικά Σχέδια Δράσης (κατευθυντήρια ή περιοριστικά) για το περιβάλλον εντάσσονται σε 3 κύριες κατηγορίες:

- **Προγράμματα Δράσης** για το Περιβάλλον, όπως το 3ο (1983-87) και 4ο πενταετές Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (1998-92) όπου η Μεσόγειος προβάλλεται ως περιοχή προτεραιότητας και επισημαίνεται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον ορθολογικής ανάπτυξης, διαχείρισης και προστασίας των παράκτιων περιοχών. Το 5ο Πρόγραμμα για το Περιβάλλον[18] (1993-97) θεωρεί τις παράκτιες περιοχές ένα από τα επτά θέματα - προτεραιότητες και θέτει την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών θεμάτων υπό το πρίσμα της αειφόρου ανάπτυξης και των αντίστοιχων στρατηγικών της [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ. 73]. Ειδικότερα για το έτος 2000 θέτει τους ακόλουθους στόχους: καλύτερο συντονισμό των συναφών πολιτικών μεταξύ όλων των επιπέδων διοίκησης, πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων ζωνών, ανάπτυξη κριτηρίων για καλύτερη εξισορρόπηση της χρήσης και της διατήρησης της γης και της χρήσεις των φυσικών πόρων, και συνειδητοποίηση των προβλημάτων από το κοινό και τον οικονομικό και δημόσιο τομέα.
- **Οδηγίες** (η πρώτη από τις οποίες για το περιβάλλον εγκρίθηκε μόλις το 1967) όπως:
  - η 76/160/ΕC της 08.12.1975 για την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης (έχει αναθεωρηθεί),
  - η 76/409/ΕC για τη διατήρηση της άγριας ορνθιοπανίδας,
  - η 79/923/ΕC για τα ύδατα οστρακοκαλλιεργειών,
  - η 85/337/ΕC της 27.06.1985 για την Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΠΕ) με περιορισμούς αλλά και παροχή τεχνικών μεθόδων για την πρόληψη και μείωση των επιβλαβών επιπτώσεων των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Αποτελεί νομικό όργανο 14 άρθρων με χαρακτήρα νόμου - πλαίσιου που αφορά στην υλοποίηση της συνολικής περιβαλλοντικής πολιτικής μέσω της τήρησης των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης, θέτει απαιτήσεις στα κράτη μέλη αλλά προσφέρει και ευχέρεια προσαρμογής της στο εθνικό θεσμικό πλαίσιό τους. Ως τμήμα του δικτύου αντίστοιχων Κέντρων που η **DG XI** της **ΕΕ** - Διεύθυνση Περιβάλλοντος- έχει εγκαταστήσει στα κράτη μέλη της (π.χ. Ιταλία, Βέλγιο, Δανία), λειτουργεί στην Ελλάδα το **Ελληνικό Κέντρο Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΕΚΠΕ)** από το 1992 στις εγκαταστάσεις του ΕΜΠ,
  - η 91/271/ΕC της 21.05.1991 για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων κυρίως των υδατορευμάτων και των παράκτιων υδάτων με αντικείμενο τη συλλογή, επεξεργασία και απόρριψη των καταλοίπων των αστικών υδάτων και στόχο την προστασία του περιβάλλοντος από την υποβάθμιση συναφών αιτίων,

- η 91/676/ΕC για τη μείωση των γεωργικής προέλευσης νιτρικών που εισέρχονται στα ύδατα, συμβάλλοντας και σε πρόληψη του ευτροφισμού στα παράκτια ύδατα,
- η 92/43/ΕC για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας πανίδας (με είδος προτεραιότητας τη θαλάσσια χελώνα Caretta - caretta) και χλωρίδας, με πρόβλεψη σύστασης του ενιαίου ευρωπαϊκού δικτύου ειδικών ζωνών διατήρησης **Natura 2000**. Σ' αυτό περιλαμβάνονται τύποι φυσικών περιοχών και οικότοποι σημαντικής πανίδας για την ΕΕ, καθώς και ζώνες ειδικής προστασίας για την άγρια πανίδα, σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕC κ.ά., ενώ ακολούθησαν νέα οδηγία για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων που περιλαμβάνει και εγκαταστάσεις εντατικής τουριστικής ανάπτυξης και Σχέδιο - Οδηγό για τη διαχείριση των ακτών κλπ.

• **Χρηματοδοτικά Μέσα και Πρωτοβουλίες** για την απαραίτητη υλική υποστήριξη της περιβαλλοντικής πολιτικής των κοινοτικών -κυρίως μεσογειακών- χωρών, απόρροια της δέσμευσης της Επιτροπής τον Απρίλιο του 1984 για τον καθορισμό στρατηγικής και πλαισίου δράσης ευνοϊκού για το περιβάλλον της περιφέρειας της Μεσογείου:

- Το **ACE (Actions Communautaires pour l' Environnement)**, σύμφωνα με τους Κανονισμούς ΕC 1872/84, OJ L 176 της 03.07.1984 (ACE 1984 - 1986) και ΕC 2242/87, OJ L 208 της 29.07.1987 (ACE 1987 - 1992), διαχειριζόμενο από την DG XI), προϋπολογισμού 13 MECU και 24 MECU αντίστοιχα, για συναφείς με το περιβάλλον κοινοτικές δράσεις οικονομικής υποστήριξης προγραμμάτων επίδειξης και διατήρησης της φύσης (προστασία βιοτόπων και σημαντικών ειδών πτηνοπανίδας, αντιμετώπιση διάβρωσης εδάφους κλπ.).
- Το **MEDSPA (Στρατηγική και Πρόγραμμα Δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Μεσογείου,** σύμφωνα με τον Κανονισμό ΕC 563/91 για κοινοτικές δράσεις περιβαλλοντικής προστασίας, διαχειριζόμενο από την DG XI) με δοκιμαστική περίοδο λειτουργίας μεταξύ 1985-1990 και θέση σε ισχύ από το 1991, συνολικού προϋπολογισμού 41 MECU (χρηματοδότησης από τη Διεθνή Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) και μέγιστη κοινοτική συμμετοχή το 50% του συνολικού κόστους σχεδίων προτρεπτικού χαρακτήρα, αποδείχθηκε ευνοϊκό για έργα επίδειξης ευρωπαϊκού -κοινοτικού- ενδιαφέροντος (διαχείριση λυμάτων, αποβλήτων και επικίνδυνων τοξικών, προστασία βιοτόπων κ.ά.). Μεταξύ 1985-1990 χρηματοδοτήθηκαν 198 προγράμματα προϋπολογισμού 38 MECU, το 25% και άνω του οποίου για τη διατήρηση οικοτόπων και απειλούμενων ειδών. Προτεραιότητα δόθηκε στα προγράμματα επίδειξης που παρουσιάζουν ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε επίπεδο ΕΕ. Παραδείγματα συνιστούν: η προστασία της μεσογειακής χλωρίδας στην Κορσική Γαλλίας (Ιαν. 1989 - Ιουλ. 1993) κοινοτικής χρηματοδότησης 89.280 ECU, η προστασία του ροζ φλαμίνγκο στην Ισπανία (Ιαν. 1989 - Νοεμ. 1991) 23.000 ECU, η αποκατάσταση του περιβάλλοντος του Υμηττού στην Ελλάδα (Ιαν. 1991 - Σεπτ. 1994)

622.500 ECU, η διαχείριση της λίμνης Ichkeul στην Τυνησία (Ιαν. 1990 - Δεκ. 1992) 153.450 ECU, κ.ά.

- Τα **PIM (Integrated Mediterranean Programmes - Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα)** με έναρξη εντός της ίδιας περιόδου και προϋπολογισμό 41 δις ECU από τα οποία επωφελήθηκαν η Γαλλία, η Ιταλία και η Ελλάδα, αφορούσαν σε σειρά προγραμμάτων για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών (με αντικείμενα την αύξηση των εισοδημάτων και τη βελτίωση της απασχόλησης) τόσο στο γεωργικό όσο και στους υπόλοιπους οικονομικούς τομείς (μη γεωργικούς τομείς, ανάπτυξης υποδομών, αλιείας, ιχθυοκαλλιέργειας μικρομεσαίων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών, τουρισμού, ενέργειας κλπ.)

Επιπλέον σκοπούς που εξυπηρέτησαν τα PIM αποτέλεσαν [COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1984), p.p. 76-77]:

- η συμπλήρωση προϋφιστάμενων κοινοτικού επιπέδου μέτρων χρηματοδοτούμενων από το **Κοινωνικό Ταμείο** και το **Περιφερειακό Ταμείο**,
- η συμπλήρωση, τροποποίηση και επέκταση των μέτρων κοινής πολιτικής για τις υποδομές της αλιείας, τα οποία δεν διέθεταν επαρκείς εκτιμήσεις των ιδιαίτερων τομεακών προβλημάτων στη Μεσόγειο,
- η διαμόρφωση μέσων ενίσχυσης του γεωργικού τομέα (πρωτοβουλίες αναδιάρθρωσης ή μεταποίησης) με την παροχή κινήτρων στον τοπικό πληθυσμό.

Οι επιλεγείσες, από την Επιτροπή για εφαρμογή PIM, περιοχές αντιπροσώπευσαν περιφέρειες με υψηλό βαθμό εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από την παραγωγή τυπικών (κυρίως αγροτικών) προϊόντων της Μεσογείου, και οικονομική κατάσταση δυσχερέστερη του μέσου κοινοτικού όρου. Περιλαμβάνονταν:

- στη Γαλλία οι: Languedoc - Roussillon, Corse, Provence-Cote d' Azur, Aquitaine και Midi - Pyrenees,
- στην Ιταλία η περιοχή του Mezzogiorno, Lazio, Toscana, Umbria Marche και Liguria.
- στην Ελλάδα: το σύνολο της χώρας.

Τα προγράμματα εκτός εξαιρέσεων δεν εφαρμόστηκαν στα κύρια αστικά κέντρα στο σύνολο των παραπάνω περιφερειών ή στην περίπτωση της Γαλλίας και της κεντρικής και βόρειας Ιταλίας στις πυκνοδομημένες παράκτιες ζώνες με τουριστική κίνηση σε όλη τη διάρκεια του έτους.

- Το **ENVIREG (Environnement regional)** κοινοτική πρωτοβουλία για το Περιβάλλον και τις Περιφέρειες (σύμφωνα με την OJ C115 της 09.05.1990), διαχειριζόμενο από τη DG XVI και ενισχυόμενο από τα Διαρθρωτικά Ταμεία συμπλήρωσε τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης που συνάπτονται σε πολυετή βάση μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών (όπως και το πρόγραμμα MEDSPA για το περιβάλλον της Μεσογείου).

Με έναρξη το 1990[19] και προϋπολογισμό για την περίοδο 1990-93 500 MECU χρηματοδότησε μελέτες και προγράμματα λειτουργίας εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων και απορρύπανσης ακτών και έργα προώθησης παράκτιας διαχείρισης ιδιαίτερα των περιφερειών της Μεσογείου. Στόχος του ήταν η ενίσχυση των λιγότερο ανεπτυγμένων τμημάτων της Ευρώπης για τη διασφάλιση του περιβάλλοντός τους σε σχέση ισορροπίας με την οικονομική ανάπτυξη[20], κυρίως στις παράκτιες περιοχές τους[21].

Ειδικότερους στόχους του προγράμματος σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής (ΕΕΕΚ της 09.05.90) συνιστούσαν: η μείωση της μόλυνσης των παραθαλάσσιων ζωνών κυρίως των μεσογειακών, των οποίων η οικονομία εξαρτάται άμεσα από την τουριστική ανάπτυξη, και η προώθηση του χωροταξικού σχεδιασμού για τη διαφύλαξη των φυσικών τους πόρων και της αισθητικής του τοπίου καθώς και την αξιοποίηση των βιοτόπων τους.

- Το **LIFE (Financial Instrument for the Environment)** είναι το αποκλειστικό και εξειδικευμένο οικονομικό μέσο για την υποστήριξη της ανάπτυξης και την εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής σύμφωνα με το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης. Υιοθετήθηκε μέσω του Κανονισμού ΕC 92/1973 για τη θέσπιση οικονομικού οργάνου για το περιβάλλον (OJ L206 της 22.07.1992), ενώ από το Συμβούλιο της Ευρώπης στις 20.05.1992 (ΕΕΕΚ της 22.07.1992). Αποτελεί το μόνο σημαντικό χρηματοδοτικό μέσο διαχείρισης της DG XI ενώ από το 1992 ενσωματώθηκαν σε αυτό το **ACE** και το **MEDSPA**.

Η πρώτη φάση εφαρμογής του (1992-95) με ουσιαστική έναρξη το 1993, προϋπολογισμό 400 MECU (το 45% του οποίου προοριζόταν για προστασία των οικοτόπων και της φύσης) είχε στόχο τη διασφάλιση της ολοκλήρωσης των προαναφερόμενων και τη συμβολή στην ανάπτυξη και υλοποίηση της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας.

Όπως και το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης στο οποίο εντάχθηκε εισήγαγε τις καινοτομίες: α) της έννοιας της εταιρικότητας και συνυπευθυνότητας των επιδρώντων μέσω των δραστηριοτήτων τους στο περιβάλλον, και β) της αναγωγής πέντε τομέων δραστηριοτήτων (βιομηχανίας, ενέργειας, μεταφορών, γεωργίας και τουρισμού) σε αντικείμενα προτεραιότητας. Με τη χρηματοδότηση έργων επίδειξης το LIFE συνεισέφερε στους τομείς [D' AMORE L. (1993), p. 225]: προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης και αναβάθμισης της ποιότητας του περιβάλλοντος, προστασίας των κατοικημένων περιοχών και της φύσης, διοικητικών δομών και υπηρεσιών για το περιβάλλον και εκπαίδευσης, κατάρτισης και πληροφόρησης.

Η δεύτερη φάση του προγράμματος (1996-99) με αναθεωρημένο κανονισμό (EC 1404/96, OJ L181 της 20.07.1996 υιοθετημένο από το Συμβούλιο Υπουργών στις 15.07.1996) έχει αντίστοιχο προϋπολογισμό 450 MECU. Χαρακτηρίζεται από μη περιορισμένο από τη θέσπιση ετήσιων προτεραιοτήτων πεδίο εφαρμογής και διακρίνεται σε 3 περιοχές δραστηριοτήτων [EUROPEAN COMMISION (1996a), p. 7], από τις οποίες η τελευταία αναφέρεται στις τρίτες χώρες. Οι δύο πρώτες είναι οι ακόλουθες:

- **LIFE - Environiment (Περιβάλλον)**: υποστήριξη καινοτόμων ή προγραμμάτων επίδειξης με σκοπό την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης στις βιομηχανικές δραστηριότητες και στη χρήση γης και για προπαρασκευαστικά μέτρα για την εφαρμογή της πολιτικής και νομοθεσίας της κοινότητας (DG XI B2). Στο υποπρόγραμμα αντιστοιχεί το 46% του προϋπολογισμού δηλαδή 207 MECU, ενώ επιλέξιμα είναι τα ακόλουθα μέτρα:

1. Καινοτόμες και δράσεις επίδειξης για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε βιομηχανικές δραστηριότητες.
2. Δράσεις επίδειξης, προώθησης και τεχνικής αρωγής στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης σε θέματα χρήσης γης με στόχο την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.
3. Προπαρασκευαστικές δράσεις που συνεισφέρουν στην εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας στους τομείς: α) προστασίας και διαχείρισης παράκτιων περιοχών, β) μείωσης των αποβλήτων και ειδικότερα των τοξικών και επικίνδυνων, γ) προστασίας των υδάτων (συμπεριλαμβανομένης και της επεξεργασίας υγρών αποβλήτων), δ) αέριας ρύπανσης, τροποσφαιρικού όζοντος, οξύνισης [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997ε), σ. 50].

- **LIFE - Nature (Φύση)**: προστασία απειλούμενων ειδών και οικοτόπων (DG XI D2) μέσω των απαιτούμενων δράσεων "για τη διατήρηση ή αποκατάσταση των φυσικών οικοτόπων και τον πληθυσμό των ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας σε ευνοϊκό καθεστώς". Με ενδεικτικό προϋπολογισμό 207 MECU αναμένεται να συμβάλει ουσιαστικά στην εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών για την πτηνοπανίδα (79/409 EEC) και τους οικοτόπους (92/43/EEC) και ιδιαίτερα της ίδρυσης του ευρωπαϊκού δικτύου προστατευόμενων περιοχών "**Natura 2000**".

Η κοινοτική συμμετοχή των προγραμμάτων αντιστοιχεί στο 30% του προϋπολογισμού στην περίπτωση προγραμμάτων παραγωγής εισοδήματος (π.χ. καθαρές τεχνολογίες, ανακύκλωση κλπ.) και το 50% του προϋπολογισμού άλλων δράσεων, ενώ σπάνια υπερβαίνει το 1 εκατ. ECU. Εξαιτίας περιορισμένων οικονομικών πόρων και διαχείρισης προγραμμάτων η Επιτροπή επιλέγει προγράμματα συνολικού κόστους μεταξύ 400.000 - 10.000.000 ECU [EUROPEAN COMMISSION (1996a), p. 17].

Στα πλαίσια του **LIFE II** αποφασίστηκε από την Επιτροπή μέσω της χορήγησης 90,2 εκατ. ECU η συγχρηματοδότηση εντός του 1997, 118 δράσεων περιβαλλοντικής προστασίας που εμπίπτουν στις 3 κατηγορίες του προγράμματος: "**Περιβάλλον**" (112 δράσεις, 43,6 εκατ. ECU) για τη διαχείριση των λυμάτων και των υδάτων καθώς και τη βελτίωση του σχετικού νομικού και διοικητικού πλαισίου, "**Φύση**" (60 δράσεις, 42,4 εκατ. ECU) για την προστασία των οικοσυστημάτων -χλωρίδα και πανίδα- και "**Τρίτες χώρες**" (16 δράσεις 4,2 εκατ. ECU) για τη

στήριξη περιβαλλοντικών προγραμμάτων στις χώρες της Μεσογείου (Κύπρος, Ισραήλ, Μάλτα, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία) και στη Ρωσία [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997δ) σ.σ. 24-25].

Δεν πρέπει να παραληφθεί αναφορά στη συμβολή προγραμμάτων όπως το **TERRA** (με πεδία εφαρμογής στην Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Η. Βασίλειο) και το **PESCA (DG XIV)**, του οποίου η υλοποίηση για τη διαχείριση των παράκτιων ζωνών αναμένεται με έναρξη την άνοιξη του 1998 [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 4].

- **Διαρθρωτικά ταμεία:** Οι βασικές αρχές και ο τρόπος χρηματοδότησης των συναφών με το περιβάλλον δράσεων, όπως προβλέπονται στα πλαίσια των κανονισμών λειτουργίας των Δ.Τ. αφορούν:

– στο **Ταμείο Συνοχής** διαχειριζόμενο από τη Γενική Γραμματεία της ΕΕ και προβλεπόμενο (για ίδρυση ως το τέλος του 1993) από τη Συνθήκη της[20] με στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και της καθυστέρησης των μειονεκτικών περιοχών, που αναφέρεται στη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας (όπως και της ολοκλήρωσης των διευρωπαϊκών δικτύων στον τομέα υποδομών και μεταφορών) για τα λιγότερο εύπορα κράτη μέλη. Έτσι αποφεύγεται η άντληση πόρων από τους εθνικούς προϋπολογισμούς που θα καθιστούσε δυσκολότερη την επίτευξη των στόχων της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

Σε αντίθεση με τα κύρια Διαρθρωτικά Ταμεία των οποίων οι παρεμβάσεις έχουν κυρίως τη μορφή λειτουργικών προγραμμάτων, το Ταμείο Συνοχής χρηματοδοτεί μεμονωμένα έργα. Οι συνολικοί διαθέσιμοι πόροι του για την επταετία 1993-99 ανέρχονται σε 15.150 εκατ. ECU (τιμές 1992) από τα οποία[23] 1.500 εκατ. ECU αντιστοιχούν το 1993, 1750 εκατ. το 1997, 2.550 εκατ. ECU το 1998 και 2.600 εκατ. ECU το 1999.

Η ενδεικτική κατανομή των συνολικών πόρων του Ταμείου μεταξύ των δικαιούχων κρατών μελών βασίζεται σε συγκεκριμένα και αντικειμενικά κριτήρια κυρίως στον πληθυσμό, το κατακεφαλήν ΑΕΠ και την έκταση της χώρας, λαμβάνοντας επίσης υπόψη, άλλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες όπως η ανεπάρκεια της υποδομής των μεταφορών. Είναι η ακόλουθη [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ / ΕΟΚ (25.05.1994), σ. 8]:

– Ισπανία: 52% έως 58% του συνόλου,
– Ελλάδα: 16% έως 20%,
– Πορτογαλία: 16% έως 20%,
– Ιρλανδία: 7% έως 10%.

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝ. & ΠΟΛΙΤ. ΕΠΙΣΤ. - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Επισημαίνεται ότι το 1995 η Ελλάδα έλαβε το μικρότερο ποσοστό πληρωμών (5% ή 90500827 ECU, μεταξύ άλλων και για το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και για την παροχή τεχνικής αρωγής και τεχνολογίας) σε σύγκριση με τις υπόλοιπες τρεις χώρες συνοχής: Ισπανία (65,4% ή 1.105.278.512 ECU), Ιρλανδία (8% ή 133.657.890 ECU) και Πορτογαλία (22% ή 369.204.317 ECU) όπως προέκυψε από την ετήσια έκθεση του Ταμείου Συνοχής. Τη θερινή

περίοδο του 1996 η Επιτροπή ενέκρινε (αναφορικά με τις μεσογειακές χώρες Συνοχής) για την Ισπανία τη χορήγηση 59,28 εκατ. ECU για 13 έργα περιβάλλοντος (αναδάσωση, διαχείριση αστικών αποβλήτων, αποχέτευση και επεξεργασία αστικών λυμάτων, οικολογική βελτίωση ή αποκατάσταση παρόχθιων περιοχών) και για την Ελλάδα 101,75 εκατ. ECU, για 14 περιβαλλοντικά έργα (υδροδότηση, επεξεργασία υδάτων και αποχέτευση λυμάτων). Η κατανομή μεταξύ των δικαιούχων κρατών ήταν: Ισπανία 55% του συνολικού ποσού της ενίσχυσης, Ελλάδα 18%, Πορτογαλία 18% και Ιρλανδία 9% [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997γ), σ. 22].

- στο **ΕΤΠΑ** και το **ΕΓΤΠΕ-Π**, που σύμφωνα με τους κανονισμούς της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων του 1988 συμβάλουν στην υποστήριξη των επενδύσεων παραγωγής και έργων υποδομής το πρώτο και, μεταξύ άλλων στη διατήρηση του αγροτικού χώρου το δεύτερο, με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος. Οι κανονισμοί των Δ.Τ. για το 1993 διεύρυναν τις κατηγορίες των ενισχυμένων από το ΕΤΠΑ ενεργειών ώστε να συμπεριλαμβάνουν τις παραγωγικές και επενδύσεις σε έργα υποδομής, με σκοπό την περιβαλλοντική προστασία εφόσον συνδέονται με την περιφερειακή ανάπτυξη. Οι στόχοι των παρεμβάσεων του ΕΓΤΠΕ-Π εμφανίστηκαν διαφοροποιημένοι στις περιφέρειες του στόχου 1, κυρίως για να εναρμονιστούν με την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης.

2. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

Η, κυρίως πρόσφατη, επιστημονική υποστήριξη στην οποία βασίζονται οι δράσεις της ΕΕ για τις παράκτιες ζώνες [EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), p. 9] περιλαμβάνει:

- τις πρωτοβουλίες της **DG XII** για τη διαχείριση ακτών, στο πλαίσιο του προγράμματος για το **Περιβάλλον και το Κλίμα** και του προγράμματος **Εφαρμοσμένων Επιστημονικών Τεχνολογιών Θαλάσσης** όπως την **ELOISE** με αντικείμενο τη διερεύνηση των σχέσεων ανθρώπων - οικοσυστήματος στις παράκτιες ζώνες,
- τη συναφή με τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης δραστηριοποίηση του **Ινστιτούτου Χωροταξικών Εφαρμογών**,
- το σχέδιο **LACOAST**, για την επεξεργασία ποσοτικών αποτελεσμάτων κατά τη διάρκεια του προγράμματος επίδειξης σχετικά με τις μεταβολές των χρήσεων γης στο σύνολο των παράκτιων ζωνών της ΕΕ Εξάλλου, οι καταρτισμένες case studies στην πλειονότητά τους εναρμονίζονται με σχέδια επίδειξης (Φλάνδρα, Algarve / Andalusia). Επίσης,
- το έργο του **Ευρωπαϊκού Τοπικού Κέντρου Θαλάσσης και Ακτών** του **Ευρωπαϊκού Γραφείου Περιβάλλοντος**, το οποίο εντός του 1997 κατάρτισε κατάλογο δεικτών της κατάστασης του περιβάλλοντος και των πιέσεων στις παράκτιες ζώνες, με συγκριτικά δεδομένα για τις εκβολές και τις λιμνοθάλασσες στην ΕΕ.

3.2.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΜΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Αξιόλογη είναι η οικονομική, επιστημονική και τεχνική αρωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις μεσογειακές μη κοινοτικές χώρες, που εξακολουθεί με περισσότερο επιτυχείς χειρισμούς στην αντιμετώπιση των διεθνών περιβαλλοντικών θεμάτων (Π.3.3).

Κατά την περίοδο 1992-96 η χορήγηση 115-120 εκατ. ECU, συνέβαλε στην πραγματοποίηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων είτε άμεσων δράσεων (πρότυπα έργα και κατάρτιση) είτε μέσω χαμηλότοκων δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων προς τις χώρες της Μεσογείου.

Την περίοδο αυτή η κοινοτική περιβαλλοντική πολιτική σε σχέση με τις μη κοινοτικές μεσογειακές χώρες επεδίωξε την ενδυνάμωση της περιφερειακής οριζόντιας συνεργασίας με την πραγματοποίηση έργων (όπως η καταπολέμηση της θαλάσσιας ρύπανσης και η διαχείριση των παράκτιων περιοχών) εκτός των διμερών συμφωνιών. Απόδειξη αποτέλεσε η διάθεση μέρους των οριζόντιων μεσογειακών πιστώσεων 230 εκατ. ECU για περιβαλλοντικά έργα επίδειξης και κατάρτισης και περίπου 1.800 εκατ. ECU της **Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕ)** για το σύνολο των προβλεπόμενων έργων (περιβαλλοντικών και μη). Εξάλλου, στο πλαίσιο διμερών χρηματοδοτικών πρωτοκόλλων για την κύρια προτεραιότητα προστασίας του περιβάλλοντος, η διάθεση πόρων προσέγγισε τα 1.075 εκατ. ECU σε κονδύλια του προϋπολογισμού και 1.300 εκατ. ECU σε πιστώσεις της **ΕΤΕ** [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993γ), τ ΙΙ, σ. 94].

Το πρόγραμμα χρηματοδοτήσεων στον τομέα του περιβάλλοντος **MEDSPA** εξακολουθεί να καλύπτει δαπάνες τεχνικής αρωγής προς τις μη κοινοτικές μεσογειακές χώρες, ενώ το χρηματοδοτικό όργανο **LIFE** (που το 5% των κεφαλαίων του χορηγούνται στη Μεσόγειο Θάλασσα και τις χώρες της Βαλτικής για τη στήριξη της διαπεριφερειακής συνεργασίας και την αειφόρο ανάπτυξη, επιδότησε σχέδιο ανάπτυξης υποπεριφερειακού συστήματος για την αντιμετώπιση σοβαρών περιστατικών θαλάσσιας ρύπανσης στις χώρες Κύπρο, Αίγυπτο και Ισραήλ με έναρξη την 01.01.1993 και λήξη μετά την τελευταία προβλεπόμενη από το πρόγραμμα δραστηριότητα [UNEP (1996b), p.82], σύμφωνα με την 5η Συνάντηση της Διοικούσας Επιτροπής στις Βρυξέλλες (07-08.12.1995).

Η ευρύτερη συμβολή των μέτρων αυτών αφορούσε στην τήρηση των δεσμεύσεων και στόχων της συμφωνίας των μεσογειακών χωρών της Κοινότητας, της ΕΤΕ και της Διεθνούς Τράπεζας κατά την έγκριση του **Καταστατικού Χάρτη της Λευκωσίας** (Απρίλιος 1990[24] σημαντικού στόχου της διεθνούς παραμέτρου του πέμπτου προγράμματος), ο οποίος προβλέπει την εκπόνηση σχεδίου μακροπρόθεσμης στρατηγικής, συνδυασμένου με συγκεκριμένα έργα από την συμβουλευόμενη από το **ΜΑΡ** Επιτροπή, ενώ βασικός στόχος είναι η εναρμόνιση της περιβαλλοντικής μέριμνας με τη διαρκή ανάπτυξη.

Στη **δεύτερη Υπουργική Συνδιάσκεψη για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία για το Περιβάλλον της Λεκάνης της Μεσογείου** στο Κάιρο (28-30.04.1992) με την υιοθέτηση προγράμματος συγκεκριμένων έργων (**Διακήρυξη του Καΐρου**) με προτεραιότητα τη διαρκή οικονομική ανάπτυξη (Α΄ φάση προγράμματος 1992-95) και βασικό άξονα την επίδραση των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (π.χ. του τουρισμού) στο περιβάλλον είναι εμφανής η τάση εναρμόνισης με την επιταγή της Κοινότητας και των ΗΕ για αειφόρο ανάπτυξη.

Η ίδια έννοια εμπεριέχεται στην υιοθέτηση **"Ευρωμεσογειακής Δήλωσης για τον τουρισμό στα πλαίσια της διαρκούς ανάπτυξης"** στις 23.09.1993 στο Ιερ Λε Παλμιέ που αποτελεί τη βάση για τη θέσπιση **Καταστατικού Χάρτη μεσογειακού τουρισμού** με εξισορρόπηση οικονομικής εξέλιξης και περιβαλλοντικής προστασίας, ενώ πρέπει να αναζητηθεί στις συστάσεις του **Συνεδρίου της Καζαμπλάνκα (1993)** και στη **Διακήρυξη της Τύνιδας (1994)** [ΥΠΕΧΩΔΕ (1993α), σ. 227].

Τον Ιούνιο του 1995 χρονολογείται η ενίσχυση του **MAP** και της **Σύμβασης της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου με την παράλληλη ενσωμάτωση των συμπερασμάτων της **UNCED**. Εκτός από την εισαγωγή του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης και της έννοιας της ρυπαίνουσας χώρας και των προληπτικών μέτρων, την υπογράμμιση της σημασίας της περιβαλλοντικής εκτίμησης και της ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών, συμφωνήθηκε η σύσταση μεσογειακής επιτροπής αειφόρου ανάπτυξης. Ταυτόχρονα εμπλουτίστηκε το πρωτόκολλο της Σύμβασης της Βαρκελώνης για τις καταβυθίσεις αποβλήτων στη θάλασσα συμπεριλαμβάνοντας την απαγόρευση της καταβύθισης αποβλήτων και άλλων υλικών από πλοία ως τις 31.12.2000 [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ. 124].

Στη μελλοντική δραστηριοποίηση της ΕΕ για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, σύμφωνα με το περιεχόμενο της **Agenda 21**, όπου περιλαμβάνεται η συνεργασία με τις χώρες της Μεσογείου (όπως και με της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης), προτεραιότητες αποτελούν [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (24.01.96), σ.σ. 13-14]:

- η σύμφωνη με τη διακήρυξη της Βαρκελώνης, το Νοέμβριο του 1995, περιφερειακή προσέγγιση διευρυμένης συνεργασίας και διαλόγου που στην υλοποίησή της συμβάλλει η χρηματοδοτική και τεχνική αρωγή,
- η προτεραιότητα για τη λεκάνη της Μεσογείου μέσω της κατάρτισης βραχυπρόθεσμου και μεσοπρόθεσμου προγράμματος δράσεων και της μέριμνας παρακολούθησης για την άρτια εφαρμογή του.

Το **LIFE - τρίτες χώρες** υποπρόγραμμα της β΄ φάσης του LIFE αφορά σε τεχνική αρωγή και προγράμματα επίδειξης στα κράτη της Μεσογείου και της Βαλτικής, διαφορετικά από της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, που συνδέονται μέσω συμφωνιών με την ΕΕ **(DG XI A5)**. Ειδικότερα: στην Αλβανία, αναλογεί 1 πρόγραμμα, στην Κύπρο 1, στη Λωρίδα της Γάζας και τη

Δυτική Όχθη 1, στη Μάλτα 1, στο Μαρόκο 2, στη Συρία 1, στην Τουρκία 2, στη Ρωσία 2 και στους Διεθνείς Οργανισμούς 3.

Στους νέους προσανατολισμούς της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και για τις μη κοινοτικές μεσογειακές χώρες συγκαταλέγεται η χρήση χωροταξικού σχεδιασμού με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη σε σχέση με το αστικό και αγροτικό περιβάλλον των αστικών περιοχών και εκείνων που τελούν υπό καθεστώς προστασίας του φυσικού τους περιβάλλοντος.

3.2.5 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ

Η πολυετής ενασχόληση του Συμβουλίου της Ευρώπης με ζητήματα παράκτιων περιοχών (κοινοτικών, μη κοινοτικών μεσογειακών κλπ.) που ξεκίνησε το 1973 σ' επίπεδο αρμόδιων υπουργών των κρατών μελών αποδεικνύεται κυρίως μέσω της συμβολής του σε αποφάσεις, οδηγίες και περιβαλλοντικά προγράμματα κοινοτικής δράσης.

Στις σημαντικότερες ενέργειες του Συμβουλίου στον τομέα αυτό συγκαταλέγονται:

- η απόφαση 77/585 της 25.07.1977 περί του πορίσματος της Σύμβασης για την **προστασία της Μεσογείου** από τη μόλυνση και των συναφών πρωτοκόλλων,
- η απόφαση 25.02.1992 για τη μελλοντική κοινοτική πολιτική για τη διαχείριση της **ευρωπαϊκής παραθαλάσσιας ζώνης**,
- η υιοθέτηση του κανονισμού του **LIFE** στις 20.05.1992 (ΕΕΕΚ 22.07.1992), που στην τρέχουσα φάση του εστιάζει σε **ζητήματα διαχείρισης παράκτιων περιοχών**,
- η υιοθέτηση του **5ου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον** "προς μια ανάπτυξη που να μπορούμε να την υποστηρίξουμε" στις 01.02.1993, με αναφορά και στις **παράκτιες ζώνες**,
- η στενή συνεργασία του με την **ΕΕ** και την **UNESCO** για την **προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς**, σημαντικό μέρος αντιπροσωπευτικών μνημείων της οποίας ανήκουν σε παράκτιες περιοχές.
- η αναφορά στην **προστασία του περιβάλλοντος κυρίως των μικρών νησιών** στις εκθέσεις του κ.ά.

Η διοργάνωση συναντήσεων με αντικείμενο την περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση των παράκτιων ζωνών, με πιο ουσιαστικές την **6η Ευρωπαϊκή Υπουργική Διάσκεψη για τη** Χωροταξία (Torremolinos Ισπανίας 19-20.05.1983) με θέμα την "Ανάπτυξη και χωροταξική πολιτική στις παράκτιες περιοχές" και την **4η Ευρωπαϊκή Υπουργική Διάσκεψη για το περιβάλλον** (Αθήνα 25-27.04.1984), με βασικό άξονα: "Παράκτιες περιοχές, όχθες ποταμών και λιμνών. Ο σχεδιασμός και η διαχείρισή τους σε συμβατότητα με την οικολογική προστασία" [ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1990), σ. 5], αλλά και άλλες μεταγενέστερες ως σήμερα, αποτελεί σημαντική συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στην προώθηση συναφών θεμάτων.

Τον Ιούνιο του 1995 στις Κάννες το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επισήμανε τη στρατηγική προοπτική της νέας διάστασης στις σχέσεις της ΕΕ με τα κράτη εταίρους της στη Μεσόγειο καθώς και το ρόλο της **ευρωμεσογειακής υπουργικής διάσκεψης**, που ακολούθησε το Νοέμβριο του ίδιου έτους στη Βαρκελώνη, στη θέσπιση ευρωμεσογειακής ισότιμης συνεργασίας με φιλόδοξους και μακρόπνοους στόχους σε περιβαλλοντικά θέματα [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ. 124].

Η **Διάσκεψη** και **Συνθήκη του Άμστερνταμ (Ιούλιος 1997)** προνοεί για την ανάπτυξη των νησιωτικών περιφερειών στο γεωπολιτικό χώρο της Μεσογείου, της Β. Θάλασσας, της Βαλτικής, του Ατλαντικού και του Ινδικού Ωκεανού. Περιλαμβάνει α) τροποποίηση του αρθ. 130Α (δεύτερη παράγραφος) που αναφέρεται στην απαραίτητη άμβλυνση των αναπτυξιακών ανισοτήτων μεταξύ διαφόρων περιφερειών και της καθυστέρησης των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών και νησιών συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών και β) δήλωση στην Τελική Πράξη για την αναγκαιότητα αντιμετώπισης των διαρθωτικών προβλημάτων κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, που απορρέουν από το νησιωτικό χαρακτήρα τους [ΓΙΟΥΡΓΑΣ Γ. (1997)].

Το Συμβούλιο της Ευρώπης εξακολουθεί έως σήμερα την αξιοσημείωτη δράση του μέσω των ειδικών διασκέψεών του (σε θέματα Περιφερειακού Σχεδιασμού Περιβάλλοντος, Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών) στον τομέα της προώθησης ενεργειών και πρωτοβουλιών άμεσα ή έμμεσα συνδεόμενων με ζητήματα των ακτών και των περιφερειών ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής Μεσογείου.

3.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναγκαιότητα πολύπλευρης και δυναμικής αντιμετώπισης των θεμάτων του περιβάλλοντος παρουσιάστηκε ιδιαίτερα έντονη την τελευταία 25ετία, ως απόρροια της συνειδητοποίησης της σοβαρότητας και της οικουμενικότητάς τους.

Πρώτος από τους διεθνείς οργανισμούς, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ευαισθητοποιήθηκε ο ΟΗΕ με σύστημα που περιλαμβάνει: το ευρύτερου ενδιαφέροντος Πρόγραμμα για το Περιβάλλον (UNEP), το επικεντρωμένο στη συγκεκριμένη γεωγραφική ενότητα Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης (MAP, με έδρα την Αθήνα), το θεματικά εξειδικευμένο Κέντρο Οικισμού, την Οικονομική Επιτροπή για την Ευρώπη (ECE) και το πιο πρόσφατο Κέντρο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στην Αραβική Περιφέρεια και στην Ευρώπη (CEDARE).

Σημαντική είναι επίσης η συνεισφορά ειδικών οργανισμών των ΗΕ (FAO, WHO, UNESCO κ.ά.) άλλων αυτόνομων διεθνών (OECD, ICSEM) και ασφαλώς των ευρωπαϊκών: Ευρωπαϊκής Ένωσης και Συμβουλίου της Ευρώπης με κατάρτιση προγραμμάτων και χορήγηση οικονομικής και επιστημονικής αρωγής και σε κράτη εκτός των μελών.

Επιμέρους θέματα περιβαλλοντικής προστασίας υποστηρίζουν οι πολυμερείς και διμερείς συνεργασίες, ενώ αναμφισβήτητα ουσιαστικός είναι ο ρόλος των ΜΚΟ σε γενικότερα ή εξειδικευμένα αντικείμενα.

Στις διεθνείς πολιτικές διαχείρισης και προστασίας των παράκτιων ζωνών περιλαμβάνονται υπό το MAP / UNEP: το "Γαλάζιο Σχέδιο" (Blue Plan) με στατιστικές και προβλέψεις για το μεσογειακό χώρο, η ίδρυση και λειτουργία θεματικών περιφερειακών κέντρων με έδρες σε μεσογειακούς τόπους, και οι δράσεις του OECD, της Παγκόσμιας Τράπεζας και των Διεθνών Συμβάσεων MARPOL και Ramsar.

Η ΕΕ σε ευθυγράμμιση με τις ενέργειες του Συμβουλίου της Ευρώπης και επισημαίνοντας τη σημασία τους για την οικολογική ισορροπία και την ανάπτυξη μέσω προγραμμάτων δράσης για το περιβάλλον, οδηγιών, χρηματοδοτικών μέσων και πρωτοβουλιών και των Διαρθρωτικών Ταμείων, προωθεί θέματα παράκτιων ζωνών των χωρών μελών, μεριμνώντας όμως και για τα μη κοινοτικά παράκτια μέτωπα.

1. Πριν τη δημιουργία του MAP, το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των ΗΕ (UNEP) ήδη από το 1970 επεσήμανε την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και των κοινωνικοπολιτιστικών συνιστωσών της λεκάνης της Μεσογείου εξαιτίας της ραγδαίας και ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης που χαρακτηρίζεται από τα υψηλότερα ποσοστά πληθυσμιακής προσέλευσης παγκοσμίως. Το 1974 το ίδιο πρόγραμμα εκτίμησε την παράκτια τουριστική συγκέντρωση καθόλο το μήκος των βόρειων ακτών της Μεσογείου σε 3 επισκέπτες ανά τ.χλμ. προβλέποντας την εξέλιξη της αναλογίας το 1990 σε άνω των 5 επισκεπτών ανά τ.χλμ. (ενώ οι υπηρεσίες της ΕΕ υπολόγισαν τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των τουριστών σε 4%) [ΝΕΛΛΑΣ Η. (1993), σ. 211].

2. Το **MEDPOL (μακροπρόθεσμο Μεσογειακό Πρόγραμμα Παρακολούθησης και Έρευνας Ρύπανσης)**, υπό το MAP με έναρξη το 1975, 1η φάση έως το 1980 και 2η από το 1981, προβλέπει την παρακολούθηση των πηγών ρύπανσης στο θαλάσσιο, στο παράκτιο θαλάσσιο περιβάλλον και κατά τη μεταφορά ρύπανσης από την ατμόσφαιρα το οποίο ξεκίνησε το 1983 μέσω της εφαρμογής Εθνικών Προγραμμάτων παρακολούθησης σε 16 χώρες.

3. Στα πλαίσια του **Habitat II** διοργανώθηκε διαγωνισμός της **Διεθνούς Ένωσης Αρχιτεκτόνων (Union Internationale des Architects - UIA)** με κορυφαίες διακρίσεις των ελληνικών συμμετοχών.

4. Με την ανακήρυξη του 1987 ως Ευρωπαϊκού Έτους Περιβάλλοντος, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναγνώρισε επίσημα τη σημασία του περιβάλλοντος ως ισχυρού μοχλού επηρεασμού των κοινοτικών εξελίξεων δεσμευόμενη για τη λήψη πολιτικών μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας. Οι εκδηλώσεις του **Ευρωπαϊκού Έτους Περιβάλλοντος (ΕΕΠ)** το 1987 αποδείχθηκαν αποδοτικά μέσα ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της κοινής γνώμης και δραστηριοτήτων -εντός και εκτός ΕΕ- ενεργού προώθησης περιβαλλοντικών στόχων και κοινοτικών πρωτοβουλιών σε διεθνές επίπεδο.

5. Το 1ο **Πολυετές Πρόγραμμα Δράσης (ΠΠΔ)** του **ΕΟΠ** (1994-97) περιέχει δράσεις για τη διοικητική ανάπτυξη του ΕΟΠ τη δημιουργία του **Ευρωπαϊκού Δικτύου Περιβαλλοντικών Πληροφοριών EIONET**, τη θέσπιση και λειτουργία των **Ευρωπαϊκών Θεματικών Κέντρων** και την ανάπτυξη Ευρωπαϊκών Περιβαλλοντικών βάσεων δεδομένων και πληροφοριών σχετικών με ύδατα, ποιότητα ατμόσφαιρας, φύση, θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον, κάλυψη γης, αέριες εκπομπές και έδαφος.
Το 2ο Πολυετές Πρόγραμμα Δράσης του ΕΟΠ (1998-2002) αποτελεί διευρυμένη συνέχεια του αντίστοιχου 1ου, και περιλαμβάνει τους ακόλουθους κύριους άξονες:

- περιβάλλον και κοινωνικοί - οικονομικοί τομείς,
- πιέσεις στο περιβάλλον - παρακολούθηση των πηγών ρύπανσης, αξιολόγηση και αναφορά,
- κατάσταση του περιβάλλοντος - επιπτώσεις και προβλήματα,
- απαιτήσεις - ανάλυση των εργαλείων και μέσων για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων,
- ολοκληρωμένες αξιολογήσεις,
- περιοδικές περιβαλλοντικές εκδόσεις,
- δράσεις διάχυσης της περιβαλλοντικής πληροφορίας,
- ανάπτυξη υποδομών, και
- διασφάλιση ποιότητας.

Περιλαμβάνοντας νέες δράσεις, συναφείς με την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις τομεακές πολιτικές των μεταφορών (ιδιαίτερα σε σχέση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών) και της γεωργίας, έχει ως βασικό στόχο την ολοκλήρωση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Περιβαλλοντικών Πληροφοριών EIONET [ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1997), σ. 1].

6. Η **COREPER**, αποτελεί επιτροπή των μόνιμων εθνικών αντιπροσώπων (κυρίως ανώτερων διπλωματών) των κρατών μελών, με έδρα τις Βρυξέλλες. Στις εβδομαδιαίες συνεδριάσεις της προετοιμάζει τις υπουργικές συνόδους, με κύρια αρμοδιότητα τη μέριμνα της εξέτασης σε υπουργικό επίπεδο των πιο δύσκολων και ευαίσθητων ζητημάτων. Είναι επίσης αποδέκτης των εκθέσεων των πολυάριθμων ομάδων εργασίας εθνικών εμπειρογνωμόνων του Συμβουλίου οι οποίες εξετάζουν λεπτομερώς τις προτάσεις της Επιτροπής εντοπίζοντας μεταξύ άλλων, σημεία συμφωνίας και διαφωνίας [ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1996), σ. 11-12].

7 Το **Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος** με έδρα τις Βρυξέλλες αποτελεί συνομοσπονδία 150 ΜΚΟ, οι οποίες εκπροσωπούν (1992) άνω των 30 εκατ. ατόμων από 15 κράτη μέλη της ΕΕ. Διοικείται από 15μελές Συμβούλιο (ένα μέλος ανά χώρα) και κάθε εξάμηνο μέσω του Δ.Σ. υποβάλει μνημόνιο με τις θέσεις του σε συναφή θέματα στον Πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών Περιβάλλοντος. Έργο του είναι η παρέμβαση στους αρμόδιους φορείς της Ένωσης και στο Ευρωκοινοβούλιο για επίτευξη ευνοϊκών περιβαλλοντικών ρυθμίσεων, η έρευνα μέσω των μόνιμων ομάδων εργασίας του, η συνεργασία με άλλες διεθνείς οργανώσεις, η συμμετοχή του σε διεθνείς συναντήσεις όπως η Συνδιάσκεψη του Ρίο (1992) κ.ά. [ΝΕΛΛΑΣ Η. (1993), σ. 210].

8 Με τη συνεργασία ΜΚΟ και υπό την αιγίδα του ΟΗΕ έχουν πραγματοποιηθεί διεθνή συνέδρια στον τομέα του περιβάλλοντος, όπως τα ακόλουθα:
- **1996 World Congress on Coastal and Marine Tourism**, Honolulu, Hawaii, 19-22.06.1996.
- **Littoral '96: Partnership in Coastal Zone Management**, Portsmouth, U.K. 16-19.09.1996.
- **IUCN World Conservation Congress**, Mondreal, Canada, 13-23.10.1996, κ.ά. που αφορούσαν ειδικότερα στην παράκτια διαχείριση.

9 Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ίδιας πηγής (σ. 55) "η φάση του Πέμπτου Προγράμματος χαρακτηρίστηκε από έντονη "αποστροφή" προς τη ρύθμιση και χαλάρωση των Κανονιστικών διατάξεων κάτω από την πίεση μερικών χωρών και ομάδων συμφερόντων. Επίσης, (σ.54) παρότι η πλειονότητα των περιβαλλοντικών προτάσεων των ΜΚΟ έχουν εγκριθεί με διαφορά φάσης 3-5 ετών, υπάρχουν περιπτώσεις αξιόλογων προτάσεων που δεν έχουν προωθηθεί. Ο ρόλος των περιβαλλοντικών ΜΚΟ δείχνει σχετικά περιορισμένος στη διαμόρφωση γενικών κοινοτικών πολιτικών" εξαιτίας της δυσκολίας ενσωμάτωσης της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής προς τις άλλες τομεακές πολιτικές.

10 Το εγκεκριμένο από τα συμβαλλόμενα μέλη τον Ιούνιο του 1995, **Σχέδιο Δράσης για την Προστασία του Θαλάσσιου Περιβάλλοντος και την Αειφόρο Ανάπτυξη των Παράκτιων Περιοχών της Μεσογείου (The Action Plan for the Protection of the Marine Environment and the Sustainable Development of the Coastal Areas of the Mediterranean / MAP, φάση ΙΙ)** παρέχει τις απαραίτητες κατευθύνσεις για την αειφόρο ανάπτυξη στη μεσογειακή παράκτια περιφέρεια [UNEP (1996b), p. viii].

11 Κάθε χώρα προτείνει μια ευπαθή παράκτια περιοχή της για ένταξη στο πρόγραμμα. Συνοπτική αναφορά των επιμέρους τομέων στα κράτη των CAMPs περιέχεται στο JEFTIC L. (1993) [p.p. 465-482].

12 Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων αποτελεί χρηματοδοτικό όργανο της ΕΕ -και το μεγαλύτερο διεθνές χρηματοδοτικό ίδρυμα παγκοσμίως με ύψος ετήσιων χορηγήσεων 20 δις ECU- με χορηγήσεις μακροπρόθεσμων δανείων για επενδύσεις κεφαλαίου με στόχο την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και ολοκλήρωση της Ένωσης κατόπιν εξέτασης του οικονομικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και της τεχνικής και οικονομικής βιωσιμότητάς τους.

Η προστασία του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής, οι προώθηση της αστικής ανάπτυξης και η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της ΕΕ ανήκουν στους στόχους δανειοδοτούμενων σχεδίων της ΕΤΕ.

Η υποστήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί πρωταρχικό έργο της Τράπεζας και άνω του 50% των επιχορηγήσεων διοχετεύονται σε παραγωγικές επενδύσεις σε περιοχές καθυστερημένης ανάπτυξης ή βιομηχανικής παρακμής.

Χρηματοδότηση σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας πραγματοποιείται σε χώρες της Ασίας, της Λατινικής Αμερικής που έχουν υπογράψει συμφωνίες συνεργασίας με την ΕΕ καθώς και σε μεσογειακές χώρες με μέλη της. Συνολικά, περισσότερες από 100 χώρες συνδέονται με εμπορικές ή συμφωνίες συνεργασίας με την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των αναπτυσσόμενων χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού που καλύπτονται από τη Σύμβαση της Λομέ καθώς και των χωρών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, ενώ οι χώρες της Ν. Μεσογείου επωφελούνται ιδιαίτερα μέσω ειδικής αναπτυξιακής αρωγής από την ΕΕ. [ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1996) σ.σ. 21-23].

13. Από τις 123 ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές υπό το συναφές πρωτόκολλο **(SPA)** οι 47 αποτελούν θαλάσσιους χώρους με τους 15 αποκλειστικά θαλάσσιους και τους 32 τμήματα μικτών (χερσαίων και θαλάσσιων) χώρων. Οι υπόλοιποι είναι χερσαίοι και/ή περιλαμβάνουν παράκτιους υγρότοπους [UNEP (1996b), σ. 98].

14. Ονομάστηκε κατά το όνομα του τόπου της συνθήκης (1971), πόλης Ramsar του Ιράν. Υγρότοπους διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή αποτελούν τα υγρολίβαδα τέλματα και έλη ή ύδατα, φυσικά ή τεχνητά, μόνιμα ή εποχικά, στάσιμα ή ρευστά γλυκών, υφάλμυρων ή αλμυρών υδάτων συμπεριλαμβανομένων και θαλάσσιων περιοχών που δεν υπερβαίνουν σε βάθος τα 6 μ. Κάθε κράτος μέλος της σύμβασης αναλαμβάνει την υποχρέωση να υποδείξει τουλάχιστον ένα υγρότοπο διεθνούς σημασίας και να μεριμνήσει για την προστασία του. Τα 52 κράτη μέλη της Σύμβασης διαθέτουν σήμερα 421 περιοχές συνολικής επιφάνειας σχεδόν 30 εκατ. εκτάρια. Η Ελλάδα υπέγραψε το 1974 ως έβδομο κράτος μέλος υποδεικνύοντας 11 υγρότοπους.

15. Συναρμόδια όργανα για τη λειτουργία του **MEDWET** είναι:
- Το **IWRB** και η **Υπηρεσία Δρυμών** της **Πορτογαλίας** για το συντονισμό των δράσεων απογραφής και παρακολούθησης.
- Το **ICONA** της **Ισπανίας** για το συντονισμό δράσεων βελτίωσης της διαχείρισης.
- Ο **Βιολογικός Σταθμός του Tour du Valat** σε συνεργασία με **το Υπ. Περιβάλλοντος της Γαλλίας** για το συντονισμό των δράσεων της επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, για την άρτια διαχείριση των υγροτόπων, και για την αποτελεσματικότερη χρήση της έρευνας.
- Το **WWF** σε συνεργασία με **τον Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων** για την πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού.

Κατά την πρώτη τριετή προκαταρτική φάση του είχε εγκριθεί προϋπολογισμός της τάξης των 6,6 εκατ. ECU [ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1994β), σ. 32].

16. Με στόχο την προώθηση της διασφάλισης της καθαρότητας των υδάτων, με παράλληλη πληροφόρηση και διαπαιδαγώγηση του κοινού σχετικά με την ανάγκη προστασίας των ακτών και της θάλασσας ξεκίνησε σε δήμους και κοινότητες που διαθέτουν ακτές και μαρίνες που πληρούν τα κριτήριά του. Για το γενικό χειρισμό του προγράμματος αρμόδιο είναι το **Ίδρυμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην Ευρώπη (F.E.E.E. - Foundation for Environmental Education in Europe),** με ευρωπαϊκό συντονιστή το **FRILUFTSRADET - OUTDOOR COUNCIL** που εδρεύει στην Κοπεγχάγη Δανίας. Σε κάθε συμμετέχουσα χώρα εθνικός χειριστής είναι ένας μη κυβερνητικός φορέας σε συνεργασία με το αντίστοιχο Υπ. Περιβάλλοντος. Τα 18 ευρωπαϊκά (από τα οποία τα 13 μέλη της ΕΕ) συμμετέχοντα κράτη στο πρόγραμμα είναι: Κύπρος, Βουλγαρία, Ελλάδα, Σλοβενία, Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Τουρκία, Η. Βασίλειο, Ιρλανδία, Βέλγιο, Γερμανία, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Φινλανδία, Εσθονία [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997 β), σ. 48].

17. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η θεματολογία του Διεθνούς Συνεδρίου "Αειφορία και Διαχείριση των φυσικών πόρων σε μια βιώσιμη Ευρώπη" στην Ερμούπολη Σύρου 30.06 - 02.07.1996 με οργανωτή φορέα το Διεθνές Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών και τη ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ (περιοδ.) όπου αναπτύχθηκε εκτενής επιχειρηματολογία για την επισήμανση και αντιμετώπιση των αδυναμιών εφαρμογής μέρους κοινοτικών πολιτικών.

18. Η ενδεικτική του ονομασία είναι: "Προς μια ανάπτυξη που να μπορούμε να την υποστηρίξουμε". Η παρουσίασή του από την Επιτροπή έγινε το Μάρτιο του 1992 και η επίσημη υιοθέτησή του από το Συμβούλιο στις 01.02.1993. Στα πλαίσια εφαρμογής του προγράμματος (ΕΕΕΚ της 25.03.1993) είναι εμφανής η επιδίωξη της Επιτροπής για χορήγηση οικονομικής υποστήριξής της για υλοποίηση γενικών έργων πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης στον τομέα του περιβάλλοντος.

19. Η θέσπισή του οφείλεται σε απόφαση αρχής της Κοινότητας στις 29.11.1989 για περιφερειακό πρόγραμμα ευνοϊκό για το περιβάλλον στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των Διαρθωτικών Ταμείων.

20. Στο πλαίσιο του ENVIREG έχει συνταχθεί από την ΕΕ οδηγός καλής πρακτικής με βάση επιλεκτικές μελέτες περιπτώσεων που καταδεικνύουν τις γενικές αρχές με στόχο το σχεδιασμό και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας για τις παράκτιες περιοχές της [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ. 74].

21 Σύμφωνα με το ENVIREG παράκτια περιοχή θεωρείται η ζώνη της οποίας το πλάτος από την ακτή δεν υπερβαίνει, εκτός εξαιρέσεων τα 10 χλμ. [ΥΠΕΘΟ (1993), σ. 1].

22. Μέχρι τη σύστασή του (που η προσωρινή μη υλοποίησή της οφειλόταν στην καθυστέρηση της επικύρωσης της Συνθήκης η οποία τέθηκε σε εφαρμογή στις 01.11.1993) στη θέση του Ταμείου Συνοχής λειτούργησε προσωρινά (μέχρι 31.03.1994) το χρηματοδοτικό Μέσο Συνοχής [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), σ.σ. 86-87].

23. Η αναλογία των τρεχουσών τιμών ανά έτος είναι αντίστοιχα: 1565 εκατ. ECU σε τιμές 1993, 1.853 εκατ. ECU σε τιμές 1994, 2.152 εκατ. ECU σε τιμές 1995, 2.421 εκατ. ECU σε τιμές 1995, 2.690 εκατ. ECU σε τιμές 1995, 2.744 εκατ. ECU σε τιμές 1995, 2.798 εκατ. ECU σε τιμές 1995.

24. Καθοριστική ήταν η συμμετοχή των υπουργών Περιβάλλοντος των χωρών της Μεσογειακής λεκάνης και της Επιτροπής (26-28.04.1996).

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ

4.1 ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ - ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Διαθέτοντας ποικιλία ιδιότυπων προσδιοριστικών παραμέτρων, που δικαιολογούν το σύνολο των τύπων ανάπτυξης των παράκτιων περιοχών του, ο χώρος της Μεσογείου συνιστά ιδιαίτερο σύνολο όσον αφορά στην επίλυση θεμάτων διαχείρισης περιβάλλοντος και χρήσεων γης στις ζώνες εκείνων.

Πριν από οποιαδήποτε αναφορά στις πολιτικές των μεσογειακών χωρών για την περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση των ακτών σκόπιμο είναι να προηγηθεί συνολική παρουσίαση των βασικών στοιχείων του μεσογειακού περιβάλλοντος (θαλάσσιου συστήματος, φυσικού ανάγλυφου, κλίματος, οικοσυστήματος, κοινωνικών, πολιτιστικών και οικονομικών - πολιτικών δεδομένων κλπ.) με στόχο την πλήρη απεικόνιση της υφιστάμενης κατάστασης και το σαφή προσδιορισμό της περιοχής μελέτης.

2. ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Προερχόμενη από τη θάλασσα της Τηθύος της περιόδου του Καινοζωικού, η Μεσόγειος σχηματίζεται από δύο επιμέρους λεκάνες: δυτική και ανατολική, ενώ θεωρείται η μεγαλύτερη κλειστή θάλασσα του πλανήτη[1].

Η πολύπλοκη μορφολογία των μεσογειακών ακτών εξαιτίας γεωλογικών επιδράσεων αποτελεί κύριο τουριστικό παράγοντα για την Ιταλία, Κροατία, Ελλάδα και Τουρκία, αλλά περιορισμένο φυσικό φαινόμενο στη Β. Αφρική.

Το θαλάσσιο σύστημα χαρακτηρίζεται από μεγάλη υδατική εξάτμιση, σχετικά θερμά ύδατα, κυριαρχία μεταβαλλόμενων εποχικά επιφανειακών ρευμάτων και ύπαρξη αδύναμων παλιρροιών με ευνοϊκή επίδραση στη ναυσιπλοΐα, αλλά συνέπεια την επιδείνωση της ρύπανσης των ακτών[2].

3. ΑΝΑΓΛΥΦΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ

Η περιφέρεια της Μεσογείου χαρακτηρίζεται από πολύπλοκα διαμελισμένο ανάγλυφο, σεισμικές και ηφαιστειακές δονήσεις κυρίως στο ΝΑ τμήμα της, μικρή απόσταση μεταξύ ορίων και θάλασσας, πολυάριθμες μικρής επιφάνειας σημειακά αναπτυσσόμενες, και ελάχιστες μεγάλες δυσμενώς διαχειριζόμενες πεδιάδες με επιπτώσεις στη διαμόρφωση ιδιοκτησιών και στον έλεγχο των υδάτων, άριστες ποιοτικά καλλιεργήσιμες εκτάσεις και λιμένες σε κολπώδεις σχηματισμούς.

Μεγάλο τμήμα των 46.000 χλμ. των συνολικών ακτών της Μεσογείου διακόπτεται από όρη (στη βλάστηση των δασών των οποίων οφείλεται η συγκράτηση του εδάφους και η σταθεροποίηση του υδατικού κύκλου της μεσογειακής λεκάνης) με απότομες απολήξεις στη θάλασσα (όπως στους κολπίσκους της *Provence* στη Γαλλία, στα *canali* της Αδριατικής ή στην

ακτή των Βαλεαρίδων) και τις γειτονικές *rivieras (Provence, Liguria, Catalonia, Valencia* και *Andalucia* [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 3], που αντιμετωπίζουν αυξητικές πληθυσμιακές τάσεις. Αντίθετα, στο ΝΑ τμήμα κατά μήκος 3.000 χλμ. λιβυκών και αιγυπτιακών ακτών το κρηπίδωμα της Σαχάρας συναντάται απευθείας με τη θάλασσα.

Τα δέλτα των 4 κύριων ποταμών *Rhone, Ebro, Po* και *Νείλου* (αλλά και των αμέσως μικρότερων) συνιστούν περιοχές ευπαθείς στις εναλλαγές της στάθμης της θάλασσας με τις αντίστοιχες περιόδους διάβρωσης και υποστάθμης και επέκταση ή υποχώρηση της ακτογραμμής.

Σε συστάδες ή αρχιπελάγη η πλειονότητα των νησιών της Μεσογείου με ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον, έλλειψη πόσιμων υδάτων και ανεπάρκεια φυσικών πόρων[3] εξαρτάται από τη συμβολή μεγαλύτερων περιφερειών και άλλων χωρών για την εφαρμογή οικονομικών και στρατηγικών μεθόδων ανάπτυξης.

4. ΚΛΙΜΑ

Εύκρατο, όχι απόλυτα σταθερό (με ακανόνιστες κατά τη διάρκεια του έτους βροχοπτώσεις ιδιαίτερα στο νότιο τμήμα), το κλίμα της Μεσογείου συνιστά ιδιαίτερο τύπο σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι -κατά κανόνα θερμές και ξηρές κυρίως λοφώδεις- ακτές της είναι ιδανικές για καλλιέργεια ελαιόδεντρων, εσπεριδοειδών και αμπελιών.

Οι ολιγοετείς περίοδοι ξηρασίας, συνήθως στο νότιο άκρο της λεκάνης, συνδέονται με τις επιπτώσεις του "φαινομένου του θερμοκηπίου", ενώ η εμφάνιση επιμέρους μικροκλιμάτων στις αστικές περιοχές με αέριας μορφής εκπομπές ρυπαντικού φορτίου.

Οι άνεμοι παρουσιάζουν περιοδικότητα ενώ κατά τόπους επικρατούν οι τοπικοί.

5. ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ

Παγκόσμιο πρότυπο βιογεωγραφικής περιφέρειας, η μεσογειακή λεκάνη διακρίνεται από πολυδιαμερισμό οικοσυστήματος, δύσκολα αναγνωρίσιμο σημείο επαφής χέρσου και θάλασσας (κυρίως στο νότιο τμήμα), μη ομαλό ανάγλυφο και αντιθέσεις μικροκλιμάτων που συνδέονται με συνδυασμένες πιθανές συνέπειες απειλών για το έδαφος.

Οι μεταβολές της πλούσιας ποικιλίας 25.000 ειδών χλωρίδας -με άνω του 50% ενδημικά- ευπαθή στις αλλοιώσεις και δύσκολα ανανεώσιμα οφείλονται κυρίως στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ περιβάλλοντος και ειδών και ανθρωπογενών αναγκών και δραστηριοτήτων παρά στην κλιματική εξέλιξη της τελευταίας χιλιετίας.

Τα απειλούμενα (από υπερεκμετάλλευση και καιρικές συνθήκες) παράκτια και γειτονικά τους οικοσυστήματα με χλωρίδα εξαρτώμενη από τη σταθερότητα των βιότοπων αποτελούν καταφύγιο ειδών πανίδας (μεταξύ των οποίων και υπό εξαφάνιση ειδών, όπως η μεσογειακή φώκια και η *Caretta - caretta*).

Δραματική είναι η μείωση της πτηνοπανίδας εξαιτίας της ανεπάρκειας ελέγχου της παράνομης θήρας, ενώ σημαντικό ποσοστό αποδημητικών ειδών ακολουθεί μεταναστευτική πορεία με κατεύθυνση από το βόρειο προς το νότιο τμήμα της λεκάνης.

Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες έχουν δυσμενείς συνέπειες στη μεσογειακή θαλάσσια πανίδα, πλούσια σε ποικιλία (900 είδη) αλλά όχι σε ποσότητα, λόγω της δομής της μεσογειακής λεκάνης και των χαμηλής παραγωγικότητας υδάτων της (χαμηλό επίπεδο οργανικών υλών, αξιοσημείωτο μέσο βάθος, κ.ά.) [GRENON M. BATISSE M. (1989), p. 10].

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η εξοικονόμηση χρήσεων γης, εδαφικών και υδατικών πόρων, το ιδιοκτησιακό καθεστώς και η εισροή ξένων προς το τοπικό περιβάλλον προτύπων, αποτέλεσαν κύριους ανασταλτικούς παράγοντες στην έως σήμερα άρτια προστασία και διαχείριση των παράκτιων ζωνών.

Η καταγραφή, αξιοποίηση και διαχείριση του χώρου εντός ή εκτός πλαισίου εθνικών πολιτικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις κυρίαρχες ανάγκες και τα πολιτιστικά πρότυπα των τοπικών κοινωνιών, τις εκβάσεις των συγκρούσεων ή επικρατουσών τάσεων και πιέσεων στις χρήσεις γης και από τα δημογραφικά δεδομένα. Εντυπωσιακές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις εντοπίζονται σε περιοχές μεγαλύτερων δυνατοτήτων απασχόλησης, που αντιπροσωπεύονται συνήθως από παράκτια αστικά κέντρα.

Με υφιστάμενη την ανεπάρκεια υδατικής παροχής ιδιαίτερα στη Ν. και Δ. Μεσόγειο, οι επεκτάσεις των οικισμών σπάνια περιλαμβάνουν επιφάνειες πρασίνου, η έλλειψη του οποίου επιδεινώνεται εξαιτίας των μεγάλων πληθυσμιακών πυκνοτήτων και των έντονων ρυθμών αστικοποίησης.

Η αναμενόμενη άνοδος της αστικοποίησης κυρίως στο υφιστάμενο δίκτυο αστικών περιοχών με τάσεις συνεχούς επέκτασης ιδιαίτερα στις ακτές την ερχόμενη 20-40ετία και με επιδράσεις στις κοινωνικοπολιτιστικές μεταβλητές ανάπτυξης (επίπεδα εκπαίδευσης, υγείας κ.ά.) -βασικών δεικτών στην αντιμετώπιση θεμάτων ακτών- θα κρίνει το μέλλον της διαχείρισης των παράκτιων τόπων στη λεκάνη της Μεσογείου.

7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Οι ανισότητες πληθυσμιακής πυκνότητας μεταξύ παράκτιων και περιοχών της ενδοχώρας παρουσιάζονται πιο έντονες στις χώρες της ΝΑ Μεσογείου (κυρίως στη Συρία, Αλγερία, Αίγυπτο, Μαρόκο, Τυνησία και Τουρκία) μετά τη δημογραφική έκρηξη της τελευταίας 30ετίας. Μεταξύ 1965-1990 το συνολικό ΑΕΠ των νοτιοανατολικών μεσογειακών χωρών αυξήθηκε με ετήσιο ρυθμό 5,1% με χαμηλή όμως (1,8%) ετήσια κατά κεφαλή αύξηση, που προδίδει μη ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο.

Η εντατική συγκέντρωση πληθυσμού και χρήσεων γης στα παράκτια κυρίως αστικά κέντρα και ο ανεπαρκής έλεγχος της πολεοδομικής δραστηριότητας ως απόρροιες της εσωτερικής

μετανάστευσης συνδέονται και με κοινωνικές κρίσεις όπως η φτώχεια και η ανεργία. Η δημιουργία δαπανηρών μεταφορικών συστημάτων και προβλημάτων συμφόρησης στις αστικές ζώνες, επιβαρυνόμενες ήδη από τη γενική έλλειψη θαλάσσιων διαμεσογειακών συνδέσεων αποτελεί μια επιπλέον συνέπεια.

Στις επιδιωκόμενες οικονομικές συμφωνίες και συναλλαγές μεταξύ των κρατών της Ν. και Α. Μεσογείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντάσσονται και οι σε εξέλιξη εμπορικές διαπραγματεύσεις του Μαρόκου και της Τυνησίας με τα μέλη της. Αν και με τις οικονομίες τους στην πορεία του εκσυγχρονισμού οι χώρες του Μαγκρέμπ συναντούν ακόμη δυσκολίες στο χώρο του διεθνούς εμπορίου. Αντίθετα, ιδιαίτερα δυναμικός εμφανίζεται ο οικονομικός ρόλος της Κύπρου και της Μάλτας, όπως και της Τουρκίας και του Ισραήλ, που στηρίζεται στα εξωτερικά κεφάλαια και στην εσωτερική ζήτηση.

Άμεσης προτεραιότητας παρουσιάζεται η ανάπτυξη των κοινωνικών υποδομών και της οικονομίας στο Λίβανο και τη Συρία, ενώ η αιγυπτιακή οικονομία -εκτός του τουριστικού τομέα- εμφανίζεται εξαρτημένη και ανεπαρκής και άρα μη ανταγωνιστική σε σχέση με εκείνες της Β. και Α. Μεσογείου.

Ανησυχητικό για την οικονομία και την ανάπτυξή τους είναι το γεγονός ότι οι συνολικοί παραγωγοί αλλά και καταναλώτριες μεγάλων ποσοτήτων ενέργειας χώρες της Ν. και Α. Μεσογείου με την εξαίρεση της Λιβύης, ενδέχεται σύμφωνα με τις προβλέψεις του **Blue Plan** να εξαντλήσουν τα αποθέματά τους μεταξύ 2000 - 2025.

Στο χώρο της ευρωπαϊκής Μεσογείου σε πορεία οικονομικής ανασυγκρότησης βρίσκονται οι χώρες της π. Γιουγκοσλαβίας όπως και η Αλβανία. Οι κύριες βιομηχανικές χώρες Ισπανία, Γαλλία και Ιταλία (που ποσοτικά αποτελούν τους σοβαρότερους ρυπαντές της Μεσογείου), αλλά και η Ελλάδα (Π.2.4) σε φάση ταχείας ανάπτυξης, προκαλούν τοπικά προβλήματα ρύπανσης με τη συγκέντρωση αστικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων στον ίδιο χώρο ως συνέπεια λανθασμένων πολιτικών κατευθύνσεων της τελευταίας 25ετίας.

Στα κράτη της ΝΑ Μεσογείου η περιβαλλοντική προστασία (Π.4.2) προκύπτει έμμεσα μέσω νομοθεσιών συναφών με θέματα -προτεραιότητας, δηλαδή- υγείας - υγιεινής, εξεύρεσης υδατικών πόρων και γεωργικής ανάπτυξης, ενώ η επίτευξη αμιγώς κοινωνικών στόχων εξυπηρετεί συνήθως συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες.

Στα κράτη της Β. Μεσογείου που γνώρισαν νωρίτερα τη φάση του εκσυγχρονισμού και της ανάπτυξης και τις συνέπειές τους ξεκίνησε επίσημα -σε μεσογειακό επίπεδο- η συνειδητοποίηση της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος κυρίως στα μέλη της ΕΕ της οποίας η επιπλέον υποστήριξη θεωρείται επιβεβλημένη στις κρατικές προσπάθειες για τη διατήρηση των μορφών ποιότητας διαβίωσης στο χώρο της Μεσογείου.

Τέλος, απαραίτητη κρίνεται η μνεία στην πολιτική κατάσταση στο χώρο της Μεσογείου, η οποία συχνά εξαρτάται από τη δικαιοδοσία και τον έλεγχο πολύτιμων φυσικών πόρων, που

συμβαίνει να αποτελούν αντικείμενο διαμαχών, έναυσμα συγκρούσεων για εθνικά ζητήματα ή αφορμή για όξυνση των διεθνών σχέσεων.

Η Δ. Μεσόγειος έχει καταστεί τις τελευταίες δεκαετίες το επίκεντρο όχι μόνο θρησκευτικών και εθνικών συγκρούσεων, αλλά και συνδεόμενων με τον έλεγχο και τη διαχείριση υδάτινων πόρων, καθώς η καλλιέργεια του εδάφους σε σημαντικό τμήμα εξαρτάται από προηγμένες τεχνικές ύδρευσης και άρδευσης.

Γεγονός είναι ότι στα εμπλεκόμενα σε συνοριακές ή άλλες διεκδικήσεις κράτη οι κυβερνήσεις δεν θέτουν ως πρώτη προτεραιότητα την περιβαλλοντική προστασία, όπως και στα πρόσφατα απεμπλεκόμενα, που επιλέγουν την κατεύθυνση οικονομικής και κοινωνικής ανόρθωσης.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η καταγραφή του ποικιλόμορφου πολιτικού σκηνικού: οι διαφοροποιήσεις καθεστώτων και πολιτευμάτων, η ύπαρξη και η ισχύς περιφερειακών (Ιταλία) ή αυτόνομων (Ισπανία) διοικήσεων και η σχέση τους με την κεντρική κυβέρνηση, η μεταβολή των συνόρων και η διάσπαση σε νέα κράτη (χώρες π. Γιουγκοσλαβίας: από τις 5 νέες οι 4 παράκτιες), οι υποβόσκουσες ή υφιστάμενες εσωτερικές εντάσεις (Αλβανία), οι εδαφικές διεκδικήσεις (Ισραήλ) και η παράνομη κατοχή σημαντικού τμήματος εδαφών (στην Κύπρο) από άλλο κράτος της περιφέρειας (Τουρκία) κ.ά., ολοκληρώνουν την εικόνα του πολιτικού και γεωγραφικού χάρτη της Μεσογείου.

Άμεσες είναι οι συνέπειες στις οικονομίες των κρατών της, και ασφαλώς και στις κατευθύνσεις των επιλογών που αναφέρονται στην περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση των παράκτιων ζωνών.

4.2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η παρουσίαση των εφαρμοσμένων μεθόδων και τεχνικών και γενικότερα, της διεθνούς εμπειρίας του τομέα ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης των μεσογειακών παράκτιων ζωνών ανά χώρα ακολουθεί διαδοχική σειρά γεωγραφικής χωροθέτησης (ευρωπαϊκές, ασιατικές και αφρικανικές χώρες) ώστε να καταστεί δυνατή η συσχέτιση μεταξύ επιμέρους διαφορετικών ενοτήτων όσον αφορά στις επιλογές περιβαλλοντικών πολιτικών τους.

Οι πολιτικές αυτές εντάσσονται σε ευρύτερο πλαίσιο εξέτασης των χωρών όπου περιλαμβάνονται: 1. εισαγωγικά στοιχεία (θέση της χώρας στη μεσογειακή περιφέρεια, κύρια δημογραφικά και γενικά οικονομικά στοιχεία), 2. ανάλυση παράκτιων περιοχών (γεωμορφολογία και μήκος ακτών, εντοπισμοί πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης, τυπική χλωρίδα και πανίδα κ.ά.), 3. χρήσεις γης και ανθρωπογενείς δραστηριότητες (αστικοποίηση και πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής τομέας), 4. τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα (διάβρωση ακτών, διάθεση αποβλήτων, απειλούμενοι φυσικοί πόροι κ.ά.)[4], 5. οι πολιτικές προστασίας περιβάλλοντος και οι αρμόδιοι φορείς (κατεύθυνση του Σχεδιασμού στην προστασία και

διαχείριση περιβάλλοντος, στρατηγικές, καθορισμός προστατευόμενων περιοχών, κατανομή αρμοδιοτήτων κρατικών, περιφερειακών, τοπικών ή άλλων φορέων, συμβολή ΜΚΟ κ.ά.), 6. το συναφές θεσμικό πλαίσιο, 7. η διεθνής συνεργασία για την προστασία του περιβάλλοντος (συμμετοχή σε διεθνείς συμβάσεις, ένταξη σε προγράμματα διαχείρισης ακτών του MAP/UNEP κ.ά.), 8. η αποτελεσματικότητα των περιβαλλοντικών πολιτικών (επαρκείς ή όχι, μεσοπρόθεσμες, μακροπρόθεσμες κ.ά.) και 9. η συνεργασία με την ΕΕ (στα πλαίσια της πολιτικής της για τα κράτη μέλη ή της ευρωμεσογειακής συνεργασίας κ.ά.).

Δεν περιλαμβάνεται αναφορά στην Ελλάδα που θα ακολουθήσει με ιδιαίτερη παρουσίαση και ανάλυση των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών και των συναφών πολιτικών σε επόμενα κεφάλαια.

4.2.1 ΙΣΠΑΝΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ισπανία στο νοτιοδυτικό τμήμα της Ευρώπης με έκταση 504.782 τ.χλμ. (το 7% της οποίας αποτελεί προστατευόμενη περιβαλλοντικά περιοχή) και -79% αστικό και 21% αγροτικό πληθυσμό 39, 1 εκατ. (1994) ελέγχει γεωγραφικά μέσω των ακτών της τις θαλάσσιες διόδους από τη Μεσόγειο προς τον Ατλαντικό (Δ. 4.1,4.2).

Η ταχύρρυθμα αναπτυσσόμενη οικονομία της με ένταση στη βιομηχανία, τη γεωργία, [5] το εμπόριο και τον τουρισμό[6] (Π.4.1) εμφανίζει σημαντικές χωροθετήσεις κατά μήκος των 7.800 χλμ. συνόλου ακτών (το 24% παραλίες κολύμβησης) έκτασης 13.560 εκτ. με συγκέντρωση του 35% του ισπανικού πληθυσμού σε ζώνη πλάτους 5 χλμ., που αντιστοιχεί μόλις στο 12% της επικράτειας).

Από τις 17 αυτόνομες περιοχές της -στις οποίες μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιήθηκε βαθμιαία μεταβίβαση εξουσιών από το κράτος- οι 5 είναι παράκτιες στη Μεσόγειο: 4 στην ηπειρωτική *(Καταλωνία, Βαλένθια, Μούρθια, Ανδαλουσία*) και μια στη νησιωτική χώρα (Βαλεαρίδες: *Μαγιόρκα, Μινόρκα, Ίμπιζα* κλπ.). Εδάφη της αποτελούν επίσης η *Θέουτα* και η *Μελίλλια* στις βόρειες ακτές του Μαρόκου.

Αυξανόμενη εμφανίζεται η οικολογική ευαισθησία του πληθυσμού, κυρίως χάρη στη δράση των ΜΚΟ αλλά και στην ευνοϊκή στροφή της πολιτείας προς τα περιβαλλοντικά θέματα (Π.4.2). Αξιοσημείωτο είναι πως η Ισπανία διαθέτει το μεγαλύτερο αριθμό εθνικών πάρκων από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα και προγραμματίζει το διπλασιασμό τους.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Τα 1.600 χλμ. της ισπανικής ακτογραμμής (Π.4.4) στη Μεσόγειο αποτελούνται κυρίως από βραχώδεις ακτές (52%), παραλίες κολύμβησης (40%) και αλυκές (3%). Σημαντικότερη περιβαλλοντικά περιοχή της θεωρείται το δέλτα του Ebro, σύμπλεγμα αβαθών λιμνοθαλασσών,

κόλπων και παραλίων με αμμόλοφους και βιότοπους σημαντικών ειδών χλωρίδας και πανίδας[7]. Στα 3 κύρια νησιά των Βαλεαρίδων (Μαγιόρκα, Μινόρκα, Ίμπιζα) και στα υπόλοιπα μικρότερα, στα εκτενούς βλάστησης παράλια και λιμνοθάλασσες, εντοπίζονται πληθυσμοί σπάνιων ειδών πτηνοπανίδας και θαλάσσιας χελώνας.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Κύριες χρήσεις γης κατά μήκος των ακτών της Μεσογείου συνιστούν οι:

• **Αστικοποίηση:** με εμφανή την υπεροχή πυκνότητας των παράκτιων περιοχών (140 κατ./τ.χλμ.) έναντι του εθνικού μ.ο. [(74 κατ./τ.χλμ) κυρίως στη Βαρκελώνη (1.625.542 κατ. και με το πολεοδομικό συγκρότημα άνω των 4.650.000 κατ. (1994)], δεύτερη μεγάλη πόλη και σημαντικό οικονομικό κέντρο και λιμάνι της χώρας στη βορειοανατολική ακτή, αλλά και στη Βαλέντσια (752.309 κατ., και με το πολεοδομικό συγκρότημα άνω των 2.120.000 κατ) στις ανατολικές ακτές. Εξαίρεση αποτελούν η Μάλαγα (512.136 κατ.) εμπορικό λιμάνι και τουριστικό κέντρο και η Αλμερία στις νότιες ακτές.

• **Γεωργία:** με εντοπισμούς εκτάσεων (άνω των 50.000 εκτ.) εντατικών καλλιεργειών εσπεριδοειδών κυρίως στις επαρχίες Αλμερία (41%) και Βαλέντσια (22%). Η καθιερωμένη, παλαιότερη, γεωργική εκμετάλλευση των υγροτόπων μετά την αποξήρανση τους από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς καταργήθηκε θεσμικά το 1975 (Νόμος περί υδάτων, 02.08.75).

• **Αλιεία:** που αντιπροσωπεύει βασικό οικονομικό τομέα με σημαντική κατανάλωση, και παραγωγή από τις μεγαλύτερες στην ΕΕ, γεγονός που συνδέεται με την ισχυρή θέση του ισπανικού αλιευτικού στόλου παγκοσμίως. Τα αλιευτικά λιμάνια καταλαμβάνουν το 5% της λειτουργικής χρήσης της μεσογειακής ακτής, ενώ στο δέλτα του Ebro αξιόλογη είναι η καλλιέργεια οστρακόδερμων.

• **Βιομηχανία:** που καταλαμβάνοντας το 2% της επιφάνειας της μεσογειακής ακτής χωροθετείται στις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της αλλά και σε τόπους όπως το δέλτα του *Ebro* και του *Guadalquivir*[8].

• **Τουρισμός:** που με συμμετοχή 10% στο ΑΕΠ ενισχύει αποφασιστικά την οικονομία, ιδιαίτερα μετά τη ραγδαία ανάπτυξη της τελευταίας 10-15ετίας[9] με συγκέντρωση του 82% των επισκεπτών στα παραλιακά θέρετρα, ιδιαίτερα της μεσογειακής ακτής και των Βαλεαρίδων.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η αντιμετώπιση της διάβρωσης και της απερήμωσης ιδιαίτερα των δυτικών περιοχών, η αποκατάσταση των βιότοπων χλωρίδας και των δασών, η διαχείριση υδάτινων πόρων, βιομηχανικών και αστικών απόβλητων και ρυπαντικών ατμοσφαιρικών φορτίων αποτελούν τα κύρια περιβαλλοντικά ζητήματα προς επίλυση σε επίπεδο χώρας[10]. Ειδικότερα για την περιφέρεια της Μεσογείου, η αύξηση της αστικοποίησης και της τουριστικής συγκέντρωσης -άμεσα η

έμμεσα εξαρτώμενων από την ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων- έχει σοβαρές συνέπειες στο παράκτιο περιβάλλον, όπως αλλοίωση βιοτόπων και χερσαίων και θαλάσσιων ειδών χλωρίδας και πανίδας, αποξήρανση ελωδών εκτάσεων, εξαφάνιση αμμοθινών, αποσταθεροποίηση της ισορροπίας[11] παραθεριστικών παραλίων και ρύπανση εξαιτίας αστικών και άλλων εκροών.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Οι αρμοδιότητες περιβαλλοντικών θεμάτων αναφέρονται σε τρία επίπεδα: κρατικό, αυτόνομων περιφερειών (με ουσιαστικές δικαιοδοσίες από τη δεκαετία του 1980) και τοπικό.
Στους κρατικούς φορείς διαχείρισης εξακολουθούν να ανήκουν οι αρμοδιότητες της βασικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας (αρθ.149, 1, 23 Συντ.), της διαχείρισης Εθνικών Πάρκων (αρθ. 22 Νομοθέτημα για την προστασία των φυσικών περιοχών και της άγριας χλωρίδας και πανίδας, 04/89), της διαχείρισης της χερσαίας παραθαλάσσιας ζώνης (αρθ.132, 2 Συντ.), της διεθνούς συνεργασίας (αρθ.149, 13 Συντ.) και θεμάτων που αφορούν σε περισσότερες από μία Αυτόνομες Κοινότητες.

Οι αρμοδιότητες περιβάλλοντος που παλαιοτέρα ανήκαν στο υπουργείο **Δημοσίων Έργων, Μεταφορών και Περιβάλλοντος,** μεταβιβάστηκαν στο νεοσύστατο (Μάιος 1996) **Υπουργείο Περιβάλλοντος,** στο οποίο υπάγονται η **Γενική Γραμματεία Περιβάλλοντος** και η **Γραμματεία Πολιτικής Υδάτων και Περιβάλλοντος,** κεντρικό όργανο για την κατάρτιση περιβαλλοντικών προτύπων, συντονισμό με συναφή υπουργικά τμήματα με τις αυτόνομες περιφέρειες, με την ΕΕ και διεθνείς περιβαλλοντικούς οργανισμούς, για εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε εθνικό επίπεδο, προστασία και διαχείριση εθνικών φυσικών παράκτιων πόρων, κ.ά. [UNEP (1996b), p.90].

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος είναι σε συνεργασία με τις τοπικές και αυτόνομες αρχές, υπεύθυνο για την εφαρμογή του **Νόμου περί Ακτών** του **1988** και του **Σχεδίου Ακτών 1993-97** για την προστασία και αποκατάσταση του συνόλου των ισπανικών ακτών. Το Σχέδιο Ακτών, με προϋπολογισμό 150 εκατ. Ptas προβλέπει τις απαραίτητες ειδικές δράσεις για την πρόληψη της περαιτέρω διάβρωσης και υποβάθμισης των ακτών (από ανθρώπινους παράγοντες ή φυσικά φαινόμενα) και για την αποκατάσταση φυσικών υγροτόπων ή ευπαθών οικοσυστημάτων όπως οι αμμόλοφοι [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.96), σ. 76]. Οι αυτόνομες περιφέρειες έχουν αποκτήσει ισχύ και δικαιοδοσία σε επιμέρους θέματα περιβαλλοντικής νομοθεσίας (αρθ. 148, 1, 9 Συντ.) φυσικού σχεδιασμού, αστικής ανάπτυξης και οικιστικής (αρθ.148, 1, 3 Συντ.), διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (αρθ.21 Ν.) για την προστασία των φυσικών περιοχών και της άγριας χλωρίδας και πανίδας 04/1989, δημόσιων έργων περιφερειακού ενδιαφέροντος (αρθ. 148, 1, 4 Συντ.) και δασονομίας (αρθ.148, 1, 8 Συντ.). Η ανομοιογένεια ως προς τη δομή και λειτουργία μεταξύ των περιφερειών προκύπτει από το

γεγονός ότι ορισμένες διαθέτουν τμήματα γενικής προστασίας περιβάλλοντος, ενώ σε άλλες τα εκτελεστικά όργανα είναι αρμόδια για την ανάπτυξη των γενικών κατευθύνσεων της κρατικής διοίκησης.

Σε τοπικό επίπεδο οι κοινοτικές αρχές έχουν καθορισμένες αρμοδιότητες όπως και οι δημοτικές για την αντιμετώπιση ανθυγιεινών, οχληρών και γενικά επιβλαβών δραστηριοτήτων.

Οι ΜΚΟ αποτελούν σχετικά νέο θεσμό στην Ισπανία με σημαντικότερη τη **Συντονιστική Επιτροπή Οργανισμών Προστασίας Περιβάλλοντος (CODA: Coordinadora de Organizaciones de Defensa Ambiental),** που εκπροσωπεί 86 οργανώσεις σε εθνικό επίπεδο και συμμετέχει σε διεθνείς πρωτοβουλίες, όπως: **ICBP, EEB, IUCN.** Σημαντικό είναι επίσης το έργο ιδιωτικών ομάδων περιβαλλοντικής προστασίας για την διατήρηση της χλωρίδας και πανίδας και των αντιστοιχών οικοτόπων.

Μέσω απόκτησης γης κρατικές αρχές και ΜΚΟ **(ADEMA-WWF)** έχουν στόχο τη διατήρηση και προστασία ειδών και των οικοτόπων τους.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

- Σύμφωνα με το **άρθρο 45 του ισπανικού Συντάγματος (1978)** οι εθνικές περιφερειακές και τοπικές δημόσιες αρχές υποχρεούνται στην παρακολούθηση της χρήσης των φυσικών πόρων με σκοπό της βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης και της περιβαλλοντικής προστασίας.
- Το **Νομοθέτημα για το Κυνήγι 01/70 (Ley de Caza)**[12] και το συναφές συμπληρωματικό του **Β. Διάταγμα 506/71**, επίσης συντηρητικής αντιμετώπισης, αφορούν στην προστασία απειλούμενων ειδών ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος μέσω ειδικών ρυθμίσεων στις αυτόνομες περιφέρειες που ανήκουν, ή μέσω της θεσμοθέτησης προστατευόμενων περιοχών.
- Ο **Νόμος για την Προστασία των Φυσικών Περιοχών και της Άγριας Χλωρίδας 04/1989 (Ley de Concervacion de los Espacios Naturales y de la Flora y Fauna Silvestras),** αντικατέστησε το Νόμο Προστασίας των Φυσικών περιοχών 15/1975 [13] επεκτείνοντας το νομικό καθεστώς προστασίας σε όλους τους φυσικούς πόρους. Εισάγει Σχέδια και Οδηγίες για τους φυσικούς πόρους, που λειτουργούν περιοριστικά για άλλα μέσα σχεδιασμού γης που χρησιμοποιούν οι τοπικές αρχές, ενώ η κεντρική διοίκηση εναρμονίζει με οδηγίες της τα εγκεκριμένα από τις Αυτόνομες Περιφέρειες Σχέδια. Διακρίνει **Πάρκα (Parques, αρθ.13), Φυσικά Αποθέματα (Reservas Naturales, αρθ.15)** και **Φυσικά Μνημεία (Monummentos Naturales, αρθ.15)** σπάνια κατηγορία 74 τόπων στο σύνολο της χώρας, κατηγορίας **VI IUCN** και ρύθμισης αρμοδιότητας περιφερειών, και **Προστατευόμενους Τόπους (Paisajes Protegidos, αρθ. 16).**
- Ο **Νόμος για την Προστασία του Εδάφους, 1346/1976 (Ley sobre el Regimen del Suelo y Ordenacio Urbana)** θεσπίζει 3 γενικές κατηγορίες χρήσεων γης: αστικά εδάφη, εδάφη για ανάπτυξη και εδάφη μη προορισμένα για ανάπτυξη με θεσμοθετημένες ειδικά

προστατευόμενες περιοχές. Εφαρμόζεται μέσω πολεοδομικών σχεδίων και **Γενικού Σχεδίου Πολεοδομικής Ανάπτυξης (Plan General de Ordenacion Urbana)** που εκδίδουν τα Δημοτικά Συμβούλια, των οποίων απαιτείται η έγκριση για κάθε είδους χρήση (αστική ανάπτυξη, βιομηχανία, υποδομή, κλπ.). Η έγκριση του Γενικού Σχεδιασμού Πολεοδομικής Ανάπτυξης πραγματοποιείται από τις περιφερειακές αρχές.

- **Ο Νόμος για τις ακτές, 22/1988 (Ley de Costas)** συμπληρώνοντας το ισπανικό **Σύνταγμα του 1978 (αρθ. 132, 2)** αναφέρεται στην καθορισμένη από τη νομοθεσία κρατική ιδιοκτησία (παράκτια ζώνη, χωρικά ύδατα, φυσικούς πόρους, κ.ά.), με σκοπό τη διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα της παράκτιας ζώνης και των φυσικών της χαρακτηριστικών. Θέτει απαγορεύσεις[14] και περιορισμούς εντός αυτής (κεφ. Ι) και θεσπίζει (κεφ.ΙΙ):

- **Ζώνη έμμεσης προστασίας**, 100 μ. πλάτους, διαμορφώνοντας το προς τη χέρσο όριο του αιγιαλού, με απαγορευμένες τις περισσότερες χρήσεις (όπως οικιστική ανάπτυξη, κύριο οδικό δίκτυο υψηλού κυκλοφοριακού φόρτου), και επιτρεπτές ελάχιστες και κατόπιν άδειας από τις αρχές, με εξαίρεση τις γεωργικές δραστηριότητες.
- **Ενδιάμεση ζώνη**, όπου η απαλλοτρίωση έκτασης παρακείμενης σε κρατική ιδιοκτησία είναι δυνατή για τη χορήγηση άδειας ιδιοκτησίας εκεί όπου δεν επιτρέπει ο πολεοδομικός σχεδιασμός. Η μέγιστη απόσταση μεταξύ ιδιοκτησιών σε αστικές και αναπτυξιακές ζώνες είναι 200 μ. για τους πεζούς και 500 μ. για τα δίκυκλα τροχοφόρα.
- **Ζώνη επιρροής**, ελάχιστου πλάτους 500 μ. από την υδατογραμμή, με πιθανή τη μεταβολή των φυσικών χαρακτηριστικών της ακτής. Η εκροή υδατικών και στερεών αποβλήτων[15] είναι απαγορευμένη στην προστατευόμενη περιοχή.[16]

- Το **Β. Νομοθετικό Διάταγμα για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων**.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Ισπανία μέλος (του **ΟΗΕ**, του **ΟΟΣΑ**, του **ΟΑΣΕ,** της **Ευρωπαϊκής Ένωσης**, του **Συμβουλίου της Ευρώπης** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη),** της **Σύμβασης Ramsar (1971)** για τους διεθνούς σημασίας υγροτόπους, της **Σύμβασης CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, της **Σύμβασης της Βόννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών Άγριας Πανίδας, της **Σύμβασης της Βέρνης (1979)** για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος και έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994)** (Π.4.9, .4.10,4.11).Ακολουθεί τους όρους της Οδηγίας της ΕΕ για την προστασία της πτηνοπανίδας, αντιπροσωπευτικά είδη της οποίας είναι προστατευόμενα ως **Εθνικά Αποθέματα Κυνηγίου (Cotos o Reservas Nacionales de Casa).** Έχουν καθοριστεί 3 τόποι **Ramsar** από το 1988 (ως το 1992, ο ένας παράκτιος), ένας τόπος

Παγκόσμιας Κληρονομιάς και 10 **Αποθέματα Βιόσφαιρας,** που δεν ανήκουν στο τμήμα της χώρας στη Μεσόγειο, ενώ στο σύνολο της επικράτειας εντοπίζονται 44 **Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές.** Παράλληλα, στη Βαρκελώνη λειτουργεί το **Κέντρο Καθαρότερης Παραγωγής (CP/RAC)** στα πλαίσια του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP/UNEP).

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Παρά το ικανοποιητικό, γενικά, θεσμικό πλαίσιο, ανεπαρκής χαρακτηρίζεται η εφαρμογή του για την επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο εξαιτίας του δυσδιάκριτου και μη συντονισμένου επιμερισμού αρμοδιοτήτων. Η εισαγωγή το 1978, για πρώτη φορά, της συνταγματικής προστασίας του περιβάλλοντος και η δυνατότητα των 17 αυτόνομων περιοχών στην αρμοδιότητα επιλογής κατάλληλου πρότυπου αυτονομίας για τις ειδικές απαιτήσεις τους, αποτελούν τους βασικούς άξονες ανάπτυξης περιβαλλοντικών πολιτικών.

Εμφανείς είναι οι αποκλίσεις μεταξύ εθνικών και περιφερειακών πολιτικών αναφορικά με την προστασία των ειδών, ενώ το ελλειπές ειδικό θεσμικό καθεστώς προστασίας των φυσικών περιοχών διατηρεί την ανισοκατανομή τους μεταξύ διαφορετικών περιφερειών. Πολλές παράκτιες περιοχές και τόποι μικρότερης έκτασης και σημασίας παραμένουν θεσμικά ακάλυπτοι σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια σχεδιασμού διαχείρισης των χρήσεων τους. Σύμφωνα με τις ΜΚΟ η υιοθέτηση του νόμου προστασίας των ακτών δεν ήταν έγκαιρη, αν και παρά τις δυσκολίες εφαρμογής που συνεπάγεται η αυστηρότητά του, αναμένεται αποτελεσματικός στην προστασία και άρτια διαχείριση του παράκτιου περιβάλλοντος.

9.ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Με την είσοδο της Ισπανίας στην ΕΕ το 1986 κρίθηκε από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς απαραίτητη η συμπλήρωση των περιβαλλοντικών μέτρων και η μεταβίβαση της αρμοδιότητας υλοποίησής τους στις αυτόνομες περιφέρειες, η προετοιμασία και διευθέτηση των απαραίτητων μέσων και οργάνων για εναρμόνιση με τις απορρέουσες από την ένταξη υποχρεώσεις, και η υιοθέτηση προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών αλλοιώσεων από τις κρατικά επιδοτούμενες επενδύσεις και προγράμματα.

Η έως τώρα εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ δεν είναι πλήρως ικανοποιητική εξαιτίας της ανεπάρκειας τεχνολογικών μέσων, περιβαλλοντικής επιμόρφωσης, κ.ά. Η εναρμόνιση προσέγγισε το ελάχιστο επιβαλλόμενο επίπεδο κατά την εφαρμογή της Οδηγίας για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, ενώ σε περιπτώσεις όπως της Οδηγίας για την πτηνοπανίδα σημειώθηκε σύγκλιση.

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα δεν απολαμβάνουν, γενικά, άμεσης προτεραιότητας από τους κρατικούς φορείς παρά το πρόσφατα αυξημένο ενδιαφέρον τους, ενώ οδηγίες όπως εκείνη περί προστασίας οικοτόπων με υποδεικνυόμενο το ποσοστό (17%) προστατευόμενης έκτασης στην επικράτεια (1, 2% το 1988) δεν έχουν ακόμη την απαιτούμενη ανταπόκριση. Αντίθετα, οι

ΜΚΟ και ιδιαίτερα η **CODA** ενεργοποιούνται στην εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με εκείνη της ΕΕ και στην κατάρτιση ενημερωτικών και επιμορφωτικών προγραμμάτων, παρά την ανεπάρκεια των απαραίτητων κονδυλίων.

Μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχουν χρηματοδοτηθεί μελέτες ολοκληρωμένης διαχείρισης υγρότοπων μεσογειακού τύπου στους: *Laguna de Fuentepiedra, Salinas de Cabo de Gata, Marismas del Odiel, Lagunas interiores de Cadiz* και *Marismas del Guadalquivir* στην Andalucia (εκπονημένες από την **Agencia de Medio Ambiente**), και στους *Delta del Ebro, Albufera de Valencia, Laguna del Hondo, Albufera de Alcudia* και *Albufera de Grao* στην ανατολική Ισπανία και στις Βαλεαρίδες (από το **Fundacion Jose Maria Blanc**). Η συμβολή των κοινοτικών χρηματοδοτικών μέσων **ACE**[17], **MEDSPA**[18] και **LIFE**[19] έχει αποδειχθεί σημαντική στον τομέα της περιβαλλοντικής διαχείρισης και προστασίας.

Στον τομέα του περιβάλλοντος το ήμισυ σχεδόν της ενίσχυσης που χορηγήθηκε στη χώρα το 1996 στα πλαίσια του **Ταμείου Συνοχής** της **ΕΕ,** διατέθηκε για έργα εξυγίανσης, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων, υδροδότησης κυρίως στα περίχωρα της Μαδρίτης και στις Βαλεαρίδες και Κανάριες νήσους, βελτίωσης αστικού περιβάλλοντος και αναδάσωσης περιοχών που έχουν πληγεί από διάβρωση ή απερήμωση [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997γ), σ. 22].

4.2.2 ΓΑΛΛΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεγαλύτερη από τις ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες Γαλλία με έκταση (χωρίς τα υπερπόντια εδάφη της) 543.356 τ.χλμ. (το 10% της οποίας αποτελεί προστατευόμενη περιβαλλοντικά περιοχή, με το 9% μόνο μερικώς) (Δ.4.2) και -74% αστικό και 26% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 57.206.000 κατ. στηρίζει την ανεπτυγμένη οικονομία της (μια από τις ισχυρότερες παγκοσμίως) στην πολυδιάστατη βιομηχανική (Π.4.1) και την αγροτική παραγωγή[20] και στον ευρύτερο τριτογενή τομέα (κυρίως στον τουρισμό[21] που αποφέρει άνω των 553 δις FF ετησίως (1995). Από τις 22 επί ευρωπαϊκού εδάφους μητροπολιτικές περιοχές της χώρας οι 3 έχουν μέτωπο στη Μεσόγειο (*Languedoc-Roussillon, Provence-Alpes-Cote d' Azur* και *Corse (Κορσική),* με πληθυσμιακή πυκνότητα μεταξύ 200- 500 κατ./ τ.χλμ.

Ισχυροποιημένη εμφανίζεται η οικολογική συνείδηση του πληθυσμού κυρίως για θέματα που αφορούν στην περιφέρεια της Μεσογείου, παρά την πρόσφατη μη ευνοϊκή κατεύθυνση της κυβέρνησης σε ζητήματα γενικού περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος (Π.4.2).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Από τα 5.000 χλμ. μήκους συνολικής ακτογραμμής τα 1.703 χλμ. αντιστοιχούν στις ακτές της Μεσογείου (Π.4.4, 4.6, 4.7) με καθοριστική την επίδρασή της στο κλίμα και τη χλωρίδα[22]. Το *Languedoc-Roussillon* (214 χλμ. ακτογραμμής) χαρακτηρίζεται από λιμνοθάλασσες και ελώδεις

εκτάσεις, -μόνιμους ή εποχικούς- βιότοπους ποικιλιών πτηνοπανίδας και αμμοθίνες, ενώ το συνορεύον με την Ισπανία βραχώδες τμήμα της ακτής εμφανίζει κοραλλιογενείς σχηματισμούς και πλούσια θαλάσσια πανίδα[23]. Στην περιοχή δεν υπάρχει η δυνατότητα σχηματισμού αξιόλογων λιμένων.

Η *Provence-Alpes-Cote d'Azur* (687 χλμ. ακτογραμμής) με αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό ευνοεί τη διαμόρφωση λιμένων όπως της Μασσαλίας και της Τουλόν. Η σημαντικότερη οικολογικά περιοχή της είναι το *Camargue*[24] μεγάλο δέλτα μεταξύ *Grand Rhone* και *Petit Rhone* με αμμώδη παράλια, αμμοθίνες, αλυκές και λιμνοθάλασσα, βιότοπος 300 ειδών πτηνοπανίδας και ο μόνος τόπος αναπαραγωγής φλαμίνγκος και ερωδιών στη χώρα . Ανατολικά του *Camargue* όπου συναντάται βραχώδης ακτή, αλυκές και λιμνοθάλασσα, εντοπίζονται οι σημαντικοί τόποι πτηνοπανίδας: *Iles Marseillaises* και *Iles d' Hyeres* (αρχιπέλαγος βραχονησίδων με μακκί βλάστηση).

Στην *Corse* (Κορσική, 802 χλμ. ακτογραμμής) με υγροτόπους, λιμνοθάλασσες και έλη με παράλια και αμμοθίνες στην ανατολική πλευρά, και το *Golfo di Porto*, με κολπίσκους, με βραχώδεις ακτές στην δυτική, εντοπίζονται ποικιλίες ενδημικών ειδών χλωρίδας και πανίδας. Οι γειτονικές βραχονησίδες αποτελούν αποικίες θαλάσσιας πτηνοπανίδας.

Οι παραπάνω 3 μητροπολιτικές περιοχές απαρτίζονται συνολικά από 13 διαμερίσματα από τα οποία τα 9 είναι παραθαλάσσια.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΟΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Κύριες χρήσεις γης στην παράκτια ζώνη συνιστούν οι:

• **Αστικοποίηση:** που όπως και στις υπόλοιπες παράκτιες περιοχές της χώρας εμφανίζεται ως συνέπεια της βιομηχανικής και τουριστικής επέκτασης και των αστικών δραστηριοτήτων. Ο πληθυσμός της μεσογειακής ζώνης παρουσίασε αύξηση από 3.290.000 κατ. το 1872 σε 6.131.900 κατ. το 1982 [GOUDERT E. (1991), p.34], η οποία εξακολουθεί με ταχείς ρυθμούς, ενώ η ετήσια μέση αύξηση προσεγγίζει το 6% (με εθνικό μ.ο. μέχρι 4, 1%) με ένταση σε παράκτιους δήμους (σε περιφέρειες των οποίων υπερβαίνει το 15%). Το σύνολο της συγκέντρωσης αστικοποίησης αφορά στο 35% της ακτογραμμής της PACA, στο 21% του LR και στο 4% της Corse, ενώ τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα τοποθετούνται στα παράλια του ηπειρωτικού τμήματος και είναι: η Μασσαλία (807.726 κατ. και με τα προάστια 1.087.276 κατ.) με ισχυρή βιομηχανία και το μεγαλύτερο επιβατικό λιμάνι της χώρας, η Τουλόν (473.353 κατ.) με μεγάλο πολεμικό ναύσταθμο, η Νίκαια (475.459 κατ.) και οι Κάννες (335.353 κατ.) δημοφιλή θέρετρα της νότιας Γαλλίας και της Μεσογείου, αλλά και η Αντίμπ και η Μαντόν.

• **Γεωργία:** Αποτέλεσμα της γεωργικής πολιτικής της ΕΕ ήταν η κατάργηση της επέκτασης των αγροκαλλιεργειών[24] στην ευαίσθητη προστατευόμενη ζώνη της ακτής με την ανάκτηση των αντίστοιχων εδαφών. Εξάλλου πρόσφατες πρωτοβουλίες ευνόησαν την περιοχή του Languedoc

όπως η κατασκευή του αρδευτικού συστήματος Ροδανού-Μονπελιέ, του μεγαλύτερου ευρωπαϊκού μεταπολεμικού δικτύου, με σκοπό την βελτίωση της γεωργικής παραγωγής, που οδήγησε στη μετατροπή της τοπικής αμπελουργίας σε καλλιέργειες οπωροφόρων, χωρίς όμως την ανάλογη απόδοση εξαιτίας των ποσοστώσεων που επιβάλλει η ΕΕ. Επισημαίνεται πως το ποσοστό απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού στον αγροτικό τομέα είναι αρκετά μεγάλο στην Corse και στο Languedoc- Roussillion: 15, 9% και 12, 9% αντίστοιχα έναντι του μ.ο. 8, 8% της χώρας.

• **Αλιεία:** με συγκέντρωση των κύριων αλιευτικών κέντρων στο Languedoc- Roussillon.

• **Βιομηχανία:** που ως στυλοβάτης της οικονομίας και ενισχυόμενος τομέας μέσω των διεθνών συναλλαγών ευνοείται από την πλεονεκτική παράκτια χωροθέτηση λόγω μειωμένου μεταφορικού κόστους και δυνατότητας υδατικών παροχών. Εκτός από τους παραδοσιακούς αρμονικά καταμερισμένους παράκτια κλάδους εγκαταστάθηκαν και νέοι με απαιτήσεις ευρύτητας χώρου (λ.χ. βιομηχανίες μετατροπής πρώτων υλών με προέλευση τις υπερπόντιες κτήσεις). Η έκταση της βιομηχανικής χρήσης στην PACA αντιστοιχεί στο 11% της ακτογραμμής δηλαδή σε 76 χλμ., στην LR 2% ή 4 χλμ., και στην Corse 0, 2% ή 2 χλμ. Σημαντική βιομηχανική ζώνη διαθέτει η Μασσαλία (με ναυπηγεία, μεταλλοβιομηχανίες κ.ά.) και η Φος (διυλιστήρια). Η περιοχή του Languedoc στη δεκαετία του 1980 μεταβλήθηκε σε μητρόπολη της υψηλής τεχνολογίας στη Γαλλία, κυρίως μετά την εγκατάσταση στο Μονπελιέ της μεγαλύτερης βιομηχανικής μονάδας της IBM στη χώρα.

• **Τουρισμός:** που με την εισροή επισκεπτών κατά την θερινή περίοδο γίνεται αιτία διπλασιασμού του παράκτιου πληθυσμού[25]. Παραδοσιακά, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα η πιο ανεπτυγμένη τουριστικά περιοχή της Ν. Γαλλίας είναι η Cote d'Azur (Κυανή Ακτή) στην PACA. Στο Languedoc-Roussillon η πραγματοποίηση του πρόσφατου ομώνυμου προγράμματος τουριστικής ανάπτυξης αποδείχθηκε οικονομικά επιτυχής αλλά ακατάλληλη για το συγκεκριμένο φυσικό περιβάλλον. Ο αριθμός των τουριστών της περιοχής αυξήθηκε από 500.000 το 1965 σε περίπου 4 εκατ. σήμερα, ως συνέπεια του τεράστιου συγκροτήματος κτιριακών εγκαταστάσεων αναψυχής (280.000 τουριστικά καταλύματα) κατά μήκος της παλαιότερα αναξιοποίητης ελώδους ακτής. Η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη μέσω της διαχείρισης της γης σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως το Camargue (με άνω του ενός εκατ. επισκεπτών ανά έτος) και η Corse, συχνά συνδέεται με βραχυπρόθεσμα ιδιωτικά οικονομικά οφέλη ασύμβατα με την περιβαλλοντική προστασία.

Άλλες δραστηριότητες της παράκτιας ζώνης είναι η **εξαγωγή της αμμώδους και κροκαλοπαγούς κάλυψης** των παραλίων με άμεσες συνέπειες στην οικολογία και την αισθητική του τοπίου, και το **κυνήγι** (με αύξηση 60% την τελευταία 20-25ετία) επιβλαβές στο φυσικό

περιβάλλον (οικοσυστήματα), που ειδικά στην *Camargue* αποστερεί σημαντικό μέρος της νηκτικής πτηνοπανίδας, η παραγωγή της οποίας έχει αξιόλογη συμβολή στην εθνική οικονομία.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα, γενικά, εθνικού επιπέδου περιβαλλοντικά προβλήματα αφορούν στην αντιμετώπιση της ηχορρύπανσης, στην αποκατάσταση μολυσμένων χερσαίων και υδατικών περιοχών, στη διάθεση αποβλήτων και στην κατασκευή μονάδων επεξεργασίας τους, καθώς και στη διαχείριση και προστασία των φυσικών πόρων και του τοπίου.[26]

Τα τοπικά και ιδιαίτερα ζητήματα της μεσογειακής λεκάνης επικεντρώνονται στις συνέπειες της εκτεταμένης και συχνά ανεξέλεγκτης ανάπτυξης του τουρισμού (με αύξηση των παραθεριστικών κατοικιών), της αναψυχής και των άλλων παράκτιων χρήσεων που η πυκνότητα της συγκέντρωσής τους συνεπάγεται τη ρύπανση των ακτών, τη συνεχιζόμενη εξαφάνιση οικοτόπων εθνικής και διεθνούς σημασίας και στη διαχείριση των θαλάσσιων και χερσαίων προστατευόμενων περιοχών [UNEP (1996b), p. 87].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Το **Υπουργείο Περιβάλλοντος**[27] **(Ministere de l' Environnement)** με τη νέα του μορφή από το 1995, αρμόδιο για συναφή θέματα, αποτελείται από 4 κύρια τμήματα: **Διεύθυνση Υδάτων, (Direction de l' Eau), Διεύθυνση Πρόληψης Ρύπανσης και Κινδύνων (Direction de la Prevention des Pollutions et des Risques), Γενική Διεύθυνση Διοίκησης και Ανάπτυξης (Direction Generale de l' Administration et du Developpement)** και **Διεύθυνση Φύσης και Τοπίου (Direction de la Nature et des Paysages).**

Η διαχείριση των εθνικών προστατευόμενων περιοχών πραγματοποιείται σε τοπικό επίπεδο (περιφερειακό, διαμερισματικό ή δημοτικό) μέσω οργάνων διαχείρισης. Σημαντική είναι η συμβολή 11 κρατικών οργάνων που υπάγονται στη (μη αποκλειστική) τεχνική διοίκηση του Υπουργείου: 7 γραφείων διαχείρισης υδατικών πόρων για κάθε υδρογραφική περιφέρεια, 7 εθνικών πάρκων για τη διαχείριση εθνικών πάρκων, του **Institut francais de l' environnement** (Ιδρύματος Στατιστικής και Πληροφόρησης του Υπ. Περιβάλλοντος), του **Agence de l' environnement et la maitrise de l' energie** (για την ηχορρύπανση, την ατμοσφαιρική και εδαφική ρύπανση, τη διάθεση αποβλήτων, τις τεχνολογίες απορρύπανσης, κ.ά.), του **Institut national de l' environnement industriel et des risques** (για την τεχνική αρωγή στη βιομηχανία για την πρόληψη επιπτώσεων), του **Agence nationale pour la gestion des dechets radioactifs** (για τη διαχείριση των ραδιενεργών αποβλήτων), του **Office national des forêts** (για τη διαχείριση των δασών), του **Conceil superie de la peche** (για θέματα αλιείας), του **Museum national d' histoire naturelle** [UNEP(1996b), p. 87] και του **Conservatoire de l' Espace Littoral et des Rivages Lacustres (CELRL).**

Το CELRL με ίδρυση το 1975, για την προστασία της παράκτιας ζώνης και των λιμναίων ακτών με σκοπό την "άσκηση μιας πολιτικής εδαφικής προστασίας της παράκτιας χώρας με σεβασμό προς τα φυσικά τοπία και την οικολογική ισορροπία", έχει τη δυνατότητα προτάσεων μέτρων κατάλληλων για τη αποφυγή "κάθε είδους ανοικοδόμησης σε εδάφη παρακείμενα με εκείνα του δημόσιου θαλάσσιου τομέα" [BOULEAU S. (1993), σ.σ. 173-177].

Βασικό στόχο του ιδρύματος αποτέλεσε η απόκτηση -με κάθε νόμιμο μέσο- 388 αρχικά, απειλούμενων κυρίως, φυσικών εκτάσεων παράκτιων ή παρόχθιων (λιμναίων), επιφάνειας άνω των 1000 εκτ.[28] (με απαγορευμένη την ανοικοδόμηση, το camping και την κυκλοφορία οχημάτων), ελεύθερων στο κοινό. Μεταξύ 1976-1995 ο φορέας δαπάνησε 1, 54 δις FF για την αγορά και κτηματογράφηση 450.000 στρ. εκτάσεων σε ακτογραμμή 600 χλμ. [OECD (1997)]. Η πραγματοποίηση των σχεδίων διαχείρισης είναι συνήθως αρμοδιότητας τοπικών φορέων (σ' Επίπεδο κοινοτήτων ή διαμερισμάτων) [UNEP (1996b), p.87] του **Εθνικού Γραφείου Δασών (Office National des forets).**

Σημαντικό είναι το έργο της **SPPPI (Διαρκούς Γραμματείας για την Πρόληψη της Βιομηχανικής Ρύπανσης)** που συνένωσε όλους τους ενδιαφερόμενους παράγοντες (τους τοπικούς φορείς, το κοινό, την τοπική βιομηχανία, τους δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς) σε δεκαετή κοινή προσπάθεια για τη διατήρηση και αποκατάσταση της μεγαλύτερης ευρωπαϊκής λίμνης αλμυρού ύδατος *L' etang de Berre*, πλησίον της Μασσαλίας, με στόχο τη μείωση στο ήμισυ της βιομηχανικής ρύπανσης.

Εξάλλου, μεταξύ 1994-96 ενισχύθηκε με 1600 εκατ. FF ο προϋπολογισμός της **Εταιρίας Υδάτων Rhone- Mediterranee- Corse** για τη χρηματοδότηση απορρύπανσης ακτών (με δαπάνες για εγκαταστάσεις επεξεργασίας ύδατος, αποκατάσταση της *Etang de Berre*, του ποταμού Ροδανού, και άλλες δράσεις) [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), σ. 76].

Σε περιφερειακό επίπεδο οι υπαγόμενες στο Υπουργείο Περιβάλλοντος **Περιφερειακές Διευθύνσεις Περιβάλλοντος (Directions Regionales de l' Environnement)** αποτελούν ειδικά κοινωνικοοικονομικά όργανα του κράτους.

Η ισχύς των ολιγάριθμων ΜΚΟ **[Fédération de Parcs Naturels Regionaux de France, Fonds Francais pour la Nature et l' Environnement, Ligue Francaise pour la Protection des Oiseaux (LPO)]** είναι περιορισμένη. Στην **Εταιρία για τη Μελέτη και Προστασία της Φύσης (Societe pour l' Etude et la Protection de la Nature)** ανήκει μεγάλο τμήμα φυσικών πόρων.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Μέχρι το 1960 η προστασία των εξωαστικών φυσικών περιοχών ρυθμιζόταν από το **Νόμο** της **02.05.1930 για την προστασία φυσικών μνημείων και τόπων**. Σήμερα, το κύριο θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των φυσικών οικοτόπων συνιστούν:

- Ο **Νόμος για τα Εθνικά Πάρκα (Ν. 607708)** του 1960 που παρέχει το γενικό πλαίσιο θεσμοθέτησης **Εθνικών Πάρκων (Parcs Nationaux),** δηλαδή των μεγαλύτερων προστατευόμενων περιοχών, των οποίων η ίδρυση καθορίζεται από αντίστοιχα διατάγματα. Τα Πάρκα, αποτελούμενα από την κεντρική και αυστηρά προορισμένη για φυσική προστασία ζώνη και την περιφερειακή, εκπροσωπούνται στο παράκτιο τμήμα της χώρας από το νησιωτικό και θαλάσσιο πάρκο του Port Cros έκτασης 2.500 εκτ. και μήκους ακτογραμμής 22 χλμ.
- Ο **Νόμος για την Προστασία της Φύσης (Ν.76629) της 10.07.1976** για τη θέσπιση **Φυσικών Αποθεμάτων,** των οποίων η προστασία, χρήση και διαχείριση καθορίζεται (σε ατομική βάση) απο αντίστοιχα διατάγματα. Τα 91 (το 1992) συνολικά φυσικά αποθέματα (από τα οποία τα 20 παράκτια ή και θαλάσσια, με ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον, χλωρίδα, πανίδα και γεωλογικά χαρακτηριστικά) είναι κρατικής, δημοτικής ή ιδιωτικής ιδιοκτησίας, ενώ το 35% αυτών διαχειρίζεται, πλέον, από οργανισμούς περιβαλλοντικής προστασίας.

Ειδική νομοθεσία εφαρμόζεται για τους εθνικούς βιολογικούς πόρους, τις επιλεγμένες περιοχές, τα περιφερειακά εθνικά πάρκα, κ.ά.

Για την προστασία των παραπάνω περιοχών εφαρμόζονται:

- Το **Νομοσχέδιο της 10.07.1975,** που προβλέπει τη δημιουργία εθνικού δημόσιου οργάνου **(CELRL)** για την προστασία των παράκτιων και παρόχθιων (λιμναίων) περιοχών[29].
- Ο **Νόμος 86-2 της 03.01.1986,** για την ανάπτυξη, προστασία και εξέλιξη των παράκτιων περιοχών, γνωστός ως **Νόμος για τις Ακτές (La Loi Littoral)** που αφορά σε σύστημα πολεοδομικού και χωροταξιακού σχεδιασμού με *zoning* για την προστασία των φυσικών περιοχών και ανάπτυξη της ενδοχώρας για την αντιμετώπιση της υπερφόρτισης των ακτών. Σε ζώνη πλάτους 100 μ. απο την ακτογραμμή απαγορεύεται η ανοικοδόμηση, ενώ απαιτείται η αποκατάσταση του φυσικού σχηματισμού των ακτών στην περίπτωση αλλοίωσης του από την κατασκευή λιμενικών ή άλλων έργων.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Γαλλία (μέλος του **ΟΗΕ,** του **ΟΟΣΑ,** του **ΟΑΣΕ**, της **Ευρωπαϊκής Ένωσης,** του **Συμβουλίου της Ευρώπης** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη)** έχει εγκρίνει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, συμμετείχε στη **Σύμβαση Ramsar (1971)** για τους υγρότοπους διεθνούς σημασίας, στην **Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Παρίσι 1972),** αλλά όχι στις συνθήκες **Βέρνης (1979)** και **Βόννης (1979),** τις οποίες συνυπέγραψε αλλά δεν επικύρωσε, κά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Μόνο ένας τόπος **Ramsar** έχει καθοριστεί στη Μεσόγειο (το *Camargue*), δύο τόποι **Διεθνούς Φυσικής Κληρονομιάς,** παράκτιοι, από τους οποίους ο ένας στη Μεσόγειο (*Golfe de*

Porto, Corse), ενώ κατά μήκος της ακτής επίσης εντοπίζεται στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης ένα **Βιογενετικό Απόθεμα**, ένα **Απόθεμα Βιόσφαιρας,** κλπ. Στη *Sophia Antipolis* (Αντίμπ) κοντά στη Νίκαια λειτουργεί -μετά από απόφαση του **Διακυβερνητικού Συμβουλίου του Σπλιτ** το 1977- το **Κέντρο Περιφερειακών Δραστηριοτήτων (Regional Activity Center),** αρμόδιο για την κατάρτιση του **Blue Plan** και στη Μασσαλία η **Γραμματεία Προστασίας Παράκτιων Ιστορικών Τόπων** του **Μεσογειακού Σχέδιου Δράσης (MAP).**

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στην παράκτια ζώνη εντοπίζονται λίγες μόνο θεσμικά προστατευόμενες περιοχές όπως τα Φυσικά Αποθέματα και τα Εθνικά Πάρκα (κυρίως στις κεντρικές ζώνες τους). Οι συναφείς πολιτικές του CELRL έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές αλλά για την υλοποίση τους απαιτείται σημαντικό μέρος δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού, ενώ από την εφαρμογή του Νόμου για τις ακτές του 1986 αναμένονται πιο μακροπρόθεσμα αποτελέσματα για την πληρέστερη αποτίμηση της συμβολής του. Η διοικητική αποκέντρωση είχε ως συνέπεια την εφαρμογή αξιόλογων πρωτοβουλιών σε περιφερειακό και διαμερισματικό επίπεδο.

9.ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ενώ ο σχεδιασμός της περιβαλλοντικής νομοθεσίας πραγματοποιείται σε επίπεδο κεντρικής κυβέρνησης από το αρμόδιο υπουργείο και τους υπαγόμενους σε αυτό φορείς, η εφαρμογή των οδηγιών της ΕΕ ρυθμίζεται μέσω διοικητικών μέτρων όπως υπουργικών διαταγμάτων, εγκυκλίων, κ.ά.

Το άρθ. 2 του Νομοθετήματος Περιβαλλοντικής Προστασίας προαπαιτεί Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων **(EIS)** για την ανάπτυξη προγραμμάτων και έργων. Από την έναρξη της εφαρμογής του καταρτίζονται άνω των 6.000 ΜΠΕ ετησίως. Παράλληλα, η εφαρμογή της Οδηγίας της 27.06.1985 της ΕΕ απαιτεί την ευθυγράμμιση της γαλλικής νομοθεσίας όσον αφορά στη συναφή με τις ΜΠΕ επιμόρφωση του κοινού (σύμφωνα με το άρθ. 6-2) και στη συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων.

Αποτελεσματικές έχουν ως τώρα αποδειχθεί οι εφαρμογές κοινοτικών ρυθμίσεων περιβαλλοντικής προστασίας (πχ επιβολή φορολογίας στη ρύπανση υδάτων, στην εκροή αποβλήτων λιπασμάτων κλπ) και προγραμμάτων όπως τα **PIM**[30], το **ACE**[31], το **MEDSPA**[32], το **LIFE**[33], το **ENVIREG**, κ.ά. Επίσης, μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για το *Camargue*, το *complaixe lagunaire Palavasien*, την *Etang de Thau*, την *Etang de Bages- Sigean* και την *Etang de Salses- Leucate* της Ν. Γαλλίας, εκπονημένη από το **Station Biologique de la Tour du Valat.**

4.2.3 ΜΟΝΑΚΟ

4.2.4 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ελάχιστης έκτασης (μόλις 1, 95 τ.χλμ. ή σχεδόν 2, 5 εκτ.) μεσογειακό και ευρωπαϊκό (μετά το Βατικανό) κράτος Μονακό, στο τελευταίο τμήμα της μεσογειακής ακτής της Γαλλίας με -100% αστικό- πληθυσμό (Δ.4.1) 29.867 κατ. το 1990 και πυκνότητα 15.321 κατ./τ.χλμ. (τη μεγαλύτερη παγκοσμίως) (Π.4.7), αποτελεί στο σύνολο του παράκτια ζώνη (μήκους 4 χλμ.).

Για τη βασισμένη, στην ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα (70%ΑΕΠ) και ιδιαίτερα του τουρισμού, εθνική οικονομία (Π.4.2) η σημασία των ακτών είναι καθοριστική. Ωστόσο, η προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων δεν περιλαμβάνεται στα θέματα πρώτης προτεραιότητας (Π.4.2).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στο πεδινό έως λοφώδες ανάγλυφο της χώρας με την αρκετά διαμελισμένη ακτογραμμή διακρίνεται η βραχώδης χερσόνησος του κυρίως Μονακό και οι δύο εκατέρωθεν κολπώσεις-λιμένες. Το διακρινόμενο σε 4 τμήματα σύνολο της επικράτειας αντιπροσωπεύει παραθαλάσσια οικιστική ζώνη 2 μιλ. περίπου, που περιλαμβάνει λιμένες αναψυχής, φυσικές ακτές, τεχνητά τμήματα παραλίων και προσχώσεις, ενώ είναι εμφανής η έλλειψη καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Στις ζώνες ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος εντάσσονται οι θαλάσσιοι πόροι του Λαβόρτο (φυσικά αποθέματα θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας) 400 μ. ακτογραμμής και οι κοραλλιογενείς σχηματισμοί.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

- **Αστικοποίηση:** Στην ζώνη γύρω από τους λιμένες σημειώνεται συγκέντρωση ποικιλίας χρήσεων γης και δραστηριοτήτων. Οι μόνοι εναπομείναντες χώροι προς ανάπτυξη είναι οι προσχώσεις. Η χώρα θεωρείται 100% αστικοποιημένη.
- **Βιομηχανία:** (15% των εθνικών δραστηριοτήτων) με σύνολο 3.000 απασχολούμενους σε κλάδους φαρμακοβιομηχανίας, χημικών τροφίμων, ηλεκτρικών ειδών, κ.ά.
- **Τουρισμός:** (20% των εθνικών οικονομικών δραστηριοτήτων) με μεγαλύτερη κίνηση στην περιοχή του Μόντε Κάρλο. Η πλειονότητα των επισκεπτών αντιπροσωπεύει ημερήσιο τουρισμό (245.000 αλλοδαποί επισκέπτες το 1992), ενώ γίνονται προσπάθειες αναβάθμισης της υποδομής και στροφή πρός τον επιχειρηματικό-συνεδριακό τουρισμό (Π.4.3).
- **Εμπόριο:** (20% των εθνικών οικονομικών δραστηριοτήτων) με κύρια χωροθέτηση και διεξαγωγή στην περιοχή Λα Κονταμίν.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα του Μονακό σχετίζονται με τις υδατικές πηγές, τις επιπτώσεις του τουρισμού και τις θαλάσσιας ρύπανσης με επιβλαβή αποτελέσματα στους

ενάλιους κοραλλιογενείς σχηματισμούς. Εξάλλου, η έλλειψη φυσικού χώρου ως ανασταλτικής παραμέτρου για την ανάπτυξη, δημιουργεί επιπλέον πιέσεις στο περιβάλλον.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ-ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η υπό το **Τμήμα Δημοσίων Εργων και Κοινωνικών Υποθέσεων (Departmement des Travaux Publiques et des Affaires Sociales), Υπηρεσία Περιβάλλοντος (Service de l' Environnement)** [UNEP (1996b), p. 89], είναι επιφορτισμένη με θέματα κατάρτισης, επίβλεψης και εφαρμογής περιβαλλοντικών ρυθμίσεων (για την διατήρηση ζωνών πρασίνου, το καθεστώς ιδιοκτησίας των παραλίων, την προστασία των παράκτιων υδάτων, των οικοτόπων και της βιοποικιλότητας), προώθησης περιβαλλοντικής προστασίας μέσω της ενημέρωσης του κοινού και εξέτασης της ποιότητας του περιβάλλοντος και των ρυπογόνων αιτίων.

Η **Υπηρεσία Πολεοδομίας και Οικισμού** είναι αρμόδια για την κατάρτιση πολεοδομικών σχεδίων (με καθορισμό ζωνών χρήσεων γης), οικοδομικών κανονισμών και ρυθμίσεων για την προστασία της κρατικής ιδιοκτησίας, κ.ά.

Η μοναδική ΜΚΟ για την προστασία του περιβάλλοντος στην χώρα **(L' Association Monegasgue pour la Protection de la Nature)** [PASTORELLI J. (1996), p. 4] δραστηριοποιείται στον τομέα της προστασίας των θαλάσσιων φυσικών πόρων του Λαβόρτο και των κοραλλιογενών σχηματισμών.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί από τις συναφείς βιβλιογραφικές πηγές ή από επίσημη εθνική εκπροσώπηση του κράτους.

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το Μονακό (μέλος του **ΟΗΕ**, του **ΟΑΣΕ,** κ.ά.) έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου απο την ρύπανση, και τα τέσσερα πρωτόκολλα της ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** όπως και τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το διεθνές Εμπόριο Απειλουμένων με Εξαφάνιση Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, τη **Σύμβαση της Βέρνης (1979) για την διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος,** τη **Σύμβαση της Βιέννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών Άγριας Πανίδας, κ.ά. (π.4.9, 4.10, 4.11). Εξάλλου, συμμετέχει στη **Συμφωνία Ramoge** με τη Γαλλία και την Ιταλία για την εξασφάλιση της οικολογικής ισορροπίας της περιφέρειας.

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η κατάσταση του περιβάλλοντος της χώρας χαρακτηρίζεται γενικά ικανοποιητική, ενώ η εφαρμογή των συναφών -με ατέλειες αν και αυστηρών- πολιτικών αναμένεται να οδηγήσει σε

τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα σχετικά με τη διάσωση και προστασία των φυσικών πόρων.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Δεν υφίσταται συνεργασία, λήψη, ή παροχή, οικονομικής υποστήριξης της χώρας από και προς την ΕΕ. Συνδέεται κυρίως με μεμονωμένα κράτη μέλη της όπως η Γαλλία και η Ιταλία, με συνεργασίες σε ζητήματα οικολογικής ισορροπίας της περιφέρειας, αλλά και στα πλαίσια εκδηλώσεων όπως του **Ευρωπαϊκού Έτους για την Προστασία της Φύσης (1995),** κ.ά.

4.2.4 ΙΤΑΛΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σχηματίζοντας μια από τις τρεις μεγάλες χερσονήσους της Ν. Ευρώπης, η Ιταλία με έκταση 301.302 τ.χλμ. (το 7% της οποίας αποτελεί προστατεύομενη περιβαλλοντικά περιοχή, με το 6% μόνο μερικώς) (Δ.4.2) και -69% αστικό και 31% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 56.411.290 κατ. (1991) περίπου, βασίζει την ανεπτυγμένη οικονομία της (Π.4.1) στην ισχυρή βιομηχανία και στον τριτογενή τομέα με αιχμή στον τουρισμό[34] (3% του ΑΕΠ).

Από τις 20 αυτόνομες περιοχές της οι 15 είναι παράκτιες και ανήκουν: οι 13 στην *ηπειρωτική χώρα (Λιγυρία, Τοσκάνη, Λάτσιο, Καμπανία, Καλαβρία, Μπασιλικάτα, Απουλία, Μολίζε, Αμπρούτσι, Μάρκε, Εμίλια-Ρομάνα, Βένετο, Φρίουλι-Βενέτσια-Τζούλια*) και οι 2 στην νησιωτική (*Σαρδηνία, Σικελία*).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Με ιδιαίτερο οριζόντιο διαμελισμό, οι συνολικού μήκους 7.456 χλμ. ακτές χαρακτηρίζονται από αμμώδη παράλια με αμμοθίνες (όπως στη δυτική ακτή της Σαρδηνίας, την νοτιοδυτική της Σικελίας και την ακτή του Βένετο, ειδικά, κοντά στό δέλτα του *Po (Πάδου),* ελώδεις εκτάσεις και λιμνοθάλασσες (όπως της *Βενετίας*, η *Grado Marano* στο *Φρίουλι* στο βόρειο τμήμα της χώρας και οι *Valli di Comacchio*, νότια των εκβολών του *Po*), και βραχώδη παράλια (στό μεγαλύτερο τμήμα της ακτής της Σαρδηνίας, της Σικελίας, της Λιγυρίας και σε τμήματα της Ν. Ιταλίας)[35].

Γενικά, το 40% των ακτών είναι ,"υψηλές" ενώ το 60% χαμηλές (Π.4.4), μεγάλο τμήμα των οποίων προτιμάται για χωροθέτηση αστικών, αγροτικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων.

Η -τυπική μεσογειακή- παράκτια χλωρίδα παρουσιάζεται σοβαρά απειλούμενη εξαιτίας ανθρωπογενών και άλλων δραστηριοτήτων, κυρίως στις περιοχές του δέλτα του *Po* και του *Arno,* ενώ στην Σαρδηνία και σε τμήματα της Σικελίας διατηρείται σχεδόν αναλλοίωτη, (όπως και στην ακτή *Cilento,* στην ακτή κοντά στο *Gargano,* την *Penninsola Sarrentina* κλπ.). Παράκτια δάση συναντώνται στις ακτές της Αδριατικής, όπως στήν περιοχή της Πεσκάρα, του Βένετο και της Ραβέννα.

Αναφορικά με την πανίδα, περιοχές ωοτοκίας θαλάσσιας χελώνας εντοπίζονται στην Απουλία στην ακτή από το *Λέτσε* ως την *Gallipoli* και στη νησίδα *Lampendusa*, ενώ το είδος απειλείται με εξαφάνιση στη νότια Σικελία και στην ανατολική Σαρδηνία (Ειδικά στόν κόλπο του *Orosei*) συμφωνα με εκτιμήσεις ερευνών του **MEDASSET (1990-91)**[36], σε άνω των 750 χλμ. ακτογραμμής της νήσου..Με εξαφάνιση απειλείται και το είδος της μεσογειακής φώκιας (*Monachus monachus*) στην δυτική (κυρίως στο *Cala-Gocone*) και στην ανατολική ακτή της Σαρδηνίας (κόλπος του *Orosei*), του οποίου έχει προταθεί η θεσμοθέτηση ως **θαλάσσιου αποθέματος.**

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Κύριες χρήσεις στις παράκτιες ζώνες αντιπροσωπεύουν οι:

• **Αστικοποίηση**: Περιορισμένη μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1920 στα παράλια, μετά την εκχέρσωση λιμνοθαλασσών (επί κυβέρνησης Μουσολίνι) επεκτάθηκε αρχικά μέσω οικιστικής ανάπτυξης και οικοδομικής δραστηριότητας. Ο πληθυσμός των παράκτιων περιοχών με συνεχείς αυξήσεις (από 12.700.000 κατ. το 1951, σε άνω των 14.500.000 κατ. το 1961 και άνω των 16.300.000 κατ. το 1971) εξακολουθεί να παρουσιάζει αξιοσημείωτες ανοδικές τάσεις.

Μεγάλα παράκτια αστικά κέντρα αποτελούν: η Νάπολη (1.206.013 κατ. το 1993), το Παλέρμο (734.238 κατ.) της βόρειας Σικελίας, η Γένοβα (731.032 κατ.), η Κατάνη (364.176 κατ.) της ανατολικής Σικελίας, το Μπάρι (353.032 κατ.) στην Αδριατική, η Βενετία (317.783 κατ.) κτισμένη σε ομάδα νησιών της ομώνυμης λιμνοθάλασσας, η Μεσσήνη (47.047 κατ.) μεγάλο λιμάνι της βόρειας Σικελίας, η Τεργέστη (231.047 κατ.) σημαντικό λιμάνι του ομώνυμου κόλπου της Αδριατικής, κ.ά. Η πρωτεύουσα Ρώμη και μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας χωροθετείται σε μικρή απόσταση από την ακτή της Τυρρηνικής θάλασσας.

• **Γεωργία:** με τις μεγαλύτερες μόνιμες δασοκαλλιέργειες στη Σαρδηνία και κηπευτικές καλλιέργειες ιδιαίτερα στο νότιο τμήμα της χώρας. Οι απαιτήσεις υδατικών παροχών για καλλεργητικές δραστηριότητες έχουν προκαλέσει καθίζηση στην πεδιάδα του *Po*, της *Ραβέννας*, της *Πίζας* κοντά στην όχθη του Άρνου, και στη Βενετία. Επίσης, η απώλεια άνω των 200.000 εκτ. καλλιεργήσιμων εκτάσεων την τελευταία εικοσιπενταετία οφείλεται κυρίως στην αστική επέκταση[37] με τυπικό παράδειγμα την γραμμική -διακοπτόμενη- 50 χλμ. τουριστική και οικιστική ανάπτυξη της *Riviera Romagnola.*

• **Αλιεία και ιχθυοκαλλιέργεια:** η ένταση αλιευτικών δραστηριοτήτων κυρίως στις περιοχές Βένετο, Εμίλια Ρομάνα, Μάρκε, Απούλια και Σικελία που καλύπτουν το 72% της συνολικής παραγωγής οδηγεί σε εξάντληση των αλιευτικών πόρων. Το νότιο τμήμα της λιμνοθάλασσας της Βενετίας, η λιμνοθάλασσα *Grado Marano* και η *Lago di Faro* βορειοδυτικά της Μεσσήνης χρησιμοποιούνται για ιχθυοκαλλιέργεια και καλλιέργεια μυδιών, οι *Valli di Comacchio* και στη

Σαρδηνία η *Lago di Orbetello* για ιχθυοκαλλιέργεια, και το Mar Piccolo στον Τάραντα μερικώς για καλλιέργεια οστρακοειδών (μυδιών και στρειδιών).

• **Χρήση του υπεδάφους:** Περιοχές πετρελαιοπαραγωγής εντοπίζονται στην Αδριατική νότια της Ανκόνα, και παραγωγής φυσικού αερίου στο μέτωπο της Αδριατικής ακτής από τη Ραβέννα ως την Πεσκάρα, αλλά και στην περιοχή του Κρότωνα. Η εντατική εκμετάλλευση πετρελαίου και φυσικού αερίου στο *Randicondoli* κοντά στη Σιένα είχε ως συνέπεια την καθίζηση του εδάφους της περιοχής.

• **Βιομηχανία και Λιμένες:** η υψηλότερη πυκνότητα εμπορικών σταθμών διακίνησης πετρελαιοειδών και προϊόντων διύλισης εντοπίζεται στην Λιγυρική και Β.Αδριατική, με κυριότερους προορισμούς τη Γένοβα, Τεργέστη, Βενετία κ.ά. Η Λιγυρική χαρακτηρίζεται από τη μεγαλύτερη πυκνότητα παράκτιων βιομηχανικών (κυρίως μεταλλευτικών) εγκατάστασεων ενώ η Αδριατική από ομοιογένεια τύπου αλλά μικρότερη συγκέντρωση. Πιο εκβιομηχανισμένη και με σοβαρό ρυπαντικό φορτίο περιφέρεια θεωρείται του *Po*, με επιβλαβείς συνέπειες στο σύνολο της Αδριατικής. Σημαντικά λιμάνια διακίνησης βιομηχανικών προϊόντων είναι οι: *Σαβόνα, Γένοβα, Λα Σπέτσια, Λιβόρνο, Πιομπίνο, Τσιβιταβέκια, Νάπολη, Τάραντας, Ραβέννα* και *Βενετία*, και στη Σικελία: *Μιλάτζο, Παλέρμο, Αουγκούστα*, κλπ.(Π.2.4).

• **Τουρισμός:** Στη δεκαετία του 1950 η τουριστική επέκταση κατευθύνθηκε στις ακτές αντιπροσωπεύοντας σημαντική πηγή κρατικού εισοδήματος, ενώ κατά το 1965 ξεκίνησε η κατάρτιση πολεοδομικών σχεδίων τουριστικών παράκτιων ζωνών. Η παράκτια ζώνη (ιδιαίτερης ανάπτυξης στις επαρχίες *Εμίλια -Ρομάνα, Λιγυρία και Τοσκάνη*) αποτελεί προορισμό του 62% των ιταλών παραθεριστών, στην οποία την τελευταία δεκαπενταετία σημειώθηκε μείωση στην κίνηση των ξενοδοχειακών μονάδων[38] και παράλληλη αύξηση των παραθεριστικών κατοικιών. Κατά τις περιόδους αιχμής (άνοιξη, καλοκαίρι) είναι αυξημένος ο κίνδυνος περιβαλλοντικών αλλοιώσεων κατά μήκος των ηπειρωτικών και των νησιωτικών ακτών (Π.4.3).

• **Στρατιωτική χρήση:** που εντοπίζεται κυρίως στο νότιο τμήμα της χώρας. Το *Mar Piccolo* του Τάραντα χρησιμοποιείται ως ναυτική βάση του ΝΑΤΟ. Με την εξαίρεση της ηχορρύπανσης δεν υπάρχουν άλλες μορφές όχλησης για την χλωρίδα και την πανίδα των περιοχών στρατιωτικής ρήσης, εφόσον είναι απαγορευμένη η πρόσβαση του κοινού σ' αυτές.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η παράκτια ζώνη της Ιταλίας υφίσταται τις επιπτώσεις της επέκτασης των τουριστικών χρήσεων (συμπεριλαμβανομένων των αυθαίρετων κατοικιών και των θαλάσσιων δραστηριοτήτων) της ακατάλληλης χωροθέτησης εγκαταστάσεων βαριάς βιομηχανίας και των στρατιωτικών χρήσεων, της ρύπανσης και αλλοίωσης του τοπίου, της διάθεσης αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων, της θαλάσσιας μεταφοράς επιβλαβών ουσιών (πετρελαιοειδών και χημικών), του ευτροφισμού (κυρίως στη Β. Αδριατική με ρυπαντική επιβάρυνση βιομηχανικής

προέλευσης) [UNEP (1996b),p.p. 88-89] και της διάβρωσης των ακτών εξαιτίας των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και κατασκευών τεχνικής υποδομής (φραγμάτων, συστημάτων άρδευσης, κ.ά.), σοβαρής απειλής για το φυσικό περιβάλλον[39]. Από τα 700.000 εκτ. παράκτιων ελών που υπήρχαν στην Ιταλία στις αρχές του αιώνα απέμειναν 192.000 εκτ. το 1972 και λιγότερα από 100.000 εκτ. το 1994 [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), σ.10].

Σε ποσοστό 48% σημειώνεται υποχώρηση της ακτογραμμής (μόνο στο 6% της ακτής παρατηρείται επαύξηση), όπως στο σύνολο τών ακτών της *Βασιλικάτα,* στην *Τοσκάνη* (43% των ακτών παρουσιάζει υποχώρηση και 16% επέκταση) και στο Λάτσιο ειδικά στίς όχθες του *Arno* και του *Ombrone* αντίστοιχα, κατά μήκος του Αμπρούτσι και του Μολίζε κυρίως στα δέλτα των ποταμών, και στο 40% της ακτής των Μάρκε, Εμίλια-Ρομάνα και Βένετο. Περισσότερο σταθερές ακτές (περίπου 74%) εντοπίζονται στις περιφέρειες της Σικελίας και της Λιγυρίας. Τα αντιδιαβρωτικά έργα όπως του τμήματος της ακτής βόρεια και νότια του Ρίμινι, της νότιας ακτής του Λάτσιο και της λιμνοθάλασσας του Βένετο έχουν συμβάλλει στην αντιμετώπιση της διάβρωσης και στη διατήρηση των φυσικών παραλίων, αλλά όχι πλήρως.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Στις πολιτικές περιβαλλοντικής προστασίας σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν η εθνική κυβέρνηση, οι τοπικές και κυρίως οι περιφερειακές αρχές, ενώ η διαχείριση των παράκτιων περιοχών οργανώνεται σε υπουργικό, περιφερειακό, επαρχιακό και δημοτικό επίπεδο.

Σ' εθνικό επίπεδο μέχρι τη σύσταση αυτόνομου **Υπουργείου Περιβάλλοντος (Ministero dell' Ambiente)**[40] το 1986, κατεξοχήν υπεύθυνου για την προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος με συντονιστικό ρόλο σε θέματα διαχείρισης ακτών και κατάρτισης συναφών προτύπων, εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, διατήρησης και αναβάθμισης της φυσικής κληρονομιάς και καθορισμού και διαχείρισης προστατευόμενων φυσικών πόρων, αρμόδιο για συναφή αντικείμενα ήταν το **Υπουργείο Γεωργίας.** Στη δικαιοδοσία του **Υπουργείου Πολιτιστικών και Περιβαλλοντικών Πόρων** παραμένει η διατήρηση του τοπίου από αισθητική άποψη και τα θέματα υποθαλάσσιων αρχαιοτήτων, ενώ στο **Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας** (που μέσω των **Γραφείων Λιμένων** του συνεργάζεται με το **Υπουργείο Αμύνης** στη διαχείριση των παράκτιων περιοχών υπό τη δικαιοδοσία του δεύτερου), θέματα κρατικής ιδιοκτησίας, καθορισμού φυσικών αποθεμάτων, ρύθμισης θαλάσσιων και χερσαίων υδάτων, δραστηριοτήτων λιμένων, αλιείας, ναυσιπλοΐας αναψυχής, ακτοφυλακής, κ.ά. Η θεσμοθέτηση της **"Carta della natura"** για τη διάκριση των χρήσεων γης με σκοπό την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί σχετική πρωτοβουλία.

Το πρόσφατα θεσμοθετημένο **Εθνικό Γραφείο Περιβαλλοντικής Προστασίας** υπό το Υπουργείο Περιβάλλοντος είναι αρμόδιο για την καταγραφή και κοινοποίηση περιβαλλοντικών δεδομένων και τη συνεργασία με το **Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος.**

Το **Υπουργείο Δημοσίων Έργων** είναι αρμόδιο για την κατασκευή και την διατήρηση των κύριων λιμένων, έργων προστασίας ακτών και διαχείρισης εδάφους σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού, ενώ η υπαγόμενη σ' αυτό **Διεύθυνση Υδάτων** είναι υπεύθυνη για την διαχείριση εσωτερικών υδάτων και παράκτιων λιμνών.

Άλλα συναρμόδια επί περιβαλλοντικών θεμάτων υπουργεία είναι: το **Υπουργείο Υγείας** που μέσω του **Ανώτατου Ινστιτούτου Υγείας** παρακολουθεί τις βιομηχανικές εκροές και την ποιότητα των υδάτων κολύμβησης, με τις τοπικές **Διευθύνσεις Υγείας** αρμόδιες για τον έλεγχο των τοπικών υδάτων και αποβλήτων, το **Υπουργείο Βιομηχανίας**, κ.ά [UNEP (1996b), p. 88].

Οι 20 περιφέρειες έχουν ουσιαστική συμβολή στήν προστασία του περιβάλλοντος και το συντονισμό τους, κυρίως μετά το 1977, οπότε απέκτησαν μεγαλύτερη ισχύ και δικαιοδοσία σε θέματα ελέγχου περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης δημόσιας ιδιοκτησίας και παράκτιων περιοχών για τουρισμό και αναψυχή, σχεδιασμού χρήσεων γης και ελέγχου ρύπανσης, αλλά και σε συναφή θέματα γεωργίας. Η διοικητική ισχύς τους αφορά στη διατήρηση της φύσης και του τοπίου, ενώ η νομοθετική εντάσσεται στα πλαίσια της εθνικής νομοθεσίας με τη μορφή διαταγμάτων, οδηγιών κλπ.

Ο βαθμός αυτονομίας διαφέρει μεταξύ των περιφερειών. Πιο αυτόνομες εμφανίζονται οι: *Βάλλε ντ' Αόστα* και *Τρεντίνο-Άλτο Αντίτζε* καθώς και οι παράκτιες: *Φρίουλι-Βενέτσια-Τζούλια, Σικελία* και *Σαρδηνία*[41]. Η πρώτη έχει τη δυνατότητα τροποποίησης της εθνικής νομοθεσίας περί χλωρίδας και πανίδας στις περιφερειακές απαιτήσεις της, ενώ η δεύτερη και η τρίτη είναι κυρίως αρμόδιες για νομοθεσία περί χλωρίδας, πανίδας, τοπίου και κυνηγίου. Στις βόρειες περιφέρειες επισημαίνεται μεγαλύτερη προτεραιότητα σε θέματα σχεδιασμού χρήσεων γης και περιβαλλοντικής προστασίας συγκριτικά μ εκείνες του *Mezzogiorno*, ενώ οι τοπικές αρχές είναι αρμόδιες για την εφαρμογή και τον έλεγχο.

Η μεταβίβαση της αρμοδιότητας θεσμοθέτησης των περιφερειακών πάρκων από τις περιφερειακές αρχές στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και της διοίκησης τους στα τοπικά αρμόδια όργανα (κυρίως περιφέρειες αλλά και τοπικές αρχές ή τοπικά όργανα ή ΜΚΟ[42] όπως το **WWF Ιταλίας** που διαχειρίζεται ήδη ορισμένα φυσικά αποθέματα) αναμένεται αποτελεσματική στην περιβαλλοντική προστασία.

Οι επαρχιακές αρχές είναι αρμόδιες για την διεξαγωγή ερευνών για τα υδατικά λύματα, ενώ οι δημοτικές για την διατήρηση των κατασκευών προστασίας των ακτών, τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας, τον έλεγχο και την διάθεση λυμάτων, την έκδοση αδειών για οικιστική ανάπτυξη και την εφαρμογή ποινών και κυρώσεων σχετικών με το περιβάλλον.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η συναφής με το περιβάλλον νομοθεσία της χώρας θεωρείται λεπτομερής συγκριτικά με άλλων κρατών της ΕΕ, αλλά συναντά δυσκολίες στην εφαρμογή της. Απαρτίζεται από:

- το **Νόμο 968 του 1977** (με τροποποιήσεις το 1977, 1982, 1992) περί κυνηγίου που αφορά στην προστασία της άγριας πανίδας, ειδικά της πτηνοπανίδας και των θηλαστικών, και
- το **Υπουργικό διάταγμα της 21.05.1980** για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας.

Για την προστασία της χλωρίδας δεν υπάρχει εθνική νομοθεσία, αλλά περιφερειακές μη ομοιογενείς.

Για την προστασία των **φυσικών περιοχών** ήταν εμφανής μέχρι πρόσφατα η έλλειψη βασικής νομοθεσίας ως συνέπεια της ασαφούς διάκρισης αρμοδιοτήτων μεταξύ υπουργείων. Η συνολική επιφάνεια τους αντιστοιχούσε το 1988 στο 4, 3% (ενώ το 1984 στο 3, 18%) της επικράτειας, ως εξής: 56 **περιφερειακά ή φυσικά πάρκα** (2, 23%), 8 **εθνικά πάρκα** (1, 37%), 269 **φυσικά αποθέματα** (0, 54%) και **υγρότοποι** (0, 16%), ενώ παρουσιάζεται μικρή αύξηση των προστατευόμενων περιοχών.

Για τη θεσμοθέτηση των **Εθνικών Πάρκων** απαιτούνται αντίστοιχα Π.Δ., ενώ ο **Legge Quadro (Νόμος Πλαίσιο) για τα Εθνικά Πάρκα και τις άλλες προστατευόμενες περιοχές** αναφέρεται στις αρμοδιότητες του κράτους, στον απαιτούμενο προϋπολογισμό, στη δομή των πάρκων κ.ά. Στόχος της θεσμοθέτησης είναι η προστασία της χλωρίδας και πανίδας, η διατήρηση των γεωλογικών σχηματισμών και της φυσικής αισθητικής των τοπίων, και η προώθηση του τουρισμού, επιτρεπτού όπως και η γεωργία μέχρι ορισμένου ορίου εκμετάλλευσης της γης, ενώ το κυνήγι αποτελεί απαγορευμένη δραστηριότητα. Παράδειγμα (από τα συνολικά θεσμοθετημένα μεταξύ 1922-1968) **παράκτιου εθνικού πάρκου** αποτελεί εκείνο του *Circeo* (θεσμοθετημένο το 1934), επιφάνειας 8.400 εκτ. ιδιοκτησίας 48% κρατικής και 52% ιδιωτικής[43], και διαχείρισης του Υπουργείου Γεωργίας.

Τα Κρατικά ή Περιφερειακά Φυσικά Αποθέματα (156 και 109 αντίστοιχα ως τον Απρίλιο του 1989) διακρίνονται επίσης σε **Γενικά** ή **Ειδικά**. Το καθεστώς προστασίας καθορίζει τις επιτρεπτές και απαγορευτικές χρήσεις και ανάπτυξης ενώ είναι μεταβλητός ο έλεγχος των δραστηριοτήτων εντός αυτών. Η **WWF, η LIPU (Ιταλικό Ταμείο για την Προστασία της Φύσης),** κ.ά. φέρονται ως ιδιοκτήτες και διαχειριστές ορισμένων φυσικών αποθεμάτων.

Τα **Περιφερειακά Πάρκα- Φυσικά Πάρκα (Parchi Regionali- Parchi Naturali)** έχουν θεσμοθετηθεί για εκπαιδευτικούς και σκοπούς προστασίας και αναψυχής. Αντικείμενα κύριας προστασίας αποτελούν τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά και οι τοπικές παραδοσιακές πρακτικές χρήσης γης, ενώ σε ορισμένα πάρκα τηρούνται αυστηρές ρυθμίσεις για την προστασία της άγριας ζωής. **Περιφερειακά φυσικά πάρκα** της παράκτιας ζώνης συνιστούν τα: *Stagnone di Marsala* και *Pantani di Capo Passero* στην Σικελία, και *Laguna di Grado e Marano* και *Foci dell' Isonzo* στη Β. Αδριατική.

Οι Προστατευόμενες Θαλάσσιες Περιοχές διακρίνονται σε:

- (5 ως το 1996) **Ζώνες Βιολογικής Προστασίας** στη θαλάσσια-παράκτια επικράτεια (εκτός από το *Mare Libero* δυτικά της νησίδας *Lampedusa*, που ανήκει σε διεθνή ύδατα) καθορισμένες από το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας για την προστασία και αναπαραγωγή θαλάσσιων ειδών οικονομικής σημασίας ή την προστασία περιοχών από τις επιπτώσεις της έντονης αλιευτικής δραστηριότητας.
- (3) **Θαλάσσια Φυσικά Αποθέματα,** με συναρμόδια για τον καθορισμό τους τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Εμπορικής Ναυτιλίας, που είναι:

  -*Isola di Ustica* (Παλέρμο), διαχειριζόμενη απο την τοπική κοινοτική αρχή σε 3 ζώνες: απόλυτης προστασίας (Α), γενικής προστασίας(Β) και μερικής προστασίας,

  -*Miramare* (Τεργέστη), διαχειριζόμενο απο το WWF Ιταλίας,

  -*Isola Tremiti,* που διακρίνεται επίσης σε 3 ζώνες: απόλυτης προστασίας (Α), γενικής προστασίας (Β), μερικής προστασίας, κ.ά.

  Στο Σχεδιασμό ειδικότερα αναφέρεται η ακόλουθη νομοθεσία:

♦ Ο **Νόμος 1150 του 1942 για τον Πολεοδομικό Σχεδιασμό** στον οποίο βασίζεται ο σχεδιασμός των πόλεων, που προβλέπει σύνολο πολεοδομικών μέτρων που περιλαμβάνουν σε περιφερειακό επίπεδο αντίστοιχα περιφερειακά σχέδια (**Piani Territoriali di Coordinamento**) με κατευθύνσεις για χρήσεις γης στα κατώτερα επίπεδα των δημοσίων φορέων και σε δημοτικό επίπεδο, **Γενικά Ρυθμιστικά Σχέδια** και **Διακοινοτικά Ρυθμιστικά Σχέδια** (**Piani Regolatori Generali** και **Piani Regolatori Intercommunali**)[44]

♦ Ο **Νόμος 431 του 1985 (Legge Galasso) για την προστασία των ακτών** που περιέχει κατευθύνσεις για την προστασία ζωνών και περιοχών ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος. Αναφέρεται σε χωρικούς περιορισμούς εντός ζώνης πλάτους 300 μ. εσωτερικά και κατά μήκος του συνόλου της ακτογραμμής, ακόμα και όταν περιλαμβάνεται χέρσος σ' επίπεδο υψηλότερο από της θάλασσας. Οι περιφέρειες υποχρεούνται στην κατάρτιση **Σχεδίων Τόπων (Piani Paesaggistici)** για τον περιορισμό ή την απαγόρευση της οικιστικής ανάπτυξης σ'αυτές τις ζώνες, και την αναχαίτηση της άναρχης οικοδομικής ανάπτυξης των προηγουμένων δεκαετιών.Το 1986, μέσω της υποβολής σχεδίων τόπων από τις περιφέρειες (*Λιγυρία, Μάρκε, Εμίλια-Ρομάνα,* κά.) θεσπίστηκε η επιβολή (διοικητικής και τεχνικής προέλευσης) περιορισμών σε σημαντικές περιοχές τους.

♦ **Νόμος 183 του 1989 για την προστασία του εδάφους (Difesa del Suolo)** που θεσπίστηκε για την διασφάλιση της προστασίας του εδάφους και την ποιοτική αναβάθμιση, αξιοποίηση και διαχείριση των υδατικών πόρων, προκειμένου να επιτραπεί η κατευθυνόμενη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη τους. Η λεκάνη απορροής θεωρείται χερσαία ενότητα για κάθε τύπο παρέμβασης (π.χ. στο σχεδιασμό), ενώ η θέσπιση τομεακού σχεδιασμού και διοίκησης της σε θεσμικά καθορισμένες περιοχές, ως λεκάνες απορροής εθνικής σημασίας, αποσκοπεί στην

άρτια διαχείριση τους.Οι διοικητικοί φορείς υιοθετούν ως περιφερειακά τα σχέδια των λεκανών απορροής (ολοκληρωμένα τριετή προγράμματα κρατικής αρμοδιότητας, τα οποία ο νόμος προβλέπει επίσης σε περιφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο) συντονίζοντας τα με τα προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης και χρήσεων γης.

- Το **Διάταγμα 377 του 1988** για μερική υιοθέτηση της Οδηγίας για Εκτιμήσεις Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Ιταλία μέλος (του **ΟΗΕ,** του **ΟΟΣΑ,** του **ΟΑΣΕ,** της **Ευρωπαϊκής Ένωσης,** του **Συμβουλίου της Ευρώπης** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη**) της **Σύμβασης της Βόννης (1979),** της **Βέρνης (1979)** κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11), έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση Ramsar (1971)** το 1976 καθορίζοντας μέσω του Υπουργείου Περιβάλλοντος μέχρι το 1992 41 τόπους στην πλειονότητα τους παράκτιους, όπως το *Biviere di Gela* στη Σικελία (τον Απρίλιο του 1988) και το *Valle Averto* στο Βένετο (το Φεβρουάριο του 1989). Μεταξύ Υπουργείου και Περιφέρειας Σαρδηνίας εξακολουθεί συνεργασία προγράμματος προστασίας των υγροτόπων *Molentargius* και *Santa Panagia* (Κάλιαρι).

Η χώρα έχει επικυρώσει επίσης τη **Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Παρίσι 1972)** το 1978 αλλά δεν είχε καθορίσει αντίστοιχους τόπους, τουλάχιστον ως το 1990. Έχει όμως καθορίσει 37 **Βιογενετικά Αποθέματα** στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και 3 **Αποθέματα Βιόσφαιρας.**

Έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1978)** και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ έχει υπογράψει το **πέμπτο (Μαδρίτη 1994)** και διαθέτει **Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου**[45], μεταξύ των οποίων το **Εθνικό Πάρκο του Circeo,** το **Θαλάσσιο Φυσικό Απόθεμα Miramare** και το **Φυσικό Περιφερειακό Πάρκο της Maremna**. Στο Παλέρμο εδρεύει το **Περιφερειακό Κέντρο Δράσης Παρακολούθησης Περιβάλλοντος από Απόσταση (ERS/RAC)** του Μεσογειακού Σχέδιου Δράσης (MAP).

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αν και όχι ικανοποιητική ακόμη, αυξανόμενη εμφανίζεται η περιβαλλοντική επιμόρφωση του κοινού ως συνάρτηση του εμπλουτισμού της περιβαλλοντικής νομοθεσίας με την αντίστοιχη προς ψήφιση, που γενικά θεωρείται επαρκής για την προστασία των ακτών, αλλά δύσκολα εφαρμόσιμη. Τα αίτια συνδέονται με την πολυπλοκότητα του διοικητικού συστήματος, τον μη σαφή καθορισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ υπουργείων και μεταξύ κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών και την έλλειψη τεχνικής υποδομής και εκπαίδευσης, οικονομικών κονδυλίων και ελέγχου.

Η διαχείριση θεωρείται ικανοποιητική μόνο στό 50% των προστατευόμενων περιοχών, ενώ για την αποτελεσματικότερη προστασία τους είναι απαραίτητα μεγαλύτερα κονδύλια, όπως απαιτεί η

εφαρμογή του Δεκαετούς Προγράμματος. [Για την υλοποίηση του **Τριετούς Προγράμματος Περιβάλλοντος (1989-1991)** για τις απειλούμενες περιοχές, τα πάρκα και τους φυσικούς πόρους δαπανήθηκαν 943 δις Lit, 2.783 δις Lit και 3.157 δις Lit, το 1989, 1990 και 1991 αντίστοιχα].

Για τον περιβαλλοντικό έλεγχο της επικράτειας ο θεσπισμένος από το Υπ. Περιβάλλοντος **NOE (Nucleo Operativo Ecologico)** δεν επαρκεί για τις ανάγκες της χώρας.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ιταλία έχει παρουσιάσει καθυστέρηση στην εφαρμογή των οδηγιών της ΕΕ και έχει υποστεί κυρώσεις για την μη συμμόρφωση προς το περιεχόμενο της **Οδηγίας για την προστασία της Πτηνοπανίδας,** ενώ η **Οδηγία για τις Εκτιμήσεις Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων** δεν είχε ενσωματωθεί στην ιταλική νομοθεσία μέχρι την προθεσμία της 03.07.1988.

Σύμφωνα με την άποψη των ΜΚΟ ο πιο δυναμικός έλεγχος και η συμμετοχή της ΕΕ στις εθνικές πολιτικές των χωρών μελών μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην προστασία του περιβάλλοντος. Η εκτίμηση αυτή έχει σε μεγάλο βαθμό αποδειχθεί ακριβής με εμφανείς τις σχετικά ολιγάριθμες ακόμη, αλλά αποτελεσματικές εφαρμογές κοινοτικών ρυθμίσεων[46] και προγραμμάτων, όπως τα **PIM**[47], το **ACE**[48] το **MEDSPA**, το **LIFE**[49], το **ENVIREG**[50], κ.ά.

Μέσω της **DGXI** της **ΕΕ** έχουν χρηματοδοτηθεί μελέτες ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για 17 μικρούς υγρότοπους στην επαρχία του *Oristane* στη Σαρδηνία, (εκπονημένη από το **Centro Italiano Studi Ornitologici)** και για τις: *Laguna Caorle, Laguna di Venezia* και *delta dell'Po* στη Β. Αδριατική και μελέτες αναγκών ιχθυοκαλλιέργειας και ολοκληρωμένης διαχείρισης για την λειτουργία, οικολογία και κατανομή λιμνοθαλάσσιων αλιευτικών μονάδων (καταρτισμένη απο το **AGEI, Roma**).

4.2.5 ΜΑΛΤΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο μέσο περίπου της Μεσογείου[51] το Αρχιπέλαγος της Μάλτας (αποτελούμενο κυρίως από τα τρία μεγαλύτερα νησιά Μάλτα (246 τ.χλμ.) Γκότσο, Κομίνο και μικρότερα όπως Κομινότο, Φίλφλα κ.ά., με συνολική έκταση 316, 5 τ.χλμ. υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα 1.158 κατ/τ.χλμ.[52], -από τις μεγαλύτερες τιμές (Π.4.8) παγκοσμίως- και (94% αστικό και 6% αγροτικό (Δ.4.1), μη σαφώς προδιορισμένο) πληθυσμό 366.000 κατ. το 1995, (η νήσος Μάλτα 320.000 κατ.) βασίζει την ανάπτυξη της οικονομίας του (Π.4.1) στον τουρισμό (30% του ΑΕΠ, το οποίο ισοδυναμούσε με 2,6 δις USD το 1991).

Λόγω της μικρής επιφάνειας τους και της ιδιάζουσας φύσης τους τα νησιά του συγκροτήματος αντιμετωπίζονται συνολικά ως παράκτιες ζώνες (Δ.4.2,Π.4.2).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η μορφολογία των ακτών (συνολικού μήκους 190 χλμ.) (Π.4.4) του αρχιπελάγους διακρίνεται σε δύο τύπους: ελαφρά κεκλιμένες βραχώδεις ακτές στη ΒΑ και κρημνώδεις στη Ν, ΝΔ και Δ πλευρά. Το 2, 5% της συνολικής ακτογραμμής διαθέτει αμμώδη κάλυψη.

Το ανάγλυφο των ασβεστολιθικής γεωλογικής προέλευσης νήσων είναι, γενικά, χαμηλό έως λοφώδες με μέγιστο υψόμετρο 258 μ. και σχετίζεται με την ύπαρξη και ποικιλία φυσικών πόρων οικονομικής, τουριστικής και οικολογικής σημασίας (όπως ελώδεις περιοχές με σημαντικούς υγρότοπους).

2. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση**: Οι τρεις βασικοί τύποι αστικής ανάπτυξης αντιπροσωπεύονται από το πολεοδομικό συγκρότημα (102.000 κατ.) που περιβάλλει σε ακτίνα 6, 5 χλμ. την πρωτεύουσα Βαλέτα (9.200 κατ.) κυριότερο αστικό κέντρο (με έναρξη της ανοικοδόμησης της το 16^{ο} αι.) και λιμάνι της χώρας και τις απόκεντρες κοινότητες στη Μάλτα και στο Γκότσο. Στο πρώτο δεν εντοπίζονται αυτόνομες διοικητικές ή φυσικές ενότητες εξαιτίας της επέκτασης των αρχικών πυρήνων κατά μήκος των οδικών αρτηριών.

Η χερσόνησος που ανήκει η Βαλέτα, συνιστά τον αστικό πυρήνα (6% του πληθυσμιακού συνόλου) και περιβάλλεται από την *εσωτερική* (38% του πληθυσμού, με 11 οικισμούς) και την *εξωτερική* περιφέρεια (29% του πληθυσμού με 8 οικισμούς) που δεν περιέχουν αγροτικούς πληθυσμούς, καθώς και τη μητροπολιτική περιοχή (27% του πληθυσμού) [CASSAR G.(1991), p. 83].

• **Γεωργία:** που καταλαμβάνει στη Μάλτα 23% (σε χρήση 11%, σε εγκατάλειψη 12%) και στο Γκότσο και στο Κομίνο 57% (σε χρήση 16%, σε εγκατάλειψη 41%) της παράκτιας ζώνης και έχει απειληθεί τις τελευταίες δεκαετίες από την επέκταση της αστικοποίησης του τουρισμού και της βιομηχανίας [VELLA L., SULTANA G. **(1996), p. 2].**

• **Βιομηχανία:** στη Μάλτα 8% και στο Γκότσο και Κομίνο 4, 5% της παράκτιας ζώνης.

• **Τουρισμός:** στη Μάλτα 35% και στο Γκότσο και Κομίνο 19% της παράκτιας ζώνης, με μέσα προσέλκυσης το μεσογειακό κλίμα, τους φυσικούς πόρους και την υποδομή (Π.2.3, Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Σημαντικότερα περιβαλλοντικά θέματα προς αντιμετώπιση αποτελούν: η διάβρωση του εδάφους, η αλλοίωση των φυσικών οικοσυστημάτων και των γεωργικών εκτάσεων από την αστική, βιομηχανική και τουριστική επέκταση, η διαχείριση των υδατικών και άλλων φυσικών πόρων, οι συνέπειες του τουρισμού και η συναφής παράκτια ανάπτυξη (παραθεριστικές μονάδες β΄ κατοικίας, κ.ά.) [UNEP (1996b), p. 89].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Δεδομένης της απλής διοικητικής δομής της Μάλτας τα περιβαλλοντικά ζητήματα χειρίζονται αρμόδια κυβερνητικά τμήματα [UNEP (1996b), p. 89], όπως το **Τμήμα Αποχέτευσης** αρμόδιο για το δίκτυο και επεξεργασία υδατικών εκροών με μεθόδους συνολικής ανακύκλωσης για επανάχρηση στην άρδευση, το **Τμήμα Χέρσου και Υδάτων** για την προστασία και διαχείριση των γεωργικών εκτάσεων, το **Τμήμα Δημόσιας Υγείας** και το **Τμήμα Προστασίας Περιβάλλοντος** (που έως το 1985 υπαγόταν στο **Τμ. Παιδείας**), από κοινού υπεύθυνα για τον έλεγχο των θαλάσσιων υδάτων κολύμβησης, η **Διεύθυνση Σχεδιασμού** για το αστικό περιβάλλον ιδιαίτερα πλησίον των ακτών με τον έλεγχο ανάπτυξης σχεδόν του συνόλου της ακτογραμμής, με την επιστημονική συμβολή του Πανεπιστημίου της Μάλτας σε θέματα απαιτούμενης περιβαλλοντικής έρευνας.

Η παράκτια ζώνη σε πλάτος 3μ. από την ακτογραμμή θεωρείται παραδοσιακά προστατευόμενη από την ελεγχόμενη ικανοποιητικά, κυρίως από τη **Διεύθυνση Σχεδιασμού,** ανάπτυξη. Στη διαχείρισή της αποτελεσματική αναμένεται η εφαρμογή του Σχεδίου Ανοικοδόμησης, το οποίο περιλαμβάνει: την άμεσης προτεραιότητας θέσπιση πολιτικής διαχείρισης της παράκτιας ζώνης, την κατάρτιση σχεδίου διαχείρισης για την αναβάθμιση των πόρων της με κατάλληλη αξιοποίησή τους για χρήσεις αναψυχής, τη διασφάλισή τους ως κρατικής ιδιοκτησίας και της απόδοσής τους στο κοινό, τη θέσπιση εθνικού συστήματος προστασίας θαλάσσιων περιοχών και την απαγόρευση των μόνιμων κατασκευών στις αμμώδεις παράκτιες περιοχές και μεταφορά των υφιστάμενων σε άλλους χώρους.

Στα πλαίσια προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος εντάσσεται η ανακήρυξη ως **φυσικών αποθεμάτων** των μικρών νησιών του Αρχιπελάγους της Μάλτας, όπως η *Φίλφλα* και το *Φούνγκους Ροκ* (αυστηρά προστατευόμενα φυσικά αποθέματα από το 1987[53] και 1992, αντίστοιχα) και τα νησιά του *Σαλμουνέτ* (φυσικά αποθέματα, με περιορισμένη κοινή χρήση, από το 1993), που χαρακτηρίζονται από σημαντικά δείγματα χλωρίδας και πανίδας, ενώ πρόκειται ν΄ αναγνωριστεί και **θαλάσσιο απόθεμα** στο Γκότσο. **Τόποι επιστημονικού ενδιαφέροντος** -στους οποίους ανήκουν τα νησιά *Φίλφα, Κομίνο, Φούνγκους Ροκ,* κ.ά.- εντοπίζονται κυρίως στη Μάλτα (38) και στο Γκότσο (15).

Ουσιαστική είναι η συμβολή των ΜΚΟ και του κοινού στη δραστηριοποίηση για τη διασφάλιση της εναρμόνισης της ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος. Ο **Σύλλογος της Μάλτας για την Μελέτη και Προστασία της Φύσης** είναι από το 1993 επίσημος συνεργάτης του **MEDASSET** με σκοπό τη στενή συνεργασία σε θέματα συναφή με την προστασία της θαλάσσιας χελώνας και του παράκτιου περιβάλλοντος [MEDASSET, No 3 (1992-94), σ. 5].

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Δεν υφίσταται ακόμη ειδικό και αποκλειστικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των παράκτιων περιοχών, η οποία εξασφαλίζεται μέσω της εφαρμογής του **Νομοθετήματος για την Προστασία του Περιβάλλοντος (1991**, που προσφέρει τη δυνατότητα λήψης προληπτικών και επανορθωτικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος της χώρας και κατά τη διάρκεια λήψης αποφάσεων οικονομικής και κοινωνικής υφής). Με βάση το ίδιο νομοθέτημα, τμήμα του λιμανιού *Μαρσάλοξ* με αρχαιολογικούς και φυσικούς πόρους (έλη κλπ.) πρόκειται να τεθεί υπό καθεστώς **"φυσικού δρυμού"**, όπως συνέβη με τη *Γκαζίρα* (με ποικιλία υδρόβιας πτηνοπανίδας) και τη *Σιμάρ*. (Παρά τη μικρή έκταση των "φυσικών δρυμών" ο πολλαπλασιασμός τους θεωρείται ιδιαίτερα επωφελής για το οικοσύστημα). Επίσης, του **Νομοθετήματος για το Σχεδιασμό της Ανάπτυξης (1992),** που ρυθμίζει την κατασκευή κτιριακής ή τεχνικής υποδομής σύμφωνα με καθορισμένα πρότυπα και προβλέπει την επαρκή συμμετοχή του κοινού, των ενδιαφερόμενων ΜΚΟ και των ομάδων πιέσεων, κυρίως για εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Μάλτα, (μέλος του **ΟΗΕ,** του **ΟΑΣΕ** -πρώην ΔΑΣΕ- και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη)** έχει επικυρώσει τη **Συνθήκη της Βαρκελώνης (1976)** και τα τέσσερα πρωτόκολλά της ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** όπως και τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, τη **Σύμβαση Ramsar (1971)** για τους Υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας (όπως οι υγρότοποι της *Γκαζίρα* και *Σιμάρ*)το 1988, τη **Σύμβαση της Βέρνης (1979)** για τη διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος, τη **Σύμβαση του Λονδίνου (1972)** για την Πρόληψη της Ρύπανσης της Θάλασσας από Απορρίψεις Καταλοίπων και Άλλων Υλών το 1990, και είναι μέλος της **Σύμβασης MARPOL (1978),** κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Εξάλλου, στο νησί Μανοέλ λειτουργεί το **Περιφερειακό Κέντρο Αντιμετώπισης Θαλάσσιας Ρύπανσης REMPEC** από το 1978 (με την ονομασία **ROCC** ως το 1989) στα πλαίσια του **Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP/UNEP),** ενώ υπό το ίδιο Σχέδιο ξεκίνησε το 1996 η εφαρμογή **Πειραματικού Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών** για τις ακτές της χώρας [UNEP (1996b), p.104].

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Μετά την εντατικοποίηση του ελέγχου της ανοικοδόμησης (κυρίως των τουριστικών εγκαταστάσεων) ιδιαίτερα στο Γκότσο, και την ενεργοποίηση των νομοθετημάτων για την προστασία του περιβάλλοντος (1991) και το Σχεδιασμό της Ανάπτυξης (1992) διαφαίνονται μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης των ακτών.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ήδη υφιστάμενη -άνω των 25 ετών- ευρύτερη συνεργασία της χώρας με την ΕΕ πρόκειται να περιλάβει και αμιγώς περιβαλλοντικά θέματα. Σύμφωνα με τη νέα πολιτική ηγεσία της χώρας που προέκυψε από τις εκλογές του 1996, προέχει η ενίσχυση των δεσμών της Μάλτας τη Β. Αφρική παρά με την ΕΕ. Με την τελευταία θεωρείται θεμιτό ένα ιδιαίτερο πλαίσιο συνεργασίας αλλά όχι με την ιδιότητα του πλήρους μέλους .

Μέσω του υποπρογράμματος για τις τρίτες χώρες της β΄ φάσης του **LIFE (1996-99)** χρηματοδοτείται ήδη περιβαλλοντική πρωτοβουλία συνολικού προϋπολογισμού 248.624, 16 ECU, επιλέξιμου κόστους 245.860, 11 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 245.860, 10 ECU (98, 89 % και 100% αντίστοιχα).

4.2.6 ΣΛΟΒΕΝΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Σλοβενία νέο κράτος από το 1991 μετά από μακρά περίοδο ένταξής της στην π. Γιουγκοσλαβία, της οποίας αποτελούσε ομοσπονδιακή δημοκρατία από τα τέλη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, με έκταση 20.256 τ.χλμ. (τη μικρότερη της Βαλκανικής) και -49% αστικό και 51% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 1.996.000 κατ. το 1992, βασίζει την οικονομική της ανάπτυξη στη βιομηχανία (30% ΑΕΠ), το εμπόριο (30% ΑΕΠ), τις υπηρεσίες επιχειρήσεων (σχεδόν 10% ΑΕΠ), τις επικοινωνίες (10% ΑΕΠ), την κτηνοτροφία (περίπου 5% ΑΕΠ), κ.ά.

Το 4% της επικράτειας αποτελεί περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (Δ.4.2, Π.4.2) ως απόρροια της ιδιαίτερης οικολογικής ενεργοποίησης της Σλοβενίας, ήδη ως κρατιδίου της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η παράκτια περιφέρεια εκτείνεται στην ευρύτερη περιοχή τριών δήμων (Κόπερ, Ιζόλα και Πιράν) με συνολική έκταση 344 τ.χλμ. (περίπου 1, 7% της επικράτειας), πληθυσμό σχεδόν 80.000 κατ. (περίπου 4% του συνολικού), το 80% του οποίου συγκεντρώνεται σε ζώνη πλάτους 1, 5 χλμ. από τη συνολικού μήκους 46 χλμ.[54] ακτή, και μέση πυκνότητα 232 κατ./τ.χλμ. (έναντι 98 κατ./τ.χλμ. της αντίστοιχης εθνικής) [MEZEK S. (1996), p. 2].

Η πληθυσμιακή αύξηση μεταξύ 1961-91 (δείκτης 187,5% έναντι του αντίστοιχου εθνικού 123, 5%) ήταν συνέπεια του μεταναστευτικού ρεύματος από άλλες περιφέρειες, ενώ η στασιμότητα μεταξύ 1990-94 (δείκτης 100,2%) οφείλεται στη γενική οικονομική και πολιτική κρίση της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Η εκτεταμένη ανάπτυξη των παράκτιων κέντρων και οικισμών και του δικτύου υποδομών τους τις τελευταίες δεκαετίες έχει προκαλέσει την αλλοίωση των γεωργικών εκτάσεων

και των φυσικών και πολιτιστικών πόρων των ακτών κυρίως στο Κόπερ (24.703 κατ. το 1991) και το Πιράν, και την υποβάθμιση των παράκτιων ιστορικών κέντρων εξαιτίας της γειτνίασής τους με μονάδες παραγωγής, ιδιαίτερα στην Ιζόλα (και τα τρία με λιμένες στην Αδριατική).

• **Γεωργία:** που διενεργείται σε μικρές και τμηματικές ιδιοκτησίες (με συνήθως μέγιστη επιφάνεια ως 0, 5 εκτ. Μόνο το 10% των ιδιοκτησιών καλύπτουν επιφάνεια άνω των 5 εκτ. η καθεμία) με μικρή αναλογία αγροτικού και ενεργού πληθυσμού (3%). Συνέπεια είναι η μεγάλη παραγωγή (κυρίως οίνου και κηπευτικών), αλλά και η μικρότερη περιβαλλοντική ρύπανση γεωργικής προέλευσης σε σχέση με περιοχές περιορισμένης γεωργικής παραγωγής.

• **Αλιεία-Ιχθυοκαλλιέργεια:** Μετά την ανεξαρτησία της Σλοβενίας η αλιευτική παραγωγή εμφάνισε δραστική μείωση αντιστοιχώντας μόλις στο 1/3 της δεκαετίας του 1980 (6468 τόν.). Για την αύξηση της παραγωγής της ιχθυοκαλλιέργειας καταρτίζονται ειδικά προγράμματα στο **Υπουργείο Γεωργίας, Δασών και Διατροφής,** ενώ η επέκταση της υποδομής της έχει αρνητικές συνέπειες στο παράκτιο περιβάλλον.

• **Βιομηχανία:** Αντιπροσωπεύει το 30% του ΑΕΠ, με χωροθέτηση εγκαταστάσεων κυρίως στα λιμάνια του Κόπερ, της Ιζόλα και του Πιράν.

• **Τουρισμός:** με τάσεις ανάκαμψης λόγω της ικανοποιητικής υποδομής (27%) της συνολικής δυνατότητας της χώρας) και των φυσικών (τόποι παραθερισμού, φυσικά τοπία, χλωρίδα) και πολιτιστικών πόρων των ακτών, καθώς και της σχετικά μικρής απόστασης από τις γειτονικές χώρες (Β. Ιταλία, Αυστρία και Ουγγαρία), τόπους προέλευσης της πλειονότητας των επισκεπτών, εκτός του τοπικού τουρισμού (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια προβλήματα της Σλοβενίας σ' αυτό τον τομέα σχετίζονται με τη μόλυνση των υδάτων της Αδριατικής, την προστασία των δασών, των χερσαίων υδατικών πόρων, τις συνέπειες του τουρισμού και την ατμοσφαιρική ρύπανση των μεγαλύτερων αστικών κέντρων κυρίως στην παράκτια ζώνη.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Στη **Διεύθυνση Προστασίας της Φύσης** του **Υπουργείου Περιβάλλοντος και Χωροταξίας** ανήκει η αρμοδιότητα των περιβαλλοντικών θεμάτων [UNEP (1996b), p. 90], με την κατάρτιση περιφερειακών αναπτυξιακών σχεδίων (αλλά και τη χρήση πολεοδομικών σχεδίων των μέσων της δεκαετίας του 1980) και σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση η προώθηση πρωτοβουλιών όπως: η δημιουργία περιοχών αναψυχής στο Κόπερ και την Ιζόλα σε παράκτια ζώνη 4 χλμ., η προστασία της αλμυρής λιμνοθάλασσας *Skocjanski zatok* στην περιοχή του Κόπερ, η ανακήρυξη του Δήμου του Πιράν σε **"πράσινη κοινότητα"** από το Δημοτικό

Συμβούλιο με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος και των τουριστικών υπηρεσιών, κ.ά.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία 5 είναι οι κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, σε αντιστοιχία με τις κατηγορίες της **IUCN:** τα **φυσικά πάρκα,** τα **περιφερειακά πάρκα,** τα **προστατευόμενα τοπία** (όπως: το άνω των 835 εκτ. *Secovlje*, σημαντικός οικότοπος άνω των 200 ειδών πτηνοπανίδας και αναγνωρισμένος υγρότοπος Ramsar, και το άνω των 192 εκτ. *Strunjan,* τμήμα των φυσικών παραλίων του κόλπου της Τεργέστης με αξιόλογους γεωμορφολογικούς σχηματισμούς), **φυσικά αποθέματα** (όπως η ανακηρυγμένη από το 1996 αλμυρή λιμνοθάλασσα *Skocjanski zatok*, επιστημονικού ενδιαφέροντος οικότοπος πτηνοπανίδας), και **φυσικά μνημεία.**

Οι -συνήθους δυναμικότητας έως 50 μελών- ΜΚΟ της χώρας (με κυριότερες την **Ένωση Συνδέσμων Περιβαλλοντικής Προστασίας στη Σλοβενία** -με 22 μέλη- συνδέσμους- το **Σύνδεσμο Φυσικών Επιστημών της Σλοβενίας**, το **Σλοβενικό Οικολογικό Κίνημα** και το **Σύνδεσμο Παρατήρησης και Έρευνας Πτηνοπανίδας)** λειτουργούν σε περιφερειακό, εθνικό και διαδημοτικό επίπεδο, με δραστηριοποίηση για την παράκτια ζώνη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η προστασία του περιβάλλοντος κατοχυρώνεται θεσμικά κυρίως από το **Σύνταγμα** της χώρας στα κεφάλαια **1, 3** και **5** (που αναφέρονται στην κρατική μέριμνα για την προστασία των φυσικών πόρων και την εναρμόνιση πολιτιστικής και τεχνολογικής ανάπτυξης) και από το αναμενόμενο σε ισχύ **Νομοθέτημα Προστασίας Περιβάλλοντος** που περιλαμβάνει την πλήρη εφαρμογή της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (σύμφωνα και με την κοινοτική **Οδηγία 85/337**) [MEZEK S. (1996), p. 14].

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Σλοβενία (μέλος του **ΟΑΣΕ**) έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου και στα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ έχει υπογράψει και το πέμπτο, διαθέτει **τόπους Ramsar** σύμφωνα με τη **Σύμβαση του 1971** που είχε επικυρώσει η πρώην ενιαία Γιουγκοσλαβία, και έχει υιοθετήσει τη **Διακήρυξη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη** της **UNCED** στο Ρίο ντε Τζανέϊρο το 1992 κ.ά.(Π.4.9, 4.10, 4.11).

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η χώρα κατά την περίοδο 1990-94 σημείωσε ριζικές μεταβολές στο θεσμικό πλαίσιο για το περιβάλλον, ενώ κατευθύνθηκε στην ανάπτυξη αντίστοιχων στρατηγικών με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και διεθνών συνεργασιών με αναμενόμενες ευνοϊκές εξελίξεις σε περιβαλλοντικά θέματα.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στα πλαίσια της συνεργασίας με την ΕΕ η Σλοβενία χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα **PHARE** για τη δυνατότητα ένταξης της στο **Πρόγραμμα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMP)** του **MAP/UNEP** ενώ συμμετέχει στις διαδικασίες ολοκλήρωσης και τροποποίησης των περιβαλλοντικών νόμων και ρυθμίσεων σύμφωνα με τα πρότυπα της Ένωσης.

Επισημαίνεται πως στις 10.06.1996 η Σλοβενία (πρώτη και μόνη έως σήμερα από τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας) υπέβαλε επίσημη αίτηση προσχώρησης στην ΕΕ, ενώ είναι η δέκατη χώρα της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης που πραγματοποίησε ευρωπαϊκή συμφωνία σύνδεσης με την Ευρώπη των 15.

4.2.7 ΚΡΟΑΤΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καταλαμβάνοντας βόρειες και δυτικές περιοχές της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας και συστάδα 1.185 νήσων της στην Αδριατική, η ανεξάρτητη από το 1991 Κροατία με έκταση 56.538 τ.χλμ. και -51% και 49% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 4.784.265 κατ. (1991), χαρακτηρίζεται από ακμαίο πρωτογενή τομέα και βιομηχανική υποδομή, που ενισχύουν την ανακαμπτόμενη οικονομία της (Δ.4.1).

Με περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή το 6% της επικράτειας (Δ.4.2), η Κροατία ήταν το πρώτο από τα πρώην γιουγκοσλαβικά κρατίδια με λήψη μέτρων για το περιβάλλον (π.χ. για την προστασία των απειλούμενων υγροβιότοπων), παρότι είναι ακόμη σχετικά περιορισμένο το ενδιαφέρον για συναφή ζητήματα.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η γενικά ζωτικής σημασίας για τον τουρισμό και τη ναυτιλία, παράκτια ζώνη, μήκους 5.790 χλμ. (1.778 χλμ. στο ηπειρωτικό και 4.012 χλμ. στο νησιωτικό τμήμα) χαρακτηρίζεται από έντονο οριζόντιο διαμελισμό, μικρή απόσταση (λίγων δεκάδων ή εκατοντάδων μέτρων) των ορεινών όγκων από τις -κυρίως βραχώδεις- ακτές, και την εμφανή επίδραση των καρστικών φαινομένων. Τα νησιά της χώρας στην Αδριατική συνιστούν συνήθως λοφώδεις και καρστικές εκτάσεις μικρής κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης και μεγάλων τάσεων μετανάστευσης και απερήμωσης.

Η σημασία της παράκτιας περιφέρειας, εξάλλου, (που διαιρείται σε 7 διοικητικές υποπεριφέρειες) αναφέρεται σε όρους φυσικού (θάλασσα, δάση, επιφανειακά και υπόγεια ύδατα και πολυάριθμα φυσικά προστατευόμενα συστήματα) και δομημένου περιβάλλοντος (ιστορικά αστικά συγκροτήματα και αρχαιολογικές ζώνες).

2. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση**: Ο πληθυσμός της παράκτιας περιοχής (1.521.475 κατ.το 1993) αντιστοιχεί στο 31, 7% περίπου του συνολικού πληθυσμού της χώρας, ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα είναι 70 κατ./ τ.χλμ., με αυξανόμενη συγκέντρωση στα πιο ανεπτυγμένα- αστικά κέντρα (πυκνότητας 100-400 κατ./τ.χλμ.), όπως το Σπλιτ (189.388 κατ.) σημαντικό εμποροβιομηχανικό κέντρο και λιμάνι, η Ριέκα (167.964κατ.) λιμάνι στο βόρειο τμήμα της ακτής, το Ζαντάρ (76.343 κατ.) εμποροβιομηχανικό και τουριστικό κέντρο, η Πούλα (62.387 κατ.) στο άκρο της βόρειας χερσονήσου της χώρας, και το Ντουμπρόβνικ.

Από τα 1.185 νησιά μόνο 66 (5, 6% του συνόλου) είναι κατοικημένα, με πυκνότητα μεταξύ 25-200 κατ./τ.χλμ. Γενικά δεν εμφανίζει ομοιομορφία το επίπεδο ανάπτυξης του παράκτιου τμήματος, το 1/5 σχεδόν του οποίου διακρίνεται από χαμηλά επίπεδα πυκνότητας (λιγότερο των 25 κατ./ τ.χλμ.) και ανάπτυξης.

• **Γεωργία:** με καλλιεργήσιμες εκτάσεις στο μεγαλύτερο τμήμα της παράκτιας ζώνης, κυρίως στο κεντρικό και στο βόρειο τμήμα (χερσόνησος της Ίστρια).

• **Βιομηχανία:** με εγκαταστάσεις κλάδων πετροχημικών, χάρτου, τροφίμων, ναυπηγεία κ.ά.

• **Τουρισμός:** Η ανάπτυξη των γνωστών -από τις αρχικές δεκαετίες του αιώνα- παραθαλάσσιων θέρετρων (στη Δαλματία και κυρίως στη Β. Ίστρια) μετά την πενταετή, σχεδόν, διακοπή της λειτουργίας τους εξαιτίας των εμφύλιων διαταραχών, έχει συμβάλει στην ανάκαμψη της τουριστικής βιομηχανίας, βασισμένης στην τόνωση πόλων έλξης όπως το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η μόλυνση της Β. Αδριατικής λόγω φαινομένων ευτροφισμού ιδιαίτερα στη δυτική πλευρά της, τα σοβαρά προβλήματα ρύπανσης στην παράκτια ζώνη κόλπων (Μπάκαρ, Σίμπενικ, Καστέλα) και λιμένων (Πούλα, Ριέκα, Ζαντάρ, Σίμπενικ, Σπλιτ και Ντουμπρόβνικ) εξαιτίας εκροών ανεπεξέργαστων αστικών και βιομηχανικών λυμάτων και η προστασία των παράκτιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων, συνιστούν τα βασικά περιβαλλοντικά ζητήματα της χώρας.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η αρμοδιότητα περιβαλλοντικών θεμάτων ανήκει σε 10 υπουργεία και 20 περίπου ημικρατικά ή κρατικά ιδρύματα, αλλά κυρίως στη νεοϊδρυθείσα **Διεύθυνση Περιβάλλοντος**, κρατικό όργανο για το συντονισμό συναφών δράσεων στο σύνολο της επικράτειας, που περιλαμβάνει ειδικό τμήμα αποκλειστικά για την περιοχή της Αδριατικής [UNEP (1996b), p. 84].

Η προστασία, αναβάθμιση και διαχείριση του περιβάλλοντος στα πλαίσια της γενικής αναπτυξιακής πολιτικής πραγματοποιείται μέσω της εθνικής περιβαλλοντικής στρατηγικής με βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα **Σχέδια Δράσης** (με τη χρήση Γεωγραφικών Συστημάτων

Πληροφοριών, τη συστηματική παρακολούθηση των φυσικών πόρων και την εφαρμογή της αρχής "ο ρυπαίνων πληρώνει") [RANDIC A. (1996), p. 4].

Τα -πρόσφατα αναθεωρημένα- φυσικά σχέδια όλων των επιπέδων (εθνικά, περιφερειακά και τοπικά) και προτύπων (για την συνολική παράκτια περιοχή, για ευρύτερα τμήματα ανάπτυξης, περιοχές κατοικίας, τουριστικές ζώνες βιομηχανικές ζώνες κ.ά. αναφέρονται σε ειδικό καθεστώς προτεραιότητας προστασίας χρήσης και αξιοποίησης για τις προστατευόμενες θαλάσσιες, υποθαλάσσιες και παράκτιες περιοχές, όπως τα αναγνωρισμένα 5 **εθνικά πάρκα**, 1 **φυσικό πάρκο** και 2 **ειδικά φυσικά αποθέματα** στην παράκτια ζώνη της Αδριατικής.

Για την προστασία και αναβάθμιση των πολιτιστικών πόρων (ιστορικά και αστικά συγκροτήματα, αρχαιολογικές ζώνες κ.ά.) κίνητρο αποτέλεσε η τουριστική προσέλκυση με αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις: το ιστορικό κέντρο του Σπλιτ (**«Θέση Παγκόσμιας Κληρονομιάς», από το 1979),** την ιστορική περιοχή του Ντουμπρόβνικ (**«Τόπος Παγκόσμιας Κληρονομιάς»** και πρότυπο μεσαιωνικού πολεοδομικού σχεδιασμού στη Μεσόγειο), τη νησιωτική δαλματική πόλη Κόρτσουλα (μία από τις 6 πόλεις στην Αδριατική που περιλαμβάνονται στις μεσογειακές **"100 θέσεις κοινού ενδιαφέροντος»**), το Πριμόστεν (παλιός ιχθυοπαραγωγός οικισμός με ιστορικό πυρήνα), κ.ά. Στα ολοκληρωμένα προγράμματα προστασίας τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερου φυσικού περιβάλλοντος, στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης, περιλαμβάνονται: η επιχορήγηση ερευνών και σχεδίων αποκατάστασης και ανάδειξης ιστορικών κτιρίων και χώρων στις περιοχές κοινού ενδιαφέροντος για την πολιτιστική κληρονομιά και τον τουρισμό, η οργάνωση υπηρεσιών πληροφοριών και ελέγχου και η επάρκεια τουριστικών εγκαταστάσεων εναρμονισμένων με το δομημένο και το φυσικό περιβάλλον[55].

Σημαντική θεωρείται η συμβολή των ΜΚΟ (οικολογικών ομάδων) στην ενημέρωση και επιμόρφωση του κοινού για το περιβάλλον, και η συμμετοχή τους σε συναντήσεις και δράσεις για την μελλοντική ανάπτυξη της χώρας.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο **Ν. για την Προστασία της Φύσης** και ο **Ν. για το Φυσικό Σχεδιασμό και την Ανάπτυξη** [RANDIC A.(1996), p. 3] αφορούν στην προστασία του φυσικού και δομημένου χώρου με έμφαση στην περιοχή της Αδριατικής (στην οποία εντοπίζονται 105 φυσικά οικοσυστήματα συνολικής έκτασης 2.813 τ.χλμ. ή 65% της έκτασης του συνόλου των προστατευόμενων συγκροτημάτων ή και κτισμάτων της επικράτειας), ενώ ο **Ν. για την προστασία του Περιβάλλοντος** εισάγει την υποχρεωτική πλέον εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Κροατία έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** και των τεσσάρων συναφών πρωτοκόλλων και έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** ενώ έχει συμμετάσχει στην εφαρμογή **Προγράμματος Διαχείρισης Προστατευομένων Περιοχών (CAMP, 1990)** του **Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP/UNEP)** για τον κόλπο της Καστέλα, που ολοκληρώθηκε το 1994. .Κύριο αντικείμενο επίλυσης ήταν η διάθεση των αποβλήτων του διευρυνόμενου πληθυσμιακά αστικού χώρου (με μόνιμο πληθυσμό 350.000 κατ. πριν τη γιουγκοσλαβική κρίση, και εγκαταστάσεις βιομηχανικών μονάδων) στον κλειστό κόλπο, του οποίου η γειτνίαση με συστάδα νησιών αποτελεί επιπλέον φυσικό εμπόδιο στην ανανέωση των θαλάσσιων υδάτων, ευνοώντας τη μόλυνση εξαιτίας των πολυάριθμων τουριστικών εγκαταστάσεων κλπ. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Στο Σπλιτ από το 1980 φιλοξενείται το **Περιφερειακό Κέντρο Δραστηριοτήτων με Προτεραιότητα (PAP/RAC)** του **MAP/UNEP** που αφορά σε διαχείριση παράκτιων ζωνών, υδατικών πόρων κ.ά.

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Παρότι δεν χαρακτηρίζεται επαρκής η έως σήμερα μέριμνα για τα περιβαλλοντικά θέματα, αναμένονται ιδιαίτερα ενθαρρυντικά τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα των αναπτυσσόμενων πολιτικών διαχείρισης, κυρίως για το δομημένο περιβάλλον της παράκτιας περιφέρειας.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η ήδη εξελισσόμενη συνεργασία της Κροατίας με την ΕΕ (αναφερόμενη κυρίως σε χρηματοδότηση αναπτυξιακών προγραμμάτων της χώρας), πρόκειται να επεκταθεί και σε θέματα περιβάλλοντος, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και των δύο πλευρών.

4.2.8 ΒΟΣΝΙΑ- ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ορεινή και με μικρή διέξοδο στην Αδριατική Βοσνία- Ερζεγοβίνη, απεξαρτημένη πλήρως από την πρώην ενιαία Γιουγκοσλαβία το 1991, με έκταση 51.129 τ.χλμ. και -36% αστικό και 64% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 4.355.000 κατ. (1991), εμφανίζει ήδη τάσεις οικονομικής ανόρθωσης μετά τις σοβαρές επιπτώσεις του πρόσφατου σχετικά εμφύλιου πολέμου. Αναπτυξιακές δυνατότητες εντοπίζονται στο βιομηχανικό τομέα και στην αξιοποίηση του υπεδάφους.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στην παράκτια ζώνη ακτογραμμής μόλις 12 χλμ., ανήκει τμήμα της κοιλάδας του Νερέτβα στην Ερζεγοβίνη με τυπικά χαρακτηριστικά μεσογειακού κλίματος, χλωρίδας και πανίδας.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΖΩΝΗ

• **Αστικοποίηση:** σχεδόν ανύπαρκτη στην παράκτια ζώνη, με την εξαίρεση μικρών οικισμών πληθυσμού κατά 61-90% κροατικής προέλευσης .

• **Γεωργία:** στην κοιλάδα του Νερέτβα, τμήμα της οποίας ανήκει στην παράκτια ζώνη.

• **Βιομηχανία:** με ελάχιστη υποδομή στην παράκτια ζώνη, αλλά δυνατότητες ανάπτυξης και συνεισφοράς στην εθνική οικονομία.

• **Τουρισμός:** με ελάχιστη και μη ικανοποιητική υποδομή εξαιτίας των συνεπειών του πρόσφατου πολέμου.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας σχετίζονται με τις σοβαρές αλλοιώσεις των περιβαλλοντικών πόρων εξαιτίας των συνεπειών του πολέμου και με τη βιομηχανική ρύπανση κατά την περίοδο προηγούμενων πολιτικών καθεστώτων (Π.4.2).

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Δεν έχουν γνωστοποιηθεί οι πολιτικές προστασίας περιβάλλοντος και οι αρμόδιοι φορείς μέσω εθνικών αναφορών της χώρας στη διεθνή βιβλιογραφία.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί από συναφείς βιβλιογραφικές πηγές ή επίσημη εθνική εκπροσώπηση του κράτους.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Βοσνία έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση και στα τέσσερα από τα συναφή πρωτόκολλα (Π.4.9).

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος δεν αναμένονται άμεσα αποτελεσματικές εξελίξεις, λόγω της προτεραιότητας σε ζητήματα οικονομικής ανόρθωσης και κοινωνικής μέριμνας (Π.4.2).

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Δεν έχει καταγραφεί στη διεθνή βιβλιογραφία περίπτωση συνεργασίας της χώρας σε θέματα περιβάλλοντος με την ΕΕ.

4.2.9 ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (ΣΕΡΒΙΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Αποτελούμενη από τις Δημοκρατίες της Σερβίας και του Μαυροβουνίου η αυτοανακηρυχθείσα Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας θεωρείται διάδοχο κράτος της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, της οποίας καταλαμβάνει το 40% της επιφάνειας. Με έκταση 102.173 τ.χλμ. και -47% αστικό και 53% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό άνω των 10.407.012 κατ. (1992) χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στο βόρειο τμήμα της, της Σερβίας.

Το 3% της επικράτειας αποτελεί περιβαλλοντικά προστατευμένη περιοχή (Δ.4.2), αν και τα συναφή θέματα δεν θεωρούνται άμεσης προτεραιότητας (Π.4.2).

2.ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η παράκτια περιοχή της χώρας ανήκει στο Μαυροβούνιο που (στο ΝΔ τμήμα του) έχει μέτωπο περίπου 268 χλμ., στην Αδριατική, ενώ υπολείπεται σε πληθυσμιακή πυκνότητα (50-100 κατ./τ.χλμ.) της Βοσνίας (100-500 κατ./τ.χλμ.) αλλά και της επικράτειας (102 κατ./τ.χλμ.). Στους πρόποδες των παράκτιων ορεινών όγκων είναι ανεπτυγμένη η κτηνοτροφία ενώ στα παράλια έχουν καθοριστεί αλιευτικές ζώνες.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ.

- **Αστικοποίηση:** Δεν εντοπίζονται έντονες τάσεις αστικοποίησης στην παράκτια ζώνη. Σημαντικότερο αστικό κέντρο στην ακτή της Αδριατικής είναι το Κότορ με εμποροβιομηχανική κίνηση.
- **Γεωργία:** με πολύ χαμηλούς δείκτες παραγωγής στην περιοχή του Μαυροβουνίου.
- **Αλιεία:** (θαλάσσια) που αποτελεί σημαντικό κλάδο του πρωτογενή τομέα, με σοβαρά όμως πρόσφατα πλήγματα.
- **Βιομηχανία:** μεταποιητικού χαρακτήρα, αλλά γενικά, αρνητικά επηρεασμένη από τις συνέπειες του πολέμου και του αποκλεισμού του ΟΗΕ.
- **Τουρισμός:** Η επιβολή των κυρώσεων του ΟΗΕ έχει προκαλέσει την κατάρρευση της τουριστικής βιομηχανίας, που παλαιότερα εστιαζόταν στα παράλια του Μαυροβουνίου. Όσον αφορά στον εσωτερικό τουρισμό, οι παράκτιες περιοχές -λόγω πληθωρισμού και οικονομικής ύφεσης- είναι προσιτές πλέον σε ελάχιστο τμήμα του πληθυσμού (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας συνδέονται με τις σοβαρές αλλοιώσεις των φυσικών και πολιτιστικών πόρων εξαιτίας των συνεπειών του πρόσφατου πολέμου και της βιομηχανικής ρύπανσης.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Ήδη ως κρατίδιο, της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας το Μαυροβούνιο ακολούθησε την Σερβία στην ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης στο τέλος της δεκαετίας του 1980, ενώ μέσω του Οικολογικού Φόρουμ επιδιώχθηκε η συστηματική παρακολούθηση και ο έλεγχος των επιπτώσεων της ρύπανσης. Ωστόσο δεν έχουν γνωστοποιηθεί οι πολιτικές προστασίας περιβάλλοντος και οι αρμόδιοι φορείς μέσω εθνικών αναφορών της χώρας στη διεθνή βιβλιογραφία. Κυρίως αρμόδιος κρατικός φορέας είναι το πρόσφατα ιδρυμένο **Υπουργείο Ανάπτυξης, Επιστήμης και Περιβάλλοντος,** με δρομολογούμενες προσπάθειες για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών αποκατάστασης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος..

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί από συναφείς βιβλιογραφικές πηγές ή επίσημη εθνική εκπροσώπηση του κράτους.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

Λόγω της προσωρινής μέχρι πρόσφατα επιβολής κυρώσεων του ΟΗΕ από το 1992 η χώρα δεν έχει δυνατότητα εκπροσώπησης σε διεθνείς συναντήσεις και συμβάσεις και δεν συνάπτει, γενικά, συνεργασίες με άλλα κράτη.

Αξιοσημείωτη είναι η πολύ πρόσφατη συμφωνία ελληνο-γιουγκοσλαβικής επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας (1997-98) μεταξύ **Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας** της Ελλάδας και του **Υπουργείου Ανάπτυξης, Επιστήμης και Περιβάλλοντος (Τμήμα Διεθνούς Συνεργασίας)** της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας .

Στους επιστημονικούς και τεχνολογικούς τομείς προτεραιότητας για την περίοδο 1997-98 θα περιλαμβάνονται οι ακόλουθοι: Περιβάλλον, Ενέργεια, Πολιτιστική Κληρονομιά, Γεωλογικές Επιστήμες, ενώ έμφαση θα δοθεί σε προτάσεις στις οποίες συμμετέχουν επιχειρήσεις ή παραγωγικοί φορείς.

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Δεν προβλέπονται άμεσες εξελίξεις στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω της απαιτούμενης προτεραιότητας σε ζητήματα οικονομικής ανόρθωσης και κοινωνικής μέριμνας (Π.4.2).

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Δεν έχει καταγραφεί μέχρι τώρα στη διεθνή βιβλιογραφία περίπτωση συνεργασίας της χώρας σε θέματα περιβάλλοντος με την ΕΕ.

4.2.10 ΑΛΒΑΝΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τρίτο μικρότερο (μετά την Σλοβενία και τα Σκόπια) με έκταση 28.728 τ.χλμ. (το 1,6% της οποίας θεωρείται περιβαλλοντικά προστατευόμενη, με το 0,8% μόνο μερικώς) και πιο πυκνοκατοικημένο (με 113 κατ./τ.χλμ.) κράτος της Βαλκανικής, η Αλβανία με δραστικά μειωμένο λόγω μετανάστευσης και εγκατάλειψης -35% αστικό και 65% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 3.255.000 κατ. (1990), βασίζει την οικονομική της ανάπτυξη στον πρωτογενή τομέα (Π.4.1).

Σε σύνολο 26 διοικητικών περιφερειών οι 8 (*Σκύδρα, Λέζιε, Κρούγιε, Δυρράχιο, Λούσνιε, Φίερ, Αυλώνα και Αγ. Σαράντα*) είναι παράκτιες και σαφώς πιο ανεπτυγμένες από τις αντίστοιχες της ενδοχώρας, με εξαίρεση εκείνη των Τιράνων.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η παράκτια ζώνη της Αλβανίας μήκους 427 χλμ. διακρίνεται στο βόρειο και κεντρικό τμήμα στην Αδριατική, μήκους 273 χλμ. (με 182 χλμ. χαμηλών αμμωδών παραλίων και 91 χλμ. βραχωδών σχετικά. υψηλών ακτών) και το νότιο τμήμα στο Ιόνιο μήκους 154 χλμ., με εναλλαγές κρημνωδών ορέων ή παραλίων σε προστατευόμενους κλειστούς κόλπους.

Ο μάλλον έντονος οριζόντιος διαμελισμός της ακτογραμμής δημιουργεί αλληλοδιαδοχή κόλπων (*Δρίνου, Λάλες, Δυρραχίου, Αυλώνας,* κ.ά.) με φυσικούς λιμένες και επιμέρους μικρού πλάτους πεδιάδες με εδάφη ελώδη κοντά στις ακτές και στις εκβολές ποταμών.

Οι φυσικοί πόροι της παράκτιας ζώνης είναι σχεδόν αναλλοίωτοι οικολογικά. λόγω της μη εντατικής χρήσης των παραλίων ως σήμερα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Το πληθυσμιακό δυναμικό της παράκτιας περιφέρειας είναι 1.090.504 κατ. (29, 3% του πληθυσμού της χώρας), με πυκνότητα μεταξύ 100-500 κατ./τ.χλμ. ενώ το 21% αυτού ανήκει στις αστικές περιοχές. Σημαντικά αστικά κέντρα και εμπορικούς και επιβατικούς λιμένες αποτελούν: το Δυρράχιο (82.000 κατ. το 1992), η Αυλώνα (71.000 κατ.), οι Αγ. Σαράντα, η Χιμάρρα, κ.ά.

• **Γεωργία:** Η ανάπτυξη του τομέα με τη μάλλον μέτρια υλικοτεχνική υποδομή και λειτουργία σε συνεταιριστική βάση έχει αξιόλογη συνεισφορά στην εθνική οικονομία. Το 41% (247.000 εκτ.) της έκτασης της παράκτιας περιφέρειας αντιστοιχεί σε καλλιεργήσιμα εδάφη, το 60% των οποίων χρησιμοποιείται για καλλιέργειες σιτηρών, κηπευτικών, κ.ά., ενώ το τμήμα της ακτής στο Ιόνιο για οπωρικά. Το 15, 2% της παράκτιας ζώνης καλύπτεται από δάση.

• **Βιομηχανία:** Ο μη σύγχρονα ανεπτυγμένος βιομηχανικός τομέας εκπροσωπείται κυρίως στο Δυρράχιο και την Αυλώνα, με μονάδες επεξεργασίας προϊόντων πρωτογενούς τομέα, χημικών προϊόντων, μεταλλουργίας, κ.ά.

• **Τουρισμός:** Μέχρι το 1991 ουσιαστικές αιτίες ανυπαρξίας τουρισμού ήταν η έλλειψη υποδομής, πολιτικής, και επικοινωνίας ή επαφών με άλλα κράτη ως αποτέλεσμα του απόλυτα ελεγχόμενου πρότυπου κεντρικής διοίκησης. Την τελευταία πενταετία σημειώθηκε υποτυπώδης ανάκαμψη κυρίως στις νότιες παράκτιες περιοχές (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Σοβαρά περιβαλλοντικά. προβλήματα θεωρούνται: η αποψίλωση των δασών, η διάβρωση του εδάφους, η μόλυνση των επιφανειακών υδάτων εξαιτίας της μη ελεγχόμενης εκροής βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων, η έλλειψη αποχετευτικού δικτύου και η αυξανόμενη ρύπανση των βιομηχανικών περιοχών και των κύριων αστικών κέντρων.

5.ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η **Επιτροπή Περιβαλλοντικής Προστασίας** του **Υπουργείου Υγείας και Περιβαλλοντικής Προστασίας** [UNEP(1996b), p.84] είναι αρμόδια για την κατάρτιση κυβερνητικής στρατηγικής, το συντονισμό συναφών δραστηριοτήτων άλλων υπουργείων, κεντρικών ιδρυμάτων και τοπικών φορέων, την οργάνωση της παρακολούθησης των επιπέδων ρύπανσης, την εφαρμογή μέτρων για την προστασία των αιολικών, υδατικών και εδαφικών πόρων της απειλούμενης από την άναρχη οικιστική ανάπτυξη εθνικής βιοποικιλότητας, τον καθορισμό προτεραιοτήτων και πολιτικών περιβάλλοντος, για τη μελλοντική ίδρυση κέντρου παρατήρησης εθνικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος, με δεδομένη την επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του **Ινστιτούτου Ακαδημίας Επιστημών** και άλλων ιδρυμάτων διαφορετικών υπουργείων [UNEP(1996b), p.84]. Το ανώτερο κρατικό όργανο στον τομέα σχεδιασμού και αστικής ανάπτυξης είναι από το 1992 το **Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας,** αρμόδιο για την έγκριση και υλοποίηση προτάσεων εθνικής σημασίας στην παράκτια ζώνη (με τα τοπικά. του παραρτήματα αρμόδια για αντίστοιχης κλίμακας προτάσεις), για το χειρισμό θεμάτων τουριστικής ανάπτυξης, για την οποία υπεύθυνη από το 1993 είναι η **Εθνική Επιτροπή Τουριστικής Ανάπτυξης.**

Παρότι η Αλβανία εστερείτο ως σήμερα Στρατηγικής Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης Ακτών, η προσπάθεια κατάρτισης ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιας ζώνης με εστιασμό στην προστασία της βιοποικιλότητας, στην τουριστική ανάπτυξη και στη θεσμική υποστήριξη, και χρήση μέσων όπως η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών θεωρείται εφικτή λόγω της ευνοημένης και σχεδόν αναλλοίωτης οικολογικά παράκτιας ζώνης, της περιορισμένης ακόμη ανάπτυξης και δυνατότητας πληθυσμιακής μετανάστευσης από την ενδοχώρα, κ.ά.

Στα πλαίσια του **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης** έχουν καθοριστεί 18 από τις 19 περιβαλλοντικά ευπαθείς περιοχές [SELFO L. (1996), p. 2] στην παράκτια ζώνη (κυρίως λίμνες που αντιπροσωπεύουν σπάνια οικοσυστήματα της χώρας), με στόχο, μεταξύ άλλων, την καταγραφή και την αναγνώριση περιοχών βιολογικού ενδιαφέροντος, ενώ υφίσταται

και η ταξινόμηση των προστατευόμενων περιοχών σύμφωνα με τις κατηγορίες της **IUCN.** Ειδικότερα, για τη βόρεια παράκτια περιφέρεια έχουν καταρτιστεί 2 **Γενικά Ρυθμιστικά Σχέδια** και 5 **Ολοκληρωμένα Σχέδια Διαχείρισης** για περιοχές υψηλής βιοποικιλότητας, προϋπολογισμού 43 εκατ. USD για περίοδο 10 ετών -βραχυπρόθεσμα (1-2 έτη), μεσοπρόθεσμα (3-5 έτη) και μακροπρόθεσμα (6-10 έτη)-, ενώ για τη νότια 3 προγράμματα σχεδιασμού -που χωρικά αντιστοιχούν σε βόρεια, κεντρική και νότια ζώνη με **Ολοκληρωμένα Γενικά Ρυθμιστικά Σχέδια** για καθεμία, όπως για τις περιοχές Πόρτο Παλέρμο, την ακτή Κανάλι, τη λίμνη Μπουρίντι, κά.- με προϋπολογισμό σε 3 φάσεις για 2 προγράμματα: 51 εκατ. USD και 56,1 εκατ. USD αντίστοιχα [SELFO L.(1996), p. 9].

Η δραστηριότητα ορισμένων ΜΚΟ (των οποίων την ίδρυση και λειτουργία επιτρέπει το πρόσφατο θεσμικό πλαίσιο) και η επιμόρφωση και συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικά. θέματα παρουσιάζει ιδιαίτερα ενθαρρυντικά αποτελέσματα.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Την πρόσφατη πενταετία νέα νομοθεσία και κυβερνητικές αποφάσεις αφορούν άμεσα ή έμμεσα τη διαχείριση και την προστασία του φυσικού ή δομημένου περιβάλλοντος της παράκτιας ζώνης, όπως: ο **Ν. για την Προστασία του Περιβάλλοντος**, ο **Ν. για το Χωροταξικό Σχεδιασμό** (που αναφέρεται σε ζώνη 300 μ. από την ακτογραμμή, ελεύθερη αναπτυξιακών δραστηριοτήτων), ο **Ν. για τα Δάση** και την αντίστοιχη πολιτική, ο **Ν. για το κυνήγι και την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας,** κ.ά., ενώ έχει καταρτιστεί **Νομοσχέδιο για τη Βιοποικιλότητα και την Προστασία της Φύσης** (1996), που προβλέπει τη δημιουργία **Εθνικού Συμβουλίου για την Προστασία του Τοπίου και της Βιοποικιλότητας,** αρμόδιου για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων όλων των τύπων ανάπτυξης στην ποιότητα του περιβάλλοντος.

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Αλβανία (μέλος του **ΟΗΕ**, του **ΟΑΣΕ**, της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη** κ.ά.) έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** (1976) και των τεσσάρων συναφών πρωτοκόλλων (Π.4.9) και είναι μέλος της **Σύμβασης Ramsar** (1971), της **Σύμβασης της Βέρνης** (1979) για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης, της **Σύμβασης του Ρίο** (1992) για τη βιοποικιλότητα, και της **Διεθνούς Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)** κ.ά.. (Π.4.10, 4.11,).

Σε συνεργασία με το **MAP/UNEP** βρίσκεται σ'εξέλιξη πρόγραμμα παρακολούθησης της ποιότητας των υδάτων της Αδριατικής και του Ιονίου Πελάγους, ενώ η συνεργασία μεταξύ **Επιτροπής Περιβαλλοντικής Προστασίας** και **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** για την παράκτια ζώνη της χώρας που ξεκίνησε το 1993 και ολοκληρώθηκε το 1996 είχε σκοπό την αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων [UNEP (1996b), p. 104].

Η συνεργασία μεταξύ αλβανικής κυβέρνησης και **Παγκόσμιας Τράπεζας** με έναρξη το 1994, είχε αντικείμενο την κατάρτιση **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης** με στρατηγική προστασίας και διατήρησης της βιοποικιλότητας και της δομημένης πολιτιστικής κληρονομιάς, την προώθηση και επέκταση της παράκτιας και θαλάσσιας τουριστικής και οικοτουριστικής βιομηχανίας, κλπ.

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Λόγω της μικρής σχετικά οικολογικής αλλοίωσης της παράκτιας ζώνης και των ευνοϊκών συνθηκών διεθνούς χρηματοδότησης προς την Αλβανία για εφαρμογή -των βασισμένων στο αναπτυσσόμενο θεσμικό πλαίσιο- πολιτικών για το περιβάλλον αναμένονται μεσοπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα στον τομέα αυτό.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Αναμένεται διεύρυνση του πλαισίου συνεργασίας (και σε περιβαλλοντικά ζητήματα) με την ΕΕ. Ήδη μέσω του υποπρογράμματος για τις τρίτες χώρες της β΄ φάσης του **LIFE (1996-99)** χρηματοδοτούνται 2 περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες στην Αλβανία συνολικού προϋπολογισμού 591.000 ECU, κοινοτικής συμμετοχής 534.920 ECU (90, 51%).

4.2.11. ΤΟΥΡΚΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τουρκία με έκταση 779.482 τ.χλμ. (το 0, 4% της οποίας θεωρείται περιβαλλοντικά προστατευόμενη, με το 0, 1% μόνο μερικώς) και -64%αστικό και 36% αγροτικό (Δ.4.1)-πληθυσμό 59.223.000 κατ. (1992) στηρίζει την αναπτυσσόμενη οικονομία της στις θαλάσσιες μεταφορές και τον ανερχόμενο τουριστικό τομέα με ένταση στην παράκτια ζώνη (Π.4.1).Στις παράκτιες περιοχές της Μεσογείου εντάσσονται τμήματα 3 από τα 7 ευρύτερα πολιτικογεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας -*Μαρμαρά, Αιγαίου και Μεσογείου*- που παρουσιάζουν, γενικά, μεγαλύτερη ανάπτυξη από τα αντίστοιχα της ενδοχώρας.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Με εξαιρετικά πολύπλοκο ανάγλυφο η μεσογειακή ακτή μήκους 5.040 χλμ. (59% του συνόλου των ακτογραμμών της χώρας) από τα οποία 4.382 χλμ. στο ηπειρωτικό και 665 χλμ.στο νησιωτικό τμήμα αντιπροσωπεύει το 1,8% της τουρκικής επικράτειας[56] συγκεντρώνοντας άνω του 6,3% (1980) του πληθυσμού της. Εκτιμάται πως το 66, 85% της συνολικής παράκτιας περιοχής χαρακτηρίζεται από εντατική χρήση, το 20, 35% είναι μερικώς υπό χρήση και το 12,8% είναι ικανοποιητικά διατηρούμενο σχεδόν χωρίς περιβαλλοντικές αλλοιώσεις. Εξάλλου 8.641 εκτ. παράκτιων αμμοθινών εντοπίζονται στις ακτές της Μεσογείου της χώρας.

Ο πληθυσμός των 10 μεσογειακών επαρχιών (όπως της Σμύρνης, Αττάλειας, Αδάνων κά.) υπολογίστηκε σε 11.336.131 κατ (1995) [YESILHUYUK G. (1996), p.2] δηλαδή στο 20%

του πληθυσμιακού δυναμικού σε εθνικό επίπεδο, ενώ οι 541 δήμοι της μεσογειακής περιφέρειας αντιστοιχούν στο 19, 7% του αριθμητικού συνόλου των δήμων.

Την περίοδο 1975- 1980 ο αστικός πληθυσμός της μεσογειακής ακτής διπλασιάστηκε σε σχέση με τον αντίστοιχο του υπολοίπου της χώρας ως αποτέλεσμα της βιομηχανικής ανάπτυξης. Εξάλλου σύμφωνα με μελέτη του 1990 [GURCAN M. (1991), σ.76] στην παράκτια ζώνη μεταξύ στενών Ελλησπόντου και Μερσίνας, δηλαδή στο μεγαλύτερο τμήμα της μεσογειακής περιφέρειας, διαπιστώνεται πως από την οικιστική περιοχή 28.251 εκταρίων, το 54% αντιστοιχεί σε αστική περιοχή, το 31, 7% σε περιοχές παραθερισμού και μόνο το 14, 3% σε τουριστική ανάπτυξη.

Στις Μεγάλες Ειδικές Ζώνες, στις υποδιαιρέσεις των οποίων αναφέρεται ο σχεδιασμός των ακτών, η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη εμφανίζεται όπως στη συνέχεια [GUNNAY T. (1991), p.136]:

- Στη ζώνη Β. Αιγαίου υπερτερεί ο αγροτικός πληθυσμός, με την εξαίρεση του Τσανακαλέ στα στενά του Ελλησπόντου, που περιλαμβάνει θέρετρα αλλά και βιομηχανικές μονάδες επεξεργασίας προϊόντων πρωτογενούς τομέα.
- Στη ζώνη Αιγαίου όπου και η μητροπολιτική περιοχή της Σμύρνης, κυριαρχεί (88%) ο αστικός πληθυσμός.
- Στη ζώνη Ν. Αιγαίου επισημαίνεται αυξημένη αναλογία του αγροτικού πληθυσμού με συγκέντρωση σε (αγροτικούς) οικισμούς των 3.000- 10.000 κατ. που μετατρέπονται σε θέρετρα.
- Στη ζώνη Δ. Μεσογείου με ανάπτυξη τουρισμού (Αττάλεια).
- Στη ζώνη Α. Μεσογείου με ζώνες υψηλής αστικοποίησης (67%) ως αποτέλεσμα της εκβιομηχάνισης και υποδομής στον τομέα των μεταφορών (λιμενικές εγκαταστάσεις κ.ά.).

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση**: Τα μεσογειακά παράκτια αστικά κέντρα με συνολικό πληθυσμό ισοδύναμο του 20, 54% εκείνου της επικράτειας, υπερέχουν αυτής σε όρους μέσης ετήσιας πληθυσμιακής αύξησης (22, 14% έναντι 17, 52%) και μέσης πυκνότητας (103 κατ./τ.χλμ. έναντι 80 κατ./τ.χλμ.).Στα κυριότερα περιλαμβάνονται η Σμύρνη (2.665.105 κατ. στο ευρύτερο πολεοδομικό συγκρότημα), σημαντικότερη μητροπολιτική περιφέρεια στη μεσογειακή ακτή της χώρας, η Μερσίνα (700.851 κατ.) και η Αττάλεια (514.264 κατ.).

• **Γεωργία:** Η γεωργική χρήση -απειλούμενη τις τελευταίες δεκαετίες από την αστική και βιομηχανική ανάπτυξη- καταλαμβάνει έκταση 4.021.650 εκτ. πλησίον των μεσογειακών παράκτιων πόλεων της χώρας, ενώ στην περιφέρεια του Αιγαίου αντιστοιχεί η παραγωγή 9, 7% σιτηρών και 60% καπνού της αντίστοιχης εθνικής.

• **Αλιεία**: Η μεγάλου μήκους μεσογειακή ακτογραμμή της χώρας ευνοεί τη δυνατότητα αξιόλογης αλιευτικής παραγωγής (16, 28% της εθνικής παραγωγής το 1994) με πτωτική όμως τάση (μείωση άνω του 8% μεταξύ 1990- 94).

• **Βιομηχανία:** με κυριότερα βιομηχανικά κέντρα τη Σμύρνη (άνω των 1.500, βιομηχανικές επιχειρήσεις που αντιστοιχούν στο 10% της εθνικής τομεακής παραγωγής του τομέα), την Μερσίνα και την Αλεξανδρέττα.

• **Τουρισμός** :Ηδη από την δεκαετία του 1970 χρονολογείται η κατάρτιση Προγράμματος Επενδύσεων για την προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας κατά μήκος των ακτών της Μεσογείου και του Αιγαίου η οποία σε διεθνές επίπεδο ξεκίνησε την προηγούμενη δεκαετία (1980) με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Οι τουριστικές χρήσεις καταλαμβάνουν το 11, 7% της επιφάνειας της ακτής (τουριστικές εγκαταστάσεις, παραθεριστικές κατοικίες, κ.ά.), με την Αττάλεια σημαντικότερο τουριστικό κέντρο της χώρας στη Μεσόγειο, όπως και την περιοχή της Μερσίνας (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η μείωση των δασικών και γεωργικών εκτάσεων εξαιτίας της -συνήθως παράνομης- οικιστικής και τουριστικής επέκτασης, η αλλοίωση, αποξήρανση και ρύπανση των υγροτόπων και οικοτόπων της αποδημητικής πτηνοπανίδας και ιδιαίτερα προστατευόμενων ειδών όπως της θαλάσσιας χελώνας και της μεσογειακής φώκιας, η υποβάθμιση τόπων αρχαιολογικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, η διάβρωση των ακτών, η διάθεση των στερεών αποβλήτων της παράκτιας περιφέρειας αποτελούν τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας στη ζώνη της στη Μεσόγειο.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Το **Υπουργείο Περιβάλλοντος** με 33 περιφερειακές διευθύνσεις στο σύνολο της χώρας σε συνεργασία με συνδεόμενα μ' αυτό κρατικά όργανα μη καθορισμένων πλήρως καθηκόντων όπως το **Ανώτατο Συμβούλιο Περιβάλλοντος** και τα τοπικά **Συμβούλια Περιβάλλοντος** είναι αρμόδιο για την κατάρτιση και εφαρμογή πολιτικών για την προστασία και διατήρηση του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης και διαχείριση των φυσικών πόρων, όπως και των ιδιαίτερα Προστατευομένων Περιοχών μέσω αρμόδιας αρχής [UNEP (1996b), p. 92].

Στο **Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων** αρμόδιο για την παραγωγή, χρήση και έλεγχο των φυσικών πόρων υπάγεται η **Γενική Διεύθυνση Υδραυλικών Έργων**, με αντικείμενο, την ανάπτυξη των υδατικών πόρων για άρδευση και υδροηλεκτρική παραγωγή, την πρόληψη της αλλοίωσης και την διασφάλιση της ποιότητας των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, την παροχή πόσιμου και βιομηχανικού ύδατος σε αστικά κέντρα άνω των 100.000 κατοίκων, και της ανάληψης μελετών **Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων** (των οποίων οι συναφείς ρυθμίσεις τέθηκαν σε ισχύ το 1993) σε ειδικά προγράμματα.

Το **Υπουργείο Δημοσίων Έργων και Οικισμού** είναι αρμόδιο για το θεσμικό πλαίσιο χρήσης γης, αστικής και οικιστικής ανάπτυξης αλλά και για την υλοποίηση των υποδομών, ενώ η προσαρτημένη σ`αυτό **Τράπεζα των Επαρχιών** είναι υπεύθυνη για τον σχεδιασμό αποχετευτικού δικτύου και μονάδων επεξεργασίας σε αστικά κέντρα ως 100.000 κατ.

Το **Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου** έχει αναλάβει το έργο της ανάπτυξης βιομηχανικής πολιτικής με προβλέψεις για την αποφυγή ή μείωση των αντίστοιχων περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενώ το **Υπουργείο Τουρισμού** την πραγματοποίηση τομεακών μελετών για την ακτή της Μεσογείου με εστιασμό στις περιοχές ενίσχυσης της συναφούς υποδομής, του **Προγράμματος Τουριστικής Υποδομής Μεσογείου Αιγαίου** κ.ά.

Το **Υπουργείο Πολιτισμού** είναι αρμόδιο για την προστασία και διαχείριση, της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως των 36 από τους 116 αστικούς τόπους ειδικού αρχιτεκτονικού, τοπικού, αισθητικού και καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος, των 697 από τους 2.768 αρχαιολογικούς τόπους, των 35 από τους 51 ιστορικούς τόπους ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και των 8.000 περίπου καταγραμμένων κτιρίων και μνημείων (το 20% του συνόλου της χώρας), που περιλαμβάνει η Μεσογειακή περιφέρεια της Τουρκίας, 17 από τους ιστορικούς τόπους της οποίας ανήκουν στους 100 περίπου τόπους κοινού ενδιαφέροντος στη Μεσόγειο (Αττάλεια, Δίδυμα, Έφεσος κ.ά.).

Η **Γενική Διεύθυνση Προστασίας και Ελέγχου** του **Υπουργείου Γεωργίας και Αγροτικών Έργων** και η **Γενική Διεύθυνση Γεωργικών Υπηρεσιών** του **Υπουργείου Προεδρίας** διευθύνουν προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης για συστήματα άρδευσης και αποχέτευσης.

Το **Υπουργείο Δασών** είναι αρμόδιο για την προστασία και διαχείριση των δασών (που από τη συνολική προστατευόμενη έκταση 8.320 εκτ. τα 408 εκτ. αντιστοιχούν στη Μεσογειακή ακτή) των **εθνικών πάρκων** (11, συνολικής επιφάνειας 205.830 εκτ.) των **φυσικών πάρκων** (5, συνολικής επιφάνειας 73.740 εκτ.), των περιοχών φυσικής προστασίας (9, συνολικής επιφάνειας 54.061 εκτ.), των περιοχών προστασίας άγριας ζωής και απειλούμενης πανίδας των φυσικών τόπων ιδιαίτερου ενδιαφέροντος (που απ'τα 310 τα 135 ανήκουν στη μεσογειακή περιφέρεια), τον έλεγχο της αποψίλωσης των δασών, της διάβρωσης των παράκτιων εδαφών κ.ά.

Το **Υπουργείο Υγείας** έχει την αρμοδιότητα του δικτύου του συστήματος υγείας και του ελέγχου της ποιότητας της ατμόσφαιρας και των υδάτων κολύμβησης, το **Υπουργείο Εσωτερικών** και ειδικά η **Ακτοφυλακή** του ελέγχου της θαλάσσιας ρύπανσης εξαιτίας των πλοίων σε περιοχές εκτός των ορίων των ευρύτερων πολεοδομικών συγκροτημάτων και το **Υπουργείο Προεδρίας** και συγκεκριμένα η **Υπογραμματεία Ναυτιλίας,** μεταξύ άλλων της έρευνας και δράσης στις θαλάσσιες περιοχές για την πρόληψη, τον έλεγχο και την αντιμετώπιση της οφειλόμενης στα πλοία ρύπανσης.[UNEP (1996b), p. 90].

Η συμμετοχή των ΜΚΟ (η ισχυροποίηση των οποίων σε θέματα διαχείρισης παράκτιας ζώνης είναι αρμοδιότητας Εθνικής Επιτροπής συστημένης το 1993), όπως της **Εταιρίας για την Προστασία του Περιβάλλοντος** και του **WWF**, των επιστημονικών ιδρυμάτων και του ιδιωτικού τομέα είναι σημαντική σε προγράμματα παράκτιας διαχείρισης (**CAMPs,** κ.ά.). Περισσότερο αξιόλογη είναι η συμβολή τους στην κατάρτιση και εφαρμογή πιλοτικών δράσεων για την προστασία οικοτόπων ειδών όπως η μεσογειακή φώκια (π.χ. το **Σχέδιο δράσης για την διατήρηση της μεσογειακής φώκιας** που υιοθετήθηκε το 1987), ή, η θαλάσσια χελώνα (που 5 από τις 17 περιοχές ωοτοκίας τους στη μεσογειακή ακτή -*Dalyan, Patara, δέλτα του Goksu, Belek* και *Fethiye*- ανήκουν στις Ιδιαίτερα Προστατευόμενες, αν και στην πλειονότητα τους υπό την πίεση μαζικού τουρισμού).

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.

Στη δεκαετία του 1980 τοποθετείται χρονικά η κατάρτιση και αναμόρφωση θεσμικού πλαισίου για τη διαχείριση των παράκτιων πόρων που περιλαμβάνει :

- Το **άρθρο 43 του Συντάγματος** της χώρας **(09.11.82)** σύμφωνα με το οποίο τα παράλια και οι ζώνες τους υπόκεινται "στη δικαιοδοσία και αρμοδιότητα του Κράτους", ενώ το επιτρεπτό όριο πλάτους τους για χρήσεις γης ρυθμίζεται προς όφελος του δημοσίου συμφέροντος,
- το **Νόμο για την Διαχείριση των Ακτών, 1992-3830** [KORCA P., GUNGOR O. (1993), p.597] για τη ρύθμιση της προστασίας και χρήσης των χαρακτηριζόμενων ως παράκτιων ζωνών των θαλασσών και των παρόχθιων ζωνών λιμνών και ποταμών και τον καθορισμό της έννοιας της ακτής που ως δημόσιο αγαθό δεν τελεί υπό καθεστώς ιδιωτικής ιδιοκτησίας ή διαχείρισης. Ανεξάρτητα από την αστική ή γεωργική χρήση και την ένταξη ή όχι στο Σχεδιασμό, το ελάχιστο πλάτος της προστατευόμενης παράκτιας ζώνης ορίζεται σε 100 μ. (στους παλαιότερους νόμους ακτών **1990-3621** και **1984-3086** είχε οριστεί σε 20 μ. και 10 μ. για τις εντός σχεδίου και 100 μ. και 30 μ. για τις εκτός σχεδίου περιοχές αντίστοιχα). Στα πρώτα 50 μ. από την χέρσο επιτρέπονται μόνο οι χρήσεις διόδων πρόσβασης πεζών, χώροι πράσινου και άλλοι υπαίθριοι χώροι. Στο υπόλοιπο τμήμα δηλαδή στο φυσικό σχηματισμό της ακτής (υποχρεωτικού πλάτους τουλάχιστον 50 μ.) επιτρεπτές είναι μόνο οι απλές τουριστικές εγκαταστάσεις (ύψους ως 4, 5 μ.) αθλητικοί χώροι κλπ. Απαγορευμένη είναι επίσης η ρίψη απορριμμάτων στη θάλασσα και η αμμοληψία σε στενή ζώνη παράλληλη της ακτογραμμής.

Ο νόμος επικεντρώνεται στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και των βιώσιμων περιβαλλοντικών συνθηκών, αλλά είναι ανεπαρκής ως προς την απαίτηση εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων που αφορούν κυρίως στην προστασία των φυσικών και πολιτιστικών ιδιαίτερου ενδιαφέροντος παράκτιων πόρων[57]

- τον **Οικιστικό και Πολεοδομικό Νόμο (09.05.1985-3194)** για τις τεχνικές και ρυθμίσεις σχεδιασμού, υγιεινής και περιβάλλοντος. Με τον νόμο αυτό οι τοπικές αρχές επικυρώνουν

μελέτες και σχέδια που αναφέρονται στα διοικητικά όρια τους, ενώ η κεντρική διοίκηση διατηρεί το δικαίωμα διακοπής εφαρμογής του Σχεδιασμού ακόμα και σε περιπτώσεις διαχείρισης παράκτιας ζώνης, εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο.

- το **Νόμο Προστασίας του Περιβάλλοντος (1983-2872)** για συναφή θέματα, ενώ ορισμένα άρθρα του εισάγουν αυστηρές κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβιάσεων στην παράκτια ζώνη. Ειδικότερα, αφορά :στην προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος, στη βέλτιστη χρήση της αγροτικής και αστικής γης και των φυσικών πόρων, στην πρόληψη της μόλυνσης της ατμόσφαιρας των υδάτων και του εδάφους, στην προώθηση του πολιτιστικού επιπέδου και της ευημερίας των σύγχρονων και μελλοντικών γενεών μέσω της προστασίας της χλωρίδας, της πανίδας και των φυσικών και πολιτιστικών αγαθών της χώρας, στον καθορισμό εθνικών πάρκων, φυσικών μνημείων, ιστορικών και φυσικών τόπων, ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών και περιοχών που η χρήση τους διέπεται από διεθνείς συμφωνίες, όπως οι γεωργικές εκτάσεις, οι υγρότοποι κ.ά.
- το **Νόμο για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (21.07.1983/2863)** με αντικείμενο τον προσδιορισμό τους, την οργάνωση συναφών δραστηριοτήτων, τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων του αντίστοιχου οργανισμού (Ανωτάτου Συμβουλίου) για την διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών αγαθών κ.ά.
- το **Νόμο για τα Εθνικά Πάρκα (09.08.1983)** για τον καθορισμό περιοχών εθνικής και διεθνούς σημασίας πόρων, όπως εθνικά πάρκα, φυσικά πάρκα, φυσικά μνημεία και περιοχές φυσικής προστασίας και για την προστασία, αναβάθμιση και διαχείριση τους.
- το **Διάταγμα του Συμβουλίου Υπουργών** [OZHAN E. et al. (1993), p. 341] για την θέσπιση φορέα για Ιδιαίτερα Προστατευόμενες περιοχές (19.10.1989), που αναφέρεται στην ίδρυση φορέα αρμόδιου για χαρακτηρισμένες ή προοριζόμενες να χαρακτηριστούν "Ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές", τη θεσμοθέτηση ρυθμίσεων προστασίας και χρήσης τους, την κατάρτιση πολεοδομικών σχεδίων και προγραμμάτων στο σύνολο των επιπέδων σχεδιασμού κ.ά.
- το **Νόμο κινήτρων τουρισμού (12.03.1993)** για τον καθορισμό των "τουριστικών περιοχών" και των "τουριστικών κέντρων" και τη ρύθμιση και ανάπτυξη του τομέα.

Περιλαμβάνει επίσης και παλαιότερη νομοθεσία όπως:

- το **Ν. για τους λιμένες (14.04.1920),**
- το **Ν. για τα δάση (31.08.1956 με τροπ. 23.09.1983)** για τον καθορισμό των αντίστοιχων κατηγοριών προστασίας τους, και
- το **Ν. για την Αλιεία (22.03.1971, τροπ. 15.05.1986).**

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Τουρκία (μέλος του **ΟΗΕ**, του **ΟΟΣΑ**, του **ΟΑΣΕ** κ.ά.) έχει επικυρώσει την **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** και τα δύο πρώτα συναφή **πρωτόκολλα (1976),** ενώ έχει προσχωρήσει στο τρίτο **(Αθήνα 1980)** και στο τέταρτο **(Γενεύη 1982)** με 9 **Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου** σε σύνολο 12 της χώρας, έχει υπογράψει τη **Σύμβαση Ramsar (1971)** με 2 υγρότοπους διεθνούς σημασίας στη μεσογειακή περιφέρεια (το δέλτα του Goksu και τη λίμνη Bourdour), τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το διεθνές εμπόριο Απειλουμένων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας τη **Σύμβαση της Βέρνης (1979)** για την Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος, κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Την περίοδο 1991-92 πραγματοποιήθηκε **μελέτη διαχείρισης της παράκτιας ζώνης** από το **METAP** για την ανάλυση της περιβαλλοντικής αλλοίωσης της μεσογειακής ακτής της χώρας.

Στα πλαίσια των μεσογειακών σεναρίων του **Blue Plan** εφαρμόστηκε πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης για τον κόλπο της Αλεξανδρέττας [YESILHUYUK G. (1996), p.15] που περατώθηκε το 1992, ενώ η συνεργασία μεταξύ **MAP/UNEP** και Υπουργείου Περιβάλλοντος σε **Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** που το 1990 αφορούσε στον κόλπο της Σμύρνης[58] και ολοκληρώθηκε το 1993 [UNEP (1996b), p.104], επαναλήφθηκε με πεδίο εφαρμογής (CAMP) τον κόλπο της Μερσίνας και αναμενόμενη ολοκλήρωση στα τέλη του 1996.

Εξάλλου, η χώρα είναι μέλος της Διεθνούς Εκστρατείας **Blue Flag (Γαλάζια Σημαία)** για την ποιότητα των ακτών κολύμβησης του **Ευρωπαϊκού Ιδρύματος Περιβαλλοντικής Επιμόρφωσης,** μέσω του **Τουρκικού Ιδρύματος Περιβαλλοντικών Σπουδών**, από το 1993.

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η ανεπάρκεια ρυθμίσεων συντονισμού των συναρμοδίων υπουργείων και άλλων φορέων και κατάρτισης και εφαρμογής του -τομεακού χαρακτήρα- θεσμικού πλαισίου διαχείρισης παράκτιων περιοχών (π.χ. του Νόμου Κινήτρων Τουρισμού) καθιστά μόνο μακροπρόθεσμη την αναμενόμενη αποτελεσματικότητα.

Παρά τις προόδους της τελευταίας δεκαετίας στο πεδίο του σχεδιασμού και της νομοθεσίας, οι ελλείψεις στο σύστημα χωροθέτησης χρήσεων γης και στην εξισορρόπιση εκβιομηχάνισης και άλλων μορφών ανάπτυξης συνεπάγονται κοινωνικά και περιβαλλοντικά. κόστη.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας (η οποία χαρακτηρίστηκε από την Επιτροπή ανέτοιμη για ένταξη μετά τη συναφή επίσημη αίτηση της τον Απρίλιο του 1987) έχει

ήδη διευρυνθεί περιλαμβάνοντας και αμιγώς περιβαλλοντικά ζητήματα. Μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγροτόπων μεσογειακού τύπου για τη λίμνη *Kus*, η οποία έχει συνταχθεί από το **Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Institute for European Environmental Policy).** Παράλληλα το υποπρόγραμμα για τις τρίτες χώρες της β΄ φάσης του **LIFE (1996-99)** χρηματοδοτεί ήδη 2 περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες συνολικού προϋπολογισμού 1.274.310 ECU επιλέξιμου κόστους 1.263.800, 80 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 1.085.300 ECU δηλ. 85, 17% και 85, 88% αντίστοιχα.

4.2.12 ΚΥΠΡΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κύπρος, τρίτη σ' έκταση (9.251 τ.χλμ., το 0,2% της οποίας αποτελεί μερικώς προστατευόμενη περιβαλλοντικά περιοχή, που πρόκειται να επεκταθεί) νήσος της Μεσογείου μετά τη Σικελία και τη Σαρδηνία -με 68% αστικό και 32% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 639.000 κατ. (1994, στο ελεύθερο τμήμα της) οφείλει κατά κύριο λόγο την ανάπτυξη της στην στρατηγική γεωπολιτική της θέση μεταξύ τριών ηπείρων[59] και στο φυσικό της περιβάλλον (στην προστασία του οποίου έχουν συντελέσει οι κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών).

Η συνεχώς αναπτυσσόμενη οικονομία της (με ετήσια αύξηση 6% του ΑΕΠ (Π.4.1) από το 1975) που σε συνδυασμό με τη χαμηλή πληθυσμιακή αύξηση (1% ετησίως την ίδια χρονική περίοδο) οδήγησε σε άνοδο του βιοτικού επιπέδου βασίζεται κυρίως στον τουρισμό με συμμετοχή 21% στο ΑΕΠ. Από το 1974 σχεδόν το 37% της επικράτειας τελεί υπό τουρκική στρατιωτική κατοχή.

Η ακόλουθη εξέταση περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών αφορά μόνο στην ελεύθερη (υπό κυβερνητικό έλεγχο) περιοχή της Κύπρου.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στην παράκτια περιοχή[60] αντιστοιχεί το 23% της συνολικής έκτασης και το 40% του πληθυσμού[61] με πληθυσμιακή πυκνότητα 17, 5 κατ./εκτ. Η συνολική ακτογραμμή της νήσου εκτείνεται σε μήκος 772 χλμ. από τα οποία τα 404 χλμ. ανήκουν στην κατεχόμενη περιοχή, τα 72 χλμ. στην Βρετανική Στρατιωτική Βάση και τα 296 χλμ. στην υπό κυβερνητικό έλεγχο χώρα.

Οι ακτές γενικά (Π.4.4), παρουσιάζουν αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό με βραχώδεις (54%) ή αμμώδεις απολήξεις (46%) και σχηματισμούς όρμων και περιλαμβάνουν ποικιλία μεσογειακών ειδών άγριας ζωής και βιοτόπων μεγάλου οικολογικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος. Ειδικότερα:

-το βορειοδυτικό τμήμα της ακτογραμμής, κατά 63% βραχώδες, περιλαμβάνει τη χερσόνησο του Ακάμα και τον πρόσφατα υπό ανάπτυξη κόλπο της Χρυσοχούς, με εντοπισμό ειδών θαλάσσιας χελώνας, θαλάσσιων σπηλαίων κλπ.

-το νοτιοδυτικό, με ισοκατανομή βραχωδών και εκτεταμένων παραλίων που χαρακτηρίζεται από αμμοθίνες, θαλάσσια σπήλαια, βραχονησίδες και αξιόλογους υγρότοπους όπως τη λιμνοθάλασσα του Ακρωτηρίου και περιλαμβάνει την ταχέως αναπτυσσόμενη και με τάσεις επέκτασης περιοχή της Πάφου,

-το δυτικό (κεντρικό) με 57% εκτεταμένα παράλια και τμήματα αναλλοίωτων βραχωδών ακτών στο οποίο ανήκουν οι εντατικά αναπτυσσόμενες περιοχές της Λεμεσού και της Λάρνακας (με την ομώνυμη λιμνοθάλασσα), και

-το ανατολικό τμήμα με μόνο 23% εκτεταμένα παράλια και αξιόλογα θαλάσσια σπήλαια, στο οποίο ανήκει το σημαντικό τουριστικό κέντρο της Αγίας Νάπας κ.ά.

Η πλούσια πανίδα (16 είδη θηλαστικών, 26 αμφιβίων και ερπετών, 357 πτηνοπανίδας και άνω των 250 ιχθυοπανίδας) και χλωρίδα (800 είδη, από τα οποία τα 127 ενδημικά) της Κύπρου εκπροσωπείται κυρίως στην παράκτια περιφέρεια της (με το 14, 3% αυτής περιβαλλοντικά. προστατευόμενο), σε μεγάλο βαθμό απειλούμενη από διάβρωση αλλά και αστική επέκταση.[GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), p. 2].

3.ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** με συνεχώς αυξανόμενη αναλογία (από 44% το 1974 σε 68% το 1992) χαρακτηρίζει κυρίως τα νότια παράκτια αστικά κέντρα (με ετήσια αύξηση 2, 7%). Μεγαλύτερα αστικά κέντρα της παράκτιας ζώνης αποτελούν: η Λεμεσός (135.400 κατ. το 1990), η Λάρνακα (62.600 κατ.), η Πάφος (28.800 κατ.), κ.ά.

• **Γεωργία:** Κατά την διάρκεια των πρόσφατων δεκαετιών η ραγδαία γραμμική παράκτια επέκταση μεγάλων αστικών κέντρων όπως η Λεμεσός, προκάλεσε την κατάληψη καλλιεργήσιμων εδαφών από μη γεωργικές χρήσεις.

• **Βιομηχανία:** Η πλειονότητα των παράκτιων βιομηχανικών μονάδων χωροθετείται στην επαρχία της Λεμεσού, αλλά γενικά δεν εντοπίζονται μονάδες βαριάς βιομηχανίας (εξαιρούνται δύο μονάδες τσιμέντου και δύο τοπικοί σταθμοί ενέργειας). Το μεγαλύτερο μέρος των λυμάτων (σχεδόν 64%) καταλήγει στη θάλασσα και είναι βιομηχανικής προέλευσης (κυρίως οινοπαραγωγικών μονάδων) εντός της αστικής περιοχής της πόλης.

• **Τουρισμός:** που στο ελεύθερο τμήμα της νήσου αναπτύχθηκε με ταχείς ρυθμούς κατά την δεκαετία του 1980, με την ανάπτυξη νέων θέρετρων σε αντικατάσταση όσων τελούν υπό τουρκική κατοχή στο βορρά, ενώ η προβλεπόμενη αύξηση των τουριστικών αφίξεων (από 2 εκατ. το 1995 σε 3-3, 5 εκατ. το 2005) αναφέρεται κυρίως στην παράκτια ζώνη (με το 93% της συνολικής δυναμικότητας υποδομής). Παράκτιες κοινότητες που έχουν διαμορφωθεί σε κύρια

τουριστικά κέντρα είναι η Αγία Νάπα και το Παραλίμνι στο νοτιοανατολικό τμήμα της ακτής, ενώ επίπεδα τουριστικού κορεσμού προσεγγίζουν η Λεμεσός, η Λάρνακα και η Πάφος. Εμφανείς είναι οι συνέπειες των, συχνά, μέτριας ποιότητας τουριστικών μονάδων στην αισθητική του τοπίου του παράκτιου περιβάλλοντος.(Π.4.3). Στις τουριστικές ζώνες, γενικά, περιλαμβάνεται το σύνολο, εκείνων που προορίζονται για τουριστική ανάπτυξη ανεξάρτητα από το είδος (π.χ. ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τουριστικά χωριά κλπ), και την πυκνότητα ανάπτυξης[62] .

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Οι τάσεις επέκτασης και οι συγκρούσεις μη συμβατών μεταξύ τους χρήσεων γης, οι εξασκούμενες πιέσεις των οικονομικών και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στην παράκτια ζώνη, με συνέπεια την αλλοίωση και μείωση των φυσικών πόρων της (ειδικά των γεωργικών και δασικών εκτάσεων), η διάβρωση του εδάφους των ακτών, η διαχείριση των περιορισμένων υδατικών πόρων, των ευπαθών οικοτόπων της άγριας ζωής και του παρακτίου περιβάλλοντος [UNEP(1996b), p.85], καθώς και η ρύπανση και η διάθεση αποβλήτων των αστικών περιοχών αποτελούν τα κυριότερα περιβαλλοντικά προς επίλυση ζητήματα της χώρας.

5.ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η γενική αρμοδιότητα για τη διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής ανήκει στο **Συμβούλιο Υπουργών,** το οποίο το Μάρτιο του 1996 ενέκρινε το **Σχέδιο Δράσης για την Προστασία του Περιβάλλοντος** που αφορά σε ζητήματα χρηματοδοτικών οργάνων, πληροφόρησης, έρευνας και συμμετοχής σε θέματα συνολικής περιβαλλοντικής πολιτικής, προστασίας της φύσης και της άγριας ζωής, διαχείρισης υδατικών πόρων, διάθεσης και επεξεργασίας αποβλήτων, ηχορύπανσης και ατμοσφαιρικής ρύπανσης, βιοτεχνολογίας, κ.ά.

Ο **Υπουργός Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος** είναι αρμόδιος για το γενικό έλεγχο και συντονισμό της περιβαλλοντικής προστασίας και διατήρησης (μη συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού) και προεδρεύων στο **Συμβούλιο Προστασίας του Περιβάλλοντος** -ανώτατου συμβουλευτικού οργάνου σε συναφή θέματα- με μέλη κρατικούς ή ημικρατικούς φορείς, εκπροσώπους του επιχειρηματικού και τεχνικού τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης και των περιβαλλοντικών ΜΚΟ [UNEP (1996b), p.85].

Η διοικούμενη από τη **Διαρκή Γραμματεία του Υπουργείου Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος, Επιτροπή Περιβάλλοντος** με μέλη μόνιμους Γραμματείς ή εκπροσώπους υπουργείων ή Διευθύνσεων, με συμβουλευτικό ρόλο στη διαμόρφωση και προσδιορισμό θεμάτων περιβαλλοντικής πολιτικής είναι, επίσης υπεύθυνη για την αναθεώρηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων.

Η **Υπηρεσία Περιβάλλοντος** του **Γραφείου της Διαρκούς Γραμματείας** [UNEP (1996b), p.85], αποτελεί το ανώτατο συμβουλευτικό όργανο σε θέματα διαμόρφωσης

περιβαλλοντικής πολιτικής και εφαρμογής της, συντονιστικό για κρατικά προγράμματα περιβαλλοντικής προστασίας και για την υιοθέτηση της περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας της ΕΕ και των διεθνών συμβάσεων, ενώ ηγείται τεχνικής επιτροπής για εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η αναμενόμενη ανακήρυξη της χερσονήσου του **Ακάμα σε εθνικό πάρκο** για την προστασία της τυπικής μεσογειακής παράκτιας χλωρίδας και του - μοναδικής σημασίας στη Μεσόγειο- τόπου ωοτοκίας της πράσινης χελώνας, είναι αρμοδιότητας της ίδιας υπηρεσίας. Αξιόλογη και ικανοποιητικά αποτελεσματική είναι και η επιχείρηση προστασίας της θαλάσσιας χελώνας στη νότια ακτή της νήσου που ρυθμίζεται μέσω μακροχρόνιων και αυστηρών ελέγχων. Η εφαρμογή μακροπρόθεσμων προγραμμάτων αποθήκευσης και μεταφοράς ύδατος με στόχο την αύξηση των καλλιεργήσιμων εδαφών και την επίτευξη της ύδρευσης των περιφερειών και των μεγάλων αστικών κέντρων όπως το **Σχέδιο Νότιου Αγωγού (ΣΝΑ)** και το **Αρδευτικό Σχέδιο Χρυσοχούς (ΑΣΧ),** μέ αρμόδιο το **Γραφείο Προγραμματισμού** του **Υπουργείου Οικονομικών,** συνεπάγεται επίσης κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη.

Η εφαρμογή ειδικών τομεακών περιβαλλοντικών πολιτικών πραγματοποιείται μέσω ρυθμίσεων και νομοθεσιών από το αρμόδιο σε θέματα σχεδιασμού **Υπουργείο Εσωτερικών,** που περιλαμβάνει το **Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας** και το **Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως,** και από τοπικά συμβούλια τα οποία δρουν συντονιστικά και συμμετέχουν στην **Επιτροπή Περιβάλλοντος** και στο **Συμβούλιο Περιβάλλοντος,** κ.ά.

Μέσω του πολεοδομικού και χωροταξιακού σχεδιασμού έχουν τεθεί ρυθμίσεις για τον αστικό, αγροτικό ή εξωαστικό χώρο με τον σχεδιασμό και καθορισμό χρήσεων γης σύμφωνα με ζώνες κατοικίας, προστασίας περιβάλλοντος, βιομηχανίας, γεωργίας (κυρίως αγροκαλλιεργειών κλπ.) κ.ά., με σκοπό τη διευθέτηση περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών θεμάτων, την προστασία σημαντικών οικολογικά περιοχών και την αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης.

Το 1989 επιβλήθηκαν ρυθμίσεις για την υιοθέτηση νέας **Εθνικής Πολιτικής Τουριστικής Ανάπτυξης** με αυστηρά ελεγχόμενο καθεστώς χρήσεων γης παράκτιας ζώνης σε πλάτος 3 χλμ. από τον αιγιαλό, οι οποίες επεκτάθηκαν το 1995 με σκοπό την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού αρμοδιότητας του **Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού**.

Η ενίσχυση της συμμετοχής και παρέμβασης του κοινού στη διαδικασία φυσικού σχεδιασμού και περιβαλλοντικής διαχείρισης στη δεκαετία του 1990 μέσω της εκπροσώπησης του ιδιωτικού τομέα στο **Συμβούλιο Σχεδιασμού,** και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των ΜΚΟ (με ιδιαίτερη συμβολή σε ζητήματα προστασίας απειλουμένων ειδών πανίδας και χλωρίδας) στο **Συμβούλιο Περιβάλλοντος,** συμπίπτει με τις συναφείς προτεραιότητες του κράτους για προώθηση πιο ενεργού συμμετοχικού σχεδιασμού. Μέχρι σήμερα, η εφαρμογή πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων εξασφαλίζεται με τη συνεργασία και άμεση παρέμβαση της τοπικής αυτοδιοίκησης των 5 **Επαρχιακών Διοικήσεων.**

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το θεσμικό πλαίσιο που αφορά άμεσα ή έμμεσα σε θέματα περιβάλλοντος αποτελείται κυρίως από:

- το οικονομικά καλυπτόμενο μερικώς από το **FAO Σχέδιο Νόμου-Πλαισίου για το Περιβάλλον**, ήδη σε τελικό στάδιο, με σκοπό την κατεύθυνση θεσμικού και διοικητικού πλαισίου για τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό, που εισάγει τις αρχές ολοκληρωμένης εφαρμογής της τομεακής νομοθεσίας, αναφερόμενο σε ζητήματα όπως: η μόλυνση του εδάφους, η διαχείριση των αποβλήτων, η προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων συμπεριλαμβανομένων των οικοτόπων της άγριας ζωής, η εφαρμογή της επιταγής "ο ρυπαίνων πληρώνει", και οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ολοκληρωμένο σύστημα των οποίων (για τουριστικές εγκαταστάσεις, προγράμματα αλιείας, λιμένες, βιομηχανικές περιοχές, κλπ), έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο Υπουργών από το 1991, με βάση τις συναφείς οδηγίες της ΕΕ.
- το **Νόμο για τον Πολεοδομικό και Χωροταξικό Σχεδιασμό** [YIANGOULLIS O. (1991), p. 30], με εφαρμογή από το 1972, με αντικείμενο την σύνταξη, έκδοση και έγκριση σχεδίων, αλλά και την κατάρτιση και εφαρμογή τοπικών σχεδίων και στρατηγικών για την προστασία του εξωαστικού χώρου[63].
- τον **Οικιστικό και Ρυμοτομικό Ρυθμιστικό Νόμο** [YIANGOULIS O. (1991), p. 32], για τον έλεγχο της ανάπτυξης, και με επιμέρους ρυθμίσεις για την προστασία του αιγιαλού, των υδάτων και των αρχαιοτήτων.
- το **Νόμο για την προστασία του αιγιαλού,** που αφορά στον αυστηρό έλεγχο χρήσεων και την περιβαλλοντική προστασία της παράκτιας ζώνης σε πλάτος 100 γιαρδών (9,14 μ.) περίπου προς τη χέρσο.
- το **Νόμο για τα δάση**, που αναφέρεται κυρίως στην προστασία και διαχείριση των ανακηρυγμένων παράκτιων **εθνικών δασικών πάρκων**, όπως στην περιοχή Λιοπέτρι με τον αντίστοιχο ποταμό (89 εκτ.), στο ακρωτήριο Γκρέκο (325 εκτ.), αλλά και στο δάσος του Ακάμα (7.140 εκτ.) που αν και μη ανακηρυγμένο ακόμη τελεί υπό καθεστώς διαχείρισης εθνικού θαλάσσιου πάρκου.
- το **Νόμο για το κυνήγι και την άγρια πανίδα,** με σκοπό την προστασία των αποθεμάτων κυνηγίου και των αντίστοιχων οικοτόπων, κυρίως στις περιοχές των δύο αλμυρών λιμνών της χώρας.
- το **Νόμο για την Αλιεία,** με αντικείμενο την προστασία της πανίδας της θάλασσας και των ποταμών, που αφορά στο σχεδιασμό των προστατευόμενων θαλάσσιων και παράκτιων περιοχών.

- το **Νομοθέτημα για τις Αρχαιότητες,** με σκοπό την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, των ιστορικών μνημείων, κ.ά.

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Κύπρος (μέλος του **ΟΗΕ,** του **ΟΟΣΑ,** του **ΟΑΣΕ,** της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη,** κ.ά.), έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** και τα δύο συναφή πρωτόκολλα **(1976)**, έχει προσχωρήσει στο τρίτο **(Αθήνα 1980)** και στο τέταρτο **(Γενεύη 1982)** ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** καθώς και τη **Σύμβαση Ramsar (1971),** τη **Σύμβαση της Βέρνης (1979)** για τη Διατήρηση της Ευρωπαϊκής Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος, τη **Σύμβαση του Ρίο (1992)** για την προστασία της βιοποικιλότητας, κ.ά. [UNEP (1996b), p.85] (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Το 1993 καταρτίστηκε από την **Παγκόσμια Τράπεζα, Περιβαλλοντική Επιθεώρηση και Σχέδιο Δράσης για την Κύπρο**, την οποία το 1995 ακολούθησε αναφορά διυπουργικής επιτροπής με αντικείμενο την εναρμόνιση της περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας της χώρας με εκείνη της ΕΕ.

Εξάλλου, πρόσφατα [GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), p.10] ολοκληρώθηκε **Σχέδιο Διαχείρισης Διατήρησης** του **Ακάμα** επιχορηγούμενο από το **METAP** με στόχο τη διαχείριση και προστασία των ευαίσθητων οικοσυστημάτων και τόπων με ιδιαίτερα φυσικά ή πολιτιστικά χαρακτηριστικά και της δημιουργίας αναβαθμισμένης οικολογικά ποιότητας διαβίωσης για τον πληθυσμό της περιφέρειας της κοινότητας.

Παράλληλα το 1996 το **MEDASSET** σε συνεργασία με το περιβαλλοντικό τμήμα του ΟΗΕ **(UNEP)** εξακολούθησε την παρακολούθηση και ενίσχυση της έρευνας και προστασίας των ειδών θαλάσσιας χελώνας *Caretta-Caretta* και (της πράσινης χελώνας) *Chelonia Mydas* στις ακτές της βόρειας Κύπρου, που είχε ξεκινήσει το 1991 σε συνεργασία με την Ερευνητική Εταιρία του Πανεπιστημίου της Γλασκώβης [MEDASSET, No 4 (1994-1996), σ.3]. Ο εντοπισμός μεσογειακής σημασίας ευρημάτων των ειδών αλλά και των οικολογικά απειλουμένων βιοτόπων τους αναμένεται να οδηγήσει στη θέσπιση κρατικά προστατευόμενων παράκτιων εκτάσεων στην περιοχή.

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οι επιπτώσεις στην ποιότητα του παράκτιου περιβάλλοντος εξαιτίας των προτύπων (οικιστικής, τουριστικής, κ.ά.) ανάπτυξης ιδιαίτερα στις περιοχές Λεμεσού, Λάρνακας και Αγ. Νάπας (επ. Αμμοχώστου) οδήγησαν τους κρατικούς φορείς στη μεταβολή κατεύθυνσης στο σχεδιασμό τουριστικής πολιτικής με την προώθηση χρηματοδότησης προγραμμάτων ανάπτυξης αναξιοποίητων περιοχών.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής αποτελεί η μακροπρόθεσμη στρατηγική για την αντιμετώπιση της υποβάθμισης της οικολογικής ποιότητας

και η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας δραστηριοτήτων που χωροθετούνται, πραγματοποιούνται και συνδέονται με την ακτή.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Κύπρος διαθέτοντας εξαιρετικές δυνατότητες ευρύτερης οικονομικής δραστηριοποίησης στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου υποστηρίζεται με σημαντικούς οικονομικούς πόρους από την ΕΕ, στα πλαίσια της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης. Η υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ της χώρας (η οποία αιτήθηκε επίσημα για ένταξη το 1990) και της ΕΕ έχει διερευνηθεί, περιλαμβανόμενη και αμιγώς περιβαλλοντικά θέματα.

Μερικώς επιχορηγούμενο από το **MEDSPA** πραγματοποιείται υπό το **Τμήμα Αλιείας** πρόγραμμα προστασίας της θαλάσσιας χελώνας σε σημαντική περιοχή ωοτοκίας στη Λάρα, στην οποία η προστατευόμενη παράκτια ζώνη εκτείνεται σε 9 χλμ. μήκους ακτής, πλάτους 20μ. προς τη θάλασσα και 90 μ. προς τη χέρσο [GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), p.10].

Επίσης, μέσω της **DG XI** της **ΕΕ**, έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για τη λίμνη του Ακρωτηρίου την οποία συνέταξε το **Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Institute for European Environmental Policy).**

Παράλληλα, μέσω του υποπρογράμματος για τις τρίτες χώρες της β' φάσης του **LIFE (1996-99)** χρηματοδοτείται ήδη περιβαλλοντική πρωτοβουλία συνολικού προϋπολογισμού 521.736, 18 ECU, επιλέξιμου κόστους 515.164, 91 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 422.232, 42 ECU (80, 93% και 81, 96% αντίστοιχα).

4.1.13 ΣΥΡΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μεταξύ των αναπτυσσόμενων αραβικών κρατών η Συρία, με έκταση 185.180 τ.χλμ. και - ισοκατανεμημένο (Δ.4.1) αστικό και αγροτικό πληθυσμό- 13.400.000 κατ (το 1993) στηρίζει την οικονομία της (Π.4.1) στην ανάκαμψη του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και στον καθοριστικής σημασίας τριτογενή τομέα (κυρίως στον τουρισμό, πρόσφατα) με συμμετοχή 47% στο σχηματισμό του ΑΕΠ (1991). Βασικά αίτια της καθυστέρησης της τουριστικής ανάπτυξης (Π.4.3) ήταν οι συνέπειες της πολυετούς πολιτικής αναταραχής και αστάθειας της περιοχής σχετικά πρόσφατα εξαιτίας του πολέμου του Περσικού Κόλπου (1990-91).

Από τις 14 διοικητικές περιφέρειες της χώρας οι δύο (Λατάκια και Ταρτούς) είναι παράκτιες.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Από φυσιογραφική άποψη, η παράκτια περιοχή (ακτογραμμής 193 χλμ.) παρουσιάζει ομοιότητες με τις υπόλοιπες χώρες της μεσανατολικής μεσογειακής ακτής. Κύριο γεωγραφικό

χαρακτηριστικό του δυτικού τμήματος της χώρας αποτελεί η μικρού πλάτους καλλιεργήσιμη ζώνη με την αντίστοιχη χλωρίδα της, σε αντίθεση με τις τυπικές άνυδρες και ερημώδεις περιοχές του εσωτερικού της. Παρά τη μικρή της έκταση (4.190 τ.χλμ.[64] δηλαδή το 2% της επικράτειας) είναι εξαιρετικής οικονομικής, αναπτυξιακής και οικολογικής σημασίας. Σχεδόν 90 χλμ. ακτής αντιπροσωπεύουν αμμώδη παράλια, όπως: 25 χλμ. μεταξύ Ταρτούς και συνόρων με το Λίβανο, 13 χλμ. νότια της Λατάκιας (με αμμοθίνες), 10 χλμ. στο βόρειο τμήμα μεταξύ *Badrousiyeh* και *Ras al Bassit,* αλλά και στα: *Umit Tiur, Wadi Qandeel, Ras Ibn Hani*, κ.ά. [AWAIDAH Y.(1996), p.3], με τόπους αναπαραγωγής θαλάσσιας χελώνας. Το υπόλοιπο τμήμα της ακτογραμμής χαρακτηρίζεται από επικλινείς βραχώδεις απολήξεις [KASPAREK M. (1994), p.3].

3.ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση**: Ο πληθυσμός της παράκτιας περιφέρειας (σχεδόν 1, 5 εκατ. κατ.) αντιστοιχεί στο 11% του συνόλου της χώρας με εντυπωσιακή υπεροχή πληθυσμιακής πυκνότητας των παράκτιων περιοχών (472 κατ./χλμ.) έναντι του εθνικού μ.ο. (72κατ./τ.χλμ.) και την πλειονότητα του πληθυσμιακού δυναμικού σε παραθαλάσσια ζώνη πλάτους 100 χλμ. όπως στην Λατάκια (Αλ Λαντίκια, 286.000 κατ. το 1992) στη θέση της αρχαίας Λαοδίκειας, μεγάλο εμπορικό λιμάνι με σχετικά άναρχη πολεοδομική ανάπτυξη, Ταρτούς (85.000 κατ. το 1996), Τζάμπλα (62.500 κατ. το 1996) και Μπανιάς (31.000 κατ. το 1996). Οι υπόλοιποι οικισμοί της παράκτιας περιφέρειας είναι της πληθυσμιακής τάξης των 10.000 κατοίκων.

• **Βιομηχανία:** που παρουσιάζει ανάπτυξη, όπως στο σύνολο του ο δευτερογενής τομέας. Στην παράκτια περιφέρεια χωροθετούνται βιομηχανικές εγκαταστάσεις, κυρίως στην Ταρτούς (παραγωγής τσιμέντου -50% της εθνικής παραγωγής-, διυλιστήρια), στο Μπανιάς (παραγωγής ενέργειας 35-38% της εθνικής παραγωγής και κάλυψη του 30% των εθνικών αναγκών) και στη Λατάκια (υφαντουργίες, καπνοβιομηχανίες), κλπ.

• **Τουρισμός:** που παρότι θεωρείται περιορισμένης κλίμακας δραστηριότητα, αναφερόμενη κυρίως σε β΄ (παραθεριστική) κατοικία και τοπικό τουρισμό, σημειώνει τάσεις ανάκαμψης και ανταγωνιστικότητας συγκριτικά με άλλες χώρες της Μ. Ανατολής λόγω του κλίματος και των φυσικών και πολιτιστικών πόρων στο μεγαλύτερο τμήμα της ακτής, και ιδιαίτερα στις περιφέρειες της Λατάκιας και της Ταρτούς (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα σημαντικότερα περιβαλλοντικά ζητήματα στην παράκτια περιοχή συνδέονται με τη διαχείριση χρήσεων γης (ιδιαίτερα γεωργίας, οικισμού, τουρισμού-αναψυχής, βιομηχανίας και τεχνικής υποδομής), την πληθυσμιακή αύξηση, τη ρύπανση των θαλάσσιων υδάτων εξαιτίας βιομηχανικών αποβλήτων και καταλοίπων πετρελαιοειδών, και την αντιμετώπιση της αλλοίωσης των φυσικών πόρων των δασών, των εκβολών ποταμών και των ευπαθών οικοσυστημάτων [UNEP(1996b), p. 91].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η κύρια αρμοδιότητα για περιβαλλοντικά θέματα ανήκει στο **Υπουργείο Περιβάλλοντος** ιδιαίτερα για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικής ρύπανσης και ρυπογόνων αιτίων, με την επιστημονική και τεχνική υποστήριξη νεοϊδρυθέντος αρμόδιου εργαστηριακού κέντρου στη Δαμασκό, και άλλων ινστιτούτων ιδιαίτερα στη Ταρτούς και Λατάκια, εξειδικευμένων σε ζητήματα παράκτιων περιοχών.

Ουσιαστική είναι και η συμβολή άλλων υπουργείων, όπως του **Υπουργείου Μεταφορών (Γενική Διεύθυνση Λιμένων)** για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και της κρατικής ιδιοκτησίας της παράκτιας ζώνης, και τον έλεγχο της εμπορικής ναυτιλίας, των λιμένων και των χερσαίων υδάτων, του **Υπουργείου Γεωργίας** για θέματα δασών και γεωργίας (συμπεριλαμβανομένων και γεωργικών ζωνών οικισμού), του **Υπουργείου Πολιτισμού (Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Μουσείων)** για τόπους ιστορικοΰ και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος και του **Υπουργείου Τοπικής Αυτοδιοίκησης** για πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό [UNEP (1996b), p.p. 90-91].

6.ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορικά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί από τις συναφείς βιβλιογραφικές πηγές ή από την επίσημη εθνική εκπροσώπηση του κράτους .

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Συρία έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** και στα συναφή πρωτόκολλα για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση, και συμμετέχει σε προγράμματα του **UNEP** για τη διεθνή προστασία απειλούμενων ειδών θαλάσσιας πανίδας (*πράσινη χελώνα, Caretta caretta*, κ.ά.), κλπ. Εξάλλου, έχει συμμετάσχει στην εφαρμογή **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMP, 1990-91)** του **Μεσογειακού Σχέδιου Δράσης (MAP/UNEP)** που ολοκληρώθηκε το 1994 [UNEP(1996b), p.104], με σκοπό την προστασία και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών πόρων της παράκτιας ζώνης που υφίσταται τις συνέπειες της πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης, της απουσίας συντονισμού συστημάτων υγιεινής και της έλλειψης σταθμών επεξεργασίας λυμάτων, υποθαλάσσιου αποχετευτικού δικτύου και ρύθμισης βιομηχανικών εκροών κ.ά.(Π.4.9, 4.10, 4.11).

Το 1991 (20-30 Ιουνίου) πραγματοποιήθηκε από το **MEDASSET** η πρώτη έρευνα στην ακτή της Συρίας στο σύνολο του μήκους της, για πιθανή εξεύρεση παραλίων ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας. Εκτός από τον εντοπισμό ενδείξεων για τα είδη *Caretta caretta* και *Chelonia Mydas* στο τμήμα της ακτής μεταξύ *Latakia* και *Jablah*[65] και την επισήμανση ανθρώπινων παρεμβάσεων αποδείχθηκε πως τα παράλια της Συρίας υφίστανται τη μεγαλύτερη ρύπανση σε μεσογειακό επίπεδο, κυρίως μεταξύ Latakia και Tartous [UNEP(1993c), p.p. 26-27].

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ελάχιστες είναι έως σήμερα οι κρατικές πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος σ'εθνικό επίπεδο. Με δεδομένη όμως τη συνέχιση της διεθνούς συνεργασίας **(MED/UNEP)** για τις επόμενες δεκαετίες, έχει προγραμματιστεί η αναβάθμιση των κοινωνικών και οικονομικών προτύπων και ο περιορισμός των περιβαλλοντικών αλλοιώσεων, ιδιαίτερα της παράκτιας ζώνης.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στα πλαίσια της ευρωμεσογειακής συνεργασίας αναπτύσσεται και πεδίο επαφών στον τομέα του περιβάλλοντος με συμμετοχή και της Συρίας. Ήδη μέσω του υποπρογράμματος για τις τρίτες χώρες της β' φάσης του **LIFE (1996-99)** χρηματοδοτείται περιβαλλοντική πρωτοβουλία συνολικού προϋπολογισμού 247.200 ECU, επιλέξιμου κόστους 245.666, 67 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 245.666, 67 ECU (99, 38% και 100% αντίστοιχα).

4.2.14 ΛΙΒΑΝΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Λίβανος με -81% αστικό και 19% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 2.760.000 κατ. (1991) καταλαμβάνει παράκτια περιοχή της Μ. Ανατολής επιφάνειας 10.400 τ.χλμ., το 0, 3% της οποίας αποτελεί περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (Δ.4.2, Π.4.2).

Η παλαιότερα ακμάζουσα οικονομία του (Π.4.1) σε φάση ανάκαμψης και μετά τις επιπτώσεις του μακροχρόνιου εμφύλιου πολέμου (1975-1990) βασίζεται στόν τριτογενή τομέα, και κυρίως στον στον τουρισμό και στο δευτερογενή τομέα, με εμφανείς τις προσπάθειες αναβάθμισης του.

Απο τις 5 μείζονες διοικητικές περιφέρειες της χώρας οι 4 (Βηρυτός, Β. Λίβανος, Ν. Λίβανος, όρος Λίβανος) είναι παράκτιες στη Μεσόγειο και παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανάπτυξη απο την ενδοχώρα.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στη διαμόρφωση του ανάγλυφου των παράκτιων περιοχών, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ασβεστολιθικής και ψαμμιτικής προέλευσης οροσειρά του Λίβανου, μήκους 150 χλμ. περίπου, που εκτείνεται παράλληλα πρός τη μεσογειακή ακτή, ενώ στο ενδιάμεσο τμήμα εντοπίζονται καλλιεργήσιμες εκτάσεις.

Από τα 225 χλμ. συνολικού μήκους της παράκτιας ζώνης τα 146 χλμ. αντιστοιχούν σε βραχώδη πα ράλια, ενώ τα 79 σε εκτεταμένα και αμμώδη (Π.4.4).

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** με εμφανή την υπεροχή της πληθυσμιακής πυκνότητας της παράκτιας ζώνης (318 κατ./τ. χλμ) έναντι του εθνικού μ.ο. (256 κατ./τ.χλμ.) κυρίως στην πρωτεύουσα Βηρυτό

(1.100.000 κατ., 1991) σημαντικό λιμάνι και μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας (με διάκριση χριστιανικού και μουσουλμανικού τομέα στο πολεοδομικό συγκρότημα της) και την Τρίπολη (240.000 κατ., 1991), εμπορικό λιμάνι στο βόρειο τμήμα της ακτής. Στην εύφορη παράκτια ζώνη νοτιότερα της Βηρυτού σχηματίζονται τα λιμάνια Σιδώνα (Σάϊντα, 38.000 κατ., 1980) και η Τύρος (Τούρ, 14.000 κατ., 1980), στη θέση των αντίστοιχων αρχαίων πόλεων.

• **Βιομηχανία:** με χωροθέτηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων (μονάδες επεξεργασίας προϊόντων πρωτογενούς τομέα, υφαντουργίας, μηχανουργίας και χημικής βιομηχανίας) στις περιφέρειες των μεγάλων αστικών κέντρων, κυρίως της Βηρυτού και της Τρίπολης.

• **Τουρισμός:** με μικρή αλλά σταθερή ανάκαμψη και προσπάθειες τουριστικής προσέλκυσης στη Βηρυτό, δημοφιλές τουριστικό κέντρο, παλαιότερα, με άνω των 2 εκατ. επισκεπτών ετησίως, (1994) λόγω των παραλίων και των αρχαιολογικών τόπων της (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας σχετίζονται με τις συνέπειες των τελευταίων πολεμικών συρράξεων και αφορούν σε αλλοιώσεις και καταστροφές παράκτιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων (Π.4.2).

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η υπευθυνότητα περιβαλλοντικών θεμάτων επιμερίζεται μεταξύ διάφορων υπουργείων αλλά η κύρια αρμοδιότητα για την ανάπτυξη περιβαλλοντικής πολιτικής ανήκει στο **Υπουργείο Περιβάλλοντος** με πρόγραμμα εργασίας για την περίοδο 1993-1998 [FAWAZ M. et al. (1992)], και πρόγραμμα- πλαίσιο με προοπτική ανταπόκρισης των συναφών αρχών του Λίβανου στις επιταγές της **Agenda 21** της **UNCED** [UNEP (1996b), p. 89].

Αν και η υλοποίηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων έπεται της ανοικοδόμησης της βασικής υποδομής της χώρας και της ανόρθωσης της οικονομίας, σ' αυτήν περιλαμβάνεται ως προτεραιότητα η ανοικοδόμηση της περιοχής Κορνίς της Βηρυτού στο πλαίσιο ιδιωτικού κατασκευαστικού προγράμματος υπό την επίβλεψη ομάδας αμερικανών επιστημόνων και τεχνικών.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί απο τις σωναφείς βιβλιογραφικές πηγές ή απο επίσημη εκπροσώπιση του κράτους.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο Λίβανος έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση MARPOL της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου θαλάσσης απο τη ρύπανση και στα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ το 1996 ξεκίνησε η υλοποίηση **Πειραματικού Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιων**

Περιοχών (CAMP) του **Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (MAP/UNEP)** στην παράκτια ζώνη της χώρας [UNEP (1996b), p.104], κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Δεν προβλέπονται άμεσες εξελίξεις στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω της απαιτούμενης προτεραιότητας σε ζητήματα οικονομικής ανόρθωσης και κοινωνικής μέριμνας.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.

Στα πλαίσια της αναπτυσσόμενης ευρωμεσογειακής συνεργασίας αναμένεται επέκταση της και σε περιβαλλοντικά θέματα, όσον αφορά στη σύνδεση πολιτικών μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Λίβανου. Εξάλλου εγκρίθηκε χρηματοδοτούμενη απο την ΕΕ δραστηριότητα (DOC 1B/0305/96) κοινοτικής συνδρομής (10.325.000 ECU) για τον έλεγχο της ρύπανσης των ακτών, που αφορά σε εγκαταστάσεις ελέγχου παράκτιας ρύπανσης στις περιοχές των: Κεσρουάν, Σιδώνας (Σάϊντα) και Τύρου (Τούρ).

4.2.15 ΙΣΡΑΗΛ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Ισραήλ με ίδρυση το 1948, έκτασης 20.770 τ.χλμ. και -92% αστικού και 8% αγροτικού (Δ.4.1)- πληθυσμού 5.168.200 κατ. το 1992 αποτελεί το μόνο οικονομικά ανεπτυγμένο κράτος της Μ. Ανατολής και βασίζεται (Π.4.1) στον ευρύτερο δευτερογενή (38% του ΑΕΠ, κυρίως βιομηχανία) και τριτογενή τομέα (εξωτερικό εμπόριο, τουρισμός).

Απο τις 6 μείζονες διοικητικές περιφέρειες της χώρας (με σημαντικές αποκλίσεις πληθυσμιακής πυκνότητας μεταξύ περιοχών) οι 5 (*Βορράς, Χάϊφα* πυκν. άνω των 500 κατ./τ χλμ., *Κέντρο, Τελ Αβίβ* πυκν. άνω των 1000 κατ./τ.χλμ., *Νότος*) έχουν μέτωπο στη Μεσόγειο και παρουσιάζουν γενικά μεγαλύτερη ανάπτυξη.

Το 10% του συνόλου της επικράτειας αποτελεί μερικώς προστατευόμενη περιοχή, ενώ σταθερά υψηλές χαρακτηρίζονται οι προδιαγραφές για την προστασία του περιβάλλοντος (Δ.4.2, Π.4.2).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η παράκτια ζώνη της Μεσογείου μήκους 188 χλμ. από τα σύνορα με τον Λίβανο ως και τη λωρίδα της Γάζας διακρίνεται μορφολογικά (Π.4.4) σε τέσσερα τμήματα [BRACHYA V., AMIR D. (1996β), p. 1]:

-από το Ρος Χάνικρα ως το Ακό, υποβαθμισμένο και χαμηλής πληθυσμιακής πυκνότητας τμήμα με βραχώδη κρηπιδώματα και στενά παράλια,

-τον κόλπο της Χάϊφα, μεταξύ του ακρωτηρίου Ακό (βόρεια) και του όρους Κάρμηλος (νότια), με πλατιά αμμώδη παράλια.

-την παράκτια πεδιάδα στίς υπώρειες του όρους Κάρμηλος ανάμεσα στην Καισάρεια και Χάϊφα, με σχετικά στενά αμμώδη παράλια, και

-το τμήμα από την Καισάρεια ως τα σύνορα με την Αίγυπτο (βόρειο Σινά), με πλατιά αμμώδη παράλια που συχνά διακόπτονται απο βράχους ασβεστολιθικής προέλευσης, άνω των 40 μ. ύψους, ενώ αποτελεί την εστία των οικονομικών και εμπορικών δραστηριοτήτων της χώρας.

3 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Σε παράκτια ζώνη πλάτους 15 χλμ συγκεντρώνεται το 70% του συνολικού πληθυσμού, ως αποτέλεσμα της εντατικής οικιστικής ανάπτυξης των πέντε τελευταίων δεκαετιών. Σημαντικότερα αστικά κέντρα αποτελούν: το Τελ Αβίβ (339.400 κατ.το 1991) δεύτερο αστικό -μετά την πρωτεύουσα Ιερουσαλήμ- και κύριο εμπορικό κέντρο και κόμβος μεταφορών με επεκτεινόμενη μητρόπολη, η Χάϊφα (245.900 κατ.) έδρα βιομηχανικών δραστηριοτήτων, η Χολόν (156.000 κατ.), κ.ά. Επίσης το Ασντότ (71.000 κατ.) που απο το 1964 αντικαθιστά το Τελ-Αβίβ και συναγωνίζεται τη Χάϊφα ως λιμάνι διεθνούς εμπορίου και εξαγωγών.

• **Γεωργία:** Η παράκτια ζώνη περιλαμβάνει τις παραγωγικότερες γεωργικές εκτάσεις (130.000 εκτ. -23, 63%- έναντι 550.000 εκτ. του συνόλου των καλλιεργήσιμων εδαφών της επικράτειας) ιδιαίτερα για μικτές καλλιέργειες (κυρίως εσπεριδοειδή).

• **Αλιεία:** με κύρια κέντρα τα: Ακό, Χάϊφα, Νετάνια και κυρίως το Τελ Αβίβ που λειτουργεί πλέον μόνο ως αλιευτικός λιμένας.

• **Βιομηχανία:** με σημαντικούς πόλους: το διεθνή λιμένα της Χάϊφα (διϋλιστήρια, βιομηχανίες τσιμέντου, αυτοκινήτων, κ.ά.), του Ασντόντ (διϋλιστήρια), αντίστοιχα πρώτο και δεύτερο κέντρο βαριάς βιομηχανίας στη μεσογειακή ακτή, τη Χαντέρα (βιομηχανίες χάρτου και ελαστικών), την Ασκελόν (σιδηροβιομηχανία), κ.ά.

• **Τουρισμός:** Σε όρους τουριστικής ανάπτυξης κατά μήκος της μεσογειακής ακτής (Π.4.3) ηγείται η ευρύτερη περιοχή του Τελ Αβίβ και της Χάϊφα, ενώ τουριστικά θέρετρα όπως τα εξελισσόμενα μικρού ή μεσαίου μεγέθους αστικά κέντρα: Ναχαρίγια, Νετάνια, Χερσλίγια, Μπατ Γιαμ και Ασκελόν, κ.ά., περιλαμβάνουν "τουριστικά χωριά".

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Περιβαλλοντικά ζητήματα προς επίλυση αποτελούν: η διαχείριση των υδατικών πόρων αναφορικά με την άρδευση και την ποιότητα των υδάτων του παράκτιου υπεδάφους, η επεξεργασία και ανακύκλωση των λυμάτων, η ατμοσφαιρική ρύπανση των μεγάλων αστικών κέντρων (εξαιτίας των δυσμενών μετεωρολογικών συνθηκών), η εκκένωση των στερεών

αποβλήτων σε συνάρτηση με την εντατική αστική και βιομηχανική ανάπτυξη, και η κατάληψη και χρήση των παράκτιων περιοχών σε σχέση με τις τάσεις επέκτασης της βιομηχανίας και του τουρισμού στις παραγωγικότερες γεωργικές εκτάσεις [UNEP (1996b), p. 88].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Μετά την αντικατάσταση και ενσωμάτωση της **Υπηρεσίας Περιβαλλοντικής Προστασίας** σ' αυτό, το **Υπουργείο Περιβάλλοντος** ανέλαβε και αρμοδιότητες των υπουργείων **Άμυνας, Βιομηχανίας, Εμπορίου, Εσωτερικών, Γεωργίας** και **Υγείας** σε θέματα περιβάλλοντος [UNEP (1996b), p.85]. Στόχοι του είναι: η διαμόρφωση σαφούς εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής και η ανάπτυξη των μέσων υλοποίησής της σύμφωνα με τις αρχές των περιβαλλοντικών θεωρήσεων που τηρούνται κατά το σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων), η εφαρμογή ερευνητικών προγραμμάτων ελέγχου και παρακολούθησης επιπέδου ρύπανσης, η διασφάλιση αποτελεσματικής εφαρμογής και ελέγχου περιβαλλοντικής νομοθεσίας και προτύπων, η προώθηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης του κοινού και η αναβάθμιση περιφερειακής και διεθνούς συνεργασίας σε συναφή πεδία [UNEP (1996b), p. 88].

Το 1970 το **Εθνικό Συμβούλιο Πολεοδομίας και Οικισμού** [UNEP (1996b), p. 86], αναγνώρισε την αναγκαιότητα κατάρτισης **Εθνικών Σχεδίων** για την παράκτια και παρόχθια ζώνη των θαλασσών και των λιμνών αντίστοιχα, με σκοπό την προστασία των φυσικών πόρων τους, ενώ το **Εθνικό Σχέδιο για την Ακτή της Μεσογείου** (με έγκριση της πρώτης φάσης το 1983) περιορίζει την ανάπτυξη χρήσεων γης με μη απαραίτητη εγγύτητα στη ακτή (στην οποία είναι απαγορευμένη η ανάπτυξη σε ζώνη 100μ. από την ακτογραμμή), και προστατεύει τα τμήματά της που χαρακτηρίζονται **φυσικά αποθέματα** (εκβολές ποταμών, βραχώδη παράλια κ.ά.), **εθνικά πάρκα** (παράλια προορισμένα για αναψυχή σε φυσικό περιβάλλον ή τόπους αρχαιολογικού ενδιαφέροντος κ.ά.), και **παράκτια αποθέματα.**

Το πρόσφατα εγκεκριμένο από το **Εθνικό Συμβούλιο Πολεοδομίας και Οικισμού** σχέδιο διαχείρισης παράκτιων πόρων του **Υπουργείου Περιβάλλοντος** αναφέρεται σε θέματα διαχείρισης σπάνιων οικοσυστημάτων, βραχωδών παραλίων, βιοτικών χαρακτηριστικών και παρακείμενων σε φυσικά αποθέματα περιοχών, με εξέταση παραμέτρων όπως: η δομή των παραλίων, τα ιδιαίτερα γεωλογικά χαρακτηριστικά τους, κλπ. [BRACHYA V., AMIR D. (1996), p. 6].

Στο σύνολο των προτεινόμενων εθνικών πολιτικών διαχείρισης παράκτιων πόρων δίνεται έμφαση: στον περιορισμό στα αστικά κέντρα των εντατικών και μη τουριστικών χρήσεων, στην απαγόρευση της γραμμικής ανάπτυξης και στη δημιουργία δημόσιας διόδου για πρόσβαση πεζών κατά μήκος της ακτής, προτεραιότητα προστασίας των φυσικών πόρων κ.ά., τα οποία εμπεριέχονται και στο πρόσφατα αναθεωρημένο και εγκεκριμένο από το **Εθνικό Συμβούλιο Εθνικό Σχέδιο Τουρισμού** του **Υπουργείου Τουρισμού.**

Στις εφαρμογές διαχείρισης ακτών περιλαμβάνονται: διοργανώσεις προγραμμάτων επιμόρφωσης κοινού, η επεξεργασία λυμάτων, η διαχείριση στερεών αποβλήτων, οι εναλλακτικοί πόροι ηλεκτρικής παραγωγής, η απορρύπανση ποτάμιων υδάτων (κυρίως μέσω της θέσπισης από το Υπουργείο Περιβάλλοντος το 1993 της **Εθνικής Διεύθυνσης Ποταμών** για το συντονισμό δράσεων αποκατάστασης των οικοσυστημάτων, της χλωρίδας και της πανίδας για σκοπούς αναψυχής, τουρισμού, εκπαίδευσης και έρευνας), κ.ά.

Η αρμοδιότητα εφαρμογής σχεδίων και πολιτικών ανήκει στις πολεοδομικές αρχές τοπικού, περιφερειακού ή εθνικού επιπέδου, όπως ισχύει για την ακτή της Μεσογείου (στην οποία αντιστοιχούν 25 τοπικές εντός 5 περιφερειακών αρχών), ενώ για κάθε πρόταση παράκτιας ανάπτυξης απαιτείται η έγκριση της εθνικού επιπέδου **Επιτροπής Χερσαίων Υδάτων.** Οι τοπικές αρχές είναι εξάλλου αρμόδιες για την τακτική απορρύπανση των ακτών κολύμβησης (25 χλμ. στη μεσογειακή ακτή), που καθιέρωσε από το 1984 το Υπουργείο Περιβάλλοντος, ενώ η ανακήρυξη του **1994** ως **Έτους Περιβάλλοντος** συνοδεύτηκε από διοργάνωση προγραμμάτων ανακύκλωσης, απορρύπανσης των ποταμών και μικρής κλίμακας αναπλάσεων αστικών κέντρων.

Η συμμετοχή του κοινού στο σχεδιασμό και τη διαδικασία Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είναι περιορισμένη στο δικαίωμα υποβολής ένστασης στα μη εθνικής κλίμακας προγράμματα. Οι ΜΚΟ επικεντρώνονται συνήθως σε θεσμικά θέματα, ενώ η σημαντικότερη απ' αυτές **Εταιρία για την Προστασία της Φύσης (SPNI)** που εκπροσωπείται στο **Εθνικό Συμβούλιο Πολεοδομίας και Οικισμού** συμμετέχει ενεργά στην κατάρτιση εθνικών προγραμμάτων για τις παράκτιες περιοχές και τον Τουρισμό.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο **Πολεοδομικός και Οικιστικός Νόμος (1982)** αποτελεί το κύριο θεσμικό πλαίσιο για την παράκτια ζώνη, αναφερόμενος στους κανονισμούς που διέπουν τις απαιτήσεις της **Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων,** θεσμού με λειτουργία από τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

7.ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το Ισραήλ (μέλος του **ΟΗΕ** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη),** έχει υπογράψει τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων με εξαφάνιση Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, τη **Σύμβαση της Βόννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών, έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου θαλάσσης από τη ρύπανση και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Στα πλαίσια της **Διεθνούς Ημέρας Απορρύπανσης Ακτών** το Σεπτέμβριο του 1995 το Ισραήλ μεταξύ 45 χωρών σημείωσε αποτελεσματική συμμετοχή με τη δραστηριοποίηση εθελοντών.

Εξάλλου, σε συνεργασία με το **MAP/UNEP** ξεκίνησε από το 1996 η υλοποίηση **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** στην παράκτια ζώνη της χώρας στη Μεσόγειο [UNEP (1996b), p.104].

8..ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η γενική περιβαλλοντική πολιτική του Ισραήλ και η διαχείριση των ακτών περιλαμβάνεται στις πιο πλήρεις και αποτελεσματικές σε μεσογειακό επίπεδο, κυρίως λόγω της συντονισμένης δράσης του **Εθνικού Συμβουλίου Πολεοδομίας και Οικισμού**, της συμμετοχής των ΜΚΟ και της συνεργασίας του κοινού σε ζητήματα παράκτιας χωροθέτησης και αυστηρής εφαρμογής στις χρήσεις γης.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Ισραήλ έχει ήδη διευρυνθεί και πρόκειται να περιλάβει περισσότερα αμιγώς περιβαλλοντικά θέματα. Το ολοκληρωμένο από το 1991 Σύστημα Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της χώρας είναι ευθυγραμμισμένο με τις συναφείς Οδηγίες της ΕΕ.

Εξάλλου, το εγκεκριμένο πρόγραμμα της ΕΕ (κοινοτικής συνδρομής 15.000.000 ECU) υπό τον τίτλο **"Στήριξη της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μ. Ανατολή "** (1996) με δικαιούχους την Αίγυπτο, τον παλαιστινιακό πληθυσμό των κατεχόμενων εδαφών της Δυτικής Όχθης του Ιορδάνη και της Λωρίδας της Γάζας, την Ιορδανία και το Ισραήλ, (DOC IB/039/9(ex-009)/96), που αναφέρεται μεταξύ άλλων στον περιφερειακό σχεδιασμό της Α. Μεσογείου (τουρισμός, υποδομές κλπ), αφορά και σε παράκτιες περιοχές της χώρας στη Μεσόγειο.

4.2.16. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ανεξάρτητο από το 1936 κράτος της Αιγύπτου με έκταση 1.001.149 τ.χλμ και -47% αστικό και 53% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 52.061.000 κατ. στηρίζει την αναπτυσσόμενη οικονομία του στην αγροτική παραγωγή (κυρίως βαμβακιού), στην ελαφρά βιομηχανία και περισσότερο στον τριτογενή τομέα (με συμμετοχή 42% στο ΑΕΠ και απασχόληση του 1/3 του ενεργού πληθυσμού), με ζωτικής σημασίας τη συμβολή του τουρισμού (Π.4.1, 4.3) στην παράκτια ζώνη.

Η χώρα αποτελείται από σημαντικές εκτάσεις ερήμου με την εξαίρεση ιδιαίτερα του δέλτα του Νείλου και της παράκτιας ζώνης στη Μεσόγειο (όπου ανήκουν τμήματα 8 επαρχιακών διοικητικών διαμερισμάτων), που εμφανίζουν μεγαλύτερη ανάπτυξη και πληθυσμιακή συγκέντρωση.

Το 0, 8% της επικράτειας αντιπροσωπεύει περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (το 0, 7% μερικώς προστατευόμενη)(Δ.4.2, Π.4.2). Ωστόσο τα περιβαλλοντικά δεν αποτελούν θέματα πρώτης προτεραιότητας, εφόσον προηγούνται ζητήματα επιβίωσης του υπερπληθυσμού.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Το μήκος της συνολικής αιγυπτιακής ακτογραμμής στη Μεσόγειο συμπεριλαμβανομένων των λιμνοθαλασσών (550 χλμ. η περίμετρος των δευτερευόντων οχθών τους) εκτιμάται σε 1.550 χλμ. Ο πληθυσμός των παράκτιων διοικητικών επαρχιών υπολογίζεται σε 27 εκατ. κατοίκους περίπου (28% του συνολικού πληθυσμού), ενώ μόνο 6 εκατ. κατ. συγκεντρώνονται στις παράκτιες περιοχές (10% του συνολικού, και με πληθυσμιακή πυκνότητα μεταξύ 400-1200 κατ./τ.χλμ.) των οποίων το 15% χαρακτηρίζεται από εντατική ανάπτυξη, το 50% από σποραδικά κατανεμημένη ανάπτυξη και το 35% παραμένει σχεδόν σε φυσική κατάσταση.

Από τα δυτικά όρια ως την Αλεξάνδρεια το παράκτιο έδαφος διαμορφώνεται από αμμόλοφους σε προσέγγιση σχεδόν με το επίπεδο της θάλασσας, ενώ στο δυτικό τμήμα είναι χαμηλό με ελώδεις επιφάνειες. Αναλυτικότερα [FAWZI M.(1996), p.p. 1-2]:

-Το τμήμα της ακτής μεταξύ Ελ Αλαμέϊν και Αλεξάνδρειας περιλαμβάνει χαμηλή πεδιάδα υποκείμενη σε διάβρωση (σε συνθήκες ανύψωσης του επιπέδου της θάλασσας), ενώ η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη καταλαμβάνει σχεδόν αποκλειστικά ζώνη πλάτους 500-1.000 μ. στο σύνολο σχεδόν του μήκους της ακτογραμμής (ενώ σε απόσταση 70 χλμ. εκτείνονται τα παράκτια θέρετρα).

-Το τμήμα μεταξύ Αλεξάνδρειας και Πορτ Σάϊντ, με σχηματισμούς λιμνοθαλασσών και δέλτα, στο μεγαλύτερο μήκος του χαρακτηρίζεται από κατασκευές αντιδιαβρωτικής προστασίας (ιδιαίτερα στην Αλεξάνδρεια). Η πληθυσμιακή πυκνότητα κυμαίνεται μεταξύ 400-1.200 κατ./τ.χλμ. και συσχετίζεται με τη συγκέντρωση δραστηριοτήτων οικονομικού ενδιαφέροντος (80% του εθνικού εμπορίου διεξάγεται στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας, ενώ ουσιαστικός είναι ο ρόλος της Νταμιέτα και του Πορτ Σάϊντ).

-Στο τμήμα μεταξύ Πορτ Σάϊντ και δυτικών συνόρων με την μερικώς υποκείμενη σε θαλάσσια διάβρωση χαμηλή παράκτια πεδιάδα, η περιοχή είναι σποραδικά ανεπτυγμένη στην ακτή, με μικρής κλίμακας γεωργικές, εξορυκτικές, αλιευτικές και τουριστικές (στο περιφερειακό κέντρο Ελ Αρίς) δραστηριότητες.

Η εμπλουτισμένη και με τροπικά είδη χλωρίδα και η πλουσιότερη στο παρελθόν πανίδα, ευνοημένες από το παράκτιο κλίμα παρουσιάζουν ομοιότητες με εκείνες της ευρωπαϊκής Μεσογείου. Στο τμήμα της ακτής μεταξύ Αλεξάνδρειας και *El Salum* (προς τη Λιβύη), όπως παλαιότερα στο Β. Σινά [FLOWER S. (1933), p.p. 735-851] μεταξύ *Port Said* και περιοχής της Γάζας, εντοπίστηκαν παράλια αναπαραγωγής της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*[66].

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** οι μέγιστες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις της χώρας (44% περίπου) εμφανίζονται στα αστικά κέντρα της παράκτιας ζώνης της Μεσογείου όπως στη δεύτερη πολυπληθέστερη μετά το Κάϊρο Αλεξάνδρεια (περίπου 3, 5 εκατ. κατ. στο ευρύτερο πολεοδομικό συγκρότημα) στο δυτικό άκρο (Ροζέτα) του μεγάλου δέλτα του Νείλου, και το Πορτ Σάϊντ (σχεδόν 0, 5 εκατ. κατ. στο ευρύτερο πολεοδομικό συγκρότημα) στην είσοδο της διώρυγας του Σουέζ[67] στη Μεσόγειο, σημαντικά λιμάνια και κέντρα εμπορίου. Άλλα αξιόλογα αστικά κέντρα είναι επίσης οι: Μάρσα Ματρούχ (το μόνο εμπορικό λιμάνι στη μεσογειακή ακτή), Φούκα Ματρούχ, Ελ Αλαμέϊν, κλπ.

• **Γεωργία:** Η μεγαλύτερη αναλογία καλλιεργήσιμων εκτάσεων (4% της επιφάνειας της χώρας) ανήκει στις περιοχές του δέλτα του Νείλου, όπου και έχουν διαμορφωθεί νέες εκχερσωμένες εκτάσεις στην περιοχή της Αλεξάνδρειας. Η μερική αλλοίωση των γεωργικών εδαφών οφείλεται κυρίως στην επέκταση της αστικοποίησης[68].

• **Βιομηχανία:** με χωροθέτηση εκτεταμένων βιομηχανικών συγκροτημάτων (χάρτου, τσιμέντου, παραγωγής ενέργειας, διϋλιστηρίων κ.ά.) στα μεγάλα παράκτια αστικά κέντρα: Αλεξάνδρεια (στην ευρύτερη περιοχή της το 40% της εθνικής παραγωγής) και Πορτ Σάϊντ.

• **Αλιεία- ιχθυοκαλλιέργεια:** Στην ανάπτυξη της ιχθυοπανίδας και της αλιευτικής παραγωγής στη Μεσόγειο (που παρουσιάζει σταθερή άνοδο όπως και η αντίστοιχη εθνική) συντελεί η κατάληξη στη θάλασσα των φερτών υλών του Νείλου. Η αλιευτική παραγωγή (συμπεριλαμβανομένων των ιχθυοκαλλιεργειών) στις λιμνοθάλασσες του δέλτα αντιστοιχεί στο 50% της εθνικής, 1990) και είναι ιδιαίτερης οικονομικής σημασίας.

• **Τουρισμός:** Μετά την πρόσφατη τουριστική άνθηση στην ακτή της Ερυθράς Θάλασσας η μεσογειακή αναπτύσσει νέους πόλους έλξης στο μεγαλύτερο τμήμα της, εκτός από τους υφιστάμενους (με την ιδιομορφία φυσικού περιβάλλοντος και αρχαιολογικών τόπων), με εστιασμό στο τμήμα της (100 χλμ) δυτικά της Αλεξάνδρειας προς την κατεύθυνση του Ελ Αλαμέιν σε οργανωμένα θέρετρα (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα της χώρας αφορούν στην αστική επέκταση σε ευπαθείς γεωργικές εκτάσεις (παρά την αυξημένη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων), στη διάβρωση μεγάλου τμήματος της ακτής της Μεσογείου (ιδιαίτερα στην περιοχή της Αλεξάνδρειας),[69] στην απόρριψη βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων στο Νείλο, στη χρήση, επεξεργασία, επανάχρηση και διαχείριση αγροτικών λυμάτων, στη μόλυνση των δικτύων άρδευσης και αποξήρανσης, στην πετρελαϊκής προέλευσης ρύπανση των θαλάσσιων και παράκτιων υδάτων λόγω των θαλάσσιων μεταφορών (κυρίως στη διώρυγα του Σουέζ), στη συνεχή μείωση των παραδοσιακών ενεργειακών πόρων, στην προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

και στην ανάγκη αυξανόμενης περιβαλλοντικής επιμόρφωσης του κοινού μέσω της εκπαίδευσης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης [UNEP (1996b), p. 86].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Στην Αίγυπτο το υπό το **Υπουργείο Επιχειρήσεων** και τον υπουργό για διοικητικά θέματα ανάπτυξης και περιβάλλοντος **Γραφείο Περιβάλλοντος (EEAA)** είναι αρμόδιο για την κατάρτιση εθνικής πολιτικής προστασίας περιβάλλοντος και φυσικών και πολιτιστικών πόρων[70] (ειδικά από τις συνέπειες του τουρισμού) και για τις δραστηριότητες της **Εθνικής Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης,** ενώ υπό τον **Τομέα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης** του ίδιου δημιουργήθηκε η **Εθνική Ανώτατη Διοικητική Επιτροπή Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης (ICZM)** με τη **Γραμματεία** της. Στα κύρια καθήκοντα της Επιτροπής ανήκουν [FAWZI M. (1996), p. 5]: η ανάπτυξη **Προγράμματος Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης,** ο συντονισμός συναφών δραστηριοτήτων μεταξύ αρμόδιων αρχών, η ένταξη ρυθμίσεων στα αντίστοιχα σχέδια χρήσεων γης, η εναρμόνιση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων και φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων, η έγκριση προγραμμάτων για την αποκατάσταση των παράκτιων πόρων και η διασφάλιση ικανοποιητικής εφαρμογής των περιφερειακών και διεθνών συμβάσεων για την προστασία του θαλάσσιου και παράκτιου περιβάλλοντος των οποίων η χώρα αποτελεί μέλος.

Το **Εθνικό Περιβαλλοντικό Σχέδιο Δράσης** (με αναγνωρισμένα 4 προστατευόμενα **Εθνικά Πάρκα** και 4 **Τόπους Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην ακτή της Μεσογείου**) -που η Κυβέρνηση της Αιγύπτου σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα παρουσίασε στο Κάϊρο το Μάϊο του 1992- προτείνει στρατηγική προσέγγισης οικοσυστημάτων μέσω μακροπρόθεσμων οριζόντων σχεδιασμού (όπως Εθνικού Σχεδίου Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης με εστιασμό στις ευπαθείς περιοχές) και συνεκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (Η προστασία των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας εφαρμόζεται κυρίως στο τμήμα της μεσογειακής ακτής του Β. Σινά, αλλά και δυτικά της Αλεξάνδρειας που περιλαμβάνει λίμνες και λιμνοθάλασσες με σημαντικούς υγρότοπους -η μία αποτελεί απόθεμα βιόσφαιρας- και αντιπροσωπευτικά είδη αποδημητικής πτηνοπανίδας). Επίσης, το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης Προτεραιότητας για τον Τουρισμό** καθορίζει 20 διαφορετικές τουριστικές ζώνες για τη χώρα, από τις οποίες οι 6 στην ακτή της Μεσογείου.

Η **Ακαδημία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας** καταρτίζει το **Εθνικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Έρευνας** για τη σχέση πληθυσμού και περιβάλλοντος, ενώ η **Διεύθυνση Προστασίας Αιγιαλού (SPA)** και το **Ινστιτούτο Έρευνας για τις Ακτές (CRI)** της Αιγύπτου δραστηριοποιούνται στην προστασία ιδιαίτερα των μεσογειακών ακτών της χώρας [UNEP(1996b), p. 86].

Η συμμετοχή των ΜΚΟ όπως και του ιδιωτικού τομέα αφορά σε διεξαγωγή σεμιναρίων, προώθηση περιβαλλοντικής ενημέρωσης και στην υλοποίηση του σχεδίου διαχείρισης παράκτιων ζωνών.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το θεσμικό πλαίσιο που αναφέρεται στην προστασία των φυσικών πόρων και στη διαχείριση του περιβάλλοντος είναι σχετικά πρόσφατο και συνίσταται κυρίως στην ακόλουθη νομοθεσία :

- Ο **Ν. 04/1994** για την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της - θεωρούμενης συνολικά προστατευόμενης- παράκτιας ζώνης από την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη αναφέρεται στην περιβαλλοντική διαχείριση (με τη θέσπιση **Εθνικού Περιβαλλοντικού Ινστιτούτου, Ταμείου Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης**, την εισαγωγή της υποχρεωτικής Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για κάθε νέο πρόγραμμα ή δραστηριότητα, τη διαχείριση επιβλαβών καταλοίπων και αποβλήτων και την εισαγωγή συστήματος οικονομικών κινήτρων), την προστασία της ατμόσφαιρας από τη ρύπανση, την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος (με τον έλεγχο της ρύπανσης από τα πλοία -σύμφωνα με τους κανονισμούς **MARPOL 1973-78**- και από χερσαίες ρυπογόνες πηγές, την προστασία των ακτών, κ.ά.) και καθορίζει αρμοδιότητες του Αιγυπτιακού Γραφείου Περιβάλλοντος, όπως: το συντονισμό του Εθνικού Σχεδίου Διαχείρισης Παράκτιας Ζώνης, την απαγόρευση της ανοικοδόμησης και συναφών δραστηριοτήτων σε ζώνη 200μ πλάτους από την ακτογραμμή στο συνολικό μήκος της, και της οποιασδήποτε μεταβολής του φυσικού τμήματος της ακτής [EGYPTIAN ENVIRONMENTAL AFFAIRS AGENCY (1996), p.4].
- Ο Ν. **102/1993** για την ανάπτυξη και διαχείριση των φυσικών πόρων (όπως των Εθνικών Πάρκων) θεσπίζει Εθνική Επιτροπή για τη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Αίγυπτος (μέλος του **ΟΗΕ**) έχει υπογράψει (12.05.1972) την **Αφρικανική Σύμβαση του Αλγερίου (1968)** για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων[71], τη **Σύμβαση της UNESCO (Παρίσι 1972)** για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς[72], τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)**[73] για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων με Εξαφάνιση Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας (από 04.01.1978), τη **Σύμβαση της Βόννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας, το **Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ (1987)** για την Προστασία της Στοιβάδας του Όζοντος, έχει εγκρίνει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση και τα δύο πρώτα πρωτόκολλά της **(Βαρκελώνη 1976),** έχει προσχωρήσει στο τρίτο **(Αθήνα 1980)** και έχει επικυρώσει το τέταρτο **(Γενεύη 1982),** κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Σε συνεργασία με το **MAP/UNEP** έχουν πραγματοποιηθεί δύο μελέτες περιπτώσεων για τις κλιματικές μεταβολές στην παράκτια περιοχή της Φούκα Ματρούχ και στο δέλτα του Νείλου. Με τον ίδιο φορέα πραγματοποιήθηκε **Πρόγραμμα Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** για τη Φούκα Ματρούχ που ολοκληρώθηκε το 1996 [UNEP (1996b), p. 104].

Το 1993 (Ιούνιος-Ιούλιος) πραγματοποιήθηκε έρευνα από το **MEDASSET** στη μεσογειακή ακτή της Αιγύπτου μεταξύ της Αλεξάνδρειας και του *El Salum* (Αραβικός κόλπος 170 χλμ., κόλπος *Hekma* 77 χλμ., κόλπος *Abu Hashafa* 82 χλμ., δυτική *Marsa Matruh* 174 χλμ., κόλπος *Salum* 99 χλμ. προς τα σύνορα με τη Λιβύη) με τη συγχρηματοδότηση και υποστήριξη του **RAC/SPA (MAP/UNEP)** της Τυνησίας, του **Εθνικού Ινστιτούτου Ωκεανογραφίας και Αλιείας (NIOF)** της Αιγύπτου και του βρετανικού **HCI** [MEDASSET, No 3 (1992-94), σ. 3]. Κατά την εξερεύνηση 602 χλμ. διαπιστώθηκαν δείγματα ωοτοκίας της *Caretta caretta* σε 255 χλμ. παραλίων εκτεταμένων φυσικών αμμοθινών με σπάνια απειλούμενα -εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης και ρύπανσης της θάλασσας- οικοσυστήματα.

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Από την εφαρμογή των πρόσφατων πολιτικών σε συνδυασμό με την ίδρυση ειδικών κρατικών φορέων για την προστασία του περιβάλλοντος [FAWZI M. (1996)] και τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης αναμένονται μακροπρόθεσμα ενθαρρυντικά αποτελέσματα στους αντίστοιχους τομείς. Η θέσπιση παράκτιου Εθνικού Πάρκου μεταξύ *Marsa Matruh* και *El Salum* **(Εθνικό Πάρκο " Sidi Barani",** ακτογραμμής 150 χλμ., με αμμοθίνες και εποχιακές αλμυρές λίμνες, το μεγαλύτερο συνεχές και σε φυσική κατάσταση παράκτιο οικοσύστημα της Δ. Αιγύπτου και από τα μεγαλύτερα της Μεσογείου) και φυσικών αποθεμάτων στον κόλπο *Abu Hashafa* και στον Αραβικό κόλπο αποτελούν σημαντική πρωτοβουλία διάσωσης και διαχείρισης του παράκτιου περιβάλλοντος της χώρας. Στη συνολική διαδικασία περιλαμβάνεται η εκπόνηση σχεδίων ανάπτυξης και διαχείρισης με απαραίτητο καθορισμό ορίων των προστατευόμενων εκτάσεων, καθώς .και πρόβλεψη της αντιμετώπισης των επικείμενων απειλών της τουριστικής ανάπτυξης σε περιοχές μεταξύ *El Alamein* και Αλεξάνδρειας, που ως πρόσφατα υπό στρατιωτικό καθεστώς χαρακτηρίζονταν από περιορισμούς ανάπτυξης.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στα πλαίσια της διευρυνόμενης ευρωμεσογειακής συνεργασίας αναπτύσσεται και πεδίο επαφών σε περιβαλλοντικά ζητήματα μεταξύ Αιγύπτου και ΕΕ. Το εγκεκριμένο πρόγραμμα κοινοτικής συνδρομής 15.000.000 ECU υπό τον τίτλο "Στήριξη της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μ. Ανατολή" (1996) με δικαιούχους την Αίγυπτο, τον παλαιστινιακό πληθυσμό των κατεχόμενων εδαφών της Δ. Όχθης του Ιορδάνη και της Λωρίδας της Γάζας, την Ιορδανία και το Ισραήλ, που αναφέρεται μεταξύ άλλων στον περιφερειακό σχεδιασμό της Α. Μεσογείου (τουρισμός,

υποδομές, κλπ), αφορά και σε παράκτιες περιοχές της χώρας. Εξάλλου, μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για τη λίμνη *Manzala*, την οποία συνέταξε το **Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Institute for European Environmental Policy).**

4.2.17 ΛΙΒΥΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανεξάρτητη από το 1949 Λιβύη με έκταση 1.759.540 τ.χλμ. (το 0, 1% της οποίας - κυρίως καλλιεργήσιμες εκτάσεις- αποτελεί μερικώς προστατευόμενη περιβαλλοντικά περιοχή) και -71% αστικό και 29% αγροτικό (Δ.4.1)- πληθυσμό 4.485.000 κατ. (1992, πυκνότητας 26 κατ./τ.χλμ.), βασίζει την αναπτυσσόμενη οικονομία της στην εκμετάλλευση των πετρελαϊκών αποθεμάτων του υπεδάφους και στον τριτογενή τομέα (Π.4.1).

Οι κυρώσεις του ΟΗΕ έχουν οδηγήσει σε αποκλεισμό επικοινωνίας και συναλλαγών της με τις δυτικές χώρες.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι γενικά αφιλόξενες μήκους 1.970 μ. ακτές [LAURENT L. et al (1995), p. 7], στο δυτικό τμήμα αμμώδεις και στο ανατολικό βραχώδεις, δεν παρουσιάζουν έντονο οριζόντιο διαμελισμό με την εξαίρεση του κόλπου της Μεγάλης Σύρτης. Αντιπροσωπεύουν τη μόνη περιοχή της χώρας που δεν αποτελεί έρημο, ενώ οι δύο παράκτιες επιμήκεις πεδιάδες χαρακτηρίζονται από ανθεκτικά είδη μεσογειακής χλωρίδας και τύπους "μακκί" (ξηροφυτικούς θαμνώδεις σχηματισμούς).

Το αμμώδους απόληξης τμήμα της ακτής, μήκους 1.144 χλμ. (64% της συνολικής ακτογραμμής αποτελείται από 3 εκτεταμένες αμμώδεις περιοχές: μεταξύ των συνόρων με την Τυνησία και του *Sabratah* (86 χλμ.), μεταξύ *Misratah* και *Sirte* (196 χλμ.) και ιδιαίτερα, μεταξύ *As Sidrah* και *Adarsia(Tolmieta)* (440 χλμ.) και από πολλά παράλια οριοθετημένα από μικρά βραχώδη κράσπεδα ή ανάμεσα στις όχθες του ποταμού *Jebel Akhdar*. Το αντίστοιχο ηπειρωτικό τμήμα καταλαμβάνει περίπου 55.000 τ.χλμ.

Η ακτή της Λιβύης διαμορφώνεται από 4 λιμνοθάλασσες, τις: *Farwa, Ayn Zayanah, Kalige Bomba* και *Ayn al Chazalah* και εκβολές ποταμών οικολογικού ενδιαφέροντος (πτηνοπανίδας, ερπετοπανίδας). Στο ανατολικό τμήμα της έχουν εντοπιστεί (1995) εξαιρετικής σημασίας, σε μεσογειακό επίπεδο, παράλια ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* που οφείλεται κυρίως στην έλλειψη παράκτιας τουριστικής ανάπτυξης, αντίθετα με τις ακτές των υπολοίπων μεσογειακών χωρών.

Με την εξαίρεση των ευρύτερων περιφερειών των αστικών και βιομηχανικών κέντρων, το υπόλοιπο τμήμα της λυβικής ακτής παραμένει σε φυσική κατάσταση, μη απειλούμενο ακόμη από αλλοιώσεις ανθρωπογενών αιτίων.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Η συντριπτική πληθυσμιακή πλειονότητα συγκεντρώνεται στις παράκτιες ζώνες (συνολικού πληθυσμού 4, 4 εκατ. κατοίκων το 1993) με πολυπληθέστερα αστικά κέντρα και λιμάνια την πρωτεύουσα Τρίπολη (Ταράμπουλους, 990.697 κατ. το 1984) στο ΒΔ τμήμα της ακτής σε απόσταση 160 χλμ από την Τυνησία, και τη Βεγγάζη (485.386 κατ. το 1984) στη δυτική ακτή. Άλλα μεγάλα αστικά κέντρα είναι: η Μιζουράτα και η Άλ Χουμς της Τριπολίτιδας, η Σύρτη στον ομώνυμο κόλπο, και η Ελ Μπέϊντα (με σύγχρονη δομή και προορισμένη για μελλοντική πρωτεύουσα), η Ντέρνα και το Τομπρούκ της Κυρηναϊκής.

• **Γεωργία:** με καλλιεργήσιμες εκτάσεις σε λωρίδα μικρού πλάτους της παράκτιας ζώνης, που για την προστασία τους από την απειλή της αστικής επέκτασης έχουν πρόσφατα καταρτιστεί ειδικά προγράμματα[74].

• **Αλιεία:** που εμφανίζει προοπτικές ανάπτυξης κυρίως στον κόλπο της Μεγάλης Σύρτης.

• **Χρήση υπεδάφους:** με σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου και πυκνό δίκτυο αγωγών στο τμήμα της ακτής στο μυχό του κόλπου της Μεγάλης Σύρτης.

• **Βιομηχανία:** Έντονη εμποροβιομηχανική κίνηση παρουσιάζει η Τρίπολη και η Βεγγάζη κυρίως μέσω της επεξεργασίας και μεταφοράς πετρελαιοειδών.

• **Τουρισμός:** Η σταθερά υποτυπώδης τουριστική κίνηση των τελευταίων ετών οφείλεται στους αρχαιολογικούς τόπους των παραλιακών αστικών κέντρων, όπως η Λάμπντα (Μεγάλη Λέπτις), τα Σάβρατα κοντά στην Τρίπολη και το ανατολικότερο Σαχάτ (Κυρήνη) και στους φυσικούς πόρους των ακτών τους. Αφορά κυρίως εσωτερικό τουρισμό, ή προέλευσης άλλων βόρειων αφρικανικών κρατών (Π.4.3).

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Κύρια περιβαλλοντικά ζητήματα των ακτών της χώρας συνιστούν η μόλυνση των επιφανειακών υδάτων εξαιτίας βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων, η ερημοποίηση και διάβρωση του εδάφους και η διαχείριση και προστασία των φυσικών πόρων [UNEP(1996b), p. 89].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Το **Τεχνικό Κέντρο Περιβαλλοντικής Προστασίας** της **Γραμματείας Κοινής Ωφέλειας και Οικισμού,** αρμόδιο για τον καθορισμό κρατικής στρατηγικής, συντονισμό λειτουργιών άλλων συναφών γραμματειών και εθνικών ιδρυμάτων, τη συστηματική παρακολούθηση ρυπαντικών φορτίων εθνικής κλίμακας και κατάρτισης μέτρων προστασίας των φυσικών πόρων

(αιολικών, υδατικών, εδαφικών) και της βιοποικιλότητας της χώρας, βασίζεται στην επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του **Κέντρου Έρευνας Θαλάσσιας Βιολογίας**, του **Κέντρου Βιομηχανικής Έρευνας** και του **Κέντρου Έρευνας Πετρελαίου** [UNEP (1996b), p. 89].

Η **Γραμματεία Γεωργίας** υποστηρίζει τα ζητήματα χρήσης και τη δυνατότητα ανάκτησης αγροτικών εδαφών, με την κατάρτιση σχεδίου ανάπτυξης για κάθε αστικό κέντρο με χρονικό ορίζοντα το 2.000, για την πρόληψη επιπλέον επιβλαβών επιπτώσεων της αστικής επέκτασης στην αγροτική γη. Το γεγονός της ίδρυσης **Υπουργείου Τουρισμού** το 1995 συνδέεται με πιθανότητες μελλοντικής τουριστικής ανάπτυξης σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, αν δεν συνδυαστεί με ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιας ζώνης.

Ισχύει ο θεσμός των **Εθνικών Πάρκων** με μη ικανοποιητική ακόμη λειτουργία και οργάνωση. Στο παράκτιο **Εθνικό Πάρκο του El Kouf** [SCHLEIGH H.H. (1987), p.p. 27-30, GROOMBRIDGE B. (1990) p.p. 1-98], σε απόσταση περίπου 400 χλμ από τα σύνορα με την Αίγυπτο εντοπίζονται βοσκότοποι και όχι άλλες χρήσεις γης, ενώ περιλαμβάνει σημαντικούς βιότοπους και παραλίες ωοτοκίας της *Caretta caretta* που για την προστασία τους έχει κριθεί απαραίτητη η θέσπιση επιπλέον ειδικών ρυθμίσεων.

Αξιόλογη κρατική πρωτοβουλία αποτελεί η πολιτική πληροφόρησης και ενημέρωσης των εκπροσώπων όλων των βαθμίδων του αλιευτικού τομέα (παρότι εμφανίζει μάλλον χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης έως τώρα) για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών με στόχο την πρόληψη μελλοντικών δυσμενών επιπτώσεων των επιδράσεων της αλιευτικής δραστηριότητας στην επιβίωση του είδους. Η Λιβύη αναμένεται έτσι ν' αποτελέσει πρότυπο για τη λειτουργία συναφούς πιλοτικού προγράμματος σε μεσογειακή κλίμακα.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Αναφορά σε συγκεκριμένα νομοθετήματα δεν έχει παρουσιαστεί από τις συναφείς βιβλιογραφικές πηγές. Εξαίρεση αποτελεί ο **Ν. 14/1989** για το περιβάλλον [LAURENT L. et al. (1995), p. 18], που επιτρέπει την προστασία φυσικών πόρων και ειδών, ενώ από το 1993 ισχύει ειδική ρύθμιση για την προστασία των θαλάσσιων χελωνών.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Λιβύη έχει επικυρώσει (31.01.1979) τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** και τα δύο πρώτα πρωτόκολλά της, ενώ έχει εγκρίνει (06.06.1989) το τρίτο και τέταρτο, αντίστοιχα για την προστασία της Μεσογείου από την οφειλόμενη σε χερσαίες πηγές ρύπανση **(Αθήνα 1980)** και για τις Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές της Μεσογείου **(Γενεύη 1982).** Δεν αποτελεί μέλος των συμβάσεων CITES, Βόννης και Αφρικανικής Σύμβασης κ.ά (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Το 1995 (16.06-17.07) πραγματοποιήθηκε έρευνα για τον εντοπισμό βιότοπων των θαλάσσιων χελωνών στην ανατολική ακτή της Λιβύης συντονισμένη από το **Περιφερειακό Κέντρο Δράσης,** για τις Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές του Προγράμματος του ΟΗΕ για το

Περιβάλλον **RAC/SPA Τυνησίας (MAP/UNEP),** με την υποστήριξη του **MEDASSET Αγγλίας,** του **Κέντρου Θαλάσσιων Ερευνών Τυνησίας,** του **Κέντρου Τεχνολογίας για την Προστασία του Περιβάλλοντος (TCP) της Λιβύης** και του **Μεσογειακού Προγράμματος** του διεθνούς **WWF** [MEDASSET, No 4, 1994-96, σ. 3]. Κατά την εξερεύνηση 15 περιοχών (*Ras Azzaz, El Ageila, Ayn al Chazalah, Oum el Frais, Εθνικό Πάρκο El Kouf, Βόρεια Benghazi, Shut El Badine, Sultan -ανατολικά του Zuwaytinah-, Zuwaytinah, El Aquaylah, Um Gharaniq, Ras el Aweija, Wadi el Ahmar, Marsa Sultan -ανατολικά της Sirte-*, ανατολική *Sirte*), 50 παραλίων συνολικού μήκους 141, 65 χλμ., εντοπίστηκαν τα σημαντικότερα παράλια ωοτοκίας της *Caretta caretta* σ' επίπεδο Μεσογείου[75]. Οι έρευνες θα συνεχιστούν και τα επόμενα έτη με πιο ενεργή τη συνεργασία των τοπικών αρχών.

8.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Δεν αναμένονται άμεσες εξελίξεις στην επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων λόγω της έλλειψης αποτελεσματικής μεθοδολογίας πολιτικών, και της κατεύθυνσης προτεραιοτήτων σε επιμέρους θέματα οικονομικής ανάπτυξης (μέσω της προστασίας της γεωργίας κλπ.). Η αναδιάρθρωση των αρμόδιων κρατικών φορέων και η δημιουργία του Υπουργείου Τουρισμού (1995) είναι σχετικά πρόσφατες και δεν επιτρέπουν την αντικειμενική θεώρηση των θετικών ή αρνητικών επιδράσεων των πολιτικών τους στην περιβαλλοντική προστασία.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Δεν έχει αναφερθεί στη διεθνή βιβλιογραφία περίπτωση σύναψης συνεργασίας της χώρας σε θέματα περιβάλλοντος με την ΕΕ. Μόλις πρόσφατα (1996) σημειώθηκε επίσημα ενδιαφέρον συνεργασίας και από τις δύο πλευρές.

4.2.18.ΤΥΝΗΣΙΑ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τη μικρότερη έκταση στο Μαγκρέμπ και τη Β. Αφρική (163.610 τ.χλμ, το 0, 3 της οποίας περιβαλλοντικά προστατευόμενη) (Δ.4.2) και -54% αστικό και 46% αγροτικό (Δ.4.1)-πληθυσμό 8.408.800 κατ.(1992), η ανεξάρτητη από το 1956 Τυνησία[76] βασίζει την αναπτυσσόμενη οικονομία της στην εξόρυξη και τον τριτογενή τομέα (με σταθερή ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας). Από τα 23 διοικητικά διαμερίσματα της χώρας τα 15 είναι παράκτια (*Τζαντούμπα, Μπέτζα, Μπιζέρτα, Τύνιδα-Αριάνα-Μπεν Αρώς, Νάμπελ, Σουσσέ, Μοναστίρ, Μαχντία, Σφάξ, Γκαμπές-Κέμπιλι και Μεντενίτε-Ταταουϊνε*) και χαρακτηρίζονται από υψηλές πληθυσμιακές πυκνότητες.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η παράκτια ζώνη με ακτογραμμή 1.300 χλμ. (Π.4.4) και έντονο οριζόντιο διαμελισμό διακρίνεται σε τέσσερα επιμέρους τμήματα: τη βόρεια ακτή, τον κόλπο της Τύνιδας[77], τον κόλπο του Χαμμαμέτ και τον κόλπο του Γκαμπές, που γειτνιάζουν με οκτώ νησιά από τα οποία πιο σημαντικά είναι τα: Καρκάνα και Τζέρμπα. Διαθέτει φυσικούς πόρους οικολογικού ενδιαφέροντος, όπως οι λιμνοθάλασσες σε μικρή απόσταση από τη ακτή.

Έντονες παρουσιάζονται οι χωρικές ανισότητες μεταξύ των μεγάλων αστικών κέντρων και των περισσότερων μεσαίων που χωροθετούνται ανάμεσα στη Μπιζέρτα και το Τζάρτζις. Οι μεγαλύτερες αστικές συγκεντρώσεις εμφανίζονται μεταξύ Μπιζέρτα και Λα Σέμπα και αφορούν σε 45 περίπου οικισμούς άνω των 5.000 ο καθένας, σε σύνολο 54 παράκτιων και 100 ενδότερων οικισμών σε ζώνη πλάτους 23 χλμ.

Η πληθυσμιακή (πυκνότητα 65 κατ./τ.χλμ.) και αστική συγκέντρωση στην παράκτια ζώνη με την παράλληλη ερήμωση της ενδοχώρας και τις διευρυνόμενες περιφερειακές ανισότητες οφείλεται σε παράγοντες όπως: η εκβιομηχάνιση, η τουριστική ανάπτυξη και τα μεταναστευτικά φαινόμενα της τελευταίας 25ετίας.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Το 60% του πληθυσμού της χώρας συγκεντρώνεται στην παράκτια ζώνη όπου ειδικότερα μεταξύ Μπιζέρτα (ΒΔ) και Γκαμπές (ΝΔ), εντοπίζονται τα 3/4 του συνόλου των αστικών κατοίκων, με εστιασμό στα τρία μεγαλύτερα αστικά κέντρα και λιμάνια: την πρωτεύουσα Τύνιδα (626.000 κατ. 1990 και συνολικά 1, 6 εκατ. κατ. στο πολεοδομικό συγκρότημα το 1993), στο βόρειο τμήμα των ακτών, όπου η ομώνυμη χερσόνησος συγκεντρώνει το 1/5 του συνολικού πληθυσμού της χώρας και σχεδόν το 32% του αστικού πληθυσμού [KHANTOUCHE N., SAAD T. (1991), p.122], τη Σφαξ (231.911 κατ.το 1984) στο ανατολικό τμήμα των ακτών[78], και τη Σουσσέ (83.509 κατ. 1984). Αξιόλογους πληθυσμιακούς όγκους παρουσιάζουν και οι: Μπιζέρτα (94.509 κατ. 1984), μεγάλο λιμάνι ΒΔ της πρωτεύουσας, Τζέρμπα (92.269 κατ. 1984) στην ομώνυμη νήσο και Γκαμπές (92.258 κατ. 1984).

• **Γεωργία:** Τα 2/3 των γεωργικών εδαφών εντοπίζονται στις παράκτιες περιοχές, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις των οποίων εμφανίζουν ομοιότητες με τις μεσογειακές νοτιοευρωπαϊκές, αλλά και ποιοτικές και ποσοτικές αλλοιώσεις εξαιτίας των τάσεων αστικής και βιομηχανικής επέκτασης κυρίως μεταξύ 1962-1974 [SUISSI A. (1985), p.66] -οπότε πενταπλασιάστηκαν οι προοριζόμενες για αστική ανάπτυξη περιοχές-. Οι παράκτιες πεδιάδες της Μπιζέρτα και της Τύνιδας με την προς το εσωτερικό προέκτασή τους (κοιλάδα του Μπιζέρτα) καθώς και η χερσόνησος του ακρωτηρίου Μπον με τις χαμηλές πτυχώσεις ανατολικότερα, συνιστούν τα πιο εύφορα εδάφη της χώρας [ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. (1989), p.32], με καλλιέργειες εσπεριδοειδών, δημητριακών, οπωροκηπευτικών, ελαιοπαραγωγή κλπ.

• **Αλιεία:** Αξιόλογο είναι το αλιευτικό προϊόν της χώρας που προσέγγισε τους 92.000 μτρικούς τόν.το 1990.

• **Βιομηχανία:** Το 70% του συνόλου των βιομηχανικών μονάδων (κυρίως βιομηχανίες χημικών προϊόντων ή πετρελαίου) εντοπίζεται στην παράκτια ζώνη. Τα 2/3 του συνολικού βιομηχανικού δυναμικού αφορούν στη Τύνιδα- το σημαντικότερο εξαγωγικό και εισαγωγικό λιμάνι- από 7% στις πόλεις Σφαξ (λιπασμάτων) και Μπιζέρτα (παραγωγής τσιμέντου) και 6% στη Σουσσέ, ενώ από το σύνολο των απασχολούμενων στον αμιγώς βιομηχανικό τομέα (20.000) τα 2/3 αντιστοιχούν στην Τύνιδα [ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. (1989), σ. 45].

• **Τουρισμός:** με σημαντική συνεισφορά στην εθνική οικονομία ειδικά την περίοδο 1962-82 με ικανοποιητική, γενικά, υποδομή στα παράλια, σύμφωνα και με τις καθορισμένες από το 1972 ζώνες ανάπτυξης (*Τύνιδα, Χαμμαμέτ, Ναμπούλ, Σουσσέ, Μοναστίρ, Τζέρμπα και Τζάρτζις*).

4.ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Κυρίαρχο περιβαλλοντικό πρόβλημα της παράκτιας ζώνης αποτέλεσε η ραγδαία και οικολογικά απειλητική αστική (ειδικά στο ΒΔ και Δ τμήμα) και τουριστική επέκταση, με επακόλουθα την υποβάθμιση των αγροτικών περιοχών και την αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος και των τοπικών οικιστικών και αρχιτεκτονικών προτύπων, ιδιαίτερα στη νήσο Τζέρμπα και στο Χαμμαμέτ. Άλλα περιβαλλοντικά ζητήματα συνιστούν η διαχείριση υδατικών και εδαφικών πόρων, η διάβρωση των ακτών, η διάθεση των αστικών και αγροτικών αποβλήτων, κ.ά.

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Το **Υπουργείο Περιβάλλοντος και Χωροταξίας** είναι αρμόδιο για την περιβαλλοντική προστασία, τη διατήρηση των φυσικών πόρων και το φυσικό σχεδιασμό μέσω της κατάρτισης και εφαρμογής εθνικών πολιτικών, την προώθηση της συναφούς νομοθεσίας, της παρακολούθησης και του ελέγχου των επιπέδων ρύπανσης και του συντονισμού των επιμέρους συντελεστών, όπως τα ακόλουθα όργανα περιβαλλοντικής δραστηριοποίησης [UNEP(1996b), p.92]:

- Το **Εθνικό Γραφείο Περιβαλλοντικής Προστασίας (ANPE),** αρμόδιο για την ανάλυση και παρακολούθηση της εξέλιξης των στοιχείων και των δεικτών του περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση ιδιαίτερα της βιομηχανικής προέλευσης ρύπανσης, τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων και τη διοίκηση προγραμμάτων αναβάθμισης της ποιότητας διαβίωσης των αστικών κέντρων και της περιφέρειας.
- Το **Εθνικό Γραφείο Υποδομής της Δημόσιας Υγείας (Office National d' Assainissement-ONAS)** υπεύθυνο για τη διαχείριση των δημόσιων προγραμμάτων υγείας σε αστικές, βιομηχανικές και τουριστικές περιοχές.

- Η **Διεύθυνση Προστασίας και Ανάπτυξης Παράκτιων Περιοχών (APAC),** για τη διαχείριση των δημόσιων προγραμμάτων υγείας σε αστικές, βιομηχανικές και τουριστικές περιοχές.
- Το **Διεθνές Κέντρο Περιβαλλοντικών Τεχνολογιών της Τύνιδας (CITE),** αρμόδιο για την επιμόρφωση διαχειριστών και τεχνικών περιβάλλοντος σε μεθόδους περιβαλλοντικής προστασίας, για την προσαρμογή των περιβαλλοντικών τεχνολογιών στις ιδιαίτερες συνθήκες των αναπτυσσόμενων χωρών, για την προώθηση της εφαρμοσμένης έρευνας στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για το χειρισμό ειδικών περιβαλλοντικών προβλημάτων της περιφέρειας στον οποίο συμμετέχουν φορείς του ιδιωτικού τομέα, ερευνητικά ιδρύματα, κ.ά. Η ίδρυση 6 περιφερειακών διοικήσεων το 1994 διακρινόμενων με βάση τα ιδιαίτερα φυσικά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά τους (τρεις από τις οποίες είναι αρμόδιες για το βόρειο, κεντρικό και νότιο τμήμα της ακτής αντίστοιχα), έχει ενισχύσει το έργο του υπουργείου και των επιμέρους υπηρεσιών του.

Σημαντική είναι η συμβολή του **Τυνησιακού Κέντρου Παρατήρησης για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (OTED)** στη συλλογή περιβαλλοντικών δεδομένων για την ανά έτος κατάρτιση αναφοράς για την κατάσταση του περιβάλλοντος, και του **Ταμείου για την Απορρύπανση (Fonds de Depollution, -FODEP-),** θεσπισμένου μέσω του Οικονομικού Νομοθετήματος του 1993 για την προώθηση δράσεων προστασίας περιβάλλοντος από τη βιομηχανική ρύπανση [UNEP(1996b), p. 92].

Τμήμα άνω του 40% της παράκτιας ζώνης (προστατευόμενες περιοχές, εθνικά πάρκα, κ.ά.) απολαμβάνει ιδιαίτερης μέριμνας από πλευράς πολιτικών, επιστημονικών και τεχνικών φορέων, ενώ αντικείμενα εθνικού προγράμματος σ'εξέλιξη με σκοπό τη διατήρηση των φυσικών ζωνών και την εξισορρόπηση και λειτουργική προστασία του παράκτιου χώρου αποτελούν: η αναβάθμιση των υφιστάμενων εθνικών πάρκων, η δημιουργία προστατευόμενων περιοχών (για τη διατήρηση ευαίσθητων οικοσυστημάτων και απειλούμενων ειδών χλωρίδας και πανίδας), και η δημιουργία φυσικών αποθεμάτων και βιοτόπων.

Η διαχείριση της παράκτιας ζώνης, που πραγματοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο κυρίως μέσω προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας αφορά [MINISTERE DE L' ENVIRONNEMENT ET DE L' AMENAGEMENT DU TERRITOIRE, TUNISIE (1996), p. 8]

- στην προστασία των παραλίων κολύμβησης,
- στην υλοποίηση του Προγράμματος **"Main Bleue"** για τη λειτουργία σταθμών επεξεργασίας αποβλήτων του ONAS για το σύνολο της ακτής της χώρας,
- στην εφαρμογή του Προγράμματος **"Main Verte"** για την προστασία της βιοποικιλότητας με τη δημιουργία και διαχείριση παράκτιων εθνικών πάρκων για τη διατήρηση της χλωρίδας και

της πανίδας, όπως το **Εθνικό Πάρκο της λίμνης Ichkeul** στο βόρειο τμήμα της ακτής, με αντιπροσωπευτικά είδη χλωρίδας και τόπους παραχείμασης αποδημητικής πτηνοπανίδας, το **Εθνικό Πάρκο Boukornine** με -άνω των 25- είδη θηλαστικών, κ.ά.

- στην προστασία των οικοτόπων (και των ζωνών των υγρότοπων), σημαντικών για πλήθος ειδών πτηνοπανίδας κ.ά. (όπως η λιμνοθάλασσα του *Bahiret El Bibane*, η λίμνη *Ickheul*, κ.ά.).

Στις πολιτικές για τη διαχείριση, προστασία και αξιοποίηση των παραλίων περιλαμβάνεται η κατάρτιση χάρτη παράκτιας ζώνης και πολεοδομικού κώδικα.

Οι ΜΚΟ και ο ιδιωτικός τομέας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προστασία της παράκτιας περιφέρειας της χώρας, όπως και η επιμόρφωση και συμμετοχή του κοινού σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ο **Ν. 94 -13** της **31.01.94** για την εξάσκηση της αλιείας, ο **Κώδικας Πολεοδομίας και Φυσικού Σχεδιασμού της 31.01.95** και **ο Ν. για την ίδρυση Γραφείου Προστασίας και Φυσικού Σχεδιασμού** [MINISTERE DE L' ENVIRONNEMENT ET DE L' AMENAGEMENT DU TERRITOIRE, TUNISIE (1996), p. 7] για τα παράλια, συνθέτουν τη βασική νομοθεσία που περιβάλλει τα θέματα διαχείρισης της παράκτιας ζώνης, η οποία όμως, δεν θεωρείται ακόμη επαρκής και ικανοποιητικά αποτελεσματική.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Τυνησία (μέλος του **ΟΗΕ**) έχει υπογράψει την **Αφρικανική Σύμβαση του Αλγερίου (1968)** για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων, τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, τη **Σύμβαση της Βόννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών Άγριας Πανίδας, το **Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ (1987)** για την προστασία της Στοιβάδας του Όζοντος, έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** κ.ά. (Π. 4.9, 4.10, 4.11).

Σημειώνεται πως στο **Διεθνές Συνέδριο της Τύνιδας** για τα θαλάσσια πάρκα και τους υγρότοπους τέθηκαν οι αρχές για την οργάνωση και διαχείριση και το δίκτυο προστασίας, που υιοθετήθηκαν αργότερα από το **Πρωτόκολλο** των Μεσογειακών Ιδιαίτερα Προστατευόμενων Περιοχών (όπως το Εθνικό Πάρκο του Ichkeul και η λίμνη του, καθώς και η Μπιζέρτα) **της Γενεύης το 1982.**

Σε συνεργασία με το **MAP/UNEP** βρίσκεται σ'εξέλιξη **Πρόγραμμα Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** για την περιφέρεια της Σφαξ με αναμενόμενη ολοκλήρωση το 1997 [UNEP (1996b), p. 104]. Στα πλαίσια του **MAP/UNEP** επίσης, από το 1987 λειτουργεί

επίσημα -το οργανωμένο από το 1985- **Κέντρο για Προστατευόμενες Περιοχές (SPA/RAC)** στο Σάλαμπο κοντά στην Τύνιδα, με αντικείμενο την προστασία των φυσικών τόπων και των απειλούμενων ειδών της Μεσογείου [UNEP(1993c), p. 28].

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οι ρυθμίσεις που διέπουν τις παράκτιες προστατευόμενες περιοχές δεν είναι ακόμη επαρκείς για τη διασφάλιση της προστασίας των απειλούμενων ειδών και των οικοσυστημάτων τους και την ικανοποιητική αντιμετώπιση της ραγδαίας τουριστικής επέκτασης . Ωστόσο, οι πρόσφατες προσπάθειες αναβάθμισης των περιβαλλοντικών θεμάτων έχουν εμφανιστεί περισσότερο ενεργητικές και αποτελεσματικές.

9.ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Μεταξύ ΕΕ και Τυνησίας αναπτύσσεται πεδίο επαφών και σε περιβαλλοντικά θέματα, στα πλαίσια της διευρυνόμενης ευρωμεσογειακής συνεργασίας. Μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για τη λίμνη *Ichkeul*, την οποία συνέταξε το **Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Institute for European Environmental Policy).** Για την ίδια περιοχή πραγματοποιήθηκε μεταξύ 01/1990-12/1992 πρόγραμμα διαχείρισης του **MEDSPA,** κοινοτικής συμμετοχής 153.450 ECU.

4.2.19.ΑΛΓΕΡΙΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανεξάρτητη από το 1962 Αλγερία με συνολική έκταση 2.381.741 τ.χλμ[79] (το 5% της οποίας αντιπροσωπεύει περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή με το 0,1% μόνο μερικώς) (Δ.4.2), αποτελεί το μεγαλύτερο κράτος της Μεσογείου.

Ο άνω των 25.056.800 κατ. (1990, 52% αστικός και 48% αγροτικός) πληθυσμός της (Δ.4.1) με σαφή τάση αστυφιλίας συγκεντρώνεται κυρίως στα 13 διοικητικά διαμερίσματα με μέτωπο στη θάλασσα (*Τλέμσεν, Σίντι Μπελ, Αμπέλ, Οράν, Μάσκαρα, Μοσταγκανέμ, Αλ Ασνάμ, Μπλίντα, Αλγέρι, Τιζί Ουζού, Μπετζάϊα. Ζιζέλ, Σκίκντα, Αννάμπα*), ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα κινείται σε πολύ χαμηλά επίπεδα (10, 5 κατ./τ.χλμ.). Η χώρα διαθέτει επίσης έναν από τους νεώτερους σε ηλικία πληθυσμούς (το 43, 6% του αντιστοιχεί σε τάξη ηλικιών 6-14 ετών), και τον υψηλότερο δείκτη γεννητικότητας στη Β. Αφρική.

Η πλειονότητα του πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία στο καλλιεργήσιμο 10% του αλγερινού εδάφους (σημαντικό τμήμα της χώρας αποτελεί έρημο ή ημιέρημο), αλλά η βασικότερη συμμετοχή στο σχηματισμό του ΑΕΠ ανήκει στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα (Π.4.1).

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι παράκτιες περιοχές της Αλγερίας με ποικιλομορφία αμμωδών ή βραχωδών παραλίων και επιφάνεια 60.000 τ.χλμ., με σημαντική πληθυσμιακή συγκέντρωση (άνω του 50% του συνολικού πληθυσμού της χώρας σε ζώνη πλάτους μικρότερου των 50 χλμ από την ακτή) αποτελούνται από καλλιεργήσιμες πεδινές εκτάσεις πλάτους 70-2.000 χλμ. (Π.4.6, 4.7).

Οι εύκρατες χωρίς έντονο οριζόντιο διαμελισμό ακτές (μήκους 1.200 χλμ. περίπου και έκτασης 9.284 τ.χλμ.[80], ίσης με το 0, 4% της συνολικής επιφάνειας της χώρας) με έντονες τις ανθρωπογενείς επιδράσεις στην αλλοιωμένη χλωρίδα τους διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στις λειτουργίες και δραστηριότητες της χώρας, λόγω του εντοπισμού σ' αυτές όλων των κοινωνικοοικονομικών συντελεστών.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** που τα τελευταία 25 έτη παρουσιάζει ανάπτυξη, σύμφωνα με επίσημη καταγραφή του 1987 με ποσοστό αστικοποίησης 54, 9% στην παράκτια ζώνη έναντι του εθνικού μ.ο. 49,6% το ίδιο έτος. Μεγαλύτερα αστικά κέντρα αποτελούν: η πρωτεύουσα Αλγέρι (1.500.000 κατ. το 1987 και με τις περιαστικές περιοχές σχεδόν 3.000.000 κατ.) σημαντικό επιχειρηματικό κέντρο στο μέσο περίπου της ακτής, το Οράν (650.000 κατ.) δυτικότερα που όπως και η Αννάμπα (305.000 κατ.) αναπτύχθηκαν μέσω της πίεσης της αγροτικής μετανάστευσης κυρίως μετά το 1962, το Μοσταγκανέμ (160.000 κατ.) και η Σκίκντα (141.000 κατ. το 1983), στο σύνολό τους με αξιόλογους λιμένες εξαγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων.

• **Γεωργία:** με καλλιεργήσιμες εκτάσεις κατά μήκος της παράκτιας ζώνης. Από το 1980 εφαρμόζεται η θεσμική προστασία και ο περιορισμός της απώλειας γεωργικών εδαφών προς όφελος άλλων χρήσεων και αναγκών, όπως της αστικής και βιομηχανικής επέκτασης[81].

• **Αλιεία:** με αλιευτικές ζώνες σχεδόν σ' όλο το μήκος της ακτής, και ιδιαίτερα στο δυτικό τμήμα της, με κυριότερα αλιευτικά κέντρα το Αλγέρι και το Οράν.

• **Βιομηχανία:** με αντίστοιχες μονάδες πετροχημικών, τσιμέντου, χάρτου, υφασμάτων και σημαντικότερους τομεακούς πόλους τα: Αλγέρι, Αννάμπα, Μοσταγκανέμ, Σκίκντα, Μπετζάϊα, κ.ά., και ήδη αρνητικές συνέπειες στους φυσικούς πόρους των παραλίων[82].

• **Τουρισμός:** που παρουσιάζει κάμψη τα τελευταία έτη παρά την προσέλκυση 1, 14 εκατ. επισκεπτών ανά έτος, σχεδόν αποκλειστικά στην παραθαλάσσια ζώνη όπως στις περιοχές των: Αλγερίου, Οράν, Μπετζάϊα, με τη μεγαλύτερη επάρκεια εγκαταστάσεων.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Η μακροχρόνια απουσία ολοκληρωμένου σχεδιασμού για τα παράλια της χώρας, ο περιορισμός της γεωργικής γης και η μετανάστευση των αγροτικών πληθυσμών σε νέους

βιομηχανικούς πόλους είχε σοβαρά κοινωνικοοικονομικά επακόπουθα[83], όπως η ρύπανση και η αλλοίωση των παράκτιων πόρων [UNEP(1996b), p. 84].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Η θεσμοθέτηση και διαχείριση της εθνικής περιβαλλοντικής πολιτικής πραγματοποιείται από τη **Γραμματεία Περιβάλλοντος (Secretariat d' Etat a l' Environnement)** του **Υπουργείου Εσωτερικών (Ministere de l' Interieur),** η οποία περιλαμβάνει τη **Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος (Direction Generale de l' Environnement),** τη **Γενική Επιθεώρηση Περιβάλλοντος (Inspection Generale de l' Environnement),** και Τοπικές Επιθεωρήσεις για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ρύπανσης, της αλλοίωσης των φυσικών πόρων, την προστασία της βιοποικιλότητας και την τήρηση των ρυθμίσεων και κανονισμών περιβαλλοντικής προστασίας [UNEP(1996b), p. 84].

Η **Γενική Διεύθυνση Δασών (Direction General des Forets)** αρμόδια για την ανάπτυξη και αντιμετώπιση της υποβάθμισης των δασών ανήκει στο **Υπουργείο Γεωργίας (Ministere de l' Agriculture),** το οποίο περιλαμβάνει επίσης το **Εθνικό Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών (Institut National de Recherche Forestiere)** και το **Εθνικό Ινστιτούτο Αγρονομικών Ερευνών (Institut de Recherche Agronomique)** [UNEP(1996b), p. 84].

Το **Υπουργείο Υποδομής και Χωροταξίας (Ministere de l' Equipment et de l' Amenagement du Territoire)** χειρίζεται τις αρμοδιότητες (υδατικών πόρων, φυσικού σχεδιασμού και δημόσιων έργων) των επιμέρους τμημάτων του, μέσω του **Εθνικού Γραφείου Υδατικών Πόρων (Agence Nationale des Ressourses Hydraulique),** του **Εθνικού Γραφείου Φυσικού Σχεδιασμού (Agence Nationale de l' Amenagement du Territoire)** και των **Επιτροπών Δημοσίων Έργων και Χωροταξίας (Delegations aux Grand Travaux et l' Amenagement du Territoire).**

Στο **Υπουργείο Τουρισμού (Ministere du Tourisme et de l' Artisanat)** ανήκει τμήμα αρμόδιο για την ανάπτυξη των τουριστικών περιοχών, που μέχρι το 1991 [AHMED S.M.S. (1996), p. 11], είχε καταρτίσει 86 σχέδια για τις ευπαθείς τουριστικές ζώνες, από τα οποία 36 άμεσης προτεραιότητας, για τις πόλεις: Μοσταγκανέμ (6), Σελίφ (5), Τιζί Ουζού (5), Μπετζάϊα (7), Ζιζέλ (8), και Σκίκντα (5).

Η **Εθνική Υπηρεσία Ακτοφυλακής (Service National des Gardes Cotes),** τμήμα του **Υπουργείου Εθνικής Άμυνας** είναι αρμόδια για την παρακολούθηση, τον έλεγχο, και την άμεση επέμβαση σε αντίστοιχα περιστατικά.

Στη διαχείριση φυσικών πόρων και παράκτιων περιοχών συμμετέχουν και εθνικοί, διοικητικοί και επιστημονικοί φορείς, όπως: το **Εθνικό Κέντρο Μελετών Αστικών Εφαρμογών (CNERU),** το **Ινστιτούτο Επιστημών για τη Διαχείριση των παραλίων (ISAL),** η **Εθνική**

Επιχείρηση Τουριστικών Μελετών (ENET), το **Εθνικό Γραφείο Γεωργικών Μελετών και Ανάπτυξης (BNEDR),** το **Εθνικό Γραφείο Δασικών Μελετών (BNEF),** το **Εθνικό Ινστιτούτο Υδατικών Πόρων (INRH),** το **Εθνικό Ινστιτούτο Δημόσιας Υγείας**, κ.ά., ενώ σημαντική είναι και η συμβολή των ΜΚΟ.

Τα προγράμματα διαχείρισης της ακτής (όπως το **Γενικό Διοικητικό Σχέδιο Διαχείρισης Παραλίων)** αναφέρονται στη δημιουργία παράκτιων εθνικών πάρκων (*Djurdjura, El Kalaa*, κ.ά.), στην οικολογική αναβάθμιση οικοτόπων αποδημητικής πτηνοπανίδας, στην προστασία υγροβιότοπων διεθνούς σημασίας (π.χ. ζώνες του *Mazafran*, του *Beni Messous* και του *Chelif*) και του συνόλου των παραλίων της χώρας[84] (σε ζώνη πλάτους 800 μ. από την ακτογραμμή, των παράκτιων πεδιάδων έως 3 χλμ. πλάτους και των υγρότοπων και εκβολών ποταμών σε 300μ. πλάτους), κ.ά.

Οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αναμένονται μελλοντικά αυστηρότερες και πιο μακροπρόθεσμες, ενώ πρόκειται να επεκταθεί η χρήση Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών και περιφερειακών σταθμών για τη συλλογή δεδομένων κατά τη λήψη αποφάσεων και εφαρμογή στρατηγικών.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η υφιστάμενη νομοθεσία για ζητήματα προστασίας -ιδιαίτερα του παράκτιου-περιβάλλοντος (και η οποία δεν τηρείται στο σύνολο των περιπτώσεων) αφορά στα:

- **Διάταγμα 90-78, 27.02.1990,** για τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων,
- **Διάταγμα 88-228, 05.11.1988,** για τον καθορισμό διαδικασιών και συνθηκών καταβύθισης προϊόντων που ρυπαίνουν το θαλάσσιο περιβάλλον,
- **Διάταγμα 88-108, 31.05.1988,** που αναφέρεται στη συναίνεση της Αλγερίας στη **Διεθνή Σύμβαση του 1973** για την πρόληψη της ρύπανσης εξαιτίας των πετελαιοφόρων και στο **πρωτόκολλο του 1978,**
- **Διάταγμα 85-05, 03.03.1985**, για την προστασία της δημόσιας υγείας,
- **Νόμος** της **23.06.1984,** για την προστασία και ανάπτυξη των δασών,
- **Νόμος 83-03** του **1983,** για την προστασία του περιβάλλοντος,
- **Διάταγμα 83-457, 23.06.1983**, για την ίδρυση Διεύθυνσης Περιβαλλοντικής Προστασίας (ANPE),
- **Νόμος 83-17, 16.06.1983** για τους υδατικούς πόρους,
- **Νόμος** της **05.02.1983,** για την προστασία και αποκατάσταση των φυσικών πόρων,
- **Νόμος της 06.02.1982,** για τον έλεγχο της ανοικοδόμησης,
- **Διάταγμα της 23.10.1976 του Ναυτικού Κώδικα** για τις Θαλάσσιες μεταφορές, και
- **Διάταγμα του 1994,** για την ίδρυση οργανισμού αρμόδιου για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης [ΤΑΪΕΒ M. (1996), p.6].

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Αλγερία (μέλος του **ΟΗΕ**) έχει υπογράψει την **Αφρικανική Σύμβαση του Αλγερίου (1968)** για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων, **τη Σύμβαση Ramsar (1971)** για τους Υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας, **τη Σύμβαση του Λονδίνου (1972)** για την Πρόληψη της Ρύπανσης της Θάλασσας από Απορρίψεις Καταλοίπων και Άλλων Υλών, **τη Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, **τη Σύμβαση του Ρίο (1992)** για τη Βιοποικιλότητα, και έχει προσχωρήσει στη **Σύμβαση της Βαρκελώνης (1976)** για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση και στα τέσσερα συναφή πρωτόκολλά της ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994),** κ.ά.(Π.4.9, 4.10, 4.11).

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Παρά τη γενική στασιμότητα στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, η μικρή πρόοδος που έχει συντελεστεί την πρόσφατη πενταετία στη δραστηριοποίηση των φορέων και στην ανάπτυξη συναφών προγραμμάτων μπορεί μακροπρόθεσμα να εξασφαλίσει την οικολογική και χωροταξική αναβάθμιση της παράκτιας ζώνης.

9.ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Εξαιτίας της αυξανόμενης πολιτικής αστάθειας στο εσωτερικό της χώρας η -εξαρτώμενη στη δεκαετία του 1980 από τις χώρες της Α. Ευρώπης- Αλγερία, έχει περιορίσει στο ελάχιστο τις σχέσεις της με τη Δύση και την ΕΕ και μέχρι πρόσφατα ήταν ανέφικτη η περίπτωση συνεργασίας και σε θέματα περιβάλλοντος. Μέσω της **DG XI** της **ΕΕ** έχει χρηματοδοτηθεί μελέτη ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων μεσογειακού τύπου για το σύμπλεγμα υγρότοπων του El Kalaa, την οποία συνέταξε το **Ινστιτούτο Ευρωπαϊκής Περιβαλλοντικής Πολιτικής (Institute for European Environmental Policy).**

Για την Αλγερία επίσης έχει εγκριθεί (DOC IB/326/96) (1996) χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα της ΕΕ, κοινοτικής συμμετοχής 10.750.000 ECU, υπό τον τίτλο **"Έλεγχος της βιομηχανικής ρύπανσης"** με στόχο τη μείωση της ρύπανσης που προέρχεται από τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις στις περιοχές *Annaba* και *Skikda* της βορειοανατολικής χώρας.

4.2.20. ΜΑΡΟΚΟ

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δυτικότερο απ' τα κράτη του Μαγκρέμπ, το ανεξάρτητο από τη Γαλλία το 1956 Μαρόκο, με έκταση 158.730 τ.χλμ[85] -χωρίς τα εδάφη της Σαχάρας- και 48% αστικό και 52% αγροτικό πληθυσμό 25.731.000 κατ. (1991, πυκνότητας 56, 1 κατ./τ.χλμ.) στηρίζει την οικονομία της (Π.4.1) στον τριτογενή τομέα και κυρίως στον τουρισμό (50% συμμετοχή στο ΑΕΠ).

Τα οικολογικά ζητήματα δεν θεωρούνται άμεσης προτεραιότητας (Π.4.2) και μόνο το 0, 8% της συνολικής έκτασης αποτελεί περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (Δ.4.2).

2.ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Από τη συνολική 3.500 χλμ. ακτογραμμή του Μαρόκου, στη Μεσόγειο αντιστοιχούν 460 χλμ ακτής, από τα ανατολικά σύνορα με την Αλγερία ως το Γιβραλτάρ, με μικρό οριζόντιο διαμελισμό αλλά ιδιαίτερτα πολύπλοκο ανάγλυφο, που διακρίνεται σε τρία τμήματα [NACIRI M. (1991), p.p. 94-96] :

-της κεντρικής μεσογειακής ακτής (160 χλμ.), δυσπρόσιτο λόγω της παράλληλης σ' αυτή οροσειράς του Ρίφ, με λιγότερο πληθυσμό και χαμηλότερα ποσοστά αστικοποίησης, στο οποίο ανήκουν οι επαρχίες *Σαουέν* και *Αλ Χοσεΐμα* (με εντοπισμένες επιδράσεις του τουρισμού),

-της ανατολικής μεσογειακής ακτής, όπου ανήκουν οι επαρχίες *Ναντόρ* και *Ουζντά*, με δυνατότητες πιο ισόρροπης ανάπτυξης όσον αφορά σε αρδευτική γεωργία, εξορυκτική εκμετάλλευση, βιομηχανίες σιδηρομεταλλευμάτων, λιμενική υποδομή και εμπορικές συναλλαγές κυρίως με την Αλγερία. Η προοπτική τουριστικής ανάπτυξης στα παράλια θεωρήθηκε αρνητική για την άρτια διαχείριση και αναβάθμιση των παράκτιων γεωργικών εκτάσεων, ενώ η αστικοποίηση και οι βιομηχανικές χρήσεις επιβλαβείς για τα οικοσυστήματα,

-της δυτικής μεσογειακής ακτής, όπου ανήκουν οι επαρχίες του Τετουάν και της Ταγγέρης των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας.

Η χλωρίδα και πανίδα της εύκρατης παράκτιας ζώνης με σοβαρά πλήγματα εξαιτίας των μακρών περιόδων ξηρασίας μεταξύ των δεκαετιών 1980-90 είναι η τυπική μεσογειακή ή ειδικότερα παραμεσογειακή.

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

• **Αστικοποίηση:** Ο ρυθμός ετήσιας πληθυσμιακής αύξησης στις ακτές μεταξύ 1960-92 ήταν 3, 03% έναντι της αντίστοιχης 2, 53% του συνόλου των επαρχιών του εσωτερικού της χώρας. Μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας στη Μεσόγειο αποτελούν το Τετουάν (856.000 κατ.) και η Ταγγέρη (554.000 κατ.), με ποσοστό αστικού πληθυσμού 50% και 70% αντίστοιχα.

• **Γεωργία:** με καλλιεργήσιμες εκτάσεις στα μεσογειακά παράλια, από τη χερσόνησο του Ριφ έως τα σύνορα με την Αλγερία, απειλούμενες σε μεγάλο βαθμό από την επέκταση της αστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης.

• **Αλιεία:** με συμμετοχή της μεσογειακής ακτής μη υπερβαίνουσα το 12% της εθνικής παραγωγής, και συνέπεια την ανεπάρκεια κάλυψης των διαρκώς αυξανόμενων αναγκών ζήτησης ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα.

• **Βιομηχανία:** κυρίως στο Ναντόρ και στην Ταγγέρη στους τομείς υφαντουργίας και ένδυσης. Το 1990 οι απασχολούμενοι στη βιομηχανία στο σύνολο της μεσογειακής ζώνης αντιστοιχούσαν σε 32.192 έναντι των 23.713 του 1982 (ετήσια αύξηση 3,90%).

• **Τουρισμός:** ειδικά στις περιοχές των Ταγγέρης, Τετουάν και Αλ Χοσέϊμα, με ικανοποιητική υποδομή και συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σε ορισμένες περιπτώσεις η, ως πρόσφατα χωρίς σχεδιασμό, ανάπτυξη των τουριστικών θερέτρων είχε σοβαρές επιπτώσεις στα ευπαθή παράκτια οικοσυστήματα.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας αφορούν σε θέματα οικιστικής, διαχείρισης υδατικών και εδαφικών πόρων, διάβρωσης ακτών, αλλοίωσης γεωργικών εδαφών από την αστική και βιομηχανική επέκταση, ερημοποίησης της ενδοχώρας ως απόρροιας της παράκτιας πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης, διαχείρισης αποβλήτων, προστασίας της δημόσιας υγείας, κλπ. [UNEP (1996b), p. 90].

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ- ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ .

Το αυτόνομο από το 1995 **Υπουργείο Περιβάλλοντος** διαδέχθηκε την προηγούμενη Υπογραμματεία Περιβάλλοντος σε αρμοδιότητες διϋπουργικού συντονισμού, κατάρτισης πολιτικών, προώθησης επιστημονικής έρευνας και πληροφόρησης σε συναφή με το περιβάλλον θέματα.

Για περιβαλλοντικά και ζητήματα διαχείρισης πόρων συναρμόδια είναι τα υπουργεία: **Γεωργίας** (άρδευση, προστασία δασών, διαχείριση εθνικών πάρκων, προστασία εδαφικών πόρων), **Δημοσίων Έργων** (διαχείριση υδατικών πόρων, έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης), **Εσωτερικών** (σχεδιασμός χρήσεων γης, αρωγή στους δήμους σχετικά με την παροχή ύδατος και κατασκευή αποχετευτικού δικτύου, και **Δημόσιας Υγείας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, Ενέργειας** κλπ [UNEP(1996b), p. 90].

Το **Εθνικό Κέντρο Παρατήρησης Περιβάλλοντος του Μαρόκου (ONEM)** -αρχικά μόνιμο όργανο περιβαλλοντικής παρακολούθησης-, είναι αρμόδιο για τη μελέτη της αλληλεπίδρασης περιβάλλοντος και ανάπτυξης, την ενίσχυση της μεθόδου ανάλυσης πιθανών προβλέψεων για τη λήψη αποφάσεων για την αειφόρο ανάπτυξη, τη διαχείριση και χρήση περιβαλλοντικών δεδομένων για την έκδοση συναφών αναφορών όπως της **Αναφοράς για την Κατάσταση του Περιβάλλοντος στο Μαρόκο (REEM),** της **Εθνικής Στρατηγικής για Περιβαλλοντική Προστασία και Αειφόρο Ανάπτυξη**, ή άλλων αναφορών περιφερειακού ή τοπικού επιπέδου [UNEP(1996b), p. 90].

Το **Εθνικό Συμβούλιο Περιβάλλοντος,** διατομεακό κεντρικό όργανο για την προστασία και περιβαλλοντική αναβάθμιση ιδιαίτερα των παραλίων, είναι αρμόδιο για την προώθηση διϋπουργικού συντονισμού συναφών δράσεων.

Για τη διαχείριση των ακτών της χώρας στη Μεσόγειο έχουν καταρτιστεί:

- **Σχέδιο διαχείρισης και προστασίας του περιβάλλοντος της μεσογειακής ακτής του Μαρόκου (PAGEL)**, σύμφωνα με τη **φάση ΙΙ του METAP** με κύριους άξονες: τη γενική

εκτίμηση της κατάστασης του περιβάλλοντος, την κατάρτιση σχεδίου συνολικής διαχείρισης και προστασίας του περιβάλλοντος της περιφέρειας, και σχεδίου επέμβασης για την αντιμετώπιση της ρύπανσης που οφείλεται σε τυχαία περιστατικά **(PILP)** και τον καθορισμό θεσμικού πλαισίου για την προστασία των παραλίων για την εφαρμογή του **PAGEL** και του **PILP.**

- **Σχέδιο παράκτιας διαχείρισης της ζώνης της Αλ Χοσέϊμα** που αναφέρεται, μεταξύ άλλων, σε: μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων του λιμένα της πόλης και των προβλημάτων διάβρωσης, διερεύνηση της περιβαλλοντικής συνείδησης του πληθυσμού, προστασία υδατικών πόρων, μελέτη ιστορικών τόπων, σχέδιο τουριστικής διαχείρισης, διάθεση υγρών και στερεών αποβλήτων, επεξεργασία και επανάχρηση υδατικών αποβλήτων, κ.ά.

Οι θεσμοθετημένες προστατευόμενες περιοχές της χώρας στη Μεσόγειο είναι: η *εκβολή του ποταμού Μουλούγια* επιφάνειας 3.000 εκτ., τόπου παραχείμασης πλήθους ειδών πτηνοπανίδας, η *λιμνοθάλασσα του Ναντόρ* 10.000 εκτ., οικότοπος σπάνιων ειδών πτηνοπανίδας, και το **Εθνικό Πάρκο της Αλ Χοσέϊμα**, που αντιστοιχεί σε παράκτια ζώνη περίπου 150 χλμ, ανατολικά του πορθμού του Γιβραλτάρ.

6.ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η νομοθεσία που συνδέεται με την προστασία και διαχείριση των ακτών [SAHIBI M.A., GARDI KH. (1996), p.p. 41-42] περιλαμβάνει:

- την **Πρωθυπουργική Εγκύκλιο της 19.06.1964,** για τη θεσμοθέτηση διϋπουργικής επιτροπής για τον καθορισμό πολιτικής τουριστικής χωροθέτησης,
- το **νομοθέτημα της 23.11.1973** για τη θαλάσσια αλιεία,
- το **νομοθέτημα της 11.09. 1934** για τα εθνικά πάρκα,
- το **νομοθέτημα της 21.07.1923** για την πολιτική για το κυνήγι που επιτρέπει τη θεσμοθέτηση παράκτιων φυσικών αποθεμάτων,
- το **νομοθέτημα της 10.10.1917** για τη διατήρηση και την αξιοποίηση των δασών που περιλαμβάνουν αμμοθίνες,
- τα **δεσμευτικά κείμενα** για τις προστατευόμενες περιοχές της παράκτιας ζώνης, και
- τον **Πολεοδομικό Νόμο του 1992**, με συναφείς αναφορές στην παράκτια περιοχή.

Η απουσία αποκλειστικής νομοθεσίας για τα παράλια είναι συνέπεια της πολυπλοκότητας του θεσμικού πλαισίου περιβαλλοντικών θεμάτων και της έλλειψης διοικητικών οργανισμών εξειδικευμένων στην κατάρτιση πολιτικών προστασίας και διαχείρισης ακτών.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Το Μαρόκο (μέλος του **ΟΗΕ)** έχει υπογράψει την **Αφρικανική Σύμβαση του Αλγερίου (1968)** για τη Διατήρηση της Φύσης και των Φυσικών Πόρων, τη **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Απειλούμενων Ειδών Άγριας Χλωρίδας και Πανίδας, τη **Σύμβαση της Βόννης (1979)** για τη Διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών Άγριας Πανίδας,

και έχει επικυρώσει τη **Σύμβαση της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη Ρύπανση, και τα τέσσερα συναφή πρωτόκολλα, κ.ά. (Π.4.9, 4.10, 4.11).

Σε συνεργασία με το **MAP/UNEP** ξεκίνησε το 1996 η λειτουργία **Προγράμματος Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής (CAMP)** στη μεσογειακή ακτή της χώρας [UNEP (1996b), p. 104].

Για τη θεσμική ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας το Υπουργείο Περιβάλλοντος ίδρυσε **Υπηρεσία Μελετών Επιπτώσεων** σε συνεργασία με την **Παγκόσμια Τράπεζα** στα πλαίσια του **METAP,** ενώ σε φάση εξέλιξης είναι η κατάρτιση προγράμματος για τη θεσμοθέτηση του **Conservatoire National du Littoral** με τη συνεργασία κρατικών φορέων της Γαλλίας.

Στα πλαίσια του **MEDPOL** η αντιμετώπιση της ρύπανσης της μεσογειακής ακτής της χώρας πραγματοποιείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος μέσω του συντονισμού των δράσεων διαφορετικών εθνικών ερευνητικών φορέων (μεταξύ των οποίων το **Εθνικό Εργαστήριο Σπουδών),** ενώ πρόγραμμα αντιμετώπισης της ρύπανσης από υδρογονάνθρακες στη ΝΔ ζώνη της Μεσογείου χρηματοδοτούμενο από το **CEF** είναι σε φάση υλοποίησης σε συνεργασία με την Αλγερία και την Τυνησία.

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η αναπτυξιακή ενίσχυση της κεντρικής παράκτιας ζώνης της μεσογειακής ακτής της χώρας και η στενότερη σύνδεσή της με την περιβαλλοντικά πιο αλλοιωμένη δυτική (μεσογειακή) ακτή προβλέπεται να βελτιώσει την υφιστάμενη κατάσταση και να εξομαλύνει την έλλειψη οικολογικής ισορροπίας που επηρεάζουν τις εξελίξεις στο μέτωπο της χώρας στη Μεσόγειο.

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στα πλαίσια της δευρυνόμενης ευρωμεσογειακής συνεργασίας αναπτύσσεται και πεδίο επαφών σε περιβαλλοντικά θέματα μεταξύ Μαρόκου και ΕΕ. Εξάλλου, έχει εγκριθεί (DOC IB/002/96) χρηματοδοτούμενη δραστηριότητα (κοινοτικής συνδρομής 40.000.000 ECU) για την υδροδότηση και αποχέτευση σε αγροτικό περιβάλλον, κυρίως στο βόρειο τμήμα της χώρας, όπως και πρόγραμμα (DOC IB/494/96) οδοποίας και αγροτικών οδών στις 10 επαρχίες του Β. Μαρόκου (κοινοτικής συνδρομής 30.000.000 ECU).

Παράλληλα, μέσω του υπογράμματος για τις τρίτες χώρες της β' φάσης του LIFE (1996-99) χρηματοδοτείται ήδη περιβαλλοντική πρωτοβουλία συνολικού προϋπολογισμού 396.406,43 ECU, επιλέξιμου κόστους 376.566,29 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 340.880 ECU (85,99% και 90,52% αντίστοιχα).

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναφορά σε φυσικά, κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και πολιτικά δεδομένα της λεκάνης της Μεσογείου παρέχει την εικόνα μιας ενιαίας και ιδιαίτερης γεωγραφικής ενότητας στην οποία η πορεία της ανάπτυξης και της ομαλής πληθυσμιακής διαβίωσης συνδέεται στενά με τη διαχείριση και προστασία των περιβαλλοντικών πόρων των ακτών.

Με την εξαίρεση της Βοσνίας, της προσωρινά έως πρόσφατα (1996) απόλυτα αποκλεισμένης από τον ΟΗΕ Γιουγκοσλαβίας, του Λίβανου, της Λιβύης κλπ., αλλά και τις νέες εμφανίσεις της Συρίας, της Αλβανίας κ.ά., η αυξανόμενη συμμετοχή των μεσογειακών χωρών σε διεθνείς συνεργασίες και συναντήσεις με θέμα τις πολιτικές αειφόρου ανάπτυξης των παράκτιων ζωνών της Μεσόγειου (όπως π.χ. στη διεθνή συνάντηση της Σαντορίνης 24-27.04.1996), δηλώνει τη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας κατάρτισης ανάλογων εθνικών πολιτικών.

Οι αναφερθείσες -ποικίλες και διαφοροποιημένες μεταξύ τους- αντίστοιχες κατευθύνσεις πολιτικών των μεσογειακών χωρών επικεντρώνονται σε θέματα ισορροπίας μεταξύ ενδοχώρας και παράκτιας ζώνης, επιπτώσεων τουριστικής και αστικής επέκτασης, προστασίας φυσικών και πολιτιστικών πόρων, διαχείρισης υδατικών πόρων, εκτιμήσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων κ.ά. Επισημαίνεται η τάση ευθυγράμμισης των επίσημων φορών των μεσογειακών κοινοτικών χωρών και όσων είναι σε σχέση ειδικής συνεργασίας με την ΕΕ με τους συναφείς κανονισμούς της. Οι ευρωπαϊκές μεσογειακές διατηρούν επίσης το προβάδισμα από άποψη αντιμετώπισης περιβαλλοντικών θεμάτων (Π.4.2) έναντι των υπόλοιπων χωρών της Β., και της Ν. και Α. Μεσογείου, γενικά, με την εξαίρεση του Ισραήλ, του οποίου η περιβαλλοντική πολιτική περιλαμβάνεται στις πιο αποτελεσματικές σε μεσογειακό επίπεδο. Στόχο των πολιτικών των χωρών αποτελεί η άρτια χρησιμοποίηση των φυσικών παράκτιων πόρων μέσω της προσέγγισης ολοκληρωμένου σχεδιασμού και η επίτευξη ελέγχου και διαχείρισης της ανάπτυξης του εξωαστικού κυρίως χώρου και των χρήσεων γης.

1. Έχει εμβαδόν 3 εκατ. τ.χλμ., μήκος 3.860 χλμ και μέγιστο πλάτος 1.800 χλμ. Το στενό του Γιβραλτάρ έχει πλάτος 14 χλμ. και θαλάσσιο βάθος 350 μ.

2. Για την πλήρη ανανέωση των υδάτων της Μεσογείου απαιτούνται σχεδόν 180 έτη, υπό την προϋπόθεση μη μεταβολής των διαστάσεων της διόδου του Γιβραλτάρ.

3. Η ιδιαιτερότητα και τα κοινά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του παράκτιου χώρου και κυρίως των νησιών του Ευρωπαϊκού Μεσογειακού Νότου οφείλονται στην απομακρυσμένη γεωγραφική τους θέση, το εύθραυστο φυσικό και οικολογικό περιβάλλον, στην ευπάθεια και την περιορισμένη κλίμακα των φυσικών πόρων. Το Συνέδριο με τίτλο "Υποδομές Ανάπτυξης των νησιών της Μεσογείου" στο Ηράκλειο Κρήτης 06-08.02.1997 με οργανωτή φορέα το ΤΕΕ/Τμ. Ανατολικής Κρήτης σε συνεργασία με τα ΤΕΕ Δυτικής Κρήτης, Δωδεκανήσου και Κέρκυρας, το Επιστημονικό και Τεχνικό Επιμελητήριο (ΕΤΕ) Κύπρου, το Σώμα Αρχιτεκτόνων της Κορσικής, το Σώμα Μηχανικών του Κάλλιαρι (Σαρδηνία), το Σώμα Μηχανικών του Παλέρμο (Σικελία) και το Σώμα Μηχανικών **"CAMINOS, CANALES Y PUERTOS"** (Βαλεαρίδες) είχε στόχο τη συμβολή στη βελτίωση των υποδομών (μεταφορών, περιβάλλοντος, ενέργειας, υδάτινου δυναμικού και των επικοινωνιών) των νησιών της Μεσογείου μέσω άρτιας διαχείρισης του χώρου. Έμφαση δόθηκε στην προβολή των αναγκών σε έργα υποδομής και η σύνδεσή τους με τις πολιτικές της ΕΕ για οικονομική - κοινωνική συνοχή, καθώς και η διερεύνηση δυνατοτήτων επιπλέον ενίσχυσης των υποδομών των νησιών στα πλαίσια των προγραμμάτων της ΕΕ που υλοποιούν τη μεσογειακή ή και την περιφερειακή πολιτική [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997α), σ. 83].

4. Τη χάραξη "στρατηγικής για τους μεσογειακούς υγρότοπους 1996 - 2000" επιχείρησε η **Διακήρυξη της Βενετίας** που καταρτίστηκε στην αρχή της θερινής περιόδου του 1996, θέτοντας ως στόχο την προστασία της βιοποικιλότητας και την αειφορική ανάπτυξη στη Μεσόγειο. Μέσω της αναγνώρισης των υγρότοπων της ως βασικών συστατικών των φυσικών οικοσυστημάτων και της ευαισθητοποίηση κρατικών φορέων, ΜΚΟ και ιδιωτών για σύμπραξη στην αναχαίτιση και αντιστροφή της απώλειας και καλούνται οι κυβερνήσεις των μεσογειακών χωρών στην προετοιμασία και υιοθέτηση της διαχείρισης τους σε εθνικό επίπεδο έως και το 1998 [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996γ), σ. 8].

---

[5] Από τη συνολική έκταση της χώρας το 50% αντιστοιχεί σε γεωγικά και το 31% σε δασικά εδάφη [EUROSTAT (1996), σ.σ. 3].

[6] Οι ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες ενισχύουν την τουριστική προσέλκυση στη χώρα. Ενδεικτικά αναφέρεται (1993) πως η θερμοκρασία κυμαίνεται από μέση χειμερινή 6,1-15,2 °C έως μέση θερινή 14,4-23,1 °C ενώ η ετήσια βροχόπτωση μεταξύ 185-1587 mm [EUROSTAT (1996), σ.σ 2-3].

[7] Και στις νότιες περιοχές της χώρας εντοπίζονται σημαντικά και σπάνια είδη πανίδας, όπως το μοναδικό είδος άγριου φοίνικα της Ευρώπης *(Chamaerops humilis)* [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. Γ΄, σ.10].

[8] Το δέλτα του *Guadalquivir* (όπως και το δέλτα του *Ebro*) ανήκει στους σημαντικότερους υγρότοπους της Ευρώπης, ενώ αποτελεί οικότοπο πολλών ειδών πτηνοπανίδας, όπως ερωδιών και φλαμίνγκος [BIRDLIFE INTERNATIONAL (1994), p. 2].

[9] Η Ισπανία, αναφορικά. με την τουριστική υποδομή, διαθέτει συνολικά. (1994) 10.063 ξενοδοχειακές και συναφείς μονάδες με 1.053.000 κλίνες με αντιστοιχία 175.000.000 διανυκτερεύσεων, από τις οποίες το 60% από μη κατοίκους της χώρας [EUROSTAT (1996), σ.σ. 24-25].

[10] Αναφορικά. με τις ανθρωπογενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον σε επίπεδο χώρας, ενδεικτικά. ισχύει:
-εκπομπές κατά κεφαλή: 5, 84 t CO_2 από ορυκτά καύσιμα (1994), 56, 6 Kg SO_2 από όλες τις πηγές (1990), 32 kg NO_2 από όλες τις πήγές (1990),
-αστικά απόβλητα (1992): 360 kg / κάτ.
-ανακύκλωση γυαλιού (1993): κατά 29%,

-ενώ μόνο στο 50% του συνδεδεμένου με αποχετευτικό δίκτυο πληθυσμού αντιστοιχούν μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων [EUROSTAT (1996),σ.σ. 2-3].

[11] Η τουριστική ανάπτυξη κατά μήκος της ακτής της Βαλέντσια είχε σοβαρές συνέπειες στα συστήματα αμμοθινών. Άνω του 20% των παλαιότερων αμμοθινών έχει καταστραφεί και στα αμμώδη παράλια έχει απωλεστεί το 80% των μετωπικών αμμοθινών. Η διατάραξη της φυσικής ισορροπίας οδήγησε σε επέκταση της διάβρωσης, ενώ λιγότερο του 50% της ισπανικής ακτογραμμής παραμένει σε φυσική ή σχεδόν φυσική κατάσταση [BIRDLIFE INTERNATIONAL (1994), p. 4].

[12] Ο Ν.01/70 προβλέπει κατηγορίες **Φυσικών Αποθεμάτων** όπως τα **Αποθέματα Ορνιθοπανίδας** (Los Lances στην Ανδαλουσία) και τα **Καταφύγια Θηραμάτων(Refugios de Caza)** που ως το 1992 τα 3 στα5 είναι παράκτια: Ria Guernica (Euskadi), La marismas de Santonia (Κανταβρία) και στη μεσογειακή ακτή η Desembocadura del Rio Mijares de Caza, 6 ως το 1992), τα περισσότερα μικρού μεγέθους, μεταξύ των οποίων το Δέλτα του Ebro (1227 εκτ.). Η αρμοδιότητα της διαχείρισης των παραπάνω κατηγοριών ανήκει στις Αυτόνομες Περιοχές.

[13] Ο Νόμος 15/1975 προέβλεπε την προστασία 4 κατηγοριών ελεύθερων εκτάσεων συμβάλλοντας στον καθορισμό τους στις αρχές του 1988: τα **Αποθέματα Επιστημονικού Ενδιαφέροντος** (16, **Integrales de Interes Cientifico,** ορισμένα από τα οποία περιλαμβάνονται στα εθνικά η φυσικά πάρκα), απόλυτης προστασίας (κατηγορίας **I IUCN**), τα **Φυσικά Αποθέματα** (51, **Reservas Naturales**) αυστηρά προστατευόμενα, τα **Εθνικά Πάρκα (Parques Nacionales)**, κατηγορίας **II IUCN** χωρίς απόλυτο καθορισμό χρήσεων γης (γεωργίας) και μέγιστου επιτρεπόμενου αριθμού επισκεπτών [πέντε εθνικά πάρκα (1992) χωροθετούνται στη χερσόνησο της Ισπανίας (95.337 εκτ.) και τα υπόλοιπα στη νησιωτική χώρα αποτελώντας κυρίως ιδιωτικές ιδιοκτησίες], και **Φυσικά Πάρκα (Parques Naturales)**, κατηγορίας **V IUCN** όπου επιτρέπεται η εξακολούθηση της αρχικής χρήσης και περιορίζεται ή απαγορεύεται η χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων όταν δεν είναι συμβατή με τη λειτουργία των πάρκων. (Μεταξύ 1978-88 θεσμοθετήθηκαν άνω των 10 Φυσικών Πάρκων (450.000 εκτ.), ενώ πριν το 1992, 58. Στην παράκτια ζώνη στη Μεσόγειο χωροθετούνται τα: Δέλτα του Ebro (5.900 εκτ., Καταλωνία), La Albufera (Βαλέντσια), κλπ. Είναι συνήθως ιδιωτικής ιδιοκτησίας, αλλά η ρύθμιση και διαχείρισή τους πραγματοποιείται από τις Αυτόνομες Περιοχές.

Οι Ν. 1/1970 και 15/1975 θεωρήθηκαν ρυθμιστές του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών.

[14] Η παράβαση του νόμου συνεπάγεται ποινή προστίμου έως και άνω των 200.000.000 Ptas [MONTOYA F.(1996), p. 3].

[15] Στις πολιτικές προστασίας και εξυγίανσης της μεσογειακής ακτής από την τουριστική και πληθυσμιακή αύξηση, με στόχο τη μείωση των ρυπαντικών εκροών και των συνεπειών τους στο θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον, περιλαμβάνονται: το **Σχέδιο Υποδομής Εξυγίανσης της Costa Brava**, το **Σχέδιο Εξυγίανσης της Costa del Sol** και τα κύρια συστήματα αποχέτευσης της Βαρκελώνης, της Βαλέντσια, κ.ά.. Ως το 1989, από τις 190 τοπικές διοικήσεις των ισπανικών μεσογειακών παραλίων οι 77 διέθεταν εγκαταστάσεις υδατικής απορρύπανσης, με τις 36 υπό κατασκευή, ενώ 36 άλλες προορίζονταν για άμεση κατασκευή. Στόχος ήταν η βραχυπρόθεσμη υλοποίηση των απαραίτητων αποχετευτικών εγκαταστάσεων του 60% των δημοτικών αρχών για την αντιμετώπιση του 90% του συνόλου της αστικής ρύπανσης. Ο προϋπολογισμός των εγκεκριμένων σχεδίων για τις μεσογειακές ακτές της χώρας ήταν της τάξης των 48.000 εκατ. Ptas (τιμές 1980), 80% του οποίου είχε ήδη επενδυθεί κατά τα τέλη του 1984. Λειτουργούν, εξάλλου, υπό το συντονισμό των Αυτόνομων Κοινοτήτων και της κεντρικής κυβέρνησης, προγράμματα ελέγχου της θαλάσσιας ρύπανσης [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 241].

[16] Μέσω του νόμου εξασφαλίζεται η ελεύθερη προσπέλαση του κοινού στις ακτές αλλά και (μέσω των κανονισμών και των συστάσεών του ανάλογα με την κατηγορία της περιοχής, π.χ. προσπέλαση κοινού, προστατευόμενη κ.ά.) η χρήση γης σε περιοχές γειτνιάζουσες με την ακτή, έτσι ώστε οι υφιστάμενες ή νέες δραστηριότητες να μην προκαλούν διαταραχή της φυσικής ισορροπίας. Στο πλαίσιο του ίδιου νόμου τα σχέδια για νέα ανάπτυξη θα πρέπει να υποβάλλονται στις τοπικές αρχές συνοδευόμενα από μελέτη εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η οικιστική και η ανάπτυξη πρέπει επίσης να

εναρμονίζονται με το τοπικό φυσικό περιβάλλον από αισθητική άποψη, ενώ τυχόν παραβάσεις τιμωρούνται αυστηρά με την επιβολή μεγάλων προστίμων. [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.96), σ. 76].

[17] Μέσω του κοινοτικού **ACE** χρηματοδοτήθηκαν, μεταξύ 09/1986- 12/1994, 9 προγράμματα που αφορούν στους βιότοπους, ενώ η χώρα συμμετέχει επίσης σε δύο διεθνή προγράμματα (ένα για τους οικότοπους του γερανού Grus grus στην Ισπανία και Γαλλία, και δεύτερο για την προστασία του ποταμού Tajo στα ισπανοπορτογαλικά σύνορα). Το ένα πρόγραμμα αφορά σε 135 Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές (SPAs), ενώ τα τα άλλα σε 51 τόπους συνολικής έκτασης 8.785 τ.χλμ. (ένα μόνο πρόγραμμα ήδη κάλυψε επιφάνεια 5.000 τ.χλμ). Εκτός από ευρύ φάσμα βιότοπων, προστατευόμενα είναι και αντιπροσωπευτικά είδη πτηνοπανίδας (γερανοί, γύπες, αρπακτικά, κ.ά.).

Το μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού του ACE στη χώρα αναφέρεται στην **απόκτηση γης** (45%), ενώ ακολουθούν: η **διαχείριση** (23 %), οι **επενδύσεις διατήρησης** (16%), η **ενημέρωση του κοινού** (9%), και οι **προκαταρτικές δραστηριότητες** (7%).

Η πλειονότητα των 140, καθορισμένων από την Ισπανία, Ιδιαίτερα Προστατευόμενων Περιοχών της, συνολικής επιφάνειας 23.989 τ.χλμ. -ουσιαστικά μεγαλύτερης έκτασης από κάθε άλλο κράτος μέλος- προστατεύεται μέσω ενός προγράμματος **ACE για την αποκατάσταση και διατήρηση των ισπανικών Ιδιαίτερα Προστατευόμενων Περιοχών** (του μόνου που περιλαμβάνει και την παράκτια ζώνη της χώρας στη Μεσόγειο). Ο προϋπολογισμός του ανατιθέμενου σε κρατικούς φορείς προγράμματος (μεταξύ 07/1991-12/1993) ανήλθε σε 800.000 ECU με κοινοτική συμμετοχή 400.000 ECU για την κάλυψη 135 τόπων (κατά την έναρξή του), συνολικής έκτασης 2.324.895 εκτ.) . [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.p. 135-139].

[18] Παράδειγμα εφαρμογής προγράμματος **MEDSPA** για τη φύση στην Ισπανία αποτέλεσε η μεταξύ 01/1989-11/1991 **προστασία των ροζ φλαμίνγκος**, κοινοτικής συνδρομής 23.000 ECU.

[19] Στο υποπρόγραμμα **Environnement (Περιβάλλον)** της β΄φάσης του **LIFE (1996-99)** περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων πρωτοβουλία δράσεων επίδειξης και τεχνολογίας για μείωση της διάβρωσης του εδάφους, με αρμόδιο φορέα το **Asociacion Espanola Laboreo de Conservacion / Suelos Vivos** (δημόσιος τομέας), συνολικού προϋπολογισμού 501.348, 83 ECU, επιλέξιμου κόστους 501.348, 83 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 250.674, 42 ECU (50%).

[20] Από τη συνολική έκταση της χώρας το 56% αντιστοιχεί σε γεωργικά και το 28% σε δασικά εδάφη [EUROSTAT (1996), σ.σ. 2-3] .

[21] Οι ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες ενισχύουν την τουριστική προσέλκυση στη χώρα . Ενδεικτικά αναφέρεται (1993) πως η θερμοκρασία κυμαίνεται από μέση χειμερινή 2,4- 11,6 °Cέως μέση θερινή 13,2- 20,2 °C, ενώ η ετήσια βροχόπτωση μεταξύ 368- 1.234 mm [EUROSTAT (1996), σ.σ. 2-3].

[22] Το 10% της χλωρίδας της Γαλλίας εντοπίζεται στο παράκτιο τμήμα της με 422 είδη, το 43, 4 % των οποίων αποτελούν ιδιαίτερα είδη της Μεσογείου.

[23] Στο τμήμα αυτό της ακτής εντοπίζονται άνω των 530 ειδών ασπόνδυλων.

[24] Μεταξύ 1942-1984 το φυσικό περιβάλλον του Camargue μειώθηκε κατά 28%. Η αλλοίωσή του οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη γειτνίαση με βιομηχανικές εγκαταστάσεις, όπως στην περίπτωση των αλυκών και των συναφών μονάδων επεξεργασίας άλατος, ανατολικά του λιμανιού του St. Louis, πλησίον προστατευόμενων αλμυρών επιφανειών.

[24] Οι αποξηραμένες εκτάσεις κάλυπταν άνω των 7 εκατ. εκταρίων το 1990-91.

[25] Η Γαλλία, αναφορικά με την τουριστική υποδομή, διαθέτει (1994) 20.057 ξενοδοχειακές και συναφείς μονάδες, με αντιστοιχία 252.000.000 διανυκτερεύσεων, από τις οποίες το 38% από μη κατοίκους της χώρας. [EUROSTAT (1996), σ.σ. 24-25] .

[26] Αναφορικά με τις ανθρωπογενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον σε επίπεδο χώρας ενδεικτικά ισχύει:

-εκπομπές κατά κεφαλή: 60 t CO_2 από ορυκτά καύσιμα (1994), 21, 3 Kg SO_2 από όλες τις πηγές (1992), και 26, 5 Kg NO_2 από όλες τις πηγές (1992).
-αστικά απόβλητα (1992): 470 Kg/ κατ.
-ανακύκλωση γυαλιού (1993): κατά 46%
-ενώ στο 68% του συνδεδεμένου με αποχετευτικό δίκτυο πληθυσμού αντιστοιχούν μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων [EUROSTAT (1996), σ.σ. 2-3] .

[27] Το **Υπουργείο Περιβάλλοντος**, ανεξάρτητη οντότητα από το 1972, με αντικείμενο την προστασία της φύσης από το 1982 (συναρμόδιο με το τότε **Υπουργείο Σχεδιασμού και Γεωργίας, και Βιομηχανίας)** έλαβε το 1986 τη μορφή Υπουργείου Σχεδιασμού, Οικισμού, Μεταφορών και Περιβάλλοντος, εκπροσωπούμενου από 22 **Περιφερειακές Επιτροπές Αρχιτεκτονικής και Περιβάλλοντος (DRAE),** περιορισμένης ισχύος.

[28] Μελλοντικά το **CELRL** πρόκειται να αποκτήσει ολιγάριθμους μόνο επιλεγμένους φυσικούς πόρους, με σκοπό τη δυνατότητα αντιμετώπισης των τάσεων αστικοποίησής τους και αποκατάστασης των πιο υποβαθμισμένων απ'αυτούς, κυρίως στις εθνικές ζώνες οικολογικού ενδιαφέροντος από άποψη χλωρίδας και πανίδας. **(Zones Nationales d' Interet Ecologique, Faunistique et Floristique)**. Σημαντική είναι η άμεση ή εμμεση συμβολή του CELRL στην ψήφιση αποτελεσματικών νόμων περί φυσικής προστασίας, όπως η θέσπιση υποχρέωσης πληρωμής διοδίου κατά μήκος της παράκτιας χώρας το 1976, η Οδηγία για τη διαμόρφωση της παράκτιας χώρας το 1979, ο νόμος για τη διαμόρφωση, την προστασία και αξιοποίηση της παράκτιας χώρας το 1986, κ.ά.

Η συνεργασία του **CELRL** με συναφείς ευρωπαϊκούς οργανισμούς, όπως ο βρετανικός **National Trust** και ο ολλανδικός **Natuurmonumentum** με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και τη σύνδεση της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας οδήγησε στη δημιουργία του **EUROSITE,** ένωση που απαρτίζεται από μεγάλους οργανισμούς προστασίας περιβάλλοντος, που περιλαμβάνει μέχρι αδελφοποίηση τόπων και δημιουργία διμερών φορέων [BOULEAU S.(1993), σ.σ. 173-177].

[29] Το **CELRL** απαλλαγμένο φόρου από τις αρχές του 1995 στα πλαίσια της προστασίας των παράκτιων ζωνών και των ζωνών χερσαίων υδάτων στις γαλλικές παράκτιες ηπειρωτικές υδάτινες ζώνες και στα υπερπόντια γαλλικά διαμερίσματα εξασφαλίζει τους οικολογικά ευαίσθητους τόπους τους, που εφόσον αγοραστούν δεν μπορούν να μεταπωληθούν, αλλά ούτε να παραμείνουν κλειστοί προς το κοινό, εκτός αν επιβάλλεται για οικολογικούς λόγους. Προκειμένου για την επιλογή της διατήρησης των χαρακτηρισμένων ως φυσικών περιοχών, το CELRL λαμβάνει υπόψη τη συναφή νομοθεσία, τα σχέδια πόλεων και τα σχέδια χρήσης γης, και συνεργάζεται με την τοπική αυτοδιοίκηση για τον καθορισμό των προς απόκτηση ζωνών για τα προγράμματα αποκατάστασης και τις συνθήκες διαχείρισης των ζωνών. [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.96), σ. 76].

[30] Τα **PIM** στη Γαλλία, μέρος του σχεδίου προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, αφορούσαν σε τομείς ανάπτυξης γεωργίας, αγροτουρισμού, μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κλπ. Τόπους αναφοράς αποτέλεσαν ιδιαίτερα οι περιφέρειες: Languedoc- Roussillon, Corse, Provence- Alpes- Cotes d' Azur (με κύριους άξονες ενίσχυσης της γεωργίας που καθορίζονται με βάση τη διάκριση σε ορεινές, ηπειρωτικές, παράκτιες, κ.ά. περιοχές) και οι: Aquitaine και Midi- Pyrenees με την εξαίρεση των αστικών περιοχών των: Marseille, Bordeaux και Toulouse και των πυνοδομημένων τουριστικών περιοχών κατά μήκος των ακτών [COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1984), p.p. 80-81].

[31] Μέσω του **ACE** για τους βιότοπους χρηματοδοτήθηκαν μεταξύ 07.1985-12.1995 22 προγράμματα (ενώ η χώρα συμμετέχει σε δύο διεθνή προγράμματα για τη διατήρηση τόπων ωοτοκίας των γλάρων *Sterna dougallii* στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για την προστασία και διατήρηση των οικοτόπων του γερανού *Grus grus* στην Ισπανία και Γαλλία), που περιλαμβάνουν περισσότερους από 100 διαφορετικούς τόπους συνολικής έκτασης άνω των 940 τ.χλμ. Εστιάζουν κυρίως στη διατήρηση των οικοσυστημάτων κατά μήκος των ποτάμιων διόδων (9 προγράμματα), σε παράκτιους υγρότοπους (6) και σε απειλούμενα είδη (13).

Το υψηλότερο ποσοστό του προϋπολογισμού χρησιμοποιήθηκε για **απόκτηση γης** (41%), και ακολούθησαν οι δαπάνες **διατήρησης** (21%), οι **προκαταρτικές δραστηριότητες** (19%), η **διαχείριση** (10%) και η **ενημέρωση του κοινού** (9%).

Ως το 1994 η Γαλλία είχε καθορίσει 92 **Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές**, συνολικής επιφάνειας 6892, 5 τ.χλμ., με σημαντική τη συμβολή του ACE στη θεσμοθέτησή τους με τον καθορισμό 27 τόπων και επιπλέον 70 σε αναμονή για αναγνώριση μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Πριν την εφαρμογή του ACE μόνο 8 τόποι είχαν αναγνωρίστεί .

Τα προγράμματα του ACE που περιλαμβάνουν παράκτιες περιοχές της χώρας στη Μεσόγειο αναφέρονται: 1) στη **δημιουργία Φυσικού Αποθέματος στο Δήμο του Vauvert ("Petit Camargue"**, με αρμόδιο φορέα την Τοπική Αυτοδιοίκηση, προϋπολογισμό 186.000 ECU, δαπάνη 188.153 ECU, κοινοτική συμμετοχή 93.000 ECU, διάρκεια μεταξύ 07.1988-12.1992, σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 80 εκτ.) και στην **πεδιάδα του Crau (Provence**, με φορείς εθνικές ΜΚΟ, προϋπολογισμό 554.000 ECU, δαπάνη 554.000 ECU, κοινοτικής συμμετοχή 388.000 ECU, διάρκεια μεταξύ 08.1988-01.1992, καθεστώς προστασίας Φυσικού Αποθέματος (Reserve Naturelle), σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 150 εκτ.), 2) στην **προστασία και διαχείριση της περιοχής του Crau- α' φάση** (με σύμπραξη τοπικής και διεθνούς ΜΚΟ και αυτόνομου εθνικού φορέα, προϋπολογισμό 1.800.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 9000.000 ECU, και διάρκεια μεταξύ 04.1989-12.1993, σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 7.000 εκτ.) και 3) στην **προστασία οικότοπου του αετού Bonelli (Hieraetus fasciatus)** στη Ν. Γαλλία (στις τρεις περιφέρειες: Provence- Alpes- Cote d' Azur, Languedoc- Roussillon και Ardeche στη Rhone- Alpes, με αρμόδιους φορείς εθνικές ΜΚΟ σε συνεργασία με περιφερειακές ΜΚΟ, προϋπολογισμό 600.000 ECU κοινοτική συμμετοχή 388.000 ECU, διάρκεια μεταξύ 01.1989-12.1993, σε 30 τόπους συνολικής έκτασης άνω των 100.000 εκτ.) [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.p. 83-94].

[32] Παράδειγμα εφαρμογής προγράμματος **MEDSPA** για τη φύση στη Γαλλία αποτέλεσε η προστασία της χλωρίδας της Μεσογείου στην Corse μεταξύ 01.1989- 07.1993, κοινοτικής συνδρομής 89.280 ECU [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.p. 83-94].

[33] Στο υποπρόγραμμα **Environnement (Περιβάλλον)** της β΄φάσης του LIFE (1996-99) περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, οι πρωτοβουλίες:
-CYCLEON- Συλλογής, επεξεργασίας και αξιοποίησης μεταχειρισμένων αυτόματων καταλυτών με φορέα την εταιρία RHONE POULENC CHIMIE (ιδιωτικός τομέας), συνολικού προϋπολογισμού 4.446.120, 23 ECU, επιλέξιμου κόστους 2.856.673, 33 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 845.175, 98 ECU (29, 59%).
-Αποκατάστασης των μολυσμένων από χρώμιο εδαφών- Πρόγραμμα επίδειξης σ'εγκατελειμένο βυρσοδεψείο με φορέα την SODEBOR- Societe d' Economie Mixte (Εταιρία Μικτής Οικονομίας- ιδιωτικός τομέας), συνολικού προϋπολογισμού 879.833, 89 ECU, επιλέξιμου κόστους 861.403, 74 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 258.421, 12 ECU (30%).

[34] Οι ευνοϊκές κλιματικές συνθήκες ενισχύουν την τουριστική προσέλκυση στη χώρα. Ενδεικτικά αναφέρεται (1993) πως η θερμοκρασία κυμαίνεται από μέση χειμερινή 2,6-15,3 °C έως μέση θερινή 14,9-22,8 °C, ενώ η ετήσια βροχόπτωση μεταξύ 227-1.319 mm [EUROSTAT (1996), σ.σ.2-3].

[35] Στην πλειονότητά τους τα ηφαίστεια της Ιταλίας γειτνιάζουν με την ακτή, όπως ο Vesuvius κοντά στη Νάπολη, η Etna στη Σικελία, και στην Isola d' Ischia η Isola di Stromboli και η Isola di Vulcano.

[36] Κατά την έρευνα του **MEDASSET** για πιθανούς τόπους ωοτοκίας της Caretta caretta δεν επισημάνθηκαν συναφή στοιχεία ούτε για την παρουσία σημαντικού πληθυσμού του είδους στη Σαρδηνία, εξαιτίας κυρίως της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης [WHITMORE C., JESU R., REYNOLDS P.(1991), p.p. 3-15].

[37] Η εντατική αστικοποίηση του παράκτιου τμήματος της Ιταλίας με την παράλληλη αλλοίωση των γεωργικών εδαφών είναι συνέπεια: της μείωσης του ενδιαφέροντος για τον πρωτογενή τομέα και τη γεωργία και των μεγαλύτερων ευκαιριών απασχόλησης στο δευτερογενή (βιομηχανία) και στον τριτογενή τομέα, της ανάπτυξης νέων βιομηχανιιών κατά μήκος των ακτών της μετακίνησης αγροτών και συνταξιούχων προς τις ακτές μετά από εγκατάλειψη των αγροτικών δραστηριοτήτων, της αυξανόμενης οικιστικής ανάπτυξης και κατα σκευής παραθεριστικών κατοικιών, και της ανάπτυξης μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων. Ετσι κρίθηκε απαραίτητη η επαρκής χαρτογράφηση και ταξινόμηση της εδαφικής καταλληλότητας σε κατηγορίες εδαφών I, II, άμεσης προτεραιότητας

προστασίας, που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην κατάρτιση πολεοδομικών σχεδίων. Επίσης η ίδρυση κρατικής υπηρεσίας αρμόδιας για την έρευνα, μελέτη και προστασία των εδαφών και για την ανάθεση της κατάρτισης συστήματος ταξινόμησης καθώς και πολεοδομικών και και χωροταξικών σχεδίων σε συνεργασία με το κατάλληλο επιστημονικό δυναμικό. [MANCINI F.(1987), P. 24].

[38]Η Ιταλία αναφορικά με την τουριστική υποδομή διαθέτει συνολικά (1994) 34.547 ξενοδοχειακές και συναφείς μονάδες με 1.723.000 κλίνες, με αντιστοιχία 275.000.000 διανυκτερεύσεων, από τις οποίες το 37% από μη κατοίκους της χώρας [EUROSTAT (1996), σ.σ. 24-25].

[39] Αναφορικά με τις ανθρωπογενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον σ'επίπεδο χώρας, ενδεικτικά ισχύει:
-εκπομπές κατά κεφαλή: 69t CO_2 από ορυκτά καύσιμα (1994), 29,6 Kg SO_2 από όλες τις πηγές (1990), 36,0 NO_2 από όλες τις πηγές (1990)
-αστικά απόβλητα (1992): 350 Kg/κατ.
-ανακύκλωση γυαλιού (1993): κατά 52%,
-ενώ σε άνω του 61% του συνδεδεμένου με αποχετευτικό δίκτυο πληθυσμού αντιστοιχούν μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων [EUROSTAT(1996), σ.σ. 2-3].

[40] Το Υπουργείο Περιβάλλοντος δεν διαθέτει ισχύ στο σχεδιασμό χρήσεων γης, με εξαίρεση τις προστατευόμενες περιοχές για τις οποίες θέτει κατευθύνσεις διαχείρισης. Καθορίζει (συχνά από κοινού με το **Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας**) τα **φυσικά αποθέματα** (στην πλειονότητά τους θεσμοθετημένα από το **Γραφείο Δασονομίας,** ενώ ορισμένα είναι ιδιωτικής ιδιοκτησίας και διαχείρισης, όπως τα καταφύγια του **WWF** και οι πόροι του **LIPU**), τα **πάρκα διαπεριφερειακής σημασίας**, τα **εθνικά πάρκα** (που θεωρούνται οι πιο σημαντικές προστατευόμενες περιοχές της χώρας), και τις **φυσικές ζώνες εθνικής ή διεθνούς σημασίας**.

[41]Η Σαρδηνία δεν έχει σαφή νομοθετική αρμοδιότητα σε συναφή θέματα.

[42] Οι άνω των 17 περιβαλλοντικές ΜΚΟ και με σύνολο 1.389.000 μελλών ως το 1992, με σημαντική τη συμβολή τους στην περιβαλλοντική ενημέρωση και επιμόρφωση του κοινού είναι αναγνωρισμένες και επιχορηγούμενες από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, το οποίο έχει, εξάλλου, δημιουργήσει **Εθνικό Σύστημα Πληροφόρησης και Παρακολούθησης (SINA)** για συλλογή δεδομένων από τα οικοσυστήματα της χώρας. Αξιόλογη είναι και η συνεισφορά της ιταλικής φοιτητικής εθελοντικής οργάνωσης προστασίας του περιβάλλοντος **CTS PER L' AMBIENTE** κυρίως στον τομέα προστασίας παραλίων ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας εντός και εκτός Ιταλίας, με συμμετοχή στο **Πρόγραμμα Θαλάσσιας Χελώνας (MTP)** και δράση, μεταξύ άλλων, στην Ελλάδα (Κεφαλλονιά) το 1993 και 1994.

[43] Στα υπόλοιπα πάρκα το ποσοστό ιδιωτικής ιδιοκτησίας είναι πολύ χαμηλότερο. Αναμενόταν μετά το 1992 η θεσμοθέτηση των Εθνικών Πάρκων του δέλτα του Po, του Archipelago Toscano, κλπ.

[44] Το 1990 θεσπίστηκε νέος νόμος **Ordinamento delle Autonomie Locali** με σκοπό τη ριζική αναθεώρηση του πλαισίου λειτουργίας των τοπικών αρχών και τη δημιουργία **"μητροπολιτικών ζωνών"** σε 11 μεγάλα αστικά κέντρα.

[45] Από τις ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές που καθόρισε το 1988 το Υπουργείο Περιβάλλοντος 74 συνιστούν κρατικά φυσικά αποθέματα, υγρότοπους και εθνικά πάρκα.

[46] Σ'εφαρμογή κοινοτικών ρυθμίσεων περιβαλλοντικής προστασίας έχουν εισαχθεί στη χώρα καινοτομίες όπως: επιβολή δασμολογήσεων στις εκροές λυμάτων, φορολογίας στη συλλογή αποβλήτων, θέσπιση χαμηλότερης τιμολόγησης αμόλυβδης βενζίνης, κ.ά.. Κατά την κατάρτιση του προϋπολογισμού του 1990 το Υπουργείο Περιβάλλοντος καθόρισε ιδιαίτερα κονδύλια για πρόβλεψη περιβαλλοντικής φορολογικής πολιτικής σχετικά με τη διάθεση ύδάτων, τα πλαστικά μη επεξεργασμένα υλικά, τις ατμοσφαιρικές ρυπογόνες εκπομπές, τις γεωργικές δραστηριότητες, τις τεχνολογικές καινοτομίες περιβαλλοντικής προστασίας, κ.ά...

[47] Τα **ΡΙΜ** στην Ιταλία μέσω του στόχου της προώθησης της ανάπτυξης των γεωργικών περιοχών και των δραστηριοτήτων αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας κάλυψαν: α) το σύνολο του Mezzogiorno (και του Lazio) εκτός των πολεοδομικών συγκροτημάτων της Ρώμης, της Νάπολης και του Παλέρμο, και β) τις

περιφέρειες Liguria, Toscana, Umbria και Marche, εκτός των πολεοδομικών συγκροτημάτων της Φλωρεντίας και Γένοβας και της πυκνοδομημένης τουριστικής περιοχής του Mezzogiorn (με καθορισμένους άξονες παρέμβασης στη γεωργία με βάση τη διάκριση μεταξύ ορεινών, ηπειρωτικών και παράκτιων περιοχών, κ.ά.), ενώ εκείνες των προαναφερόμενων κεντρικών και βόρειων περιφερειών στόχευαν στην αντιμετώπιση των ιδιαίτερων μειονεκτημάτων. [COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1984), p.p. 82-84].

[48] Μέσω του **ACE** για τους βιοτόπους μεταξύ 07.1985-12.1993 χρηματοδοτήθηκαν 8 προγράμματα που περιλαμβάνουν 25 τόπους συνολικής έκτασης 130 τ.χλμ και αναφέρονται σε απόκτηση γης με σκοπό τη διασφάλιση προστατευόμενων περιοχών, σε διαχείριση σχεδίων με ολοκλήρωση μετά τη λήξη του ACE και στην εφαρμογή σχεδίων διαχείρισης. Δύο κύριες κατηγορίες οικοτόπων αφορούν σε δάση (Monte Arcosu, τμήμα του Abruzzi) και σε μη θαλάσσια ύδατα (λασπώδεις εκτάσεις, λιμνοθάλασσες κλπ).

Το 80% του προϋπολογισμού χρησιμοποιήθηκε για **απόκτηση γης μέσω χρήσης δικαιώματος προαγοράς**, το 9% σε **προκαταρτικές δραστηριότητες**, το 6% σε **επενδύσεις για προστασία**, το 4% σε **διαχείριση** και το 1% σε **ενημέρωση του κοινού.**

Μέχρι το 1994 η Ιταλία είχε ταξινομήσει 74 Ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές (με συμβολή του ACE στον καθορισμό 15 από αυτές και επιπλέον 5 σε αναμονή για αναγνώριση μετά τη λήξη του) συνολικής επιφάνειας 3.104 τ.χλμ, με ελάχιστα αντιπροσωπευτικά δείγματα από τη Σικελία και τις βόρειες περιφέρειες.

Τα 7 προγράμματα του ACE που περιλαμβάνουν παράκτιες περιοχές της χώρας αναφέρονται σε: **εκπόνηση σχεδίου διαχείρισης** βιότοπων στις επαρχίες της Ferrara και Ravenna με αρμόδιο φορέα το κράτος, προϋπολογισμό 220.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 68.756 ECU, διάρκεια μεταξύ 07/1985-12/1988, καθεστώς προστασίας Φυσικού Αποθέματος (Riserva Naturale, όλοι οι τόποι) και υγρότοπων Ramsar, σε 12 τόπους συνολικής έκτασης 3.580 εκτ.), **εκπόνηση σχεδίου διαχείρισης** για το Εθνικό Πάρκο του Circeo (με φορέα το κράτος, προϋπολογισμό 210.000 ECU, δαπάνη 210.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 105.000 ECU, διάρκεια 07.1985- 06.1987, καθεστώς προστασίας Εθνικού Πάρκου (Parco Nazionale), υγρότοπου Ramsar και Αποθέματος Βιόσφαιρας (Riserva della Biosfera), σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 700 εκτ.), **αγορά γης** στο Monte Arcosu (Σαρδηνία), με φορείς εθνικές ΜΚΟ, προϋπολογισμό 20.800 ECU, δαπάνη 47.245 ECU, κοινοτική συμμετοχή 20.800 ECU, διάρκεια μεταξύ 07.1986-12.1991, καθεστώς προστασίας υγροβιότοπων Ramsar, σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 330 εκτ.), **διαχείριση οικοτόπων άγριας ζωής** στο Valle Averto (πλησίον της λιμνοθάλασσας της Βενετίας), με φορείς εθνικές ΜΚΟ, προϋπολογισμό 190.000 ECU, δαπάνη 145.207 ECU, κοινοτική συμμετοχή 72.603 ECU, διάρκεια μεταξύ 01.1987-12.1990, καθεστώς προστασίας Φυσικού Αποθέματος (Riserva Naturale), και Ramsar, σε 1 τόπο συνολικής έκτασης 200 εκτ.), **προστασία διεθνώς σημαντικών παράκτιων υγρότοπων** στη Βόρειο και Κεντρική Ι ταλία (με φορέα εθνικές ΜΚΟ, προϋπολογισμό 1.000.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 500.000 ECU, διάρκεια μεταξύ 1.1990-12.1993, καθεστώς προστασίας Φυσικού Αποθέματος (Riserva Naturale, 3), Ramsar (1), σε 4 τόπους συνολικής έκτασης 3.800 εκτ.), **απόκτηση γης** στο Εθνικό Πάρκο της Καλαβρίας (με φορέα το κράτος, προϋπολογισμό 2.150.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 700.000 ECU, διάρκεια μεταξύ 01.1991-12.1993, καθεστώς προστασίας Εθνικού Πάρκου (Parco Nazionale), σε 4 τόπους συνολικής έκτασης 530 εκτ.) . [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.p. 97-102].

[49] Στο υποπρόγραμμα **Environnement (Περιβάλλον)** της β΄φάσης του **LIFE (1996-99)** περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η πρωτοβουλία υπό τον τίτλο: "Θεραπευτική αποκατάσταση από υπολείματα πορτοκαλιών", με φορέα το Contento Trade SrL (ιδιωτικός τομέας), συνολικού προϋπολογισμού 826.262, 77 ECU, επιλέξιμου κόστους 826.262, 77 ECU, και κοινοτικής συμμετοχής 247.878, 83 ECU (30%).

[50] Το υποπρόγραμμα **ENVIREG ITALIA (PROPENV-1),** τμήμα του κοινοτικού **ENVIREG** που ξεκίνησε το 1990 με στόχο την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη εστιάζει σε: παράκτιες ζώνες καθυστερημένης ανάπτυξης με έμφαση στους παράκτιους βιότοπους, στις παράκτιες ζώνες βιομηχανικά παρηκμασμένων ή αγροτικών προς ανάπτυξη περιοχών. Το οικονομικό σχέδιο προβλέπει υπερτριετή δαπάνη (ίσοκατανομής συμμετοχής από τη χώρα και την ΕΕ), 323 δις Lit, απ' όπου: 194 δις για απορρύπανση ακτών, 55 δις για αποκατάσταση και προστασία παράκτιων

βιότοπων, 38 δις για διάθεση και επεξεργασία βιομηχανικών αποβλήτων, 28 δις για κέντρα υπηρεσιών και 8 δις για επαγελματική επιμόρφωση.

[51] Η απόσταση του Αρχιπελάγους από το πλησιέστερο σημείο της Σικελίας εκτιμάται σε 93 χλμ. (βόρεια), από την Τυνησία 288 χλμ., τη Λιβύη 354 χλμ. (ηπειρωτικό τμήμα της Β. Αφρικής, νότια), από το στενό του Γιβραλτάρ 1.826 χλμ. (δυτικά), και από την Αλεξάνδρεια 1.526 χλμ. (ανατολικά). [VELLA L., SULTANA G., (1996), p.2].

[52] Σύμφωνα με το Πανεπιστήμιο της Μάλτας η πληθυσμιακή πυκνότητα εκτιμάται σε 1.169 κατ./τ.χλμ.

[53] Εκτιμάται από το Τμ. Προστασίας Περιβάλλοντος ότι η Φίλφλα φιλοξενεί τη μεγαλύτερη αποικία πτηνών σε μεσογειακό επίπεδο, μεταξύ των οποίων 4 είδη θαλάσσιας πτηνοπανίδας. Η προσπέλαση στο νησί είναι επιτρεπτή μόνο σ' εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό.

[54] Δεδομένου ότι η παράκτια ζώνη έχει έκταση 344 τ.χλμ., ως πλάτος της ακτής μπορεί να θεωρηθεί: 344 τ.χλμ./46 χλμ. = 7, 47 χλμ. ή 7, 50 χλμ.

[55] Ο τουρισμός της αδριατικής ακτής της Κροατίας συνδεδεμένος αρχικά με τους πολιτιστικούς πόρους και τον τομέα της υγείας, αναπτύχθηκε σημαντικά μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ειδικά στη Δαλματία και την Ίστρια καθιστώντας τις προσιτές σε ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό τμήμα επισκεπτών. Η ίδια τάση επεκτάθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, διακόπηκε την πρόσφατη πενταετία εξαιτίας των εμφύλιων αναταραχών, ενώ αναμένεται η μελλοντική ανάπτυξη, βασισμένη στην τόνωση πόλων έλξης, όπως το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά. [MARASOVIC T.(1993), σ. 102].

[56] Δεδομένου ότι η παράκτια ζώνη έχει έκταση 779.482*1, 8%=14.030, 676 τ.χλμ, ως πλάτος της ακτής μπορεί να θεωρηθεί: 14.030, 676 τ.χλμ./5.040 χλμ.=2, 78 χλμ ή σχεδόν 3χλμ. Αυτή η διάσταση πλάτους κρίνεται εξαιρετικά μικρή και ανεπαρκής συγκριτικά με την έκταση του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας και επομένως λειτουργικά και πρακτικά ελλειπής για το σχεδιασμό και την υλοποίηση αλλά και για την αποτελεσματικότητα των πολιτικών διαχείρισης.

[57] Ο νόμος αυτός **(1992-3830)** δεν περιλαμβάνει, ουσιαστικά, διαχείριση ακτών αλλά εφαρμόζεται κυρίως για την οργάνωση δραστηριοτήτων κοντά στα παράλια, με σημαντικές ελλείψεις αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Δύο επιπρόσθετα άρθρα του απαγορεύουν τη ρίψη απορριμάτων και την εξαγωγή άμμου σε ζώνη μικρού πλάτους παράλληλη της ακτογραμμής.

[58] Η Σμύρνη αποτελεί το δεύτερο λιμάνι της χώρας και το μεγαλύτερο εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο της περιοχής (άνω των 1.500 βιομηχανικών επιχειρήσεων, δηλαδή το 10% της βιομηχανικής παραγωγής και το 15% των εξαγωγών της χώρας), ενώ ο άνω των 2.000.000 κατ. πληθυσμός του ευρύτερου πολεοδομικού συγκροτήματος (μεταξύ 1965-1988 η ετήσια πληθυσμιακή αύξηση ήταν της τάξης των 30.000-80.000 κατ.) προκαλεί ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος μη αντιμετωπίσιμη με βιολογικό καθαρισμό. [UNEP(1993), p.32]. Σκοπός του συγκεκριμένου CAMP ήταν η απολεσματικότερη αντιμετώπιση της διάθεσης αποβλήτων και της αποκατάστασης του αστικού και φυσικού περιβάλλοντος.

[59] Η απόσταση της νήσου από τις τουρκικές ακτές εκτιμάται σε 75 χλμ., από την ακτή της Συρίας 105 χλμ., από το δέλτα του Νείλου 380 χλμ., από το νησιωτικό τμήμα της Ελλάδας (Ρόδος) 380 χλμ. και από το ηπειρωτικό 800 χλμ.

[60] Παραθαλάσσια ζώνη θεωρείται η χωρική περιοχή σε απόσταση έως 4 χλμ. από τη θάλασσα [ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ Α.(1995), σ.165].

[61] Σύμφωνα με έρευνες σε 181 χλμ. παράκτιας ζώνης, τα, μόνο, 22 χλμ. αστικής ανάπυυξης, 9 χλμ. προαστειακής/ τουριστικής ανάπτυξης και 150 χλμ. φυσικών περιοχών το 1973, μεταβλήθηκαν αντίστοιχα σε 31 χλμ. αστικής ανάπτυξης, 48 χλμ. προαστειακής/τουριστικής και μόνο 102 χλμ. φυσικών περιοχών το 1991 [GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), p. 6].

[62] Το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών εξαρτάται μεταξύ άλλων από τους συντελεστές ανάπτυξης σύμφωνα με τους καθορισμένους και λαμβανόμενους υπόψη στη μελέτη: Μέσο ΣΔ, Μέσο Μέγιστο ΣΔ και Μέσο Ελάχιστο ΣΔ [ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ Α.(1995), σ. 165].

[63] Τα κριτήρια που έχουν τεθεί σύμφωνα με το νόμο για τις χρήσεις εδάφους αναφέρονται σε ζώνες: κατοικίας, προστασίας περιβάλλοντος, βιομηχανίας, γεωργίας, κλπ. Επίσης ο καθορισμός των ορίων παροχής ύδατος πολλών παράκτιων οικισμών οδήγησε έμμεσα στην παύση των παράνομων επεμβάσεων και καταπατήσεων των καλλιεργήσιμων εδαφών [PISSARIDES S. (1987), p.14].

[64] Δεδομένου ότι η παράκτια ζώνη στη Μεσόγειο έχει έκταση 4.190 τ.χλμ. και η αντίστοιχη ακτογραμμή μήκος 183 χλμ., ως πλάτος της ακτής μπορεί να θεωρηθεί: 4.190 τ.χλμ./183χλμ.=22, 89 χλμ. ή 23 χλμ.

[65] Το τμήμα αυτό της ακτής είναι το μόνο με καταλληλότητα του φυσικού σχηματισμού για την αναπαραγωγή της θαλάσσιας χελώνας [KASPAREK M.(1994), p. 3].

[66] Αντίθετα, δεν υπάρχουν σήμερα ενδείξεις παρουσίας της πράσινης χελώνας (*Chelonia Mydas*) στα αιγυπτιακά ύδατα της Μεσογείου [KASPAREK M. (1993), p.8].

[67] Οι βόρειες και ανατολικές κατοικημένες περιοχές της χώρας διαθέτουν πυκνότερο οδικό δίκτυο με μεγαλύτερο κυκλοφοριακό φόρτο στην κατεύθυνση των ακτών της Μεσογείου. Σημαντικό ρόλο στις επικοινωνίες και μεταφορές κατέχει η διώρυγα του Σουέζ που από το 1869 συνδέει τη Μεσόγειο με την Ερυθρά Θάλασσα.

[68] Παρά την επιβολή αυστηρής νομοθεσίας για την προστασία της αγροτικής γης με θεσμοθέτηση περιοχών απαγόρευσης άλλων χρήσεων γης στην κοιλάδα του Νείλου, με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας είχαν παλαιότερα εξαιρεθεί μεγάλες εκτάσεις μόνο όπου η ευρύτερη περιοχή τους έξωθεν του δέλτα είχε επανακαλλιεργηθεί [BALBA A.M. (1987), p.17].

[69] Το μεγαλύτερο τμήμα της ακτής της Αλεξάνδρειας (με κατασκευή κρηπιδώματος αντιδιαβρωτικής προστασίας κ.ά. στην παραλιακή οδό Κορνίς (Corniche) χαρακτηρίζεται βραχώδες με μικρές ή καθόλου αμμώδεις εκτάσεις, ως συνέπεια του εξασθενημένου υπεδάφους των παράκτιων χρήσεων γης και της δρλάσης της θάλασσιας ή αιολικής διάβρωσης, εμφανέστερης στις περιοχές El Shatby, Sidi Gaber, και δυτικά της παραλίας El Maamoura. Η διάβρωση της ακτής κατά μήκος του δέλτα οφείλεται γενικά στη μειωμένη ροή του Νείλου εξαιτίας του φράγματος του Ασσουάν. Εξίσου σοβαρό πρόβλημα αποτελεί η ρύπανση εξαιτίας της συγκέντρσης άνω του 40% του συνόλου των βιομηχανιών της χώρας στην ευρύτερη περιοχή της Αλεξάνδρειας. Στο θαλάσσιο μέτωπο της πόλης πηγές ρύπανσης εντοπίζονται στο El Sharkawi και στο El Shibini εξαιτίας ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Η εφαρμογή μελετών διαχείρισης και εκτίμησης των πόρων για την μελλοντική ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης της Αλεξάνδρειας αναμένεται μακροπρόθεσμα αποτελεσματική [FRIHY O.E. et al (1993), p.820].

[70] Στο ΕΕΑΑ ανήκει η αρμοδιότητα προστασίας των παράκτιων οικοσυστημάτων και ειδών όπως οι θαλάσσιες χελώνες. Παρά την επικύρωση των συναφών διεθνών συμβάσεων έχει προταθεί η ενίσχυση της εθνικής νομοθεσίας με νέες ρυθμίσεις για την προστασία των βιοτόπων και την ένταξη των θαλάσσιων χελωνών στο σύνολο των προστατευόμενων ειδών στην Αίγυπτο [KASPAREK M. (1993), p. 33].

[71] Στην Αφρικανική Σύμβαση μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται καταγραμμένα προς προτεραιότητα προστασίας όλα τα είδη θαλάσσιας χελώνας, ενώ απαγορεύεται το τοπικό και διεθνές εμπόριο αυτών χωρίς προηγούμενη χορήγηση ειδικής άδειας από τους αρμόδιους κρατικούς ή διεθνείς φορείς [KASPAREK M. (1993), p. 33].

[72] Η Αίγυπτος ήταν η πρώτη χώρα κατά σειρά εισόδου στον κατάλογο των μελών της Σύμβασης της UNESCO. Στη συνάντηση του ίδιου φορέα στο Λούξορ το 1979 (22-27 Οκτ.) έγιναν αποδεκτές 5 τοποθεσίες της χώρας ως Τόποι Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς: η Μέμφις και η Νεκρόπολή της, η αρχαία πόλη των Θηβών, ο υπαίθριος αρχαιολογικός χώρος της Νουμιδίας, το ισλαμικό Κάϊρο και η αρχαιολογική πόλη του Αγ. Μηνά (Abu Mena, σημαντικό κέντρο προσκηνυτών για αρκετούς αιώνες, με πλήρη ακμή μεταξύ 4ου- 8ου αι.) νοτιοδυτικά της Αλεξάνδρειας, η μόνη στην

παράκτια ζώνη της χώρας στη Μεσόγειο. Το ισχύον **Εθνικό Περιβαλλοντικό Σχέδιο Δράσης της Αιγύπτου (1992)** αφιερώνει κύριο τμήμα του στην Πολιτιστική και Φυσική Κληρονομιά της χώρας, θεωρώντας πρωτεύον ζήτημα την επίτευξη αρμονικής συσχέτισης του τουριστικού τομέα με την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά και το ευρύτερο περιβάλλον [ESMAEL F. (1993), σ. 240].

[73] Επισημαίνεται ότι η **Σύμβαση CITES** δεν απαγορεύει μόνο το διεθνές εμπόριο απειλούμενων ειδών αλλά και την εισαγωγή δειγμάτων τους από τη θάλασσα χωρίς προηγούμενη χορήγηση ειδικής άδειας [KASPAREK M.(1993), p.33].

[74] Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ έχει χαρακτηρίσει " ανεκμετάλλευτα " τα εδάφη της Λιβύης σε ποσοστό 90%, ενώ είναι εμφανείς οι επιπτώσεις των φυσικών διεργασιών και των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Το 1978 οι περιοχές αστικής ανάπτυξης κατέλαβαν το 17, 6% άριστης, 6% καλής και 1, 6 μέτριας ποιότητας γεωργικών εδαφών.

[75] Σε βιότοπο έκτασης 1.195 χλμ. στον κόλπο της Σύρτης υπολογίστηκαν από το **MEDASSET** περισσότερες από 9.000 φωλιές της *Caretta caretta*, γεγονός που καθιστά τη Λιβύη πρώτη σε μεσογειακό επίπεδο σε μεγαλύτερη συγκέντρωση φωλιών (σημείων αναπαραγωγής) του είδους αυτού της θαλάσσιας χελώνας. Στην περιοχή της έρευνας δεν υφίσταται τουριστική ανάπτυξη. Επισημαίνεται ότι στην Ελλάδα η παραλία Σεκάνια στη Ζάκυνθο μήκους μόνο 350 μ. εξακολουθεί να έχει τη μεγαλύτερη πυκνότητα φωλιών στη Μεσόγειο. Αιτία είναι η άναρχη τουριστική ανάπτυξη των υπόλοιπων και δυνητικών παραλίων ωοτοκίας.

[76] Σύμφωνα με τον ΧΑΛΑΡΗ Γ. (1989), σ.29, η Τυνησία απέχει μόλις 138 χλμ. από την ακτή της Σικελίας.

[77] Ο κόλπος της Τύνιδας αποτελεί το επίκεντρο του χαμηλού παράκτιου ΒΑ τμήματος της, κυρίως ορεινής, βόρειας Τυνησίας [ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. (1989), σ. 31].

[78] Το ανατολικό τμήμα της ακτής της τυνησιακής Μεσογείου θάλασσας θεωρείται επικίνδυνα αβαθές. Ανατολικά της Σφάξ και σε απόσταση 60 μιλλίων από την ακτογραμμή το βάθος κατά τόπους είναι μόλις 10 μ. Η πλημμυρίδα στην περιοχή της Μικρής Σύρτης προσεγγίζει τα 3μ.

[79] Ο ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. (1989), σ. 29, αναφέρει πως από τη συνολική έκταση 2.381.741 τ.χλμ. της χώρας το μεγαλύτερο τμήμα (1, 9 εκατ. τ.χλμ.) καλύπτεται από έρημο.

[80] Δεδομένου ότι η παράκτια ζώνη καταλαμβάνει έκταση 9.284 τ.χλμ. και η ακτογραμμή εκτείνεται σε μήκος 1.200 χλμ., ως πλάτος ακτής μπορεί να θεωρηθεί: 9.284 τ.χλμ./1.200 χλμ.=7,73 χλμ. ή σχεδόν 8 χλμ.

[81] Μέτρα για την προστασία των αγροτικών εδαφών της χώρας από την αστική επέκταση εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά το 1974 [TRABELSI B. (1987), p. 11]. Σε φάση υλοποίησης είναι ήδη μακροπρόθεσμο πρόγραμμα για την ανάκτηση γεωργικών εδαφών σε ορεινές περιφέρειες με σκοπό την αποφυγή της μετανάστευσης των κατοίκων σε περιοχές της παράκτιας ζώνης.

[82] Μεταξύ των κύριων αστικών κέντρων της χώρας τα 13 εμπορικά λιμάνια της -τα 4 από τα οποία διαθέτουν υποδομή για μεταφορά π ετρελαίου και παραγώγων του- διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της αλγερινής βιομηχανίας, που ενισχύθηκε μέσω πενταετών προγραμμάτων της δεκαετίας του 1970 με τη χρησιμοποίηση ουσιαστικά, του εισοδήματος από τις εξαγωγές πετρελαιοειδών. Ωστόσο, οι κυρίαρχες βιομηχανικές και εισαγωγικές-εξαγωγικές δραστηριότητες στις μεγάλες πόλεις- λιμάνια (Αλγέρι, Αννάμπα, Μοσταγκανέμ, Οράν, Σκίκντα, Μπετζάϊα, κ.ά.) σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκούς αποχετευτικού δικτύου) συνιστούν σοβαρές αιτίες και εστίες ρύπανσης και υποβάθμισης του παράκτιου περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:
-Στο Αλγέρι (εμπορικό- εξαγωγικό λιμάνι ήδη κατά τη διάρκεια της γαλλικής αποικιοκρατίας) τα έλη της Reghaia, καταφύγια πτηνοπανίδας, αναγνωρισμένη προστατευόμενη περιοχή της UNESCO, στο μέσο της νέας βιομηχανικής ζώνης απειλούμενα από τη ρύπανση των γειτονικών εγκαταστάσεων. Ο ι τρείς μονάδες κατεργασίας λυμάτων (Baraki, Beni Messous, Reghaia) έχουν παρουσιάσει μερική μόνο αποτελεσματικότητα στο συνολικό πρόβλημα.

-Στην Αννάμπα (με εμπορικό, αλιευτικό και εισαγωγικό- εξαγωγικό λιμάνι πετρελαιοειδών, 95 εκτ.) το μεγαλύτερο ποσοστό ρύπανσης προέρχεται από τη βιομηχανική ζώνη στο El Hadjar, νοτιοανατολικά της πόλης (σαπωνοποιΐες, μονάδες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων, κ.ά.). Χωρίς τη λήψη δραστικών αντιρυπαντικών μέτρων είναι πιθανή η εμφάνιση επιβλαβών συνεπειών στα έλη του El Kalaa (80 χλμ. από την Αννάμπα), προστατευόμενου τόπου ως καταφυγίου πτηνοπανίδας, από την UNESCO [ABDELBAKI A., TOUNSI K. (1993), p. 796].

[83] Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και οι πολιτιστικές ιδιομορφίες της χώρας επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τις διαδικασίες παραγωγής και διαμόρφωσης του δομημένου περιβάλλοντος. Την ευθύνη των εργασιών για μεγάλα προγράμματα έφερε μέχρι πρότινος η Υπηρεσία Σχεδίου και περί το 1968 πραγματοποιήθηκαν αυτόνομες επεμβάσεις σε μεγάλα οικιστικά σύνολα της μητρόπολης με χωροθέτηση σε χώρους πρασίνου. Η ίδρυση της **COMEDOR** το 1968 είχε σκοπό τον τον καθορισμό - σε συνεργασία με τις συναφείς υπηρεσίες των υπουργείων, τους τοπικούς συλλόγους και τους αρμόδιους φορείς- των κατάλληλων ενεργειών για την ανάπτυξη, την οργάνωση και τη σύνταξη ρυθμιστικού σχεδίου της πρωτεύουσας. Το 1975 υιοθετήθηκε με διάταγμα η πρόταση για το ρυθμιστικό σχέδιο που αποτέλεσε την κατάληξη των πρώτων μελετών της COMEDOR, οι οποίες υπογράμμιζαν την αναγκαιότητα νέου προγραμματισμού για την αποφυγή υπερσυγκέντρωσης στις μητροπόλεις των παραλίων [ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Τ.(1989)].

[84] Πρόσφατες μελέτες (**ΜΕΤΑΡ,** κ.ά.) έχουν επιχειρήσει τη θεσμοθέτηση επενδυτικού σχεδίου για την αντιμετώπιση της ρύπανσης κατά μήκος των αλγερινών παραλίων. Το 1993 το κόστος του περιορισμού της προσέγγισε τα 750.000 USD (μη συμπεριλαμβανομένου του κόστους καθαρισμού). Για την έγκαιρη επίλυση του ζητήματος και την αναστροφή των συνεπειών της ρύπ ανσης απαιτείται, σύμφωνα με το **Εργαστήριο Θαλάσσιων Μελετών (Laboratoire D' Etudes Maritimes)** στο Αλγέρι, η κατάρτιση και υλοποίηση μακροπρόθεσμου επενδυτικού σχεδίου που πρέπει να περιλαμβάνει: μεταφορά του αποχετευτικού συστήματος σε απόσταση ασφάλειας από ευαίσθητα οικοσυστήματα όπως έλη και λίμνες, επεξεργασία αποβλήτων και καταστροφή των απαγορευμένων αστικών και βιομηχανικών εκροών, την ανάπτυξη επαρκούς θεσμικού πλαισίου και την εφαρμογή του με την επιβολή αυστηρών κυρώσεων στους ρυπαντές, επιμόρφωση του πληθυσμού και των αρμόδιων διοικητικών φορέων για τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της ρύπανσης, μελέτες μακροπρόθεσμων περιβαλλοντικών επιπτώσεων, κ.ά. [ABDELBAKI A., TOUNSI K. (1993), p. 809].

[85] Ο ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. [(1989), σ.29], αναφέρει πως το Μαρόκο καταλαμβάνει 446.550 τ.χλμ. χωρίς τον συνυπολογισμό της προσάρτησης τμήματος της ισπανικής Σαχάρας, που αυξάνει τη συνολική έκταση της χώρας σε περίπου 700.000 τ.χλμ.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

5.1.1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Με εξαιρετικής, γεωπολιτικής, οικονομικής και οικολογικής σημασίας θέση στην ανατολική Μεσόγειο και στο ΝΑ άκρο της Ευρώπης, η Ελλάδα καταλαμβάνει συνολική επιφάνεια 131.957 τ.χλμ.[1] , από τα οποία τα 106.778 ανήκουν στο ηπειρωτικό και τα 25.166 τ.χλμ. στο νησιωτικό τμήμα της. Τα 130.714 τ.χλμ. (99%) της έκτασης συνιστούν χερσαία εδάφη ενώ τα υπόλοιπα 1.243 τ.χλμ. (1%) επιφάνειες εσωτερικών υδάτων. Καταλυτικής και πολύπλευρης σημασίας είναι η διαμόρφωση της ιδιαίτερα εκτενούς σε μεσογειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο ακτογραμμής της χώρας 15.021 χλμ.

Ο -63% αστικός και 37% αγροτικός- πληθυσμός (Δ.4.1) των 10.323.000 κατ.[2] σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του 1995 εμφανίζει χαμηλή σχετικά μέση πυκνότητα 77,6 κατ./τ.χλμ. [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1996)] και ανισοκατανομή τέτοια, ώστε στην περιφέρεια της πρωτεύουσας ν' αντιστοιχεί σχεδόν το 1/3 του συνολικού εθνικού πληθυσμού.

Η Ελλάδα αποτελεί μέλος των οικονομικά προηγμένων κρατών παγκοσμίως και παρότι από τις λιγότερο εύπορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρείται η πιο εύρωστη των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης. Η οικονομία της, σε πορεία ανάκαμψης, στηρίζεται στην ακμαία πολυδιάστατη αγροτική παραγωγή, στον πρωτογενή τομέα (12,6% του ΑΕΠ το 1991), στον ευρύτερο δευτερογενή (29,4% του ΑΕΠ) με τη μέση βιομηχανική ανάπτυξη, και στον ισχυρό τριτογενή τομέα (58% του ΑΕΠ) με έμφαση στον τουρισμό (Π.5.1, 5.3).

Το σύνολο των 13 διοικητικών περιφερειών της χώρας αλλά και η πλειονότητα των νομών (41 από τους 51 και επιπλέον η περιοχή του Αγ. Όρους) έχουν μέτωπο στη θάλασσα (Π.5.5).
Το 3% της συνολικής έκτασης της χώρας αποτελεί περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (386.000 εκτ.), αλλά παρά την αναβάθμιση των περιβαλλοντικών θεμάτων προτεραιότητα δίνεται στην οικονομική ανάπτυξη.

5.1.2 ΓΕΝΙΚΑ ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

5.1.2.1 ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΝΑΓΛΥΦΟ

Η ελληνική επικράτεια (μεταξύ των παραλλήλων 35ου και 41ου στην εύκρατη ζώνη βόρεια του Ισημερινού), με ηπειρωτικά όρια στη βόρεια πλευρά της με την Αλβανία, τα Σκόπια και

την Βουλγαρία και στη ΒΑ με την Τουρκία, θεωρείται με την ευρύτερη έννοια γειτνιάζουσα μέσω θαλασσών με την Ιταλία, τη Λιβύη, την Αίγυπτο και την Κύπρο.

Με κύριο χαρακτηριστικό της το νησιωτικό σύμπλεγμα 1.500 συνολικά νησιών (ή άνω των 3.000 μαζί με τις βραχονησίδες) σε αντιστοιχία 22% της συνολικής έκτασης της και το μήκος της διαμελισμένης, εκτενέστερης στη Μεσόγειο και από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη ακτογραμμής (δεκαπλάσια της γαλλικής μεσογειακής) 15.021 χλμ. [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α..(1996), p. 2] η Ελλάδα κατέχει τη μέγιστη τιμή μήκους ακτών ανά κάτοικο και μήκους ακτών ανά χερσαία επιφάνεια.

Οι θαλάσσιες μάζες της Ανατολικής Μεσογείου γύρω από την Ελλάδα διακρίνονται στα δύο βασικά πελάγη Ιόνιο και Αιγαίο στις ανατολικές ακτές της χώρας στις οποίες συγκεντρώνεται η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού λόγω της χωροθέτησης εκεί των σημαντικότερων αστικών κέντρων όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, ο Βόλος κ.ά.

Η χώρα θεωρείται ημιορεινή ως ορεινή[3] κατά τα 3/5 των εδαφών της ενώ, το 43% του συνόλου τους θεωρούνται αμιγώς ορεινά, το 27% επικλινή, και το 30% πεδινά. Σχεδόν το 30% της συνολικής επιφάνειας αντιστοιχεί σε καλλιεργήσιμες εκτάσεις, το 40% σε βοσκότοπους, το 22% σε δασώδεις εκτάσεις, το 2,5% σε χερσαίες υδατικές, το 3,5% σε δομημένες και το υπόλοιπο σε βραχώδεις εκτάσεις.

Ορισμένοι ορεινοί όγκοι κυρίως της Ηπείρου, Μακεδονίας και Θράκης εκτείνονται στα γειτονικά κράτη Αλβανίας, Σκοπίων και Βουλγαρίας, αντίστοιχα. Στο μέσο του ηπειρωτικού κορμού της χώρας εξελίσσεται από Β-ΒΔ προς Ν-ΝΑ η οροσειρά της Πίνδου που ξεκινώντας από τα σύνορα με την Αλβανία καταλήγει στην Αιτωλοακαρνανία. Γενικά η παρουσία ορέων εμφανίζεται πιο έντονη στο δυτικό τμήμα της χώρας που διαθέτει πιο πολύπλοκο ανάγλυφο και συχνά τα υψώματα τους καταλήγουν στη θάλασσα σχηματίζοντας απόκρημνες ακτές, ασυνήθιστο φαινόμενο στο ανατολικό τμήμα.

Ο βαθύς κάθετος διαμελισμός του ανάγλυφου σε πολυάριθμες επιμέρους λεκάνες απορροής δεν ευνοεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την δημιουργία μεγάλων ποταμών. Οι μεγαλύτεροι με εξαίρεση των Αχελώο, τον Πηνειό και τον Αλιάκμονα ξεκινούν από εδάφη άλλων χωρών και μόνο μέρος τους διαρρέει την χώρα, συχνά μέχρι την εκβολή τους ενώ οι μικρότεροι σπάνια ξεπερνούν τα 100 χλμ. μήκους[4]. Πλουσιότερο ποτάμιο σύστημα συναντάται στη Β. Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Έβρου του μεγαλύτερου μετά τον Δούναβη ποταμού της Βαλκανικής, φυσικού ορίου μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με εκβολή ανατολικά της Αλεξανδρούπολης και σχηματισμό ευρέως δέλτα που αποτελεί σημαντικό βιότοπο.

Οι περισσότερες ελληνικές φυσικές λίμνες οφείλουν το σχηματισμό τους σε βυθίσματα κατά την ανύψωση των αλπικών ορεινών πτυχώσεων. Οι σημαντικότερες απ αυτές συναντώνται στο βορειοελληνικό χώρο και ιδιαίτερα στη Μακεδονία και σε μεγάλο ποσοστό πάσχουν από ευτροφισμό.

5.1.2.2 ΚΛΙΜΑ

Ανήκοντας στη μεσογειακή κλιματική ζώνη με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τη μέτριας έκτασης βροχόπτωση, τη θερμή και ξηρή θερινή και ήπια χειμερινή περίοδο η Ελλάδα λόγω της φυσικής ορεινής φύσης της, της εγγύτητας της με τη θάλασσα και της πολύπλοκης μορφολογίας της, χαρακτηρίζεται από ποικιλία επιμέρους τοπικών κλιματικών διαβαθμίσεων (τη μεγαλύτερη παγκοσμίως αναλογικά με τη μικρή έκταση της), ενώ συνολικά παρέχει ιδανικές κλιματικές συνθήκες διαβίωσης για τον πληθυσμό και τους τουριστικούς επισκέπτες.

Η *πρωτογενής* (προερχόμενη από τη γεωγραφική θέση) και η *δευτερογενής* (από την θέση της ως προς τη θάλασσα) ρύθμιση του κλίματος της χώρας παρέχουν σημαντικά πλεονεκτήματα που αντανακλώνται στην κατανομή των κύριων μετεωρολογικών στοιχείων:

-Όσον αφορά στη **θερμοκρασία**: συνολικά, η χώρα τοποθετείται μεταξύ των ετήσιων ισόθερμων (καμπύλων που συνδέουν σημεία με την ίδια θερμοκρασία) των 14,5 °C και 19,5 °C. Γενικά το μεγαλύτερο θερμομετρικό εύρος κυμαίνεται στα περισσότερα διαμερίσματα της χώρας μεταξύ 13 °C και 23 °C [5], ενώ στα νησιά λόγω της επίδρασης της θάλασσας περιορίζεται σημαντικά[6].

-Η **αιολική κατανομή** είναι πολύπλοκη εξαιτίας της μη ομαλής διάταξης των ορεινών μαζών και άλλων παραγόντων, με γενικά επικρατούντες τους βόρειους και δυτικούς ανέμους Οι υγροί θερμοί δυτικοί άνεμοι με κατεύθυνση Β-ΒΔ ως Ν-ΝΑ και με πρόκληση υγρασίας επικρατούν κυρίως στη δυτική Ελλάδα. Τους θερινούς μήνες ιδιαίτερης σημασίας για την θερμοκρασία είναι η απόγειος και θαλάσσια αύρα των παραλίων, ενώ τη χειμερινή περίοδο τα βαρομετρικά χαμηλά στη Μεσόγειο ευθύνονται για τις συχνές μεταβολές της κατεύθυνσης του ανέμου.

-Η **βροχόπτωση** ως προς τη συχνότητα, την ένταση και την -άνιση- κατανομή εξαρτάται από την μορφή του ανάγλυφου, το περίγραμμα και την κατεύθυνση των ορεινών όγκων (κυρίως της Πίνδου και της Μακεδονίας-Θράκης). Με ετήσια μέση τιμή 700 mm [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.25][7] οι βροχοπτώσεις εμφανίζουν μείωση με κατεύθυνση από Δ. προς Α. και από Β. προς Ν.

-Η **ηλιοφάνεια** αποτελεί σημαντικό στοιχείο του κλίματος της χώρας, η θέση της οποίας στη βόρεια υποτροπική ζώνη του πλανήτη διασφαλίζει την παροχή αξιοσημείωτης αλλά όχι υπερβολικής ηλιακής ενέργειας [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ. 139]. Οι μέσες τιμές ετήσιας ηλιοφάνειας στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα κυμαίνονται από 2.300-3.100 ώρες με μηνιαίο μέγιστο τον Ιούλιο (375 ώρες) και ελάχιστο τον Ιανουάριο (114 ώρες).

Παρά τις παρατηρούμενες αξιόλογες τοπικές διαβαθμίσεις εξαιτίας των προαναφερομένων παραγόντων οι προκύπτουσες από το μεσογειακό κλίμα της χώρας δύο εποχές είναι η ήπιας μορφής ψυχρή και υγρή από τον Οκτώβριο ως το Μάρτιο με ένταση στο βόρειο και δυτικό τμήμα της και η θερμή και ξηρή από τον Απρίλιο ως το Σεπτέμβριο κυρίως στο ανατολικό. Η νότια

περιφέρεια και τα νησιά διαθέτουν τυπικό μεσογειακό κλίμα, που αποτελεί σημαντικό και συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων περιοχών για την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας.

5.1.2.3 ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑΣ

Μεταξύ των πιο ευνοημένων χωρών της Ευρώπης και της Μεσογείου, η Ελλάδα περιλαμβάνει ευρύτατη ποικιλία σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας διεθνούς σημασίας (από τα οποία 800 και 200 αντίστοιχα θεωρούνται προστατευόμενα σύμφωνα με το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο).

Από άποψη αριθμού φυσικών ειδών (περίπου 6.000, ο μεγαλύτερος στην Ευρώπη)[8] ο οικολογικός πλούτος της Ελλάδας συνδέεται άμεσα με την πληθώρα τοπικών κλιματικών συνθηκών (μικροκλιμάτων) οφειλόμενων στη γεωμορφολογία. Ο μεγάλος αριθμός ενδημικών ειδών (αναφέρονται 750-1.200 είδη) οφείλεται στην πολυδιάσπαση του ανάγλυφου με σημαντικό αριθμό νησιών [9] και στην ιδιοσύσταση του εδάφους, ενώ η φυσική τους διατήρηση στην έλλειψη ανθρωπογενών παρεμβάσεων[10] και κυρίως στις βιομηχανικές και πληθυσμιακές συγκεντρώσεις σε ορισμένες περιοχές. Οι φυτικές διαπλάσεις[11] της χώρας εμφανίζουν προσαρμοστικότητα και ανθεκτικότητα στις ιδιαίτερες κλιματικές συνθήκες όπως στην έλλειψη των απαραίτητων βροχοπτώσεων.

Η κατανομή της πανίδας εξαρτάται κυρίως από το είδος και το βαθμό της φυτοκάλυψης εξαιτίας του έντονου διαμελισμού της ελληνικής χερσονήσου, ενώ πληρούνται οι προϋποθέσεις γεωγραφικής μόνωσης των οργανισμών και δημιουργίας πολλών ειδών αλλά όχι αύξησης πληθυσμών ανά είδος. Στην περιορισμένη σχετικά έκταση της χώρας συναντάται ποικιλία ειδών φυσικού περιβάλλοντος, όπως μεγάλες εκβολές ποταμών λίμνες, ενδιαιτήματα αποικιών πτηνοπανίδας (πελεκάνων) κυρίως υδρόβιας, τόποι παραχείμασης μεταναστευτικής πτηνοπανίδας, ενώ έχουν καταγραφεί 28 από τα 38 συνολικά ευρωπαϊκά είδη αρπακτικής πτηνοπανίδας (αετοί κ.ά.) [MINISTRY OF ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 26].Μοναδικούς οικοτόπους συνιστούν τα μεμονωμένα νησιά και βραχονησίδες για σπάνια ή απειλούμενα είδη όπως η μεσογειακή φώκια, ενώ τα αμμώδη παράλια τόπους αναπαραγωγής ειδών θαλάσσιας χελώνας.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών που το κράτος καλείται να συνδυάσει την προώθηση της οικονομίας με την διασφάλιση της άρτιας διαχείρισης, προστασίας και ισορροπίας του περιβάλλοντος, το ενδιαφέρον έχει εστιαστεί στην κοινωνικοοικονομική σημασία των φυσικών πόρων. Οι ταχύτατες εξελίξεις στον γεωργικό, βιομηχανικό, και τουριστικό τομέα στη λεκάνη της Μεσογείου, με τις συγκρούσεις ανταγωνιστικών χρήσεων γης και δραστηριοτήτων, ως συνεπειών του ανεπαρκούς αναπτυξιακού σχεδιασμού έχουν επιβάλει την αναγκαιότητα ένταξης της περιβαλλοντικής διαχείρισης και προστασίας στα εθνικά μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά

προγράμματα, έκθεσης και ανάλυσης επιπτώσεων των αναπτυξιακών τάσεων σε αναγνωρισμένες προστατευόμενες (ή προς προστασία) περιοχές και προώθησης συναφών μελετών και δράσεων.

5.1.3 ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ

5.1.3.1 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ-ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Η Ελλάδα μόλις τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα πραγματοποίησε τα πρώτα βήματα στην κατεύθυνση της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία παρουσίασε σημαντική εξέλιξη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και ως την πρώτη ενεργειακή κρίση, με έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς ανόδου του ΑΕΠ μεταξύ των κρατών μελών του OECD[12].

Οι δύο ενεργειακές κρίσεις του 1973 και 1979, το κόστος προσαρμογής της εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση η διεθνής ναυτιλιακή κρίση, η αντιστροφή της τάσης μετανάστευσης και η αστάθεια της διεθνούς τουριστικής αγοράς έπληξαν, την τελευταία εικοσιπενταετία, σοβαρά την ελληνική οικονομία[13], που δεν εμφανίστηκε αρκετά ισχυρή ώστε να αποτρέψει τις επιπτώσεις των διαρθρωτικών προβλημάτων και ν'ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των νέων δεδομένων.

Οι εμφανείς δυσλειτουργίες που ακολούθησαν είχαν τη μορφή χαμηλών επιπέδων ανάπτυξης, έντονων πληθωριστικών πιέσεων, σοβαρών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και έλλειψης ισορροπίας στο ισοζύγιο πληρωμών, μεγάλου εξωτερικού χρέους[14], διογκωμένου δημόσιου τομέα, περιορισμού επενδύσεων και ανεργίας.

Η συμβολή της γεωργίας συνεχίστηκε σημαντική στις οικονομικές δραστηριότητες παρά τη μείωση της συμμετοχής της στο ΑΕΠ τις δεκαετίες του 1970 και 1980 (16% και 14,9% αντίστοιχα έναντι 19,8% τη δεκαετία του 1960) (Π.5.1).

Η βιομηχανία παρουσίασε μικρή άνοδο στη συμμετοχή της στο ΑΕΠ κατά την διάρκεια των δεκαετιών του 1970 (με 27,3% έναντι 24,3% της δεκαετίας του 1960 με την ανάπτυξη της χημικής βιομηχανίας στους κλάδους πλαστικών, λιπασμάτων και πετρελαιοπαραγώγων) και 1980 (Π.5.1, 5.2).

Η ταχύρρυθμη (αλλά μερικώς άναρχη) εκβιομηχάνιση εκτός από την οικονομική αναβάθμιση της χώρας, επέφερε την εγκατάλειψη της ελληνικής περιφέρειας από μεγάλο μέρος ενεργού πληθυσμού της και ανεπανόρθωτα επιβλαβείς συνέπειες στο περιβάλλον με επιπτώσεις στη δημόσια υγεία και εμφανή την υποβάθμιση της ποιότητας διαβίωσης. Η επισημαινόμενη αύξηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων κορυφώθηκε τη δεκαετία του 1980 στην περιοχή της Αττικής και κυρίως στην περιφέρεια της πρωτεύουσας. Η απαγόρευση εγκατάστασης νέων βιομηχανικών μονάδων και επέκτασης των υφιστάμενων μα σκοπό την πρόληψη επιπλέον βιομηχανικής προέλευσης ρύπανσης σύμφωνα με το Ν. 84/84, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των συναφών επενδύσεων και την πρόκληση οικονομικής ύφεσης.

Η σταθερή ανοδική τάση του τριτογενούς τομέα με αυξημένη συμμετοχή στο ΑΕΠ από 56% στη δεκαετία του 1970 σε 59,1% σε εκείνη του 1980, αποδόθηκε κυρίως στον τουρισμό, ενώ η διόγκωση του θεωρήθηκε συνέπεια της βιομηχανικής ανάπτυξης και η λειτουργία του παραπληρωματική του δευτερογενούς τομέα (29,4% ΑΕΠ το 1991) [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ.18 Α΄, σ.154].

Η αυξημένη συμβολή του τριτογενούς τομέα (58% το 1991) και η μειωμένη συμμετοχή του πρωτογενούς (κυρίως γεωργίας κ.ά.) στο ΑΕΠ (12,6% το 1991), ο ορεινός χαρακτήρας της χώρας και η κατανομή των φυσικών πόρων οδήγησαν σε συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων στην κατεύθυνση του άξονα Β-Ν κατά μήκος των ανατολικών παράκτιων περιοχών της και σε ανισοκατανομή εισοδήματος και ευημερίας, ενώ τα τελευταία έτη οι παροχές κινήτρων έχουν συντελέσει στην αύξηση των επενδύσεων ορισμένων τομέων (όπως του τουρισμού).

Κατά το 1991 η Ελλάδα με ΑΕΠ ύψους 65,5 δις USD κατείχε την 36η θέση (Π.4.1) σε παγκόσμιο επίπεδο, την 19η σ' ευρωπαϊκό και την 9η σε επίπεδο (τότε 12) χωρών-μελών της ΕΕ (με υπεροχή έναντι του Λουξεμβούργου, της Ιρλανδίας και ελάχιστα της Πορτογαλίας). Παράλληλα, με κατακεφαλή εισόδημα ύψους 6.382 USD κατείχε την προτελευταία θέση μεταξύ των -τότε 12- χωρών μελών της ΕΕ υπερέχοντας ελάχιστα μόνο της Πορτογαλίας (5.930 USD) και για μικρό μόνο χρονικό διάστημα, αφού η δεύτερη εμφάνισε το 1990-91 ετήσια αύξηση 3,2% έναντι της Ελλάδας με μόνο 1,6%.

Το 1996 από άποψη ΑΕΠ σε τιμές αγοράς και τιμές ανά κάτοικο, η Ελλάδα κατείχε την 11η (108,97 δις USD) και 15η (10.464,8 USD) θέση αντίστοιχα στην ΕΕ (1ο τρίμηνο του έτους).

Στην τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα η ελληνική οικονομία παρουσιάζεται με οξυμένες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικά προβλήματα, κυρίως από τα μέσα του 1989 με την επιτάχυνση του πληθωρισμού, τη διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, τη συρρίκνωση του ρυθμού αύξησης της παραγωγής και την αύξηση της ανεργίας.

Παρά τις σοβαρές δυσλειτουργίες των πρόσφατων ετών μέσα από τη δημοσιονομική προσαρμογή και αναδιάρθρωση που επιβάλει η εκπλήρωση των κριτηρίων της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, σύμφωνα και με διαπιστώσεις εμπειρογνωμόνων, η ελληνική οικονομία βαδίζει πλέον σε πορεία ανάκαμψης.

5.1.3.2 ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Η παράλληλη με την οικονομική εξέλιξη, εντατική αστική και βιομηχανική ανάπτυξη με εντοπισμένη γεωγραφικά πληθυσμιακή συγκέντρωση κυρίως κατά μήκος του άξονα Πάτρα - Αθήνα - Θεσσαλονίκη - Καβάλα, ξεκινώντας πριν 45 έτη έχει μεταβάλει τις δημογραφικές τάσεις και κατανομές και την αναπτυξιακή ισορροπία της χώρας.

Η ραγδαία ανάπτυξη των μητροπολιτικών περιοχών της Αθήνας από το 1951 και της Θεσσαλονίκης από το 1965 καθώς και ορισμένων δορυφορικών περιοχών της περιφέρειας αποτέλεσαν τα πρώτα δείγματα ανατροπής της ισορροπίας αυτής.

Ανήκοντας στις μεγαλύτερες πληθυσμιακά πόλεις της Ευρώπης, η Αθήνα με το πολεοδομικό της συγκρότημα διαθέτει πληθυσμό άνω των 3 εκατ. κατ. και συγκεντρώνει άνω του 30% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (10,26 εκατ. κατ. το 1991) (Π.5.3).

Το πιο πυκνοκατοικημένο διαμέρισμα της χώρας είναι η περιοχή της Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας με 174,56 κατ/τ.χλμ. (με μείωση σε 38,53 κατ./τ.χλμ. χωρίς συνυπολογισμό του Ν. Αττικής που διαθέτει την υπερβολική τιμή των 933 κατ./τ.χλμ.), ενώ πιο αραιοκατοικημένο η Ήπειρος με μόλις 36,86 κατ./τ.χλμ. Τη δεύτερη μεγαλύτερη πληθυσμιακή πυκνότητα διαθέτουν τα Ιόνια νησιά με 82,79 κατ./τ.χλμ. και ακολουθεί η Μακεδονία -το μεγαλύτερο διαμέρισμα- με 66,17 κατ./τ.χλμ. (με μείωση σε 42,11 κατ./τ.χλμ. χωρίς συνυπολογισμό τοθ Ν. Θεσσαλονίκης που προσεγγίζει τους 265,42 κατ./τ. χλμ.).

Ταυτόχρονα σοβαρό εμφανίζεται το δημογραφικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα με κυριότερα αίτια τη μετανάστευση[15] και την αστυφιλία, την επαγγελματική απασχόληση των γυναικών, τα νέα καταναλωτικά πρότυπα, τη χαμηλή γαμηλιότητα, τη θνησιμότητα κ.ά. Επισημαίνεται πως η αλληλεξάρτηση μεταξύ γεννησιμότητας και θνησιμότητας προκύπτει ως απόρροια της ανατροπής της ισορροπίας μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος η οποία επιτείνεται από τις ιδιομορφίες της αναπτυξιακής πολιτικής των σύγχρονων βιομηχανικών κρατών. Χαρακτηριστικό είναι πώς το 1991 το 13% του συνολικού πληθυσμού ήταν ηλικίας άνω των 65 ετών.

Η δημογραφική εξέλιξη επέφερε μεταβολές στους ρυθμούς αστικοποίησης και εσωτερικής μετανάστευσης από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 με χαρακτηριστικά την επιβράδυνση των απωλειών στις αγροτικές περιοχές και την αυξανόμενη πληθυσμιακή ροή απ' τα αστικά κέντρα στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές (Π.5.4). Αξιοσημείωτη ήταν η πληθυσμιακή αύξηση στα μεσαίου μεγέθους -συγκρινόμενα με την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη- αστικά κέντρα, ενώ στις ημιαστικές περιοχές η πληθυσμιακή εισροή υπερτερούσε της αντίστοιχης εκροής. Την περίοδο 1971-1981 εντοπίστηκαν μόνο τρεις περιφέρειες με πληθυσμιακή αύξηση μεγαλύτερη του εθνικού μέσου όρου, ενώ μεταξύ 1981-87 οι αντίστοιχες περιφέρειες διπλασιάστηκαν [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 32].

Παρά το γεγονός του υψηλού μεταναστευτικού ρεύματος της δεκαετίας του 1960, μετά την δεκαετία του 1970 η παλιννόστηση εμφανίστηκε μεγαλύτερη της μετανάστευσης. Το ρεύμα της εσωτερικής μετανάστευσης ήταν εξίσου σημαντικό με μετακίνηση του 50-60% προς την ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας.

Στην δεκαετία του 1990 σημειώθηκε εντυπωσιακή εισροή ελλήνων επαναπατρισθέντων από τις χώρες της πρώην Σ. Ένωσης, την Αλβανία, τη Βουλγαρία κ.ά., της οποίας η έκταση και η

πολυμορφία απαιτούν ολοκληρωμένη προσέγγιση και η διευθέτηση της αποτελεί αρμοδιότητα της περιφερειακής πολιτικής.

Στον ενεργό πληθυσμό 3.966.900 ατόμων (38% του συνολικού πληθυσμού από τους οποίους το 63% άνδρες με απασχόληση κατά 95,5% και το 37% γυναίκες με απασχόληση κατά 87,6%) της Ελλάδας (1989-90) προστέθηκαν 700.000 περίπου αλλοδαποί μετανάστες (στοιχεία 1992) αντιπροσωπεύοντας μεγάλο τμήμα του συνολικού πληθυσμιακού όγκου καθώς και οικονομική κρατική επιβάρυνση και άλλες συναφείς δυσμενείς επιπτώσεις.

5.1.3.3 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ανισότητα των προτύπων διαβίωσης και εξέλιξης μεταξύ ανεπτυγμένου κέντρου και υπόλοιπων τμημάτων της περιφέρειας με τις αντίστοιχες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνιστώσες συνδέεται άμεσα με την επίδραση του ρυθμού και της κατανομής της αστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον και τις δυνατότητες και επιλογές διαχείρισης του.

Η ευρύτερη περιοχή της Αθήνας σε πλεονεκτική θέση έναντι της περιφέρειας όσον αφορά στη συγκέντρωση κοινωνικού και οικονομικού κεφαλαίου (με βάση δείκτες εισοδήματος, ιδιοκτησίας επαγγελματικής εξέλιξης και υψηλόβαθμης απασχόλησης, κοινωνικών παροχών κ.ά.), κατέχει περισσότερο από το 1/2 των οικονομικών πόρων της χώρας (36% του συνολικού ΑΕΠ - 10,5 δις δρχ.-, το 50% του ΑΕΠ και το 46% της απασχόλησης στον βιομηχανικό τομέα) και τον υψηλότερο βαθμό ευημερίας αν και με πληθυσμό το 1/3 σχεδόν του συνολικού. Ακολουθεί η ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, με βάση τα ίδια πρότυπα ως κέντρο επιρροής και εμβέλειας κυρίως στη Β. Ελλάδα.

Από την σύγκριση δεδομένων μεταξύ των διαφόρων περιοχών έχουν επισημανθεί [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 35]:

-*Προβλήματα ανισότητας* μεταξύ γεωγραφικών διαμερισμάτων και περιοχών σε εθνικό, περιφερειακό και επίπεδο νομών ως συνέπεια της ανάπτυξης μεμονωμένων κέντρων, αξόνων ή περιφερειών και της παραμέλησης απομονωμένων μειονεκτικών περιοχών (ορεινών, νησιωτικών κ.ά.). Αντίθετα με την πλειονότητα των ανατολικών, τα δυτικά και νότια τμήματα του ηπειρωτικού κορμού της χώρας τείνουν να καταστούν περιθωριοποιημένα εξαιτίας της συνεχούς δημογραφικής συρρίκνωσης και της απερήμωσης.

-*Επιταχυνόμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση* και ανεπαρκής αστική υποδομή σε μεγαλύτερα και μεσαίου μεγέθους αστικά κέντρα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από σχεδόν ανεξέλεγκτη οικιστική και τουριστική ανάπτυξη και έλλειψη σχεδιασμού και προγραμματισμού.

-*Αναπτυξιακή επιβράδυνση περιφερειών* ως προς τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της παραγωγικής δομής, οι οποίες στο παρελθόν χαρακτηρίζονταν από ραγδαία ανάπτυξη.

-*Υψηλό κοινωνικό και κόστος παραγωγικών τομέων*, αυξανόμενη ανεργία και μειωμένη δημιουργία υποδομών και αυξητική τάση των επενδυτικών δραστηριοτήτων κυρίως στους τομείς οργάνωσης και παραγωγικότητας στις ανεπτυγμένες περιφέρειες.
-Ανεπάρκεια της τοπικής αυτοδιοίκησης στη λήψη και υλοποίηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών στις ελάχιστα ανεπτυγμένες περιφέρειες.

Με σοβαρή έλλειψη **στεγαστικού αποθέματος** από άποψη καταλληλότητας, μεγέθους κάλυψης αναγκών κλπ. από την περίοδο 1940-50 κυρίως στις αστικές περιοχές, η Ελλάδα από το 1968 γνώρισε ταχείς ρυθμούς ανοικοδόμησης. Ενδεικτικά το 1977 το 45% του επενδυτικού κεφαλαίου αντιστοιχούσε στον στεγαστικό τομέα [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 44], με μικρή μόνο συμβολή του κράτους ή άλλων φορέων (τράπεζες κλπ.). Χαρακτηριστική είναι η βελτίωση των στεγαστικών αναγκών σε σύγκριση με το 1961, όπως και η αύξηση του ποσοστού ιδιοκτησίας στα αστικά κέντρα, το οποίο προσεγγίζει το 80%, σήμερα. Σε σχέση με τις αντίστοιχες ανάγκες του τοπικού πληθυσμού κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου οι δημόσιες επενδύσεις για αστική υποδομή κυρίως στην περιφέρεια της Αθήνας, αποδείχτηκαν τελικά περιορισμένες. Τα τελευταία έτη, εκτός από την ανάγκη κάλυψης της απαιτούμενης αστικής υποδομής έχει συνειδητοποιηθεί από κοινό και αρμόδιους φορείς η άμεση ανάγκη βελτίωσης της ποιότητας διαβίωσης ως συνάρτησης της ποιότητας του αστικού και κυρίως του φυσικού περιβάλλοντος.

Το **δίκτυο μεταφορών** της χώρας, λιγότερο ανεπτυγμένο συγκριτικά με την πλειονότητα των κοινοτικών κρατών, θεωρείται ικανοποιητικό σε σχέση με τα διεθνή δεδομένα και πρότυπα. Στα κύρια μειονεκτήματα του οδικού δικτύου περιλαμβάνονται οι δυσκολίες σύνδεσης μεταξύ ανατολικών και δυτικών ηπειρωτικών περιφερειών αλλά και οι αντίστοιχες ενδονησιωτικές, όπως και τα μειωμένα περιθώρια επιλογής κατά το σχεδιασμό πιο σύντομων, οικονομικών και τεχνικά αρτιότερων συνδέσεων, εξαιτίας της μορφολογίας του εδάφους. Το μεγαλύτερο τμήμα του εθνικού δικτύου είναι σε γειτνίαση ή εντός της παράκτιας ζώνης, με σοβαρές επιπτώσεις στους φυσικούς πόρους και τον φυσικό σχηματισμό της ακτής. Κατά μήκος της ακτογραμμής, κυρίως του ανατολικού ηπειρωτικού τμήματος της χώρας χωροθετείται μεγάλος αριθμός λιμένων (Π.5.13) σε φυσικούς και ημίκλειστους κόλπους εύκολα επηρεαζόμενους από την περιβαλλοντική ρύπανση. Η πλεονεκτική γεωγραφική χωροθέτηση της Ελλάδας, με ιδανικό οριζόντιο διαμελισμό, παρέχει δυνατότητες ανάπτυξης λιμένων διεθνούς εμβέλειας και επικοινωνίας ιδιαίτερα στον οριζόντιο άξονα: Δυτική Ευρώπη - Ανατολική Μεσόγειος - Μέση Ανατολή και στον κάθετο άξονα: Ανατολική Ευρώπη - Μέση Ανατολή - Βόρειος Αφρική, με ευνοϊκές προοπτικές για την αλιεία, το εμπόριο, τον τουρισμό κ.ά. [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 37]:

Ο **πρωτογενής τομέας**, παρά την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος από το 1982 και την εισαγωγή άλλων ευνοϊκών ρυθμίσεων, αντιμετωπίζει δυσεπίλυτα προβλήματα όπως η χαμηλή

παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα, οι μη ικανοποιητικές συνθήκες αγοράς και διοχέτευσης των γεωργικών προϊόντων και οι διαρθρωτικές αδυναμίες. Η κοινοτική οικονομική αρωγή συνέβαλε στην αύξηση του αγροτικού εισοδήματος, αλλά όχι στην τομεακή αναδιάρθρωση και στην αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγικότητας που συνδέονται με εσωτερικά αίτια περιφερειακού επιπέδου. Για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς τα συναφή με το κλίμα, τους υδατικούς πόρους και την ύπαρξη μόνιμης ή εποχικής (τουριστικής) αγοράς συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, ενώ οι δραστηριότητες του δεν έχουν συμπεριληφθεί ικανοποιητικά σε οργανωμένο πλαίσιο περιβαλλοντικής προστασίας και σε ανάλογες ρυθμίσεις.

Ο **δευτερογενής τομέας** και ιδιαίτερα ο βιομηχανικός εμφανίζει τάσεις γεωγραφικής διασποράς, απόκλισης συγκέντρωσης στην Αττική και αποκέντρωσης. Επιπλέον η δυνατότητα αξιοποίησης των μη συνεκτιμούμενων μέχρι σήμερα πλεονεκτημάτων των διαφόρων περιφερειών (εξορυκτική δραστηριότητα, τουριστικοί πόλοι έλξης, ενεργειακοί πόροι, μέγεθος και τύπος αγοράς) συνεπάγεται και τη δημιουργία νέων κλάδων.

Στον **τριτογενή τομέα** και κυρίως στον τουρισμό είχε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 παρατηρηθεί μετακίνηση σημαντικού μέρους επενδύσεων, δραστηριοτήτων και τουριστικού πληθυσμού σε νέους πόλους έλξης. Παράλληλα έχει επισημανθεί η ανάγκη αξιοποίησης ποικιλίας πόρων στις κατάλληλες περιφέρειες, πρόβλεψης απαραίτητων υποδομών και αξιοποίησης γεωγραφικών πλεονεκτημάτων ως επικοινωνιακών συνδέσμων [με άλλα κράτη και επαρκούς δραστηριοποίησης των τοπικών αρχών με στόχο την περιφερειακή ανάπτυξη [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 36].

Για την διευθέτηση των κυρίαρχων κοινωνικοοικονομικών τάσεων και με στόχο την κοινωνική ευημερία λειτουργούν ήδη μέσω σχεδιασμού, προγραμματισμού και θεσμικού πλαισίου, πολιτικές με καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των μελλοντικών τύπων πληθυσμιακού δυναμικού και των νέων αναπτυξιακών προτύπων της χώρας.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

5.2.1 ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ

Η ελληνική ακτογραμμή με κατεύθυνση παράλληλη, διαγώνια, κλπ. προς τον επιμήκη άξονα των οροσειρών, παρουσιάζεται πολύπλοκη και πολυσχιδής ή ως απλή διαχωριστική λωρίδα μεταξύ χέρσου και θάλασσας. Η μορφολογία της (Π.5.5) συνιστά ιδιαίτερο μη υποκείμενο στους γενικούς κανόνες της Γεωτεκτονικής τύπο, χαρακτηριστικό σε παγκόσμια κλίμακα, κυρίως ως συνέπεια του θρυμματισμού της Αιγηίδας χώρας της Μεταλπικής φάσης. Η μέγιστη απόσταση οποιουδήποτε σημείου της χώρας από τις ακτές δεν υπερβαίνει τα 100-120 χλμ.[16], γεγονός που συνδέεται με το μήκος της (μεγαλύτερης στη Μεσόγειο) ακτογραμμής της (15.021 χλμ.)[17], από τα μεγαλύτερα παγκοσμίως κατ' απόλυτη τιμή αλλά και αναλογικά με την έκταση της. Το σύμφωνο

με τις γεωμορφολογικές παραμέτρους πλάτος της παράκτιας ζώνης στην Ελλάδα εκτείνεται μεταξύ 10-15 χλμ. προς τη χέρσο ενώ η λειτουργική απόσταση των χερσαίων υδάτων θεωρείται ως το όριο προς τη θάλασσα.

Από τα 132.000 τ.χλμ. (ακριβέστερα 131.957 τ.χλμ.) της έκτασης της χώρας τα 106.778 τ.χλμ. (106.773 τ.χλμ. ή το 80,9%) ανήκουν στον ηπειρωτικό κορμό και τα υπόλοιπα 25.212 τ.χλμ. (25.203 τ.χλμ. ή το 19,1%) στα νησιά. Αντίστοιχα η εθνική ακτογραμμή κατανέμεται κατά 60% στο ηπειρωτικό σώμα και 40% στο νησιωτικό. Από τις προηγούμενες αναλογίες προκύπτει ότι ο μεγάλος οριζόντιος διαμελισμός οφείλεται κυρίως στα νησιά, και ιδιαίτερα τα μικρού μεγέθους που αποτελούν και την πλειονότητά τους. Σημειώνεται ότι από τη συνολική νησιωτική έκταση άνω του 1/3 καλύπτεται από την Κρήτη (8.261 τ.χλμ.), της οποίας όμως η ακτογραμμή δεν υπερβαίνει τα 1.066 χλμ., δηλαδή αντιστοιχεί στο 14% της συνολικής εθνικής ακτογραμμής αλλά μόνο το 9,44% της νησιωτικής.

Με κριτήριο τη σχέση μήκους ακτών και εμβαδού της χώρας η Ελλάδα (με δείκτη = 0,11) συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των πιο «παράκτιων» κατέχοντας μια από τις πρώτες θέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ, όπως η Δανία, η Ιρλανδία, η Σουηδία και η Πορτογαλία, αντίθετα από το Βέλγιο, τη Γερμανία, τη Γαλλία και το Η. Βασίλειο [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), σ. 8].

Παρά την εθνική σημασία της εκτεταμένης ακτογραμμής της χώρας επισημαίνεται η απουσία αναλυτικών στατιστικών δεδομένων στους αρμόδιους φορείς (ΕΣΥΕ κ.ά.) σχετικά με ποσοτικά στοιχεία και εκτιμήσεις μήκους ακτών ανά περιφέρεια ή νομό. Τα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν μόνο στο νησιωτικό χώρο (Π.5.6) κατά κύριες γεωγραφικές ενότητες, από την επεξεργασία των οποίων προκύπτουν συμπεράσματα όπως αυτά που θ΄ ακολουθήσουν.

• *ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΕΜΒΑΔΟΥ ΚΑΙ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ*

Σ' επίπεδο συνολικού αναφερόμενου νησιωτικού σώματος της χώρας, το μεγαλύτερο εμβαδό (8.261 τ.χλμ.) και ακτογραμμή (1.066 χλμ.) διαθέτει η Κρήτη και τα μικρότερα αντίστοιχα μεγέθη η Πρώτη στα Ιόνια νησιά (3 τ.χλμ. και 4 χλμ.).Κατά γεωγραφικές ενότητες ισχύει :

-Ιόνια νησιά	Μεγ. Εμβ	(734 τ.χλμ.) και ακτ/μή	(267 χλμ.)	η Κεφαλλονιά
	μικρ.	(3 τ.χλμ.)	(12 χλμ.)	η Πρώτη
-Ν.Μυρτώου και Κύθηρα	Μεγ.	(278 τ.χλμ.)	(118 χλμ.)	τα Κύθηρα
	μικρ.	(11 τ.χλμ.)	(29 χλμ.)	η Ελαφόνησος
-Β. Σποράδες	Μεγ.	(209 τ.χλμ.)	(134 χλμ.)	η Σκύρος
	Μικρ.	(11 τ.χλμ.)	(28 χλμ.)	τα Γιούρα
-Ν. Αιγαίου	Μεγ.	(1.636 τ.χλμ.)	(382 χλμ.)	η Λέσβος
	μικρ.	(14 τ.χλμ.)	(35 χλμ.)	οι Οινούσσες
-Ν. Σαρωνικού:	Μεγ.	(92 τ.χλμ.)	(108 χλμ.)	η Σαλαμίνα
	μικρ.	(12 τ.χλμ.)	(17 χλμ.)	το Αγκίστρι
Ν. Αργολικού	Μεγ.	(50 τ.χλμ.)	(64 χλμ.)	η Ύδρα
	μικρ.	(14 τ.χλμ.)	(24 χλμ.)	η Δοκός
-Ν. Κρήτης	Μεγ.	(8.261 τ.χλμ.)	(1.066 χλμ.)	η Κρήτη
	μικρ.	(12 τ.χλμ.)	(28 χλμ.)	η Δία

Στις Κυκλάδες η Νάξος διαθέτει το μεγαλύτερο εμβαδόν (389 τ.χλμ.) αλλά όχι και τη μεγαλύτερη ακτογραμμή, που αντιστοιχεί στην (κατά 67 χλμ. μικρότερη) Άνδρο (176 χλμ.), ενώ τα αντίστοιχα μικρότερα μεγέθη χαρακτηρίζουν τη Δήλο (4 τ.χλμ., 14 χλμ.).

Η Νάξος διαθέτει την τρίτη σε μήκος ακτογραμμή (133 χλμ.), ακολουθώντας τη, δεύτερη, Μήλο (139 χλμ.). Στις ισοεμβαδικές (197 τ.χλμ.) Πάρο και Τήνο μεγαλύτερη ακτογραμμή διαθέτει η δεύτερη (114 χλμ.) έναντι 111 χλμ. της πρώτης, ενώ στα 4 μικρότερα νησιά (Ηρακλειά, Γυάρος, Μακρόνησος, Πολύαιγος), επίσης ίσου εμβαδού (18 τ.χλμ.) το μήκος των αντίστοιχων ακτογραμμών κυμαίνεται από 27-37 χλμ. Παρόμοια φαινόμενα συναντώνται και σε άλλες νησιωτικές ενότητες (Ιόνια νησιά, Δωδεκάνησα).

Στα Δωδεκάνησα το μεγαλύτερο εμβαδό (1.401 τ.χλμ.) και ακτογραμμή (253 χλμ.) διαθέτει η Ρόδος και το μικρότερο εμβαδό οι Αρκοί (7 χλμ.) και η Αλιμιά (7 τ.χλμ.) στην οποία αντιστοιχεί και η μικρότερη ακτογραμμή (3 χλμ.) της ενότητας.

Γενικά, στις μεγαλύτερες επιφάνειες νησιών δεν αναλογούν απαραίτητα και τα μεγαλύτερα μήκη ακτογραμμής, αντίστοιχα ανά ενότητα, όπως σημειώθηκε στα παραπάνω παραδείγματα.

• *ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΜΗΚΟΥΣ ΑΚΤΟΓΡΑΜΜΗΣ ΠΡΟΣ ΕΜΒΑΔΟΝ (Δ=Α/Ε)*

Όσον αφορά στη σχέση μήκους ακτογραμμής προς εμβαδόν (δ = Α/Ε) ο αντίστοιχος δείκτης λαμβάνει τη μικρότερη τιμή στην Κρήτη (δ=0,12, πλησιέστερου του εθνικού δείκτη δ = 0,11), στην Εύβοια (δ = 0,19), στη Λέσβο (δ = 0,23) και στη Χίο (δ = 0,27), λόγω της σχετικά μεγάλης επιφάνειάς τους, στη Θάσο (δ = 0,30) και στη Σαμοθράκη (δ = 0,32) λόγω του μικρού συγκριτικά οριζόντιου διαμελισμού τους, στην Κεφαλονιά (δ = 0,36) λόγω της σχετικά μεγάλης επιφάνειας, παρά τον αξιόλογο συνολικό διαμελισμό της ακτογραμμής τους (Π.5.6).

- Στα νησιά του Αιγαίου (με μ.ο.δείκτη =1,18), κυρίως λόγω της μεγάλης επιφάνειας ορισμένων (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Λήμνος) παρατηρούνται γενικά χαμηλοί δείκτες (δ <1) με την εξαίρεση των Ψαρών (δ =1,12), των Φούρνων (δ=2,38) και των Οινουσσών (δ=2,5), που διαθέτουν τους υψηλότερους της ενότητας.

-Στα Δωδεκάνησα (με μ.ο.δ.=1,7), στα νησιά Ρόδο, Κάρπαθο, Κω και Κάσο λόγω της μεγάλης επιφάνειας και της μη εκτεταμένης ή διαμελισμένης ακτογραμμής αντιστοιχεί μικρός δείκτης (δ =1), ο οποίος λαμβάνει τις υψηλότερες τιμές του στην περίπτωση των νησιών Λέβιθα (δ =3,77), Αρκοί (δ = 3,57) και Αλιμιά (δ = 3). Επίσης:

- στα Ιόνια νησιά με (μ.ο.δ.=1,49) η μεγαλύτερη τιμή αντιστοιχεί στη νήσο Πρώτη (δ=4) και η μικρότερη στην Κεφαλονιά (δ = 0,36),

- στα νησιά του Μυρτώου και του Λακωνικού (μ.ο.δ.=1,21) μεγαλύτερη τιμή δείκτη παρουσιάζεται στην Ελαφόνησο (δ = 1,61) και μικρότερη στα Κύθηρα (δ = 0,42),

- στις Β. Σποράδες (μ.ο. δ.=1,5), στα Γιούρα και στη Σκύρο,

- στα νησιά του Αιγαίου (μ.ο.δ.=1,18), οι Οινούσσες (δ=2,5) και η Λέσβος (δ=0,23),

- στου Σαρωνικού (μ.ο.δ=1,28) ο Πόρος (δ=1,82) και η Αίγινα (δ=0,72),

- στου Αργολικού (μ.ο.δ=1,51) η Δοκός (δ=1,71) και η Ύδρα (δ=1,28), και

- στις Κυκλάδες (μ.ο.δ.=1,34), η Δήλος (δ=3,5) και η Νάξος (δ=0,34).

Υπογραμμίζεται πως στη Σύρο ο δείκτης δ=1, ενώ στη Σίφνο προσεγγίζει την τιμή αυτή (δ=0,97).

- Στα Δωδεκάνησα (μ.ο.δ.=1,7) η μεγαλύτερη τιμή του δείκτη εμφανίζεται στη Λέβιθα (δ=3,77) και η μικρότερη στη Ρόδο (δ=0,18).

Συνολικά, η μεγαλύτερη τιμή δείκτη σημειώνεται στην Πρώτη (δ=4) στα Ιόνια νησιά, και η μικρότερη στην Κρήτη (δ=0,12), ενώ αναφορικά με τους μ.ο. δεικτών ο μεγαλύτερος παρατηρείται στα Δωδεκάνησα (μ.ο. δ.=1,7) και ο μικρότερος στην Εύβοια (μ.ο. δ.=0,19).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο εντοπισμός δεικτών με τιμή δ>1 ανά γεωγραφική ενότητα καταγραμμένων νησιών:

-Ιόνια νησιά	σε σύνολο 12 οι 8	(3δ>1, 2δ>2, 1δ=4)
-Ν. Μυρτώου και Λακωνικού	3	2 (2δ>1)
-Β. Σποράδες	7	6 (4δ >1, 2δ>2)
-Ν. Αιγαίου	11	3 (3δ>1, 2δ>2)
-Ν. Σαρωνικού	4	3 (3δ>1)
-Ν. Αργολικού	3	3 (3 δ>1)
-Ν. Κυκλάδες	29	17 (12 δ>1, 3δ>2, 2δ>3)
-Ν. Κρήτης	3	2 (1δ>1, 1δ>2)

Συνδυασμοί δεδομένων σε περαιτέρω επεξεργασία της προηγούμενης ανάλυσης μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση μεθοδολογιών εκτίμησης ορίων φέρουσας ικανότητας ή απαραίτητων υποδομών, ή καθιέρωσης σταθερότυπων συναφών με το φυσικό περιβάλλον ή τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες και χρήσεις γης. Επίσης, να εισαχθούν ως επιπλέον παράμετροι στην κατάρτιση ΕΠΕ Αναγκαία είναι η δημοσίευση στοιχείων για το μήκος της ακτογραμμής του συνόλου του νησιωτικού σώματος της χώρας, και κυρίως του ηπειρωτικού, όπου επισημαίνονται σοβαρές ελλείψεις.

5.2.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το σύνολο των παράκτιων περιοχών της χώρας διακρίνεται γεωγραφικά σε 6 τμήματα :

-Το **βόρειο:** ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας με την πλειονότητα των υγροτόπων της χώρας και των δέλτα των κυρίων ποταμών, όπως του Έβρου με ποικιλία βιοτόπων (αμμώδη παράλια, αμμόλοφους, έλη, λιμνοθάλασσες κλπ.) αποδημητικής πτηνοπανίδας, του Νέστου[18] με αλμυρές λίμνες μη συνδεόμενες με την θάλασσα εξαιτίας στενών αμμωδών ζωνών, ελών και αμμοθινών, τα δέλτα και τους οικότοπους του Στρυμώνα και του Αξιού, το Πόρτο Λάγος σύμπλεγμα αλμυρών λιμνών, ελών και λιμνοθαλασσών, τη λεκάνη του Λαγκαδά με τις λίμνες Βόλβη και Κορώνεια κ.ά., περιοχές τόπων αναπαραγωγής ειδών πτηνοπανίδας (αρπακτικής, νηκτικής κ.ά.). Ορισμένες από τις συνήθως αμμώδεις ακτές της περιοχής εμφανίζουν τουριστικές δυνατότητες, ενώ η θάλασσα σε σημαντικό πλάτος παραμένει αβαθής. Αξιοσημείωτη είναι η ανυπαρξία οικιστικής ανάπτυξης στην παράκτια ζώνη της περιφέρειας Α. Μακεδονίας-Θράκης εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων (Καβάλα, Κεραμωτή, Πόρτο Λάγος, Αλεξανδρούπολη).

-Το **ανατολικό,** που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, το δέλτα του Σπερχειού με έλη και νησίδες, σημαντικούς βιότοπους υδρόβιων πτηνών, κόλπους και λιμνοθάλασσες καθώς και παράκτια έλη με αντίστοιχη χλωρίδα. Τα, κυρίως βραχώδη, παράλια της Εύβοιας υποστηρίζουν οικολογικά αξιόλογα είδη πτηνοπανίδας.

-Το **τμήμα της νότιας χερσονήσου,** που αναφέρεται στην Πελοπόννησο, με μικρές λιμνοθάλασσες περιβαλλόμενες από ελώδεις επιφάνειες, αμμώδη παράλια και βραχώδεις απολήξεις ακτών, διαμορφώνει σημαντικούς βιότοπους ειδών πτηνοπανίδας (ερωδιούς, γερανούς, αρπακτικά και ιδιαίτερα αετούς κ.ά.), κυρίως αποδημητικής. Το σύνολο της βόρειας ακτής της Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από στενές πεδινές παράκτιες εκτάσεις -μεγαλύτερου πλάτους στην περιοχή της Κορινθίας- με κάλυψη νεώτερων γεωλογικών αποθέσεων. Στη θαλάσσια περιοχή 75 μίλ. περίπου ΝΔ του Ταίναρου το βάθος της θάλασσας προσεγγίζοντας τα 5.090 μ. (φρέαρ των Οινουσσών) θεωρείται ως το βαθύτερο σημείο της Μεσογείου[19] [ΕΣΥΕ (1996α), σ.30].

-Το **δυτικό,** με πολύπλοκο ανάγλυφο, ορεινές παράκτιες περιοχές, μικρού πλάτους πεδιάδες και επομένως απόκρημνες ακτές. Στο ηπειρωτικό τμήμα ο κόλπος της Αμβρακίας εκτεταμένο σύμπλεγμα αλμυρών λιμνοθαλασσών, αμμωδών παραλίων, ελωδών εκτάσεων που περιβάλλεται από βραχώδεις λόφους συντηρεί τη φυσική χλωρίδα και αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ευρωπαϊκούς υγρότοπους με τόπους αναπαραγωγής ειδών πτηνοπανίδας. Λόγω της μεταφοράς φερτών υλών στις εκβολές Λούρου και του Άραχθου η βόρεια ακτή του σχηματίζει πολλά αβαθή, κατάλληλα για ιχθυοτροφεία. Η κλειστή διαμόρφωση του δυσχεραίνει την ανανέωση των υδάτων του με συνέπεια τη συγκέντρωση αποβλήτων από τα παρακείμενα αστικά κέντρα και από τις εγκαταστάσεις και χρήσεις των ακτών. Σύμπλεγμα υγροτόπων δημιουργείται και από τους ποταμούς Αχελώο και Εύηνο και από τις λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου (από τις μεγαλύτερες της Μεσογείου) και του Αιτωλικού. Οι εκτεταμένες ελώδεις εκτάσεις και τα αμμώδη παράλια συνιστούν τόπους αναπαραγωγής ειδών πτηνοπανίδας (αποδημητικής, υδρόβιας, αρπακτικής και νηκτικής).Τα νησιά του Ιονίου υποστηρίζουν ποικιλίες ενδημικών ειδών χλωρίδας, σημαντικά για την πανίδα και την πτηνοπανίδα[20] ενώ αποτελούν τόπους αναπαραγωγής μεσογειακής φώκιας (στα θαλάσσια σπήλαια), αλλά ιδιαίτερα θαλάσσιας χελώνας με κύριο εντοπισμό στη Ζάκυνθο.

-Την **Κρήτη,** με στενές πεδιάδες, με νεώτερες προσχώσεις κυρίως στις βόρειες ακτές, με εξαίρεση τις νότιες πεδιάδες της Μεσαράς και της Ιεράπετρας, νοτιότερου αστικού κέντρου της Ευρώπης. Οι ελώδεις εκτάσεις, οι νησίδες και οι βραχονησίδες αποτελούν σημαντικούς σταθμούς στην πορεία της αποδημητικής πτηνοπανίδας (ερωδιών, υδρόβιων πτηνών) τόπους αναπαραγωγής αρπακτικής πτηνοπανίδας (αετών, γερακιών κ.ά.) ενώ έχουν επισημανθεί και εντοπισμοί μεσογειακής φώκιας.

-Τα **νησιά του Αιγαίου,** με συχνά πολύπλοκη ακτογραμμή, με πιο αντιπροσωπευτικά τις Σποράδες (στο βορειοανατολικό τμήμα με σημαντικούς βιότοπους μεσογειακής φώκιας) τις Κυκλάδες (νοτιότερα), και τα μεγαλύτερα όπως Λέσβο, Ρόδο, Σάμο, Χίο, στην πλειονότητα τους βραχώδη με σπήλαια, βραχώδεις απολήξεις ακτών, βραχονησίδες κλπ. Συνιστούν σημαντικούς τόπους αναπαραγωγής αρπακτικής πτηνοπανίδας (αετών, γερακιών) και σταθμούς αποδημητικής πτηνοπανίδας (ερωδιών, υδρόβιας πτηνοπανίδας), κ.ά[21].

5.2.3 ΚΥΡΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΤΩΝ

Το 30% του συνόλου των ελληνικών ακτών (στο οποίο συγκεντρώνεται η πλειονότητα των ζωτικών ανθρωπογενών δραστηριοτήτων) είναι σχεδόν επίπεδες και εκτεταμένες (ιζηματογενούς προέλευσης) και το υπόλοιπο 70% επικλινές και ευπαθές στη διάβρωση εξαιτίας της ασβεστολιθικής τους προέλευσης [MOURMOURIS A. (1993), p. 3].

Οι τρεις κύριοι τύποι ακτών της Ελλάδας διακρίνονται σε :.

-Αμμώδεις παραλίες και αμμοθίνες, όπου εντοπίζονται ποικιλίες ειδών χλωρίδας και πανίδας ενώ τα -βιοτικά και αβιοτικά- φυσικά χαρακτηριστικά και η ευνοϊκή προσπελασιμότητά τους αποτελούν κίνητρα προσέλκυσης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Έχουν επισημανθεί οικολογικές αλλοιώσεις στα πρόσφατα αναγνωρισμένης σημασίας οικοσυστήματα τους αλλά δεν έχουν ακόμη δρομολογηθεί αποτελεσματικές πολιτικές προστασίας τους (Π.5.7).

-Υγρότοπους (δέλτα, έλη, λιμνοθάλασσες, κ.ά.) (Π.5.8, 5.10) που υποστηρίζουν σπάνια είδη πτηνοπανίδας (είδη αετών όπως ο *Heliaeetus albicila* ή ο *Aquila clanga*, πελεκάνων όπως δαλματικός *Pelecanus crispus* κλπ.) [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A. (1996), p. 3], και άλλα είδη πανίδας απειλούμενα (Π.5.11) από την τουριστική ή αστική ανάπτυξη της παράκτιας ζώνης, όπως η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* με τόπους αναπαραγωγής σε προστατευόμενους υγρότοπους, το υπό εξαφάνιση είδος της μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus* κ.ά[22]. Ο αριθμός των υγροτόπων, ορισμένοι από τους οποίους θεωρούνται συμπλέγματα μικρότερων ανέρχεται σε 408, συνολικής έκτασης άνω των 2.000.000 στρεμ., με κύριο εντοπισμό στη Β. Ελλάδα (σε Ανατολική και Δυτική Μακεδονία και Θράκη 118, δηλ. 31% του συνόλου), στον υπόλοιπο ηπειρωτικό κορμό της χώρας (151 δηλ. 40%) και στα νησιά και στην Κρήτη (109 δηλ.29%) [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A. (1996), p. 3].

-Βραχώδεις ακτές, που αποτελούν την πλειονότητα (70%) της ελληνικής ακτογραμμής ιδιαίτερα στη δυτική Ελλάδα, με χαρακτηριστική βιοποικιλία στην πανίδα και κυρίως στη χλωρίδα τους, και μεγάλης οικολογικής σημασίας.

5.2.4 ΤΟ ΠΑΡΑΚΤΙΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το εύκρατο κλίμα και η μεσογειακή ως υπομεσογειακή φυσική βλάστηση της Ελλάδας συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην υποστήριξη σημαντικών διεθνώς απειλουμένων ειδών πανίδας, κυρίως πτηνοπανίδας (πελεκάνων, γλάρων κτλ.) στους ευαίσθητους οικολογικά παράκτιους υγρότοπους (δέλτα Έβρου, Πόρτο Λάγος), τόπους παραχείμασης και σταθμούς αποδημητικής υδρόβιας και νηκτικής πτηνοπανίδας. Στα απομακρυσμένα από τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας νησιά του Αιγαίου εντοπίζονται αποικίες ειδών γερακιών και γλάρων. Απ' τα πιο απειλούμενα είδη της Μεσογείου η μεσογειακή φώκια (*Monachus monachus*) εντοπίζεται στις Σποράδες, ενώ για την

θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* κυριότερο τόπο αναπαραγωγής αποτελεί η Ζάκυνθος (με επίκεντρο την παραλία των Σεκανίων του Λαγανά στο νότιο τμήμα του νησιού).

Στην παράκτια ζώνη εντοπίζονται 30 σημαντικοί βιότοποι από τους οποίους οι 14 είναι προστατευόμενοι θεσμικά (3 Εθνικά Πάρκα, 6 Αισθητικά Δάση, 1 Θαλάσσιο Πάρκο και το δεύτερο, προς ανακήρυξη, στην παραλία του Λαγανά στη Ζάκυνθο, και 4 υγρότοπους Ramsar). Γενικά από τους σημαντικότερους οικολογικά και επιστημονικά σ' ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, οι ελληνικοί βιότοποι συνδυάζουν πλούσια οικοσυστήματα και σχετικά στενές μικτές ζώνες φυσικοχημικών διεργασιών περιορισμένης έκτασης.

Στις ελληνικές ακτές βρίσκονται οι εκβολές **26 ποταμών**[23], και 8 από τα υφιστάμενα δέλτα αντιπροσωπεύουν περιοχές οικολογικά ευπαθείς με απαιτήσεις ιδιαίτερης προστασίας και διαχείρισης (Π.5.8, 5.9).

Οι 24 **παράκτιες λίμνες** (Π.5.8, 5.9) καταλαμβάνουν 350 χλμ. συνολικής ακτογραμμής αντιστοιχώντας σε παράκτια ζώνη 3.500 χλμ. και σε συνολική επιφάνεια 24.500 εκτ. [MOURMOURIS A. (1993), p. 8].

Εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον αλλά και ιδιαίτερες απαιτήσεις παράκτιας διαχείρισης συναντώνται στα παράκτια δάση και στα νησιά :

-Τα **παράκτια δάση** αποτελούν το 60% των δασών της χώρας και οι παράκτιες δασικές περιοχές (έκτασης 10.000.000 εκτ.) το 76% της συνολικής χερσαίας επιφάνειας, ενώ σχεδόν το 16% (δηλαδή 1.568.000 εκτ.) καλύπτεται από δασώδη ή μακκί βλάστηση. Το γεγονός των αλλεπάλληλων πυρκαγιών της θερινής περιόδου κατά την τελευταία δεκαετία αποτέλεσε αιτία αλλοιώσεων ή καταστροφών σημαντικών εκτάσεων δασών σπανίων ειδών χλωρίδας συμπεριλαμβανομένων και παράκτιων περιοχών. Η έλλειψη συντονισμού των θεσμικών ρυθμίσεων και των συστημάτων ελέγχου για τα δάση ευνοούν τις παράνομες διαδικασίες οδηγώντας σε σοβαρές αλλοιώσεις τμημάτων αυτής της κρατικής ιδιοκτησίας, με συνέπειες την καταπάτηση, τη διαμόρφωση βοσκοτόπων, την ανοικοδόμηση και την αστικοποίηση . Η πρόσφατη προώθηση των διαδικασιών του κτηματολογικού ελέγχου της χώρας αναμένεται να έχει κατασταλτικό ρόλο στην περαιτέρω οικολογική καταστροφή, μειώνοντας τις πιθανότητες παρόμοιων μελλοντικών ενεργειών.

-τα **νησιά** με την εξαίρεση ορισμένων μεγαλύτερων όπως η Κρήτη η Εύβοια, η Λέσβος και η Χίος [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A. (1996), p.3], που συγκεντρώνουν ποικιλία αναπτυσσόμενων ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και χρήσεων γης, απαιτούν ιδιαίτερο πρότυπο διαχείρισης με έμφαση στη διατήρηση της ευαίσθητης ισορροπίας μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων. Εξαρτώντας την μελλοντική τους ανάπτυξη κυρίως από τον τουρισμό και με δεδομένη τη μικρή τους κλίμακα, τη δύσκολη πρόσβαση σ'αυτά και τα συνεπαγόμενα υψηλά λειτουργικά κόστη, θεωρείται ευνοϊκή η μέσω του σχεδιασμού εξασφάλιση

της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου με στόχο τη μεγιστοποίηση της τοπικής οικονομίας και την ελαχιστοποίηση των επιχειρηματικών κινδύνων. Παράλληλα, με γνώμονα τη μακροχρόνια διαδικασία και τα υψηλά κόστη αποκατάστασης είναι απαραίτητη η πρόβλεψη προστασίας των φυσικών πόρων και του -ανθρώπινης κλίμακας και συμβατού με το τοπίο- δομημένου περιβάλλοντος. Πιθανή αλλοίωση ή ανεπάρκεια των βασικών αυτών πόλων τουριστικής έλξης θα προκαλέσει μη αναστρέψιμες συνέπειες στον τουριστικό τομέα και στις κοινωνικοοικονομικές δραστηριότητες των νησιών.

5.3 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Με βάση τις αναπτυσσόμενες οικονομικές και ανθρωπογενείς δραστηριότητες οι τύποι της παράκτιας περιφέρειας διακρίνονται *σε φυσικές περιοχές χωρίς σημαντικές ανθρωπογενείς δραστηριότητες*, σε *αστικοποιημένες περιοχές με ή χωρίς δευτερεύουσες δραστηριότητες και σε τουριστικές περιοχές*.

• **Αστικοποίηση:** Η τάση πληθυσμιακής συγκέντρωσης προς πόλους οικονομικών δραστηριοτήτων και απασχόλησης, κυρίως μεταπολεμικά συνδέεται με το μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας, από έντονα αγροτική σε κυρίαρχα αστική, με επίκεντρο την παράκτια ζώνη. Δραστηριότητες όπως ο τουρισμός (90%), οι ιχθυοκαλλιεργητικές και βιομηχανικές (70%) χωροθετούνται κυρίως στην παράκτια ζώνη γύρω από αστικούς άξονες με σημαντικές λιμενικές εγκαταστάσεις.

Υψηλή παράκτια πληθυσμιακή συγκέντρωση (57% του συνόλου)[24] χαρακτηρίζει την Ελλάδα με το σύνολο της πληθυσμιακής αύξησης να λαμβάνει χώρα στις παράκτιες περιοχές που χωροθετούνται στα 4/5 του συνόλου των νομών καταλαμβάνοντας 100.278 εκτ. ή 76,03% της επικράτειας. Συγκεκριμένα, σε παράκτια ζώνη 1-2 χλμ. (των παράκτιων δήμων) συγκεντρώνεται το 33% του συνολικού πληθυσμού δηλαδή 8.817.000 κατ., ενώ το υπόλοιπο 15% στην ενδοχώρα. Παράλληλα, η σύγκριση μεταξύ πληθυσμιακής πυκνότητας παράκτιων περιοχών (87,25 κατ./τ.χλμ.) και εθνικού μέσου όρου (77,6 κατ./τ.χλμ.)[25] επιβεβαιώνει τη σημαντικά μικρότερη πληθυσμιακή συγκέντρωση της ενδοχώρας (Π.4.7).

Παρά τις διαβαθμίσεις των γεωγραφικών προτύπων ανά τόπο, συνεπαγόμενη είναι η αναμενόμενη και μελλοντικά συνολική πληθυσμιακή αύξηση με σημαντικότερη άνοδο στις παράκτιες ζώνες σε συνδυασμό με τις εποχιακές πληθυσμιακές διακυμάνσεις των τουριστικών περιοχών.

Χαρακτηριστικό είναι μέχρι σήμερα το γεγονός της χωροθέτησης της πλειονότητας (2/3) των μεγαλύτερων πληθυσμιακά (άνω των 100.000 κατ.) αστικών κέντρων της χώρας στην παράκτια ζώνη σχηματίζοντας σημαντικούς λιμένες, όπως η Αθήνα[26] με τον Πειραιά[27] (3.096.775 κατ. το 1991), η Θεσσαλονίκη[28] (396.807 κατ. ο Δήμος, 871.951 κατ. το ευρύτερο πολεοδομικό συγκρότημα, το 1991) και το Ηράκλειο (117.167 κατ.) στις ακτές του Αιγαίου με συνολικό

πληθυσμό άνω των 3,9 εκατ. κατ., και η Πάτρα (155.180 κατ.) στις ακτές του Ιονίου. Παράλληλα, από το σύνολο των πρωτευουσών των νομών της χώρας οι 25 είναι παράκτιες (Π.5.12).

Η χωροθέτηση του σημαντικότερου τμήματος των μεγάλων εθνικής εμβέλειας οδικών αξόνων στην παράκτια ζώνη συνδέεται άμεσα με τη γεωγραφική κατανομή αυτών των αστικών πόλων που κυριαρχούνται από προβλήματα ενδοκυκλοφοριακά, ανεπάρκειας πράσινου και ελεύθερων χώρων μετά τη μετατροπή τους σε οικιστικές ζώνες πρώτης ή δεύτερης κατοικίας, αλλοίωσης τοπικών χαρακτηριστικών και σταδιακής περιβαλλοντικής υποβάθμισης, χωρίς την πρόβλεψη βέλτιστης εξισορρόπησης μεταξύ ανάπτυξης και ποιότητας διαβίωσης.

Περίπου 20 ελληνικές πόλεις με πληθυσμό άνω των 10.000 κατ. (1991) η καθεμία χωροθετούνται σε παράκτιες περιοχές του Αιγαίου, όπως ο Βόλος (77.907 κατ., η πόλη της Ρόδου (43.619 κατ.), η Μυτιλήνη (23.915 κατ.), η πόλη της Χίου (23.378 κατ.), η Ερμούπολη Σύρου[29] (14.690 κατ.), και του Κρητικού Πελάγους όπως τα Χανιά (50.077 κατ.) και το Ρέθυμνο (23.833 κατ.), σε απόσταση μικρότερη των 10 χλμ. από τη θάλασσα και επιπλέον 6 αντίστοιχου πληθυσμιακού δυναμικού στις ακτές του Ιονίου Πελάγους όπως η Κέρκυρα (31.938 κατ.) και η Ζάκυνθος (13.365 κατ.) και στους γειτονικούς κόλπους.

Η σύμφωνη με το **Blue Plan** [GRENON M., BATISSE M. (1989)] μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη (2025) παράκτια πληθυσμιακή αύξηση της Ελλάδας αναμένεται να συμπίπτει χρονικά με τη μακροπρόθεσμη συνολική δημογραφική μείωση που προβλέπουν δύο απ' τα σενάρια του, ενώ το 79% του συνόλου πρόκειται να αντιπροσωπεύει αστικό πληθυσμό (σε σχέση με το αντίστοιχο 63% σήμερα.).

Παράλληλα, η εκτίμηση σε 1.315 τ.χλμ. της συνολικής αστικοποιημένης παράκτιας περιοχής που αντιστοιχεί στο 1,31% της συνολικής επιφάνειας της χώρας σχετίζεται με την εντατική χρήση της γης ανάλογα με τη γεωμορφολογία. Πιθανή, εξάλλου παρουσιάζεται στο **Blue Plan** [GRENON M., BATISSE M. (1989)] η προοπτική μεσοπρόθεσμης ή μακροπρόθεσμης (2025) αυξημένης παράκτιας αστικοποίησης και κατανομής του αστικού παράκτιου πληθυσμού από 59,37% το 1985 σε τουλάχιστον 67,84% ως το 2000 και άνω του 86,47% ως το 2005 (σύμφωνα με το δυσμενέστερο σενάριο).

Η προοπτική αυτή της αύξησης του συνολικού παράκτιου και του αστικού παράκτιου πληθυσμού εμφανίζεται όμως υπερβολική με γνώμονα τις υφιστάμενες χαμηλότερες τιμές αστικοποίησης της Ελλάδας, αν και μελλοντικά είναι πιθανή η ελαχιστοποίηση των αποκλίσεων.

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει επισημανθεί τάση πληθυσμιακής συγκέντρωσης αστικής ανάπτυξης προς την παράκτια ζώνη, όχι απαραίτητα υψηλών πυκνοτήτων [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.4], ευνοημένη από τις εξελίξεις στον τουριστικό τομέα και την επέκταση των παραθεριστικών, συνήθως αυθαίρετων κατοικιών. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει την εξακολούθηση της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης στις ακτές με αυξανόμενες πυκνότητες και την τάση δημιουργίας περιοχών πρώτων κατοικιών, ιδιαίτερα, κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως προκύπτει από την

αυξανόμενη ζήτηση από πλευράς πληθυσμού τόπων κατοικίας με πλεονεκτική χωροθέτηση, με πιθανές όμως τις περιβαλλοντικές συνέπειες.

Η αυξανόμενη επέκταση χρήσεων γης και η εξάσκηση δραστηριοτήτων παράνομης αλιείας, κυνηγίου και εκροής αποβλήτων νέων βιομηχανικών μονάδων κλπ. (όπως συμβαίνει στο προστατευόμενο πλέον ως υγρότοπο Ramsar δέλτα του Αξιού) κατά μήκος της ελληνικής ακτογραμμής έχει οδηγήσει στην καταστροφή πολλών οικοτόπων με την οφειλόμενη στη ρύπανση αλλοίωση της χλωρίδας και στην όχληση της πανίδας τους (όπως συμβαίνει ακόμα και σε προστατευόμενες περιοχές υγροτόπων Ramsar, με παράδειγμα τη δόμηση οικιστικών μονάδων στο Μεσολλόγγι).

Πρωτογενής τομέας :

• **Γεωργία:** Οι γεωργικές εκτάσεις καταλαμβάνουν το 35% της συνολικής παράκτιας επιφάνειας (αλλά εκτιμάται πως και το 35% του συνόλου των γεωργικών δραστηριοτήτων διενεργείται εκεί) [MOURMOURIS A. (1993), p. 7] και χαρακτηρίζονται από εδάφη υψηλής παραγωγικότητας κυρίως στην περίπτωση γειτνίασης με υδάτινες μάζες, ενώ ευνοούνται από την ηπιότητα του παράκτιου κλίματος και την ποιότητα και καταλληλότητα του περιβάλλοντος.

Οι συγκρούσεις των χρήσεων γης κυρίως μεταξύ γεωργίας και οικονομικά επικερδέστερης για τον πληθυσμό παράκτιας τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την ανεπάρκεια θεσμικών ρυθμίσεων για τις γεωργικές εκτάσεις έχουν οδηγήσει σε σταδιακό μετασχηματισμό του περιβάλλοντος και των αγροτικών δραστηριοτήτων στις αντίστοιχες του δευτερογενή ή του τριτογενή τομέα και στην διαμόρφωση περιοχών δεύτερης (παραθεριστικής) κατοικίας.

Σημαντικές επιδράσεις στον γεωργικό τομέα είχε και η είσοδος της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που συνοδεύτηκε από μετατροπή των εκτεταμένων σε εντατικές καλλιέργειες και την μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού από τις ημιορεινές στις παράκτιες πιο αστικοποιημένες περιοχές.

Οι εξελίξεις που επέφερε η εφαρμογή της κοινοτικής πολιτικής για την γεωργία και η υλοποίηση της Ενιαίας Αγοράς [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p.5], με τις αντίστοιχες προσπάθειες εκσυγχρονισμού ενδέχεται να έχουν μακροπρόθεσμα θετική έκβαση σε περιοχές όπως στην Κρήτη, Νότια Πελοπόννησο, Θεσσαλία και Ανατολική Μακεδονία.

Η συγκέντρωση όμως, των χωροθετημένων στην παράκτια ζώνη γεωργικών δραστηριοτήτων σε σημαντικούς υγρότοπους και βιότοπους αλλά και συναφών δραστηριοτήτων όπως η -συχνά παράνομη- άρδευση και η αποξήρανση εδαφών έχουν σοβαρές συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον (αλμυρότητα εδαφών όπως στο Βάϊ της ανατολικής Κρήτης, στο δέλτα του Έβρου με την αποξήρανση των παραποτάμων του κατά την θερινή περίοδο κ.ά.) ενώ τα αγροτικά Χημικά προϊόντα προκαλούν μόλυνση των παράκτιων υδάτων.

• **Κτηνοτροφία:** Παρότι το μεγαλύτερο τμήμα της κτηνοτροφικής δραστηριότητας λαμβάνει χώρα σε ορεινές -ημιορεινές εκτάσεις της χώρας (αιγοειδή, βοοειδή κ.ά.) συναντώνται στις παράκτιες περιοχές αξιόλογης κτηνοτροφικής παραγωγής με αναμενόμενη περαιτέρω ανάπτυξη.

• **Κυνήγι:** Η συνήθως παράνομα διενεργούμενη δραστηριότητα που στη χώρα μας εκτιμάται ότι απασχολεί 400.000 - 500.000 επαγγελματίες (από τους οποίους οι 100.000 - 150.000 περίπου χωρίς άδεια) έχει συχνά ως συνέπεια την καταστροφή των οικοτόπων και την απειλή πολλών ειδών (όπως της θαλάσσιας χελώνας, της μεσογειακής φώκιας και των ειδών πτηνοπανίδας κατά μήκος των ακτών της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας, αλλά και της άγριας ζωής).

•**Αλιεία-Ιχθυοκαλλιέργεια:** Η πλειονότητα (90%) της συνολικής αλιευτικής δραστηριότητας διεθνώς δεν πραγματοποιείται στα ωκεάνια αλλά στα παράκτια θαλάσσια ύδατα, από τα οποία εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα άνω του 65% των οικονομικά σημαντικών ειδών ιχθυοπανίδας. Το μεγαλύτερο μέρος τους μεταναστεύει προς τις ακτές τη θερινή περίοδο και οι νεώτεροι πληθυσμοί τους προς τα παράκτια ή αλμυρά ύδατα. Η Μεσόγειος, με γενικά ολιγοτροφικά ύδατα χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα και μείωση των αποθεμάτων πληθυσμών ιχθυοπανίδας εξαιτίας της τοπικής ρύπανσης και της υπεραλίευσης ορισμένων περιφερειών της.

Η αλιεία, παραδοσιακά παράκτια δραστηριότητα και τρίτος κατά οικονομική σημασία κλάδος του πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα, διενεργείται όσον αφορά στο παράκτιο μέρος του στην αιγιαλίτιδα ζώνη απασχολώντας περίπου 40.000 άτομα με 6.000 αλιευτικά σκάφη [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.5], μη έχοντας δυνατότητα παρά μόνο μερικής κάλυψης της συνολικής ζήτησης προϊόντων.

Η ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας την τελευταία δεκαετία ακολούθησε ως συνέπεια της αναβάθμισης στον τομέα της οργάνωσης και του τεχνολογικού εξοπλισμού, αλλά κυρίως του κρατικού ενδιαφέροντος με σκοπό τη μείωση του ελλείμματος της συνολικής αλιευτικής παραγωγής έναντι της ζήτησης, και την πρόνοια για κοινωνική και οικονομική υποστήριξη των αλιευτικών πληθυσμών και επαγγελματιών.

Η βελτίωση και ενίσχυση της δραστηριότητας αυτής συνδέεται επίσης περισσότερο, με τον εντοπισμό πλήθους νέων περιοχών ιδανικού θαλάσσιου και αλμυρού υδάτινου περιβάλλοντος για ιχθυοκαλλιέργειες και την επανεκτίμηση ήδη υφιστάμενων, σε μεγάλες λιμνοθάλασσες της χώρας (του Μεσολογγίου, του Αμβρακικού κ.ά.), σε δέλτα ποταμών και σε ιχθυοτροφεία (των οποίων η χωροθέτηση αποτελεί αντικείμενο αναθεώρησης για οικολογικούς λόγους), καθώς και με την προστασία της θαλάσσιας πανίδας και χλωρίδας των βιοτόπων από την παράνομη αλιεία (όσον αφορά σε μεθόδους και τόπους αλίευσης και είδη πανίδας) και την υπεραλίευση.

Η εφαρμογή κοινοτικών προγραμμάτων την τελευταία εικοσαετία (στα σημαντικότερα απ'τα οποία συγκαταλέγεται εκείνο του Αμβρακικού κόλπου) μέσω της οδηγίας 1852/78 για κοινοτική συμμετοχή άνω του 30% του προϋπολογισμού των εγκαταστάσεων νέων

ιχθυοκαλλιεργητικών μονάδων και 50% στην περίπτωση των λιγότερο εύπορων κρατών όπως η Ελλάδα συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη των ιχθυοκαλλιεργητικών δραστηριοτήτων.

Εγκαταστάσεις και μονάδες ιχθυοκαλλιεργειών χωροθετούνται επίσης στη Λήμνο, τη Λέσβο, την Κρήτη, τη Λέρο, την Κεφαλλονιά, την Ιθάκη κ.ά. Αλλά και κατά μήκος των ακτών της ηπειρωτικής χώρας όπως στην Α. Μακεδονία, τη Θράκη, την Πελοπόννησο κ.ά., συνήθως μικρής έκτασης και ετήσιας παραγωγής ως 30 τόν., η καθεμία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η ετήσια παραγωγή ιχθυοκαλλιέργειας προσέγγιζε τους 2.500 τόνους, όχι αποκλειστικά παράκτιας προέλευσης, ενώ τελευταία είναι εμφανής η προώθηση των παράκτιων θαλάσσιων ιχθυοκαλλιεργητικών δραστηριοτήτων.

• **Αλυκές:** Αντιπροσωπεύουν εποχική δραστηριότητα ενώ οι αντίστοιχοι τόποι παραγωγής άλατος (Αττική, Λέσβος, Λευκάδα, Μεσολόγγι, Ζάκυνθος, Κρήτη, Χαλκιδική, Πιερία, Κέρκυρα, Μήλος, Ν.Θεσσαλονίκης, Ν. Ξάνθης, Σάμος, Χαλκίδα, Ν.Ροδόπης κ.ά.) [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.6], αποτελούν περιοχές παραχείμασης ή σταθμούς της πορείας της μεταναστευτικής πτηνοπανίδας. Παρά τη σταδιακή μείωση ή εγκατάλειψη της παλαιότερα ακμάζουσας, παράκτιας αυτής χρήσης παρουσιάστηκαν πρόσφατα (κυρίως στο Μεσολόγγι) δυνατότητες αξιοποίησης αλυκών για παραγωγή άλατος και περιβαλλοντική προστασία.

<u>Δευτερογενής τομέας</u>:

• **Χρήση υπεδάφους, εξόρυξη:** Το υπέδαφος της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από ποικιλία αμέταλλων και μεταλλικών ορυκτών καθώς και αποθεμάτων πετρελαίου μη επαρκώς αξιοποιημένων ως τώρα, όπως στην περίπτωση της γεώτρησης πετρελαίου στην θαλάσσια περιοχή του Πρίνου (κοντά στη νήσο Θάσο) από το 1981 υπό τον έλεγχο της Δημόσιας Επιχείρησης Πετρελαίου (ΔΕΠ).

Ορυχεία και λατομεία εξοπλισμένα συνήθως με μονάδες προεπεξεργασίας υπάρχουν, επίσης :

-για μαγνησίτη στην Κεντρική και Β.Εύβοια (Μαντούδι και Λίμνη) και στη Χαλκιδική (Ορμυλία, Γερακινή),

-για σιδηρομεταλλεύματα στην κεντρική και βορειοδυτική Εύβοια και Στερεά Ελλάδα (Λάρυμνα).

-για βωξίτες στην Ιτέα και Ελευσίνα (φορτοεκφόρτωση).

-για λιγνίτη στο Αλιβέρι Ευβοίας,

-για βαρέα μέταλλα (μπετονίτης, καολίνης), γύψος, κίσηρη, ασβεστόλιθος κ.ά. στη Μήλο, Μύκονο, Σαντορίνη, Κρήτη και Β. Ελλάδα.

Η αμμοληψία είναι επιτρεπτή μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, για μικρές ποσότητες και για σύντομες περιόδους, ενώ λαμβάνει χώρα περιστασιακά σε απομακρυσμένες ακτές κυρίως στον Ευβοϊκό κόλπο, στο Θερμαϊκό και στη θάλασσα της Θράκης.

• **Βιομηχανία :** Άνω του 80% των συνολικών βιομηχανικών δραστηριοτήτων, διεθνώς, λαμβάνει χώρα στην παράκτια ζώνη, ιδιαίτερα εκείνων με απαιτήσεις υδατικών αποθεμάτων για τη διαδικασία λειτουργίας τους παραγωγής και μεταφοράς πρώτων υλών και προϊόντων.

Στην Ελλάδα, στην περιοχή της Αθήνας και της Ελευσίνας χωροθετείται άνω του 50% της βιομηχανικής δραστηριότητας της περιφέρειας ενώ ακολουθούν η Θεσσαλονίκη, ο Βόλος, η Πάτρα, η Καβάλα, το Ηράκλειο κ.ά. Όσον αφορά ειδικότερα στις εγκαταστάσεις διυλιστηρίων και μονάδες επεξεργασίας πετρελαιοπαραγώγων οι μεγαλύτερες εντοπίζονται κυρίως στην ακτή του Σαρωνικού, στη Θεσσαλονίκη και στην Καβάλα (Π.2.4).

Παράκτιες είναι, εξάλλου, σχεδόν οι μισές (Θεσσαλονίκη Βόλος, Πάτρα, Ηράκλειο, Καβάλα, Πρέβεζα, Χανιά, Καλαμάτα, Μεσολόγγι, Ηγουμενίτσα, Αλεξανδρούπολη, Αίγιο και Κόρινθος) από τις επιλεγμένες από την Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (ΕΤΒΑ) τοποθεσίες για την εφαρμογή προγράμματος οργάνωσης και λειτουργίας βιομηχανικών περιοχών, με σκοπό την ενίσχυση της βιομηχανικής ανάπτυξης των περιφερειών αυτών και τον έλεγχο της βιομηχανικής ρύπανσης.

Η έντονη βιομηχανική συγκέντρωση στις παράκτιες περιοχές της χώρας συνδέεται με την επίσης παράκτια χωροθέτηση των σημαντικότερων αστικών κέντρων, των λιμενικών εγκαταστάσεων σε συνδυασμό με τον καταλυτικό ρόλο της ναυτιλίας στη διακίνηση αντίστοιχων προϊόντων και απαραίτητων πρώτων υλών, της χάραξης του κυρίου μεταφορικού οδικού άξονα από την Πάτρα ως την Καβάλα και των αρτηριών που συνδέουν την Κόρινθο με την Καλαμάτα, την Κυπαρισσία με την Πάτρα, το Ρίο-Αντίρριο με την Ήπειρο, τη δυτική με την ανατολική Κρήτη, αλλά και των μεγάλων τμημάτων του σιδηροδρομικού δικτύου στη Β. και Δ. Πελοπόννησο και στη Δ. Μακεδονία, παράλληλα με την ακτογραμμή για λόγους γεωμορφολογίας και προσέγγισης των κυρίων κομβικών πόλων (Π.5.5).

Η εξάρτηση της βιομηχανικής χωροθέτησης από παράγοντες όπως η γειτνίαση με τα μεγάλα αστικά κέντρα και το δίκτυο οδικών μεταφορών και η γεωγραφική κατανομή αποτέλεσε στο παρελθόν ουσιαστικό αίτιο παράκτιων περιβαλλοντικών συγκρούσεων χρήσεων γης, συναφών με την βιομηχανική επεξεργασία πρώτων υλών (πχ. μονάδων αλουμίνας, διυλιστηρίων πετρελαίου κ.ά.).

Μελλοντικά, ο διεθνής ανταγωνισμός του κλάδου, με συνιστώσες όπως το ανθρώπινο δυναμικό, η απαιτούμενη υλικοτεχνική υποδομή, η οργάνωση και ο συντονισμός μέσω αρμόδιων υπηρεσιών, οι επενδύσεις σ'άλλους τομείς κλπ., αναμένεται να ευνοήσει χωροθετήσεις παρακείμενες σε μονάδες γεωργικής παραγωγής ή διαφορετικών μεγάλου ή μεσαίου μεγέθους αστικών κέντρων κυρίως της Β. Ελλάδος [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p. 6] και μόνο ελάχιστους επιπλέον παράκτιους άξονες.

Τριτογενής τομέας

• **Ναυτιλία και ναυσιπλοΐα:** Ιδιαίτερης σημασίας για την κυρίως εμπορικού παρά επιβατικού χαρακτήρα ελληνική ναυτιλία (με έναν από τους μεγαλύτερους στόλους παγκοσμίως, με 3.100 πλοία και το 16% της διεθνούς ναυτικής δύναμης) θεωρούνται, γενικά, οι λιμένες του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, όπως και της Πάτρας (με τη μεγαλύτερη διακίνηση διεθνών τουριστών) και του Βόλου στο ηπειρωτικό τμήμα, καθώς και του Ηρακλείου στο νησιωτικό τμήμα της χώρας, όπου χωροθετείται πλήθος μικρότερων (Π.5.13).

Κυριότερους επιβατικούς λιμένες διεθνούς κίνησης αποτελούν: της Πάτρας (με 929.000 αποβιβάσεις-επιβιβάσεις εξωτερικού το 1988-89), της Κέρκυρας (298.000), της Ηγουμενίτσας (228.000) και του Πειραιά (65.000).Μεγαλύτερη κίνηση φόρτωσης-εκφόρτωσης εμπορευμάτων σημειώθηκε στους λιμένες των Αγ. Θεοδώρων (11,2 εκατ. τόν.), της Ελευσίνας (9,4 εκατ.) της Θεσσαλονίκης (8,8 εκατ.), του Πειραιά (5,7 εκατ.), των Μεγάρων(3,9 εκατ.), του Βόλου (3,1 εκατ.), της Χαλκίδας (2 εκατ.) και της Καβάλας (1,9 εκατ.) [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ.160].

Στις συνέπειες ανεπαρκούς χωροταξικής διαχείρισης και λειτουργικής οργάνωσης και ατυχημάτων, στους τόπους χωροθέτησης λιμένων, περιλαμβάνονται οικολογικές επιπτώσεις με σοβαρά προβλήματα ρύπανσης ακτών και παράκτιου ή μη θαλάσσιου περιβάλλοντος. Ορισμένες απ'αυτές συνδέονται με τις επιπρόσθετες πιέσεις εξαιτίας του παροπλισμού σχεδόν 700 πλοίων στις ελληνικές ακτές, ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης των αρχών της δεκαετίας του 1980.

•**Τουρισμός:** Εξαιρετικής σημασίας για την εθνική οικονομία, ο τουριστικός τομέας χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη προσέλκυση στις ακτές της ηπειρωτικής και της νησιωτικής χώρας (90%) παρά τη γενική ύφεση των τελευταίων ετών[30] εξαιτίας της γιουγκοσλαβικής κρίσης και άλλων συγκυριών οικονομικών, κυρίως, αιτίων (Π.4.3).

Πόλοι έλξης των παράκτιων περιοχών οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι τους συνδέονται στενά με μεγάλης κλίμακας εποχικές πληθυσμιακές εισροές και τουριστική κίνηση που αντιπροσωπεύεται από αφίξεις αλλοδαπών επισκεπτών όπως οι 11.649.945 αντίστοιχοι το 1993 [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p. 7] (8.871.000 το 1991, σχεδόν 10.500.000 το 1994, και 10.712.145 το 1995) ή 49.592.246 διανυκτερεύσεις από τις οποίες οι 37.186.100 ήταν διεθνών τουριστών, κυρίως στα νησιά .

Αν και η μεγάλου μήκους συνολική ακτογραμμή παρουσιάζεται με τεράστιες τουριστικές δυνατότητες, μόνο τμηματικά λειτουργεί ως κατεξοχήν περιοχή τουριστικής υποδοχής, περιλαμβάνοντας τους ηπειρωτικούς παράκτιους ή νησιωτικούς πόλους, όπως η Κρήτη, η Ρόδος, η Κως, οι Κυκλάδες, η Κέρκυρα, η Χαλκιδική, η Αργολίδα κ.ά., που ευνοήθηκαν από την ταχεία τουριστική ανάπτυξη των τριών τελευταίων δεκαετιών.

Παρά τα τοπικά και επιμέρους προβλήματα κορεσμού και αδυναμίας αφομοίωσης επιπλέον τουρισμού εξαιτίας της αρχικά μη ικανοποιητικής υποδομής, χωροταξικής οργάνωσης και

διαχειρίσεις του φυσικού περιβάλλοντος, υπάρχει, γενικά, δυνατότητα περαιτέρω τουριστικής ανάπτυξης σ᾽αυτές ή άλλες περιοχές, της οποίας η σταδιακή πραγματοποίηση συμπίπτει με νέες κρατικές επενδύσεις αναβάθμισης των υποδομών (αεροδρόμια, μαρίνες) ή υπηρεσιών (επεξεργασίας λυμάτων, τηλεπικοινωνιών κλπ.). Εξάλλου, οι αναλογίες τουριστικής πυκνότητας 13 τουριστών/τ.χλμ. και κατάληψης 0,1 τουριστών /χλμ. της ελληνικής παράκτιας ζώνης σε σύγκριση με τις αντίστοιχες μέσες τιμές 15,6 τουρ./τ.χλμ. και 0,41 τουρ./χλμ. του συνόλου των παράκτιων περιοχών της Μεσογείου (σε συνδυασμό με την αναλογία -0,14- του τουριστικού προς τοπικό πληθυσμό) [LANGUAR R. (1995), p.7] υποδεικνύουν πως η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα παράκτιου τουριστικού κορεσμού σε σχέση με την μείζονα μεσογειακή περιφέρεια.

Το 90% των συνολικών δραστηριοτήτων τουρισμού και αναψυχής της χώρας χωροθετούνται στην παράκτια ζώνη καταλαμβάνοντας σημαντικό τμήμα της, ενώ η συγκέντρωση μαζικού τύπου τουρισμού προσελκυόμενου από τους παράκτιους φυσικούς πόρους (ήλιο, θάλασσα κλπ.) σε συνδυασμό με τους πόλους πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί το κυρίαρχο τομεακό πρότυπο στην Ελλάδα. (Π.2.3).

Οι προσπάθειες των αρμόδιων κρατικών φορέων και των επενδυτών κυρίως την τελευταία δεκαετία για αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών, επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και διεύρυνσης αλλά όχι μεταβολής του τουριστικού προϊόντος[31] συνεπάγονται νέες χωροθετήσεις δραστηριοτήτων κατά μήκος των ακτών.Η προοπτική αυτή συμπίπτει με τις προβλέψεις του **Blue Plan** [GRENON M., BATISSE M.(1989)] -ακόμη και του δυσμενέστερου σεναρίου του- για περαιτέρω άνοδο της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, παρά τις πιθανές σύντομες διακυμάνσεις.

Παράλληλα με τα οικονομικά οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης έχει σημειωθεί σε μεγάλο βαθμό σταδιακή υποτίμηση της περιβαλλοντικής ποιότητας με μεσοπρόθεσμους ή μακροπρόθεσμους κινδύνους στην τοπική και την εθνική οικονομία. Η ένταση της παράκτιας αστικοποίησης και τα ταυτόχρονα εντοπισμένα φαινόμενα παράκαμψης ρυθμίσεων ελέγχου, δόμησης και αισθητικής έχουν οδηγήσει στην αλλοίωση της αρχιτεκτονικής κλίμακας[32] και φυσιογνωμίας και του τοπικού χαρακτήρα του δομημένου περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των παραδοσιακών οικισμών και των μικρών νησιωτικών θέρετρων. Οι απαιτήσεις του τοπικού πληθυσμού για κατασκευή παραθεριστικών (δεύτερων) κατοικιών και των τοπικών ή μη επενδυτών για επεκτάσεις τουριστικών εγκαταστάσεων με τη συνεπαγόμενη αυξανόμενη υδατική ρύπανση, ηχορύπανση και όχληση έχουν συντελέσει στην υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και στην απειλή σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας, όπως π.χ. της θαλάσσιας χελώνας στη Ζάκυνθο.

Η ανάπτυξη του τουρισμού με έντονη την εποχικότητά του στην Ελλάδα έχει καταστεί συχνά αιτία λειτουργικών προβλημάτων για τους παράκτιους οικισμούς, λόγω της συσσώρευσης

πληθυσμού και τουριστικών εξυπηρετήσεων, κυκλοφοριακής συμφόρησης, αναγκαιότητας διάθεσης και επεξεργασίας υγρών και στερεών αποβλήτων κ.ά., για την επίλυση των οποίων οι τοπικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν οργανωτικές και οικονομικές αδυναμίες.

Η υψηλή πληθυσμιακή συγκέντρωση των θερινών μηνών στα νησιά υπερβαίνοντας συχνά τη φέρουσα ικανότητα των φυσικών οικοσυστημάτων και της λειτουργικής διάρθρωσης (υποδομών, υπηρεσιών κλπ.) προκαλεί συνήθως μη αναστρέψιμες συνέπειες [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.8], για την πρόληψη των οποίων είναι απαραίτητη η πρόβλεψη επιπλέον προγραμμάτων υποδομών, ενώ για την εξάλειψη του φαινομένου της απερήμωσης της.

5.4 ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας σχετίζονται με την υποβάθμιση των υδατικών πόρων, τη θαλάσσια ρύπανση, τις συγκρούσεις χρήσεων γης και υποβάθμισης συνθηκών διαβίωσης των αστικών κέντρων[33], τη διάβρωση των ακτών, την αλλοίωση των οικοτόπων, του φυσικού περιβάλλοντος και της αισθητικής του τοπίου (Π.5.14).

Η **υποβάθμιση των υδατικών πόρων** ορισμένων παράκτιων περιοχών, εντοπισμένη και σε πολλά νησιά, οφείλεται στη δυσχερή διαχείριση[34] εξαιτίας της διασποράς τους και της άνισης πληθυσμιακής κατανομής των γειτονικών περιοχών. Οι ποταμοί κατά μήκος της ελληνικής χερσονήσου -ορισμένοι από τους οποίους διασχίζουν και τμήματα όμορων χωρών- είναι συνήθως μικρού μήκους (60-300 χλμ.) και δεν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ρύπανσης σε σχέση μ΄ εκείνους άλλων ευρομεσογειακών χωρών. Όμως, η εντατική γεωργική δραστηριότητα με την παράλληλη χρήση χημικών (παρασιτοκτόνων ή λιπασμάτων) οδηγεί σε προβλήματα οργανικής μόλυνσης ή ευτροφισμού με εμφανείς συνέπειες σε υγρότοπους και δέλτα ποταμών. (Π.5.10). Εξάλλου, η ανεξέλεγκτη εκροή λυμάτων αστικής και βιομηχανικής προέλευσης (συνήθης αιτία αλμυρότητάς τους) είναι επιβλαβείς κυρίως στις περιπτώσεις υπόγειων υδάτων.

Η **θαλάσσια ρύπανση** εντοπισμένη κυρίως στους κόλπους (Σαρωνικός, Θερμαϊκός, Πατραϊκός και Παγασητικός) των μεγάλων αστικών κέντρων (Αθήνα-Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Βόλος) χαρακτηρίζεται από αρκετά υψηλά επίπεδα σε άξονες μεγάλων πληθυσμιακών συγκεντρώσεων και βιομηχανικών εγκαταστάσεων.

Τα φυσικά χαρακτηριστικά των ακτών (Π.5.5), ο μεγάλος αριθμός νησιών και πολλών σχεδόν κλειστών κόλπων, όρμων και καναλιών (σημαντικού οικολογικού και οικονομικού ενδιαφέροντος) και η ύπαρξη ασθενών ρευμάτων[35] δεν ευνοούν την ανανέωση των υδάτων επιβραδύνοντας τη διαδικασία απορρύπανσής τους. Συναφή παραδείγματα συνιστούν οι, εκτενώς μελετημένες αλλά και άμεσης προτεραιότητας αποκατάστασης της ποιότητας των υδάτων τους, παράκτιες περιοχές του Σαρωνικού (που όπως του Θερμαϊκού και του Παγασητικού αποτελούν

ημίκλειστα συστήματα με σχετικά ασθενή ρεύματα) και του κόλπου της Ελευσίνας. Προβλήματα ρύπανσης αντιμετωπίζουν επίσης ο Κορινθιακός[36], ο κόλπος της Γέρας στη Λέσβο, κ.ά. (Π.5.14).

Η διαδικασία ταχείας αστικοποίησης των παράκτιων περιοχών σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκούς υποδομής (αποχετευτικού συστήματος κλπ.) έχουν οδηγήσει σε υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου περιβάλλοντος ορισμένων, όχι πάντα μη αναστρέψιμου χαρακτήρα. Με την προγραμματισμένη άμεση κατασκευή μονάδων επεξεργασίας λυμάτων και βιολογικής απορρύπανσης σε 27 παράκτια αστικά κέντρα πληθυσμιακής τάξης άνω των 10.000 κατ. και συνολικά 4.568.000 κατ., κόστους 369.780 USD αναμένεται δραστική μείωση των επιπέδων θαλάσσιας ρύπανσης [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A.(1996), p.8]. Παρόμοιες ενέργειες έχουν ήδη προωθηθεί μέσω κοινοτικά χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων, όπως π.χ. στα πλαίσια του ENVIREG.

Οι **συγκρούσεις χρήσεων γης** και οι μεταβολές τους είναι επιβλαβείς στη χέρσο, με εμφανείς τις συνέπειές τους κυρίως στα αγροτικά οικοσυστήματα μέσω δραστικών μετασχηματισμών στα γεωργικά εδάφη και στις ελεύθερες εκτάσεις οικοτόπων ή χώρων αναψυχής. Η ταχεία αστικοποίηση των παράκτιων ζωνών[37] με την παράλληλη τάση επέκτασης δεύτερων (παραθεριστικών) κατοικιών, την έλλειψη σχεδιασμού και απαραίτητης υποδομής κατά τη διαδικασία γεωργικής, βιομηχανικής και κυρίως τουριστικής ανάπτυξης, την ανεπάρκεια στο σύστημα διάθεσης και επεξεργασίας αντίστοιχων λυμάτων, και με φαινόμενα διάβρωσης του εδάφους κ.ά. έχει οδηγήσει σε αδιέξοδα από άποψη φυσικού περιβάλλοντος ιδιαίτερα στις παρακείμενες σε κύρια αστικά κέντρα περιοχές[38].

Για τους **οικότοπους και τα παράκτια οικοσυστήματα** (όπως οι ευπαθείς αμμοθίνες) αιτίες αλλοίωσης συνιστούν: η εντατική γεωργική χρήση, η κτηνοτροφική δραστηριότητα στις δασικές ζώνες, η τουριστική ανάπτυξη, η χωρίς άρτιο σχεδιασμό και υποδομή κατασκευή δημοσίων έργων, η ανεξέλεγκτη ανοικοδόμηση αυθαιρέτων (με πιθανή την πρόκληση πυρκαγιάς - σκόπιμη ή τυχαία- σε παρακείμενες με αστικοποιημένες περιοχές εκτάσεις), η ανεπάρκεια συστήματος επεξεργασίας αστικών και βιομηχανικών λυμάτων, η παράνομη αλιεία και το κυνήγι καθώς και οι παράνομες αρχαιολογικές έρευνες, ο έλεγχος των οποίων είναι δύσκολα εφικτός λόγω της εκτεταμένης ακτογραμμής.

Η **διάβρωση των ακτών** είναι ιδιαίτερα εμφανής σε τόπους άμεσης γειτνίασης δημόσιων ή ιδιωτικών έργων με το κυρίως φυσικό σχηματισμό των ακτών, χωρίς προηγούμενες εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων (μη υποχρεωτικών στο παρελθόν), σε περιπτώσεις έμμεσων συνεπειών από την αφαίρεση της αμμώδους κάλυψης των παραλίων (κατασκευές παράκτιων διόδων κ.ά.) ή εξαιτίας της αιολικής επίδρασης, της επίδρασης των θαλάσσιων υδάτων κλπ. Σε ενδότερα τμήματα των παράκτιων περιοχών η διάβρωση του εδάφους εμφανίζεται ως συνέπεια της αποψίλωσης, των πυρκαγιών και της υπερβόσκησης στις δασικές εκτάσεις.

Η **αλλοίωση της αισθητικής του τοπίου,** συνέπεια της αστικής, τουριστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης και εξορυκτικών (λιγνίτη, βωξίτη, μάρμαρου κ.ά.) και λατομικών δραστηριοτήτων, φαινόμενο κυρίως των τελευταίων δεκαετιών, είναι άμεσης προτεραιότητας προστασίας, με έμφαση στα άνω των 40 καθορισμένα τοπία της χώρας, απ΄ τα πιο χαρακτηριστικά της ΕΕ.

Οι ακτές της Ελλάδας σε σύγκριση με άλλων ευρωπαϊκών και μεσογειακών χωρών διατηρούνται γενικά σε σχετικά ικανοποιητική κατάσταση, αν και οι ραγδαίοι ρυθμοί ανάπτυξης έχουν σε ορισμένες περιπτώσεις δύσκολα αναστρέψιμες οικολογικές συνέπειες. Αναγκαία καθίσταται η απαίτηση αναθεώρησης και συμπλήρωσης του συναφούς θεσμικού πλαισίου, των πολιτικών και των επιμέρους δράσεων για ολοκληρωμένη διαχείριση με σκοπό την περιβαλλοντική προστασία, σύμφωνη προς τις αρχές της αειφορίας.

5.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η στρατηγική γεωπολιτική θέση μεταξύ 3 ηπείρων, η ποικιλία φυσικών χαρακτηριστικών και οι υφιστάμενες κοινωνικές και οικονομικές παράμετροι της Ελλάδας συνθέτουν πλαίσιο δυνατοτήτων διαρκούς ανάπτυξης υπό την προϋπόθεση κατάλληλων κατευθύνσεων διαχείρισης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

Από την ανάλυση των παράκτιων περιοχών επισημαίνεται η ευαισθησία και ο πλούτος των φυσικών και οικολογικών στοιχείων, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρής επιφάνειας νησιών, η κύρια τυπολογία των ακτών (αμμώδεις, βραχώδεις, υγρότοποι) και η εκτεταμένη και πολυδιαμελισμένη ακτογραμμή, που με την διαμόρφωση ημίκλειστων προστατευομένων κόλπων λειτουργεί ως δυνητικός υποδοχέας πληθώρας ανθρωπογενών δραστηριοτήτων.

Σημαντικό τμήμα της παράκτιας ζώνης καταλαμβάνεται από το μεγαλύτερο μέρος χρήσεων γης και οικονομικά δυναμικών δραστηριοτήτων, των οποίων η χωροθέτηση εμφανίζεται ως σταθερή και συνειδητή επιλογή κυρίως των τελευταίων δεκαετιών, λόγω των ευνοϊκών συνθηκών που παρέχει, ενώ συνδέεται με τάσεις πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης, πυκνότητας δικτύου μεταφορικής υποδομής, αλλά και μη αναστρέψιμες οικολογικές αλλοιώσεις.

Αντιπροσωπεύοντας τον πιο σημαντικό φυσικό και πλουτοπαραγωγικό εθνικό πόρο της χώρας, οι ελληνικές ακτές αν και γενικά σε ικανοποιητική κατάσταση συγκριτικά με τα διεθνή δεδομένα, απαιτούν σωστή αξιοποίηση από τους αρμόδιους φορείς, με προσεγγίσεις αποκατάστασης της οικολογικής ισορροπίας και αναβάθμισης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

[1] Η Ελλάδα αντιπροσωπεύει τη 14η σε έκταση χώρα από τις 49 της Ευρώπης μετά τις συνοριακές μεταβολές 1990-93 (καταλαμβάνοντας το 1,36 % της επιφάνειας) και την 7η της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15 (με κάλυψη 4,8% του κοινοτικού εδάφους).

[2] Σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα της Υπηρεσίας Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά το πρώτο τρίμηνο του 1996 η Ελλάδα είχε πληθυσμό 10,4 εκατ. Συνιστά τη 2η σε πληθυσμό από τις χώρες της Βαλκανικής και την 7η από τις 15 της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ από άποψη πληθυσμιακής πυκνότητας κατέχει την 11η θέση [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1996)].

[3] Μόνο το 38,7% του εδάφους της βρίσκεται σε υψόμετρο 0-200 μ., ενώ το 61% μεταξύ 200-2.000 μ. και το 0,2% σε 2.000-2.917 μ. (Όλυμπος) [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ.18 Α΄, σ. 124].

[4] Η πλειονότητα των ποταμών που διαρρέουν την ελληνική χερσόνησο χαρακτηρίζονται από σχετικά μικρό μήκος (30-100 χλμ.) και χαμηλά επίπεδα ρύπανσης. Οι σημαντικότεροι -ορισμένοι από τους οποίους διασχίζουν τμήματα γειτονικών χωρών- ανήκουν στη Β.Ελλάδα, περίπου 10 κατέστησαν αντικείμενο μελέτης, ενώ οι οικότοποί τους είναι μεγάλης οικολογικής αξίας. Ορισμένοι απ΄αυτούς (Αχελώος, Λούρος, Αλφειός και Θύαμις ή Καλαμάς) εκβάλουν στο Ιόνιο Πέλαγος, αλλά οι περισσότεροι (μεταξύ των οποίων ο Έβρος, ο Νέστος, ο Στρυμώνας, ο Αξιός, ο Αλιάκμονας και ο Πηνειός) στο Αιγαίο.

[5] Όπως αναφέρεται ενδεικτικά στο EUROSTAT [(1996), σ.σ. 2-3], η θερμοκρασία κυμαίνεται από μέση χειμερινή 5,4-14,7 °C έως μέση θερινή 18,3-23,2 °C.

[6] Στις Κυκλάδες η κατώτερη χειμερινή θερμοκρασία δεν υποβιβάζεται σχεδόν ποτέ υπό το 0 °C, ενώ στη Β. Ελλάδα έχουν σημειωθεί ελάχιστα της τάξης των -20 °C. Διαφοροποιήσεις παρατηρούνται επίσης μεταξύ ανατολικών και δυτικών ακτών αφού οι πρώτες είναι εκτεθειμένες στους βόρειους ανέμους ενώ οι δεύτερες προστατεύονται από τους ορεινούς όγκους της Πίνδου και επιπλέον δέχονται την επίδραση των νότιων θερμών και υγρών αέριων μαζών της Μεσογείου [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18 Α΄, σ.σ. 139-140].

[7] Σύμφωνα με το EUROSTAT [(1996), σ.σ. 2-3], η ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται μεταξύ 197-730 mm.

[8] Οι πολύ μεγαλύτερης έκτασης Γαλλία, Γερμανία και Αγγλία διαθέτουν αντίστοιχα μόνο 3.500, 3.200, και 2.500 είδη [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ.141].

[9] Η πληθώρα των ελληνικών νησιών σχετίζεται με τη γεωγραφική απομόνωση πολλών ειδών ενδημικής χλωρίδας, τα οποία αναγκάστηκαν να προσαρμοστούν στο συγκεκριμένο περιβάλλον λόγω μειωμένης δυνατότητας εξάπλωσης σε μεγαλύτερη επιφάνεια . Η Κρήτη με 139 ενδημικά είδη είναι το πλουσιότερο σ' ενδημική χλωρίδα τμήμα της χώρας, σε αντίθεση με τα νησιά των Κυκλάδων όπου τα ενδημικά είδη περιορίζονται σε 58 [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ.18 Α΄, σ. 142].

[10] Παράδειγμα περιοχής με έλλειψη ανθρωπογενών παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον αποτελεί το Αγ. Όρος, που χαρακτηρίζεται από πλούσια βλάστηση και περιλαμβάνει 38 είδη ενδημικής χλωρίδας [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ. 142].

[11] Δηλαδή η γενική μορφή της βλάστησης και οι οικολογικές σχέσεις των ειδών [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ 1994), τ. 18 Α΄, σ.142].

[12] Το σχετικά χαμηλό κόστος εργασίας, μεταξύ άλλων, αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο εισροής ξένων επενδύσεων κεφαλαίου [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.27].

[13] Η σχεδόν μηδενική διαφορά του λόγου ακαθάριστων επενδύσεων προς ΑΕΠ μεταξύ της Ελλάδας και των κοινοτικών χωρών της περιόδου 1961-1973 εμφανίστηκε αργότερα επικίνδυνα και διαρκώς

αυξανόμενη σε βάρος της Ελλάδας, με αποτέλεσμα το 1990 να έχει υπερβεί τις εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

[14] Η διόγκωση του δημόσιου χρέους προέκυψε κυρίως από δανεισμούς που κάλυπταν συνήθως άμεσες καταναλωτικές ανάγκες και σπανιότερα επενδυτικούς στόχους [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18 Α΄, σ. 158].

[15] Στην εικοσαετία 1953-73 μετανάστευσαν από την Ελλάδα 1.500.000 άτομα, δηλαδή το 1/6 σχεδόν του συνολικού πληθυσμού, που αντιστοιχούσε στο 1/3 του ενεργού πληθυσμού και μάλιστα, από άποψη ηλικίας, του πιο παραγωγικού [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), σ. 215].

[16] Ο Όλυμπος βρίσκεται σε απόσταση 18 χλμ., ο Ταϋγετος της νότιας Πελοποννήσου 12 χλμ. και ο Άθως μόλις 5 χλμ. από τη θάλασσα.

[17] Από τη σύγκριση της έκτασής της (132.000 τ.χλμ.) με το μήκος της ακτογραμμής (15.021 χλμ., το 40% της οποίας ανήκει στα νησιά), προκύπτει πως σε κάθε τ.μ. επιφάνειας αντιστοιχούν 113 μ. ακτής (δηλαδή ''πρόσωπο'' στη θάλασσα), όταν ο παγκόσμιος μέσος όρος είναι μόλις 4,5 μ. Οι ακτές της χώρας, επομένως, αντιπροσωπεύουν τον πιο σημαντικό φυσικό και πλουτοπαραγωγικό εθνικό πόρο, ο οποίος, όμως, δεν έχει αξιοποιηθεί και προστατευθεί κατάλληλα από τους αρμόδιους φορείς [ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η., κ.ά. (1994), κεφ. 3.1].

[18] Εξαιρετικά σπάνιο φαινόμενο σ΄ ευρωπαϊκό επίπεδο αντιπροσωπεύει η παρουσία πλήθους διαφορετικών αλληλοσυνδεόμενων οικοσυστημάτων σε μικρή απόσταση μεταξύ τους στη βορειοανατολική Ελλάδα . Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζει η ζώνη υγροτόπων που εκτείνεται από την περιοχή της εκβολής του Νέστου με λιμνοθάλασσες, αλμυρά έλη και λίμνες γλυκών υδάτων, σε 100 χλμ. ακτογραμμής του Αιγαίου [ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, σ. 80].

[19] Εκεί λειτουργούν τα προγράμματα '' Νέστωρ'' και ''Λαέρτης'' υποστηριζόμενα από ελληνικούς επιστημονικούς ή δημόσιους φορείς και τον ΟΟΣΑ, με σκοπό την ανίχνευση και μεταφορά πληροφοριών περί θαλάσσιας φύσης, βιολογίας, αντοχής υλικών κ.ά.

[20] Η Σταμφάνη και η Αρπίνα (το πρώτο και το δεύτερο σε μέγεθος, νησιά του συμπλέγματος των Στροφάδων νότια της Ζακύνθου) σημαντικοί βιότοποι, σταθμοί και περάσματα για τη μεταναστευτική πτηνοπανίδα (146 είδη που συνιστούν το 36% των ειδών της Ελλάδας) αντιπροσωπεύουν το πρώτο χερσαίο τμήμα που αυτή συναντά επιστρέφοντας από την Αφρική.

[21] Στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου εντοπίζονται μέγιστα βάθη, όπως τα ακόλουθα:
-Τάφρος Καρπάθου: Υποθαλάσσια τάφρος που αποτελεί το ανατολικό τμήμα της Τάφρου της Κρήτης και εκτείνεται προς τα ΝΔ από το βόρειο άκρο της νήσου Καρπάθου προς το άκρο Σίδερο της Κρήτης, και στη συνέχεια προς τα δυτικά μεταξύ των νήσων Κρήτης και Θήρας. Το μέγιστο βάθος (2532 μ.) εντοπίζεται σε απόσταση 13 μιλ. βόρεια της νήσου Κάσου. Επίσης, μέγιστο βάθος (3.048 μ.) σε απόσταση 40 μιλ. ΝΑ του άκρου Σίδερου της Κρήτης.
-Τάφρος Β. Αιγαίου: Είναι το βαθύτερο σημείο (1.950 μ.) του Β. Αιγαίου, το οποίο εκτείνεται μεταξύ Χαλκιδικής και Β. Σποράδων σε απόσταση 4 μιλ. ΒΑ του άκρου Γουρούνι της νήσου Σκοπέλου.
-Λεκάνη Ρόδου: Υποθαλάσσια λεκάνη Α-ΝΑ της νήσου Ρόδου, με μέγιστο βάθος (4.452 μ.) σε απόσταση 49 μιλ. περίπου, του νότιου άκρου (Πράσσου) της νήσου Ρόδου [ΕΣΥΕ (1996 α), σ. 30].

[22] Αρμόδιο για την αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων των υγροτόπων είναι το **ΕΚΒΥ,** που λειτουργεί στη Θεσσαλονίκη από το 1991.Η επιλογή του τόπου χωροθέτησης του προφανώς συνδέεται με τον εντοπισμό της πλειονότητας των κυριότερων υγρότοπων στη Β. Ελλάδα.

[23] Σ' αυτούς περιλαμβάνονται: ο Αλιάκμονας με μήκος ροής 314 χλμ. στο Θερμαϊκό, ο Έβρος (επί ελληνικού εδάφους) 258 χλμ. στο Αιγαίο, ο Πηνειός (Θεσσαλίας) 257 χλμ. στο Θερμαϊκό, ο Αχελώος 255 χλμ. στο Ιόνιο, ο Νέστος (επί ελληνικού εδάφους) 143 χλμ. στο Αιγαίο, ο Άραχθος 115 χλμ. στον Αμβρακικό, ο Καλαμάς 115 χλμ. στο Ιόνιο, ο Εύηνος 113 χλμ. στον κόλπο της Πάτρας κ.ά.

[24] Το γεγονός της συγκέντρωσης του 57% περίπου του συνολικού πληθυσμού στην παράκτια ζώνη όπως ισχύει σύμφωνα με την πληθυσμιακή εκτίμηση του 1995 έχει διαπιστωθεί ήδη από τις προηγούμενες δεκαετίες, σύμφωνα με τις απογραφές του 1971 (8.768.641 κατ.) και 1981 (9.706.687 κατ.).

[25] Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Επιτροπής για το πρώτο εξάμηνο του 1996. Κατά τους COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. [(1996), p.4] η αντίστοιχη τιμή είναι 75 κατ./τ.χλμ.(1991).

[26] Η μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας περιλαμβάνει 56 Δήμους.

[27] Μεγαλύτερο λιμάνι της Ανατολικής Μεσογείου ο Πειραιάς αντιπροσωπεύει εστιακό σημείο στην οικονομική αναβάθμιση της χώρας με κυρίαρχη θέση στον χωροταξικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό. Όσον αφορά στην κατανομή πληθυσμού στην Νομαρχία Πειραιά υποστηρίζεται [ΛΕΙΒΑΔΑΡΟΣ ΡΟΥΣ. (1997), σ.43] ότι σε έκταση 710 τ.χλμ. συγκεντρώνει πληθυσμό 524.000 κατ. όπου στο αστικό τμήμα αναλογεί έκταση 50,3 τ.χλμ., πληθυσμός 456.000 κατ. και πυκνότητα 9.463 κατ./τ.χλμ. και στο αγροτικό τμήμα έκταση 659,7 τ.χλμ., πληθυσμός 47.954 κατ. και πυκνότητα 73 κατ./τ.χλμ.

[28] Με την συμβολή του μεγάλου πληθυσμιακού δυναμικού της Θεσσαλονίκης, ο ομώνυμος νόμος είναι δεύτερος πληθυσμιακό με πρώτο τον Ν. Αττικής που διαθέτει 3.5 φορές περισσότερο πληθυσμό.

[29] Στο Ν. Κυκλάδων -πιο αραιοκατοικημένο νομό του Αιγαίου το 1981- το 22,23% του πληθυσμού συγκεντρώνεται στη Σύρο που αντιπροσωπεύει το 3,22 % της συνολικής έκτασης του με πυκνότητα 237 κατ./τ.χλμ. δηλαδή λίγο μικρότερη από εκείνη της Θεσσαλονίκης, αλλά μεγαλύτερη της Κέρκυρας και της Ρόδου. Στα 5 (Σύρος, Νάξος, Άνδρος, Τήνος και Πάρος) από τα 34 κατοικημένα νησιά του νομού συγκεντρώνεται το 80% περίπου του συνολικού πληθυσμού του [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ.18Α΄, σ. 133 και σ.284].

[30] Το 1995 η Ελλάδα παρουσίασε μείωση κατά 5,2% στην εξέλιξη της τουριστικής κίνησης συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, ενώ είχε προβλεφθεί επιπλέον μείωση σε ποσοστό κάτω του 10% για το 1996.

[31] Η χώρα αναφορικά με την τουριστική υποδομή διαθέτει συνολικά (1994) 7.064 ξενοδοχειακές και συναφείς μονάδες με 508.000 κλίνες με αντιστοιχία 54.000.000 διανυκτερεύσεων από τις οποίες το 76% από μη κατοίκους της χώρας [EUROSTAT (1996), σ.σ. 24-25].

[32] Η Ελλάδα δεν χαρακτηρίζεται από τουριστικές εγκαταστάσεις μεγάλης κλίμακας σε συγκεκριμένες εκτάσεις όπως συμβαίνει σε άλλους τουριστικούς προορισμούς στη Μεσόγειο.

[33] Αναφορικά με τις ανθρωπογενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον σε επίπεδο χώρας, ενδεικτικά, ισχύει:
-εκπομπή κατά κεφαλή: 7,5 t CO_2 από ορυκτά καύσιμα (1994), 32,8 Kg NO_2 από όλες τις πηγές (1992),
-αστικά απόβλητα (1992):΄310 Kg/κατ.,
-ανακύκλωση γυαλιού (1993): κατά 20%,
ενώ σε άνω του 10% του συνδεδεμένου με αποχετευτικό δίκτυο πληθυσμού αντιστοιχούν μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων [EUROSTAT (1996), σ.σ. 2-3]. Γενικά στις 15 χώρες μέλη της ΕΕ την περίοδο 1990-94 οι εκπομπές του CO_2 μειώθηκαν κατά μέσο όρο 2,7% ενώ την ίδια περίοδο στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 6,7% όπως προκύπτει από τα επίσημα στοιχεία του Στατιστικού Γραφείου της ΕΕ EUROSTAT [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997 β), σ. 47].

[34] Η αναζήτηση, παρουσίαση και ανάλυση των προβλημάτων της χώρας στο ευαίσθητο τομέα της Διαχείρισης Υδατικών Πόρων, η μεταφορά της διεθνούς εμπειρίας σε αντίστοιχα θέματα, η δημοσιοποίηση του αναπτυσσόμενου σήμερα σε διοικητικό, επειχηριασιακό και επιστημονικό επίπεδο προβληματισμού, καθώς και η αναζήτηση λύσεων και συγκλίσεων για την αντιμετώπιση των συσσωρευμένων προβλημάτων λόγω της μακροχρόνιας απουσίας πολιτικής στον τομέα διαχείρισης των υδατικών πόρων αποτέλεσαν τους στόχους Συνεδρίου με θέμα: **"Διαχείριση Υδατικών Πόρων"** που πραγματοποιήθηκε στη Λάρισα 13-16.11.1996 με οργανωτή φορέα το ΤΕΕ. Η διεξαγωγή του αποσκοπούσε σε συμβολή στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, σε θέματα υδατικών πόρων

αρμοδίων και κοινού, του οποίου η υποστήριξη θεωρείται απαραίτητη στην υλοποίηση πολιτικών και προώθηση στρατηγικών [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996 δ)].
Εξάλλου το 3ο Εθνικό Συνέδριο με θέμα " **Διαχείριση υδατικών πόρων σε νησιωτικές και παράκτιες περιοχές**" που πραγματοποιήθηκε στην Ερμούπολη Σύρου 29-31.05.1997 από την **Ελληνική Επιτροπή Διαχείρισης Υδατικών Πόρων (ΕΕΔΥΠ)** και την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κυκλάδων υπό την αιγίδα του Υπ. Αιγαίου σε συνεργασία με το ΕΜΠ, το Α+ΠΘ και το Πανεπιστήμιο Αιγαίου περιλάμβανε μεταξύ άλλων τις ακόλουθες θεματικές ενότητες:
-έργα προστασίας παράκτιων περιοχών
-χωροταξικός σχεδιασμός,
-χρήσεις γης και υδατικοί πόροι,
-τουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη,
-υγροβιότοποι και ζώνες προστασίας,
-ολοκληρωμένα συστήματα στρατηγικής και επιχειρησιακής διαχείρισης υδατικών πόρων κ.ά.
Σκοπό του συνεδρίου αποτέλεσε ο εντοπισμός και η ανάλυση των προβλημάτων ανισοκατανομής των διαθέσιμων υδατικών πόρων και της απρογραμμάτιστης εξέλιξης και έντασης των υδατικών απαιτήσεων στα νησιά και οι προτάσεις διεξόδων για το μέλλον μέσω ολοκληρωμένης προσέγγισης για κάθε αυτόνομη γεωγραφική ενότητα [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997 α), σ.81].

[35] Τα παλιρροιακά ρεύματα στις Ελληνικές θάλασσες είναι ασθενή και με μικρό ύψος (30-50 cm το μέγιστο), ενώ τα ΝΑ ρεύματα κυρίως τη χειμερινή περίοδο προκαλούν αξιόλογα ύψη κυμάτων. Τα επιφανειακά ρεύματα έχουν κατεύθυνση προς βορρά στο Αιγαίο και Ιόνιο και προς νότο στο Δυτικό Αιγαίο όπως ισχύει γενικά στην Μεσόγειο, ενώ τα εποχικά πρότυπα παρουσιάζουν παρεκκλίσεις.

[36] Το πλάτος του Κορινθιακού κυμαίνεται από ένα μίλι στο στενό Ρίο-Αντίρριο έως 20 μίλια στην περιοχή του κόλπου της Ιτέας, ενώ το βάθος του στον κεντρικό άξονα προσεγγίζει τα 450 μ. [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ. 134].

[37] Στο Β΄ Συνέδριο ΤΕΕ - Δήμου Αθηναίων **"Ένα όραμα για την Αθήνα - η συνέχεια - ο καταστατικός χάρτης"** που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα 18-21.11.1996 αναζητήθηκαν μεταξύ άλλων τα αιτία του αστικού παράκτιου μετώπου της Αθήνας και οι δυνατότητες κατάρτισης και υλοποίησης κατάλληλης πολιτικής και πρακτικών για την αποκατάσταση και αναβάθμιση του μέσω του ολοκληρωμένου σχεδιασμού και της διαχείρισης (ιδιαίτερα στην ανακοίνωση της Ευαγγελίδου Μ. "το αστικό παράκτιο μέτωπο της Αθήνας. Σε αναζήτηση μιας πολιτικής για το σχεδιασμό και την διαχείριση του").

[38] Οι συνέπειες της άναρχης τουριστικής ανάπτυξης και οι προοπτικές των εναλλακτικών τύπων τουρισμού ιδιαίτερα σε περιβαλλοντικά ευπαθείς περιοχές της Β. Ελλάδας αποτέλεσαν την κύρια θεματολογία του Συνεδρίου **"Περιβαλλοντικός-Οικολογικός Τουρισμός στην Αν. Μακεδονία και Θράκη"** που πραγματοποιήθηκε στην Ξάνθη 29-30.05.1996 με οργανωτή φορέα το Ελληνοβρετανικό Εμπορικό Επιμελητήριο.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

6.1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

6.1.1 ΜΕΣΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ

Με την πλειονότητα των εφαρμοσμένων πολιτικών διαχείρισης και περιβάλλοντος και των αντίστοιχων μέσων τους να στοχεύουν στον έλεγχο της ανάπτυξης και των χρήσεων γης, στη ρύθμιση και υλοποίηση προτύπων δόμησης και στην ανάλογη ενθάρρυνση ορισμένων ή αποθάρρυνση άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων, η παράκτια ζώνη στερείται αποκλειστικών πολιτικών και μέσων διαχείρισης και θεσμικά διασφαλισμένου συντονισμού μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και χωροταξικού σχεδιασμού, με έμφαση στην περιβαλλοντική προστασία.

Η δυσανάλογη συγκέντρωση οργάνων λήψης αποφάσεων στους κεντρικούς φορείς, οι ανεπάρκειες εμπειρίας και οργάνωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι δυσκολίες επίτευξης οριζόντιου *(πολυτομεακού)* και κάθετου *(εθνικού, περιφερειακού, τοπικού)* [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.11], συντονισμού πολιτικών αποτέλεσαν αιτίες αδυναμίας άρτιου σχεδιασμού παράκτιων περιοχών στο σύνολό τους, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την ανυπαρξία πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση αυτή, κυρίως στη δεκαετία του 1980.

Στην Έκθεση του **Εθνικού Σχεδίου Χωροταξίας** που παρουσιάστηκε στις αρχές της ίδιας δεκαετίας ειδική ενότητα αφορούσε στα προβλήματα των παράκτιων περιοχών εστιάζοντας στις ιδιαίτερες απαιτήσεις αντιμετώπισης και επίλυσής τους.

Μεταξύ 1980-82 λειτούργησε κυρίως σε κεντρικό διοικητικό επίπεδο το βραχύβιο **Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών,** ειδικό πρόγραμμα της Γραμματείας του **Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος (ΕΣΧΠ),** μετά από απόφαση του τότε Υπουργείου Συντονισμού λόγω των απαιτήσεων ανάπτυξης της παράκτιας ζώνης και της περιβαλλοντικής προστασίας της. Το 1983 οι Εκθέσεις για το σχεδιασμό κάθε νομού περιείχαν ειδικές θεματικές ενότητες για τα προβλήματα των παράκτιων περιοχών.

Το **Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών,** που η ανάπτυξη και η εφαρμογή του είχαν ανατεθεί σε ειδικής σύνθεσης επιστημονικές ομάδες (σε τομείς περιφερειακής ανάπτυξης, χωροταξίας, πολεοδομίας, δικαίου, οικολογίας, ιχθυολογίας, δασονομίας, αγρονομίας, ωκεανογραφίας, ιχθυοκαλλιέργειας, γεωργίας, τοπογραφίας, αρχιτεκτονικής

κ.ά.) [ECONOMIDOU E. (1994), p.21], μέσω της στενής συνεργασίας και του συντονισμού φορέων ή οργάνων αρμόδιων σε θέματα ακτών, εστίαζε στα περιφερειακού επιπέδου προβλήματα με τη συμβολή των Περιφερειακών Επιτροπών (Κρήτης, Ηπείρου κ.ά.).

Αντικείμενα του Εθνικού Προγράμματος Διαχείρισης Ακτών αποτέλεσαν [MINISTRY OF THE COORDINATION, SECRETARIAT OF THE NATIONAL COUNCIL FOR LAND PLANNING AND THE ENVIRONMENT (1981), p.148 and Annex A, B, C] η ολοκληρωμένη προσέγγιση διαχείρισης και προστασίας των παράκτιων ζωνών, η αποδοτικότερη λήψη αποφάσεων με τη συνεκτίμηση προτάσεων του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα όσον αφορά στις ανταγωνιστικές απαιτήσεις χρήσεων γης, η αποτελεσματική προστασία και διατήρηση του παράκτιου φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ο συντονισμός συναφών δράσεων του δημόσιου τομέα σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό, τοπικό), ανά κλάδο, η επιμόρφωση του κοινού για τη σημασία των παράκτιων πόρων και η ενεργός συμμετοχή του πληθυσμού σε θέματα πραστασίας και διαχείρισης [CAMHIS M., COCCOSSIS H. (1982b), p.p. 131-137]. Κατά τη διάρκεια της διετούς λειτουργίας του, ουσιαστικής σημασίας ήταν η παράλληλη εκπόνηση μεγάλου αριθμού μελετών για παράκτιους υγρότοπους, του Οδηγού Εθνικής Πολιτικής κ.ά.

Ακολούθησε η πραγματοποίηση μακροχρόνιων προσπαθειών για την υιοθέτηση κύριων σημείων της πολιτικής παράκτιας διαχείρισης με ελάχιστες προληπτικές ρυθμίσεις για το άμεσα προστατευόμενο τμήμα της ακτής (30 μ. για την Ελλάδα), ή μέσω πρόσφατων χωροταξικών μελετών (συνήθως υπό εκπόνηση) του **ENVIREG** (που έχει χρηματοδοτήσει περιβαλλοντικές επενδύσεις για δίκτυα ύδρευσης - αποχέτευσης, ατμοσφαιρικής ρύπανσης και διαχείρισης απορριμάτων) για παράκτιες περιοχές ή νησιά.

Παράλληλα, επιχειρήθηκε η προσαρμογή τομεακών πολιτικών σε περιβαλλοντικά ζητήματα με σκοπό τη σύνδεση κοινωνικοοικονομικού προγραμματισμού και χωροταξίας, αλλά και η ελεγχόμενη και εντός πλαισίων περιβαλλοντικής διατήρησης ανάπτυξη του τουρισμού κατά μήκος της παράκτιας ζώνης, της οποίας αντιπροσωπεύει την πιο χαρακτηριστική λειτουργική χρήση γης και την πιο αποδοτική, οικονομικά, δραστηριότητα.

Η πρόσφατη εισαγωγή στο σύστημα παράκτιας διαχείρισης του (μη εφαρμοσμένου ακόμη) θεσμού των **Περιοχών Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ),** δηλαδή περιοχών (όπως προβλέπει ο Αναπτυξιακός Νόμος στο άρθ. 1 παρ. 2β) διακεκριμένης τουριστικής υποδομής με υψηλή ή χαμηλή ζήτηση στοχεύει στον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης και στην αναβάθμιση των αντίστοιχων παροχών, λόγω του αναβαθμισμένου επιπέδου προδιαγραφών και της δυνατότητας κάλυψης υψηλών απαιτήσεων υπηρεσιών. Η υλοποίηση της σχεδιαζόμενης ΠΟΤΑ για την περιοχή της Πυλίας του Ν. Μεσσηνίας, θεωρείται από το ΤΕΕ και τους τοπικούς φορείς απαραίτητη για την αξιοποίηση των

επενδυτικών δυνατοτήτων του νομού, δεδομένων των αναπτυξιακών αξόνων της γεωργίας και του τουρισμού [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997ε), σ.10].

Η αξιολόγηση των τουριστικών δυνατοτήτων και ορίων και ο καθορισμός των ΠΟΤΑ με κοινωνικοοικονομικά κριτήρια και όχι μέσω της μελέτης της φέρουσας ικανότητας του συγκεκριμένου φυσικού οικοσυστήματος και των ενδεχόμενων τοπικών οικολογικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων, και ο περιορισμός της αναβάθμισης της ποιότητας υπηρεσιών στην κατασκευή ξενοδοχειακών συγκροτημάτων παροχών κατηγορίας Α΄ στερημένης από ευρύτερες και μακροπρόθεσμες κοινωνικές και περιβαλλοντικές προοπτικές οδηγεί σε παραλληλισμό του θεσμού με το εκτιμώμενο ως ήδη προβληματικό πρότυπο των **ΒΙ.ΠΕ.** [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.61]. Επιπλέον μειονέκτημά του αποτελεί η αποσπασματική κατεύθυνση χωροθέτησής τους και η όχι απαραίτητα συνεξαρτώμενη ένταξή τους στο συνολικό σύστημα κάθε μορφής χωροταξικού σχεδιασμού.

Οι χρηματοδοτούμενες από τα ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΜΟΠ, ENVIREG) **Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες (ΕΧΜ),** αντιπροσωπεύοντας από το 1988 το μόνο τύπο συστηματικής λειτουργίας χωροταξικού σχεδιασμού, αναφέρονται σε περιορισμένες περιοχές μελέτης, συνήθως μικρά νησιά και παράκτιες περιοχές με εντατικές πιέσεις χρήσεων γης λόγω μετασχηματισμού από απολύτως φυσικές ή ήπια γεωργικές εκτάσεις σε τουριστικά αναπτυσσόμενες με αυθαίρετες, συνήθως, αναπτύξεις παραθεριστικών κατοικιών σε περιοχές μεγάλης κατάτμησης ιδιοκτησιών, με πυκνή δόμηση στις εκτός σχεδίου αλλά κατά μήκος οδικών αξόνων εκτάσεις, με πυκνοδομημένα τμήματα εντός σχεδίου, που χαρακτηρίζονται από υδρολογικά και γεωλογικά προβλήματα [ΓΕΤΙΜΗΣ Π. κ.ά. (1995), σ. 20] κλπ. Απώτερος στόχος του θεσμού είναι ο καθορισμός χρήσεων γης και των συνθηκών ανοικοδόμησης όλων των μη περιλαμβανόμενων στα υφιστάμενα σχέδια περιοχών. Οι ΕΧΜ συμμετέχουν στη συνολική επιχείρηση ρύθμισης του ελληνικού χώρου, στην οποία περιλαμβάνονται οι προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης σε επίπεδο νομού το 1984 και της Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ) [ΥΠΕΘΟ / ENVIREG (1992)].

Μοναδικό μηχανισμό του θεσμού για την επίτευξη αυτού του στόχου αποτελούν (μέσω του Ν. 1337/83) οι **Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ),** το πιο διαδεδομένο μέσο σχεδιασμού αν και με περιορισμένο, στη ρύθμιση της οικιστικής ανάπτυξης και στην πρόβλεψη της αντιμετώπισης της μελλοντικής επέκτασής της, ρόλο στην ολοκληρωμένη διαχείριση παράκτιων περιοχών. Αντίθετα, ανεπάρκειές τους εντοπίζονται στην έλλειψη ευρύτερου πλαίσιου σχεδιασμού σε περιφερειακή κλίμακα για την πρόβλεψη κατευθύνσεων για το ρόλο και τη χωροταξική κατανομή των δραστηριοτήτων, και ικανοποιητικής προσέγγισης σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης κυρίως παράκτιων περιοχών.

Η υποδεικνυόμενη απ' αυτό το είδος σχεδιασμού περιοριστική φύση των οικιστικών συνθηκών για το σύνολο των εκτός σχεδίου εκτάσεων εναντιώνεται στα συμφέροντα των ιδιοκτητών για δυνατότητα ανοικοδόμησης στο μέγιστο βαθμό, με αποτέλεσμα η πρακτική των ΖΟΕ και επομένως οι προτάσεις των ΕΧΜ να αντιμετωπίζουν έντονες κοινωνικές πιέσεις κατά την εφαρμογή τους.

Ο **Περιβαλλοντικός Νόμος 1650/86** δυνητικό μέσο χωροταξικού σχεδιασμού σε περιοχές ιδιαίτερων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών και αλληλεπιδράσεων φυσικών πόρων (αέρας, θάλασσα, χέρσος) όπως η παράκτια ζώνη, προβλέπει την καταγραφή περιοχών προστασίας και διαχείρισης (εθνικών πάρκων, θαλάσσιων πάρκων, αισθητικών τοπίων, περιοχών εξέχουσας οικολογικής σημασίας ή περιοχών ανάπτυξης ή παραγωγικών δραστηριοτήτων), επιβάλλει την εφαρμογή περιορισμών για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντός της ζώνης προστασίας και της περιβάλλουσας ζώνης για την εφαρμογή ελέγχου χρήσεων γης, ενώ απαιτεί εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε δημόσια ή ιδιωτικά έργα και δραστηριότητες, εναρμονίζοντας έτσι την ελληνική νομοθεσία με το κοινοτικό δίκαιο. Στο Νόμο περιλαμβάνονται και μηχανισμοί οικονομικής φύσης όπως ανταλλαγές εκτάσεων, αποζημιώσεις, μεταφορά ΣΔ, απαλλοτροιώσεις, καθώς και άλλοι όπως: απαγόρευση ή αναστολή κάθε οικοδομικής δραστηριότητας κατά τη φάση σχεδιασμού πλήρως ή μερικώς πραστατευόμενων περιοχών, οι περισσότεροι από τους οποίους εξαιτίας της μη υπογραφής ακόμη των αντίστοιχων Π.Δ. παραμένουν μη ενεργοί ή εκτελεστοί.

Άλλο μέσο μπορεί να αποτελέσει ο διοικητικός μηχανισμός **Χωροταξικής Κατανομής**, μεμονωμένων τουριστικών και βιομηχανικών εγκαταστάσεων, που θεωρείται διαδικασία αναθεώρησης για αποδοχή προτεινόμενου προγράμματος πριν τη φάση έγκρισης για υποστήριξη από τους αντίστοιχους νόμους κινήτρων [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p. 13] κ.ά.

Γενικά, για τη διαχείριση των παράκτιων ζωνών όσον αφορά στην τουριστική ανάπτυξη, τα κρατικά μέτρα και προγράμματα που έχουν προωθηθεί μέχρι σήμερα είναι [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, τ.7 (1996), σ.5] :

- Εκπόνηση Εθνικού Οικονομικού Χωροταξικού Σχεδίου για τον Τουρισμό (από το ΚΕΠΕ με ανάθεση του ΕΟΤ), που περιλαμβάνει σημεία για τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος με μορφές φιλικές προς το περιβάλλον.
- Ανάθεση μελετών με θέμα: "Χωροταξική κατανομή και προοπτικές ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού στην Ελλάδα", και "Έρευνα για την ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού" στα πλαίσια του λειτουργικού προγράμματος "άξονας 4" του 1ου ΚΠΣ.
- Προώθηση μέσω του 2ου ΚΠΣ μέτρου 1.2 (Επιχειρησιακό πρόγραμμα τουρισμού - πολιτισμού, υποπρόγραμμα τουρισμού) εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

- Ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού σε περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας INTEREG II.

Όσον αφορά ιδιαίτερα στη ρύθμιση της παράκτιας αστικής ανάπτυξης η μέχρι σήμερα εμπειρία έχει αποκαλύψει τα ακόλουθα σημεία εστιασμού προς επίλυση [COCCOSIS H., MEXA A. (1996), p.11]:

- τη μικρή κάλυψη (2%) μέσω των σχεδίων χρήσεων γης του συνόλου των εξωαστικών περιοχών
- τις αδυναμίες του ρυθμιστικού πλαισίου για τις εκτός υφισταμένων σχεδίων περιοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από:
  - υψηλούς ΣΔ για ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες, κυρίως τουριστικές και βιομηχανικές,
  - κλήρους μικρού μεγέθους,
  - την ανάπτυξη δραστηριοτήτων (κυρίως τουριστικών) χωρίς προηγούμενη εξασφάλιση της διατήρησης των γεωργικών εδαφών υψηλής παραγωγικότητας ή υγρότοπων κ.ά.,
- παράνομη διαίρεση ιδιοκτησιών εκτός σχεδίου,
- έλλειψη κατάλληλων μηχανισμών για την εφαρμογή της πολιτικής γης, κτηματολογίου, συστήματος κωδικοποίησης[1] και ταξινόμησης χρήσεων γης, χωροταξικών σχεδίων και αναπτυξιακών προγραμμάτων με την παράλληλη ανεπάρκεια εφαρμογής τους.

Στις ενέργειες προστασίας και μερικής διαχείρισης των παράκτιων ζωνών περιλαμβάνεται το **Πρόγραμμα Παρακολούθησης Ποιότητας Νερών Κολύμβησης** στις ακτές της Ελλάδας υπό το ΥΠΕΧΩΔΕ σε συνεργασία και με άλλους φορείς. Επεκτείνεται ανά έτος (μεταξύ Μαΐου και Οκτωβρίου) σε περισσότερες παραλίες λόγω της αυξανόμενης συμμετοχής Δήμων και Κοινοτήτων σε αυτό και της ευρείας δημοσιοποίησής του. Κατά το 1996 πραγματοποιήθηκαν 22.833 δειγματοληψίες σε 1.693 σημεία που ανήκουν σε 1.258 ακτές 600 Δήμων και Κοινοτήτων (τα περισσότερα στο Ν. Αττικής -110-, στο Ν. Μαγνησίας -63- και στο Ν. Χαλκιδικής -52-). Η βασισμένη στα κριτήρια της Κοινοτικής Οδηγίας 76/160/ΕΟΚ αξιολόγηση των αποτελεσμάτων κατέδειξε πως το ίδιο έτος το 98,8% των ελληνικών ακτών ήταν κατάλληλες για κολύμβηση. Παράλληλα, στηρίζει το Πρόγραμμα **"Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης"**, το οποίο απονέμει τιμητική διάκριση σε καθαρές ακτές κατάλληλα οργανωμένες [ΥΠΕΧΩΔΕ (1997β), σ.3].

Με το ετήσιο **Πρόγραμμα Καθαρισμού Ακτών** με σκοπό την απορρύπανσή τους και την απομάκρυνση αποβλήτων το 1996 καθαρίστηκαν 391 ακτές έκτασης 9.000 στρεμ. με τη συνεργασία των τοπικών αρχών [ΥΠΕΧΩΔΕ (1997β), σ.30].

Το **Πρόγραμμα Ενημέρωσης και Άμεσης Πληροφόρησης Ποιοτικού Ελέγχου Ακτών Κολύμβησης** επαναλήφθηκε και το 1997 με περίοδο παρακολούθησης 01.05-31.10

και διάρκεια 20.06-20.09 σε συνεργασία με τα ΜΜΕ και την Τοπική Αυτοδιοίκηση [ΥΠΕΧΩΔΕ (1997α), σ.2].

Για έργα ανάπλασης και προστασίας των ακτών οι προβλεπόμενοι πόροι που θα διατεθούν για την περίοδο 1994-98 από το ΥΠΕΧΩΔΕ ανέρχονται σε περίπου 14 δις δρχ. Αναλυτικά, μέχρι και το πρώτο εξάμηνο του 1997 [ΥΠΕΧΩΔΕ (1997α), σ.13] είχαν διατεθεί:

- Για την Ανάπλαση και την Προστασία των Ακτών: 7,3 δις δρχ.
- Για την Αγορά Μηχανημάτων Καθαρισμού: 3,3 δις δρχ.
- Επιχορηγήσεις για Καθαρισμό Ακτών και Θαλασσών: 2,4 δις δρχ.
- Μετρήσεις Ποιότητας Νερών Κολύμβησης: 0,5 δις δρχ.

6.1.2 ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ - Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ

6.1.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ

Η θέσπιση μέσω του Ν. 360/76 του **Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος** κατεξοχήν αρμόδιου φορέα περιβαλλοντικής πολιτικής και έγκρισης και ελέγχου του συνόλου των αστικών/περιφερειακών σχεδίων και προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας, αποτέλεσε την πρώτη συστηματική προσπάθεια δημιουργίας συντονιστικού οργάνου συναρμόδιων κρατικών φορέων σε περιβαλλοντικά θέματα. Η λειτουργία του βασίστηκε στην εκπροσώπηση όλων των συναφών υπουργείων και στην αρωγή της αντίστοιχης **Γραμματείας Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος.**

Ουσιαστικής σημασίας ήταν η υιοθέτηση απ' αυτό το Φεβρουάριο του 1981 αποφάσεων "για κατευθύνσεις και αναγκαίες δράσεις διαχείρισης ακτών", και "για κατευθύνσεις διατήρησης, προστασίας και οικολογικής διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων καθώς και μέτρων προστασίας" [ECONOMIDOU E (1994), p.22] για την εφαρμογή των οποίων ήταν απαραίτητο πλήρες θεσμικό πλαίσιο και εκπόνηση ειδικών μελετών.

Το θεσπισμένο στην αρχή της δεκαετίας του 1980 **Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ)** που υποκατέστησε το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος ανασυγκροτήθηκε το 1985 ως **Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ).** Αρμοδιότητές του αποτελούν: η ανάπτυξη πολιτικής πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού και περιβάλλοντος, ο έλεγχος της εφαρμογής τους και ο συντονισμός των εμπλεκόμενων στην περιβαλλοντική πολιτική της χώρας φορέων. Όσον αφορά στη διαχείριση φυσικών πόρων συμπεριλαμβανομένου του παράκτιου και θαλάσσιου περιβάλλοντος, έχει την υπευθυνότητα

του συνόλου των διεθνών θεσμών (οδηγίες της ΕΕ, Διεθνείς Συμβάσεις) και των προτάσεων και σχεδιασμού περιοχών προστασίας, του καθορισμού των ορίων τους και της προώθησης της διαχείρισής τους.

Η **Γενική Διεύθυνση Χωροταξίας και Περιβάλλοντος** του **ΥΠΕΧΩΔΕ** είναι κυρίως αρμόδια για την πολιτική περιβαλλοντικής προστασίας και στρατηγικής σχεδιασμού και για την ολοκληρωμένη προσέγγιση διαχείρισης χερσαίων πόρων, όπως και της παράκτιας ζώνης. Ο **Τομέας Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού** και ο **Τομέας Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης και Θορύβου** είναι αρμόδιοι για την αντιμετώπιση των ευρύτερων περιβαλλοντικών θεμάτων.

Η θέσπιση περιφερειακών και νομαρχιακών υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ από το 1976 έχει συμβάλλει ουσιαστικά στην αποκεντρωτική διαδικασία εφαρμογής και ταχύτερης προώθησης των πολιτικών περιβάλλοντος, ενώ η ίδρυση των **ΚΕΠΠΕ (Κλιμακίων Ελέγχου και Προστασίας Περιβάλλοντός[2])** που λειτουργούν υπό την αιγίδα των νομαρχιών με τη συμμετοχή αντιπροσώπων από το σύνολο των συναφών φορέων σχετίζεται με τον προσανατολισμό προς την κατεύθυνση αυτή.

Πρόσφατα ο τομέας της Δικαιοσύνης μέσω του **Συμβουλίου της Επικράτειας** ανωτάτου διοικητικού οργάνου του, έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την εναρμόνιση μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και χωροταξικού σχεδιασμού [COCCOSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.13]. Αξιόλογη ήταν ακόμη η πρωθυπουργική πρωτοβουλία το 1992 για την ίδρυση διυπουργικού **Εθνικού Συμβουλίου Περιβάλλοντος,** του οποίου όμως η προώθηση δεν ήταν τελικά αποτελεσματική.

Εκτός από το ΥΠΕΧΩΔΕ άλλοι υπουργικοί φορείς που επιδρούν άμεσα ή έμμεσα στη διαμόρφωση πολιτικής διαχείρισης και προστασίας ακτών, είναι:

Το **Υπουργείο Γεωργίας** κυρίως μέσω της **Γενικής Γραμματείας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος** και της **Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Σχεδιασμού** συναρμόδιο επίσης στην εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής. Διαθέτοντας μεγαλύτερη εμπειρία στη διαχείριση των φυσικών πόρων και αρτιότητα από άποψη δυναμικού και προϋπολογισμού αντιπροσωπεύει πρακτικά αρμόδιο φορέα για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών, της χλωρίδας και της πανίδας και για τον έλεγχο του κυνηγίου.

Το **Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας** κυρίως μέσω του τομέα **Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος** είναι αρμόδιο για την οφειλόμενη σε εκροές πλοίων ή παράκτιων βιομηχανικών εγκαταστάσεων θαλάσσια ρύπανση, καθώς και για την αντιμετώπιση των συνεπειών των πετρελαιοκηλίδων και την απορρύπανση των υδάτων, καθήκοντα επίσης των λιμενικών αρχών ή της ακτοφυλακής, σώματος με δικαιοδοσία στην επιβολή κυρώσεων στους υπεύθυνους για τη ρύπανση των θαλάσσιων υδάτων.

Το **Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας** παρέχει τις γενικές κατευθύνσεις οικονομικού προγραμματισμού, αναπτυξιακής πολιτικής αλλά και πολιτικής περιβάλλοντος σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ τα συναρμόδια επι περιβαλλοντικών θεμάτων υπουργεία αναλαμβάνουν την επεξεργασία και εφαρμογή των τομεακών πολιτικών στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους [UNEP (1996b), p.87]:

Συναρμόδια υπουργεία σε περιβαλλοντικά θέματα είναι επίσης:

- το **Υπουργείο Ανάπτυξης** (Βιομηχανίας, Τουρισμού),
- το **Υπουργείο Εσωτερικών**,
- το **Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας**,
- το **Υπουργείο Μεταφορών,** μέσω των ανά την επικράτεια Κέντρων Τεχνικού Ελεγχου για τον έλεγχο των οχημάτων,
- το **Υπουργείο Παιδείας** μέσω του Ινστιτούτου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την επιμόρφωση σε περιβαλλοντικά θέματα στη Στοιχειώδη και Μέση Εκπαίδευση, και των Τμημάτων Περιβαλλοντικών Σπουδών στα ΑΕΙ κλπ.

Στην περιβαλλοντική πολιτική και διαχείριση ακτών εμπλέκονται και άλλα κρατικά όργανα όπως:

- Ο ελληνικός **Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ),** μέσω της προώθησης της λειτουργίας μικρών τουριστικών συγκροτημάτων και εγκαταστάσεων συμβατών με το φυσικό περιβάλλον, και της προστασίας των τουριστικών πόρων με σεβασμό στο περιβάλλον, σε συνεργασία με συναφείς φορείς και οργανισμούς [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.93].
- Η **Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας.**
- Η **Δημόσια Επιχείριση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ).**
- Άλλα Εθνικά Ερευνητικά Κέντρα

Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας εκτιμώνται σε 50 τα νέα συναφή με περιβαλλοντικά θέματα ιδρύματα [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p.14].

Ελληνικά Θεματικά Κέντρα (ΕΘΓ) για το περιβάλλον αποτελούν:

1. Για την Ποιότητα του Αέρα:
   - **Ινστιτούτο Μετεωρολογίας και Φυσικής του Ατμοσφαιρικού Περιβάλλοντος (ΙΜΦΑΠ)** - Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών, Αθήνα.
2. Για το Θαλάσσιο Παράκτιο Περιβάλλον:
   - **Εθνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΚΘΕ),** Ελληνικό Αττικής.

- **Ινστιτούτο Θαλάσσιας Βιολογίας Κρήτης (ΙΘΑΒΙΚ),** Ηράκλειο Κρήτης. Με ίδρυση το 1987 από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας το ΙΘΑΒΙΚ ασχολείται με την έρευνα, την ανάπτυξη τεχνολογίας και την εκπαίδευση με κύρια αντικείμενα το Θαλάσσιο Περιβάλλον, την Ωκεανογραφία, την Αλιευτική Βιολογία, τις Υδατοκαλλιέργειες και τη Γενετική των θαλάσσιων οργανισμών. Από την αρχή της ίδρυσης του **Θεματικού Κέντρου για το Θαλάσσιο και Παράκτιο Περιβάλλον (ETC-MC)** συνεργάστηκε με το **Εθνικό Κομβικό Σημείο** του ΥΠΕΧΩΔΕ και το **Εθνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών** για την οργάνωση της εθνικής εκπροσώπησης στον **Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος**. Παράλληλα στηρίζει τη λειτουργία του **Εθνικού Κέντρου Αναφοράς (NRC)** για το θαλάσσιο περιβάλλον, μεταξύ άλλων και με τη συγκέντρωση δεδομένων για τη θαλάσσια ρύπανση, τον έλεγχο των υδάτων κολύμβησης, τη βιοποικιλότητα και τους θαλάσσιους βιολογικούς πόρους [ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1997), σ.3].

3. Για την Κάλυψη Γης:
   - **Οργανισμός Κτηματολογίου και Χαρτογράφησης Ελλάδας (ΟΧΚΕ),** Αθήνα.
4. Για το Έδαφος:
   - **Ινστιτούτο Χαρτογράφησης και Ταξινόμησης Εδαφών (ΙΧΤΕΛ),** Λάρισα.
5. Για τη Φύση:
   - **Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων (ΕΚΒΥ),** Θεσσαλονίκη.

Το **ΕΚΒΥ** ιδρύθηκε το 1991 ως κοινή δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΓΔ XI) και του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, με την έγκριση και στήριξη του ΥΠΕΧΩΔΕ και την οικονομική αρωγή του WWF Ελλάδας. Σκοπός του είναι η αντιμετώπιση της απώλειας και της υποβάθμισης των ελληνικών βιότοπων (ως σημαντικών φυσικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών ευρωπαϊκών πόρων) που εξακολουθεί να υφίσταται έως και άνω των 60 ετών σε ορισμένες περιπτώσεις.

Ειδικοί στόχοι του κέντρου είναι η ανάπτυξη της τεχνικής και επιστημονικής κατάρτισης για τους υγροβιότοπους, η παρακολούθηση των μεταβολών και των απειλών, η παροχή πληροφοριών και συμβουλευτικών κατευθύνσεων κυρίως σε κυβερνητικούς φορείς, η προώθηση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης του κοινού για τους υγροβιότοπους και νομοθεσίας και πολιτικής ευνοϊκών για τη διατήρηση και χρήση των ελληνικών υγροβιοτόπων και των λεκανών απορροής τους σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας.

Στις δραστηριότητες του κέντρου, που μόνο στην πρώτη διετία της λειτουργίας του με 14μελές προσωπικό συμμετείχε σε 20 περίπου κοινές δράσεις διατήρησης και υλοποίησε 15 προγράμματα διαχείρισης υγροβιότοπων, περιλαμβάνονται επίσης [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1995)]: η χάραξη στρατηγικής με τον καθορισμό προτεραιοτήτων δράσης, η κατάρτιση καταλόγου υγροβιότοπων, η οργάνωση δικτύου παρακολούθησης, η καθιέρωση και προώθηση επικοινωνίας μεταξύ ελληνικών και διεθνών περιβαλλοντικών ΜΚΟ, ΑΕΙ και ερευνητικών φορέων, η εκπόνηση επιστημονικών μελετών κ.ά., ενώ αναμένεται εξαιρετική η μελλοντική συμβολή του στη διατήρηση και αποκατάσταση των ελληνικών υγροβιότοπων.

Η συγκεντρωτική δομή διοίκησης και λήψης αποφάσεων της περιβαλλοντικής προστασίας στην Ελλάδα (συμπεριλαμβανομένης και της άγριας ζωής και των οικότοπων της παράκτιας ζώνης) με τη συνολική ισχύ της νομοθεσίας, της εφαρμογής της και του καθορισμού του προϋπολογισμού αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην επίτευξη των στόχων της, παρά την εξελισσόμενη και πρόσφατα αυξανόμενη ανάθεση αρμοδιοτήτων στους περιφερειακούς ή τοπικούς φορείς.

Ο μη άρτιος επιμερισμός αρμοδιοτήτων σχεδιασμού και διαχείρισης της παράκτιας ζώνης κυρίως μεταξύ φορέων κρατικού, αλλά κατά περίπτωση και περιφερειακού ή τοπικού επιπέδου[3] συνδέεται με την επισήμανση κενού ή αλληλοϋπερκάλυψης των δράσεών τους, για τη διευθέτηση των οποίων έχει επίσης διαπιστωθεί αδυναμία του διοικητικού συστήματος.

Η πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων μεταξύ φορέων κεντρικού επίπεδου αποτελεί αιτία ανακολουθίας [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.14] μεταξύ του καταρτιζόμενου από το ΥΠΕΧΩΔΕ χωροταξικού σχεδιασμού και οικονομικών ή άλλων τομεακών ή περιφερειακών μεθόδων εφαρμογής αναπτυξιακού σχεδιασμού του ΥΠΕΘΟ και άλλων τομεακών υπουργείων (Γεωργίας, Εμπορικής Ναυτιλίας κ.ά.).

Παράλληλα, η ακαμψία του συστήματος σχεδιασμού και η επιφόρτισή του με συσσώρευση παλαιότερων ζητημάτων προς επίλυση δυσχεραίνει την ικανότητα πρόβλεψης των μελλοντικών αναγκών και επιβραδύνει τη δημιουργία θεσμικού πλαισίου αναφερόμενου στα σύγχρονα δεδομένα προλαμβάνοντας τις τομεακές εξελίξεις, καθιστώντας το αναποτελεσματικό.

Στη δυσχέρεια αποδοτικής εφαρμογής και στη δυσπραγία κατάρτισης ολοκληρωμένων και εύστοχων στρατηγικών περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης ακτών έχει συντελέσει η έλλειψη πρόβλεψης μηχανισμού ή κρατικού οργάνου με αρμοδιότητες εναρμόνισης ή διαιτησίας κατά την πρόκληση σοβαρών προβλημάτων [SPANOU K. (1994), p.p.93-124] μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων εθνικού ή περιφερειακού επιπέδου, καθώς και ο ανεπαρκής συντονισμός διαφορετικών τομέων μέτρων "αποκέντρωσης" των συστημάτων πληροφόρησης, παρακολούθησης και ελέγχου. Αντίθετα, σημαντική αναμένεται στην επίλυσή τους η συμβολή του εθνικού φορέα περιβάλλοντος **ΕΦΟΠ**, που η ίδρυσή του, για την οποία προνοεί ο Νόμος Προστασίας του Περιβάλλοντος, συνιστά αντικείμενο αντιπαραθέσεων.

Με δεδομένα τα προβλήματα ανεπάρκειας της πολιτικής περιβαλλοντικής προστασίας εξαιτίας της μερικής αλληλοκάλυψης και ανταγωνισμού μεταξύ συναφών αρχών κυρίως σε εθνικό επίπεδο, περιορισμού της τοπικής αυτοδιοίκησης, ελλειπούς οριζόντιας και κάθετης επικοινωνίας φορέων και ιδρυμάτων, είναι εμφανής η αναγκαιότητα δραστικής συντονισμένης προσπάθειας προσέγγισης ικανοποιητικού πολυεπίπεδου και πολυτομεακού προτύπου συνεργασίας, βασικού στοιχείου λειτουργικής διαχείρισης ακτών. Εξάλλου, απαιτείται η παράλληλη εκπλήρωση των αποφάσεων που λήφθηκαν κατά τη Συνδιάσκεψη του Ρίο (UNCED 1992) [MOURMOURIS A. (1993), p.6] δηλαδή της **Agenda 21**.

6.1.2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

Κύρια αρμοδιότητα των 13 περιφερειών της χώρας είναι ο συντονισμός των δράσεων των υπαγόμενων σε αυτές νομών, ο οποίος ακολουθείται και στην περίπτωση των περιφερειακών θεμάτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 101 του Συντάγματος (παρ. 3) [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), τ. 18Α΄, σ.206] τα περιφερειακά κρατικά όργανα φέρουν τη γενική ευθύνη για υποθέσεις αρμοδιότητας και δικαιοδοσίας τους και οι κεντρικές υπηρεσίες για τις βασικές κατευθύνσεις, το συντονισμό και τον έλεγχο των περιφερειακών οργάνων όπως ορίζει η νομοθεσία.

Στο σύνολο των περιφερειών έχουν ιδρυθεί σ' εφαρμογή του Π.Δ. 404/14.6.89 Διευθύνσεις Περιβάλλοντος με τομείς Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Αστικού Σχεδιασμού και Γραμματεία, αρμόδιες για τη συλλογή πληροφοριών και επεξεργασία δεδομένων περιβαλλοντικής ποιότητας και για την εκπόνηση προτάσεων και την υιοθέτηση και το συντονισμό αντίστοιχων μέτρων. Για την Αττική υπήρξε η πρόβλεψη Διεύθυνσης Αστικού Σχεδιασμού.

Για μεγαλύτερη απόδοση στην αντιμετώπιση και εφικτή επίλυση γενικών θεμάτων περιβάλλοντος αλλά ειδικότερα λειτουργικής διαχείρισης ακτών είναι απαραίτητη η προσέγγιση ικανοποιητικών επιπέδων συνεργασίας μεταξύ τομεακών υπηρεσιών σε περιφερειακό επίπεδο, που προβλέπεται να απαιτήσει μακροχρόνιες διαδικασίες και παραγωγή σημαντικού έργου μέχρι την επίτευξή της.

6.1.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η ίδρυση υπηρεσιών όλων των υπουργείων και κεντρικών διοικητικών φορέων στο σύνολο των νομών της χώρας είχε σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία και ταχύτερη υλοποίηση των αντίστοιχων τομεακών πολιτικών.

Τα Γραφεία Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ στις νομαρχίες, κυρίως αρμόδια για την έγκριση μελετών ΕΠΕ [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.14] αν και όχι πλήρως ενεργά

ακόμη, έχουν αξιόλογη συμμετοχή στην προστασία και διαχείριση παράκτιων φυσικών πόρων της δικαιοδοσίας τους. Αντίστοιχα, οι θεωρούμενες ως άρτια αποκεντρωμένες Δασικές Υπηρεσίες του Υπ. Γεωργίας είναι επιπλέον επιφορτισμένες με τη διαχείριση προστατευόμενων περιοχών των νομών.

Μετά το Ν. 1622/86 για τους "Τοπικούς Φορείς Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Δημοκρατικό Προγραμματισμό" [MOURMOURIS A. (1993), p. 6] μέσω του οποίου θεσπίστηκε ο β΄ βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης με καθορισμό αρμοδιοτήτων όπως η εφαρμογή μέτρων προστασίας για το περιβάλλον, ακολούθησε ο Ν. 1650/86 που κατέστησε τις νομαρχίες αρμόδιες για την εφαρμογή περιοριστικών περιβαλλοντικών ρυθμίσεων για την αρωγή των "Κλιμακίων Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος", (ΚΕΠΠΕ) [ECONOMOU E. (1994), p.22] θεσπισμένων σε νομαρχιακό επίπεδο με την ΥΑ 84498/2579/13.12.90 για τον χαρακτηρισμό περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου[4] και για την κατασκευή έργων μεγάλης κλίμακας. Το περιεχόμενο του Ν. 2218/94 ενίσχυσε επίσης τη θέση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης αναθέτοντάς της την προστασία και αξιοποίηση περιοχών.

Με δεδομένη τη συμμετοχή της στους Οργανισμούς Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας του Περιβάλλοντος στην Αθήνα[5] και τη Θεσσαλονίκη[6] και προβλεπόμενο το ρόλο της στο Εθνικό Συμβούλιο Περιβάλλοντος μετά τη διαμόρφωσή του, η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει αποκτήσει αυξανόμενη αν και οχι πλήρως ικανοποιητική συμβολή (αφού μέχρι πρόσφατα περιοριζόταν στην αντιμετώπιση ζητημάτων αποχέτευσης αποβλήτων και κυκλοφορίας) [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.14] στη λήψη αποφάσεων για το σχεδιασμό περιφερειακής ανάπτυξης σε περιβαλλοντικά θέματα.

Συμπληρώνοντας το περιεχόμενο του Συντάγματος (1975 αρθ. 102, παρ. 2) όσον αφορά στην αρμοδιότητα διοίκησης τοπικών υποθέσεων της χώρας από τους ΟΤΑ ο Ν. 2218/94 προβλέπει τη δημιουργία Συμβουλίων Περιοχής, αναγκαστικών συνδέσμων Δήμων ή Κοινοτήτων ως πόλων έλξης και συνένωσης των συνολικών δραστηριοτήτων των κατοίκων της περιοχής με τη διάσταση της υλοποίησης κοινών αναπτυξιακών στόχων [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ - ΡΟΓΚΑΚΟΥ ΑΘ. (1996), σ.114]. Σε αντίθεση με τη θεσμική δυνατότητα παρέμβασης των τοπικών αρχών στην περιβαλλοντική προστασία οι αδυναμίες εφαρμογής του όλου συστήματος επιβαρύνονται από την έλλειψη κατάλληλου επιστημονικού και τεχνικού δυναμικού για την άρτια πραγματοποίησή της.

Εξάλλου, παρά την αναγνώριση από το Νόμο - Πλαίσιο 1650/86 της αναγκαιότητας ευρύτερης και πιο ενεργού συμμετοχής της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής [SPANOU K. (1994), p.p.93-124], η αρμοδιότητα αυτή ανήκει πρακτικά ακόμη στους κεντρικούς και περιφερειακούς διοικητικούς φορείς.

6.1.2.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΚΟ

Οι πρώτοι αμιγώς περιβαλλοντικοί μη κυβερνητικοί φορείς στην Ελλάδα όπως η **ΕΡΥΕΑ**, η **Κοσμητεία Τοπίου**, η **Φιλοδασική** και ιδιαίτερα η **Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς** ιδρύθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Εξαίρεση αποτέλεσε η **Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ)** που προέκυψε νωρίτερα ως εξέλιξη συγκροτημένων ομάδων φυσιολατρικών δραστηριοτήτων αποφασιστικής συμβολής στη θέσπιση Εθνικών Δρυμών [ΣΚΟΥΛΟΣ Μ. (1996), σ.σ.51-56].

Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας (1980) εμφανίστηκαν οι περισσότερες από τις πιο δραστήριες ΜΚΟ όπως η **Ελληνική Εταιρία Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων**, η **Εταιρία Οικολογίας και Ανάπτυξης**, η **Εναλλακτική Κίνηση Οικολόγων Αθήνας**, η **Οικολογική Κίνηση Θεσσαλονίκης**, η **Ένωση για την Ποιότητα της Ζωής (ΕΠΟΙΖΩ)** κλπ. Την τελευταία δεκαετία έχουν ιδρύσει γραφεία στην Ελλάδα διεθνείς οργανισμοί όπως το **WWF** (1990) και η **Greenpeace** (1991) καθώς και το **MEDASSET** (1993), ενώ επίσης παρουσιάζει ανάπτυξη η ισχύς, η διαπραγματευτική ικανότητα και η επιρροή των ΜΚΟ κατά τη λήψη αποφάσεων κρατικού ενδιαφέροντος σε περιβαλλοντικά θέματα.

Οι κύριες δραστηριότητές τους επικεντρώνονται στην εξάσκηση πίεσης στους αρμόδιους κρατικούς φορείς για ισχύ και εφαρμογή της εθνικής και κοινοτικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας και δευτερευόντως στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και την ενημέρωση του κοινού. Οι παρεμβάσεις ορισμένων ΜΚΟ κυρίως σε τοπικό επίπεδο (π.χ. της **Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας** στην περίπτωση του Αμβρακικού), στην παρεμπόδιση κατασκευής έργων μεγάλης κλίμακας (εκτροπή Αχελώου), στην προστασία απειλούμενων ειδών πανίδας (μεσογειακή φώκια, θαλάσσια χελώνα κ.ά.) και χλωρίδας κλπ. αποτελούν πτυχές της συνολικής ενεργοποίησής τους.

Η αρχικής φάσης, ακόμη, συνεργασία μεταξύ ΜΚΟ συντονίζεται από το WWF που χαρακτηρίζεται πιο εύπορη λόγω σχετικής επάρκειας οικονομικών μέσων και υλικοτεχνικής υποδομής, αλλά και από ισχυρότερες και πιο εκτεταμένες διασυνδέσεις και δίκτυο στο χώρο, διεθνώς.

Κοινό πρόβλημα όλων των ΜΚΟ αποτελεί η έλλειψη οικονομικών πόρων (αφού βασίζονται κυρίως σε εθελοντικές συνδρομές) και υποστήριξης μέσω των δημόσιων φορέων (ενώ αναμένονται επιχορηγήσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ για υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων) και συνεργασίας από πλευράς κρατικών αρχών). Πρόσφατα έχει αναπτυχθεί πεδίο επαφών ορισμένων οργανώσεων (Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία) με το ΥΠΕΧΩΔΕ, το Υπ. Γεωργίας κ.ά. με αποτέλεσμα την αυξανόμενη συμμετοχή τους στην πραγματοποίηση έργων

και την προώθηση του συμβουλευτικού τους ρόλου σε περιβαλλοντικά θέματα και συναφείς πολιτικές.

Την πρώτη παρουσία του **WWF (World Wide Fund For Nature - Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση)** στην Ελλάδα το 1969 με την υποστήριξη του προγράμματος αναδάσωσης του Υμηττού ακολούθησαν πλήθος προγραμμάτων (άνω των 30) ιδιαίτερα μετά την ίδρυση του γραφείου του στην Αθήνα **(Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς)** το Φεβρουάριο του 1990, που από τις αρχές του 1994 λειτουργεί ως κοινωφελές ίδρυμα.

Σήμερα το WWF Ελλάς καταρτίζει άνω των 20 προγραμμάτων στο σύνολο της χώρας με προτεραιότητα στην προστασία των δασών, των γλυκών νερών και της θάλασσας με την παράκτια ζώνη -οικοσυστημάτων απειλούμενων από την υπερεκμετάλλευση, τη ρύπανση και τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες- και έμφαση στην ευαισθητοποίηση και συμμετοχή του κοινού και του τοπικού πληθυσμού με εστιασμό στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Παραδείγματα προστασίας και διαχείρισης σημαντικών οικοτόπων στην Ελλάδα που υλοποιήθηκαν μέσω του WWF Ελλάς (με έμφαση στην τήρηση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ[7] για την προστασία της βιοποικιλότητας στα κράτη της ΕΕ) αποτελούν :

- Το Πρόγραμμα Ταχείας Παρέμβασης[8] του WWF Ελλάς που συνέβαλε στην παρακολούθηση και οικολογική διατήρηση του δέλτα του Αξιού με στόχο την αντιμετώπιση της υποβάθμισης και της αλλοίωσης του χαρακτήρα του ως διεθνούς σημασίας οικοτόπου, και σε συνεργασία με το ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων (ΕΚΒΥ) στην αποκατάσταση και απορρύπανση περιοχών του δέλτα του Έβρου.
- Το Πρόγραμμα Ιονίου[9] του WWF Ελλάς μέσω του οποίου πραγματοποιούνται δράσεις προστασίας της μεσογειακής φώκιας και των βιοτόπων της στο Ιόνιο Πέλαγος (Κεφαλλονιάς, Ιθάκη από το Μάϊο του 1989 και Ζάκυνθο από τον Αύγουστο του 1990), πρόγραμμα προστασίας της παραλίας των Σεκανίων Ζακύνθου με την υποστήριξη της ΕΕ περιλαμβάνοντας την αγορά, αποκατάσταση και διαχείριση περιοχής 300 στρεμ., μελέτη για την καταγραφή και αξιολόγηση της χλωρίδας και ορνιθοπανίδας των νήσων Στροφάδων καθώς και ενημέρωσης και προώθησης της συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών κ.ά.
- Η μελέτη διαχείρισης των υδάτινων πόρων της Ελλάδας και της Ευρώπης.

Η δράση του ελληνικού τμήματος της **Greenpeace** (ίδρυσης 1991 στην Αθήνα) με μακρόπνοους στόχους οικολογικής προστασίας για ένα βιώσιμο περιβάλλον συνδέεται με πρωτοβουλίες δυναμικής ενεργοποίησης, όπως η ματαίωση κατασκευής εργοστασίων καύσης τοξικών αποβλήτων στο Σχηματάρι Βοιωτίας και στην Κομοτηνή (1991), η αποτροπή της διέλευσης πετρελαιοφόρων από το θαλάσσιο πάρκο των Σποράδων, βιότοπο

της μεσογειακής φώκιας (1993), η συμβολή στη διαδικασία διακοπής επέκτασης πετρελαιοβιομηχανικής μονάδας στην Ελευσίνα (1993), τη παρεμπόδιση της χρήσης παράνομων αφρόδιχτων στο Ιόνιο (1995, 1996) κ.ά. Επίσης, σε κοινή συνεργασία με τη WWF Ελλάς, το ΣΠΘΧ και την Ζακυνθινή Οικολογική Κίνηση έχουν υποβάλλει προτάσεις στο ΥΠΕΧΩΔΕ [WWF ΕΛΛΑΣ (1995), σ.17] για την ίδρυση και λειτουργία του θαλάσσιου πάρκου στη Ζάκυνθο.

Η **Ελληνική Επιτροπή του MEDASSET** (Μεσογειακού Συνδέσμου για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών) ίδρυσης 1993 στην Αθήνα, νομικά ανεξάρτητη από το MEDASSET/UK με τη μορφή Σωματείου έχει επιμέρους σκοπό το συντονισμό των ερευνητικών προγραμμάτων του διεθνούς MEDASSET στις ανατολικές και νότιες παράκτιες περιοχές της Μεσογείου. Συνεργαζόμενη με τοπικούς και διεθνείς κυβερνητικούς και μη οργανισμούς και προωθώντας την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού και αρμόδιων φορέων στοχεύει στην προστασία των βιοτόπων των ειδών των θαλάσσιων χελωνών *(Caretta caretta* και *Chelonia Mydas)* και στη δημιουργία εθνικών θαλάσσιων πάρκων στην Ελλάδα.

Σημαντική είναι η συμβολή του ελληνικού τμήματος του MEDASSET σε εκτιμήσεις της φυσικής δομής των ακτών με χρήσεις γης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και των προστατεύσιμων οικολογικών αξιών τους, με έμφαση στους σημαντικούς μεσογειακούς βιότοπους των αμμοθινών, και η συμμετοχή του σε έρευνες του διεθνούς MEDASSET σε παράλια ωοτοκίας στην ηπειρωτική (ΝΑ Πελοπόννησος 1989, ΒΑ Ελλάδα 1991) και νησιωτική χώρα (στα Ιόνια νησιά: Ζάκυνθο, κόλπος Λαγανά-Σεκάνια, από το 1988, και Κεφαλλονιά, παραλία Ποταμάκια-Καμίνια, στο **Πρόγραμμα για τη θαλάσσια χελώνα της Κεφαλλονιάς (ΚΜΤΡ)** με συντονισμό του **Πανεπιστημίου Southampton Αγγλίας,** καθώς και σε νησιά του Β. Αιγαίου[10] το 1991, με εκτίμηση του υφιστάμενου ή μη θεσμικού πλαισίου προστασίας της ορατής ρύπανσης των θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων κλπ. στη Σαρδηνία (1991), στην Αίγυπτο (1993), στη Λιβύη (1995-96), και σε συνεργασία με τη **Διεθνή Προστασία Ερπετοπανίδας (Herpetofauna Conservation International)** στη Συρία (1991) [EUCC (1993), p.B-18], της οποίας η θαλάσσια περιοχή ανήκει στις σοβαρότερα πληγείσες από ρύπανση Μεσόγειο.

Η **Ελληνική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς** λειτουργεί άνω των δύο δεκαετιών (με παράρτημα στη Θεσσαλονίκη από το 1991) ως μη κερδοσκοπικό σωματείο με δράση που επικεντρώνεται: α) στην προστασία Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και σε αναστηλωτικά έργα, β) στην ενίσχυση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος (από το 1991 με εκπόνηση προγραμμάτων

προστασίας και διαχείρισης των υγροβιοτόπων του Αμβρακικού, της λίμνης Μητρικού και συντονισμού **Ελληνικού Εθνικού Προγράμματος Προστασίας της Μεσογειακής Φώκιας (ΕΕΠΠΜΦ)** και της περιοχής Β.Σποράδων), γ) σε προσπάθειες ευαισθητοποίησης κοινού και κρατικών φορέων, δ) στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ε) στη διεθνή συμμετοχή και δραστηριοποίηση.

Αξιόλογη είναι η συμμετοχή της σε διεθνείς οργανώσεις, όπως το **Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος**, η **EUROPA NOSTRA**[11] (στην οποία έχει ενσωματωθεί το **Διεθνές Ινστιτούτο Οχυρώσεων - IBI**) και η **IUCN** και η συνεργασία σε κοινά προγράμματα με τη **SOCIETY FOR THE PRESERVATION OF THE GREEK HERITAGE (SPGH)** και το **NATIONAL TRUST** στη Μ. Βρετανία.

Η Ομάδα Πρωτοβουλίας για την Προστασία της Τεχνολογικής και Βιομηχανικής Κληρονομιάς που έχει δημιουργήσει η Ελληνική Εταιρία είχε ουσιαστική συμμετοχή στη διαμόρφωση της πρότασης για την ανάληψη της διοργάνωσης του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Προστασία της Βιομηχανικής Κληρονομιάς το 1997 από τη Θεσσαλονίκη, στο πλαίσιο της διοργάνωσης της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης. Σημαντική είναι η συμβολή της Ελληνικής Εταιρίας στην καταγραφή της κατάστασης του ελληνικού περιβάλλοντος στο **European Environmental Yearbook**, ενώ σε συνεργασία με το WWF έχει συμμετάσχει στη διαδικασία ενημέρωσης του κοινού για αρμονική συμβίωση με το περιβάλλον.

Η **Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία** με σημαντική παρουσία στην προώθηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στη χώρα μας και διεθνώς, έχει αναλάβει την κατάρτιση μελετών για τη θεσμική προστασία των παράκτιων περιοχών της Ελλάδας, με αναφορές στον αστικό σχεδιασμό, τη ρύπανση εξαιτίας ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, τη γεωργική και τουριστική ανάπτυξη και την προστασία των φυσικών πόρων, με επίκεντρο τις ακτές της Αττικής, το σύμπλεγμα υγρότοπων του Μεσολογγίου, το δέλτα του Αχελώου [ECONOMIDOU E. (1994)], το δέλτα του Αξιού και το δέλτα του Καλαμά και έμφαση στη διατήρηση και προστασία σπάνιων ειδών πτηνοπανίδας [EUCC (1993), p.p.A-18, B-11].

Η **Εταιρία για τη Μελέτη και Προστασία τη Μεσογειακής Φώκιας (Mon)** δραστηριοποιείται από το 1988 στο σύνολο της παράκτιας και νησιωτικής χώρας. Με άνω των 4.000 μέλη στην Ελλάδα και το εξωτερικό αποτελεί από το 1996 μέλος της IUCN.

Η **Εταιρία Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας** είναι γνωστή κυρίως για τις έρευνές της για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας και την παράλληλη προσπάθεια επίτευξης διαρκούς τουριστικής προσέλκυσης στο υπό ίδρυση (1996) θαλάσσιο πάρκο της Ζακύνθου

στη Δ. Ελλάδα, καθώς και για τις διοργανώσεις εκπαιδευτικών περιβαλλοντικών προγραμμάτων για τις ακτές [EUCC (1993), p.p.A-10].

Η **Ελληνική Εταιρία για την Προστασία της Φύσης** (ίδρυσης 1951) με συμβολή στην προστασία των ελληνικών ακτών δραστηριοποιείται στον τομέα της κατάρτισης μελετών, της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της συμμετοχής στο πρόγραμμα **"Γαλάζια Σημαία" (Blue Flag)** [EUCC (1993), p.p.A-18, B-12] σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος (Τμήμα Υδάτων) του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Η **Εταιρία Προστασίας Πρεσπών (ΕΠΠ),** ιδρύθηκε το 1991 με πρωτοβουλία και υποστήριξη του WWF Ελλάς με στόχο τη διατήρηση της πολύπλευρης αξίας της περιοχής (τόπου υψηλής βιοποικιλότητας) και την παράλληλη προώθηση εναλλακτικών μορφών ανάπτυξης.

Σημαντική είναι η δράση τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων, όπως:

Η **Αιτωλική Εταιρία για την Προστασία του Περιβάλλοντος** με αντικείμενο, μεταξύ άλλων την κατάρτιση μελετών για τις οικονομικές και περιβαλλοντικές συνέπειες της πραγματοποίησης του έργου εκτροπής του Αχελώου [EUCC (1993), p.p.A-18, B-10].

Η **Ζακυνθινή Οικολογική Κίνηση,** πρώτη ελληνική τοπική οικολογική οργάνωση με εκπροσώπηση στη 16η Τακτική Συνάντηση των κρατών μελών της Σύμβασης της Βέρνης "για την προστασία της άγριας χλωρίδας και πανίδας στην Ευρώπη" στη Σύνοδο του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Στρασβούργο, διακρίνεται για τη συμβολή της στην προστασία των τοπικών φυσικών πόρων (όπως των αμμοθίνων) με προτάσεις για την άμεση οριοθέτηση του κόλπου του Λαγανά και αποθάρρυνση της συνεχιζόμενης αυθαίρετης δόμησης αλλά κυρίως για τη διασφάλιση και επιτάχυνση των διαδικασιών θέσπισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου με την τήρηση συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος [ΖΑΚΥΝΘΙΝΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ (1997), σ.7].

Όσον αφορά στη χωρική κατανομή τους, το μεγαλύτερο μέρος των (142) καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων εδρεύει στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως στους -διαθέτοντες παράκτιο μέτωπο- νομούς: Αττικής (44), Θεσσαλονίκης (14), Αχαϊας (9) και Μαγνησίας (5). Αυτό οφείλεται στα πλεονεκτήματα που προσφέρει η συγκεκριμένη χωροθέτηση (δυνατότητες υλικοτεχνικής υποδομής και επιστημονικού δυναμικού, διευκόλυνση διεθνούς συνεργασίας και συντονισμού με αρμόδιους εθνικούς φορείς), αλλά και στην επισήμανση και εντοπισμό χρόνιων σοβαρών προβλημάτων φυσικού ή δομημένου περιβάλλοντος στα αστικά κέντρα. Η πλειονότητα των οργανώσεων (106) ασχολείται με θέματα διαχείρισης και προστασίας της παράκτιας ζώνης (Π.6.1, Δ.6.1). Χαρακτηριστικό είναι πως οι καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις της Πελοποννήσου (18) και,

ασφαλώς, των νησιών Αιγαίου (10) και Ιονίου (6) συμμετέχουν στο σύνολό τους σε προγράμματα ή δραστηριότητες που αφορούν στον παράκτιο χώρο, ενώ η μικρότερη αντίστοιχη αναλογία συναντάται στη Μακεδονία (11 σε σύνολο 32). Σημειώνεται πως δεν έχουν καταγραφεί περιβαλλοντικές οργανώσεις με έρδα στους (11) νομούς: Βοιωτίας, Αρκαδίας, Λευκάδας, Άρτας, Λαρίσης, Καρδίτσας, Πιερίας, Γρεβενών, Χαλκιδικής, Λέσβου και Ηρακλείου. Υπογραμμίζεται επομένως το γεγονός της μη καταγραφής περιβαλλοντικών οργανώσεων σε 2 νομούς της Θεσσαλίας (ο ένας παράκτιος) και 3 της Μακεδονίας (οι 2 παράκτιοι), αλλά κυρίως στο Ν. Ηρακλείου (με το μεγαλύτερο αστικό κέντρο στην Κρήτη και τη σοβαρότερη σε επίπεδο περιφέρειας και από τις μεγαλύτερες σε πανελλήνια κλίμακα περιβαλλοντική επιβάρυνση) σε αντιπαραβολή με τους υπόλοιπους 3 νομούς της νήσου που δεν αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα ρύπανσης και περιβαλλοντικής αλλοίωσης.

Ο **Ν. 2039/92** (που βασίζεται στην υπογραφή της **Σύμβασης της Γρανάδας** για την Προστασία της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς) στο άρθ. 14 αναγνωρίζει τη συμβολή των ΜΚΟ και την υποχρέωση των συμβαλλόμενων μερών (άρα και του ελληνικού κράτους) στην ενθάρρυνση της συνεισφοράς της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την ίδρυση μη κερδοσκοπικών εταιριών για την προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος [ΤΡΑΓΑΝΟΥ - ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Ο. (1993), σ. 215].

Οι ελληνικές ΜΚΟ -ορισμένες από τις οποίες, όπως η Ελληνική Εταιρία, ο Ελληνικός Σύνδεσμος Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, το WWF Ελλάς, η Greenpeace Ελλάς κ.ά., συμμετείχαν μέσω των συναφών υπουργείων στην εκπόνηση της Εθνικής Έκθεσης της Ελλάδας για την UNCED στο Ρίο ντε Τζανέϊρο το 1992- όπως και οι ευρωπαϊκές αναμένεται να διαδραματίσουν ενεργό και όχι απλά συμβουλευτικό ρόλο στην παρακολούθηση της τήρησης και στην εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ο ρόλος και η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και τη διαδικασία σχεδιασμού εμφανίζουν ευοίωνες προοπτικές σε συνάρτηση με την ισχυροποίηση και την επίδρασή τους στην κοινή γνώμη, ενώ οκτώ από αυτές εκπροσωπούνται στο **Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος (ΕΕΒ).**

Από το 1991 έχει δημιουργηθεί στην Αθήνα το **Μεσογειακό Γραφείο Πληροφοριών** με κύριο στόχο τη συσπείρωση των περιβαλλοντικών οργανώσεων των μεσογειακών κρατών την ενίσχυση της μεταξύ τους συνεργασίας και της περιβαλλοντικής τους δράσης, την ευρύτερη περιβαλλοντική ενημέρωση του κοινού, καθώς και την οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για εκπροσώπους μεσογειακών περιβαλλοντικών οργανώσεων [ΤΡΑΓΑΝΟΥ - ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Ο. (1993), σ. 216].

6.1.2.5 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ο ιδιωτικός τομέας παρουσιάζει έλλειψη αρμόδιων φορέων και αποδοτικότερων μηχανισμών για την εξασφάλιση και διευκόλυνση της ροής της πληροφόρησης και αποτελεσματικότερης ευαισθητοποίησης των ιδιωτών -κυρίως των ιδιοκτητών γης- σε ζητήματα παράκτιας διαχείρισης.

Επιπλέον, η ανεπάρκεια κατάλληλων μέσων προώθησης συνεργασίας μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αποστερεί το όλο σύστημα παράκτιας διαχείρισης από τη δυνατότητα μεγαλύτερης, αρτιότερης και λειτουργικότερης αντιμετώπισης.

Σημαντικό κενό εμφανίζει το θεσμικό πλαίσιο όσον αφορά στην πρόβλεψη και δυνατότητα θέσπισης ειδικού φορέα διαχείρισης για τη διασφάλιση της συμμετοχής των κρατικών, των τοπικών αρχών, των επιχειρήσεων, των τοπικών επαγγελματικών φορέων και άλλων τοπικών οργανισμών [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A. (1996), p.15]. Προνοεί μόνο για τη θέσπιση αμιγούς ή κοινού φορέα τοπικών δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Με αντικείμενο τη διερεύνηση και αντιστάθμιση των φυσικών μειονεξιών των νησιωτικών περιοχών συστήθηκε αρχικά[12] ως άτυπο όργανο η **"Συνδιάσκεψη των Επιμελητηρίων των Ελληνικών Νησιών"** και στη συνέχεια ο **"Επιμελητηριακός Όμιλος Ανάπτυξης Ελληνικών Νησιών" (ΕΟΑΕΝ)** που έχει να επιδείξει αξιόλογο στη διάρκεια της τριετούς λειτουργίας του. Για την εξάλειψη των μειονεξιών των νησιών σε συνεργασία με τις τοπικές και περιφερειακές αρχές και στα πλαίσια της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997) απαραίτητη θεωρήθηκε η λήψη μέτρων, όπως τα ακόλουθα:

- Υποδομές αναπτυξιακού χαρακτήρα (μεταφορές, τηλεπικοινωνίες)
- Υποδομές κοινωνικού χαρακτήρα (εκπαίδευση, κατάρτιση, υγεία, πολιτισμός)
- Αξιοποίηση υφιστάμενων κοινοτικών πολιτικών, προγραμμάτων και πρωτοβουλιών (περιφερειακή ανάπτυξη και συνοχή, αγροτική πολιτική, αλιεία, κοινωνική πολιτική, ενεργειακή πολιτική, νέες τεχνολογίες).
- Θέσπιση ειδικών μέτρων για τα νησιά στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων (άρθ. 92 Συνθήκης ΕΟΚ) για "την οικονομική ανάπτυξη περιοχών στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι συνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση".
- Προώθηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, με ταυτόχρονη μείωση της μονοκαλλιέργειας του τουρισμού.

Για την υλοποίηση των προηγούμενων στόχων θεωρείται αναγκαία η επέκταση των αρμοδιοτήτων του υπουργείου Αιγαίου σ' ολόκληρο το ελληνικό αρχιπέλαγος και η σύσταση κοινοβουλευτικής επιτροπής νησιών για την παρακολούθηση τυχόν δυσμενών επιπτώσεων για τα νησιά, από τη θέσπιση εθνικής και κοινοτικής διάστασης πολιτικών, και παράλληλα για τη μελέτη και εισήγηση μέτρων προς όφελος των νησιών [ΓΙΟΥΡΓΑΣ Γ. (1997)].

6.1.2.6 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ

Παρότι η συναφής νομοθεσία αναγνωρίζει τη σημασία της δυνατότητας αυτής της συμβολής, η συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων δεν είναι ακόμη επαρκής σε περιβαλλοντικά θέματα και ιδιαίτερα σε ζητήματα διαχείρισης ακτών. Περιορίζεται κυρίως στη συμμετοχή του σε περιβαλλοντικές οργανώσεις ή σε δραστηριότητες ιδιωτικής πρωτοβουλίας τοπικής κλίμακας ή σε προγράμματα δήμων ή δημόσιων φορέων (ΕΟΤ: πρόγραμμα **"καθαρές ακτές"**, ή **"Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης"**) συνήθως κατόπιν επιμόρφωσης και εκπαίδευσης.

6.1.3 ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ

Εναρμονιζόμενη με το κοινοτικό δίκαιο δηλαδή την Οδηγία 85/337 "για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων ή ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον"[13] (της οποίας αναμένεται σύντομα η αναθεώρηση προκειμένου να καταστεί ισχυρότερη και αποτελεσματικότερη), η ελληνική νομοθεσία θεμελίωσε την υποχρέωση κατάρτισης **Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ)** ύστερα από κατηγοριοποίηση των διαφόρων έργων σύμφωνα με το Ν. 1650/86. Η εφαρμογή της όμως, όπως και των **Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών (ΕΠΜ),** πραγματοποιήθηκε από το 1990 με την έκδοση της ΚΥΑ 69269/5387/90 (ΦΕΚ 678 Β της 25.10.90, "κατάταξη έργων και περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών και λοιπές συναφείς διατάξεις σύμφωνα με το Ν.1650/86").

Η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αποτελεί μέσο προληπτικής περιβαλλοντικής μέριμνας και θεσμική διαδικασία, στα πλαίσια της οποίας εφαρμόζονται μέθοδοι περιβαλλοντικού σχεδιασμού με αναλύσεις επιπτώσεων μεμονωμένων έργων (κυρίως πρώτης κατηγορίας όπως π.χ. ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις άνω ορισμένου δυναμικού) και σχεδίων ή προγραμμάτων με αναλύσεις επιπτώσεων στο οικοσύστημα και στις ανθρωπογενείς χρήσεις.

Για τις Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες έχουν συνταχθεί σχετικές λεπτομερείς προδιαγραφές που αφορούν στην εξειδικευμένη ή ιεραρχημένη ανά κατηγορίες περιβαλλοντική προστασία περιοχών που περιγράφονται στα άρθρα 18, 19, 20 και 21 του Ν. 1650/86. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές της ΚΥΑ 69269/5387/90 προκύπτει πως οι ΕΜΠ εκτός από μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων λειτουργούν και ως αναπτυξιακές χωροταξικές μελέτες εφόσον εκτός των αναλύσεων για τα βιοτικά και αβιοτικά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά απαιτούν και επιπλέον στοιχεία που εντάσσονται στις δεύτερες [ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1995), σ.9].

Το ρυθμιστικό πλαίσιο των ΜΠΕ (του οποίου στερούνται οι πολιτικές και τα εθνικά περιφερειακά σχέδια) [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.15], εκτός από την εκ των

υστέρων *(ex-post)* αξιολόγηση που συνεπάγεται κινδύνους αναποτελεσματικής εφαρμογής και λειτουργίας, εμφανίζει επιπλέον σοβαρές ανεπάρκειες που σχετίζονται ιδιαίτερα με [ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1995), σ.9]:

- τη μη έκδοση συναφών εκτελεστικών αποφάσεων και διαταγμάτων,
- τη στέρηση μέσου θεσμοθέτησης χρήσεων εδάφους σε χωροταξική κλίμακα,
- την έλλειψη συντονισμού και εφαρμογής της περιβαλλοντικής προστασίας του χωροταξικού σχεδιασμού με τις πολιτικές συναρμόδιων φορέων όπως ΥΠΕΘΟ, Υπ. Γεωργίας, Υπ. Ανάπτυξης, ΕΟΤ κλπ.
- τις ελλείψεις απαραίτητων δεδομένων συναφών με το εθνικό κτηματολόγιο, στατιστικά δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία,
- τη μη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων του κοινού και άλλων συναρμόδιων φορέων ή αρχών,
- τη χρήση ακατάλληλων μεθόδων και τεχνικών,
- τη μη εξέταση εναλλακτικών λύσεων ή ανεπαρκή εξέταση ορισμένων κ.ά.

Η πρώτη εκπόνηση ΜΠΕ στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε χωρίς νομική υποχρέωση και με ανάθεση εκ μέρους της ΔΕΗ το 1977 με σκοπό την κατασκευή φράγματος στις πηγές του Αώου, έργου που συνάντησε έντονες κοινωνικές αντιδράσεις. Το ίδιο έτος ακολούθησε υπό τον ίδιο φορέα η ανάθεση αντίστοιχης μελέτης για το φράγμα στο Θησαυρό του Νέστου [ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1989), σ.95].

Η θεσμική υποχρέωση κατάρτισης στοιχειωδών ΜΠΕ για παράκτιες εγκαταστάσεις εμφανίστηκε με το Ν. 743/77 "περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος", χωρίς όμως πρακτική εφαρμογή. Η εισαγωγή υποχρεωτικής εκπόνησης ΜΠΕ στα οικιστικά σχέδια μέσω του Ν. 947/79 "περί οικιστικών περιοχών", χωρίς επίσης αναφορά προδιαγραφών, είχε ως συνέπεια την υποτίμηση των ΜΠΕ των σχεδίων ΚΕΠΑ ("αντίπαλες πόλεις") σε απλές εκθέσεις υποστήριξης των επιλογών κάθε σχεδίου. Το αρθ. 17.4 του ιδρυτικού του ΥΧΟΠ Ν. 1032/80 εστίαζε στην εφάπαξ έκδοση ΠΔ για τον καθορισμό λεπτομερειών υποβολής εκθέσεων περιβαλλοντικών επιπτώσεων, δεσμευτικού και απαγορευτικού, όπως αποδείχθηκε, στην εξέλιξη του θεσμού.

Αξιόλογη ήταν η πρωτοβουλία σύνταξης και εφαρμογής του Π.Δ. 1180/81 (άρθ. 4 και παραρτήματα Α΄ και Β΄) για υποχρέωση κατάρτισης ΜΠΕ ως προαπαίτησης χορήγησης άδειας εγκατάστασης και λειτουργίας ορισμένων κατηγοριών βιομηχανικών μονάδων ("περί ρυθμίσεως θεμάτων αναγόμενων εις τα της ιδρύσεως και λειτουργίας βιομηχανιών, βιοτεχνιών πάσης φύσεως, μηχανολογικών εγκαταστάσεων και αποθηκών και της εκ τούτων διασφαλίσεως του Περιβάλλοντος εν γένει") [ΤΣΙΡΟΣ Δ. (1996), σ.178], με συγκεκριμένη

αναφορά στη διαδικασία υποβολής ΜΠΕ, όπου για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε περιβαλλοντική τεκμηρίωση επενδυτικών προτάσεων του δευτερογενούς τομέα.

Στο Ν. 1337/83 η έννοια της ΜΠΕ εξακολούθησε να εμφανίζεται αποδυναμωμένη όπως και στον Ν. 947/79 τον οποίο αντικατέστησε. Μια διετία αργότερα, ο Ν. 1515/85 για τον Οργανισμό Αθήνας περιλαμβάνει και θέματα περιβάλλοντος (άρθ. 2, 8.1δ, 11 και 13.1) με πρόβλεψη για ΜΠΕ σε περίπτωση νέων και επέκταση ή εκσυγχρονισμό υφιστάμενων έργων και δραστηριοτήτων με σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Αντίστοιχες αναφορές μέριμνας εντοπίστηκαν και στο Ν. 1561/85 για τον Οργανισμό Θεσσαλονίκης. Η αρμοδιότητα του καθορισμού προδιαγραφών ΜΠΕ ανήκε σύμφωνα με τους δύο αυτούς νόμους στο τότε ΥΧΟΠ.

Η διαδικασία εκτίμησης και αξιολόγησης έργων και δραστηριοτήτων[14], όπως πραγματοποιήθηκε εξελικτικά μέσω του Ν. 1650/86, με την αναλυτικότερη αναφορά προδιαγραφών και την πρόβλεψη ευθυγράμμισης του εθνικού με το κοινοτικό περιβαλλοντικό δίκαιο (άρθ. 3 έως 6), και της ΚΥΑ 69269/5387/90 έχει συντελέσει θετικά στην προσπάθεια επίτευξης οικολογικής και αναπτυξιακής ισορροπίας των συναρμόδιων φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΘΟ, Υπ. Ανάπτυξης, Υπ. Μεταφορών, ΥΠΠΟ, ΕΟΤ κ.ά.) .

Παρά τις εντοπιζόμενες αδυναμίες αποκλίσεις ή ελλείψεις του[15], σημαντική είναι η συμβολή του θεσμού στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αρτιότερη χωροταξική διάρθρωση, ενώ μετά από ενδεχόμενη βελτίωση θα αποκτήσει τη δυνατότητα ικανοποιητικής κάλυψης των αναγκών για μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

6.1.4 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η εκπαίδευση των πολιτών, η ευαισθητοποίηση και η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων θεμάτων περιβαλλοντικής προστασίας αποτελεί συνταγματικό δικαίωμα (άρθ. 24 Συντάγματος 1975) μέσω της υποχρέωσης ιδιαίτερα των δημόσιων φορέων για ομαδική ή ατομική [ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1988), σ.9] επιμόρφωσή τους με στόχο την περιβαλλοντική προστασία.

Η προληπτική μέριμνα διαμόρφωσης συνειδητά τοποθετημένων πολιτών με σεβασμό έννομων σύνθετων δημόσιων αγαθών [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ.124] όπως της κοινής κληρονομιάς του φυσικού περιβάλλοντος (UNESCO) υλοποιείται τις τελευταίες δεκαετίες με τη μορφή περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης που απευθύνεται σε 3 κυρίως κατηγορίες πληθυσμού: εκπαιδευόμενους νέους (μαθητές, σπουδαστές), επαγγελματίες και άνεργους (ιδιαίτερα νέους και γυναίκες) με αρμόδιους φορείς το ΥΠΕΠΘ και ΥΠΕΧΩΔΕ.

α) "Η από κοινού αναθεώρηση της στάσης του ανθρώπου απέναντι στο περιβάλλον και του κυρίαρχου συμβατικού παιδαγωγικού μοντέλου στην εκπαίδευση" [ΓΓΝΓ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ (1994)] των τελευταίων ετών ήταν απόρροια της επισήμανσης της αλληλεξάρτησης της οικολογικής και εκπαιδευτικής κρίσης. Συνδέεται με την υπογράμμιση μέσω της αντίστοιχης νομοθεσίας (Ν. 1566/85, άρθ. 1) για την εκπαίδευση, της συμβολής της στην ενημέρωση και εξάσκηση για τη σωστή χρήση και αξιοποίηση φυσικών, πολιτισμικών και άλλων αξιών, αναδεικνύοντάς την σε ουσιαστικό μέσο άσκησης πολιτικής για το περιβάλλον και την ανάπτυξη.

Ειδικά στη σχολική εκπαίδευση η λειτουργία περιβαλλοντικών προγραμμάτων εφαρμόστηκε σε πειραματική μορφή σε πρώτη φάση ήδη από το 1977 σε επιλεγέντα εκπαιδευτικά ιδρύματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το 1990, μέσω της νομοθετικής ρύθμισης (Ν. 1892/90) του θέματος της Π.Ε. ως μέρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας εκμάθησης, επισημάνθηκε η αναγκαιότητα εισαγωγής της στο εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ η εφαρμογή της πραγματοποιείται σύμφωνα με το *διεπιστημονικό (διακλαδικό)* [ΦΛΟΓΑΪΤΗ Ε. (1993), σ.σ. 213-214] πρότυπο με τη δημιουργία ιδιαίτερης τομεακής κατεύθυνσης δράσης.

Η αντίστοιχη ΚΥΑ για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναφέρεται στη δυνατότητα δημόσιων ή ιδιωτικών Γυμνασίων ή Λυκείων ή Τεχνικών Σχολών σε δραστηριότητες ευαισθητοποίησης σε θέματα άμεσου ή ευρύτερου περιβάλλοντος, ενώ κατά τη διάρκεια εφαρμογής προγραμμάτων Π.Ε. εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι έχουν την ευκαιρία συνεργασίας και συνδιαλλαγής με τοπικούς φορείς καθώς και με άλλα εκπαιδευτήρια της χώρας. Εκτιμάται [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ - ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), σ.124] πως το χαρακτηριζόμενο από συγκεντρωτική, διοικητική δομή ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπό την επίδραση των ενεργητικών, εφαρμόσιμων και καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας του διεπιστημονικού προτύπου ενσωμάτωσης του Π.Ε., θα απαλλαγεί σε μεγάλο βαθμό από το συντηρητισμό του με συνέπεια την αναβάθμιση και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς του.

Η ίδρυση **Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης** με αρμοδιότητα την εκπαίδευση των εκπαιδευτών και τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχει θετικές επιδράσεις στην προώθηση του θεσμού της Π.Ε. Πρωτεύων είναι ο ρόλος του ΥΠΕΧΩΔΕ στην υποστήριξη των δραστηριοτήτων του ΥΠΕΠΘ με τη συνδιοργάνωση συναφών σεμιναρίων, ενημερωτικών εκστρατειών ή εκδηλώσεων, τη χορήγηση διαθέσιμου υλικού σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και τη συμμετοχή του σε προγράμματα συλλογής και ανακύκλωσης απορριμάτων με το συντονισμό της εκπαιδευτικής κοινότητας, τον επιμερισμό των αρμοδιοτήτων ανά τομέα κλπ. [ΥΠΕΧΩΔΕ (1992β), τ. 1, σ.48]. Στην περιφέρεια σημαντικό είναι το έργο αντίστοιχων φορέων, όπως του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα Κ. Πορόϊα Σερρών.

Υπό την αιγίδα των ΥΠΕΠΘ και ΥΠΕΧΩΔΕ και την επιστημονική υποστήριξη του Πανεπιστημίου Αθηνών λειτουργεί στο πλαίσιο του αντίστοιχου κοινοτικού Globe το Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης **"Αλέξανδρος"** με τη συμμετοχή ήδη 24 δημόσιων και ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων εξοπλισμένων με σύγχρονους περιβαλλοντικούς σταθμούς και σε ορισμένα με σύνδεση με το δίκτυο Internet για συνεισφορά στην ανάπτυξη διεθνούς περιβαλλοντικής βάσης δεδομένων. Το **"Globe - Αλέξανδρος"** έχει τεθεί υπό την αιγίδα των ΗΕ (UNEP) με συμμετοχή συνολικά 44 κρατών μεταξύ των οποίων 11 της ΕΕ στοχεύοντας στην ενίσχυση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, στην επιστημονική κατανόηση του γήϊνου περιβάλλοντος και στη βελτίωση των εκπαιδευτικών προτύπων.

Ειδικότερα για το παράκτιο περιβάλλον και την απορρύπανσή του αποτελεσματική αποδεικνύεται η προώθηση του προγράμματος **"Υιοθεσίας Ακτών"** του ΥΠΕΧΩΔΕ σε συνεργασία με τα σχολεία.

Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Ε.Μ. Πολυτεχνείο Αθήνας στο οποίο έχει εγκατασταθεί **Κέντρο Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων**, και τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Θεσσαλίας καθώς και ορισμένα ΤΕΙ περιλαμβάνουν στα προγράμματά τους περιβαλλοντικά θέματα, αλλά το κυρίως αρμόδιο τμήμα Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου λειτούργησε το 1988 με πρόγραμμα σπουδών στην κατεύθυνση του περιβάλλοντος [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.46].

Τα Ιδρύματα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) δεν διαθέτουν επαρκείς άξονες επιμόρφωσης στη διάσταση της εφαρμογής του Πέμπτου Προγράμματος για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον.

β) Η περιβαλλοντική επιμόρφωση του επαγγελματικού δυναμικού πραγματοποιείται κυρίως μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ ως αρμόδιου φορέα σε συνεργασία με επαγγελματικούς, συνδικαλιστικούς, επιστημονικούς ή άλλους φορείς, με τη μορφή [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.p.46-47]:

- επιμορφωτικών σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (με ευθύνη του ΥΠΕΧΩΔΕ και του ΥΠΕΠΘ),
- εξειδικευμένων σεμιναρίων σε θέματα εφαρμογής εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μικροβιολογικών αναλύσεων θαλάσσιων υδάτων, περιβαλλοντικού ελέγχου σε νομαρχιακό επίπεδο κλπ. (ΥΠΕΧΩΔΕ),
- σεμιναρίων σε περιβαλλοντικά θέματα ειδικών κατηγοριών δημόσιων υπαλλήλων, όπως λιμενικών, ακτοφυλάκων, ειδικού επιστημονικού προσωπικού, κρατικών φορέων, διοικητικών φορέων, αρμόδιων για το συντονισμό ή την εφαρμογή θεμάτων περιβάλλοντος κυρίως σε νομαρχιακό επίπεδο κλπ. (ΥΠΕΧΩΔΕ, Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης κλπ.),

- επιμόρφωσης ναυτικών σε ζητήματα προστασίας θαλάσσιου περιβάλλοντος (HELMEPA: Ελληνικός Σύνδεσμος Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος),
- εκπαίδευσης και ενημέρωσης νέων και μη μηχανικών σε θέματα περιβαλλοντικών επιπτώσεων από το Κέντρο Περιβαλλοντικών Επιτπώσεων του ΕΜΠ (στην ίδρυση του οποίου με κοινοτική υποστήριξη συνέβαλε το ΥΠΕΧΩΔΕ),

Σημαντική είναι και η συμβολή του ΕΟΤ στην περιβαλλοντική ενημέρωση των εργαζομένων στην ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία, μέσω προγραμμάτων, όπως τα ακόλουθα [ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ (1996), τ.7, σ.5]:
- Συμμετοχή στην Εθνική Επιτροπή για το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα "Γαλάζιες Σημαίες" της Ευρώπης.
- Πιλοτικά προγράμματα.
- Πρόγραμμα για τη διατήρηση και ανάπτυξη παραδοσιακών οικισμών ως προτύπου για την ανάπτυξη φιλικών στο περιβάλλον μορφών τουρισμού.
- Συμμετοχή σε 1 από τα 48 πιλοτικά προγράμματα της ΕΕ (1992-94) "Εύρωστου - ορισμός, πολιτισμός και ύπαιθρο".

Η Διεύθυνση Εκπαίδευσης του ΕΟΤ υλοποιεί προγράμματα τουριστικής και περιβαλλοντικής κατάρτισης με ενδεικτικά τα σεμινάρια:
- "Βελτίωση και προστασία περιβάλλοντος",
- "Ελληνικός Θαλάσσιος Τουρισμός",
- "Διαφοροποίηση και ανανέωση τουριστικής ανάπτυξης" κ.ά.

Πρωτοβουλίες όπως οι προαναφερόμενες σηματοδοτούν την ένταξη της περιβαλλοντικής διάστασης στη γενικότερη επαγγελματική επιμόρφωση και την έναρξη της εφαρμογής πολιτικών κρατικού κυρίως ενδιαφέροντος στην κατεύθυνση αυτή, αλλά δεν συνεπάγονται απαραίτητα την ικανοποιητική κάλυψη της ευρύτερης αντιμετώπισης του θέματος[16]. Συγκεκριμένα, στους φορείς του δημόσιου ή ημιδημόσιου τομέα ή στους επιχορηγούμενους από το κράτος οργανισμούς δεν είναι συνήθης η πρακτική εφαρμογής της Π.Ε., ενώ είναι ολιγάριθμες οι υπηρεσίες των υπουργείων και της τοπικής αυτοδιοίκησης που προβλέπουν και παρέχουν στα στελέχη τους επιμόρφωση με υπογράμμιση των σημαντικών πτυχών του περιβαλλοντικού ζητήματος.

Μέχρι σήμερα δεν είναι επαρκή ή εκλείπουν στην πλειονότητα του δημόσιου τομέα [ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ. (1996), σ.133] τα κίνητρα ενθάρρυνσης για δημοσιοποίηση των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή της αποδοχής περιβαλλοντικού ελέγχου της λειτουργίας τους, η συνεργασία με εμπειρογνώμονες ευρύτερου φάσματος περιβαλλοντικών θεμάτων (επιστημονικά όργανα, ΜΚΟ, κλπ.) η αξιοποίηση των ΜΜΕ για άρτια περιβαλλοντική αγωγή και ενημέρωση, ή περιβαλλοντική εξάσκηση στους χώρους εργασίας,

η υιοθέτηση πολιτικών προώθησης περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και συναφών δράσεων (απορρύπανση ακτών, συλλογή απορριμάτων, προστασία δασών κλπ.).

Επίσης στα προγράμματα των ΚΕΚ δεν εμπεριέχεται η διαδικασία της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης σύμφωνα με τις επιταγές του Πέμπτου Προγράμματος σχετικά με την ανάπτυξη και το περιβάλλον.

Όσον αφορά ιδιαίτερα στους ΟΤΑ απαραίτητη είναι η κατάρτιση γενικότερων πολιτικών που να περιλαμβάνουν [ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ. (1996), σ.132] τον επανασχεδιασμό χρήσεων γης και οικονομικής ανάπτυξης, την αναζήτηση στρατηγικών τεχνολογικών προτύπων μειωμένης ενεργειακής κατανάλωσης, την επιλογή και προτεραιότητα σε οικολογικά ή φιλικά προς το περιβάλλον μέσα μεταφοράς και την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, την επέκταση δικτύου συνεργασίας με άλλους ΟΤΑ σε εθνική, ευρωπαϊκή ή διεθνή κλίμακα, τη διοργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων περιβαλλοντικής ενημέρωσης με την ανάληψη συναφών δραστηριοτήτων για τα στελέχη τους, τον καθορισμό κονδυλίων για οικονομική ενίσχυση περιβαλλοντικών δράσεων, την ίδρυση γραφείων περιβάλλοντος με συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων και εμπειρογνωμόνων με συμβουλευτικό ρόλο κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στην επιμόρφωση του κοινού, τη συνεργασία με κέντρα περιβαλλοντικής ενημέρωσης κ.ά.

Στους μεγαλύτερους κυρίως, αντιπροσωπευτικούς φορείς του ιδιωτικού τομέα τα ενδοεπιχειρησιακά προγράμματα επιμόρφωσης προβλέπουν την εφαρμογή του θεσμού της ΠΕ γαι την επίτευξη των στόχων της οποίας απαιτούνται [ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ. (1996), σ. 131] η εξοικείωση με τα περιβαλλοντικά θέματα και η αυξανόμενη συναφής εμπειρία, οι προπαρασκευαστικές ενέργειες για την ενημέρωση και επιμόρφωση η εκτίμηση της ΠΕ ως απαραίτητης συνιστώσας της περιβαλλοντικής δράσης, οι πρωτοβουλίες περιβαλλοντικής υπευθυνότητας και μέριμνας, ο καθορισμός πόρων για υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ και η δημοσιοποίηση ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεωντης λειτουργίας των φορέων.

γ) Η περιβαλλοντική εκπαίδευση ανέργου πληθυσμού φορά κυρίως σε κατηγορίες γυναικών και νέων, μέσω της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, αντίστοιχα, καθώς και των ΟΤΑ. Την τελευταία δεκαετία συγχρηματοδοτήθηκε μέσω του Κοινωνικού Ταμείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων η διοργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων με αντικείμενα όπως τα ακόλουθα [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.47]:

- Διαχείριση στερεών αποβλήτων (ΟΤΑ),
- Ενεργειακός Σχεδιασμός Κτιρίων (Γεν. Γραμ. Ισότητας, ΕΛΚΕΠΑ),
- Ενέργεια και Περιβάλλον (Γεν. Γραμ. Ισότητας),
- Νέα Γενιά και Περιβάλλον (Γεν. Γραμ. Νέας Γενιάς),

- Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Γεν. Γραμ. Ισότητας).

6.1.5 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η συχνή έγκριση πολιτικών και σχεδίων εθνικού και περιφερειακού επιπέδου δεν οδηγείται απαραίτητα σε αποτελεσματική υλοποίησή τους, ενώ μεγάλο μέρος των συναφών ρυθμίσεων καθίσταται ανενεργό μετά από σύντομη περίοδο εφαρμογής του (όπως στις περιπτώσεις του Ν. 360/76, κυρώσεων για παράνομες οικοδομικές κατασκευές και κατάτμηση γης) αλλά και εξαιτίας σταθερών παραβάσεων της νομοθεσίας [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ A. et al (1996), p.15].

Οι διαδικασίες ελέγχου της ανάπτυξης της γης και του καθορισμού κατάλληλων χρήσεων της ειδικά στις παράκτιες περιοχές με τις δυνατότητες και προοπτικές τουριστικής αξιοποίησης αντιμετωπίζουν τη σθεναρή αντίσταση του τοπικού πληθυσμού και των ιδιοκτητών γης λόγω πλήξης των συμφερόντων τους. Αποτέλεσμα είναι οι τοπικές πολιτικές και οι αποφάσεις των αρμόδιων φορέων να υφίστανται τις πιέσεις τους και η γραφειοκρατία να ενεργοποιείται για εκ των υστέρων αντιμετώπιση των συνεπειών τους.

Στην προσπάθεια επίλυσης παρόμοιων επιβλαβών επιπτώσεων έχει συμβάλει η υλοποίηση προγραμμάτων για την προστασία των παράκτιων περιοχών και πρωτοβουλιών, μέσω της αρωγής των χρηματοδοτικών μηχανισμών (όπως των Διαρθρωτικών Ταμείων) της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σημειώνεται πως οι υφιστάμενες πολιτικές για τη διαχείριση και τη ρύθμιση των ακτών αντιστοιχούν σε μήκος ακτογραμμής μικρότερο των 150 χλμ. καλύπτοντας επιφάνεια μικρότερη των 4.000 εκτ.

Προγράμματα για την προστασία και διαχείριση των παράκτιων περιοχών αποτελούν:

Ι. Οι πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ

α) Τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ)

Τα **Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ)** στο πλαίσιο της κοινοτικής χρηματοδότησης (Π.6.2) μέσω του Περιφερειακού Ταμείου (FEDER) περιέλαβαν και περιβαλλοντικές συνιστώσες (αρμοδιότητα διαχείρισης του ΥΠΕΧΩΔΕ στην Ελλάδα) και συγκεκριμένα μελέτη και προστασία βιοτόπων. Μέχρι το τέλος του 1995 είχαν αναφερθεί τα ακόλουθα έργα:

- **Προστασία βιοτόπων** (έργα, μελέτες, προμήθειες) συνολικού προϋπολογισμού 2 δις δρχ. που αφορούσε σε 12 βιοτόπους (Δέλτα Νέστου, Δέλτα Έβρου, Λίμνη Βιστωνίτιδα - Πόρτο Λάγος, Δέλτα Αλιάκμονα - Λουδία - Αξιού και Αλυκή Κίτρους, Λίμνη Τριχωνίτιδα, Δάσος Δαδιάς, Πίνδος, Σποράδες), με προβλέψεις κινηματογραφήσεων

(περίπου 400 εκατ. κόστους), μελετών οριοθέτησης - διαχείρισης (περίπου 100 εκατ. δρχ.), έργων υποδομής (κέντρα πληροφόρησης, φυλάκια εξοπλισμός) κλπ. (περίπου 1,5 δις δρχ. κόστους). Την ευθύνη για την εκπόνηση των μελετών είχαν ιδιωτικά γραφεία μελετών και οι αντίστοιχες δημόσιες υπηρεσίες, ενώ συμβουλευτικό ρόλο για τα έργα υποδομής είχε αναλάβει το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας.

- **Εθνικό Δίκτυο Πληροφορικής Περιβάλλοντος,** συνολικού προϋπολογισμού 291 εκατ. δρχ. για τη μελέτη και κατασκευή του, το οποίο αφορούσε μόνο μερικώς στο φυσικό περιβάλλον.

β) Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Τα χρηματοδοτημένα από τα κοινοτικά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΓΔ XVI) **Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα ΜΟΠ (Mediterranean Integrated Programmes - MIP)** με έναρξη το 1986 και ολοκλήρωση της λειτουργίας τους το 1992 καθόρισαν για πρώτη φορά στόχους υλοποίησης στην κατεύθυνση ολοκληρωμένης μεσοπρόθεσμης προσπάθειας για την ανάπτυξη των περιφερειών της χώρας.

Αντιπροσωπεύοντας μέρος των Περιφερειακών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων και με σκοπό την ανάπτυξη των γεωργικών περιοχών κάλυψαν το σύνολο της χώρας με την εξαίρεση του νομού Αττικής και της αστικής περιοχής της Θεσσαλονίκης [COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1984), p.p.81-82], αν και τα προτεινόμενα ειδικά μέτρα - κατάλληλα για τις εντοπιζόμενες ανάγκες- είχαν τη δυνατότητα εφαρμογής και στα αντίστοιχα τμήματα της Αττικής.

Στοχεύοντας στην επέκταση της απασχόλησης τα ΜΟΠ βασίστηκαν στην ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών, ιδιαίτερα σε τομείς συναφείς με τη γεωργία, την ανάπτυξη του αγροτουρισμού και την αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Στα ΜΟΠ συμπεριλαμβάνονταν μέτρα και μελέτες περιβαλλοντικής προστασίας σε 6 περιφέρειες της Ελλάδας [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.104] όπως:

- *έργα διαχείρισης και προστασίας βιοτόπων* θαλάσσιας χελώνας στη Ζάκυνθο, συνολικού προϋπολογισμού 55 εκατ. δρχ., πραγματοποιημένα από περιφερειακές υπηρεσίες και
- *οικολογικές, χωροταξικές και αναπτυξιακές μελέτες* περιοχών ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος σε νησιά, παράκτιες και ορεινές περιοχές (όπως της Πίνδου συνολικού προϋπολογισμού 18 εκατ. δρχ. καταρτισμένη από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας),

που ολοκληρώθηκαν εντός του 1993.

Επισημαίνεται ότι στα πλαίσια των ΜΟΠ καταρτίσθηκε η πρώτη σειρά (21) Ειδικών Χωροταξικών Μελετών (περιόδου ανάθεσης 1987 - 1990) με σκοπό τη θεσμοθέτησή τους από το ΥΠΕΧΩΔΕ μέσω της έκδοσης των αντίστοιχων Π.Δ. [ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η. κ.ά. (1994), κεφ. 3.2]. Σ' αυτές περιλήφθηκαν οι ΕΧΜ Καρπάθου, Σύρου, Σάμου και Λέσβου, που ολοκληρώθηκαν μετά το 1992.

γ) Το ENVIREG

Το **ENVIREG (1990-93)** κοινοτική πρωτοβουλία (συμμετοχής 70% ή 92 MECU μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων ΓΔ XVI), με έγκριση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις 26.09.199 [ΥΠΕΘΟ/ENVIREG (1992), σ.1], συνολικού προϋπολογισμού 130,6 MECU και συγχρηματοδότησης (30% ή 38,6% MECU) από την ελληνική κυβέρνηση με διαχείριση από το ΥΠΕΘΟ αναφέρεται αποκλειστικά σε θέματα παράκτιων περιοχών.

Με σκοπό την αρωγή των τοπικών αρχών στην αντιμετώπιση της ρύπανσης και στην αναβάθμιση του παράκτιου περιβάλλοντος είχε ως κύριους στόχους: τη μείωση της ρύπανσης των ακτών (73% του προϋπολογισμού) με προτεραιότητα στις περιοχές ταχείας οικονομικής ανάπτυξης ή/και πληθυσμιακής αύξησης κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου, την προστασία, διατήρηση και αξιοποίηση των παράκτιων βιοτόπων (11%), τον έλεγχο της διαχείρισης τοξικών και επικίνδυνων αποβλήτων (8%) και την ανάπτυξη της συναφούς τεχνογνωσίας και κατάρτισης (6%) [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1993)].

Το πρόγραμμα διακρίνεται σε 3 υποπρογράμματα:

1. *Υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ* (συνολικού προϋπολογισμού 124.155 KECU, κοινοτικής συνδρομής 87.322 KECU).

1.1 *Επεξεργασία αστικών λυμάτων,* προϋπολογισμού 77.450 KECU

- Έργα σε 85 παράκτια αστικά κέντρα και οικισμούς (Αλεξανδρούπολη, Κώς, Ρέθυμνο, Χαλκίδα κ.ά.), όπως:

- μελέτες κατασκευές, εγκαταστάσεις καθαρισμού λυμάτων,
- μονάδες βοθρολυμάτων με πρόβλεψη μετατροπής, εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων,
- επενδύσεις εκσυγχρονισμού εγκαταστάσεων επεξεργασίας αστικών λυμάτων,
- αγωγούς εκβολής επεξεργασίας λυμάτων,
- αντλιοστάσια και αγωγούς σύνδεσης του αποχετευτικού δικτύου με εγκαταστάσεις επεξεργασμένων λυμάτων.

1.2 *Διαχείριση απορριμάτων,* προϋπολογισμού 10.300 KECU

- 29 έργα που αναφέρονται σε μελέτες και κατασκευή έργων:

- υποδομής σε νέους χώρους διάθεσης απορριμάτων με υγειονομική ταφή (Γύθειο - Μολάοι, Δ. Ρεθύμνου κ.ά.)

- προμήθεια μηχανολογικού εξοπλισμού συλλογής, μεταφοράς και επεξεργασίας απορριμάτων (περιορισμός όγκου)
- βελτιωτικές εργασίες σε υπάρχουσεες χωματερές (Γύθειο - Μολάοι κ.ά.)
- 2 σταθμοί μεταφόρτωσης απορριμάτων (Θεσσαλονίκης, Ν. Μάκρης κ.ά.)

1.3 *Λιμενικές εγκαταστάσεις,* προϋπολογισμού 14.170 KECU

- στην παραλία της Θεσσαλονίκης, με αρμόδιους φορείς κυρίως το ΥΕΝ, το Δ. Θεσσαλονίκης και το ΥΠΕΧΩΔΕ
- ευκολιών υποδοχής και επεξεργασίας πετρελαιοειδών καταλοίπων, με ανάδοχο την ιδιωτική εταιρία ΒΕΡΑ ΝΕΠΕ[17]

1.4 *Χωροταξικές Μελέτες,* προϋπολογισμού 2.300 KECU

- Ειδικές Χωροταξικές Μελέτες στις παράκτιες περιοχές του νησιωτικού ή του ηπειρωτικού κορμού της χώρας[18]:

- νήσων Λήμνου - Ικαρίας - Φούρνων, Κέας - Κύθνου - Σερίφου - Σίφνου, Μήλου - Κιμώλου - Πάρου - Αντιπάρου, Άνδρου - Τήνου - Μυκόνου, Θήρας - Ίου, Νισύρου - Γυαλιού - Καλυμνου - Κώ - Σύμης - Αστυπάλαιας, Ζακύνθου - Λευκάδας, Κεφαλλονιάς - Ιθάκης,
- παράκτιων περιοχών Β. και Ν. Κορινθιακού κόλπου,
- Νομού Χαλκιδικής,
- διευθέτησης και προστασίας παράκτιων ζωνών λόγω κατασκευής νέου Αερολιμένα στα Σπάτα,
- μελέτες υποβάθρων.

1.5 *Βιότοποι,* προϋπολογισμού 4.040 KECU

- Προστασία φυσικών πόρων παράκτιων βιοτόπων και αξιοποίησή τους για τουριστικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς μέσω μελέτης οριοθέτησης και ταξινόμησή τους σε ζώνες διαβαθμισμένης προστασίας:

- αναβάθμιση βιοτόπου Μαραθώνα (Οργανισμός Αθήνας),
- βιότοποι Κρήτης (ΕΟΤ),
- χωροταξική - οικολογική μελέτη εκβολών Πηνειού (ΚΕΔ),
- έργα οικοτουριστικής αξιοποίησης κοιλάδας Πεταλούδων (Δ. Θεολόγου),
- έργα οικοτουριστικής αξιοποίησης στο βιότοπο των στενών του Νέστου (Πανεπιστήμιο Πατρών),
- οικολογικές επιπτώσεις στους βιοτόπους Καλαμά - Αχέροντα από γεωργική δραστηριότητα (Πανεπιστήμιο Πατρών),
- διαχείριση βιοτόπου λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου[19] (ΥΠΕΧΩΔΕ, σύμβουλος: Μουσείο Γουλανδρή),

- διαχείριση βιοτόπου δάσους Στροφυλιάς και λιμνοθάλασσας Κοτυχίου[20] (ΥΠΕΧΩΔΕ, σύμβουλος: Μουσείο Γουλανδρή),
- διαχείριση βιοτόπων του β΄ καταλόγου ΕΟΚ[21] (ΥΠΕΧΩΔΕ, σύμβουλος: Μουσείο Γουλανδρή).

1.6 *Διαχείριση τοξικών*, προϋπολογισμού 12.895 ΚΕCU
με έγκριση από το ΥΠΕΘΟ 2 προτάσεων των ιδιωτικών επιχειρήσεων:
- EXALCO ΑΕ για την επεξεργασία αποβλήτων, ανακύκλωσης ύδατος κ.ά.
- ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΠΕ για τη διαχείριση ηλεκτρικών συσκευών PCBS και υγρών PCBS.

1.7 *Τεχνογνωσία - τεχνική στήριξη*, προϋπολογισμού 2.000 ΚΕCU
με ανάθεση στον Φορέα Υποστήριξης Μονάδων Επεξεργασίας Αποβλήτων (ΦΥΜΕΑ).

1.8 *Εφαρμογή*, προϋπολογισμού 1.000 ΚΕCU
με ανάθεση της διαχείρισης της Τεχνικής Βοήθειας για το ENVIREG στην εταιρία Διαχείρισης Τεχνικής Βοήθειας ΕΠΕ.

Στα παραπάνω μέτρα περιλαμβάνεται ο ιδιωτικός τομέας με 9.280 ΚΕCU (ενώ ο ενδιάμεσος φορέας είναι η ΕΕΤΑΑ).

2. *Υποπρόγραμμα ΕΓΤΠΕ - Π* (συνολικού προϋπολογισμού 3.197 ΚΕCU, κοινοτικής συνδρομής 2.238 ΚΕCU).

Περιβαλλοντική Γεωργία, με συμμετέχοντες φορείς [ΥΠΕΘΟ / ENVIREG (1992)]:
- το Εθνικό Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών για προμήθεια εργαστηριακού εξοπλισμού και οργάνων, γεωτεχνική υποστήριξη προγράμματος σε επιστημονικό (γεωπόνοι, χημικοί, γεωλόγοι κ.ά.) και βοηθητικό προσωπικό, συνεργασία με την Υγειονομική Σχολή Αθηνών για παρασιτολογικές αναλύσεις της ιλύος και λοιπών υλικών, με την Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων για λήψη δειγμάτων μονάδων βιολογικού καθαρισμού αστικών λυμάτων και δοκιμές εφαρμογής κ.ά.
- το υπουργείο Γεωργίας, αρμόδιο για την παρακολούθηση δεδομένων και το συντονισμό συναφών μέτρων,
- το Γεωργικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, για ανάθεση μελέτης μηχανολογικού σχεδιασμού,
- το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, για ενέργειες αξιοποίησης επεξεργασμένων λυμάτων βιολογικού καθαρισμού στην άρδευση, στην πόλη της Κώ.

3. *Υποπρόγραμμα ΕΚΤ* (συνολικού προϋπολογισμού 3.253 ΚΕCU, κοινοτικής συνδρομής 2.440 ΚΕCU)

Τεχνογνωσία - Κατάρτιση, με συμμετέχοντες φορείς μεταξύ άλλων [ΥΠΕΘΟ / ENVIREG (1992)]:

- το υπουργείο Γεωργίας σε συνεργασία με το ΕΘΙΑΓΕ και την ΠΑΣΕΓΕΣ για την οργάνωση προγράμματος εκπαίδευσης για 20 περίπου γεωτεχνικούς διάρκειας 20 ημερών, συνολικής δαπάνης 10 εκατ. δρχ.
- το Εθνικό Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών σε συνεργασία με την AMBER (τεχνική υποστήριξη για το ENVIREG) για την οργάνωση εκπαίδευσης 17 επιστημόνων του υπουργείου Γεωργίας και του ΕΘΙΑΓΕ διάρκειας 20 ημερών στο κέντρο "Office International de l' Eau" στη Γαλλία, συνολικής δαπάνης 15 εκατ. δρχ.
- την ΕΕΤΑΑ για υλοποίηση προγράμματος κατάρτισης τεχνικών (40 στελεχών Δήμων και 50 στελεχών ΤΥΔΚ) διάρκειας 400 ωρών, συνολικής δαπάνης 64.800 χιλ. δρχ. κλπ.

δ) Το Εθνικό Πρόγραμμα για το Περιβάλλον

Στην πρώτη φάση (1990-93) ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος προσέγγισε τα 31,6 MECU με κοινοτική συνδρομή (μέσω Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) στα πλαίσια του άξονα 1 του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για την Ελλάδα) 22,1 MECU ενώ το ΥΠΕΧΩΔΕ συγχρηματοδότησε ενέργειες 20.5076.000 ECU δηλαδή το 64,8% του συνόλου [ΥΠΕΧΩΔΕ (1992β), τομ. 1, σ.49]. Με κάλυψη ευρέως φάσματος περιβαλλοντικών δράσεων όχι απαραίτητα για τις παράκτιες περιοχές [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p. 16] δίνεται έμφαση στην ανάπτυξη τεχνολογικής υποδομής σ' επιλεγμένα θέματα περιβαλλοντικής προστασίας, όπως: η διατήρηση των βιοτόπων, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η μείωση της ηχορρύπανσης, η διαχείριση του εδάφους και των αποβλήτων, ο έλεγχος της ποιότητας των υδάτων, οι δασικές πυρκαγιές και η ανάπτυξη και χρησιμοποίηση βιολογικών φυτοφαρμάκων.

Στη δεύτερη φάση του το Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το Περιβάλλον (ΕΠΠΕΡ 1994-99) εγκρίθηκε με την υπ'αριθμ. Ε(94) 1843/3 απόφαση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις 29.07.94 με συνολικό προϋπολογισμό 512.000.000 ECU. Μετά την απόφαση της 1ης Επιτροπής Παρακολούθησης (ΕΠ) του ΕΠΠΕΡ στις 11.01.95 για αύξηση κατά 3.000.000 ECU αντίστοιχη της ισόποσης αύξησης της ιδιωτικής συμμετοχής της προσθήκης του μέτρου (2.5.Β) "Διαχείριση στερεών και τοξικών αποβλήτων" ο συνολικός προϋπολογισμός του ΕΠΠΕΡ ανήλθε σε 515.000.000 ECU (Π.6.3). Δεδομένης της πορείας του προγράμματος ακολούθησε από τον πρόεδρο της ΕΠ του ΕΠΠΕΡ η υποβολή (εγγράφου αρ. Πρωτ. 657/03.11.1995) πρότασης τροποποίησης των χρηματοδοτικών πινάκων και αναπρογραμματισμού του ΕΠΠΕΡ η οποία εγκρίθηκε από τη 16η Γενική

Διεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (έγγραφο αρ. Πρωτ. 95321532/12.12.95) [ΥΠΕΧΩΔΕ - ΠΕΡΠΑ (1996)].

Σ' επίπεδο προγραμματισμού μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 1996 είχε καλυφθεί το 85% περίπου του συνολικού προγραμματισμού του ΕΠΠΕΡ δηλαδή 440.000.000 ECU που αντιστοιχεί σε επιτροπές παρακολούθησης (η μέσω γραπτής διαδικασίας) ενώ κατά την πρόσφατη ΕΠ παρουσιάστηκαν 90 υπό ένταξη έργα.

Οι απορροφήσεις για την πρώτη διετία λειτουργίας του ΕΠΠΕΡ (1994-99) ανήλθαν σε 20.000 χιλ. ECU. Το πρώτο δίμηνο του 1996 η απορρόφηση προσέγγισε τα 3.000 χιλ. ECU ενώ ως το πρώτο εξάμηνο του ίδιου έτους είχε υπερβεί το ποσό των 23.000 χιλ. ECU [ΥΠΕΧΩΔΕ - ΠΕΡΠΑ (1996)].

Παράλληλα, οι μέχρι σήμερα προγραμματικές συμβάσεις που έχουν υπογραφεί αντιπροσωπεύουν ποσό 91.500 χιλ. ECU ενώ οι αποφάσεις εκταμίευσης αντίστοιχα ποσό 22.000 χιλ. ECU.

Η υφιστάμενη φάση του ΕΠΠΕΡ (1994-99) αποτελείται από 7 υποπρογράμματα [ΥΠΕΧΩΔΕ - ΠΕΡΠΑ (1996)].

1. Δημιουργία υποδομής για την κάλυψη των αναγκών της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος (ΕΥΠ), την παρακολούθηση του περιβάλλοντος και την τήρηση των περιβαλλοντικών έργων.

1.1 Υδατικό περιβάλλον,

1.2 Ατμοσφαιρικό περιβάλλον και θόρυβος,

1.3 Υποδομή τήρησης περιβαλλοντικών όρων και περιβαλλοντικής διασφάλισης - παρακολούθηση οικονομικών περιβάλλοντος - περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

2. Διαχείριση ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και έλεγχο ατμοσφαιρικής ρύπανσης της Αθήνας:

2.1.Α Διαχείριση ποιότητας υδάτων και υγρών αποβλήτων (Δημόσιο),

2.1.Β Διαχείριση ποιότητας υδάτων και υγρών αποβλήτων (Ιδιώτες)

2.2.Α Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος (Δημόσιο)

2.2.Β Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος (Ιδιώτες)

2.3.Α Προστασία ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος και έλεγχος θορύβου. Έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης Αθήνας (Δημόσιο)

2.3.Β Προστασία ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος και έλεγχος θορύβου. Έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης Αθήνας (Ιδιώτες)

2.4 Διαχείριση περιβαλλοντικών κινδύνων

2.5.Α Διαχείριση στερεών και τοξικών αποβλήτων (Δημόσιο)

2.5.Β Διαχείριση στερεών και τοξικών αποβλήτων (Ιδιώτες)

2.6 Προστασία περιβάλλοντος από την εκμετάλλευση πηγών ενέργειας και εφαρμογής πιλοτικού προγράμματος για "υγιείς πόλεις".

3. Διαχείριση και προστασία φυσικού περιβάλλοντος

3.1 Δημιουργία υποδομής για την προστασία και διαχείριση ειδών, οικοσυστημάτων και βιοποικιλότητας.

3.2 Δημιουργία υποδομής για την προστασία και διαχείριση σημαντικών βιοτόπων της χώρας.

3.3 Δημιουργία υποδομής για τη διαχείριση και προστασία οικοτόπων καθώς και φυσικών σχηματισμών και εδαφών.

4. Χωροταξικός και Πολεοδομικός σχεδιασμός

4.1 Χωροταξικός σχεδιασμός,

4.2 Πολεοδομικός σχεδιασμός,

4.3 Προστασία και ανάδειξη ιστορικών κέντρων, παραδοσιακών οικισμών, περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Αναβάθμιση αστικών περιοχών. Περιορισμός αισθητικής ρύπανσης σε περιοχές με υψηλή τουριστική κίνηση.

5. Εθνικό Κτηματολόγιο

5.1 Κτηματολόγιο περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών,

5.2 Κτηματολόγιο αστικών περιοχών,

5.3 Κτηματολόγιο αγροτικών περιοχών.

6. Ολοκλήρωση ενεργειών ΕΠ. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΚΠΣ 1989 - 1993

6.1 Αντιμετώπιση μεγάλων τεχνολογικών ατυχημάτων,

6.2 Αποκατάσταση - ανάπλαση χώρων,

6.3 Ολοκληρωμένη καταπολέμηση ασθενειών

7. Τεχνική βοήθεια

7.1 Τεχνική βοήθεια ΕΠΠ,

7.2 Τεχνική βοήθεια Κτηματολογίου

ε) Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ)

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα αφορούν επίσης σε μέτρα για το περιβάλλον και συγκεκριμένα για τη διασφάλιση της ανάπτυξης της περιβαλλοντικής υποδομής, περιορισμένης όμως επιχειρησιακής και χρηματοδοτικής εμβέλειας.

Στο πλαίσιο του πρώτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης οι 13 ελληνικές περιφέρειες έλαβαν χρηματοδότηση 147 εκατ. [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1995)] για την κατασκευή ή

επέκταση δικτύων υδροδότησης, αποχέτευσης εγκαταστάσεων επεξεργασίας και διάθεσης αστικών λυμάτων κ.ά. Στα ΠΕΠ περιλήφθηκε και η κατάρτιση Ειδικών Χωροταξικών Μελετών για τις νότιες ακτές των Ν. Ρεθύμνου, Ν. Ηρακλείου, Ν. Λασιθίου, τη Νάξο και τη Μεσσηνιακή Μάνη, που ολοκληρώθηκαν μετά το 1992.

Στα πλαίσια του ΠΕΠ Αττικής διατέθηκαν 2 δις δρχ. για την εφαρμογή ολοκληρωμένου προγράμματος αναπλάσεων, επεμβάσεων και καθαρισμού των ακτών της, περιλαμβανομένου του συνόλου της παράκτιας ζώνης από την Ελευσίνα ως το Κερατσίνι και τον Πειραιά, και από το Σούνιο ως τον Ωρωπό. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε αρχικά στη Ν. Μάκρη και στο Μαραθώνα (με δημιουργία πεζοδρόμων και καθιστικών στην παραλιακή ζώνη), ενώ επεκτάθηκε το σύνολο της Ανατολικής και Δυτικής Αττικής.

Για την περίοδο 1994-99 σημαντική είναι, μεταξύ άλλων η υποστήριξη των νησιών του Β. Αιγαίου μέσω του αντίστοιχου ΠΕΠ συνολικού προϋπολογισμού 85 δις δρχ. Το κονδύλι επιμερίζεται σε δαπάνες για έργα σε τομείς βελτίωσης των μεταφορών, πολιτισμού και αθλητισμού, υγείας-πρόνοιας, τουριστικής, γεωργικής και βιομηχανικής επιμόρφωσης καθώς και προστασίας περιβάλλοντος (8,18 δις δρχ. ή 9,6% της συνολικής χορήγησης του ΠΕΠ) και ιδιαίτερα προστασίας και αναβάθμισης οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος (1,093 δις δρχ.). Στόχος του ΠΕΠ Β. Αιγαίου 1994-99 είναι η δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για τη βελτίωση των τοπικών οικονομιών.

Επισημαίνεται ότι κυρίως στα παλαιότερα ΠΕΠ και ΚΠΣ ή ένταξη της διάστασης της περιβαλλοντικής προστασίας δεν θεωρήθηκε ικανοποιητική όσον αφορά στα δεδομένα για τις εκτιμήσεις περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Συνέπεια αυτής ήταν η επιβολή, μέσω των κανονισμών 2081/93 και 2082/93 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε κάθε πρόγραμμα των Διαρθρωτικών Ταμείων της υποχρεωτικής εκτίμησης της κατάστασης του περιβάλλοντος στη συγκεκριμένη περιφέρεια, αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τις προβλεπόμενες δράσεις στο πλαίσιο πολιτικών βιώσιμη ανάπτυξης κ.ά.

ΙΙ. Το Ταμείο Συνοχής

Για το **Ταμείο Συνοχής** (αρμοδιότητας επιχορήγησης της Γενικής Γραμματείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) η κεντρική ευθύνη διαχείρισης και συντονισμού των έργων και υποβολής προτάσεων προς την Επιτροπή ανήκει στο ΥΠΕΘΟ, με κατάρτιση των αιτήσεων χρηματοδότησης από τα συναφή υπουργεία (ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπ. Εσωτερικών, Υπ. Γεωργίας κλπ.) [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ/ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1993), σ.13].

Με δεδομένη την κατανομή των πόρων του σε αναλογία με τις παραμέτρους πληθυσμό, κατά κεφαλή ΑΕΠ[22] και έκταση της χώρας η Ελλάδα για την περίοδο 1993-99

λαμβάνει το 16-20% του προϋπολογισμού του Ταμείου Συνοχής δηλαδή 15.5 δις ECU(Π.6.2).

Το 1993 οι δαπάνες που αναλογούσαν στην Ελλάδα εκιμήθηκαν σε 280.364.000 ECU το 62,49% των οποίων (175.222.400 ECU δηλαδή 29% του ετήσιου τομεακού προϋπολογισμού του Ταμείου) διατέθηκε για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων και συγκεκριμένα σε δραστηριότητες αστικής αναβάθμισης κατασκευή άνω των 30 μονάδων επεξεργασίας λυμάτων, επέκταση δικτύων υδροδότησης - περιλαμβανομένου και του έργου του Ευήνου - και πρόληψη δασικών πυρκαγιών [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1993)].

Για το 1994 απ' το συνολικό προϋπολογισμό του Ταμείου Συνοχής για την Ελλάδα το 56% αντιστοιχούσε στον τομέα του περιβάλλοντος (185.270.930 ECU) ενώ έργα που αναφέρονται στις παράκτιες περιοχές στις παράκτιες περιοχές περιλαμβάνονταν και στο υποπρόγραμμα υποστήριξης του τομέα μεταφορών.

Το επόμενο έτος (1995) στην Ελλάδα αναλογούσε το μικρότερο σε σύγκριση με τις υπόλοιπες τρίτες χώρες Συνοχής, ποσοστό πληρωμών που μεταξύ άλλων διατέθηκε στο Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας (5% ή 90.500.827 ECU) και στην παροχή τεχνικής αρωγής και τεχνολογίας.

Τη θερινή περίοδο του 1996 η Επιτροπή ενέκρινε - αναφορικά με τις μεσογειακές χώρες Συνοχής - για την Ελλάδα προϋπολογισμό ύψους 101,75 εκατ. ECU για 14 περιβαλλοντικά έργα (υδροδότησης, επεξεργασίας υδάτων και κατασκευής σταθμών βιολογικής απορρύπανσης, και αποχέτευσης λυμάτων[23]) στο σύνολο των περιφερειών της χώρας. Τα 2/3 των παρεμβάσεων του περιβαλλοντικού τομέα αφορούσε στην επεξεργασία υγρών αποβλήτων. Στον τομέα των μεταφορών τα 2/3 του προϋπολογισμού αφορούσαν στο οδικό δίκτυο και κυρίως τον αυτοκινητόδρομο "ΠΑΘΕ" (Πάτρα - Αθήνα - Θεσσαλονίκη - Εύζωνοι) τμήματα του οποίου ανήκουν στην παράκτια ζώνη της χώρας [ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ/ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1997), σ.10].

III. Τα χρηματοδοτούμενα από τη **ΓΔ XI** της Ευρωπαϊκής Επιτροπής **ACE, MEDSPA** και **LIFE**, που αναφέρονται στη διαχείριση υδάτινων πόρων στην προστασία απειλούμενων ειδών σε ενημερωτικές εκστρατείες και επιμόρφωση κοινού για το περιβάλλον.

α) Το ACE

Το **ACE** χρηματοδοτικό μέσο της ΓΔ XI συνολικού προϋπολογισμού 4.181.000 ECU δαπάνης 4.123.000 ECU, κοινοτικής συνδρομής 2.651.000 ECU και συγχρηματοδότησης άνω του 30% από την ελληνική κυβέρνηση (με διαχείριση από το ΥΠΕΧΩΔΕ) χρησιμοποιήθηκε για προγράμματα επίδειξης και διατήρησης της φύσης.

Οι δραστηριότητές του αφορούν κατά 37% του προϋπολογισμού σε επενδύσεις προστασίας - διατήρησης, κατά 31% σε απόκτηση γης, κατά 3% σε λαϊκή ενημέρωση και επιμόρφωση [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.129]:

Σε σύνολο 7 επιχορηγούμενων προγραμμάτων ACE διάρκειας από 01.1986 έως 12.1995, το ένα αναφέρεται στην ίδρυση του Κέντρου Βιοτόπων - Υγροτόπων για την παροχή απαραίτητων κινήτρων για δραστηριότητες φυσικής προστασίας, ενώ η πλειονότητα των υπόλοιπων (συνολικής έκτασης 2.340 χλμ. που αντιστοιχεί σε 13 τόπους) αφορά σε μεγάλες εκτάσεις υγροτόπων - κυρίως λιμνοθάλασσες - μείζονος κοινοτικής σημασίας ειδών πτηνοπανίδας (κατάλογος 1) καθώς και σε δάση πεύκων και βαλανιδιάς, τυπικών της Μεσογείου. Με την εξαίρεση ενός (Άθως), όλα τα προγράμματα που αναφέρονται σε εκτάσεις περιλαμβάνουν ήδη καθορισμένες ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές, στοχεύοντας στην αποτελεσματικότερη και πλήρη προστασία και διατήρησή τους.

Ειδικότερα, τα προγράμματα του ACE που αναφέρονται σε παράκτιες περιοχές είναι τα ακόλουθα 6[24] :

1. Διαχείριση Οικοσυστημάτων των λιμνοθαλασσών Τσουκαλιού, Αυλερής, Ροδιάς και Λογαρού (Αμβρακικός κόλπος)

Φορέας: Αρχικά το Δημόσιο, στη συνέχεια ΑΕΙ

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 667.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 550.000 ECU

Διάρκεια: 01.1987 - 12.1993

Καθεστώς προστασίας: Ramsar, Εθνικό Καθεστώς Προστασίας

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών πριν την παρέμβαση: Ναι, με ελλειπή καθορισμό ορίων.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών μετά την παρέμβαση: Ναι, με ελλειπή καθορισμό ορίων.

Συνολική έκταση: 7.500 εκτ. με σύνολο τόπων: 4 (και οι περιβάλλουσες περιοχές).

Περιγραφή: Κατάλληλη διαχείριση που έλαβε υπόψη τις οικονομικές δυνατότητες της λιμνοθάλασσας για αλιευτικούς σκοπούς αλλά και οικολογική αξιοποίηση πραγματοποιήθηκε στην περιοχή του Αμβρακικού, που αποτελείται από εκτεταμένο δίκτυο λιμνών, αμμωδών παραλίων κλπ. αντιπροσωπεύοντας έναν από τους σημαντικότερους οικότοπους πτηνοπανίδας (άνω των 40 ειδών του καταλόγου 1 όπως του απειλούμενου *Pelecanus crispus*) σε επίπεδο ΕΕ [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.130].

2. Προστασία και Διαχείριση υγροτόπων της λίμνης Μητρικού

Φορέας: ΑΕΙ

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 191.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 143.000 ECU

Διάρκεια: 1/1987 - 12/1993

Καθεστώς προστασίας: Ramsar, Εθνικό Καθεστώς Προστασίας μερικώς

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών πριν την παρέμβαση: Ναι, με ελλειπή καθορισμό ορίων.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών μετά την παρέμβαση: Ναι, με ελλειπή καθορισμό ορίων.

Συνολική έκταση: 3.100 εκτ. με σύνολο τόπων: 1

Περιγραφή: Για την αντιμετώπιση των οικολογικών απειλών των υγροτόπων της λίμνης Μητρικού (που μαζί με τη λιμνοθάλασσα του Πόρτο Λάγος και τη λίμνη Βιστωνίτιδα αποτελούν μέρος εκτεταμένου συμπλέγματος υγροτόπων από λίμνες, έλη και λιμνοθάλασσες) και της μείωσης του πληθυσμού της πτηνοπανίδας επιχειρήθηκε σχεδιασμός κατάλληλων χρήσεων γης και διαχείρισης βασισμένος σε περιβαλλοντικές μελέτες. Οι επιδράσεις των μέχρι τότε χρήσεων γης (γεωργίας, αλιείας και τουρισμού αποδείχθηκαν αρνητικές στα απειλούμενα είδη χλωρίδα, πανίδας (ενυδρίς, *Lutra-lutra,* λύκος *Canis lupus*) και πτηνοπανίδας (με άνω των 20 να ανήκουν στον αντίστοιχο κατάλογο 1 όπως ο δαλματικός πελεκάνος *Pelecanus crispus,* ο αετός *Halcaeetus albicila* και η πάπια *Oxynra leucocephala*) για τα οποία η περιοχή περιλαμβάνει βιότοπους ή τόπους στάθμευσης [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.131].

3. Διαχείριση και ανάπτυξη βιοτόπων δαλματικών πελεκάνων στη Β. Ελλάδα

Φορέας: ΑΕΙ

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 240.000 ECU, δαπάνη: 240.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 120.000 ECU

Διάρκεια: 6/1987 - 12/1989

Καθεστώς προστασίας: Ramsar, Εθνικό Καθεστώς Προστασίας μερικώς

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών πριν την παρέμβαση: Ναι, χωρίς καθορισμένα όρια.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών μετά την παρέμβαση: Ναι, χωρίς καθορισμένα όρια για τους περισσότερους τόπους.

Συνολική έκταση: 100.000 εκτ. με σύνολο τόπων: 5

Περιγραφή: Λαμβάνοντας υπόψη την απειλούμενη πτηνοπανίδα (όπου άνω των 14 ειδών περιλαμβάνονται στον κατάλογο 1 όπως ο δαλματικός πελεκάνος *Pelecanus crispus*, ο λευκός πελεκάνος *Pelecanus onocrotalus*, ο μεσογειακός γλάρος *Larus melanocephalus*), οι ενέργειες διαχείρισης επικεντρώθηκαν στον έλεγχο των οικοτόπων και των συνεπειών των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και στην ενημέρωση ειδικά των απασχολούμενων στην

τοπική αλιεία και στον πληθυσμό των γειτονικών περιοχών [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.132].

4. Πρόγραμμα διαχείρισης για το σύμπλεγμα υγροτόπων του Μεσολογγίου

Φορείς: ΟΤΑ, ιδιωτικό σωματείο και ΑΕΙ

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 550.000 ECU, δαπάνη: 520.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 364.000 ECU

Διάρκεια: 4/1989 - 6/1992

Καθεστώς προστασίας: Ramsar, Εθνικό Καθεστώς Προστασίας

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών πριν την παρέμβαση: Ναι.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών μετά την παρέμβαση: Ναι χωρίς καθορισμό ορίων.

Συνολική έκταση: 80.000 εκτ. με σύνολο τόπων: 1

Περιγραφή: Το πρόγραμμα αναφέρεται σε σύμπλεγμα υγροτόπων 3 λιμνών και ελών που σχηματίζονται από τους ποταμούς Αχελώο και Εύηνο που συνιστούν βιοτόπους άνω των 40 ειδών πτηνοπανίδας του καταλόγου 1 της αντίστοιχης Οδηγίας της ΕΕ. Για την αποκατάσταση της περιοχής καταρτίστηκε κατάλληλο σχέδιο διαχείρισης για το σύμπλεγμα των υγροτόπων και λήφθηκαν μέτρα για την απορρύπανση και την αξιοποίηση της λιμνοθάλασσας της Κλείσοβας [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.132].

5. Αποκατάσταση και διαχείριση περιοχής Σίμωνος Πέτρα στος Όρος Άθως.

Φορέας: Εκκλησιαστικός φορέας

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 1.346.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 673.000 ECU

Διάρκεια: 1/1991 - 12/1995

Καθεστώς προστασίας: Ειδικό Περιφερειακό Καθεστώς Προστασίας.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών πριν την παρέμβαση: Όχι.

Θέσπιση: Ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών μετά την παρέμβαση: Αναμένεται να καθοριστούν.

Συνολική έκταση: 1.265 εκτ. με σύνολο τόπων: 1

Περιγραφή: Το πρόγραμμα (που επεκτάθηκε αργότερα υπό το ACNAT) αφορούσε στην αποκατάσταση αποτεφρωμένης από το 1990 έκτασης 950 εκτ. και σημαντικών ειδών χλωρίδας και πανίδας. Η επιχείρηση αποκατάστασης επικεντρώθηκε στην ειδική διαχείριση δασών μέσω τεχνικών προστασίας εδάφους και μεθόδων οικολογικής κατεύθυνσης. [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.132].

6. Ίδρυση του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων - Υγροτόπων

Φορέας: Ν.Π.Ι.Δ.

Προϋπολογισμός: Εκτίμηση: 1.087.000 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 815.000 ECU

Διάρκεια: 1/1991 - 12/1993

Περιγραφή: Το πρόγραμμα που είχε ως πρώτο ειδικό μέτρο την εξακολούθηση της διαχείρισης των βιοτόπων του δαλματικού πελεκάνου *Pelecanus crispus*, στη Β. Ελλάδα έλαβε περαιτέρω χρηματοδότηση μέσω του ACNAT και του LIFE [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.133].

β) Το MEDSPA

Το MEDSPA χρηματοδοτικό μέσο της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος Πυρηνικής Ασφάλειας και Προστασίας των Πολιτών (ΓΔ XI) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μέσω των ελληνικών προγραμμάτων του, συνολικού προϋπολογισμού άνω των 8.000.000 ECU (με αρμόδιους φορείς διαχείρισης το ΥΠΕΧΩΔΕ και το ΥΠΕΘΟ αλλά και το ΥΕΝ) κάλυψε κατά την περίοδο 1986-19991 πειραματικά προγράμματα (μέχρι 50%) στους τομείς διαχείρισης βιοτόπων υδατικών πόρων, επεξεργασίας αποβλήτων (π.χ. πλωτή εγκατάσταση υποδοχής πετρελαιοειδών καταλοίπων πλοίων όπως στο λιμένα της Θεσσαλονίκης [ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1990) σ.8] ενημέρωσης του κοινού και προστασίας απειλούμενων ειδών χλωρίδας και πανίδας [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.17].

Στα πλαίσια των ρυθμίσεων του προγράμματος προτεραιότητα δόθηκε σε κοινοτικού ενδιαφέροντος έργα επίδειξης διατήρησης της φύσης, όπως η αποκατάσταση του περιβάλλοντος του Υμηττού μεταξύ 1/1991-9/1994 κοινοτικής συνδρομής 622.500 ECU [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1993)].

Δυνατότητα αναδοχής έργων είχαν οι περιφερειακές και τοπικές αρχές, οι οικονομικοί και ακαδημαϊκοί φορείς καθώς και οι μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις.

Για τη φάση υλοποίησης του μεταξύ 03.1991 – 03.1996 η κοινοτική συμμετοχή προσέγγισε τα 37.000 ΚΕCU με αντιστοιχία 50% στην περίπτωση των δημοσίων επενδύσεων, 30% των ιδιωτικών επενδύσεων μη εμπορικού σκοπού και 1000% των εκστρατειών πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης του κοινού και του κόστους υλοποίησης των μέτρων που ελήφθησαν με πρωτοβουλία της επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [ΥΠΕΘΟ (1994), ΕΥΡΩΣΚΟΠΙΟ, σ. 1].

Από το 1992 το **ACE** και το **MEDSPA** ενσωματώθηκαν στο πρόγραμμα **LIFE** το μόνο σημαντικό στην Ελλάδα χρηματοδοτικό μέσο της **ΓΔXI**.

γ) Το LIFE

Το LIFE επιχορηγούμενο από την ΓΔ XI της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υιοθετήθηκε στην Ελλάδα (αρχικά μέσω προτάσεων προς έγκριση παλαιότερων προγραμμάτων (β΄προτεραιότητας) του MEDSPA το καλοκαίρι του 1992) με την καθυστερημένη ψήφιση του κανονισμού του τον Μάϊο του 1992 από το Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος. Η τελική επιλογή των 8 αρχικών ελληνικών προτάσεων προγραμμάτων ολοκληρωμένης διαχείρισης συνολικού προϋπολογισμού περίπου 5 MECU πραγματοποιήθηκε στη συνάντηση της διαχειριστικής επιτροπής του LIFE (Βρυξέλλες 21-22.09.92) [ΥΠΕΧΩΔΕ (1992), τ.1, σ.51] με συμμετοχή του ΥΠΕΧΩΔΕ ως εθνικού εκπροσώπου και φορέα διαχείρισης της χώρας και με παράλληλο καθορισμό των προτεραιοτήτων των προγραμμάτων και των κριτηρίων επιλογής για το 1993, ουσιαστικά πρώτο έτος εφαρμογής της πρώτης φάσης του LIFE (περίοδος 1992-1995).

Σε αντίθεση με άλλους κοινοτικούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς που υποστηρίζουν έργα βασικής υποδομής (βιολογικής απορρύπανσης υγειονομικής ταφής οικιακών και άλλων απορριμάτων), το LIFE δεν επιχορηγεί ερευνητικά ή αναπτυξιακά έργα, αλλά προγράμματα εφαρμογής με στόχο την προώθηση της ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης και νέων τεχνολογιών και μεθόδων ορθολογικής χρήσης φυσικών πόρων (Δ.6.2,Π.6.4).

Στα πρόσφατα σχετικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα του **LIFE - Nature (Φύση)** για τις παράκτιες περιοχές της χώρας περιλαμβάνονται [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.16]:

- Σχέδιο διαχείρισης για τη λιμνοθάλασσα στο Τσουκαλιό, Αυλερή, Ροδιά και Λογαρού στονΑμβρακικό κόλπο στη Δ. Ελλάδα.
- Πρόγραμμα διαχείρισης, αποκατάστασης και συντήρησης του συμπλέγματος υγροτόπων του Μεσολογγίου στη Δ. Ελλάδα.
- Πρόγραμμα διατήρησης, διαχείρισης του συμπλέγματος υγροβιοτόπων της λίμνης Μητρικού στη Β. Ελλάδα.
- Ίδρυση και πρώτη φάση λειτουργίας τιυ Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων -Υγροτόπων.
- Αποκατάσταση δασικών περιοχών και οικολογικής διαχείρισης ευρύτερης περιοχής Σίμωνος Πέτρα στο Αγ. Όρος στη Β. Ελλάδα.
- Πρόγραμμα διατήρησης στην περιφέρεια των Ιονίων νήσων όσον αφορά στα ενδιαιτήματα των απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών, στη Δ. Ελλάδα.
- Ελληνικό Εθνικό Πρόγραμμα για την προστασία της μεσογειακής φώκιας

Οι τομείς προτεραιότητας χρηματοδότησης της β΄φάσης του LIFE (1996-99) και στην Ελλάδα επικεντρώνονται σε:

1. Καινοτόμες δράσεις και έργα επίδειξης για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης σε βιομηχανικές δραστηριότητες.
2. Δράσεις επίδειξης και τεχνικής αρωγής σε φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ[25], Νομαρχιακές υπηρεσίες κλπ.) για την εισαγωγή περιβαλλοντικών συνιστωσών σε θέματα χρήσης γης με στόχο την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.
3. Προκατασκευασμένες δράσεις με συμβολή στην εφαρμογή της κοινοτικής περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας στους τομείς: α) προστασίας και διαχείρισης παράκτιων περιοχών, β) μείωσης των αποβλήτων και ειδικότερα των τοξικών και επιβλαβών, γ) προστασίας των υδάτων (συμπεριλαμβανομένης και της επεξεργασίας υγρών αποβλήτων, δ) αέριας ρύπανσης, τροποσφαιρικού όζοντος, οξύνισης κλπ.

Στο πρόγραμμα **LIFE - Environnement (Περιβάλλον)** της ίδιας περιόδου περιλαμβάνονται δράσεις 6 υποπρογραμμάτων (που ανακοινώθηκαν το Νοέμβριο του 1996) για παράκτιες περιοχές της χώρας [EUROPEAN COMMISSION DG XI (1996b), p.17] συνολικού προϋπολογισμού 5.105.696 ECU, επιλέξιμης δαπάνης 4.941.765 ECU και κοινοτικής συμμετοχής 2.470.883 ECU (50%):

1. Ολοκληρωμένη προσέγγιση για την επίλυση του προβλήματος των ρευστών υδρογονανθράκων στο υδατικό πεδίο των Ελληνικών Διϋλιστηρίων Ασπροπύργου.

Φορέας: Ελληνικά Διυλιστήρια Ασπροπύργου (Ιδιωτικός τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 1.441.822,78 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 1.438.846,54 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 719.423,27 ECU (ή 50%).

2. Εισαγωγή και εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης των επιχειρήσεων εκρηκτικών υλών - καθορισμός επιστρώσεων.

Φορέας: Εργαστήριο Μεταλλευτικής Τεχνολογίας ΕΜΠ (Δημόσιος τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 1.025.149,22 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 967.277,90 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 483.638,95 ECU (ή 50%).

3. Πληροφόρηση, εναρμόνιση με συνθήκες για Αειφόρο Ανάπτυξη.

Φορέας: Νομαρχία Μαγνησίας (Δημόσιος τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 952.472,76 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 892.313,03 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 446.156,52 ECU (ή 50%).

4. Πρόγραμμα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Παράκτιας Περιοχής στις Κοιλάδες (PICAMCY)

Φορέας: Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Τμήμα Περιβάλλοντος - Τομέας Έρευνας και Ελέγχου (Δημόσιος τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 570.445,93 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 558.210,28 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 279.105,14 ECU (ή 50%).

5. Πιλοτική Εφαρμογή Προγράμματος Ελέγχου και Οικοδιαχείρισης (σύμφωνα με τον κανονισμό 1836/93 της ΕΕ) στους Δήμους των μεσαίων αστικών κέντρων και ιδιαίτερα στους Δήμους Βόλου, Λάρισας και Πάτρας.

Φορέας: Δήμος Βόλου (Δημόσιος τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 357.148,76 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 343.259,64 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 171.629,82 ECU (ή 50%).

6. Πρόγραμμα διαχείρισης Στρυμωνικού κόλπου

Φορέας: ΕΘΙΑΓΕ (Δημόσιος τομέας)

Συνολικός προϋπολογισμός: 758.656,55 ECU, επιλέξιμη δαπάνη: 741.859,34 ECU, συμμετοχή ΕΕ: 370.929,4 ECU (ή 50%).

Εκτός από τα προαναφερόμενα προγράμματα προστασίας και διαχείρισης των παράκτιων περιοχών σημαντικά είναι τα αντίστοιχα στα πλαίσια της συμμετοχής της χώρας στη διεθνή συνεργασία μέριμνας για το φυσικό και δομημένο περιβάλλον των μεσογειακών ακτών, όπως αναλύεται σε επόμενη ενότητα του παρόντος κεφαλαίου.

6.1.6 ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στις επιτυχείς περιπτώσεις εφαρμογών περιβαλλοντικής διαχείρισης παράκτιων περιοχών περιλαμβάνονται:

1. Το Δέλτα του Έβρου

Αποτελώντας ιδιαίτερου ενδιαφέροντος υγρότοπο με σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας, το δέλτα του Έβρου στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας αναγνωρίστηκε από τις ελληνικές αρχές το 1975 ως υγροβιότοπος των προδιαγραφών της Σύμβασης Ramsar.

Η αναγνώριση αυτή ενίσχυσε την προώθηση σχεδίων για την πρόληψη ή επιβράδυνση της αποξήρανσης και των συνεπειών των έργων γεωργικής ανάπτυξης που από την έναρξή τους στη δεκαετία του 1950 είχαν συντελέσει στην ελάττωση της ευμορφίας και στην αλμυρότητα του εδάφους.

Τα κύρια έργα αποκατάστασης πραγματοποιήθηκαν το 1980 ενώ από το 1987 ο τόπος αναγνωρίστηκε σύμφωνα με την οδηγία για την προστασία της άγριας πανίδας [COMMISSION OF THE EUROPEAN UNION (1995)] ως **Ιδιαίτερα Προστατευόμενη Περιοχή**.

2. Νήσος Ρόδος

Η μελέτη ολοκληρωμένου σχεδιασμού για τη νήσο Ρόδο υπό τον τίτλο "The island of Rhodes" εντάχθηκε στα Προγράμματα παράκτιας διαχείρισης (CAMPs) του MAP/UNEP για τις περιοχές της περιφέρειας της Μεσογείου με σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα.

Στόχους του προγράμματος αποτέλεσαν η διάκριση της ανάπτυξης και των περιβαλλοντικών θεμάτων, ο καθορισμός επιτεύξιμης μελλοντικής ανάπτυξης βασισμένης στην εκτίμηση της φέρουσας ικανότητας των φυσικών πόρων και η ανάπτυξη των προτάσεων των τομεακών στρατηγικών με κατάλληλες δράσεις διαχείρισης.

Αξιοποιώντας τα αποτελέσματα άλλων ενεργειών του προγράμματος (GIS, σχεδίου διαχείρισης υδατικών πόρων και υγρών και στερεών αποβλήτων, μελέτης επιπτώσεων κλιματικών μεταβολών κ.ά.)[26] η πιλοτική αυτή μελέτη παρότι δεν έχει εφαρμοστεί ως σήμερα έχει θεωρηθεί ουσιαστική σημασίας στη θέσπιση της μεθόδου ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων και θαλάσσιων περιοχών της νήσου Ρόδου.

3. Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου στις Β. Σποράδες

Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου στις Β. Σποράδες είναι το πρώτο επίσημα θεσπισμένο θαλάσσιο πάρκο (μέσω του Π.Δ. 519/Δ (16.05.92) στην Ελλάδα αν και οι αρχικές προσπάθειες ίδρυσης χρονολογούνται από την αρχή της δεκαετίας του 1970.

Καταλαμβάνοντας έκταση 2.200 τ.χλμ. και διαιρούμενο σε 2 υποπεριοχές αποτελούμενες από 7 νησιά και 22 βραχονησίδες και υφάλους αντιπροσωπεύει σημαντικό βιότοπο 300 ειδών ιχθυοπανίδας, άνω των 80 ειδών υδρόβιας, κυρίως, αποδημητικής πτηνοπανίδας (γλάρος του Αιγαίου), ερπετών, θηλαστικών (άγρια αίγα *Capra hircus aegagrus*) και θαλάσσιων θηλαστικών (μεσογειακή φώκια *Monachus - monachus*) ενώ διαθέτει προστετευόμενους κοραλλιογενείς σχηματισμούς (*Corrallium rubrum*) [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p.17].

Στις μακροχρόνιες διαδικασίες ίδρυσής του και στην προστασία της μεσογειακής φώκιας και όλων των υπόλοιπων απειλούμενων ειδών αξιοσημείωτη υπήρξε και η συμβολή μη κυβερνητικών οργανισμών όπως του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του ολλανδικού MEP.

Στους σκοπούς της ίδρυσης του πάρκου περιλαμβάνεται η διασφάλιση της προστασίας διατήρησης και διαχείρισης της χλωρίδας, της πανίδας (κυρίως της μεσογειακής φώκιας και άλλων σπάνιων ειδών) και του τοπίου της ευρύτερης περιοχής των Β. Σποράδων καθώς και η αειφόρος ανάπτυξη του συνόλου τους. Στην κατεύθυνση αυτή απαραίτητος είναι ο καθορισμός αρμόδιων φορέων διαχείρισης του θαλάσσιου πάρκου και των προστατευόμενων πόρων του.

4. Αμβρακικός κόλπος

Η μελέτη του Αμβρακικού[27] στο νότιο τμήμα της Ηπείρου που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1984 [TSEKOURAS G.I. (1991), p.34] ανήκει στις ελάχιστες που προσεγγίζουν την έννοια του ολοκληρωμένου σχεδιασμού και της διαχείρισης παράκτιων περιοχών. Ως προς το περιεχόμενο συνδέεται με τη μελέτη του Πανεπιστημίου του Essen (1982), τη μελέτη του Ecoset (1982) και τη μελέτη Ramsar (1985) που περιγράφει ειδικές ζώνες και χωρικές ενότητες ενώ αναγνωρίζει εξειδικευμένα οικολογικά προβλήματα και γενικές κατεθύνσεις για τη βελτίωσή τους.

Εστιαζόμενη στην καθορισμένη από στοιχεία διατήρησης της φύσης περιβαλλοντική και οικονομική ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει ωκεανογραφική μελέτη του Αμβρακικού, μελέτη των φυσικοχημικών και βιολογικών παραμέτρων, μελέτη της τοπικής πτηνοπανίδας, μελέτη σκοπιμότητας για την διάθεση ειδικών τύπων αποβλήτων, μελέτη σκοπιμότητας και σχεδιασμό μονάδων εντατικής αλιείας κλπ.

Με σκοπό την πρόβλεψη περιβαλλοντικων δεδομένων για ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης που συνεκτιμά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε συσχετισμό με την αποτελεσματική διατήρηση του περιβάλλοντος σε ζώνη φυσικών οικοτόπων ευρωπαϊκής σημασίας στην οποία είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες η αλιεία και η ιχθυοκαλλιέργεια, οι περιλαμβανόμενοι στόχοι αφορούν [PAPAIOANNOU D. et al (1991), p. 211]:

- στο σχεδιασμό των βασικών περιβαλλοντικών αρχών ολοκληρωμένης διαχείρησης φυσικών πόρων, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές δυνατότητες και δραστηριότητες.
- στον προσδιορισμό των δυνατοτήτων για οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες (ιδιαίτερα στους τομείς αλιείας και ιχθυοακαλλιέργειας) και για την ανάπτυξή τους σε συνδυασμό με τη διατήρηση και προστασία του περιβάλλοντος
- στην κατάρτιση μέτρων απόλυτης προστασίας ζωνών σημαντικών οικοτόπων, στα οποία περιλαμβάνονται γενικές, τεχνικές και οικονομικές λεπτομέρειες.

6.1.7 ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Με σκοπό την αντιμετώπιση των μακροχρόνιων προβλημάτων των παράκτιων περιοχών και των νησιών το ΥΠΕΧΩΔΕ ήδη προωθεί πρωτοβουλία μεθόδου αποτελεσματικής παράκτιας διαχείρισης. Η αντίστοιχη διαδικασία περιλαμβάνει τη θέσπιση ανώτατης **Εθνικής Επιτροπής για τη Διαχείριση Παράκτιων Περιοχών και Νήσων,** συνεπικουρούμενη από **Γραμματεία** και άλλα συναρμόδια όργανα υπουργικού επιπέδου με τη συμμετοχή εμπειρογνωμόνων από συναφή ερευνητικά και ακαδημαϊκά κέντρα.

Η κατάρτιση πολιτικής με -απαραίτητη την - ενσωμάτωση στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης και Προγράμματος Δράσης για τις Παράκτιες Περιοχές και τα Νησιά αναφέρεται [COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), p.18]:

- στην αποσαφήνιση γενικών και εξειδικευμένων στόχων και αντικειμένων που οδηγούν σε πορεία αειφόρου ανάπτυξης τις περιοχές αυτές,
- στην αποτύπωση του αιγιαλού και της κρίσιμης ζώνης κατά μήκος των ακτών της χώρας, που περιλαμβάνουν τόπους άξιους προστασίας και διατήρησης λόγω των φυσικών οικοσυστημάτων και των ελεύθερων, κοινόχρηστων χώρων τους, ή αναγνωρισμένους τόπους εθνικής -φυσικής ή πολιτιστικής- κληρονομιάς,
- στη διάκριση ευρύτερης ζώνης παράκτιας διαχείρισης στο σύνολο της παράκτιας ζώνης:
  - σε περιοχές με έντονες τάσεις και πιέσεις ανάπτυξης, με σκοπό τον καθορισμό ρυθμίσεων επέκτασης ανθρωπογενών δραστηριοτήτων,
  - σε περιοχές με εμφανείς οικολογικές αλλοιώσεις εξαιτίας της εντατικοποιημένης ανάπτυξης, με σκοπό την περιβαλλοντική αναβάθμιση των φυσικών πόρων, τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των οικοσυστημάτων και την ποιοτική αναβάθμιση των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο περισσότερο οικολογικών προσεγγίσεων,
  - σε περιοχές σχεδόν αναλλοίωτες από ανθρωπογενείς δραστηριότητες, με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας τους ως φυσικών αποθεμάτων,
- στον καθορισμό επιθυμητών και επιτρεπτών χρήσεων γης και δραστηριοτήτων και πρόβλεψης των απαραίτητων δημόσιων διόδων προς την ακτή, για κάθε τύπο παράκτιας περιοχής, και
- στην κατάρτιση ειδικής μεθοδολογίας έγκρισης των προγραμμάτων που αφορούν στη διαχείριση ακτών, με έμφαση στη χρήση αποδοτικών περιβαλλοντικά μέσων όπως της Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, κτηματολογικής καταγραφής[28], Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (GIS) κ.ά.

6.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

6.2.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Νομοθεσία εξειδικευμένη και αποκλειστικά προσανατολισμένη στην πολιτική διαχείρισης ακτών δεν υφίσταται, ενώ αποσπασματικά μόνο συναφή στοιχεία εντοπίζονται σε γενικές χωρικές ή τομεακές πολιτικές που αφορούν στην αστική ανάπτυξη, τον τουρισμό, τη βιομηχανία και τη γεωργία και σε περιφερειακές ρυθμίσεις γενικού περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος.

Από το σύνολο της παράκτιας ζώνης μόνο στο τμήμα του αιγιαλού και της παραλίας αντιστοιχεί ιδιαίτερο θεσμικό πλαίσιο, εντασσόμενο στη νομοθεσία περί δημόσιων κτημάτων, η οποία αφορά στη διαχείριση και διοίκησή τους και στη διαφύλαξη του κοινόχρηστου χαρακτήρα τους, αλλά όχι στη συνολικότερη περιβαλλοντική, χωροταξική και αναπτυξιακή διαχείριση του συστήματος της παράκτιας ζώνης.

- Ο **Α.Ν. 2344/40 (ΦΕΚ 154Α) "περί αιγιαλού και παραλίας"** συμπληρωμένος με διατάξεις του Ν. 1337/83 και του Π.Δ. 236/84 καθορίζει κυρίως [ΚΑΡΥΔΗΣ Δ. κ.ά. (1994), σ. 133] την έννοια και τον τρόπο οριοθέτησης του αιγιαλού, τις διαδικασίες διαπλάτυνσής του και δημιουργίας θαλάσσιων προσχώσεων για την εκτέλεση και δημιουργία εσωτερικών λιμενικών έργων, τις διαδικασίες παραχώρησης της χρήσης του[29] για την εκτέλεση εμπορικών, βιομηχανικών, μεταλλευτικών ή άλλων έργων και τις διαδικασίες κατασκευής εξωτερικών λιμενικών έργων στον αιγιαλό ή στη θάλασσα και τη διοίκησή τους από τα Λιμενικά Ταμεία. Η νομοθεσία αυτή καλύπτει ένα πολύ μικρό τμήμα (20 μ.) πλάτους της παράκτιας ζώνης, ενώ η διαχείριση του υπόλοιπου χερσαίου τμήματος προς την ενδοχώρα ρυθμίζεται μέσω του πολεοδομικού (Ν.1337/83) και άλλων τομεακών θεσμικών πλαισίων όπως εκείνου περί δημόσιων κτημάτων **(Π.Δ. 11-12.11.1929),** του τουρισμού, του περί δήμων και κοινοτήτων κλπ.
- Ο **Οικιστικός Νόμος 1337/83** (αντικαθιστώντας τον **Ν. 947/79**), θεσπίζει ειδικό καθεστώς προστασίας για την παράκτια χερσαία ζώνη πλάτους 500μ., στην οποία απαγορεύεται εκτός εξαιρέσεων και με άδεια της Αρχής, κάθε είδους περίφραξη που παρεμποδίζει την ελεύθερη προσέλευση στις ακτές, καθώς και η παράνομη κατάτμηση της γης, με σκοπό την άρτια οργάνωση δομημένου περιβάλλοντος και την αναβάθμιση της ποιότητας διαβίωσης. Σύμφωνα με τον ίδιο νόμο για περιοχές εκτός υφιστάμενων γενικών ρυθμιστικών σχεδίων έχουν καθοριστεί περίπου 800 Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ) οι περισσότερες από τις οποίες (450) αναφέρονται στην προστασία ακτών και οχθών. Στις καθορισμένες ΖΟΕ ανήκει και το σύνολο της Αττικής, όπου απαγορεύεται η περαιτέρω κατάτμηση της γης κάτω των 200 στρεμ. και η ανέγερση ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων στις ακτές της [ΚΕΠΕ (1985), σ. 64]. Τα επί του αιγιαλού ανεγερθέντα κτίσματα είναι κατεδαφιστέα, ενώ παύει το δικαίωμα των ιδιωτών για ανέγερση κτιρίων στον αιγιαλό μια ιδιωτική χρήση για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Ο έλεγχος των χρήσεων γης σε οικισμούς άνω των 2000 κατ. πραγματοποιείται μέσω της κατάρτισης Γενικών Ρυθμιστικών Σχεδίων ενώ για τους μικρότερους μέσω αναπτυξιακών σχεδίων, κυρίως σε περιοχές επέκτασης παραθεριστικών κατοικιών.

Αποτελώντας τη βασική νομοθεσία για τη ρύθμιση των χρήσεων γης και εφαρμόσιμος κυρίως σε αστικές περιοχές και μικρούς οικισμούς ο Ν. 1337/83 αφορά επίσης

στον περιορισμό των τουριστικών εγκαταστάσεων σε κορεσμένες τομεακά περιοχές και στις ρυθμίσεις για περιοχές εκτός εγκεκριμένων ρυθμιστικών σχεδίων.

Με μέριμνα για τη ρύθμιση της παράκτιας αστικής ανάπτυξης προνοεί, μεταξύ άλλων, για την αποθάρρυνση της επέκτασης των υφιστάμενων οικισμών και ιδιαίτερα της γραμμικής και παράκτιας, για την προστασία των παραλίων κολύμβησης και των φυσικών παράκτιων περιοχών, όπως και για τη διατήρηση της -κυρίως υψηλής παραγωγικότητας- γεωργικής γης και των συναφών δραστηριοτήτων στις παράκτιες περιοχές που δέχονται έντονες πιέσεις τουριστικής και αστικής ανάπτυξης [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996) p.p. 10-11]. Ως υψηλής παραγωγικότητας για προτεραιότητα προστασίας έχουν αναγνωριστεί τα αρδευόμενα γεωργικά εδάφη ή αυτά με μελλοντική δυνατότητα άρδευσης και τα εδάφη στα οποία εφαρμόζονται παραδοσιακές γεωργικές μέθοδοι (παρότι το τομεακό θεσμικό πλαίσιο δεν είναι επαρκές όπως και ο καθορισμός αρμοδιοτήτων του υπ. Γεωργίας).

- Οι ρυθμίσεις των άρθρων 18-21 του **Ν. 1650/86 (Νόμου - Πλαίσιου για το Περιβάλλον** που αφορά στο σύνολο περιβαλλοντικών τομέων και θεμάτων) για τον καθορισμό και την κατάταξη των περιοχών προστασίας της φύσης και του τοπίου, τον καθορισμό της διαδικασίας οριοθέτησης και χαρακτηρισμού τους και επιβολής ειδικών όρων και περιορισμών, καθώς και για τις δυνατότητες διαχείρισης μέσω της έκδοσης ειδικών κανονισμών δεν αναφέρονται αμιγώς στις παράκτιες περιοχές [ΚΑΡΥΔΗΣ Δ. κ.ά. (1994), σ.136]. Με ευρύτερο περιεχόμενο εφόσον αφορούν σε περιοχές προστασίας της φύσης, χερσαίες, θαλάσσιες ή μικτού χαρακτήρα δεν έχουν γενική εφαρμογή, παρά μόνο στις παράκτιες περιοχές που εμπίπτουν στις κατηγορίες του άρθ. 19. Συνδυάζοντας τις παραμέτρους της περιβαλλοντικής προστασίας, του χωροταξικού σχεδιασμού και των τομεακών πολιτικών (γεωργίας, τουρισμού, βιομηχανίας, αλιείας κλπ.) παρέχουν ουσιαστική χρησιμότητα και συμβολή στο συντονισμό της διαχείρισης των φυσικών χώρων.
- Με **Π.Δ.** που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ, Οικονομικών, Τουρισμού (Ανάπτυξης) και Εμπορικής Ναυτιλίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού μετά τη γνωμοδότηση του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου και σε εφαρμογή εγκεκριμένων περιφερειακών ή ειδικών χωροταξικών σχεδίων ή ρυθμιστικών σχεδίων ή Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων, μπορούν να χαρακτηρίζονται ως παράκτιες ζώνες ανάπτυξης και προστασίας περιοχές εκτός ή εντός εγκεκριμένων σχεδίων ή εντός ορίων οικισμών λιγότερων των 2.000 κατοίκων που εκτείνονται σε πλάτος 500 μ. από τις ακτές ή τις όχθες δημόσιων λιμνών ή ποταμών μετά του συνεχόμενου απαραίτητου θαλάσσιου χώρου και οι οποίες παρουσιάζουν κρίσιμα χωροταξικά προβλήματα λόγω συγκέντρωσης εντατικών οικιστικών, τουριστικών, βιομηχανικών ή άλλων χρήσεων. Στις περιοχές των Ρυθμιστικών Σχεδίων Αθήνας ή Θεσσαλονίκης, αντί του νομαρχιακού

συμβουλίου απαιτείται η γνώμη της Εκτελεστικής Επιτροπής του Οργανισμού Αθήνας ή Θεσσαλονίκης αντίστοιχα [ΚΑΡΥΔΗΣ Δ. κ.ά. (1994), σ.147].

Ο χαρακτηρισμός και η οριοθέτηση περιοχής και του συνεχόμενου αναγκαίου θαλάσσιου χώρου ως παράκτιας ζώνης ανάπτυξης και προστασίας υλοποιείται μέσω ειδικής χωροταξικής μελέτης που εκπονείται από τις αρμόδιες κεντρικές ή περιφερειακές υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ ή προκειμένου για τις περιοχές του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας και Θεσσαλονίκης από τους αντίστοιχους οργανισμούς ΟΡΣΑ και ΟΡΘ.

Με το προαναφερόμενο Π.Δ. χαρακτηρίζονται και οριοθετούνται περιοχές προστασίας της φύσης ή του τοπίου κατά το άρθ. 10 του Ν. 1650/86 και ζώνες ανάπτυξης δραστηριοτήτων κατά το άρθ. 24 (όπως ισχύει σήμερα μετά την τροποποίησή του) του ίδιου νόμου, που υπάγονται σε παράκτιες περιοχές.

- Πρόσφατο **Σχέδιο Νόμου (Για τον Αιγιαλό και την Παραλία)** του Υπ. Οικονομικών, προς προώθηση, στοχεύει στην ακριβή οριοθέτηση του αιγιαλού της παραλίας και του παλαιού αιγιαλού, στη χαρτογράφηση των αντίστοιχων περιοχών στο σύνολό τους, την καταγραφή των δημόσιων εκτάσεων, στη θέση σε ισχύ αξιόπιστων ρυθμίσεων για τη χρήση ή αξιοποίησή τους και στη διευθέτηση ιδιοκτησιακών θεμάτων.

Δεδομένης της άναρχης ανάπτυξης με συνέπεια τον αναφερόμενο διπλασιασμό της πληθυσμιακής πυκνότητας (143 κατ./τ.χλμ) στις επηρεαζόμενες από ακτές περιοχές σε ζώνη 6-8 χλμ. [ΠΑΝΑΓΟΣ Ι. (1997)] καθορίζεται πλέον η πυκνότητα των κοινόχρηστων εκτάσεων (αιγιαλού και παραλίας). Η προστασία, διαχείριση και αξιοποίησή τους είναι αρμοδιότητας του Δημοσίου, ενώ απαγορευμένη είναι η κατασκευή κτισμάτων. Ο παλαιός αιγιαλός ανήκοντας στο Δημόσιο καταγράφεται ως δημόσιο κτήμα με ισχύ των αντίστοιχων διατάξεων.

Τίθεται σ' εφαρμογή η κατεδάφιση κτισμάτων και εγκαταστάσεων εντός των ορίων του αιγιαλού (χωρίς δικαίωμα αποζημίωσης των κατόχων τους) με την εξαίρεση των ανεγερθέντων προ του 1945 (με δικαίωμα χρήσης και επισκευής για λόγους ασφάλειας και υγιεινής, αλλά όχι μεταβίβασης ή σύστασης οποιουδήποτε εμπράγματου δικαιώματος σ' αυτά).

Εκτός από το προαναφερόμενο θεσμικό πλαίσιο, στα νομοθετήματα που επηρεάζουν τον χωροταξικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό των παράκτιων περιοχών ανήκουν:

- Το **άρθ. 24** του ισχύοντος **Συντάγματος (1975)** για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών για ένα καθαρό και ισόρροπο περιβάλλον, και για τη διασφάλιση του κοινόχρηστου χαρακτήρα του[30],
- ο **Ν. 856/1937** για τη θέσπιση εθνικών πάρκων,

- το **Ν.Δ. 420/1970** όπως τροποποιήθηκε από το **Ν. 1743/1987**, με προβλέψεις για τους κοραλλιογενείς σχηματισμούς, τα ιχθυοπαραγωγά ύδατα, την ιχθυοκαλιέργεια κ.ά.,
- ο **Δασικός Κώδικας,** το **Π.Δ. 86/1969,** ο **Ν. 996/1971** για τη διαχείριση εθνικών πάρκων όπου περιλαμβάνονται διατάξεις για την προστασία ενδημικών ειδών χλωρίδας και πανίδας, ο **Ν. 177/1975**,
- ο Κώδικας για τους ιχθυότοπους, το **Π.Δ. 420/1970**,
- ο **Ν. 1262/1976** όπως τροποποιήθηκε από το **Ν. 1892/1990** για το *zoning* της χώρας σε 5 κατηγορίες, όπου περιλαμβάνονται κίνητρα περιβαλλοντικής προστασίας,
- ο **Ν. 743/1977** για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε από τον **Ν. 1147/1981**, που αναφέρεται στις απαιτούμενες προδιαγραφές των λιμένων και σε υποχρεώσεις των πλοίων και των λιμενικών εγκαταστάσεων,
- ο **Ν. 998/1979** για τη διαχείριση δασών και δασικών εδαφών, την προστασία εθνικών πάρκων κλπ.,
- το **Π.Δ. 67/1981** για την προστασία ενδημικών ειδών χλωρίδας και πανίδας,
- ο **Ν. 1180/1981** για εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, με οδηγίες για τη διάθεση υγρών αποβλήτων,
- το **Π.Δ.** της **19.03.1984** για τον καθορισμό ζωνών δόμησης σε ορισμένες περιοχές της Ζακύνθου με σκοπό την προστασία της αναπαραγωγής της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta,*
- η **ΥΑ 46399/1352/1986** για την ποιότητα των υδάτων συμπεριλαμβανομένων των υδάτων κολύμβησης, σε εφαρμογή συναφών κοινοτικών οδηγιών,
- το **Π.Δ.** του **1988** για τη χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων που περιλαμβάνει, προβλέψεις για ελάχιστη απόσταση από τον αιγιαλό,
- το **Π.Δ. 30781/1521/1988** για την προστασία της θαλάσσιας φώκιας *Monachus monachus* και των οικοτόπων της στο θαλάσσιο πάρκο των Β. Σποράδων,
- ο Ν. **1892/1990** για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση,
- την **ΚΥΑ 30027/1193/1990** για την προστασία των υγροτόπων του Αμβρακικού κόλπου και της ευρύτερης περιοχής,
- την **ΥΑ 69269/5367/1990** για την Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σ' εφαρμογή του **Ν. 1650 (άρθ. 3, 4, 5 και 21)** και της **Οδ. 85/337/ΕΟΚ**, συμπληρωμένη από την **ΥΑ 75308/5512/1990** για την πληροφόρηση του κοινού για το περιεχόμενο της ΕΠΕ,

- το **Π.Δ.** της **03.06.1991** που επιτρέπει την ξενοδοχειακή υποδομή σε κύριες τουριστικές παράκτιες ζώνες,
- ο **Ν. 1947/1991**, όπως τροποποιήθηκε από τον **Ν. 2052/92** που αναφέρεται στο θεσμό της Ιδιωτικής Πολεοδόμησης,
- ο **Ν. 2160/1993** για τη δημιουργία και λειτουργία τουριστικών λιμένων σκαφών αναψυχής στον αιγιαλό και τους συνεχόμενους χώρους του αλλά και σε συνεχόμενη θαλάσσια ζώνη μέγιστου πλάτους 500 μ.

Η διαχείριση του αιγιαλού και της παραλίας ασκείται γενικά από το Δημόσιο μέσω των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του Υπ. Οικονομικών, η διοίκηση και διαχείριση των δημόσιων κτημάτων στα οποία περιλαμβάνονται τα χαρακτηρισμένα ως "τουριστικά" τμήματα του αιγιαλού από τον ΕΟΤ και των δημόσιων κτημάτων εντός χερσαίας ζώνης λιμένων από τα Λιμενικά Ταμεία **(Β.Δ. 14-19.01.39, "περί κωδικοποιήσεως των περί Λιμενικών Ταμείων διατάξεων").**

Η αρμοδιότητα για την διασφάλιση της κοινόχρηστης χρήσης του αιγιαλού και της τήρησης των όρων των προαναφερόμενων περιπτώσεων παραχώρησης ανήκει στο υπ. Οικονομικών, του ελέγχου των εκτελούμενων οικοδομικών εργασιών στον αιγιαλό ή στην παραλία στις υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ (Ν. 1032/1985, κυρίως στη **Δ/νση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού**) ενώ η παρακολούθηση της παράκτιας ζώνης για το θαλάσσιο χώρο, τα πλοία, τα πλωτά ναυπηγήματα, τους λιμένες και τη χερσαία ζώνη τους στο **ΥΕΝ** (Λιμενική Αστυνομία) και για τον υπόλοιπο χερσαίο χώρο περιλαμβανομένων αιγιαλού και παραλίας στο **ΓΕΝ** και τα οικεία αστυνομικά όργανα [ΚΑΡΥΔΗΣ κ.ά. (1994), σ.σ. 134-135].

Εκτός από την εθνική νομοθεσία έχει υιοθετηθεί η κοινοτική και η διεθνής και τα περιεχόμενα των Συμβάσεων και Συμφώνων στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα.

6.9.2 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Η ακτή, ζώνη μετάβασης από το θαλάσσιο στο χερσαίο περιβάλλον ανεκτίμητης αξίας φυσικός πόρος λόγω της ποικιλίας της μικρής κλίμακας και των γεωμορφολογικών και άλλων ιδιαιτεροτήτων του, αντιπροσωπεύει εύθραυστο και ευπρόσβλητο περιβαλλοντικό στοιχείο.

Ο συνδυασμός της ιδιομορφίας των χαρακτηριστικών, του ελκυστικού φυσικού περιβάλλοντος και των ευνοϊκών συνθηκών για μόνιμη ή παραθεριστική κατοικία που

παρέχει η παράκτια περιοχή, έχει οδηγήσει σε πληθυσμιακή κατάληψη και οικιστική ανάπτυξη συνοδευόμενη από απαιτήσεις χρήσεων γης και δραστηριοτήτων (γεωργικών καλλιεργειών, αλιείας, υδατοκαλλιέργειας, βιομηχανίας, τουρισμού κ.ά.), η λειτουργία των οποίων βασίζεται στην αξιοποίηση ή εκμετάλλευση των πόρων της.

Ως πεδίο υποδοχής τους και των μεταξύ τους συγκρούσεων ο παράκτιος χώρος συχνά με υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας συγκεκριμένων τόπων, παρουσιάζει αυξανόμενη ροπή προς ποιοτική και ποσοτική αλλοίωση και υποβάθμιση φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος με δύσκολα ανατρέψιμες συνέπειες και άμεση την ανάγκη άρτιας και συνολικής διαχείρισης.

Η κυριαρχία στο παράκτιο μέτωπο αναπτυξιακών τομέων, οικιστικών, τουριστικών δραστηριοτήτων και εντατικών γεωργικών καλλιεργειών, με στόχο το μέγιστο βραχυπρόθεσμο όφελος ανεξάρτητα περιβαλλοντικού κόστους, στην Ελλάδα συνδέθηκε με την ανάδειξη των ακτών στον σπουδαιότερο εθνικό φυσικό πόρο. Το γεγονός αυτό είναι συνάρτηση του σημαντικότερου χωροταξικού φαινομένου της περιόδου από τη δεκαετία του 1950 και έπειτα, δηλαδή της ανάληψης πρωταγωνιστικού ρόλου του στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, και των συναφών διαδικασιών.

Η συνεπακόλουθη κατάληψη των παράκτιων περιοχών και η ανάπτυξη τομεακού και επιμέρους θεσμικού πλαισίου για καθορισμό λειτουργίας και περιορισμών των αντίστοιχων χρήσεων ή δραστηριοτήτων είχε ως απόρροια τη ρύθμιση και αξιοποίηση (ή εκμετάλλευση) μέσω αυτού των χωρικών δυνατοτήτων της παράκτιας ζώνης. Έτσι, απ' τις αναφερόμενες διατάξεις σε γεωργικές, βιομηχανικές, τουριστικές κ.ά. παράκτιες αναπτύξεις προέκυψαν έμμεσοι τρόποι διευθέτησης του παράκτιου χώρου, ενώ ίσχυσαν παράλληλα και συμπληρωματικά με την καθ' ύλη αρμόδια νομοθεσία [Α.Ν. 2344/40 κ.ά.]. Ταυτόχρονα ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμπλήρωση, τεκμηρίωση και υποστήριξη των ισχυόντων νομοθετημάτων μέσω της κατάρτισης επιμέρους συναφούς νομολογίας (γνωμοδοτήσεις ΣτΕ, τοπικών Εφετείων, Υπ. Οικονομικών κ.ά.) για τη διευθέτηση τοπικών, προσωρινών ή εξειδικευμένων ζητημάτων.

2. ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η έλλειψη συντονισμού, οργάνωσης και άρτιου σχεδιασμού (υπερβολική κατάτμηση οικοπέδων, κερδοσκοπική και άναρχη δόμηση, ανυπαρξία κτηματολογίου, ηχορρύπανση) στην αστική επέκταση, με αποτέλεσμα τη συγκέντρωση του 60% περίπου του ελληνικού πληθυσμού σε μικρού πλάτους παράκτια ζώνη και η ανεπάρκεια δικτύου υποδομής κυρίως σε παραθεριστικούς οικισμούς με συνεπαγόμενη την παράκτια χερσαία και θαλάσσια ρύπανση από λύματα και απόβλητα συντείνουν στην διαταραχή των φυσικών διεργασιών απορρύπανσης και σε ψυχοσωματικές συνέπειες στην ανθρώπινη υγεία.

Η γενική νομολογία που συνδέει την οικιστική ανάπτυξη με την παράκτια ζώνη στον ελληνικό χώρο, αφορά κυρίως:

- στην απόσταση οικοδομών και κτιρίων από την οριογραμμή αιγιαλού
- στην κατεδάφιση αυθαίρετων κτισμάτων στον αιγιαλό και προστασία του από την αυθαίρετη κατάληψη [Α.Ν. 2344/40, αρθ. 24] σύμφωνα με νομολογία του ΣτΕ [απ. 738/89] η οποία για την κήρυξη κατεδάφισης ορίζει αρμόδιο τον οικονομικό έφορο και όχι την πολεοδομία
- σε διόδους προσπέλασης προς τις ακτές [Ν.Δ. 439/70 αρθ.2] και
- σε περιφράξεις παραλιακών κτημάτων - οικοπέδων σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλεων ή οικισμών σε ζώνη πλάτους 500 μ. από την ακτή ή όχθη δημόσιων λιμνών [Ν. 1337/83, αρθ. 23, παρ. 1, 2, 7] από την απαγόρευση των οποίων καθώς και τη διαδικασία κατεδάφισης [αποφ. ΥΠ.ΧΟΠ 44353/18.12.83 ΦΕΚ 466Β, 16.08.83]· όσων εμποδίζουν την πρόσβαση στην ακτή.

Συναφείς διατάξεις αποτελούν: η νομολογία του ΣτΕ κυρίως για τη διασφάλιση του κοινόχρηστου χώρου του αιγιαλού ειδικά σε περιπτώσεις παραχώρησης δικαιώματος αποκλειστικής χρήσης του αιγιαλού [Ν. 4171/61] και απαγόρευσης περίφραξης, καθώς και η διάκριση της έννοιας και εφαρμογής της πρόσβασης προς την ακτή [Ν. 1337/83, αρθ. 23] και της "οδού προσπέλασης προς την παραλία" [Ν. 1337/83, αρθ.24], καθώς και η ΓΝΣΚ 472/92 για επιβεβλημένη περίφραξη αιγιαλού για λόγους λειτουργίας ή ασφάλειάς του (π.χ. βιομηχανικών συγκροτημάτων πετρελαιοειδών), με κατά περίπτωση εξαιρέσεις.

3. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

- *ΓΕΩΡΓΙΑ*

Συνέπειες της γεωργικής χρήσης στην Ελλάδα (συγκεντρωμένης κατά 40%) στην παράκτια χέρσο αποτελούν η χημική ρύπανση (από τη συσσώρευση ποσοτήτων χημικών λιπασμάτων και λυμάτων γεωργικοκτηνοτροφικών μονάδων και ελαιουργείων), η διάβρωση και εξάντληση τού εδάφους από την ένταση των δραστηριοτήτων, η πιθανότητα κινδύνων για τη χλωρίδα και πανίδα λόγω ανεξέλεγκτης βοσκής και μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων (π.χ. αποξηράνσεις, αποστραγγίσεις).

Στις γεωργικές χρήσεις και δραστηριότητες οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η θαλάσσια ρύπανση εξαιτίας της εκροής λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κλπ., την οποία διευκολύνουν τα όμβρια ή τα αποστραγγιζόμενα αρδευτικά ύδατα που επιτείνουν το φαινόμενο του ευτροφισμού στη θάλασσα (μαρίνες, κλειστούς κόλπους) και σε παράκτιους υγροτόπους (λιμνοθάλασσες κ.ά.).

Στη συναφή ελληνική νομολογία σε περίπτωση μη καθορισμού χρήσεων γης σε παράκτια περιοχή και προκειμένου να παραχωρηθεί χερσαία έκταση για αγροτική χρήση

(π.χ. αλιευτική) δεν είναι απαραίτητος ο προσδιορισμός χρήσης γης με απόφαση νομάρχη [Ν. 1512/5, αρθ. 3, παρ. 2, Υπ. Οικ. 1089177/6325/0010 ΠΟΛ. 1221/20.09.89].

- *ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ*

Παρότι οι υδατοκαλλιέργειες θεωρούνται φιλικές προς το περιβάλλον δραστηριότητες σε περιπτώσεις κατασκευής υποστηρικτικών έργων υποδομής τους προκαλούνται διαταραχές και αλλοιώσεις οικοσυστημάτων με επιπτώσεις στην παραγωγικότητα.

Σύμφωνα με το ισχύον ελληνικό θεσμικό πλαίσιο η παραχώρηση αιγιαλού και παρακείμενου θαλάσσιου χώρου για υδατοκαλλιέργειες ορίζεται από τις διατάξεις του Αλιευτικού Κώδικα [Ν.Δ. 4201] με αναφορά στη γενική αρμοδιότητα [αρθ. 1], στην αξιοποίηση των παραθαλάσσιων τελμάτων [αρθ. 2], στη δημιουργία και βελτίωση ιχθυοτροφείων [αρθ. 3], στον τρόπο εκμετάλλευσης, ιχθυότροφων υδάτων [αρθ. 35 κ.ά.], ενώ ο Ν. 1845/89 [αρθ. 32 παρ. 7] αφορά στη ρύθμιση και συμπλήρωση διαδικασίας μίσθωσης υδάτινων εκτάσεων για δημιουργία μονάδων υδατοκαλλιεργειών εντατικής μορφής.

4. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

- *ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ*

Η αντικατάσταση του χωροταξικού προτύπου κέντρου - περιφέρειας της δεκαετίας του 1960 (1963 -73 στην Ελλάδα με τη σχέση Αθήνα/Αττική - υπόλοιπο χώρας) από την πόλωση μεταξύ δυναμικών κεντρικών περιοχών και λιγότερο ανεπτυγμένων αλλά τομεακά αναβαθμισμένων περιμετρικών ζωνών επέφερε καθοριστική μεταβολή στην (άνιση) γεωγραφική ανάπτυξη του ελληνικού χώρου.

Η ανάδειξη "ενδιάμεσων περιοχών" [ΚΑΥΚΑΛΑΣ κ.ά. (1995), σ. 26] από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και η διάχυση βιομηχανικών χρήσεων γης σε αγροτικές περιοχές [ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ Λ. (1987), σ.σ. 19-49] αντικατοπτρίζει την παράλληλη διεθνή κυρίαρχη τάση, ανεπαρκή για επίτευξη ομοιόμορφης ανάπτυξης και μείωση ανισοτήτων μεταξύ περιφερειών.

Την τάση μεγαλύτερης εξειδίκευσης των βιομηχανικών συγκεντρώσεων και την κλαδική συσπείρωση στις περιφέρειες με έμφαση την περίοδο 1969 -76 ακολούθησε η ανάπτυξη 20 περιοχών - κέντρων βιομηχανικής συγκέντρωσης νομών με άνω του 1% της συνολικής τομεακής απασχόλησης, από τους οποίους οι 15 παράκτιες [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. (1995), σ.32]:

- Βοιωτίας, Κορινθίας, Μεσσηνίας, Καβάλας, Φθιώτιδας, υπ. Αττικής (ολιγοκλαδικές με παρουσία συγκεντρωμένων κλάδων)
- Ημαθίας, Εύβοιας (ολιγοκλαδικές με παρουσία διεσπαρμένων κλάδων)

- Ηρακλείου, Σερρών, Αχαΐας, Λαρίσης (πολυκλαδικές με παρουσία διεσπαρμένων κλάδων)
- Μαγνησίας, Θεσσαλονίκης, περιοχή πρωτεύουσας (πολυκλαδικές με αξιόλογη παρουσία συγκεντρωμένων κλάδων).

Οι νομοθετικές προβλέψεις προώθησης της εθνικής οικονομικής ανάπτυξης με τη δυνατότητα λειτουργίας ή επέκτασης, χωρίς την απαραίτητη λήψη (δαπανηρών) μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας ακόμη και σε καταπατημένες περιοχές, αποδεικνύουν την υποτίμηση της περιβαλλοντικής μέριμνας προς όφελος της βιομηχανικής ανάπτυξης [Ν.3206/1955 που εισάγει το θεσμό των βιομηχανικών ζωνών, Ν. 4458/1965 αρθ. 1 περί βιομηχανικών περιοχών, με τροποποίηση από τον Ν. 742/1977 και 1337/83]. Εμφανής είναι η κρατική τάση αναγνώρισης της αναγκαιότητά της και αναφορά σε παραχώρηση, υπό προϋποθέσεις ακόμη και δασικών εκτάσεων για δημιουργία βιομηχανικών μονάδων.

Οι βιομηχανικές (σε ποσοστό άνω του 80%) και εξορυκτικές δραστηριότητες με την κατάληψη επίπεδων παράκτιων εκτάσεων συμβάλλουν στην αλλοίωση της χέρσου με εκσκαφές, επιχωματώσεις, αποθέσεις άχρηστων υλικών και αποβλήτων (χωρίς ή ανεπαρκή επεξεργασία, σε συνδυασμό με έλλειψη χώρων για τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα) και στη μόλυνση της ατμόσφαιρας της χέρσου και της θάλασσας. Η αποβολή στο παράκτιο χερσαίο, θαλάσσιο και ατμοσφαιρικό περιβάλλον λειτουργικά απαιτούμενων σημαντικών ποσοτήτων υδάτων, υψηλής περιεκτικότητας σε χημικές ουσίες η θερμότητα μετά τη χρήση τους, οδηγεί σε οικολογική ρύπανση, σε αναταραχή στην αναπαραγωγή των οργανισμών και σε μεταβολές στη σύνθεση της βιοκοινωνίας. Σοβαρότερη ακόμη είναι η ρύπανση εξαιτίας πετρελαιοειδών με συνέπεια την αλλοίωση του συνόλου των θαλάσσιων οργανισμών (ιχθυοπανίδας, οστρακοειδών) και του παράκτιου φυσικού περιβάλλοντος[31].

Η συναφής με τη βιομηχανική ανάπτυξη στην παράκτια ζώνη ελληνική νομολογία αναφέρεται κυρίως στις ακόλουθες ενότητες:

- **Εκτέλεση έργων εξυπηρετούντων βιομηχανικούς, εμπορικούς ή άλλης φύσης σκοπούς,** για την πραγματοποίηση των οποίων απαιτείται απόφαση νομάρχη και γνωμοδότηση του ΥΕΝ ενώ τίθενται όροι ή περιορισμοί για λόγους ασφάλειας ή δημόσιας ανάγκης (Α.Ν. 2344/40 αρθ. 12) ή περιβαλλοντικής προστασίας (Ν.1650/86 αρθ. 3 κ.ά.) με προϋπόθεση τον προκαθορισμό ορίων αιγιαλού και παραλίας (Υπ. Οικ. 1057209/4834/β 10/12.09.90).
- **Παραχώρηση νησίδων και αβαθούς θαλάσσης** [Α.Ν. 2344/40, αρθ. 11, Ν. 1337/83 αρθ. 23], ενώ δεν είναι δυνατή η κτήση δουλείας από ιδιώτη σε χώρο αβαθούς θαλάσσης [Εφετ. Πατρών 1133/1894].
- **Αποβάθρες και εγκαταστάσεις φορτοεκφόρτωσης μεταλλευτικών προϊόντων** με:

- περιοριστικές διατάξεις σε θέματα παραχωρήσεων (περί μέτρων ασφαλείας οχυρών θέσεων, παραμεθόριων περιοχών κλπ.)
- παραχωρήσεις απλής χρήσης αιγιαλού και δικαιώματος χρήσης αιγιαλού για κατασκευή έργων, και

- **Αμμοληψία - απαγόρευση αμμοληψίας από αιγιαλό και παράκτιους χώρους** [Α.Ν. 1219/1940] με την εξαίρεση καθορισμένων επιτρεπόμενων θέσεων ενώ είναι επίσης απαγορευμένη στις ακτές του Ν. Αττικής [ΚΥΑ Τ. 1645/08.11.57].

5. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

- *ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ*

Η τουριστική ανάπτυξη -απόρροια της ανύψωσης του βιοτικού επιπέδου και της αυξανόμενης κινητικότητας των επισκεπτών- λειτουργεί ως άμεση συνάρτηση της διαθεσιμότητας φυσικών και πολιτιστικών πόρων, η αναβάθμιση και αποκατάσταση (μέσω άρτιας διαχείρισης) της ποικιλίας και ποιότητας των οποίων ως συγκριτικών πλεονεκτημάτων περιοχής έχει προφανή σημασία.

Χαρακτηριστική είναι η επίδραση και κυριαρχία του τουριστικού τομέα σε βάρος άλλων συνυπαρχόντων οικονομικών δραστηριοτήτων σε μια παράκτια περιοχή, με συνέπεια τη σταδιακή αλλά καταλυτικά εμφανή μεταβολή των επιμέρους στοιχείων και των κοινωνικοοικονομικών δομών. Γενικό χωρικό φαινόμενο αποτελεί η κατάληψη των πιο ευνοημένων, από άποψη πρόσβασης, αισθητικής τοπίου και φυσικού περιβάλλοντος, παράκτιων ζωνών για τουριστική αξιοποίηση.

Δεδομένου ότι η πλειονότητα (90% στην Ελλάδα) των δραστηριοτήτων τουρισμού και αναψυχής ασκείται στην παράκτια ζώνη, σοβαρές είναι οι επιπτώσεις της άναρχης ή υπερβολικής επέκτασης σε αγροτικές και αστικές γαίες, με συνέπεια την αισθητική υποβάθμιση και αλλοίωση του φυσικού τοπίου (κυρίως αμμωδών παραλίων και των οικοσυστημάτων τους).

Η περιβαλλοντική επιβάρυνση, ιδιαίτερα τη θερινή περίοδο, των τουριστικά ανεπτυγμένων περιοχών στο κυρίως καταλαμβανόμενο παράκτιο μέτωπό τους, οφείλεται στην αυξανόμενη παραγωγή αστικών και τουριστικών λυμάτων, στη συνήθη έλλειψη μονάδων επεξεργασίας τους κλπ. Σημαντικό μέρος της ευθύνης φέρει το κυρίαρχο πρότυπο του "μαζικού τουρισμού" των προηγούμενων δεκαετιών, πριν παρατηρηθεί η μεταστροφή κοινού και αρμόδιων προς νέες μορφές επιλεκτικού ή εξειδικευμένου τουρισμού.

Το φαινόμενο της εποχικότητας, δηλαδή της χρονικά άνισης κατανομής τουριστικών επισκεπτών σ' ένα τόπο επιτείνει τις προαναφερόμενες επιπτώσεις, όπως επίσης και τα προβλήματα σχεδιασμού, έργων υποδομής και οργάνωσης υπηρεσιών κλπ. Παρόμοια χαρακτηριστικά συνόδευσαν τα συμπτώματα τουριστικού κορεσμού που στην Ελλάδα

εμφάνισαν πρώτα νομοί και επαρχίες όπως: Αττικής, Θεσσαλονίκης, της Κρήτης, νησιά όπως η Κέρκυρα, η Ρόδος, η Μύκονος, η Σκιάθος, η Σαντορίνη, η Κως αλλά και Δήμοι όπως Λάρισας, Πάτρας, Καβάλας, Χαλκιδικής κ.ά. (σύμφωνα με τα κριτήρια του Ν. 1262/82). Επιπλέον, εμφανής είναι η δυναμική τάση τουριστικής επέκτασης σε νέες μη αξιοποιημένες μέχρι πρόσφατα περιοχές.

Το ισχύον συναφές με την παράκτια ζώνη θεσμικό πλαίσιο για τον τουρισμό αναφέρεται στον αιγιαλό ως δημόσιο τουριστικό κτήμα (σε προσδιορισμένα τμήματά του, και στη διαχείρισή του σύμφωνα με τον Α.Ν. 827/1948 αρθ. 2). Αρμόδιο διοικητικό και διαχειριστικό όργανο είναι ο ΕΟΤ [ΝΣΚ γνωμ. 536/72] ακόμη και αν ο αιγιαλός αποβάλει τον κοινόχρηστο χαρακτήρα του (σε περιπτώσεις παλαιού αιγιαλού που δημιουργήθηκε από το έτος αρχικού καθορισμού 1923 ως το έτος επανακαθορισμού ορίων 1988, και το 1971 χαρακτηρίστηκε δημόσιο τουριστικό κτήμα, σύμφωνα με γν. Ν.Δ. Υπ. Οικ. 309/89).

Αντίθετα με παλαιότερες διατάξεις [γνωμ. ΝΣΚ 404/83 Υπ. Οικ. Δ 1513/395, ΠΟΛ. 52/03.03.77], από την ισχύουσα νομοθεσία δεν προκύπτει δυνατότητα παραχώρησης χρήσης αιγιαλού ή άλλων ιδιαίτερων ιδιωτικών δικαιωμάτων επί αυτού, όταν από την παραχώρηση αναιρείται το κοινόχρηστο του χαρακτήρα του [Υπ. Οικ. Α. 2286/163/19.02.77].

Σε συνδυασμό με τις προαναφερόμενες θεσμικές προσεγγίσεις οριοθέτησης παράκτιων περιοχών, στην περίπτωση τάσεων τουριστικής επέκτασης επιδεινώνονται οι ελλείψεις του ισχύοντος πλαισίου λόγω των υφιστάμενων παράλληλων νομοθεσιών που κατευθύνονται σε περιοχές μη επιλέξιμες με χωροταξικά ή περιβαλλοντικά κριτήρια όπως η αναπτυξιακή νομοθεσία [Ν. 1262/82 περί κινήτρων], ή η νομοθεσία [Ν. 2160/93] για τους τουριστικούς λιμένες αναψυχής.

6. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Οι αναπτυξιακές χρήσεις και δραστηριότητες στην παράκτια ζώνη συνδέονται με παραμέτρους που αφορούν σε επιπλέον απαιτήσεις στους τομείς κατανάλωσης, ενέργειας και έργων μεταφορών και υποδομών.

Η ανεπαρκής ενημέρωση και ευαισθητοποίηση πολιτών για υποστήριξη περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών, η έλλειψη μηχανισμών ανακύκλωσης των προϊόντων τελικής κατανάλωσης, εξοικονόμησης ενέργειας, και οι περιορισμένες εφαρμογές ενεργειακού σχεδιασμού και αξιοποίησης οικολογικών τεχνολογιών αντιπροσωπεύουν ορισμένα απ' αυτά.

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των παράκτιων έργων υποδομής (όπως λιμάνια, μαρίνες, οδικό δίκτυο μέσης ή μεγάλης κυκλοφορίας, αεροδρόμια κλπ.) αναφέρονται στις υπερβολικές εκπομπές ρύπων, στην επιβάρυνση της ατμόσφαιρας, του εδάφους και των υδάτων, στην έλλειψη μέριμνας για την κατάσταση του φυσικού τοπίου και των

οικοσυστημάτων (κυρίως στην περίπτωση των μεγάλων έργων), στον ανεπαρκή σχεδιασμό και στην πρόκληση ηχορρύπανσης κυρίως στις περιοχές υψηλής οικιστικής, τουριστικής και βιομηχανικής συγκέντρωσης

Ιδιαίτερα οξύ στην ελληνική παράκτια ζώνη, λόγω της υψηλής ζήτησης γης, έχει καταστεί το ζήτημα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, της έλλειψης κτηματολογίου και της κατάληψης και ιδιοποίησης γης του Δημοσίου, με επίκεντρο τους εθνικής σημασίας πεπερασμένους παράκτιους φυσικούς πόρους (οικότοπους, αμμώδεις παραλίες, αμμοθίνες, υγρότοπους, παράκτια δάση κλπ.).

Επιπλέον, η κακώς εννοούμενη προστασία και ακατάλληλη διαχείριση ακτών από τυπικά αλλά όχι ουσιαστικά αρμόδια όργανα με την κατασκευή μη συμβατών περιβαλλοντικά κτιριακών εγκαταστάσεων ή την εισαγωγή οικολογικά ξένων ειδών (όπως ευκάλυπτων ή ξενικών ειδών πεύκων) [Ενημ. Δελτ. ΤΕΕ (1996β), τ.1908, σ. 17] έχει οδηγήσει στην αλλοίωση της χλωρίδας και της βλάστησης, σε διαταραχή των φυσικών οικοσυστημάτων, υποβάθμιση της αισθητικής του τοπίου και υποτίμηση του επιπέδου διαβίωσης.

6.2.3 ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

1. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΙΔΩΝ ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑΣ

Σύμφωνα με το Π.Δ. 67/1981 περίπου 200 σπάνια και απειλούμενα είδη πανίδας (πτηνών, ερπετών, αμφίβιων και ασπόνδυλων) και σχεδόν 800 είδη χλωρίδας θεωρούνται προστατευόμενα. Η προστασία της πανίδας ιδιαίτερα κατοχυρώνεται θεσμικά μέσω της εναρμόνισης με την κοινοτική οδηγία 79/409 στην ΚΥΑ 4149/1985 (Υπ. Γεωργίας και ΥΠΕΘΟ), με καθορισμό (άρθ. 3) περιοχών, τόπων και ειδών, ενώ η ΚΥΑ 414085/29 του 1985 περιορίζει την απαγόρευση του κυνηγιού στην περίοδο του πολλαπλασιασμού της πτηνοπανίδας. Έχουν θεσπιστεί επίσης μέτρα προστασίας ειδών πελεκάνου (π.χ. του αργυροπελεκάνου *pelecanus crispus*), της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* κυρίως στη Ζάκυνθο, και της μεσογειακής φώκιας *Monachus monachus* στο θαλάσσιο πάρκο των Β. Σποράδων.

Όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Μεσογείου, οι περιοχές οικοτόπων των προστατευόμενων ειδών πτηνοπανίδας (Π.Δ. 67/1981, Ν. 1197/1981 και ΚΥΑ 4149/1985) και των καταλόγων της ΕΕ, υφίστανται έντονη την πιέση του κυνηγίου. Παρά την ικανοποιητική συναφή νομοθεσία, η έγκριση, η εφαρμογή και η ισχύς της εμφανίζουν αδυναμίες εξαιτίας ελλείψεων στελεχειακού δυναμικού, εξοπλισμού και πόρων, όπως και επιμόρφωσης των απασχολούμενων με το κυνήγι. Οι προσπάθειες του Υπ. Γεωργίας και ορισμένων ΜΚΟ (Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρίας κ.ά.) για επιμόρφωση των

επαγγελματιών ή ερασιτεχνών κυνηγών σε θέματα θεσμικά προστατευόμενων ειδών πτηνοπανίδας έχουν συντελέσει στη μερική αντιμετώπιση του προβλήματος.

Τη συνειδητοποίηση της ανάγκης προσδιορισμού προτεραιοτήτων και περιορισμών ακολούθησε σε συνεργασία με κοινοτικούς και άλλους συναφείς διεθνείς φορείς και οργανισμούς, η επιλογή προστασίας αρχικά 51 συνολικά οικοσυστημάτων που ανήκουν σε δύο κατηγορίες και καταλόγους:

- Στην Α΄ εντάσσονται οι υγροβιότοποι Ramsar, η εκπόνηση μελετών οριοθέτησης των οποίων αποσκοπεί στον προσδιορισμό των εναλλακτικών μορφών προστασίας των επιτρεπτών δραστηριοτήτων ανά ζώνη, και τελικά η διασφάλιση της βέλτιστης διαχείρισης (στις προσπάθειες αυτές περιλαμβάνεται η προώθηση της ΚΥΑ για την οριοθέτηση και συναφείς ρυθμίσεις για τη λιμνοθάλασσα Κοτύχι).
- Στη Β΄ ανήκουν οι ήδη θεσμικά προστατευόμενες περιοχές (π.χ. Εθνικοί Δρυμοί, Αισθητικά Δάση κ.ά.) καθώς και βιότοποι σημαντικών βιολογικών και οικολογικών πόρων (περιλαμβανομένων και τυχόν απειλούμενων ειδών) με δυνατότητες αποκατάστασης και αναβάθμισης, και εξελισσόμενη τη διαδικασία εκπόνησης μελετών και προγραμμάτων διαχείρισης (με έμφαση σε τόπους όπως το θαλάσσιο πάρκο των Β. Σποράδων, ο Αμβρακικός κόλπος κ.ά.), τομέα με έλλειψη, μέχρι πρόσφατα, ικανοποιητικής εμπειρίας των αρμόδιων φορέων.

2.ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

Οι 8 από τους 11 αναγνωρισμένους ως υγροτόπους Ramsar (της οποίας Σύμβασης η Ελλάδα αποτελεί συμβαλλόμενο μέλος) είναι παράκτιοι: το *Δέλτα του Νέστου*[32], ο *Αμβρακικός κόλπος (Δέλτα Λούρου - Αράχθου)*, η *Λίμνη του Μητρικού*[33] *(Ισμαρίδα)*, και *λιμνοθάλασσα Μέσης*, η *Λίμνη* Βιστωνίτιδα (επιφ. 47 τ.χλμ.), - Πόρτο Λάγος[34], το *Δέλτα του Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα*, το *Δέλτα του Έβρου*, η *Λιμνοθάλασσα Κοτύχι* και η *λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου - Δέλτα Αχελώου*[35]. Στην πλειονότητά τους οι περιοχές διαθέτουν ελλειπή ή καθόλου οριοθέτηση, το οποίο ισχύει και για τον διαχωρισμό των ζωνών προστασίας. Η εκπόνηση των αντίστοιχων διαχειριστικών σχεδίων δεν έχει ολοκληρωθεί ενώ κανένα δεν έχει ως τώρα τεθεί σε πρακτική εφαρμογή.

Σε εφαρμογή του Πέμπτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης της Βαρκελώνης (14.10.94, για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση εξαιτίας της εξερεύνησης και εκμετάλλευσης της υφαλοκρηπίδας του βυθού και του υπεδάφους της), έχουν θεσπιστεί οι ακόλουθες θαλάσσιες ή παράκτιες προστατευόμενες περιοχές : *Νικόπολη - Μύτικας (ακτή Πρέβεζας), Πευκιάς (Ξυλόκαστρο), νησί Πιπέρι, φαράγγι Σαμαριάς, Σίγρι (Λέσβος), Σκιάθος, Σούνιο και Βάϊ (Κρήτη)*, προστατευόμενες στο σύνολό τους υπό το εθνικό καθεστώς

προστασίας. Δύο περιοχές είναι αναγνωρισμένες ως **Βιογεννετικά Αποθέματα** και δύο επίσης ως **Εθνικά Πάρκα.** Η Ελλάδα αν και έχει υπογράψει τη Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά δεν έχει ως τώρα καθορίσει αντίστοιχες περιοχές. Αντίθετα ως μέλος της ΕΕ μέσω της εφαρμογής της κοινοτικής οδηγίας για την πτηνοπανίδα και του καθορισμού Ιδιαίτερα Προστατευόμενων Περιοχών (SPAs) έχει αναγνωρίσει 26, μεταξύ των οποίων οι υγροβιότοποι Ramsar και 10 Εθνικά Πάρκα.

Επιπρόσθετα έχουν θεσπιστεί ή προταθεί επιπλέον προστατευόμενες παράκτιες ή νησιωτικές περιοχές όπως τα νησιά: *Γιούρα, Σκάτζουρα, Ψαθούρα και όλα τα γειτονικά μικρά νησιά, ο κόλπος του νησιού Κυρά Παναγιά (Πελαγονήσι) στις Β. Σποράδες* (σημαντικοί βιότοποι μεσογειακής φώκιας), *το Μικρό και Μεγάλο Σειτάνι στη Σάμο* (βιότοπος θαλάσσιας χελώνας), η *Γαύδος* (στο Λυβικό πέλαγος, νότια της Κρήτης), οι *Παξοί* και *Αντίπαξοι*, η *Λίνδος της Ρόδου*, τα νησιά: *Λειψοί* και *Αρκοί*, τα *Κουφονήσια*, οι *Στροφάδες*, τα *Παξιμάδια* (πλησίον της Κρήτης), επίσης προτεινόμενα κλπ.

Σε συμπλήρωση των 3 τύπων προστατευόμενων περιοχών (**Εθνικά Πάρκα, Αισθητικά Δάση, Προστατευόμενα Φυσικά Μνημεία**) του παλαιότερου θεσμικού πλαισίου τροποποιημένου από τον Ν. 996/1971 οι ισχύοντες θεσμοθετημένοι τύποι προστατευόμενων περιοχών είναι:

1. **Εθνικά Πάρκα,** θεσπισμένα από το 1938 "κυρίως δασώδεις περιοχές ιδιαίτερου ενδιαφέροντος διατήρησης της χλωρίδας, πανίδας, γεωμορφολογίας, υπεδάφους, ατμόσφαιρας, υδάτων και γενικά του φυσικού τους περιβάλλοντος, η προστασία του οποίου εμφανίζεται απαραίτητη, επίσης η ανάγκη διατήρησης και βελτίωσης της κατάστασης, του σχηματισμού και του φυσικού κάλλους της να επιτρέπει την αισθητική, ψυχική και υγιεινή αναψυχή και πολύ περισσότερο την ιδιαίτερη έρευνα κάθε είδους" (Ν. 996/1971).

Στα 10 αναγνωρισμένα Εθνικά Πάρκα (συνολικής κάλυψης 110.000 εκτ.) με απαγορευμένη την κάθε είδους ανάπτυξη και επιτρεπτές υπό ορισμένες συνθήκες τις επισκέψεις για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς κ.ά. σκοπούς (Π.6.5) περιλαμβάνονται τα παράκτια: Φαράγγι της Σαμαριάς (που αποτελεί βιογεννετικό απόθεμα, ενώ έχει λάβει και το Ευρωπαϊκό Δίπλωμα Α΄ από το Συμβούλιο της Ευρώπης), Αίνος και Σούνιο (το οποίο έχει υποστεί σοβαρές οικολογικές αλλοιώσεις, ενώ ως 11ο μπορεί να αναφερθεί το *Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο των Β. Σποράδων*[36]. Για Εθνικά Πάρκα έχουν προταθεί επίσης ο *Ταΰγετος* (Π.6.6), το *Δέλτα του Νέστου,* όπως και το *Πόρτο Λάγος - Βιστωνίτιδα*[37] κ.ά. Οι Εθνικοί Δρυμοί (όπως και στη διεθνή νομοθεσία), περιλαμβάνουν τον **πυρήνα**, με απαγορευμένες δραστηριότητες όπως η βοσκή, το κυνήγι, η υλοτομία, η αλιεία κλπ., και την **περιφέρεια** με επιτρεπτές ορισμένες παραδοσιακές (βοσκή, υλοτομία κλπ.).

2. Τα **Αισθητικά Δάση** είναι τα δάση, η φυσικά τοπία, ιδιαίτερης αισθητικής υγιεινής και τουριστικής σημασίας των οποίων τα χαρακτηριστικά απαιτούν προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του φυσικού τους κάλλους. Στα 19 θεσπισμένα συνολικής έκτασης 33.000 εκτ. αισθητικά δάση [ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ (1996), σ. 186] παρόμοιας ρύθμισης με τα Εθνικά Πάρκα περιλαμβάνονται τα παράκτια στη *Νικόπολη - Μύτικας (*ακτή Πρέβεζας), του *Πευκιά* (Ξυλόκαστρο Κορινθίας), στις *Κουκουναριές Σκιάθου* και στο *Βάϊ* (Κρήτη)[38].

3. Τα **Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης** (51 συνολικής κάλυψης 16500 εκτ., [ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ (1996), σ. 187] με περιλαμβανόμενο το μικρό νησί *Πιπέρι* στις Β.Σποράδες) περιοχές ιδιαίτερου παλαιοντολογικού, γεωμορφολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, αποτελούν εξίσου σημαντικούς τόπους για την προστασία της φύσης, αλλά όχι του μεγέθους και της βιοποικιλότητας των Εθνικών Πάρκων ή των Αισθητικών Δασών, αν και παρόμοιου καθεστώτος προστασίας[39].

4. Τα **Αποθέματα Κυνηγίου** (συνολικής κάλυψης 0,6 - 0,7 εκατ. εκτ.) η προστασία των οποίων προβλέπεται στην ΚΥΑ 4149/1985, αποτελούν τόπου μόνιμης απαγόρευσης κυνηγιού αλλά όχι δασικών και γεωργικών δραστηριοτήτων.

5. Οι **ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές** αποτελούν θεσμό που είχε εισαχθεί στη νομοθεσία από το 1973 (με αντιπροσωπευτικές 7β περιοχές συνολικής έκτασης 60.000 εκτ.) [ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ (1996), σ. 187].

6. Τα **εκτροφεία Θηραμάτων,** 21, συνολικής κάλυψης 13.000 εκτ., κρατικής ιδιοκτησίας αποτελούν βιότοπους και σταθμούς της αποδημητικής πορείας πολλών προστατευόμενων ειδών, κυρίως πτηνοπανίδας.

7. Οι περιοχές **περιορισμένης χρονικά απαγόρευσης κυνηγίου** αποτελούν, κατηγορία προστατευόμενων τόπων με επιπλέον περιορισμούς δραστηριοτήτων, σύμφωνα με τις προβλέψεις του Ν. 4149/1985 (άρθ. 7, παρ.3).

Ο **Νόμος - Πλαίσιο 1650/1986** του οποίου αναμένονται επιπλέον συμπληρώσεις προνοεί για νέα ταξινόμηση προστατευόμενων περιοχών:

1. **Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης,**
2. **Περιοχές προστασίας της φύσης,**
3. **Εθνικά Πάρκα,**
4. **Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου,**
5. **Περιοχές οικοανάπτυξης.**

Η πολιτική προστασίας των φυσικών πόρων και οικοτόπων, παρά το γενικά ικανοποιητικό θεσμικό πλαίσιο (Ν.Δ. 996/1971) συναντά δυσκολίες στην εφαρμογή της που σχετίζονται με:

- την ύπαρξη ολιγάριθμων και ανεπαρκών για την προστασία των σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας προστατευόμενων περιοχών, αντίθετα με άλλες ευρωπαϊκές κοινοτικές ή μη χώρες[40],
- την ανισοκατανομή στον ελληνικό χώρο κυρίως των εθνικών πάρκων,
- τον μη καθορισμό ορίων σε μεγάλο αριθμό προστατευόμενων περιοχών[41] (εθνικό πάρκο) καθώς και της απαιτούμενης περιφερειακής ζώνης γύρω από την κεντρική στις περιπτώσεις των 5 από το σύνολο των Εθνικών Πάρκων. Σημειώνεται πως οι 8 από τους 11 τόπους Ramsar δεν διαθέτουν θεσμικά καθορισμένα όρια,
- την ανεπάρκεια διαχείρισης ή παρακολούθησης στην πλειονότητα των προστατευόμενων περιοχών,
- την εξακολούθηση της εξάσκησης παράνομων δραστηριοτήτων (κυνηγίου κλπ.) σε αναγνωρισμένες προστατευόμενες περιοχές εξαιτίας του ασαφούς θεσμικού καθεστώτος και ανεπαρκειών διαχείρισης και ελέγχου,
- την αδρανοποίηση του συστήματος προστασίας περιοχών εξαιτίας της καθυστέρησης εκδόσεων διατάξεων ή της μη πρακτικής εφαρμοσιμότητάς τους,
- τη δυσλειτουργία, ελλειπή επάνδρωση και χρηματοδότηση των αρμόδιων για την εφαρμογή και επόπτευση των μέτρων προστασίας δημόσιων υπηρεσιών,
- τη μη αναγωγή των θεμάτων διατήρησης περιβαλλοντικών πόρων σε αντικείμενα άμεσης προτεραιότητας πολιτικής προστασίας,
- το μη καθορισμό ιδιαίτερων και ανεξάρτητων κονδυλίων για τη διαχείριση των Εθνικών Πάρκων και των προστατευόμενων περιοχών, εξαιτίας της γενικότερης ανεπάρκειας κεφαλαίων ακόμη και για κάλυψη θεμάτων έρευνας.

3. ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΓΗΣ

Σπάνια πραγματοποιήσιμη είναι η απόκτηση γης προς διαχείριση προστατευόμενων περιοχών από δημόσιους φορείς ή ΜΚΟ λόγω της κρατικής ιδιοκτησίας του συνόλου σχεδόν των Εθνικών Πάρκων, των Αισθητικών Δασών των Φυσικών Μνημείων και των προστατευόμενων περιοχών της Σύμβασης Ramsar και Βαρκελώνης (Πέμπτο Πρωτόκολλο).

Η διαχείριση οικολογικά ευαίσθητων περιοχών είναι ήδη περιορισμένη ενώ στις περιπτώσεις κρατικού ενδιαφέροντος οι ιδιοκτήτες και χρήστες της αντιτίθενται κυρίως λόγω των χαμηλών αποζημιώσεων απαλλοτρίωσης αν και για το κράτος η αγορά νέων περιοχών δεν αποτελεί συμφέρουσα επένδυση.

Παρά το γεγονός ότι γενικά η πλειοψηφία του πληθυσμού υποστηρίζει την επιβολή αυστηρών μέτρων διαχείρισης ως πιο αποτελεσματικών, η εφαρμογή τους προσκρούει στα τοπικά συμφέροντα, που εμφανίζονται σε πλήρη αντίθεση με τους απαραίτητους περιορισμούς για την προστασία της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος.

Προς την κατεύθυνση απόκτησης γης με σκοπό την άρτια διαχείριση και προστασία του ευαίσθητου οικολογικά περιβάλλοντος στρέφονται κυρίως οι ΜΚΟ ππαρά τις ελλείψεις οικονομικών μέσων. Το WWF με την οικονομική ενίσχυση της ΕΕ έχει πραγματοποιήσει την αγορά γης περίπου 300 στρεμμάτων στην παραλία των Σεκανίων στον κόλπο του Λαγανά[42] στη Ζάκυνθο, σημαντικό βιότοπο της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta και* ήδη προωθεί την αποκατάσταση και διαχείρισή της. Ο Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών (MEDASSET), όπως και η Ζακυνθινή Οικολογική Κίνηση ενεργοποιείται με παρόμοιους στόχους επίσης, ιδιαίτερα στην περιοχή της Ζακύνθου.

4. ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ

Αρχικά, η ανεπαρκής εφαρμογή του Ν.Δ. της 17.07.1923 "περί σχεδίου πόλεων" οδήγησε στην εντατική ανοικοδόμηση παραθεριστικών (δεύτερων κατοικιών) κυρίως κατά μήκος των παράκτιων ζωνών των οποίων η πλειονότητα των αναπτύξεων υφίσταται ακόμη εκτός σχεδίου.

Στη συνέχεια η μη αποδοτική μέσω του Ν. 1262/1972 ρύθμιση σχεδίων των αστικών κέντρων είχε ως αποτέλεσμα την ψήφιση του 947/1979 για τις οικιστικές περιοχές, η διάκριση των οποίων σε αυτές με δυνατότητα οικιστικής ανάπτυξης και σ' εκείνες που επιβάλλεται η διατήρηση της φυσικής τους κατάστασης είχε σκοπό τη δημιουργία ευρύτερου θεσμικού πλαισίου για μεγάλα τμήματα ή σύνολα αστικών περιοχών.

Ο Ν. 337/1983 για επεκτάσεις πολεοδομικών σχεδίων οικιστικής ανάτπυξης που αντικατέστησε μερικώς τον 997/1979 ακολούθησε την ίδια κατεύθυνση ενώ χαρακτηριστική ήταν η περιορισμένη μόνο εφαρμογή της νομοθεσίας για τον περιφερειακό σχεδιασμό και το περιβάλλον.

Ο καθορισμός ζωνών για αστική και βιομηχανική ανάπτυξη γύρω από τα μεγάλα αστικά κέντρα δεν έχει απαλλάξει σε μεγάλο βαθμό τις παράκτιες περιοχές από αντίστοιχες πιέσεις που εξασκούνται προς τους σημαντικούς οικοτόπους τους.

Τελικά, οι αδυναμίες του "συστήματος" προστασίας παράκτιων περιοχών οφείλονται γενικότερα:

- στη μη σωστή κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ δημόσιων φορέων, υπουργείων (κυρίως ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας) με σοβαρές συνιστώσες καθώς επίσης και στον μη καθορισμό ορίων των υγροτόπων Ramsar, που στην πλειονότητά τους είναι παράκτιοι,

- στο διαφορετικό τρόπο θεώρησης και προσέγγισης των κοινών θεμάτων μεταξύ των δύο αυτών κυρίως αρμόδιων φορέων,
- στις αδυναμίες εξαιτίας της ανεπάρκειας εμπειρογνωμόνων σε ιδιαίτερα και πολύπλευρα περιβαλλοντικά θέματα στο υπεύθυνο για το συντονισμό συναρμόδιων υπουργείων ΥΠΕΧΩΔΕ,
- στη μη επαρκή συμμετοχή και συνεργασία των ΜΚΟ με τους κρατικούς φορείς παρά την αναβάθμιση του ρόλου τους από το Νόμο - Πλαίσιο 1650/1986,
- στην έλλειψη οικονομικών μέσων και ανεπάρκειας του προϋπολογισμού για τη διαχείριση του παράκτιου περιβάλλοντος τόσο στους κεντρικούς όσο και τους τοπικούς φορείς.

Οι ποικίλες τομεακές ή επιμέρους πολιτικές όπως συντίθενται μέσω της αντίστοιχης νομοθεσίας παρά την όποια συνάφεια με δραστηριότητες που χωροθετούνται στην ακτή δεν αντιπροσωπεύουν, βέβαια πολιτική ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών. Η τελευταία καταρτισμένη ειδικά για διαχείριση παράκτιων πόρων πρέπει να περιλαμβάνει τον καθορισμό [COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996), p.10]:

- αναγνώρισης και προτεραιότητας παράκτιων περιοχών προς διαχείριση,
- στόχων διαχείρισής τους,
- διαδικασιών για την κατάρτιση σχεδίων διαχείρισης, κατάλληλων μέσων πολιτικής,
- αρμόδιων αρχών για διαχείριση ακτών,
- μηχανισμού εφαρμογής και
- μεθόδων ελέγχου και παρακολούθησης κυρίως των πιο ευαίσθητων περιβαλλοντικών τόπων τους.

Η υφιστάμενη προσέγγιση εξάσκησης παράκτιας πολιτικής επιχειρείται μέσω της πλειονότητας τομεακών και αποσπασματικών πολιτικών ιδιαίτερα επικεντρωμένων στις ρυθμίσεις ανοικοδόμησης ή στον έλεγχο της οικιστικής ανάπτυξης. Το παρόν θεσμικό πλαίσιο διέποντας ένα μη ικανοποιητικό ρυθμιστικό σύστημα δεν έχει τη δυνατότητα διευθέτησης της ταχύτατης διαδικασίας αστικοποίησης και σε μεγάλο βαθμό δεν επιτυγχάνει τη διατήρηση του φυσικού ή δομημένου περιβάλλοντος για τη διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων όπως η γεωργία. Επομένως δεν είναι ακόμη επαρκές για το χειρισμό των πολύπλοκων και πολύπλευρων ζητημάτων των παράκτιων περιφερειών.

6.3 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η Ελλάδα (μέλος του **ΟΗΕ**, του **ΟΟΣΑ**, του **ΟΑΣΕ**, της **Ευρωπαϊκής Ένωσης**, του **Συμβουλίου της Ευρώπης** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη**) στα πλαίσια

της διεθνούς συνεργασίας για την προστασία του περιβάλλοντος έχει επικυρώσει πλήθος συναφών συμβάσεων και συμφωνιών (Π.6.7), κυριότερες από τις οποίες είναι:

Αναφορικά με τη φύση, χλωρίδα και πανίδα, η **Σύμβαση Ramsar (1971)** για την προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος υγρότοπων ιδίως ως υγροβιότοπων (το τροποποιητικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης **(Παρίσι 1982)** και η τροποποίησή της **(Ρεγγίνα Καναδά 1987), η Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Άγριων Ειδών πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (και η τροποποίησή της), η **Σύμβαση της Βέρνης (1979)** για τη διατήρηση της Άγριας Ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, η **Σύμβαση της Βόννης (1979)** για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών Άγριας Πανίδας στα πλαίσια της οποίας ανήκει η υπό διαπραγμάτευση συμφωνία για τη διατήρηση των μικρών κητωδών στη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα και τα γειτονικά ύδατα), η **Σύμβαση** για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς **(Παρίσι 1982), η Διεθνής Συμφωνία** για την Τροπική Ξυλεία **(Γενεύη 1983),** η **Σύμβαση** για τη Βιοποικιλότητα **(Ρίο ντε Τζανέϊρο 1992).**

Συναφείς με το θαλάσσιο περιβάλλον και τους υδατικούς πόρους είναι: η **Σύμβαση MARPOL** περί πρόληψης της ρύπανσης της θάλασσας από πλοία **(Λονδίνο 1973),** ο πρωτόκολλο **(Λονδίνο 1978)** και οι τροποποιήσεις της **(1975, 1977, 1979), η Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)** και η **Σύμβαση ΟΕΕ** για την προστασία και χρήση των διασυνοριακών υδάτων και των διεθνών λιμνών **(Ελσίνκι 1992).**

Όσον αφορά στην ατμόσφαιρα, η **Σύμβαση της Γενεύης (1979)** για τη διασυνοριακή ατμοσφαιρική ρύπανση σε μεγάλη απόσταση (και το πρωτόκολλό της **ΕΜΕΡ, Γενεύη 1984**), η **Σύμβαση της Βιέννης (1985)** για την προστασία της στοιβάδας του όζοντος και το αντίστοιχο **Πρωτόκολλο (Μόντρεαλ 1987)** καθώς και οι τοποποιήσεις του **Λονδίνου (1990)** και της **Κοπεγχάγης (1992), η Σύμβαση - Πλαίσιο** για τις κλιματικές μεταβολές **(Ρίο ντε Τζανέϊρο, 1992)** κ.ά.

Για θέματα δομημένου περιβάλλοντος η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση** για την προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς **(Λονδίνο 1969), η Σύμβαση** για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης **(1985),** και για άλλα ζητήματα περιβάλλοντος η **Σύμβαση της Βασιλείας (1989)** για τον έλεγχο της Διασυνοριακής Διακίνησης Επικίνδυνων Αποβλήτων και της Διάθεσής τους κ.ά.

Συμμετέχει πλήρως σε όλες τις δραστηριότητες της (αλληλεξαρτημένης με τα **MEDSPA, BLUE PLAN, PRIORITY ACTION PLAN, MEDPOL**[43]) **Σύμβασης της Βαρκελώνης (1976)** περί προστασίας της Μεσογείου από τη ρύπανση, που έχει επικυρώσει, όπως και τα 4 συναφή πρωτόκολλα **(Βαρκελώνη 1976, Αθήνα 1980, Γενεύη 1982),** ενώ έχει υπογράψει το πέμπτο **(Μαδρίτη 1994).** Επίσης έχει επικυρώσει **σύμφωνο συνεργασίας**

(1979) με την Ιταλία για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Ιονίου Πελάγους και των παράκτιων ζωνών, που αποτελεί περιφερειακή Συμφωνία στα πλαίσια προώθησης της **Σύμβασης της Βαρκελώνης.**

Η υιοθέτηση του νέου τροποποιημένου πρωτοκόλλου της Σύμβασης που αφορά στις χερσαίες πηγές ρύπανσης από τα συμβαλλόμενα μέρη σε συνάφεια με την πιο δραστική αναλογικά με την Ι φάση ΙΙ, του ΜΑΡ, αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό εθνικό και περιφερειακό ρόλο στη διαχείριση ακτών κυρίως μετά την αναφορά στη λεκάνη απορροής της Μεσογείου με συμβολή στην αειφόρο ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών.

Η Ελλάδα ως χώρα φιλοξενίας της **Μονάδας Συντονισμού (Coordinating Unit)** μετά τη μεταφορά -έπειτα από επιτυχή διεκδίκησή της το 1981 ως συμμετέχουσας στο πρόγραμμα χώρας- της έδρας του **MAP/UNEP** από τη Γενεύη στην Αθήνα, έχει επιδείξει σημαντικό έργο στην υλοποίηση των στόχων του. Για τις ανάγκες λειτουργίας του ΜΑΡ η ελληνική κυβέρνηση συμμετέχει με οικονομική ενίσχυση 400.000 USD ετησίως[44]. Μέσω του ΥΠΕΧΩΔΕ έχει δραστηριοποιηθεί για την αναβάθμιση του ρόλου της Μονάδας Συντονισμού.

Με την ανάληψη των καθηκόντων της στην Αντιπροεδρεία του Εκτελεστικού Γραφείου (Bureau[45]) μέσω του αρμόδιου υπουργού ΠΕΧΩΔΕ τον Ιούνιο του 1995, η χώρα εξάγγειλε δέσμη μέτρων και πρωτοβουλιών [ΥΠΕΧΩΔΕ (1995), σ. 5] όπως:

- τη δημιουργία "Δικτύου για τη Φώκια Μοναχό" για άρτια και αποτελεσματική προστασία του συγκεκριμένου απειλούμενου θαλάσσιου είδους. Εκτός από την οργάνωση κέντρου πληροφοριών και διοργάνωση εξειδικευμένων σεμιναρίων εξετάζεται η δυνατότητα δημιουργίας κέντρου περίθαλψης μεσογειακής κλίμακας στην Ελλάδα.

- την επιτυχή προώθηση της αναβάθμισης του ρόλου του Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης αναφορικά με θέματα μεσογειακού περιβάλλοντος, μέσω ψηφίσματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία τον Ιούνιο του 1995 των οποίων η μέχρι τώρα πορεία θεωρείται ικανοποιητική.

Όσον αφορά στο **MEDPOL** (Π.6.8) η υπογραφή νέας Σύμβασης μεταξύ Ελλάδας και UNEP στοχεύει στην επίσημη εξακολούθηση, ανανέωση και αναβάθμιση του προγράμματος, που θα συνδυάζει την εμπειρία των προηγούμενων ετών με τα σύγχρονα δεδομένα που απορρέουν από την εφαρμογή της τροποποιημένης Συνθήκης της Βαρκελώνης (Ιούνιος 1995) και των συναφών πρωτοκόλλων.

Καθοριστική στην εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών σύμφωνα με τις προαναφερόμενες πρωτοβουλίες είναι η συνεισφορά του **Μεσογειακού Ταμείου Πίστης (MTE)** του MAP/UNEP στη χρηματοδότηση πειραματικών προγραμμάτων ολοκληρωμένου σχεδιασμού παράκτιων περιοχών (όπως αυτό της Ρόδου και του προγράμματος **METAP** (για

την προστασία του Μεσογειακού Περιβάλλοντος) της **Διεθνούς Τράπεζας** και της **Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων,** όπου μετά την πρώτη φάση επιδότησης μελετών σκοπιμότητας συγκεκριμένων έργων προστασίας, ακολούθησε η αναφερόμενη στη δανειοδότηση των ενδιαφερόμενων μεσογειακών κρατών για την κατασκευή των έργων αυτών.

Σε συνεργασία με το Διεθνές Δίκτυο **ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ SOS** από το 1990 το αντίστοιχο ελληνικό τμήμα οργανώνει ετήσιες εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού. Με το πρόγραμμα **" υιοθέτησης ακτών"** με την υποστήριξη του ΥΠΕΧΩΔΕ για τις ακτές της Αχαϊας αποσκοπούσε στη δημιουργία δικτύου πολιτών για την ενεργή προστασία των ακτών. Παράλληλα, έχει δραστηριοποιηθεί για την προώθηση της ήπιας αλιείας (1992) στο Ιόνιο, της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς των Κυκλάδων (1995) καθώς και για την επίλυση των προβλημάτων και την προστασία των οικοσυστημάτων των κλειστών κόλπων (1996, με εκστρατεία στο Σαρωνικό, τον Ευβοϊκό, το Μαλιακό και τον Παγασητικό κόλπο) κ.ά.

Από το 1991, η λειτουργία στην Αθήνα **Μεσογειακού Γραφείου Πληροφοριών** εξυπηρετεί σκοπούς συσπείρωσης περιβαλλοντικών οργανώσεων των μεσογειακών κρατών με ενίσχυση της συνεργασίας τους και του δικτύου πληροφόρησης μεταξύ τους καθώς και αναβάθμιση του περιβαλλοντικού ρόλου τους, συμβολής στην ευρύτερη ενημέρωση του κοινού κ.ά. Στις δραστηριότητές του περιλαμβάνονται οι διοργανώσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων για εκπροσώπους περιβαλλοντικών οργανώσεων των χωρών της Μεσογείου [ΝΕΛΛΑΣ Η. (1993), σ. 210].

Παράλληλα, η ίδρυση από τις Μεσογειακές Περιφέρειες της ΕΕ το 1995 (10.03.1995) του Διεθνούς Μη Κυβερνητικού Οργανισμού **ΚΕ.ΠΕ.ΜΕΠ (Κέντρου Περιφερειών των Ευρωπαϊκής Μεσογείου για το Περιβάλλον)** με έδρα την Αθήνα (προσωρινά στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης) και Γενική Γραμματεία στο Montpellier, έχει σκοπό την προώθηση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης, κοινών προγραμμάτων και σχεδίων στα πλαίσια της ΕΕ και δράσεων διαχείρισης του μεσογειακού περιβάλλοντος. Οι δραστηριότητες του αναγνωρισμένου ως νομικού προσώπου από το Ελληνικό Κοινοβούλιο μέσω του Ν. 2347/1995 (ΦΕΚ 221Α) ΚΕ.ΠΕ.ΜΕΠ είναι αποτέλεσμα συνεργασιών των περιφερειών με εμπλεκόμενους φορείς (ΟΤΑ, ΜΚΟ, τεχνικά και επιστημονικά ιδρύματα). Η έδρα του στην Αθήνα είναι αρμόδια για τον αποτελεσματικό συντονισμό, την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των συμμετεχόντων φορέων, την προώθηση των δράσεων και την ενημέρωση και επιμόρφωση του μεσογειακού κοινού για τις εξελίξεις των περιβαλλοντικών θεμάτων.

Πρόσφατη είναι εξάλλου η συμφωνία ελληνο-γιουγκοσλαβικής Επιστημονικής και Τεχνολογικής Συνεργασίας για την περίοδο 1997-98 μεταξύ της Γενικής Γραμματείας

Έρευνας και Τεχνολογίας της Ελλάδας και του Υπουργείου Ανάπτυξης, Επιστήμης και Περιβάλλοντος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τον τομέα του Περιβάλλοντος (όπως και τους τομείς της Ενέργειας, Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Γεωλογικών Επιστημών), ενώ προτεραιότητα έχει δοθεί σε προτάσεις στις οποίες συμμετέχουν επιχειρήσεις ή παραγωγικοί φορείς.

6.4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΚΤΩΝ

Σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι στο παρελθόν οι ακτές εξακολουθούν να διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στις κοινωνικοοικονομικές δομές και δραστηριότητες του τοπικού και του πληθυσμού των ευρύτερων περιοχών. Παράλληλα, εξίσου επείγουσα εμφανίζεται η ανάγκη σχεδιασμού ελέγχου και άρτιας διαχείρισης, αξιοποίησης και προστασίας των υψηλής δυναμικότητας αλλά ευπαθών περιβαλλοντικών πόρων τους.

Η συγκέντρωση πληθυσμού και ποικιλίας χρήσεων γης στην παράκτια ζώνη με επιδράσεις στους φυσικούς πόρους, η χωρίς σχεδιασμό και έλεγχο ραγδαία αστική και οικονομική ανάπτυξη, η έλλειψη υποδομής στους τομείς αποχέτευσης και επεξεργασίας λυμάτων με τις συνεπαγόμενες επιπτώσεις χερσαίας και υδατικής ρύπανσης, η ανεπαρκής υποδομή τουριστικών δραστηριοτήτων κυρίως στα μικρότερα νησιά του Αιγαίου, κ.ά. αποτελούν αίτια προβλημάτων και δυσχερειών συνδεόμενων με τις παράκτιες περιοχές.

Το θεσμικό πλαίσιο και τα μέσα πολιτικής σχεδιασμού και διαχείρισης παράκτιων ζωνών έχουν, συχνά, αποδειχθεί αποσπασματικά και ανεπαρκή καθιστώντας δύσκολα εφικτή ή αναποτελεσματική την υλοποίηση συναφών προγραμμάτων, παρά τις πρόσφατες προσπάθειες ενδυνάμωσης της νομοθεσίας και της επικύρωσης, μέσω της Ελλάδας, διεθνών περιβαλλοντικών συμβάσεων και συμφώνων.

Η μακροπρόθεσμη αναδιάρθρωση των μηχανισμών σχεδιασμού της τελευταίας δεκαπενταετίας απέβλεπε σε αποτελεσματικό χειρισμό επιμέρους θεμάτων και σε άρτια χωροταξική και περιβαλλοντική διαχείριση της παράκτιας ζώνης (με χαρακτηριστική περίπτωση ολοκληρωμένου σχεδιασμού και πολύπλευρης διαχείρισης τη μελέτη του Αμβρακικού κόλπου που συντάχθηκε τον Αύγουστο του 1984) [TSEKOURAS GT. (1991), p. 54]. Ταυτόχρονα, όμως, η πολύπλοκη κατανομή αρμοδιοτήτων για θέματα πολιτικής σχεδιασμού ή εφαρμογής σε ανάλογους κρατικούς φορείς (τμήματα υπουργείων) αποδείχθηκε χωρίς συντονισμό και δαπανηρή από άποψη χρόνου, οικονομικών και φυσικών πόρων.

Στην παρούσα μεταβατική περίοδο δραστικών μεταβολών στον τομέα της νομοθεσία, της κατάρτισης πολιτικών, μεθόδων, προγραμματισμού και εφαρμογής προωθείται πλέον η ενσωματωμένη περιβαλλοντική προσέγγιση στο σχεδιασμό σε όλα τα

επίπεδα οργανισμών, φορέων και κέντρων λήψης αποφάσεων και πρωτοβουλιών, καθώς και υλοποίησης προγραμμάτων σε τοπική, νομαρχιακή, περιφερειακή και εθνική κλίμακα.

Απαραίτητη κρίνεται μεταξύ άλλων η προτεραιότητα σε πραγματοποιήσιμες μεθόδους εφαρμογής, στον αποτελεσματικό συντονισμό των αρμόδιων φορέων, στη σωστή εκτίμηση του κόστους περιβαλλοντικής υποβάθμισης που μακροπρόθεσμα αποδεικνύεται πάντοτε μεγαλύτερο του κόστους περιβαλλοντικής αποκατάστασης και προστασίας, σε συνδυασμό με την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση [ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1995)] και συμμετοχή του κοινού σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Οι αρχές της περιβαλλοντικής διατήρησης και προστασίας, της ατομικής ευθύνης και των των διακρατικών συνεργασιών, η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών θεμάτων σε τομεακές πολιτικές, ο σεβασμός των εθνικών και τοπικών ιδιαίτερων περιβαλλοντικών συνθηκών και χαρακτηριστικών και η εφαρμογή καταλληλότερων τεχνολογιών που διέπουν τις πρακτικές της αειφόρου ανάπτυξης και σηματοδοτούν ήδη τις πρόσφατες εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο αναμένεται με την περαιτέρω εναρμονισμένη εφαρμογή τους στην Περιβαλλοντική στρατηγική της Ελλάδας να ενεργοποιήσουν πολιτικές ευνοϊκές για το μέλλον των παράκτιων ζωνών [MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 129].

6.5 ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η επηρεασμένη σε μεγάλο βαθμό από την κοινοτική, ελληνική περιβαλλοντική πολιτική περιλάμβανε ήδη αξιόλογη νομοθεσία και πριν την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά συνδεόταν περισσότερο με θέματα υγείας και ασφάλειας ή ήταν κυρίως θεωρητική (προστασία Εθνικών Δρυμών κλπ.).

Η ενσωμάτωση των κοινοτικών οδηγιών στην ελληνική νομοθεσία (Π.6.9) που ξεκίνησε το 1985 (όπως του προγράμματος βιοτόπων CORINE για την οργάνωση της πληροφόρησης για την κατάσταση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων) και εξακολουθεί ως σήμερα για την πλειονότητά τους, δεν συνοδεύτηκε πάντα από την αντίστοιχη ικανοποιητική εφαρμογή τους, ούτε την εξασφάλιση της απαραίτητης υποδομής για την παρακολούθηση και εκτίμησή τους (όπως στην περίπτωση της οδηγίας για την πτηνοπανίδα) που παρότι η ελληνική ρύθμιση είναι θεσμικά αυστηρότερη δεν αποδείχθηκε ικανοποιητικά εφικτή. Εξάλλου, παρά την αναγνώριση ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών και προστατευόμενων περιβαλλοντικά βιοτόπων, η διαχείρισή τους υπήρξε ανεπαρκής κυρίως λόγω μη διάθεσης της απαραίτητης οικονομικής υποστήριξης και της έλλειψης οργάνωσης από τους κρατικούς φορείς.

Η υποχρέωση της Ελλάδας όπως και του συνόλου των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενσωμάτωση και εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας μέσω

των αρμόδιων φορέων συνοδεύεται από την έγκριση ή μη της κοινοτικής χρηματοδοτικής υποστήριξης (που για τη λιγότερο εύπορη Ελλάδα αποτελεί ισχυρό κίνητρο πραγματοποίησης προγραμμάτων) μέσω των διαρθρωτικών, γεωργικών και οικονομικών ταμείων.

Ωστόσο, λόγω έλλειψης συντονισμού μεταξύ των αναπτυξιακών (FEDER, PIMs) και περιβαλλοντικών προγραμμάτων (όπως το ACE) έχουν επισημανθεί μη ευνοϊκά για το περιβάλλον αποτελέσματα. Συνηθέστερες είναι οι περιπτώσεις υλοποίησης μη φιλικών προς το περιβάλλον έργων μέσω της χρηματοδότησης των διαρθρωτικών ταμείων (π.χ. μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας στον Αμβρακικό) και ο εστιασμός του ενδιαφέροντος των κρατικών φορέων ή ΟΤΑ στην πραγματοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων με αναμενόμενη την κοινοτική οικονομική ενίσχυση, παρά η παράλληλη μέριμνα για τους ευπαθείς περιβαλλοντικούς πόρους της περιοχής χωροθέτησης, χρήσης ή δραστηριότητας.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εστιάσει το ενδιαφέρον της στην εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων με στόχο την πρόληψη πιθανών επιβλαβών συνεπειών. Για αρτιότερη λειτουργία του συστήματος επιβάλλεται η παρακολούθηση και ο έλεγχος του ΥΠΕΧΩΔΕ στα σχεδιαζόμενα και διαμορφωνόμενα από το ΥΠΕΘΟ προγράμματα, ενώ θετική θεωρείται η ενδεχόμενη δυνατότητα συμμετοχής των ΜΚΟ στην εκτίμηση μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των αποφάσεων των κρατικών φορέων.

Ανεπάρκεια εντοπίζεται επίσης στον καθορισμό σαφούς χωροθέτησης και περιγραφής των χαρακτηριστικών των σχεδιαζόμενων προγραμμάτων, καθώς και στο περιεχόμενο κατά τη διάρκεια σύνταξης των Ε.Π.Ε. (ενώ αναφέρονται περιπτώσεις κατάρτισης Ε.Π.Ε. μετά την έναρξη της κατασκευής, π.χ. στο Μεσολόγγι).

Στα πλαίσια του προγράμματος **"Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης"** που λειτουργεί από το 1987 η Ελλάδα συμμετέχει με εθνικό συντονιστή τη ΜΚΟ **Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης** και τη συνεργασία της **Διεύθυνσης Περιβάλλοντος (Τμήμα Υδάτων)** του **ΥΠΕΧΩΔΕ** [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ. 48]. Σταδιακά από το 1990 και μετά κατόρθωσε να αποσπά ανά έτος μία από τις τρεις πρώτες θέσεις των καλύτερων παραλιών των χωρών της ΕΕ. Από τα αποτελέσματα των συστηματικών μετρήσεων των υδάτων των ακτών κολύμβησης 1250 περιοχών της παράκτιας ζώνης της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας το 1992 αποδείχθηκε ότι, το 97% αυτών ανταποκρίθηκε στις προδιαγραφές της κοινοτικής νομοθεσίας (ως προς τις μικροβιολογικές παραμέτρους) για επιτρεπτή την κολύμβηση (Οδηγία 75/160/ΕΟΚ). Σύμφωνα και με τα αυστηρότερα τιθέμενα κριτήρια το 84% των περιοχών παρουσίασε άριστη ποιότητα ενώ το ίδιο έτος η ΕΕ απένειμε στην Ελλάδα 232 "Γαλάζιες Σημαίες" για ακτές κολύμβησης (τις περισσότερες από άλλο κράτος μέλος) και 5 για μαρίνες [ΥΠΕΧΩΔΕ (1992β), σ. 25]. Το 1996 με τις καθαρότερες

μετά την Ιρλανδία ακτές της ΕΕ η Ελλάδα απέσπασε 311 "Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης" με άνω του 96% των εξεταζόμενων ακτών (1140 σε 40 νομούς) να πληρούν τα αντίστοιχα ποιοτικά κριτήρια.

Σημαντικό είναι το έργο της Αντιπροσωπείας των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην Αθήνα για την προώθηση της σύνδεσης εθνικών και κοινοτικών ζητημάτων περιβάλλοντος και ανάλογων πρωτοβουλιών και δράσεων, όπως και του Γραφείου Ενημέρωσης Ευρωπαίου Πολίτη που λειτουργεί στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη και πρόσφατα (Ιούλιος 1996) στην Κομοτηνή, αρμόδιου για κοινοτικά και περιβαλλοντικά δρώμενα.

Τέλος, στην διακυβερνητική επιτροπή του 1996 της ΕΕ θετική ήταν η θέση της Ελλάδας για την ανάπτυξη ευνοϊκών ρυθμίσεων σε θέματα περιβάλλοντος και νησιωτικών περιοχών.

6.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εμφάνιση πρωτοβουλιών διαχείρισης παράκτιων περιοχών ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980 με το βραχύβιο Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών ν' ακολουθείται από την εισαγωγή μέσων όπως οι ΠΟΤΑ, οι ΕΧΜ, ο διοικητικός μηχανισμός της Χωροταξικής Κατανομής και ο Περιβαλλοντικός Νόμος (1650/86), καθώς και την προώθηση της κατάρτισης Εθνικού Προγράμματος αειφορικής ανάπτυξης παράκτιων περιοχών και νήσων αντιπροσωπεύει τη συνειδητή δραστηριοποίηση των κρατικών ή μη φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ σε συνεργασία με συναρμόδια υπουργεία, θεματικά ή επιστημονικά κέντρα, ΟΤΑ, ΜΚΟ, κ.ά.) στην αντίστοιχη κατεύθυνση προστασίας αποκατάστασης, αξιοποίησης και ανάδειξης της παράκτιας ζώνης.

Η εφαρμογή πολιτικής παράκτιων περιοχών μέσω κοινοτικά επιχορηγούμενων δράσεων και εφαρμογής περιβαλλοντικής διαχείρισης (μελέτη Αμβρακικού), με την παράλληλη ενίσχυση της λειτουργίας των θεσμών Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων συνδέονται με την ευνοϊκή, στη διευθέτηση συναφών θεμάτων, συνεργασία της χώρας με την ΕΕ και διεθνείς φορείς.

Με έλλειψη εξειδικευμένης νομοθεσίας το συναφές θεσμικό πλαίσιο περιορίζεται κυρίως στο τμήμα του αιγιαλού και της παραλίας [Ν. 2344/40, Ν. 1337/83], ενώ νέο υπό προώθηση νομοσχέδιο επιχειρεί την οριοθέτησή τους και τον προσδιορισμό της κυριότητας του Δημοσίου στις εκτάσεις αυτές.

Η αναφορά στις συνέπειες της προσέλκυσης αναπτυξιακών δραστηριοτήτων με έμφαση στον κυρίαρχο, τις τελευταίες δεκαετίες, τουριστικό τομέα και η συσχέτισή τους με το ελληνικό εθνικό θεσμικό πλαίσιο και τη νομολογία για περιοριστικούς όρους στη λειτουργία τους οδηγεί στην επισήμανση αντίστοιχων αδυναμιών του με περιβαλλοντικές και χωροταξικές συνέπειες.

Η σύνθετη διαπλοκή μεγάλου αριθμού συναρμόδιων κρατικών φορέων στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την επιταχυνόμενη κατάληψη παράκτιων περιοχών απο αναπτυξιακές δραστηριότητες και τη συνήθη ιδιοποίηση δημόσιων γαιών σε συνδυασμό με την έλλειψη κτηματολογίου περιλαμβάνονται στις ουσιαστικές αιτίες καθυστέρησης και δυσχέρειας κατάρτισης και υλοποίησης πολιτικών διαχείρισης ακτών έως πρόσφατα.

[1] Η εκτίμηση της σημασίας των ελληνικών ακτών (και κυρίως της παράκτιας χέρσου) ως πεπερασμένων οικονομικά ή περιβαλλοντικά αξιοποιήσιμου φυσικού πόρου ήταν εμφανής και στο **Πρόγραμμα Ανασυγκρότησης** της χώρας του τότε (1946) **Υφυπουργείου Ανοικοδομήσεως** με την προσπάθεια καταγραφής και ανάπτυξης συστήματος κωδικοποίησής τους. Κύρια σημεία αποτέλεσαν: το είδος των ακτών (αιγιαλός, σύρτεις άμμου, θίνες, αμμουδιές), ο τύπος τους (αμμώδεις βραχώδεις, ομαλές, απόκρημνες), η σταθερότητα, η δυνατότητα μεταβολής τους με την πάροδο του χρόνου (παλιρροιακή, εποχική, μόνιμη κ.ά.), το σχήμα, η διαστασιολόγησή τους κλπ., με σκοπό την εξέταση της καταλληλότητάς τους για τουριστικές (λουτροθεραπείες κ.ά.) ή ναυτιλιακές δραστηριότητες κλπ. και τη (μερική) προστασία και διαχείρισή τους, [ΔΟΞΙΑΔΗΣ Κ. (1946), σ. 88].

[2] Μέχρι πρόσφατα δεν είχαν εκδοθεί τα Π.Δ. που προβλέπονταν για την ίδρυση των **ΚΕΠΠΕ** και του **ΕΦΟΠ (Ενιαίου Φορέα Περιβάλλοντος)** [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), σ.154].

[3] Κοινή πρωτοβουλία του **ΥΠΕΧΩΔΕ** του **Δικτύου Μεσόγειος SOS** και της **Οικολογικής Εταιρίας Ανακύκλωσης** αποτελεί η ετήσια εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών για την αναβάθμιση και προστασία των ακτών, που λειτουργεί από το 1994 με την υποστήριξη των ΟΤΑ. Επίσης, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, τοπικούς φορείς, περιβαλλοντικές οργανώσεις και ιδιώτες έχει οργανωθεί δίκτυο φορέων στα πλαίσια της λειτουργίας του γενικότερου προγράμματος της "υιοθέτησης ακτών", που ξεκίνησε οργάνωση συστηματικής παρακολούθησης και έγκαιρων επεμβάσεων για την αποτελεσματική προστασία των ακτών.

[4] Όπως ορίζει ο Ν. 1650 (αρθ. 23) ο χαρακτηρισμός περιοχής ως ζώνης ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων υλοποιείται με βάση ειδική μελέτη που εκπονείται είτε από τη Νομαρχία, είτε από τους οικείους ΟΤΑ, είτε από υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ, ενώ για την αντίστοιχη οριοθέτηση της πρότασης των συναρμόδιων υπουργείων προηγείται η γνωμοδότηση του οικείου Νομαρχιακού Συμβουλίου (άρθρα 21 και 24) [ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ - ΡΟΓΚΑΚΟΥ ΑΘ. (1996), σ. 114].

[5] Το πραγματοποιούμενο Ρυθμιστικό Σχέδιο (σύμφωνα με το Ν. 1515/1985 για το Ρυθμιστικό Σχέδιο και το Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος της ευρύτερης Περιοχής της Αθήνας) του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ) περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, πρόγραμμα ανάπλασης ακτών του Σαρωνικού (από το Φαληρικό Όρμο μέχρι το Δ. Κρωπίας). Σε πρώτη φάση προβλέπεται η θεσμική κατοχύρωση μέσω ειδικών ρυθμίσεων της συστηματοποιημένης πρότασης χρήσεων γης, όρων και περιορισμών δόμησης, ενώ σε επόμενες, η εκπόνηση εξειδικευμένων πολεοδομικών μελετών και μελετών διαμόρφωσης επιμέρους ενοτήτων συνολικών μελετών προστασίας και αναβάθμισης των παράκτιων οικοσυστημάτων, προτύπων μελετών για τη συγκοινωνιακή, κυκλοφοριακή και αισθητική βελτίωση των σημαντικών αξόνων στην παραλία και προς αυτή, η σύσταση ενιαίου, ευέλικτου και αποτελεσματικού φορέα διαχείρισης της παράκτιας ζώνης, η κατάρτιση χρονικού και οικονομικού προγραμματισμού των προβλεπόμενων παρεμβάσεων ανά χωρική ενότητα, κατηγορία έργου και φορέα και η κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού για την προστασία αυτών των φυσικών πόρων.

Στόχους του προγράμματος αποτελούν:

- η οικολογική ανασυγκρότηση της θαλάσσιας και χερσαίας παράκτιας ζώνης και εξασφάλιση της απαιτούμενης ισορροπίας σε μια μακροπρόθεσμη προοπτική βιώσιμης ανάπτυξης για τη διάσωση της μοναδικότητας των αντίστοιχων φυσικών πόρων για τις επόμενες γενιές,
- η διάσωση, διαφύλαξη και ανάδειξη τοπίων, ιστορικών ή αρχαιολογικών πόρων και περιοχών φυσικής αισθητικής,
- η διεύρυνση και ενίσχυση του κοινόχρηστου και δημόσιου χαρακτήρα της ζώνης και η αύξηση της προσπελασιμότητάς της σε πολυπληθείς ομάδες χρηστών,
- η αποσυμφόρηση της ζώνης από εκτατεμένες εντατικές ή αποκλειστικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσεις,
- η απομάκρυνση ασύμβατων χρήσεων και δραστηριοτήτων και
- η αξιολόγηση και ο συντονισμός αναπτυξιακών προγραμμάτων δημόσιων, δημοτικών και ιδιωτικών φορέων [ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΑΣ (1996), σ.σ.84-85].

[6] Στις τρέχουσες ρυθμιστικές παρεμβάσεις του Οργανισμού Ρυθμιστικού Θεσσαλονίκης (ΟΡΘ) ανήκει ένα από τα 6 υποπρογράμματα της κοινοτικής πρωτοβουλίας URBAN που αφορά στη Δυτική Θεσσαλονίκη με προϋπολογισμό 11,75 MECU, με αρμόδιο τον ΟΡΘ σε συνεργασία με τους ΟΤΑ της περιοχής και τους εμπλεκόμενους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Στόχο αποτελεί η αντιμετώπιση της ανισότητας αστικής ανάπτυξης του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (ΠΣΘ) και η μείωση των κοινωνικοοικονομικών αποκλίσεων και των αποκλίσεων αστικού περιβάλλοντος μεταξύ των δυτικών και ανατολικών περιοχών της πόλης. Τμήμα του προγράμματος αντιπροσωπεύει μερική διαχείριση παράκτιας ζώνης. Παράλληλα, το ευρωπαϊκό ομοσπονδιακό πρόγραμμα EUROPAN στην Εθνική Επιτροπή του οποίου συμμετέχει ο ΟΡΘ περιλαμβάνεται ανάπλαση τμήματος του λιμένος Δ12 Θεσσαλονίκης. Το έργο διακρίνεται στις 3 φάσεις: πολεοδομικής διεύρυνσης, καθορισμού χρήσεων και μελετών έργου και εκτέλεσης έργου (τρέχουσα φάση), ενώ η υλοποίησή του βασίζεται στη συμφωνία ΟΡΘ, ΟΛΘ και ΟΠΠ/97 με την οικονομική υποστήριξη του ΥΠΕΧΩΔΕ [ΓεωργιΑδου Θ. (1996), σ.σ.294-295].

[7] Το γενικό συντονισμό για τη διαμόρφωση εθνικού καταλόγου οικοτόπων σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ στην Ελλάδα έχει αναλάβει του Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας - Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων / Υγροτόπων, υπό την εποπτεία των υπουργείων Γεωργίας και ΠΕΧΩΔΕ, ενώ την πραγματοποίησή του τρεις ομάδες ειδικών επιστημόνων από τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πατρών και ερευνητικά ιδρύματα [WWF ΕΛΛΑΣ (1995β), σ. 5].

[8] Το εφαρμοζόμενο από το 1991 στους υγρότοπους του δέλτα του Αξιού, του δέλτα του Έβρου και στον Αμβρακικό κόλπο Πρόγραμμα Ταχείας Παρέμβασης του WWF έχει στόχο την αποτροπή της περαιτέρω υποβάθμισής τους με τη συνεργασία των αρχών και φορέων και την επιστημονική συνδρομή δικτύων ειδικών από την Ελλάδα και το εξωτερικό [WWF ΕΛΛΑΣ (1993β), σ. 20].

[9] Το πρόγραμμα Ιονίου του WWF Ελλάς εφαρμόζεται από το 1992 με κύρια χρηματοδότηση από την ΕΕ και διακρίνεται σε τέσσερα επιμέρους προγράμματα, α) παρακολούθηση και προστασία της μεσογειακής φώκιας Monachus monachus στη Ζάκυνθο, Κεφαλλονιά και Ιθάκη, β) παρακολούθηση και προστασία της θαλάσσιας χελώνας Caretta caretta στη Ζάκυνθο και τους κόλπους Λακωνικού και Κυπαρισσίας από το Σύλλογο Προστασίας Θαλάσσιας χελώνας (ΣΠΘΧ), γ) αγορά και διαχείριση της παραλίας των Σεκανίων.

[10] Στα πλαίσια του προγράμματος στα παράλια του Β. Αιγαίου πραγματοποιήθηκαν έρευνες σε ακτές συνολικής έκτασης 2.078 χλμ. στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας και σε νησιά, που απέδειξαν ότι δεν υπάρχουν ενδείξεις για την ωοτοκία του είδους στις ακτές αυτές [Kasparek Max (1991)].

[11] Το Σεπτέμβριο του 1992 στην Κων/πολη η γενική συνέλευση της EUROPA NOSTRA αποδέχτηκε ομόφωνα τη Διακήρυξη Διάσωσης των Ευρωπαϊκών Ακτών (Declaration on Saving Europe's Coastline) για κοινή στρατηγική και δράση των ευρωπαϊκών κρατών και του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διασφάλιση της διατήρησης ευρωπαϊκής ζώνης ακτών, αντίστοιχης φυσικής, ιστορικής και πολιτιστικής σημασίας [Τραγανου - Δεληγιαννη Ο. (1993), σ.217].

[12] Τα Επιμελητήρια των νησιωτικών περιοχών της Ελλάδας με το Πρώτο Ψήφιμά τους της 19ης/5/1993 κάλεσαν μεταξύ άλλων την ελληνική κυβέρνηση "να αναλάβει πρωτοβουλία στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας για την καθιέρωση ολοκληρωμένης κοινοτικής πολιτικής υπέρ των νησιών" [Γιουργασ Γ. (1997)].

[13] Στη διημερίδα με θέμα "Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων" με οργανωτή φορέα του ΤΕΕ που πραγματοποιήθηκε στην Κοζάνη 24-25.04.96, αναλύθηκαν σχεδόν αποκλειστικά οι ελλείψεις του θεσμικού πλαισίου των ΜΠΕ, με έμφαση στις οικολογικές επιπτώσεις των πρόσφατων μεγάλων δημόσιων έργων, και σκοπό την άμεση βελτίωση και αναθεώρησή του. Γενικά, το ζήτημα των ΜΠΕ εντάσσεται στο θεματικό κύκλο του συνόλου σχεδόν των περιβαλλοντικών συναντήσεων.

[14] Στις μέχρι τώρα εφαρμογές ΜΠΕ καλύτερη ποιότητα παρατηρήθηκε σε εκείνες των Δημοσίων Έργων, σε αντίθεση με τα ιδιωτικά και ιδιαίτερα τα μικρού μεγέθους.

[15] Χαρακτηριστικό παράδειγμα της παθολογίας της σύγχρονης αναπτυξιακής διαδικασίας και του συνολικού συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και προστασίας ιδιαίτερα στον τομέα της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, αποτελεί το ενταγμένο στο Β΄ ΚΠΣ 1994-1999 ως νέο "Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αχελώος" έργο της εκτροπής του. Οι συναφείς εκπονημένες μέχρι σήμερα ΜΠΕ, θεωρούνται μόνο αποσπασματικές και αναφερόμενες, αποκλειστικά σε "σημειακές" επιπτώσεις. Έτσι παραβλέπονται π.χ. οι επιπτώσεις στην αγροτική και αλιευτική παραγωγή της Αιτωλοακαρνανίας, οι οικολογικές συνέπειες στο σύμπλεγμα υγροτόπων του Μεσολογγίου κ.ά. [ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ, ΣΕΠΟΧ, WWF ΕΛΛΑΣ (1996), σ.σ. 86-87].

[16] Από αποτελέσματα έρευνας της ΚΑΠΑ RESEARCH Α.Ε. στο Λεκανοπέδιο Αττικής με διεξαγωγή την περίοδο 7-10.10.1996 για την CLEAN UP GREECE προέκυψε ότι υπάρχει έλλειμα γνώσης και ενημέρωσης των πολιτών για το περιβάλλον. Το 27% των συμμετεχόντων ανάγει την καταστροφή του περιβάλλοντος σε 5ο κατά σειρά θέμα προτεραιότητας, με εστιακά σημεία την ατμοσφαιρική ρύπανση, τη ρύπανση των θαλασσών και την καταστροφή των δασών [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ.σ. 52-53].

[17] Με την πρόταση της ΒΕΡΑ ΝΕΠΕ σε συνδυασμό με ανάλογο έργο στο λιμένα Θεσσαλονίκης χρηματοδότησης MEDSPA, καλύπτεται το σύνολο του ελλαδικού χώρου οι εγκαταστάσεις ευκολιών υποδοχής και επεξεργασίας πετρελαιοειδών καταλοίπων [ΥΠΕΘΟ, Γραμματεία Επιτροπής Παρακολούθησης ENVIREG (1992): Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ENVIREG - 2η Συνεδρίαση Επιτροπής Παρακολούθησης, Αθήνα, Δεκέμβριος 1992].

[18] Το ENVIREG χρηματοδότησε και ειδικές χωροταξικές μελέτες στο πλαίσιο οικιστικών ρυθμίσεων όπου το περιβάλλον αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης διερεύνησης [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1994), σ.40]. Οι ΕΧΜ (όπως και οι χωροταξικές μελέτες των ΜΟΠ και ΣΠΑ) περιλαμβάνονται στη συνολική επιχείρηση ρύθμισης του ελληνικού χώρου, στην οποία ανήκουν και οι προτάσεις χωροταξικής οργάνωσης σε επίπεδο νομού το 1984 και της Επιχείρησης Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ).

[19] Περιλαμβάνει μελέτη διαχείρισης, κέντρο πληροφόρησης κλπ.

[20] Περιλαμβάνει αναπαλαίωση παλιού κυνηγετικού περιπτέρου και μετατροπή του σε χώρο υποδοχής, έργα διαμόρφωσης και προμήθεια εξοπλισμού.

[21] Περιλαμβάνει μελέτες των βιοτόπων β΄ προτεραιότητας, η πλειονότητα των οποίων θα πραγματοποιηθεί από το Κέντρο Υγροτόπων σε συνεργασία με το Μουσείο Γουλανδρή.

[22] Από τις χώρες συνοχής η Ελλάδα παρουσίασε - τη μικρότερη - αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ από 62% του μέσου κοινοτικού όρου το 1983 (59,6% το 1988, 64,5% το 1993) σε μόλις 64,3% το 1995.

[23] Στα πλαίσια του Ταμείου Συνοχής αναμένεται η χρηματοδότηση του ήδη υιοθετημένου από το ΥΠΕΧΩΔΕ έργου για το "Κέντρον Περιβαλλοντικής Έρευνας - (Κ.Ε.Π.ΕΕ) - ΚΕΝΤΡΟΝ ΓΑΙΑ", δημιουργίας του Μουσείου Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας. Το έργο, ο προϋπολογισμός του οποίου ανέρχεται σε 170.000.000 ECU περίπου5,2 δις δρχ.) και χρηματοδοτείται κατά 80% από την ΕΕ και κατά 20% από το Πρόραμμα Δημόσιων Επενδύσεων του ΥΠΕΧΩΔΕ αποτελεί πρωτοβουλία στήριξης των προτάσεων των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οργανισμών καθώς και της ελληνικής πολιτικής στον τομέα του φυσικού περιβάλλοντος. Συνιστά μοναδική υποδομή στον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικής περιβάλλοντος με το συνδυασμό των προαναφερόμενων εκπαιδευτικών, ερευνητικών και ενημερωτικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997δ), σ.56].

[24] Το μόνο υποπρόγραμμα σε μη παράκτια περιοχή αφορούσε στη διαχείριση και προστασία του μερικώς προστατευόμενου δάσους Δαδιάς - Σουφλίου, με αρμόδιο φορέα το δημόσιο, προϋπολογισμού 100.000 ECU, δαπάνη 72.000 ECU, κοινοτική συμμετοχή 36.000 ECU. Με διάρκεια από 1/1986 έως 12/1990, σε ένα τόπο συνολικής έκτασης 42.238 εκτ. [EUROPEAN COMMISSION (1994), p.130].

[25] Η συμμετοχή στην κατάρτιση της Local Agenda 21 στα πλαίσια του LIFE (με ένταξη τον Ιούνιο 1996 και ολοκλήρωση τον Δεκέμβριο 1998) από το Δήμο Αμαρουσίου Ν. Αττικής αντιπροσωπεύει την πρώτη προσπάθεια για προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο στην Ελλάδα.

[26] Ο κατάλογος δραστηριοτήτων του CAMP για τη Ρόδο περιελάμβανε: εφαρμογή των πρωτοκόλλων για τις χερσαίες πηγές ρύπανσης και τις απορρίψεις στο θαλάσσιο χώρο, διαχείριση υγρών αποβλήτων, εφαρμογή της Σύμβασης MARPOL, παρακολούθηση της παράκτιας περιφέρειας της νήσου, σχέδιο διαχείρισης υδατικών πόρων, πρόγραμμα περιβαλλοντικά άρτιου Ενεργειακού Σχεδιασμού, πρόγραμμα προστασίας ιστορικών οικισμών, εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε GIS, εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΠΕ), σενάρια ανάπτυξης, εκπαιδευτικό πρόγραμμα Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού, μελέτη Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού για τη νήσο και ιδιαίτερα προστατευόμενες περιοχές [JEFTIC L. (1993), p.746].

[27] Ο Αμβρακικός ή κόλπος Αμβρακίας αποτελεί τύπο εσωτερικής θάλασσας μήκους άνω των 18,5 μιλίων και πλάτους 10 μιλίων, με ανώμαλη εσωτερική ακτογραμμή που επικοινωνεί με το Ιόνιο πέλαγος μέσω στενής διόδου πλάτους 620 μ. Λόγω της μεταφοράς φερτών υλών από τις εκβολές του Λούρου και του Αράχθου η βόρεια ακτή του χαρακτηρίζεται από αβαθή κατάλληλα για εγκατάσταση ιχθυοτροφικών μονάδων. Το κλειστό σχήμα του δεν επιτρέπει την ανανέωση των υδάτων με συνέπεια την επίδραση των αποβλήτων των γειτονικών παρακείμενων αστικών κέντρων, των παράκτιων χώρων αποθήκευσης και διακίνισης καυσίμων κλπ. με επιπτώσεις στους σημαντικούς βιοτόπους της περιοχής. [ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Β΄ (1994), τ. 18Α΄, σ.134].

[28] Η έλλειψη κτηματολογίου στην Ελλάδα, συνδεδεμένη και με την απενεργοποίηση του Ν. 947/79 "περί οικιστικών περιοχών" που η λειτουργία του σε μεγάλο βαθμό υπήρξε εξαρτημένη από τις απαραίτητες κατά περίπτωση κτηματολογικές διαδικασίες, αποτέλεσε μέχρι πρόσφατα ανασταλτικό παράγοντα στην κατάρτιση στρατηγικής άρτιας διαχείρισης ακτών. Αντίθετα σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως στη Γαλλία, ή την Ιταλία (όπου το κτηματολόγιο ολοκληρώθηκε το 1956 και στη συνέχεια ακολούθησε η αυτοματοποίησή του) οι ΟΤΑ διαθέτουν αρμόδιες τοπογραφικές και κτηματολογικές υπηρεσίες προωθώντας καινοτόμες εφαρμογές αυτοματοποιημένων κτηματολογικών συστημάτων. Τις ίδιες κατευθύνσεις ακολούθησε αργότερα και η Ισπανία [ΡΟΚΟΣ Δ. (1981), σ.172]. Το πρόσφατα εγκεκριμένο από το ΥΠΕΧΩΔΕ και την ΕΕ, εντασσόμενο στο Β΄ ΚΠΣ, πρόγραμμα σύνταξης Εθνικού Κτηματολογίου εθνικής και κοινοτικής συμμετοχής 52 δις δρχ., αναφέρεται στη σύνταξη αποδεικτικού κτηματολογίου στη συνολική επιφάνεια της χώρας εντός 15 ετών με προϋπολογισμό 300 δις δρχ. Η έναρξη του προγράμματος έχει ήδη σημειωθεί (μετά την ψήφιση - 23.08.95- της νομοθεσίας για τον καθορισμό της διαδικασίας κτηματογράφησης, την αναγνώριση των δικαιούχων, τη σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών κλπ.) σε 66 Δήμους και Κοινότητες της χώρας συνολικής έκτασης 2 εκατ. στρεμ. και προϋπολογισμού 7 δις δρχ., ενώ ακολουθούν σε άλλους 97 Δήμους και Κοινότητες, αντίστοιχης περίπου έκτασης και προϋπολογισμού.

[29] Το άρθ. 11 του Ν. 2234/1940 παρέχει εξαιρετικά προνόμια σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα για οικοδόμηση σε ακατοίκητες νησίδες, βραχονησίδες κλπ. (π.χ. ιδιοκτησία ή μακροχρόνια χρήση σε ανταλλαγή για την κατασκευή επιχωματώσεων, υποστηρικτικών έργων, αθλητικών τουριστικών ή εγκαταστάσεων του ΓΕΝ ή προνόμια σε νησίδες για εκτροφή πανίδας) [ECONOMIDOU E. (1994)].

[30] Το ΣτΕ (Ε΄ τμήμα 253/1996, πρακτικό) με απόφασή του ακύρωσε ΠΔ του ΥΠΕΧΩΔΕ θεωρώντας παράνομη την τροποποιητική ρύθμιση του σχεδίου του (μετατροπή Ο.Γ. και Ρ.Γ. προς την πλευρά της θάλασσας) στην Αγ. Μαρίνα Δ. Κρωπίας (ΟΤ Γ54 στο ύψος του 37ου χλμ. της οδού Βουλιαγμένης - Σουνίου) που "αποχαρακτηρίζει και παραχωρεί σε ορισμένη ιδιοκτησία κοινόχρηστο χώρο", και αντίθετη προς το άρθρο 24 του Συντάγματος, τη Διακήρυξη της Στοκχόλμης (1972), τη Διακήρυξη του Ρίο (1992) και τις διατάξεις της Agenda 21 "εφόσον εντίκειται εις το προστατευτικό καθεστώς των ακτών". Σύμφωνα με το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους δηλαδή των αρμόδιων υπουργών είναι η διασφάλιση της ελεύθερης πρόσβασης όλων των πολιτών (και σ' όλο το μήκος των ακτών) στο "κοινό αγαθό της θάλασσας" όπως υπογραμμίζει στο πρακτικό του το ΣτΕ. Στο τελευταίο αναφέρεται ειδικότερα ότι κατά τις συνταγματικές επιταγές (άρθρο 24) το οικοσύστημα των ακτών πρέπει να διέπεται από ιδιαίτερο προστατευτικό θεσμικό καθεστώς από το κράτος το οποίο οφείλει τουλάχιστον να :

- "Διαφυλάσση την μορφολογίαν των ακτών και την ακεραιότητα της ακτογραμμής, η οποία εντός της λειτουργίας της εις τη διηνεκή αλληλεπίδρασην χερσαίας και θαλάσσιας ζώνης οικοσυστήματος αποτελεί και προστατευτέον οπτικόν πόρον και υπό την έννοιαν αύτη, αφ' ενός μεν να δύναται να αλλοιωθή με την εκτέλεσιν τεχνικών έργων, αφ' ετέρου δε δέον να παραμένη υποχρεωτικώς αδόμητος εις ικανόν βάθος όχι μικρότερον των 100 μ. από τον αιγιαλόν,
- Διασφαλίζη ελευθέραν και ακώλυτον την πρόσβασιν όλων των πολιτών καθ'όλον το μήκος των ακτών εις το κοινόν αγαθόν της θαλάσσης,
- Προβλέπη, να επιτρέπει και να ρυθμίζει μόνον ηπίας μορφάς χρήσεων των ακτών" [ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (εφημ.) 04.08.96, σ.18].

[31] Όσον αφορά στις παράκτιες περιοχές, όπως επισημαίνεται στην έκθεση προδιαγραφών του **ENVIREG**, οι κυριότεροι κόλποι της χώρας όπου και το μεγαλύτερο μέρος των αστικοβιομηχανικών δραστηριοτήτων δεν προσφέρονται για αυτοκαθαρισμό λόγω του κλειστού σχήματός τους, που σε συνδυασμό με τα θαλάσσια ρεύματα στο Αιγαίο οδηγούν στην παραμονή της ρύπανσης σ' αυτούς ή την επαναφορά τους στις ακτές. Οι αργοί ρυθμοί αυτοκαθαρισμού π.χ. του Θερμαϊκού λόγω του σχήματός του και των ρευμάτων του και η διαρκής μόλυνση καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την απορρύπανσή του χωρίς δραστική επέμβαση, ιδιαίτερα στο δυτικό τμήμα του που έχει πληγεί από δοβαρή διαταραχή του θαλάσσιου, οικοσυστήματος (εξαφάνιση ειδών θαλάσσιας πανίδας κλπ. Στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, αυξημένους κινδύνους συνεπάγεται η έλλειψη ενιαίου αγκυροβολίου για την εξυπηρέτηση των πετρελαϊκών εγκαταστάσεων και των εγκαταστάσεων της ΕΚΟ στην περιοχή του Καλοχωρίου.
Παρόμοια κατάσταση επικρατεί στο Σαρωνικό, στον Αμβρακικό, στον Παγασητικό, τον κόλπο της Καβάλας και σε περιοχές κλειστών όρμων, κόλπων, λιμένων, μαρίνων κλπ., στις οποίες το πρόβλημα της ρύπανσης παρουσιάζεται κρίσιμο [ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), σ.σ. 165-166].

[32] Οι λιμνοθάλασσες της Κεραμωτής στις εκβολές του Νέστου με αμμοθίνες, μικρή μόνιμη μεταβολή του σχήματος της ακτογραμής εξαιτίας των βροχοπτώσεων και της κλίσης του εδάφους αποτελούν σημαντικό οικότοπο ανω των 270 ειδών, κυρίως μεταναστευτικής, πτηνοπανίδας. Τα παρατηρούμενα περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής συνδέονται με την απειλητική οικολογικά εντατική γεωργία και τις δραστηριότητες αναψυχής, ενώ η εκτατική καλλιέργεια οριζώνων αποτελεί εναλλακτική οικολογική λύση. Για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση των λιμνοθαλασσών και αμμοθινών ως βιοτόπων απαραίτητη είναι η θέση σε προτεραιότητα των παρακάτω μέτρων:

- εκπόνηση σχεδίου προστασίας και διαχείρισης της φύσης και των φυσικών πόρων,
- κατάργηση της υπεραλίευσης με παράλληλη κατάρτιση οικονομικού - οικολογικού προγράμματος για την εξάσκησή της,
- δημιουργία προστατευτικών ζωνών μεταξύ των γεωργικά καλλιεργούμενων εκτάσεων και της κύριας ζώνης των λιμνοθαλασσών,
- εφαρμογή της προστασίας των υγρότοπων σύμφωνα με τη συνθήκη Ramsar, οριοθέτηση ζωνών προστασίας και θεσμική κατοχύρωσή του,
- απαγόρευση πώλησης εκτάσεων σε αλλοδαπούς,
- εισαγωγή οικολογικής καλλιέργειας οριζώνων στην παρακείμενη περιοχή των λιμνοθαλασσών με στόχο τη σταδιακή περιβαλλοντική αποκατάσταση,
- απαγόρευση έργων "εκβάθυνσης" κ.ά. στις λιμνοθάλασσες χωρίς προηγούμενη εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και παράνομης δόμησης (κυρίως β΄κατοικίας) στις αμμοθίνες και στην παράκτια περιοχή του δέλτα, εξάσκηση μόνο ημιεντατικής - παραδοσιακής αλιείας στις λιμνοθάλασσες,
- προώθηση έργων διασύνδεσης υγροτόπων σε υποβαθισμένες περιοχές [ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (1990), σ.σ. 92-95].
-

[33] Για τη μακροπρόθεσμη διάσωση της λίμνης Μητρικού, σημαντικού βιότοπου για τη διατροφή και ανάπαυση της μεταναστευτικής πτηνοπανίδας, απαραίτητη είναι η εφαρμογή μέτρων και έργων διαχείρισης όπως:

- η εκτατικοποίηση της γεωργίας στην ευρεία περιφέρεια της λίμνης,
- η προστασία σε μεγάλη έκταση της ζώνης των καλαμιώνων γύρω από τη λίμνη,
- η αγορά των ιδιόκτητων εκτάσεων στους υγροτόπου από φορέα διαχείρισής τους ή από περιβαλλοντικές οργανώσεις,

- τα έργα συγκράτησης των προσχωσιτικών υλικών στο Μπόσιτο πριν την εκβολή του στη λίμνη και απορρύπανση από τα λύματα και απόβλητα που καταλήγουν στον ποταμό,
- η κατάργηση των γεωργικών δραστηριοτήτων των φυσικών εκτάσεων και επαναπλημμύριση και αποκατάσταση των αποξηραμένων την τελευταία δεκαπενταετία υγρολίβαδων που περιβάλλουν τη λίμνη [ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (1990), σ.σ. 99-100].
-

[34] Για τη μακροπρόθεσμη διάσωση των λιμνοθαλασσών του Πόρτο Λάγος και της Βιστωνίτιδας είναι εμφανής η αναγκαιότητα λήψης μέτρων όπως:
- η εκτατικοποίηση γεωργικών καλλιεργειών στην άμεση παρακείμενη στους υγρότοπους περιοχή,
- η απορρύπανση της πόλης της Ξάνθης από αστικά λύματα και βιομηχανικά απόβλητα, αιτίες ευτροφισμού της λίμνης,
- η απορρύπανση των επιφανειακών υδάτων των γεωργικών εκτάσεων και ο περιορισμός της χρήσης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων,
- η εγκατάλειψη του σχεδίου κατασκευής αναχώματος και αποστραγγιστικού καναλιού στη Βιστωνίτιδα,
- η αγορά των ιδιόκτητων εκτάσεων εντός των ορίων των υγροτόπων από το φορέα διαχείρισής τους, ή από περιβαλλοντικές οργανώσεις,
- η αυστηρή εφαρμογή των διατάξεων περί μελετών περί περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε κάθε περίπτωση προγραμματιζόμενων έργων στην περιοχή [ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (1990), σ.σ. 97-98].
-

[35] Οι υπόλοιποι αναγνωρισμένοι υγρότοποι είναι: η Λίμνη Κερκίνη (15 τ.χλμ.), οι Λίμνες Βόλβη (75,6 τ.χλμ.) και Κορώνεια (48 τ.χλμ.), και οι Πρέσπες (Μικρή 43 τ.χλμ., ελληνικό τμήμα Μεγάλης 38,3 τ.χλμ.).

[36] Τα υπόλοιπα (μη παράκτια) αναγνωρισμένα Εθνικά Πάρκα και Δρυμοί είναι: ο Βίκος-Αώος, η Πίνδος, ο Όλυμπος, η Οίτη, ο Παρνασσός, η Πάρνηθα και ο Δρυμός της Πρέσπας.

[37] Στην περιοχή αυτή έκτασης 9.800 εκτ. που περιλαμβάνει το Πόρτο Λάγος, τη Λίμνη Βιστωνίτιδα και τις παρακείμενες λιμνοθάλασσες εφαρμόζονται ήδη ρυθμίσεις που αναφέρονται στην ανάπτυξη, την ιχθυοκαλλιέργεια, το κυνήγι κ.ά. [KASPAREK MAX (1991), p.21].

[38] Στα υπόλοιπα μη παράκτια αναγνωρισμένα Αισθητικά Δάση περιλαμβάνονται το Δάσος της Καισαριανής, η Κοιλάδα των Τεμπών, το Δάσος Στενής Ευβοίας κλπ.

[39] Στα Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης περιλαμβάνονται το δάσος της Κυνουρίας, το παρθένο δάσος Κεντρικής Ροδόπης, το απολιθωμένο δάσος της Ρόδου, το δάσος Σαπιέντζας Μεσσηνίας, το μικτό δάσος Γράμμου κ.ά.

[40] Στην Ιταλία ως το 1991 λειτουργούσαν 5 Εθνικά Πάρκα και προγραμματίζονταν άλλα 15. Υπάρχουν ακόμη άλλες 411 περιφερειακές περιοχές προστασίας έκτασης άνω των 1.500 εκτ. Το πάρκο του Abruzzo (σε απόσταση 100 χλμ. ΒΑ της Ρώμης) που δεν αποτελεί το μεγαλύτερο της χώρας καλύπτει 60.000 εκτ. Στη Μ. Βρετανία έχουν αναγνωριστεί 234 Εθνικά Πάρκα και Δρυμοί συνολικής έκτασης 1.655 τ.χλμ. και στο Βέλγιο 24 Εθνικά Πάρκα και Δρυμοί συνολικής έκτασης 31 τ.χλμ. και 6 επιπλέον περιοχές προστασίας [ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), σ.91].
Οι εθνικοί δρυμοί της Ελλάδας, συνολικής επιφάνειας 840.000 στρεμ. περίπου καλύπτουν έκταση ίση με το 0,5% της χώρας, συγκριτικά μικρή σε σχέση με την επιφάνεια των εθνικών δρυμών άλλων χωρών, όπως της Μ. Βρετανίας (9%), της Ελβετίας (6%) της Ισπανίας (3,2%), της Τσεχοσλοβακίας (3%), της Ολλανδίας (1,14%) και της Ιταλίας (0,65%) [ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), σ.44].

[41] Πάντως, η Ελληνική Δικαιοσύνη σε παρόμοιες περιπτώσεις έχει αποφανθεί πως η απουσία καθορισμένων ορίων δεν συνεπάγεται τη χορήγηση άδειας για ανάπτυξη κάθε πιθανής επιβλαβούς δραστηριότητας. Μέχρι τον καθορισμό επίσημων ορίων ισχύουν τα προσωρινά (περίπτωση Κεραμά, Δέλτα Νέστου).

[42] Η παραλία του Λαγανά ανήκει στις 23 παραλίες της Ζακύνθου στις οποίες έχουν απονεμηθεί "Γαλάζιες Σημαίες".

[43] Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης του MEDPOL η συμμετοχή της Ελλάδας αφορούσε σε 21 προγράμματα **(MEDPOL I-VIII)** και ωκεανογραφική κρουαζιέρα στο Αιγαίο (1980). Στη δεύτερη φάση του MEDPOL (1983-1995), στο ελληνικό πρόγραμμα παρακολούθησης της περιβαλλοντικής ποιότητας των θαλάσσιων υδάτων συμμετείχαν 20 ερευνητικά ινστιτούτα και εργαστήρια από την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα, με ενεργή συμμετοχή του Εθνικού Κέντρου Θαλάσσιας Έρευνας. Τη διαμόρφωση δικτύου 38 σταθμών παρακολούθησης με κάλυψη του Αιγαίου και Ιονίου Πελάγους ακολούθησε η κατασκευή 50 επιπλέον σταθμών για την κάλυψη του Σαρωνικού, του Θερμαϊκού, του Πατραϊκού, του κόλπου της Καβάλας και του Στρυμωνικού κόλπου. Το συνολικό δίκτυο περιλαμβανόταν στο ελληνικό εθνικό πρόγραμμα παρακολούθησης.
Στα προγράμματα παρακολούθησης της ποιότητας θαλάσσιων υδάτων που υλοποιήθηκαν από τους ελληνικούς κρατικούς φορείς ανήκαν:
- τα Εθνικά Προγράμματα φυσικής ωκεανογραφίας στο Αιγαίο και το Ιόνιο Πέλαγος από το 1962,
- το Πρόγραμμα για τη μικροβιακή μόλυνση του Σαρωνικού Κόλπου από το 1975,
- τα προγράμματα παρακολούθησης της μόλυνσης από μικρόβια, βαρέα μέταλλα και υδρογονάνθρακες του Σαρωνικού, του Θερμαϊκού, του Πατραϊκού, του κόλπου της Καβάλας και του Στρυμωνικού κόλπου, από το 1976,
- το πρόγραμμα παρακολούθησης της μόλυνσης του Μαλιακού κόλπου, το 1983,
- το πρόγραμμα παρακολούθησης της μόλυνσης κυρίως από βαρέα μέταλλα στον κόλπο της Γέρας, στη νήσο Λέσβο από το 1986 [MOURMOURIS A. (1987), p.2].

[44] Ο ίδιος προϋπολογισμός (σε δραχμικό ισόποσο) διατέθηκε και το 1992, οπότε οι εισφορές της χώρας στους διεθνείς οργανισμούς για προγράμματα περιβαλλοντικής προστασίας προσέγγισαν συνολικά τα 13 εκατ. USD [ΥΠΕΧΩΔΕ(1992β), τομ. 1, σ. 52].

[45] Το 1988 όταν η Ελλάδα μέσω της αρμόδιας υπουργού ΠΕΧΩΔΕ ανέλαβε την προεδρία του Εκτελεστικού Γραφείου (Bureau) προώθησε σημαντικά τα θέματα προτεραιότητας μεσογειακού περιβάλλοντος.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟ

7. ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟ

7.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ - ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από το σύνολο των μεσογειακών χωρών οι 11 είναι ηπειρωτικές, οι 2 νησιωτικές και οι υπόλοιπες 8 -μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα- συνδυάζουν *νησιωτικό* και *ηπειρωτικό* τομέα. Τα περισσότερα, αναλογικά, παράκτια διοικητικά διαμερίσματα στη Μεσόγειο εντοπίζονται στην Ελλάδα (με τις 9 διοικητικές περιφέρειες στο σύνολό τους όπως και τα 4/5 των νομών), στην Ιταλία (με 15 σε σύνολο 20) και στην Τυνησία (με 13 σε σύνολο 27).

Σε κλίμακα πληθυσμιακής δυναμικότητας μεταξύ 0,3 εκατ. κατ. και 56,5 εκατ. κατ. και έκτασης μεταξύ 316 τ. χλμ. και 2.381.741 τ.χλμ., προηγούνται αντίστοιχα η Γαλλία και η Ιταλία (με τελευταία τη Μάλτα), και η Αλγερία που εμφανίζει το μεγαλύτερο δείκτη γεννητικότητας στη Β. Αφρική και το νεαρότερο πληθυσμό στην περιφέρεια της Μεσογείου. Ως προς την πληθυσμιακή πυκνότητα εντυπωσιακότερα μεγέθη παρουσιάζουν το Μονακό (15.321 κατ./τ.χλμ.) και η Μάλτα (1.158 κατ./τ.χλμ.) ενώ η ελάχιστη τιμή αντιστοιχεί στη Λιβύη (2,6 κατ./τ.χλμ.).

Από άποψη αστικού πληθυσμού (που σε 15 χώρες υπερβαίνει το 50%) τις πρώτες θέσεις κατέχουν το Μονακό (100%), το Ισραήλ (92%), η Μάλτα (84%), ο Λίβανος (81%) και η Ισπανία (79%), ενώ η Ελλάδα κατέχει την 9η θέση (63%). Σε αγροτικό πληθυσμό προηγούνται οι 3 ευρωπαϊκές: Αλβανία (65%), Βοσνία - Ερζεγοβίνη (64%), Γιουγκοσλαβία (63%) και οι: Αίγυπτος (53%), Μαρόκο (52%), Σλοβενία (51%), με την Ελλάδα στη 12η θέση (37%). Ισοκατανομή αστικού και αγροτικού πληθυσμού παρουσιάζει η Συρία (Δ. 4.1).

Στην πλειονότητά τους οι χώρες της Μεσογείου στηρίζουν την οικονομική τους ανάπτυξη στον τουρισμό (Π.4.1), ενώ οι πιο προηγμένες οικονομικά (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία) και στη βιομηχανία. Οι αφρικανικές μεσογειακές στη γεωργία και στον τουρισμό (Τυνησία, Μαρόκο), αλλά με παράλληλη αναζήτηση νέων και επέκταση των υφιστάμενων τουριστικών πόλων (Αίγυπτος), με την εξαίρεση της Λιβύης που στηρίζεται κυρίως στην αξιοποίηση των πετρελαϊκών αποθεμάτων. Οι χώρες της π.Γιουγκοσλαβίας, αναπτυσσόμενες με διαφορετικούς ρυθμούς, αναζητούν διεξόδους για την οικονομία στον τουρισμό εκμεταλλευόμενες -παραδοσιακούς ή νέους- παραλιακούς πόλους έλξης, ενώ ήδη αναπτύσσουν τη βιομηχανική υποδομή, με πιο ευνοημένες τη Σλοβενία και Κροατία. Ο Λίβανος και ιδιαίτερα η Συρία σε πορεία οικονομικής ανάκαμψης παρουσιάζουν εντυπωσιακή

αναπτυξιακή υπεροχή στα παράκτια αστικά κέντρα έναντι της ενδοχώρας. Η Μάλτα και η Κύπρος αποτελώντας ιδιαίτερη ενότητα χαρακτηρίζονται από ισχυρή οικονομική ανάπτυξη βασισμένη στον τουρισμό, στο εξωτερικό εμπόριο και στην πλεονεκτική νησιωτική γεωγραφική τους θέση. Χαρακτηριστικό είναι πως η τουριστική (Π.2.3) και η βιομηχανική (Π.2.4) ανάπτυξη καθώς και η αστικοποίηση επικεντρώνονται στις παράκτιες περιφέρειες των χωρών.

Σχετικά με το περιβάλλον (Δ.4.2, Π.4.2)) αξιοσημείωτα είναι: ο μεγαλύτερος σ' ευρωπαϊκό επίπεδο αριθμός εθνικών πάρκων της Ισπανίας, η σημαντική οικολογική ενεργοποίηση της Σλοβενίας και οι σταθερά υψηλές προδιαγραφές περιβαλλοντικής προστασίας στο Ισραήλ.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η ανάλυση των παράκτιων περιοχών καταδεικνύει πως η Ελλάδα διαθέτει τη μεγαλύτερη ακτογραμμή σ' επίπεδο Μεσογείου (15.021 χλμ.), τη μικρότερη το Μονακό (με μόνο 4 χλμ.), ενώ ουσιαστικής σημασίας για την εθνική οικονομία και ανάπτυξη είναι η παράκτια ζώνη της Συρίας που αντιστοιχεί μόλις στο 2% της επικράτειας. Τις μεγαλύτερες ακτογραμμές στη Μεσόγειο εκτός της Ελλάδας, διαθέτουν επίσης οι: Ιταλία (7.456 χλμ.), Κροατία (5.790 χλμ.), Τουρκία (5.040 χλμ., πιο εκτεταμένη στον ασιατικό μεσογειακό χώρο), Λιβύη (1.970 χλμ., πιο επιμήκης σε αφρικανική μεσογειακή κλίμακα), Γαλλία (1.703 χλμ.) και Ισπανία (1.600 χλμ.) ενώ από τις μικρότερες: η Κύπρος (772 χλμ.), ο Λίβανος (225 χλμ.), η Συρία (193 χλμ.), η Μάλτα (190 χλμ.), το Ισραήλ (188 χλμ.), η Σλοβενία (46 χλμ.) και η Βοσνία (12 χλμ.).

Στην περίπτωση της Ελλάδας (κεφ. 5) η αναλογία ακτογραμμής (15.021 χλμ.) προς έκταση (131.957 τ. χλμ.) της επικράτειας εκφράζεται με αρκετά υψηλό δείκτη (δ=0,11), ο οποίος οφείλεται κυρίως στις συμβολή του νησιωτικού (60% της ακτογραμμής και 19,1% της επιφάνειας της επικράτειας, με δείκτη δ=2,09) παρά του ηπειρωτικού σώματος (40% της ακτογραμμής και 80,9% της επιφάνειας της επικράτειας με δείκτη δ=0,74). Ιδιαίτερα έντονος διαμελισμός ακτογραμμής εντοπίζεται κυρίως στο Αιγαίο, γενικά (με πλήθος μικρών νησιών, με την εξαίρεση των μεγαλύτερων: Λέσβου, Χίου, Σάμου κ.ά.), ενώ ο μεγαλύτερος δείκτης (δ=4) αναλογίας ακτογραμμής προς επιφάνεια συναντάται στη νήσο Πρώτη του Ιονίου (Π.5.6).

Το μεγαλύτερο ποσοστό *«υψηλών»* ακτών διαθέτει η Μάλτα (100%) και το μικρότερο η Ισπανία (3%), ενώ *«χαμηλών»* το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Λιβύη από 95%. Στην Κύπρο, την Αλγερία και το Μαρόκο (Π.4.4) παρουσιάζεται ισοκατανομή χαμηλών και υψηλών ακτών, με αντίστοιχα ποσοστά στην Ελλάδα 70% και 30%. Γενικά, οι *υψηλές* ακτές κυριαρχούν στην ευρωπαϊκή Μεσόγειο ενώ οι *χαμηλές* στην αφρικανική.

Η μεσογειακή ακτογραμμή εμφανίζεται περισσότερο διαμελισμένη στο ευρωπαϊκό (Ιταλία, Ελλάδα) και στο ασιατικό (Τουρκία), παρά στο αφρικανικό τμήμα της (Λιβύη, Αλγερία). Συχνό είναι το φαινόμενο σχηματισμού λιμνοθαλασσών και αβαθών κόλπων σε μεγάλο μέρος της (κυρίως στην Ισπανία, Γαλλία, Ελλάδα και Αίγυπτο).

Το απορρέον (κεφ. 4) από τις εθνικές εκθέσεις πλάτος ακτής κρίνεται, σε συνάρτηση με την έκταση της χώρας και τη δυνατότητα διαχείρισης και προστασίας, σχεδόν ικανοποιητικό στην περίπτωση της Σλοβενίας (7,50 χλμ. περίπου), μέτριο της Συρίας (23 χλμ.), ενώ απαράδεκτα ελάχιστο της Τουρκίας και της Αλγερίας (σχεδόν 3 χλμ. και 8 χλμ. αντίστοιχα). Στην Ελλάδα το υπό το κοινοτικό **ENVIREG** (κεφ.2) αναφορικά με την εφαρμογή ΕΧΜ, καθορισμένο εύρος ακτής 10 χλμ., θεωρείται γενικά λειτουργικά ανεπαρκές, κυρίως στην περίπτωση των μικρής έκτασης νησιών του Αιγαίου (συχνά υπερβολικά μεγάλο αλλά αντίθετα σ' εκείνη του εκτεταμένου ηπειρωτικού τμήματος πρακτικά ελάχιστο).

Η μέση πληθυσμιακή πυκνότητα των ακτών ποικίλει λαμβάνοντας τις μικρότερες τιμές της στις: Κροατία, Βοσνία, Γιουγκοσλαβία, Ιταλία και Λιβύη (χαμηλότερες από τη μέση πυκνότητα στην επικράτεια), και τις μεγαλύτερες στη Συρία (427,25 κατ./τ.χλμ.) και το Λίβανο (318,25 κατ./τ.χλμ.) (Π.4.7). Στην Ελλάδα επισημαίνεται μεσαίας κλίμακας διαφορά μέσης πληθυσμιακής πυκνότητας μεταξύ παράκτιας ζώνης (87,25 κατ./τ.χλμ.) και επικράτειας (77,6 κατ./τ.χλμ.). Στη νησιωτική και μικρής επιφάνειας Κύπρο η αντίστοιχη διαφορά είναι μικρής κλίμακας (78,5 κατ./τ.χλμ. έναντι 77,4 κατ./τ.χλμ.), ενώ στο Μονακό (15.321 κατ./τ.χλμ.) και τη Μάλτα (1.158 κατ./τ.χλμ.) που εκλαμβάνονται ως εντελώς παράκτιες, ταυτίζονται οι τιμές μέσης πληθυσμιακής πυκνότητας μεταξύ ακτών και επικράτειας (Π.4.7). Γενικά, στο σύνολο των μεσογειακών χωρών αναμένεται αύξηση του παράκτιου πληθυσμού για τη χρονική περίοδο 1985-2025, με την εξαίρεση της Ιταλίας και της Ελλάδας, στις οποίες προβλέπεται μείωση 6,49% και 3,41% αντίστοιχα, για το ίδιο διάστημα (Π.4.8).

3. ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

- **Αστικοποίηση**: Εντονες τάσεις αστικοποίησης (100% στο Μονακό) επισημαίνονται στα παράκτια τμήματα των χωρών (εκτός της Βοσνίας και Γιουγκοσλαβίας) συγκριτικά με την ενδοχώρα με την εξαίρεση ιδιαίτερα των ευρύτερων περιοχών των πρωτευουσών, από τις οποίες μόνο οι 7 είναι παράκτιες, (στην περίπτωση των: Μονακό, Μάλτας, Λίβανου, Λιβύης, Τυνησίας, Αλγερίας, Μαρόκου, οι 6 στη Μεσόγειο ενώ το μαροκινό Ραμπάτ στον Ατλαντικό). Στην περίπτωση της Ιταλίας και της Ελλάδας οι πρωτεύουσες είναι χωροθετημένες σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα, ενώ 25 πρωτεύουσες νομών της τελευταίας (1/2 του συνόλου) είναι παράκτιες (Π.5.12). Τα κύρια αστικά κέντρα της Μεσογείου είναι παράκτια και συχνά ταυτίζονται με σημαντικούς λιμένες (Βαρκελώνη, Μασσαλία, Γένοβα, Πειραιάς, Σμύρνη, Τελ Αβίβ, Αλεξάνδρεια, Αλγέρι κλπ.). Ιδιαίτερα στις αφρικανικές μεσογειακές χώρες εντοπίζεται σημαντική απόκλιση αστικοποίησης, πληθυσμιακής συγκέντρωσης (Λιβύη, Τυνησία) και ανάπτυξης μεταξύ παράκτιας ζώνης και ενδοχώρας.
- **Γεωργία**: Αξιοσημείωτη στο μεσογειακό χώρο είναι η έλλειψη καλλιεργήσιμων εκτάσεων στο Μονακό, και η σταδιακή απώλειά τους στην Ιταλία (περιοχή *Riviera Romagnola*), στη Σλοβενία, στην Ελλάδα, στην Κύπρο, στην Τουρκία κ.ά. εξαιτίας της ανεξέλεγκτης αστικής, βιομηχανικής και τουριστικής ανάπτυξης. Παράλληλα, χαμηλοί δείκτες παραγωγής χαρακτηρίζουν την παράκτια ζώνη

της Γιουγκοσλαβίας, ενώ αντίθετα, μεγάλο αναλογικά είναι το ποσοστό του τομεακά απασχολούμενου ενεργού πληθυσμού στη Γαλλία (*Corse* και *L - R* με 12% και 15,9% αντίστοιχα). Σημαντικές εκτάσεις γης καταλαμβάνονται από γεωργικές δραστηριότητες στις: Ισπανία (Αλμερία και Βαλέντσια), Μάλτα, Κροατία, Βοσνία, Αλβανία, και ποιοτικά άριστες θεωρούνται οι καλλιεργήσιμες επιφάνειες στην παράκτια ζώνη του Ισραήλ και των αφρικανικών μεσογειακών χωρών.

■ **Αλιεία**: Κατάληψη σημαντικού λειτουργικού παράκτιου χώρου για αλιευτικά λιμάνια εντοπίζεται στις ισπανικές μεσογειακές ακτές ενώ στη Γαλλία συγκέντρωση κύριων αλιευτικών κέντρων στο L - R. Στην Ιταλία σημειώνεται εξάντληση αλιευτικών και ιχθυοκαλλιεργητικών πόρων εξαιτίας της έντασης των αντίστοιχων δραστηριοτήτων και στη Γιουγκοσλαβία πρόσφατη πλήξη του τομέα. Στην Ελλάδα η αλιευτική παραγωγή δεν καλύπτει τις εγχώριες απαιτήσεις, ενώ σημαντικές δυνατότητες αξιοποίησης παρουσιάζει η προώθηση των παράκτιων θαλάσσιων ιχθυοκαλλιεργειών. Από τις ασιατικές η Τουρκία παρουσιάζει αξιόλογη παραγωγή στη Μεσόγειο συγκριτικά με τη συνολική εθνική, ενώ από τις αφρικανικές μεσογειακές σημαντική αλιευτική και ιχθυοκαλλιεργητική παραγωγή η Αίγυπτος, με τις υπόλοιπες να εμφανίζουν τομεακές προοπτικές ανάπτυξης στο μεγαλύτερο τμήμα των ακτών τους.

■ **Βιομηχανία**: Οι βιομηχανικές χρήσεις καταλαμβάνουν αρκετά μεγάλα τμήματα των παράκτιων ζωνών των κοινοτικών μεσογειακών χωρών (2% της επιφάνειας της ακτής της Ισπανίας και 11% της ακτογραμμής της Γαλλίας στη Μεσόγειο), συχνά κοντά σ' οικολογικά ευαίσθητους υγρότοπους ή σε λιμένες (όπως οι βιομηχανικοί λιμένες στον ιταλικό βορρά κ.ά.) ενώ υπογραμμίζεται η έντονη τομεακή τάση παράκτιας χωροθέτησης (Π.2.4). Στην Ελλάδα παρά την ύπαρξη επιμέρους αξιόλογων παράκτιων βιομηχανικών πόλων, το ήμισυ της δραστηριότητας επικεντρώνεται στην περιοχή του λεκανοπεδίου Αττικής, ενώ η διαμόρφωση κλειστών κόλπων (Θερμαϊκός, Παγασητικός κλπ.) επιτείνει τη θαλάσσια ρύπανση εξαιτίας εκροών (Π.5.13, 5.14).

Στις συνδεόμενες με την ΕΕ Μάλτα, Κύπρο (κυρίως στην επαρχία Λεμεσού), Τουρκία και Ισραήλ επισημαίνεται τάση εκμετάλλευσης της παράκτιας αστικής ζώνης από παραγωγικές βιομηχανικές δραστηριότητες, όπως και στην περίπτωση του μικρής σχετικά επιφάνειας Λίβανου, αλλά ιδιαίτερα της Συρίας με το ελάχιστο παράκτιο μέτωπο (4.190 τ.χλμ., -όπως προκύπτει από τις πρόσφατες εθνικές αναφορές και σε αντίθεση με τον SCEMBRI J.A. (1993) που θεωρεί (Π.4.5) υπερδιπλάσια την παράκτια έκταση της χώρας στη Μεσόγειο- σε 193 χλμ.) συγκριτικά με τη συνολική της έκταση (185.180 τ.χλμ.).

Στις π. γιουγκοσλαβικές χώρες και στην Αλβανία, ο παράκτιος βιομηχανικός τομέας είναι σχετικά αδύναμος, παρότι στη Σλοβενία παρουσιάζει τάσεις ανάκαμψης.

Στις αφρικανικές μεσογειακές η παράκτια βιομηχανική χωροθέτηση είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της οικονομίας (στους κλάδους πετροχημικών κ.ά.) και της ανάπτυξης με τη

δημιουργία και λειτουργία σημαντικών λιμένων, αλλά με συνέπειες, απορρέουσες από την προβληματική διάθεση εκροών και κατάληξη ρυπαντικών φορτίων στη θάλασσα.

- **Τουρισμός**: Ισχυρός τομέας για την πλειονότητα των μεσογειακών χωρών με εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη (κυρίως στην Ισπανία, στην Ελλάδα κ.ά.), ο τουρισμός αντιπροσωπεύεται από ιδιαίτερα εκτεταμένη κατάληψη της κοινοτικής ευρωπαϊκής παράκτιας ζώνης. Στις χώρες της π. Γιουγκοσλαβίας παρατηρούνται τάσεις ανάκαμψης (με τόνωση πολιτιστικών πόλων έλξης στην Κροατία), με πιο αργούς ρυθμούς εξαιτίας της έλλειψης υποδομής στη Βοσνία και τη Γιουγκοσλαβία, ενώ η ίδια κατάσταση επικρατεί και στην Αλβανία (Π. 2.3, 4.3).

Στις χώρες της Α. Μεσογείου η ανάπτυξη του τομέα (με σταθερή ανάκαμψη στη Συρία και το Λίβανο) στηρίζεται στο συνδυασμό αξιοποίησης πολιτιστικών και φυσικών πόρων, ενώ στις βορειοαφρικανικές μεσογειακές (με την εξαίρεση της αποκομμένης από το δυτικό κόσμο Λιβύης) ο τουρισμός συνέβαλε στην επιταχυνόμενη ώθηση της οικονομίας συγκριτικά με το παρελθόν.

Στην Αίγυπτο, στην Τυνησία και στο Μαρόκο τη δημιουργία υποδομής συνοδεύει η αναζήτηση νέων πόλων έλξης για την αντιμετώπιση του κορεσμού των υφιστάμενων.

Άλλες χρήσεις γης που σε μεμονωμένες χώρες καταλαμβάνουν σημαντικά -ποσοτικά ή ποιοτικά- σ' εθνικό επίπεδο τμήματα παράκτιας χέρσου αποτελούν: στο Μονακό οι **εμπορικές δραστηριότητες** και στην Ιταλία και τη Λιβύη η **εκμετάλλευση του υπεδάφους** με υπερεπάρκεια και πλήρωση της εσωτερικής ζήτησης αλλά και εξαιρετική συμβολή στην εθνική οικονομία στην περίπτωση της δεύτερης.

Η ανάμειξη χρήσεων γης, οι τάσεις επέκτασης και κυριαρχίας τους και η δύσκολα εφικτή συμβιβαστότητα μεταξύ τους οδηγεί σε πρόκληση έντονων πιέσεων μετασχηματισμού του χώρου και αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος με συνέπειες οικολογικού, χωροταξικού και κοινωνικοοικονομικού χαρακτήρα.

4. ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα των παράκτιων περιοχών στην περιφέρεια της Μεσογείου αποτελούν: η αύξηση της αστικής ανάπτυξης με εισχώρηση της, ιδιαίτερα, σε καλλιεργήσιμα γεωργικά εδάφη και της ανεξέλεγκτης τουριστικής επέκτασης (κυρίως στο ευρωπαϊκό τμήμα της), με επιπτώσεις στην οικολογική και αισθητική ποιότητα του παράκτιου περιβάλλοντος [όπως αλλοίωση βιότοπων (Μονακό, Ιταλία), εξαφάνιση αμμοθινών (Ισπανία, Γαλλία) κλπ.].

Το σοβαρό πρόβλημα της αλληλοδιείσδυσης αστικών χρήσεων γης και της διάχυσης της ανάπτυξης προς τις ακτές με τη συνεπακόλουθη συμπύκνωση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων (σε συνδυασμό με την έλλειψη ουσιαστικού κρατικού ελέγχου) συναντάται και στην Ελλάδα (Π.5.14). Η συνύπαρξη ανταγωνιστικών χρήσεων γης, η ένταση της αύξησης και των αλληλοσυγκρούσεων τους επιτείνουν ως αιτίες την ήδη υφιστάμενη δυσμενή και επιβαρυνόμενη διάθεση του χώρου στην παράκτια ζώνη. Ο παράγοντας της γεωμορφολογίας (Π.5.5) λειτουργώντας καταλυτικά ευνοεί την επιλογή χωροθέτησης συναφών (λιμενικών, βιομηχανικών, τουριστικών κ.ά.) εγκαταστάσεων, ενώ

οδηγεί σε υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των παράκτιων τόπων. Ο σχηματισμός λιμένων σε διαμορφώσεις κλειστών κόλπων (Ελλάδα, Κροατία, Τουρκία) αποτελεί δυσμενή συνδυασμό για τη διατήρηση της ποιότητας των θαλάσσιων υδάτων ή τις επιχειρήσεις απορρύπανσής τους.

Ιδιαίτερα περιβαλλοντικά προβλήματα θεωρούνται επίσης: ο περιορισμός και η ποιοτική υποβάθμιση της αγροτικής γης (Αίγυπτος, Μαρόκο, Αλγερία), η διαχείριση υδατικών και εδαφικών πόρων (Ισραήλ, Μαρόκο), η μόλυνση των θαλάσσιων υδάτων εξαιτίας αστικών και βιομηχανικών εκροών (Σλοβενία, Κροατία, Συρία) και φαινόμενων ευτροφισμού (κυρίως στην Αδριατική), η ερημοποίηση (σημειακά στη Λιβύη) και η διάβρωση παράκτιων εδαφών (Ιταλία, Μάλτα, Αίγυπτος, Τυνησία, Τουρκία κ.ά.).

5. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΑΡΜΟΔΙΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Οι μεσογειακές χώρες στην πλειονότητά τους διαθέτουν **Υπουργείο Περιβάλλοντος** (Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Σλοβενία, Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος, Συρία, Λίβανος, Ισραήλ, Τυνησία και Μαρόκο). Υπογραμμίζεται πως τα υπουργεία στο Μαρόκο και στην Ισπανία το 1995 και 1996 αντίστοιχα απέκτησαν την *αυτονομία* τους, αντίθετα με τις περιπτώσεις των περισσότερων χωρών όπως της Σλοβενίας (Υπ. Περιβάλλοντος και Περιφερειακού Σχεδιασμού), της Γιουγκοσλαβίας (Υπ. Ανάπτυξης, Επιστήμης και Περιβάλλοντος), της Αλβανίας (Υπ. Υγείας και Περιβαλλοντικής Προστασίας) και της Κύπρου (Υπ. Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος).

Στις υπόλοιπες χώρες ο ανώτατος αρμόδιος φορέας για την περιβαλλοντική διαχείριση και προστασία δεν υφίσταται σε υπουργικό επίπεδο λόγω της *απλής διοικητικής δομής* (όπως στο Μονακό που διαθέτει **Υπηρεσία Περιβάλλοντος** ή στη Μάλτα **Τμήμα Περιβαλλοντικής Προστασίας**) ή *ιδιότυπης διάρθωσης* με υπαγωγή Τμημάτων Περιβάλλοντος σε άλλων αρμοδιοτήτων υπουργεία (όπως η υπαγόμενη στο Υπ. Επιχειρήσεων **Γραμματεία Περιβάλλοντος** στην Αίγυπτο και η υπαγόμενη στο Υπ. Εσωτερικών **Γραμματεία Περιβάλλοντος** στην Αλγερία), που αντανακλούν τη *δευτερεύουσα* και λιγότερο άμεση ενασχόληση με θέματα περιβάλλοντος των χωρών αυτών συγκριτικά με την επικρατούσα κατάσταση του συνόλου των μεσογειακών.

Σημειώνεται πως η αντιμετώπιση ζητημάτων προστασίας και διαχείρισης περιβάλλοντος είναι συναρμοδιότητας και άλλων υπουργείων ή φορέων στο σύνολο του μεσογειακού χώρου, των οποίων ο συντονισμός δεν προσεγγίζει πάντα ικανοποιητικά επίπεδα. Επίσης στην πλειονότητα των περιπτώσεων εμφανής είναι η έλλειψη φορέα αποκλειστικά για τη διαχείριση ακτών (Στις εξαιρέσεις συγκαταλέγεται το **CELRL** στη Γαλλία).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διοικητική δομή ορισμένων χωρών όπως αυτή αναφέρεται σε περιβαλλοντικά θέματα. Ιδιαίτερα στην Ισπανία και την Ιταλία σημαντικός είναι ο ρόλος των περιφερειών και η διαχειριστική τους ισχύς σχετικά με τους προστατευόμενους φυσικούς χώρους της δικαιοδοσίας τους. Λειτουργώντας αποκεντρωτικά και με υψηλό βαθμό απεξάρτησης από τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς της κεντρικής διοίκησης έχουν διαδραματίσει πρωτεύοντα ρόλο στη

θέσπιση περιβαλλοντικά προστατευόμενων φυσικών χώρων, μεγάλο μέρος των οποίων και στην παράκτια ζώνη.

Με βάση τις πολιτικές των χωρών ενδιαφέρον αποκτούν οι διαφορετικές προσεγγίσεις τους: ορισμένες έχουν εστιάσει στην *προστασία της φυσικής ακτογραμμής*, ενώ άλλες όπως η Ιταλία και η Ισπανία έχουν υιοθετήσει *ευρύτερες προσεγγίσεις* που περιλαμβάνουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα της αστικοποιημένης παράκτιας ζώνης.

Από τις ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες η Γαλλία και η Ιταλία διατηρούν σ' επίπεδο οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης τοπογραφικές και κτηματολογικές υπηρεσίες, ενώ προωθούν πρωτοποριακές εφαρμογές αυτοματοποιημένων κτηματολογικών συστημάτων. Στην Ελλάδα εκλείπουν ακόμα και στους κύριους δήμους της χώρας οι θεσμοθετημένες τοπογραφικές και κτηματολογικές δραστηριότητες [ΡΟΚΟΣ Δ. (1981α), σ. 178]. Αντίθετα, όπως έχει συμβεί στις αφρικανικές Αίγυπτο και Τυνησία συνήθη ήταν τα φαινόμενα εκμετάλλευσης δημόσιων εδαφών προορισμένων για άλλες χρήσεις ή μη καταγραμμένων στο εθνικό κτηματολόγιο εξαιτίας ανεπάρκειας ρυθμίσεων ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

Εκτός από τις περιπτώσεις των περιοχών της Γαλλίας (με εξέχουσα τη συμμετοχή του **CELRL** στη συνολική διαδικασία), του Ισραήλ, της Μάλτας και άλλων παρακείμενων σε μεγάλα αστικά κέντρα, ο *σχεδιασμός*, το *zoning* και άλλες μορφές διαχείρισης γης έχουν ήδη καταστεί αναποτελεσματικές όσον αφορά στον έλεγχο της παράκτιας διαχείρισης. Παρά την τεχνική συνέπεια των σχεδίων στη διαμόρφωσή τους δεν έχει ληφθεί υπόψη το δημόσιο ή ιδιωτικό συμφέρον, εκλείπουν τα κριτήρια σκοπιμότητας και εφικτότητας, ενώ δεν περιλαμβάνονται επαρκή οικονομικά κίνητρα ή ρυθμιστικά προγράμματα για την πρόληψη της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης.

Μέχρι σήμερα ελάχιστα, μόνο, κράτη έχουν αναγνωρίσει την αναγκαιότητα σχεδιασμού της χρήσης παράκτιας ζώνης ως συνόλου. Τα πρωτοπόρα στον τομέα αυτό κράτη της Γαλλίας, του Ισραήλ και της Ισπανίας έχουν ολοκληρώσει πλήρη απογραφή των παράκτιων γαιών και των παρακείμενων θαλάσσιων πόρων, ενώ εξακολουθεί η διαμόρφωση σχεδίων για ισόρροπη ανάπτυξη και μέριμνα διασφάλισης προστασίας φυσικών πόρων, μοναδικών οικοσυστημάτων, ιστορικών οικισμών και τόπων και πόρων κατάλληλων για κάλυψη αστικών και άλλων αναγκών. Η θεσμοθέτηση του **Plan Mer Bleue** στην Αλγερία για το σύνολο των παράκτιων επαρχιών της έχει συμβάλει στην ομαλοποίηση της περαιτέρω ανάπτυξής τους, όπως και ο σχεδιασμός της παράκτιας ζώνης στη Γαλλία που αποσκοπεί στην αποφυγή της γραμμικής ανάπτυξής της.

Ο ρόλος του θεσμού των **ΜΚΟ** εξελίσσεται σταδιακά σε πιο ενεργό, με πιο αποτελεσματική συμβολή και ουσιαστικότερη συμμετοχή στις λήψεις αποφάσεων ενώ επισημαίνονται ποικίλες αντίστοιχες διαβαθμίσεις στο σύνολο του μεσογειακού χώρου. Στις ευρωπαϊκές μεσογειακές χώρες, αν και νέος, ισχυρός (ιδιαίτερα μέσω της **Συντονιστικής Επιτροπής Οργανισμών Προστασίας Περιβάλλοντος / CODA**) εμφανίζεται ο θεσμός στην Ισπανία (σ' αντίθεση με το Μονακό), με περιορισμένη ισχύ αλλά διευρυμένες ιδιοκτησιακές δυνατότητες (μεγάλου ποσοστού φυσικών

πόρων) στη Γαλλία και με διαχειριστική δικαιοδοσία (φυσικών αποθεμάτων κυρίως από το WWF) στην Ιταλία. Στην Ελλάδα η δραστηριοποίηση των ΜΚΟ για δεκαετίες είναι συνυφασμένη με την προώθηση της θέσπισης περιβαλλοντικά προστατευόμενων εθνικών φυσικών πόρων. Πιο ισχυρές - οικονομικά και θεσμικά- εμφανίζονται στη χώρα οι ελληνικές επιτροπές διεθνών ΜΚΟ (WWF, MEDASSET, Greenpeace), ενώ θετικές προοπτικές παρουσιάζει η σταδιακή αναγωγή του συνόλου τους από απλά συμβουλευτικά σε λειτουργικά όργανα βασικής συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, στο σχεδιασμό και την παρακολούθηση της εφαρμογής περιβαλλοντικών ρυθμίσεων.

Εμφανείς είναι οι κοινοτικές επιδράσεις (ΕΠΕ, εφαρμογή αρχών, χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων) στις περιβαλλοντικές πολιτικές των μελών της ΕΕ καθώς και των συνδεόμενων κρατών όπως της Μάλτας και της Κύπρου (με εκπροσώπηση στο Συμβούλιο Περιβάλλοντος και ενεργοποίηση του κοινού), με συνεχώς αναβαθμιζόμενο το ρόλο των ΜΚΟ, ενώ στην Τουρκία η συμμετοχή τους είναι λιγότερο ενεργή απ' ότι ισχύει σε μέσο μεσογειακό επίπεδο.

Η δραστηριοποίηση των ΜΚΟ (Δ.6.1, Π.6.1) του Ισραήλ περιλαμβάνεται στις πιο επιτυχείς και αποτελεσματικές σε μεσανατολική και μεσογειακή κλίμακα, ενώ στις βορειοαφρικανικές χώρες διακρίνεται η εξελίξιμη συμβολή των οργανώσεων και του ιδιωτικού τομέα κυρίως στην Αίγυπτο και την Τυνησία.

6. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην πλειονότητα των χωρών της μεσογειακής λεκάνης δεν υφίσταται θεσμικό πλαίσιο αποκλειστικά αναφερόμενο στην παράκτια ζώνη, με την εξαίρεση ολιγάριθμων και με αντίστοιχα νομοθετήματα, των οποίων και η συναφής ονομασία αποκαλύπτει ανάλογο περιεχόμενο, όπως στην περίπτωση της Ισπανίας (**22/1988, Ley de Costas**), της Γαλλίας (**86-2/1998, La Loi Littoral**), της Ιταλίας (**Ν. 431/1985 για την προστασία των ακτών / Legge Galasso**), της Ελλάδας (**Α.Ν. 2344/1940 «Περί Αιγιαλού και Παραλίας»**), της Τουρκίας (**Ν. 1992-3830 για τη Διαχείριση των Ακτών**), της Κύπρου (**Ν. για την προστασία του αιγιαλού**), κλπ., που όμως δεν θεωρούνται πλήρη ως προς το σχεδιασμό και την υλοποίησή τους.

Στις υπόλοιπες (αλλά και στις προαναφερόμενες) χώρες η διευθέτηση ζητημάτων ακτών πραγματοποιείται μέσω εφαρμογής συνδυασμού συναφών τομεακών ρυθμίσεων, ανεπαρκών για την οριστική επίλυση και αποτελεσματική αντιμετώπιση σχετικών με τον παράκτιο χώρο, στο συνολικό τμήμα του, προβλημάτων.

Επισημαίνονται αδυναμίες που αφορούν στην οριοθέτηση της παράκτιας ζώνης, στον καθορισμό του απόλυτα προστατευόμενου εύρους ακτής και στην προσπελασιμότητα του κοινού κλπ., ενώ τα αντίστοιχα νομοθετήματα είναι αντικείμενα συνεχών αναθεωρήσεων από την έναρξη της λειτουργίας τους.

Στο σύνολο σχεδόν των περιπτώσεων η νομοθεσία αφορά και μόνο αποσπασματικά στην προστασία των φυσικών πόρων της ακτής και όχι στην άρτια διαχείριση της. Εξάλλου, εκτός από

ολιγάριθμες μελέτες διαχείρισης ακτών σε συγκεκριμένους τόπους των χωρών (Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ κλπ.) εκλείπει η ευρύτερη και συνδυασμένη εμπειρία στον τομέα αυτό.

Η απουσία αποκλειστικής νομοθεσίας για τα παράλια είναι απόρροια της πολυπλοκότητας του περιβαλλοντικού και χωροταξικού θεσμικού πλαισίου και της έλλειψης διοικητικών οργανισμών εξειδικευμένων στην κατάρτιση πολιτικών προστασίας και διαχείρισης ακτών.

7. ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Μέλη του **ΟΗΕ** σχεδόν στο σύνολό τους (εκτός από τη Γιουγκοσλαβία έως πρόσφατα, και τη Λιβύη) τα κράτη της μεσογειακής λεκάνης μέσω οικονομικής και τεχνογνωστικής αρωγής του αντίστοιχου δικτύου φορέων έχουν τη δυνατότητα προώθησης και υλοποίησης απαραίτητων περιβαλλοντικών δράσεων.

Ως μέλη του Διεθνούς Δικτύου της **UNESCO** 10 μεσογειακά κράτη έχουν θεσπίσει 38 (βιογεννετικά αποθέματα [UNEP (1996b), p. 101] στα πλαίσια του προγράμματος **«Man and the Biosphere».**

Από το **MAP/UNEP** 8 τόποι της Μεσογείου έχουν επιλεγεί ως έδρες: η Αθήνα (Ελλάδα) της **Μονάδας Συντονισμού**, η Sophia Antipolis (Γαλλία) του **Κέντρου Περιφερειακών Δραστηριοτήτων BP/RAC**, το νησί Manoel (Μάλτα) του **Περιφερειακού Κέντρου Αντιμετώπισης Θαλάσσιας Ρύπανσης REMPEC**, το Σπλίτ (Κροατία) του **Περιφερειακού Κέντρου Δραστηριοτήτων με Προτεραιότητα PAP/RAC**, το Σάλαμπο (Τυνησία) του **Κέντρου Ιδιαίτερα Προστατευόμενων Περιοχών SPA/RAC** (με 123 SPAs συνολικά) [UNEP (1996b), p. 28], το Παλέρμο (Ιταλία) του **Περιφερειακού Κέντρου Δράσης Παρακολούθησης του Περιβάλλοντος από Απόσταση ERS/RAC**, η Βαρκελώνη (Ισπανία) του **Κέντρου Καθαρότερης Παραγωγής CP/RAC** και η Μασσαλία (Γαλλία) της **Γραμματείας Προστασίας Παράκτιων Ιστορικών Τόπων**. Επισημαίνεται ότι η πλειονότητα των τόπων ανήκει στο βόρειο τμήμα της Μεσογείου (με 2 από τους 6 στη Γαλλία) και ιδιαίτερα στον ηπειρωτικό κορμό των αντίστοιχων χωρών με μόνες νησιωτικές τη χωροθέτηση του **REMPEC** στη Μάλτα και του **ERS/RAC** στο Παλέρμο, ενώ εκλείπουν στο ανατολικό χώρο της λεκάνης.

Στα πλαίσια των **CAMPs** έχουν λειτουργήσει Προγράμματα Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών στον *κόλπο της Σμύρνης* (Τουρκία, 1993), στην *ακτή της Συρίας* (1994), στον *κόλπο της Καστέλα* (Κροατία, 1994), στην *αλβανική ακτή* (1996), στη *Ρόδο* (1996), στη *Φούκα Ματρούχ* (Αίγυπτος, 1996), στην *περιφέρεια της Σφαξ* (Τυνησία, 1997) ενώ ακολούθησαν στις *ακτές* του *Ισραήλ*, του *Λίβανου*, της *Μάλτας* και του *Μαρόκου* κ.ά. στη Μεσόγειο.

Στην πλειονότητά τους τα μεσογειακά κράτη (ορισμένα από τα οποία είναι επίσης μέλη του **ΟΟΣΑ**, του **ΟΑΣΕ**, της **Ευρωπαϊκής Ένωσης**, του **Συμβουλίου της Ευρώπης** και της **Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη**), στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας για την

προστασία του περιβάλλοντος συμμετέχουν σε πλήθος συναφών συμβάσεων και συμφωνιών κυριότερες από τις οποίες είναι:

• Αναφορικά με τη φύση, τη χλωρίδα και πανίδα, η **Σύμβαση Ramsar (1971)** για την προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος υγρότοπων ιδίως ως υγροβιότοπων (με καθορισμό αντίστοιχων τόπων) το τροποποιητικό **Πρωτόκολλο** της Σύμβασης (**Παρίσι, 1982**) και η **τροποποίηση** της **Ρεγγίνα Καναδά 1987**), η **Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον (1973)** για το Διεθνές Εμπόριο Άγριων Ειδών πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (και η τροποποίησή της), η **Σύμβαση της Βέρνης (1979)** για τη διατήρηση της Άγριας Ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (τα ευρωπαϊκά κράτη), η **Σύμβαση** για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών Άγριας Πανίδας (**Βόννη 1979**, στα πλαίσια της οποίας υφίσταται η συμφωνία για τη διατήρηση των μικρών κητωδών στη Μεσογείο, τη Μαύρη Θάλασσα και τα γειτονικά ύδατα), η **Σύμβαση** για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (**Παρίσι 1983**),η **Διεθνής Συμφωνία** για την Τροπική Ξυλεία (**Γενεύη 1983**), η **Σύμβαση** για τη Βιοποικιλότητα (**Ρίο ντε Τζανέιρο 1992**) κ.ά. Τα αφρικανικά μεσογειακά κράτη εκτός της Λιβύης είναι, εξάλλου, μέλη της **Αφρικανικής Σύμβασης του Αλγερίου (1968)** για τη Φύση και τους Φυσικούς Πόρους.

• Συναφείς με το θαλάσσιο περιβάλλον και τους υδατικούς πόρους: η **Σύμβαση MARPOL** περί πρόληψης της ρύπανσης της θάλασσας από πλοία (**Λονδίνο 1973**), το **πρωτόκολλο** (**Λονδίνο 1978**) και **οι τροποποιήσεις της (1975,1977,1979)**, η **Διεθνής Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)** και η **Σύμβαση ΟΕΕ** για την προστασία και χρήση των διασυνοριακών υδάτων και των διεθνών λιμνών (**Ελσίνκι 1992**).

• Όσον αφορά στην ατμόσφαιρα, η **Σύμβαση της Γενεύης (1979)** για τη διασυνοριακή ατμοσφαιρική ρύπανση σε μεγάλη απόσταση (και το πρωτόκολλο της **ΕΜΕΡ, Γενεύη 1984**), η **Σύμβαση της Βιέννης** (1985) για την προστασία της στοιβάδας του όζοντος και το αντίστοιχο **πρωτόκολλο (Μόντρεαλ 1987**) καθώς και οι τροποποιήσεις του **Λονδίνου (1990)** και **Κοπεγχάγης (1992)**, η **Σύμβαση Πλαίσιο** για τις κλιματικές μεταβολές (**Ρίο ντε Τζανέιρο, 1992**) κ.ά.

• Για θέματα δομημένου περιβάλλοντος: η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση** για την προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (**Λονδίνο 1969**), η **Σύμβαση** για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (**1985**), και για άλλα ζητήματα περιβάλλοντος: η **Σύμβαση της Βασιλείας (1989)** για τον έλεγχο της Διασυνοριακής Διακίνησης Επικίνδυνων Αποβλήτων και της Διάθεσής τους, κ.ά.

Συμμετέχουν σχεδόν στο σύνολό τους στις δραστηριότητες της (αλληλεξαρτημένης με τα **MEDSPA, BLUE, PLAN, PRIORITY ACTION PLAN, MEDPOL**) **Σύμβασης της Βαρκελώνης (1976)** περί προστασίας της Μεσογείου από τη ρύπανση (Π.4.9, 4.10, 4.11) και στα 5 συναφή

πρωτόκολλα (μέσω υπογραφής, επικύρωσης, προσχώρησης κλπ.), ενώ υφίστανται και διμερείς κ.ά. συμφωνίες μεταξύ τους.

Σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό (κυρίως από τα μέλη της **ΕΕ**) τηρούνται οι αρχές των διεθνών συμβάσεων των οποίων ουσιαστική είναι η συμβολή στην αναβάθμιση της σημασίας των περιβαλλοντικών θεμάτων των κρατών, με την ενσωμάτωση του περιεχομένου τους στις εθνικές πολιτικές.

8. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Οι επισημαινόμενες διαβαθμίσεις στην αποτελεσματικότητά τους, όπως απορρέει από την εξέταση των πολιτικών περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος της περιβαλλοντικής αλλοίωσης, από την έγκαιρη έναρξη αντίστοιχου προγραμματισμού και έρευνας και την ομαλή λειτουργία συναφών προγραμμάτων, από τις οικονομικές δυνατότητες των κρατών και την παρεπόμενη προτεραιότητα σε περιβαλλοντικά ζητήματα, από την παροχή οικονομικής και τεχνογνωστικής αρωγής από διεθνείς οργανισμούς, από την τήρηση των διεθνών συμβάσεων, την ενεργοποίηση και ισχύ των ΜΚΟ, κ.ά.

Στα κράτη μέλη της ΕΕ λόγω ικανοποιητικού, γενικά, θεσμικού πλαισίου που περιλαμβάνει ενσωματωμένες στην εθνική νομοθεσία κοινοτικές οδηγίες παράλληλα με την τήρηση των διεθνών συμβάσεων, αναμένονται ή έχουν εμφανιστεί ήδη θετικά αποτελέσματα, παρά τις εντοπιζόμενες περιπτώσεις δυσχερούς εφαρμογής. Στην κυρίως πρόσφατη αποτελεσματικότητα των πολιτικών της Ελλάδας σημαντική είναι, επίσης, η συμβολή του καθορισμού αυξημένων κονδυλίων για τους τομείς της χωροταξίας και του περιβάλλοντος και του άρτιου συντονισμού των αρμόδιων φορέων για τη μελλοντική αναβάθμιση του παράκτιου χώρου.

Από τις π.γιουγκοσλαβικές ομοσπονδίες πιο άμεσα αποτελεσματικές προβλέπονται οι περιβαλλοντικές πολιτικές της Σλοβενίας και της Κροατίας (κυρίως για το δομημένο περιβάλλον της παράκτιας ζώνης), ενώ οι υπόλοιπες δεν έχουν αποκτήσει την απαιτούμενη πολιτική σταθερότητα, προϋπόθεση προτεραιότητας σε ζητήματα προστασίας και διαχείρισης (παράκτιου) περιβάλλοντος.

Στην Αλβανία επισημαίνονται μεσοπρόθεσμες δυνατότητες αποκατάστασης, οφειλόμενες στη διεθνή χρηματοδοτική αρωγή για περιβαλλοντικά προγράμματα και τη σχετικά περιορισμένη οικολογική αλλοίωση της παράκτιας ζώνης.

Στις συνδεόμενες με την ΕΕ Μάλτα (κυρίως μέσω του ελέγχου της ανοικοδόμησης) και Κύπρο διαφαίνονται μεσοπρόθεσμες δυνατότητες αποτελεσματικής διαχείρισης ακτών, ενώ στην Τουρκία πιο έμμεσα και μακροπρόθεσμα, εξαιτίας της ανεπάρκειας ρυθμίσεων συντονισμού των αρμόδιων φορέων και χωροθέτησης χρήσεων γης.

Στις μεσογειακές ανατολικές χώρες πιο αποτελεσματική έχει αποδειχθεί η γενική περιβαλλοντική πολιτική και διαχείριση των ακτών του Ισραήλ, λόγω κυρίως του συντονισμού των

φορέων και της συμμετοχής ΜΚΟ και κοινού, αντίθετα με το Λίβανο και τη Συρία όπου δεν προβλέπονται άμεσα ευνοϊκές εξελίξεις.

Στις βορειοαφρικανικές χώρες αναμένονται μόνο μακροπρόθεσμα αποτελέσματα λόγω της μόλις πρόσφατης εφαρμογής ουσιαστικών περιβαλλοντικών κατευθύνσεων για τη διαχείριση και διάσωση του παράκτιου περιβάλλοντος, με κύρια σημεία: τη θέσπιση παράκτιων Εθνικών Πάρκων και φυσικών αποθεμάτων (Αίγυπτος), με πιο άρτιες και επαρκείς τις ενέργειες των τελευταίων ετών για την προστασία των απειλούμενων οικοσυστημάτων (Τυνησία), την προσέγγιση κατάλληλης αναπτυξιακής ενίσχυσης και οικολογικής ισορροπίας (Μαρόκο) και εξασφάλιση περιβαλλοντικής και χωροταξικής αναβάθμισης της παράκτιας ζώνης (Αλγερία).

9. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΕ

Οι 4 σε σύνολο 21 μεσογειακών χωρών επωφελούμενες ως μέλη της ΕΕ από χρηματοδοτικά προγράμματα ή μέσα όπως το **PIM, ACE, MEDSPA, LIFE** ή **ENVIREG** ή το **Ταμείο Συνοχής** (Ελλάδα και Ισπανία) και μελέτες ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης υγρότοπων κ.ά. σε πορεία ευθυγράμμισης με τις συναφείς κοινοτικές οδηγίες και επιταγές (εφαρμογή **ΕΠΕ,** συντονισμός **ΜΚΟ** κ.ά.) συμμετέχουν επίσης και στις **"Γαλάζιες Σημαίες της Ευρώπης"** (με διακρίσεις της Ελλάδας από το 1990).

Στο πρόγραμμα **LIFE - τρίτες χώρες** περιλαμβάνονται οι μεσογειακές: Μάλτα, Αλβανία, Συρία, Τουρκία και Κύπρος, από τις οποίες οι δύο τελευταίες έχουν χρηματοδοτηθεί για προγράμματα διαχείρισης υγρότοπων και ακολουθούν τα περιβαλλοντικά πρότυπα της ΕΕ, όπως και το Ισραήλ (ΕΠΕ κλπ.).

Η περιβαλλοντική συνεργασία των αφρικανικών μεσογειακών χωρών Αιγύπτου, Τυνησίας και Αλγερίας με την **ΕΕ** συνίσταται κυρίως στη χρηματοδότηση μέσω της **DG XI** μελετών ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων υγρότοπων, ενώ του Μαρόκου σε δραστηριότητες κατασκευής και αναβάθμισης τεχνικής υποδομής, όπως ισχύει και στο Λίβανο (έλεγχος ρύπανσης ακτών).

Από τις π. γιουγκοσλαβικές χώρες η Σλοβενία ακολουθεί τις κοινοτικές περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, στα πρότυπα των οποίων βαδίζει και η Κροατία, ενώ δεν υφίσταται συνεργασία της ΕΕ με τη Βοσνία, τη Γιουγκοσλαβία, όπως και με το Μονακό και τη Λιβύη, αν και προς την τελευταία έχει εκδηλωθεί πρόσφατο ενδιαφέρον της Ένωσης.

Τελικά, έχει αποδειχθεί θετική η συμβολή και η επίδραση της ΕΕ στις πολιτικές διαχείρισης και προστασίας περιβάλλοντος των κρατών, ανεξάρτητα αν στην πλειονότητα των περιπτώσεων δεν έχουν προσεγγίσει ακόμη τα επιθυμητά επίπεδα. Στην κλίμακα αυτή η Ελλάδα κατέχει ικανοποιητική θέση αλλά προηγείται σαφώς, με εξαίρεση το Ισραήλ, του συνόλου σχεδόν των υπόλοιπων μεσογειακών κρατών.

10. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ - ΚΟΙΝΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ

Από την ανάλυση των περιβαλλοντικών πολιτικών σε συνάρτηση με τα αντίστοιχα κοινωνικοοικονομικά και αναπτυξιακά πλαίσια και τις δημογραφικές τάσεις των χωρών της Μεσογείου, επισημαίνονται κοινά σημεία στις τοποθετήσεις αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών θεμάτων αναφορικά με τη Νομοθεσία, τον Ολοκληρωμένο Σχεδιασμό και τη Διαχείριση.

Ειδικότερα:

• Η **Νομοθεσία** στην πλειονότητα των χωρών συμπεριλαμβάνει τον τομέα του φυσικού σχεδιασμού και της διαχείρισης όπως και της περιβαλλοντικής προστασίας σε ορισμένα μόνο νομοθετήματα, με την έλλειψη όμως, ενιαίας και σαφούς τοποθέτησης. Η ρύθμιση της διαχείρισης του χώρου, τμήμα τομεακών θεσμικών πλαισίων και με δευτερεύοντα ή επιμέρους χαρακτήρα, τείνει από την πρόσφατη τάση προσέγγισης σχεδιασμού, διαχείρισης και περιβαλλοντικής προστασίας στη διευθέτησή της μέσω ενός ενιαίου νομοθετήματος με στόχο την εφικτότητα στην περιφερειακή διαχείριση και αξιοποίηση της γης [UNEP (1991), p. 4]. Η ανεπάρκεια συντονισμού μεταξύ εθνικού, περιφερειακού και τοπικού επιπέδων λήψης αποφάσεων και εφαρμογών, κυρίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομικά, ή πολιτικά ασταθείς κ.ά. χώρες, έρχεται σ' αντιπαράθεση με τη σχεδόν πλήρη και ικανοποιητική τομεακή νομοθεσία ορισμένων (Γαλλία, Ισπανία, Ισραήλ, κ.ά.), η εμπειρία των οποίων χρησιμοποιείται ήδη σε μεγάλο βαθμό ως άξονας ή πρότυπο θεσμικής λειτουργίας και κατευθύνσεων των υπόλοιπων.

• Ο **Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός** των παράκτιων ζωνών των μεσογειακών χωρών προαπαιτεί, αρχικά, φυσικό σχεδιασμό σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Στην πλειονότητά τους διαθέτουν τοπικά σχέδια για το σύνολο των σημαντικότερων οικισμών των διοικητικών υποδιαιρέσεών τους, ενώ μόνο ορισμένες και περιφερειακά αναπτυξιακά σχέδια ή σχέδια ανάπτυξης της παράκτιας ζώνης (Ισπανία, Γαλλία, Κροατία -και π.Γιουγκοσλαβία πριν τη διάσπασή της-, Τουρκία, Τυνησία) ή έχουν ακολουθήσει στην κατάρτισή τους (Ιταλία, Μαρόκο, Ελλάδα). Κοινά σημεία προσδιορισμού των πολιτικών σχεδιασμού και προστασίας των παράκτιων ζωνών των χωρών [UNEP (1991),p.p. 4-5] συνιστούν, πλέον:

- η θεώρηση των ακτών της Μεσογείου ως σημαντικού πόρου για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων των χωρών,
- η αντιμετώπιση μακροπρόθεσμης αναβάθμισης των αναπτυξιακών και οικιστικών διαδικασιών,
- η εναρμόνιση των εθνικών κατευθύνσεων περιβαλλοντικής προστασίας και αναβάθμισης με τις διεθνείς συμβάσεις στο σύνολο των φάσεων των επενδυτικών προγραμμάτων,
- ο εστιασμός στην προστασία και αναβάθμιση της φυσικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και γενικά του δομημένου ιστορικού περιβάλλοντος,

- η ανάσχεση της χωρίς σχεδιασμό αστικής και βιομηχανικής ανάπτυξης με τον περιορισμό της υποβάθμισης σε μεγάλο μέρος της ακτής,
- η ενίσχυση του ρόλου του τουρισμού ως άξονα περιβαλλοντικής, φυσικής και αστικής αναβάθμισης,
- η αναγκαιότητα κατασκευής υποδομής με συμβολή στην αναχαίτιση της χωρίς έλεγχο και οργάνωση ανάπτυξης των παραλίων,
- η συστηματική και αντικειμενική ενημέρωση του κοινού για τις συνολικές δράσεις σχεδιασμού και των αποτελεσμάτων του, κ.ά.

Υπογραμμίζεται ο συσχετισμός των πολιτικών των χωρών με το ΜΑΡ μέσω του Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού, βασικού στοιχείου του δεύτερου. Η αναφορά του στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των πτυχών της ανάπτυξης, απορρέει [UNEP (1991),p. 1] ειδικά από τη διερεύνηση:
- της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης της Μεσογείου σε σχέση με το περιβάλλον **(Blue Plan)**
- των υφιστάμενων προβλημάτων ανάπτυξης και της χρήσης των πόρων της Μεσογείου, καθώς και των συναφών περιβαλλοντικών επιπτώσεων (PAP, πρωτοβουλία του οποίου από το 1984 αποτελεί το **Πρόγραμμα Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού και Διαχείρισης των Μεσογειακών Παράκτιων Ζωνών** *-Integrated Planning and Management of the Mediterranean Coastal Zones-* στο πεδίο των **Ανθρώπινων Οικισμών**).

• Η **Διαχείριση**, κυρίως αναφορικά με την εφαρμογή σχεδίων, εμφανίζεται δυσχερής κατά την αντιμετώπιση συγκρουόμενων συμφερόντων (τοπικών εναντίον εθνικών, κοινωνικών ή κρατικών εναντίον ιδιωτικών κλπ.) [UNEP (1991),p. 5]. Για τη μη ικανοποιητική υλοποίηση ήδη υφιστάμενων έγκυρων φυσικών σχεδίων ευθύνεται ιδιαίτερα η έλλειψη λεπτομερούς εξέτασης μέσων ή μεθοδολογίας και διερεύνησης και ελέγχου της εφικτότητας των σχεδίων και εναρμόνισης μεταξύ (θεωρητικού) θεσμικού πλαισίου και (πρακτικής) υλοποίησης σχεδιασμού.

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της επιταχυνόμενης -δημογραφικής (ιδιαίτερα στο ΝΑ τμήμα της Μεσογείου), φυσικής, χωρικής, οικολογικής, πολιτιστικής και άλλων μορφών- ανάπτυξης και των αντίστοιχων συγκρούσεων γης και συμφερόντων στις παράκτιες ζώνες (κοινού χαρακτηριστικού στο μεσογειακό χώρο), απαραίτητη είναι η, βασισμένη στην περιφερειακή ανάπτυξη και τη χρήση κατάλληλων φυσικών πόρων με σεβασμό στο προστατευόμενο περιβάλλον, προσέγγιση σχεδιασμού.

7.2 ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΡΙΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ

7.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αναζήτηση πρότυπου ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών ως απόρροια των αυξανόμενων λειτουργικών αναγκών και πιέσεων ή συγκρούσεων χρήσεων γης οδήγησαν στην, αρχικά επιλεκτική, εμφάνιση τις τελευταίες δεκαετίες αντίστοιχων μελετών (σχεδιασμού ή και υλοποίησης) κρατικής

πρωτοβουλίας, συχνά με την οικονομική υποστήριξη διεθνών οργανισμών, στο μεσογειακό χώρο. Παράλληλα με τις εφαρμογές των **Προγραμμάτων Διαχείρισης Παράκτιων Περιοχών (CAMPs)** σ' επιλεγμένους τόπους χωρών της Μεσογείου, υπό το **ΜΑΡ** (κεφ. 3, 4) την τελευταία δεκαετία (στη *Ρόδο* στην Ελλάδα, στον *κόλπο της Σμύρνης* στην Τουρκία, *στον κόλπο της Καστέλα* στην Κροατία κλπ.), έχουν συμβάλλει στην προώθηση της ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών προσφέροντας -έστω και σημειακά και επιλεκτικά καταρχήν- πρότυπα μελέτης και υλοποίησής τους και διευρύνοντας τη διεθνή εμπειρία στον τομέα αυτό.

Η ακόλουθη συνοπτική αναφορά περιλαμβάνει τις περιπτώσεις των: *Languedoc-Roussillon* (Γαλλία), *Cinque Terre* (Ιταλία), *Rijeka* (Κροατία), *Αττάλειας* (Τουρκία), *Caesaria-Netanya* (Ισραήλ), *Sahel* (Τυνησία) και *Tetouan* (Μαρόκο), ενώ εκείνη του *Αμβρακικού* έχει προηγηθεί και εξεταστεί στο ανάλογο κεφάλαιο 6 για τις πολιτικές περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης στην Ελλάδα. Σκοπό έχει την ανάδειξη της δυναμικής του συγκεκριμένου τύπου σχεδιασμού, καθώς και τη δυνατότητα διερεύνησης και συγκρίσεων μεταξύ των περιπτώσεων με επισήμανση συγκλίσεων σε αντικείμενα και προσεγγίσεις.

Οι εξεταζόμενες παράκτιες περιοχές έχουν εκτιμηθεί για τις εξαιρετικές φυσικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και οικομονικές αξίες τους ενώ η πολυπεριοριστική και πολυτομεακή προσέγγιση των αντίστοιχων σχεδίων προκύπτει ως απόρροια της συμμετοχής διεθνών και τοπικών εμπειρογνωμόνων με συνεργασία ευρέως φάσματος συναφών ειδικοτήτων. Δεν παραλήφθηκε η διερεύνηση των κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων ενώ επιχειρήθηκε ο βαθμός οικονομικής ανάπτυξης να μην καταστεί ανασταλτικός παράγοντας στην υιοθέτηση ορθολογικών λύσεων περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Από τις συναφείς διακρίσεις των μελετών είναι εμφανής ο επηρεασμός των νεώτερων από παλαιότερα προγράμματα, η μεταφορά "προτύπων σχεδιασμού" με χρονική απόσταση, μεταξύ χωρών, και οι εξελίξεις και σταδιακές μεταβολές στην ακολουθούμενη μεθοδολογία και τις κατευθύνσεις.

Στο σύνολο τους οι μελέτες διαπνέονται από τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης επιτυγχάνοντας, γενικά ικανοποιητικούς, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, τρόπους αντιμετώπισης των επιμέρους ζητημάτων με στόχο την ανάπτυξη οικιστικής, τουριστικής ή άλλης υποδομής και αξιοποίηση των χερσαίων ή θαλάσσιων δυνατοτήτων με παράλληλη προσέγγιση λειτουργικής αναβάθμισης και ενεργητικής προστασίας στη διαχείριση των παράκτιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Αποτελώντας πιλοτικές προσπάθειες και επιλεγμένες παρεμβάσεις, δεν έχουν οδηγήσει έως σήμερα σε συνολική αντιμετώπιση, αλλά συνέβαλαν στην επιτυχή προσέγγιση αναζήτησης αντίστοιχου πρότυπου άρτιας διαχείρισης του παράκτιου χώρου.

7.2.2 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ - Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΌ ΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

- **Languedoc - Roussillon (Γαλλία) / Τουριστική Διαχείριση Περιφέρειας**

Η περιφέρεια *L - R* έκτασης 27.000 τ.χλμ. αποτελείται από 5 άνισα διαμερίσματα: τη *Lozere* (συνδεόμενη με την *Auvergne* και τη *Rourgue*), την *Aude* (συνδεόμενη με την *Toulouse* και τα *ανατολικά Πυρηναία*) και τις *Gard* και *Herault* που παρουσιάζουν μακροχρόνιες τάσεις περιφερειακής υπεροχής [UNEP (1991), p.158].

Εξαιτίας των δυσχερειών στη γεωργική δραστηριότητα και σε άλλους οικονομικούς τομείς ήδη από 7-8 δεκαετίες πριν, η περιοχή ιδιαίτερα στο παρελθόν, χαρακτηρίστηκε από έντονες μεταναστευτικές τάσεις, παρότι διαθέτει εκτεταμένο αν και μακροχρόνια αναξιοποίητο παράκτιο μέτωπο.

Με σκοπό τη δημιουργία παράκτιας τουριστικής ζώνης, ο αντίστοιχος σχεδιασμός (1984) υπογράμμιζε το σεβασμό του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με διάκριση επιμέρους χρήσεων γης (διατήρηση καλλιεργήσιμων εδαφών, προστασία τοποθεσιών φυσικού κάλλους και ιδιαίτερης αισθητικής, παραδοσιακών τόπων κυνηγίου κ.ά.). Καινοτομία αποτελεί η επίτευξη της επεξεργασίας του προγράμματος με εμπλοκή μεγάλου αριθμού αρμόδιων φορέων.

- **Cinque Terre (Ιταλία) / Περιφερειακό Σχέδιο Διατήρησης και Αναβάθμισης της προστατευόμενης παράκτιας ζώνης**

Οι Cinque Terre αποτελούν γεωγραφικό και ιστορικό τμήμα της επαρχίας *La Spezia*, το οποίο λόγω γεωμορφολογικής -39,14% υψίπεδα, 25,10% λοφώδεις ζώνες της ενδοχώρας και 37,76% παραθαλάσσιες εκτάσεις- και κοινωνικοοικονομικής ποικιλίας διακρίνεται στις τέσσερις χωρικές ζώνες: τη *λεκάνη Val de Var*, τον *κόλπο της La Spezia*, την *κοιλάδα της Marga* και τη *Riviera*, καταλαμβάνοντας 881,80 τ.χλμ. της Λιγυρίας με αντιστοιχία 67 χλμ. ακτογραμμής [UNEP (1991), p. 269].

Η εφαρμογή του σχεδίου συνδέθηκε με την υλοποίηση των επιμέρους κρατικών πρωτοβουλιών (για την προστασία των ιστορικών κτιρίων, των ιδιοκτησιών κλπ.) ενώ μέσω του **Γενικού Σχεδίου Διαχείρισης** προτάθηκαν:

- η κοινωνική, πολεοδομική και αρχιτεκτονική προστασία του ιστορικού κέντρου,
- η ικανοποίηση απαιτήσεων οικιστικών λειτουργιών (με συνολική διατήρηση του χαρακτήρα του περιβάλλοντος) για τον τοπικό πληθυσμό, με παράλληλη προσπάθεια ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης, και
- η προσαρμογή υπηρεσιών και υποδομών στις ανάγκες του ιστορικού κέντρου.

Τα σχέδια διαχείρισης των: *Riomaggiore, Monterosso* και *Vernazza* έχουν πραγματοποιηθεί σε διαφορετικές χρονικές περιόδους από τις αντίστοιχες κοινότητες, μετά την έγκριση του Περιφερειακού Συμβουλίου της Λιγυρίας [UNEP (1991), p.291], ενώ ακολούθησε αναγκαία αναθεώρηση και τροποποίησή τους.

Ειδική νομοθεσία περιβαλλοντικής προστασίας όπως π.χ. για την παρακολούθηση της μόλυνσης της ατμόσφαιρας (από το 1968), της ρύπανσης των υδάτων (**Νόμος Merli**, 1976), τη διάσωση του περιβάλλοντος μέσω του ελέγχου των περιφερειών και τη δημιουργία περιφερειακών πάρκων, λήφθηκε υπόψη κατά την υλοποίηση του συστήματος των περιφερειακών πάρκων στη Λιγυρία, ενώ σημειώθηκαν διενέξεις μεταξύ εμπλεκόμενων διοικητικών φορέων και αρμόδιου επιστημονικού και τεχνικού δυναμικού [UNEP (1991), p.p. 300-301].

Από την προηγούμενη δεκαετία το **περιφερειακό πάρκο των Cinque Terre** αντιπροσωπεύει πρότυπο περιφερειακού πάρκου με διασφάλιση προστασίας και αποκατάστασης του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος σε ισορροπία με τις αναπτυξιακές προοπτικές των βασισμένων στη γεωργία, τον τουρισμό και το εμπόριο οικονομικών δραστηριοτήτων κ.ά. Στο σχεδιασμό του πάρκου ειδικό αντικείμενο έρευνας αποτέλεσε η προστασία των δασικών και γεωργικών ζωνών και η αξιοποίηση του φυσικού τοπίου.

- **Rijeka (Κροατία) / Ολοκληρωμένος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Υλοποίηση Χερσαίων και Θαλάσσιων Δραστηριοτήτων**

Η περιβάλλουσα τον ομώνυμο κόλπο μητροπολιτική περιοχή της Ριέκα (Rijeka) σε άμεση προσέγγιση με την πυκνοκατοικημένη και οικονομικά εύρωστη κεντρική Ευρώπη και το βόρειο μεσογειακό χώρο κατευθύνθηκε στην αξιοποίηση της παράκτιας χωροθέτησης ως συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Παράλληλα, η ευνοϊκή γεωγραφική θέση, η σχετικά ικανοποιητική υποδομή με συνδέσεις με την ενδοχώρα και το θαλάσσιο μέτωπο συνέβαλαν στην ισχυρή οικονομική ανάπτυξη την περίοδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως αποτέλεσμα της κατευθυνόμενης προς παράκτια χωροθέτηση γιουγκοσλαβικής οικονομίας (τουρισμού και βιομηχανίας).

Το 1984 το χωροταξικό σχέδιο των επαρχιών (19 κοινότητες) της Ριέκα (Rijeka) περιέλαβε το σύνολο της ομώνυμης μητροπολιτικής περιφέρειας (4 κοινότητες) και για πρώτη φορά στην πρακτική του φυσικού σχεδιασμού επικεντρώθηκε στη ζωνοποίηση στη χρήση το θαλάσσιου χώρου με φυσική, χημική, γεωλογική, βιολογική κ.ά. εξέταση του αντίστοιχου περιβάλλοντος. Το 1985 ακολούθησαν τα χωροταξικά σχέδια της *Crikvenica* και *Opatija*.

Αν και οι επιλεγμένες για θεσμική προστασία τοποθεσίες στην ευρύτερη περιοχή της Ριέκα αριθμούσαν τις 150, πριν το τέλος της περιόδου σχεδιασμού είχαν προστεθεί περισσότερες από 200 μονάδες, συνολικής έκτασης 1.800 τ.χλμ., (21% της συνολικής περιοχής), σύμφωνα και με συστάσεις της **IUCN** για την κατεύθυνση προς την προστασία μεγαλύτερων επιφανειών. Σημεία στα οποία επικεντρώθηκε το ενδιαφέρον του σχεδίου αποτέλεσαν η θάλασσα, η ατμόσφαιρα, τα χερσαία ύδατα, τα στερεά απόβλητα, τα δάση και η αρχιτεκτονική κληρονομιά, ενώ βασίστηκε στις ακόλουθες αρχές-κλειδιά:

- αλληλεξάρτηση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος,

- αντιμετώπιση περιβάλλοντος ως ενιαίου και αδιαίρετου συστήματος, και
- πολυπεριοριστική προσέγγιση στην επίλυση προβλημάτων.

Έμφαση δόθηκε στο γεγονός της γεωγραφικής ένταξης του κόλπου της Ριέκα στην Αδριατική ως κοινού τμήματος της Μεσογείου μεταξύ Κροατίας και άλλων χωρών της πρώην Γιουγκοσλαβίας, και της Ιταλίας, επομένως και στη δυνατότητα αμοιβαίας επωφελούς λειτουργικής διαχείρισης [UNEP (1991), p.410].

Το σχέδιο διακρίθηκε σε 3 φάσεις:

- βασικής εξέτασης των μη αντίστοιχων σε κοινοτικά η δημοτικά όρια μεγάλων περιοχών,
- επεξεργασίας λεπτομερών σχεδίων προστασίας για μεμονωμένες περιοχές, και
- κατάρτισης αποτελεσματικών λεπτομερών σχεδίων προστασίας μεμονωμένων χωρικών ενοτήτων.

Απαιτήθηκε επιπλέον επιστημονική διερεύνηση του επιπέδου ρύπανσης και η συστηματική παρακολούθηση και ο έλεγχος των μεταβολών στο θαλάσσιο και χερσαίο περιβάλλον [UNEP (1991) p.411].

- **Αττάλεια (Τουρκία) / Τουριστική Ανάπτυξη και Ανοικοδόμηση**

Το πρόγραμμα, υλοποιημένο μέσω χορήγησης δανείου από την **Παγκόσμια Τράπεζα** (υπολογισμένου με χρηματοοικονομικά δεδομένα του 1976) στα πλαίσια αντίστοιχου γενικού ρυθμιστικού σχεδίου ακτών, περιλάμβανε την ανάπτυξη υποδομής (στους τομείς οδοποϊίας, παροχής ύδατος, αποχέτευσης, επεξεργασίας αποβλήτων, ηλεκτροδότησης και επικοινωνίας) και τουριστικών υπηρεσιών (κατασκευή λιμένων αναψυχής-μαρίνων, συνοδευτικών εγκαταστάσεων κ.ά.).

Το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην προστασία φυσικών πάρκων, στη διατήρηση αρχαιολογικών τόπων και στη στέγαση και στη συναφή επιμόρφωση του απασχολούμενου δυναμικού.

- **Caesaria - Netanya (Ισραήλ) / Διαχείριση Πόρων της Μεσογειακής Ακτής**

Το τμήμα της ακτογραμμής από τη *Caesaria* ως τη *Netanya* περιλαμβάνοντας ποικιλία παράκτιων και ανθρωπογενών συνθηκών με προβλήματα διαχείρισης πόρων κατά το σχεδιασμό χρήσεων γης, αποτελεί αντιπροσωπευτικό πεδίο εφαρμογής του εθνικού ρυθμιστικού σχεδίου της χώρας στη Μεσόγειο. Στο κεντρικό τμήμα της παράκτιας ζώνης και με ίση απόσταση από το *Tel Aviv* και τη *Haifa* υφίστανται εντατικές αναπτυξιακές πιέσεις, περιλαμβάνοντας τουριστικές, εμπορικές και μικρής κλίμακας βιομηχανικές δραστηριότητες [UNEP (1991), p.242].

Τα θέματα περιβαλλοντικής προστασίας που λήφθηκαν υπόψη ήταν: η προστασία των φυσικών (κυρίως αγροτικών) και πολιτιστικών (ιδιαίτερα αρχαιολογικών) πόρων και η εναρμόνιση και ένταξή τους στην τουριστική ανάπτυξη, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των ηλεκτροπαραγωγών εγκαταστάσεων και των κατασκευών μαρίνων (ως στοιχείων εντατικού τουρισμού), η διατήρηση και αξιοποίηση των βραχωδών παραλίων και η δημόσια προσπέλαση στις ακτές [UNEP (1991), p.257],

που συνέβαλαν στην ανάδειξη του εθνικού ρυθμιστικού σχεδίου σε αποτελεσματικό εργαλείο εθνικής πολιτικής.

Στην περίπτωση του *Tel Aviv* και της *Haifa* οι πολιτικές για τα αστικά τμήματα της παράκτιας ζώνης καταρτίστηκαν παράλληλα με των τμημάτων των αστικών κέντρων προς σχεδιασμό. Το *Ashdod* αποτελεί επίσης παράδειγμα ολοκλήρωσης των πολιτικών σχεδιασμού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Αντίθετα, εντοπίστηκαν φαινόμενα έλλειψης συντονισμού αλλά και συγκρούσεων μεταξύ τοπικών και εθνικών φορέων, όπως στις περιπτώσεις:

- της *Beer Tuvia* όπου η -μόλις 1,5 χλμ. μήκους- παράκτια ζώνη σχεδιάστηκε για χρήσεις κολύμβησης και όχι για τουριστικό κέντρο που αποτέλεσε επιλογή των τοπικών αρχών, και
- του *Bat Yam*, όπου επιλογή των τοπικών αρχών αντιπροσώπευε η κατασκευή μαρίνων, αντίθετα με το εθνικό σχέδιο που αναφερόταν σε παραλία κολύμβησης για την εξυπηρέτηση ευρύτερου πληθυσμιακού τμήματος, με χωροθέτηση λιμένων αναψυχής σε τόπους ακατάλληλους για χώρο κολύμβησης [UNEP (1991), p.268].

Το εθνικό ρυθμιστικό σχέδιο για τις ακτές, παρά τις συγκρούσεις σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, παρέχει στους αρμόδιους διοικητικούς και επιστημονικούς φορείς πλαίσιο κατάλληλο για θεώρηση εφαρμογών ανάπτυξης κατά μήκος της ακτογραμμής.

- **B. Sahel (Τυνησία) / Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης και Διατήρηση Φυσικών Πόρων**

Το *Sahel*, ανατολικό παράκτιο τμήμα της κεντρικής Τυνησίας, ιδρυμένο το 19ο αι. στο οποίο υπάγονται τα 3 διαμερίσματα *Souse, Monastir* και *Mahdia* σήμερα ανήκει στις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες της χώρας από την περίοδο της ανεξαρτησίας της.

Το *βόρειο Sahel* παρουσιάζεται ως χωρικά μεταλλασσόμενη περιοχή, και:

- αποτελεί σχετικά *ακμάζουσα περιφέρεια*, με ρυθμούς ανάπτυξης ταχύτερους από τον εθνικό μ.ο. Η ισχυρή αστικοποίηση συνοδεύεται από πυκνό δίκτυο δευτερευόντων οικισμών και τάση εκβιομηχάνισης, ώστε να καθίσταται δεύτερη σ' εθνικό επίπεδο μετά από εκείνη της Τύνιδας. Ο τομέας της γεωργίας (παραδοσιακά ελαιοκαλλιέργειας) αν και σε φάση εκσυγχρονισμού αντιμετωπίζει τις διεθνείς οικονομικές συγκυρίες και τις συνέπειες της αστικής επέκτασης, ενώ σταδιακή αναβάθμιση χαρακτηρίζει το δίκτυο υποδομών.
- εμφανίζει ανομοιογένεια. Εντοπίζονται ανισότητες μεταξύ των διαμερισμάτων του *Monastir* και της *Sousse* που συνιστούν το σύγχρονο οικονομικό και αστικό τμήμα, και της *Mahdia* που με δυσμενή χωροθέτηση σε σχέση με τα δίκτυα συγκοινωνιακών υποδομών, συνιστά ιδιαίτερη περίπτωση μεταξύ της *αναπτυξιακής ζώνης Tunis-Sousse* και του *πόλου αστικής ανάπτυξης στη Sfax.*
- παρουσιάζει σημεία έντονης εξέλιξης και μεταλλαγής. Η πρόσφατη αστική ανάπτυξη με πυκνό δίκτυο κέντρων χαρακτηρίζεται μερικώς από ασαφή και άναρχη τάση εξαστικοποίησης κυρίως μεταξύ *Kalaa Kebira, Sousse, Monastir* και *Msaken.*

Τα υποβαθμισμένα και κορεσμένα στη χρήση δίκτυα υποδομής παρουσίασαν απαιτήσεις επιπλέον σύνδεσης στο κύριο δίκτυο (π.χ. η εθνική οδός *Turki-Msakonin*, η παροχέτευση πόσιμου ύδατος στο *Bou Arkaib-Sousse*, ενώ είχε προγραμματιστεί η επέκταση του λιμένα της *Sousse*, η επαναδιαχείριση οδών και σιδηροδρομικών δικτύων κλπ.

Στο *βόρειο Sahel* με σημεία εξέλιξης, έντονες μεταβολές στις χρήσεις γης και εμφάνιση νέων αναγκών εξαιτίας ελλείψεων (εξάντλησης υδατικών πόρων, υποβάθμισης περιβάλλοντος) κρίθηκε απαραίτητη η κατάρτιση **εθνικού σχεδίου** με πλαίσιο αναφοράς για την εξέλιξη και το χωροταξικό (όπως και τον οικονομικό) συντονισμό των προγραμμάτων [UNEP (1991), p.p. 377-378]. Η οργάνωση και διαχείριση του χώρου αφορά κυρίως στο αστικό δίκτυο και στις βασικές και κυρίως τις μεταφορικές υποδομές. Τα κύρια μέτρα δράσης απέβλεπαν:

- στη διατήρηση των αγροτικών γαιών υψηλού και μέσου δυναμικού, και
- στη διάσωση και προστασία των φυσικών και ανανεώσιμων πόρων (χερσαία ύδατα, δάση κλπ.), των οποίων η υλοποίηση προγραμματίστηκε με την προοπτική 8-10ετίας.

Το **περιφερειακό σχέδιο του B. Sahel** [UNEP (1991), p.378] αποσκοπούσε σε:

- συγκρότηση πόλου παράκτιας ανάπτυξης επιδεκτικού στις μεταβολές των λειτουργιών της πρωτεύουσας ανάλογα με τις ανάγκες του αυξανόμενου πληθυσμού,
- διασφάλιση ισχυρής δομής μεταξύ κεντροδυτικών και νοτιοδυτικών περιφερειών του υπόλοιπου της χώρας και του εξωτερικού. Ως κέντρα τριτογενών, βιομηχανικών και λιμενικών δραστηριοτήτων οι *Monastir* και *Sousse* διαδραματίζουν ρόλο ισόρροπων μητροπόλεων, και
- ανάπτυξη κεντρικών και αλιευτικών και λιμενικών δραστηριοτήτων και αποφυγή σταδιακής υπερσυγκέντρωσης βιομηχανικών εγκαταστάσεων.

Η διαδικασία διευθέτησης σ' εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και με την προοπτική εξελισσόμενου σχεδιασμού συνδέθηκε με προσπάθειες για την επίτευξη ευνοϊκής διαχείρισης των παράκτιων ζωνών.

• Tetouan (Μαρόκο) / Αποτίμηση Παράκτιας Τουριστικής Διαχείρισης

Η προς ανάπτυξη παραθαλάσσια ζώνη της ακτής του *Tetouan* ως απόρροια της φυσικής διάταξης του ανάγλυφου αντιπροσωπεύει λωρίδα γης μήκους 40 χλμ. και εύρους 3-5 χλμ. περιορισμένης κλίσης [UNEP (1991), p.302].

Η θεσμοθέτηση των κρατικών αρχών για την ακτή του Tetouan ως ζώνης προτεραιότητας με την κυριαρχία του τουριστικού τομέα και με σκοπό την υλοποίηση ευνοϊκών συνθηκών υποδοχής μέρους του διεθνούς -κυρίως δυτικοευρωπαϊκής προέλευσης- τουρισμού δεν παρέλειπε την αξιοποίηση του εθνικού πληθυσμιακού δυναμικού στην κατασκευή των αντίστοιχων υποδομών. Ο πολλαπλασιαμός των ευκαιριών απασχόλησης σε κλίμακα ζώνης και η αυξανόμενη συμμετοχή των τουριστικών δραστηριοτήτων στη συνολική ανάπτυξη θεωρήθηκε επιτυχής στην προώθηση της

εθνικής οικονομίας, αν και συνέβαλε στην αποθάρρυνση ή τον περιορισμό των τοπικών τομέων: αλιείας, γεωργίας και βιομηχανίας.

Ως επιλογή της τοπικής πληθυσμιακής πλειονότητας αλλά και παράμετρος εξωγενούς μεταβλητής, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει κύριο αντικείμενο στην προβληματική της ανάπτυξης και της διαχείρισης της ακτής του *Tetouan* με προβλεπόμενη πιο σαφή διάρθρωση στο μέλλον [UNEP (1991), p.339].

7.2.3 ΚΟΙΝΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

Η ανάλυση των -κυρίως χωροταξικών- προαναφερόμενων σχεδίων αποκαλύπτει πως λαμβανομένων υπόψη των διαφορών των κοινωνικοοικονομικών συστημάτων των αντίστοιχων χωρών (υφιστάμενων και μεταξύ περιφερειών των ίδιων χωρών) εντοπίζονται ομοιότητες στα αντικείμενα, στη μεθοδολογική προσέγγιση και στην προτεινόμενη αντιμετώπιση. Το στοιχείο αυτό εντοπίζεται στις συναφείς -αν και με 15ετή χρονική απόσταση μεταξύ τους- προσεγγίσεις σχεδιασμού και υλοποίησης των παραδειγμάτων της Γαλλίας στο L - R και της Τυνησίας στη Ν. Αττάλεια που αφορούν τουριστική ανάπτυξη και ανοικοδόμηση σε τμήματα των ακτών τους στη Μεσόγειο.

Επισημαίνεται ουσιαστική πρόοδος στη θέση στόχων στις μεθόδους ανάλυσης και στη σφαιρική αντιμετώπιση προβλημάτων και συνειδητή στροφή από το ζητούμενο της ανάπτυξης σ' εκείνο της ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας. Επίσης τάση αποσαφήνισης αντικειμένων, προσεγγίσεων και μεθόδων σχεδιασμού (με ανάλυση σε φάσεις ή όχι) στην πλειονότητα των χωρών της Μεσογείου, και εκτίμησης και ποσοτικοποίησης στην επεξεργασία δεδομένων.

Στο σύνολο των μελετών περιπτώσεων τα σχέδια είναι σε διαφορετικό βαθμό εξειδικευμένα και εξαρτώμενα από τους συγκεκριμένους στόχους προς επίτευξη ενώ δεν συνίσταται παράδειγμα εξαιρετικά απειλούμενης τοποθεσίας με συγκρουόμενες καταστάσεις χρήσεων γης, χώρου και περιβάλλοντος, με απαραίτητες στο σχεδιασμό παρεμβάσεις εξυγίανσης.

Ο συσχετισμός αντικείμενου σχεδίου και χαρακτήρα της περιοχής οδηγεί στις ακόλουθες διακρίσεις των μελετών περιπτώσεων:

- φυσική και οικονομική ανάπτυξη προσδιορισμένη και εξαρτώμενη από τους προς προστασία και διατήρηση φυσικούς πόρους κυριαρχεί στις μελέτες του Αμβρακικού κόλπου στην Ελλάδα (αναφορά στην οποία προηγήθηκε στο κεφ. 6) και των Cinque Terre στην Ιταλία.
- η τουριστική ανάπτυξη και η λειτουργική αξιοποίηση των εθνικών πόρων, με επάρκεια μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας, στις μελέτες της Caesaria-Netanya (Ισραήλ), της Ν. Αττάλειας (Τουρκία) και του L - R (Γαλλία).
- ο συνδυασμός αξιοποίησης της θάλασσας και σχεδιασμού προστασίας παράκτιων πόρων υιοθετήθηκε για τον κόλπο της Rijeka (ενώ κοινά στοιχεία ως προς τη μελέτη και τα ζητήματα προς αντιμετώπιση έχουν επισημανθεί και σε παράδειγμα της *Catalonia* στην Ισπανία).

7.2.4 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Ο υφιστάμενος Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός στις χώρες της Μεσογείου καθορίζεται από την αναγκαιότητα προστασίας και αναβάθμισης του ανθρώπινου περιβάλλοντος [UNEP (1991), p. 415] με συνεκτίμηση κοινωνικοοικονομικών στοιχείων της ανάπτυξης.

- Στη μελέτη του *Αμβρακικού κόλπου* (Ελλάδα) εμφανής είναι ο ρόλος του συστήματος προστασίας της αυστηρά προστατευόμενης περιοχής εκβολών, υποστηρίζεται ο εφικτός οικονομικός προγραμματισμός στους τομείς της γεωργίας, της αλιείας, και του οικοτουρισμού, αλλά χωρίς συνδυασμό του με πλήρη οικονομική ανάλυση.
- Στη μελέτη των *Cinque Terre* (Ιταλία) με επιπλέον σοβαρό δημογραφικό ζήτημα τίθεται θέμα εφικτότητας των προτεινόμενων οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ χωρίς την κατάρτιση οικονομικού προγραμματισμού της γεωργίας (με επανακαλλιέργειες σ' επικλινείς θέσεις κ.ά.) και περιβαλλοντικής προστασίας διαφαίνεται η μακροπρόθεσμη συρρίκνωση του τουριστικού τομέα της περιοχής.
- Η περίπτωση της ανέγερσης τουριστικών συγκροτημάτων στην περιφέρεια του *L - R* (Γαλλία), από τα μεγαλύτερα του είδους στο χώρο της Μεσογείου και με μεσολάβηση άνω των 3 δεκαετιών από την έναρξη του προγράμματος χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη ανάπτυξη οφειλόμενη στην ανάκτηση εκτάσεων, με σκοπό την αντιμετώπιση της κερδοσκοπίας και της άναρχης και αυθαίρετης δόμησης και επομένως της υποβάθμισης της ακτής.
- Στις μελέτες των *L - R, Ν. Αττάλειας* και *Caesaria-Netanya* η προσέγγιση είναι εκείνη του συνδυασμού τουριστικής αναβάθμισης και περιβαλλοντικής διαχείρισης με αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών αξιοποίησης των φυσικών πόρων εξαιτίας της αλλοίωσής τους.
- Ειδικότερα στο παράδειγμα της *Caesaria-Netanya* παρότι στο πρόγραμμα εντάσσονται διαφορετικές δραστηριότητες η περιοχή είναι κατάλληλα σχεδιασμένη για τουριστικού σκοπούς με κύριους άξονες το σχεδιασμό χρήσεων γης και την οικονομική εκμετάλλευση [UNEP (1991), p. 417].
- Στο σχέδιο της *Ν.Αττάλειας* η ανάλυση κόστους-οφέλους απέβλεπε στην ικανοποίηση κοινωνικοοικονομικών συμφερόντων σε τοπική και ευρύτερη πληθυσμιακή κλίμακα, αλλά και στην αποτελεσματικότητα σχεδιασμένων παρεμβάσεων για την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος.

7.2.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Σε απλοποιημένη εκδοχή έχει πραγματοποιηθεί χρήση της **ΕΠΕ** στη μελέτη της Caesaria-Netanya (Ισραήλ) και του Αμβρακικού κόλπου (Ελλάδα), στην τελευταία επίσης, εφαρμογή μεθόδου **φέρουσας ικανότητας** (με ελλείψεις όμως στις περιγραφές των μεθόδων ανάλυσης και των προβλέψεων των πιθανών μεταβολών στο οικοσύστημα και στο χώρο).

Η **ανάλυση κόστους - οφέλους** περιλαμβάνεται στη μελέτη της Ν. Αττάλειας (Τουρκία), η **διερεύνηση των τουριστικών τάσεων** στο L - R (Γαλλία), ενώ χρήση *εξειδικευμένων μεθόδων για τις θαλάσσιες δραστηριότητες* έχει πραγματοποιηθεί για τον κόλπο της Ριέκα (Κροατία, πριν τη διάσπαση της π.Γιουγκοσλαβίας) σύμφωνα με την εμπειρία του **Σχεδίου της Αδριατικής ΙΙΙ** υπό τον **UNDP.**

Γενικά, ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός εκλαμβάνεται ως σχεδιασμένη διαχείριση γης συνδεόμενη με στοιχεία περιβαλλοντικής προστασίας και αναβάθμισης. Ο εστιασμός των σχεδίων εντοπίζεται:

- στην υλοποίηση τιθέμενων στόχων και στις κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους αναβάθμισης περιβαλλοντικών πόρων με την κατάρτιση αναπτυξιακών προγραμμάτων,
- στην αποφυγή υπεραισιόδοξων σεναρίων και επομένως δυσμενέστερων επιπτώσεων στο χώρο και το περιβάλλον συγκριτικά με τη μη σχεδιασμένη ανάπτυξη,
- στην αναγκαιότητα κατάρτισης οικονομικών συνιστωσών ανάπτυξης ως προϋποθέσεων επαρκούς εφαρμογής σχεδίων περιβαλλοντικής προστασίας και αντίστροφα, ενώ επισημαίνεται η μη κατάλληλη αξιοποίηση αυτού του στοιχείου,
- στις συσχετίσεις τουριστικής ανάπτυξης -περιβαλλοντικής προστασίας που θεωρούνται κρίσιμες με την προώθηση ανέγερσης παράκτιων τουριστικών συγκροτημάτων δεδομένου ότι η τουριστική προσέλκυση συνδέεται άμεσα με την αισθητική του τοπίου και γενικά την ποιότητα των φυσικών πλεονεκτημάτων.
- στην επιδίωξη πιο ουδέτερων λύσεων για την αντιμετώπιση της απειλής των συμφερόντων του τοπικού πληθυσμού, αλλά με τελική επικράτηση των γενικών συμφερόντων στη διαχείριση του χώρου και του περιβάλλοντος.
- στη χρήση του αναπτυξιακού σχεδιασμού στις παράκτιες ζώνες ως απόρροιας των προσεγγίσεων λειτουργικής αξιοποίησης των πόρων με σκοπό την αειφόρο ανάπτυξη.

7.2.6 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ, ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Από την παρουσίαση των εθνικών πολιτικών και των μελετών περιπτώσεων προκύπτει ότι το μεγαλύτερο τμήμα των ακτών της Μεσογείου καλύπτεται από άποψη χωροταξικού σχεδιασμού, ενώ επισημαίνονται διαφορετικά προβλήματα προς επίλυση (άναρχη ανάπτυξη, γραμμική οικιστική επέκταση κατά μήκος της ακτογραμμής, απώλεια γεωργικών εδαφών, τουριστική ανάπτυξη σε ζώνες φυσικού ενδιαφέροντος κ.ά.).

Η κατάρτιση σχεδίων με την παράλληλη δυσκολία προώθησης της υλοποίησής τους σχετίζεται με πιθανές αδυναμίες τους ή με έλλειψη ενδιαφέροντος από πλευράς αρμόδιων κέντρων λήψης αποφάσεων.

Από τα προαναφερόμενα παραδείγματα ορισμένα μόνο έχουν πραγματοποιηθεί, όπως αυτά του L - R και της Ν. Αττάλειας απ' τα οποία προκύπτει πως:

- η **ιδιοκτησία γης**, δηλαδή η έγκαιρη απόκτησή της αποτελεί βασικό στοιχείο εφικτότητας της διαδικασίας υλοποίησης,
- η **κυβερνητική υποστήριξη** (και οικονομική ενίσχυση) εμφανίζεται ως αποφασιστικός παράγοντας για την ανάπτυξη ιδιαίτερα της βασικής υποδομής,
- η **ίδρυση αυτόνομου οργάνου** αρμοδίου για την παράκτια ζώνη θεωρείται αναγκαία ενέργεια για την ενιαία και συντονισμένη δραστηριοποίηση και διαχείριση, και
- η **διασφάλιση της αποδοχής** τοπικών και ανώτερων αρχών και η επαρκής συμμετοχή του κοινού παρουσιάζουν εξαιρετική συμβολή στην ομαλή υλοποίηση του σχεδίου.

Τέλος, προβάλλεται η ανάγκη επεξεργασίας φυσικών, κοινωνικοοικονομικών και οικολογικών στοιχείων τμημάτων και της ενδοχώρας, για ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχεδιασμό σε μία περιφέρεια, κυρίως στις περιπτώσεις σημαντικών συγκρούσεων γης και περιβαλλοντικών πιέσεων.

Εμφανίζεται εξάλλου, η δυνατότητα προώθησης και λειτουργίας ενιαίας μεθοδολογίας κατάρτισης ολοκληρωμένου σχεδιασμού για τις παράκτιες ζώνες της Μεσογείου.

7.3 ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΛΑΙΣΙΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ

7.3.1 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ

Η αναζήτηση, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, ανάπτυξης πολιτικών διαχείρισης παράκτιων περιοχών της δεκαετίας του 1970, μέσω της διερεύνησης και, τελικά, αμφισβήτησης των δυνατοτήτων των παραδοσιακών μέσων πολιτικής, και των παρεπόμενων εξελίξεων στο χωροταξικό σχεδιασμό εκείνης του 1980 [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 66] κατέληξε στην έντονη διεθνή ενεργοποίηση για τη διαχείριση ακτών την παρούσα δεκαετία (1990). Συνέπεια ήταν η διάδοση των συναφών προσεγγίσεων και στις αναπτυσσόμενες χώρες [OECD (1993), FAO (1992)].

Η δυσχερής συνύπαρξη ιδιαίτερα ευπαθών φυσικών πόρων, ισχυρών τάσεων πληθυσμιακής συγκέντρωσης και έντονων πιέσεων χρήσεων γης με αξιοποίηση, εκμετάλλευση ή απειλή αλλοίωσης και υποβάθμισης των πρώτων στις παράκτιες ζώνες, με ραγδαίους ρυθμούς και διαρκείς ανακυκλώσεις των αρνητικών επιδράσεων οδήγησε στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας ανάπτυξης ιδιαίτερων πολιτικών διαχείρισης ακτών.

Κύριο προσανατολισμό τους αντιπροσώπευσε η επίτευξη της ισορροπίας οικονομικής αποδοτικότητας, κοινωνικής ευημερίας και περιβαλλοντικής προστασίας (διατήρηση οικοσυστημάτων, ορθολογική διαχείριση φυσικών πόρων) στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης. Παράλληλη προσέγγιση αποτέλεσε η σύνδεσή τους με τη χωροταξία και όχι πλέον η αποσπασματική εστίαση σε επιλύσεις επιμέρους περιβαλλοντικών πτυχών, καθώς και η δυνατότητα εξέλιξης τους από απλά διαχειριστικά συστήματα σε πρότυπα ανάπτυξης (κοινωνικοοικονομικής και περιβαλλοντικής) στο σύνολο των επιπέδων σχεδιασμού. Η χρήση μεσοπρόθεσμων κυρίως, στρατηγικών με

μακροπρόθεσμες προοπτικές συνδέεται πλέον με ενεργητικές πρωτοβουλίες περιβαλλοντικής προστασίας, όχι συντηρητικά, διατήρησης, αλλά αναβάθμισης και λειτουργικής χρήσης, με συμβολή στη βελτίωση της ποιότητας διαβίωσης.

Η διαχείριση ακτών για να χαρακτηριστεί ολοκληρωμένη και να καταστεί μακροπρόθεσμα αποτελεσματική πρέπει να στοχεύει:

- στη συστηματική ανάλυση και παρακολούθηση του παράκτιου χώρου με αντιμετώπισή του ως ενιαίου συστήματος κατά τη διαχείριση, με υπογράμμιση των ιδιαιτεροτήτων συγκεκριμένων παράκτιων περιοχών,
- στην προσαρμογή παράκτιων χρήσεων γης σε εξυπηρετήσεις ή δραστηριότητες που δεν προκαλούν αλλοίωση του πολεοδομικού ιστού και διατάραξη της ομαλής λειτουργίας του ειδικά σε περιπτώσεις μικρότερων οικισμών, και αποφυγή των μη αποδεκτών χωρικά ή συμβατών με τις απαιτήσεις του φυσικού, πολιτιστικού, κοινωνικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, και
- στην αξιοποίηση και ανάδειξη πολιτιστικών ή ιστορικών πόρων και αισθητικής του τοπίου και στη διατήρηση της μοναδικότητας του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, των παραδοσιακών χρήσεων γης, γεωργικών εκτάσεων, δασών και οικοσυστημάτων, ως συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Παράλληλα, οι ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου παράκτιου τόπου προς περιβαλλοντική και διαχείριση ακτών πρέπει να υπαγορεύουν και να καθορίζουν τις αντίστοιχες και τις εξειδικευμένες επιμέρους κατευθύνσεις [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 68], ανάλογα προς:

- τη διάρθρωση και τη δυναμική του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τον αλληλοσυσχετισμό τους,
- τις προοπτικές και τάσεις που συνδέονται με ενδογενείς ή εξωγενείς φυσικούς (μεταβολή ακτογραμμής, έλλειψη υδατικών πόρων), οικονομικούς (ανεργία ή σχεδόν αποκλειστική απασχόληση σε ορισμένους τομείς), ή κοινωνικούς (δημογραφικές εξελίξεις) παράγοντες, και
- το συσχετισμό αποτελεσματικότητας και συνεπειών συστήματος πολιτικής περιβαλλοντικής προστασίας και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στο γενικό προτεινόμενο πλαίσιο διαχείρισης χώρου.

7.3.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Με δεδομένη την αναγνώριση του πρωταγωνιστικού και καταλυτικού ρόλου τους στην ανάπτυξη της συνολικής μεσογειακής περιφέρειας, για την εφικτή ολοκληρωμένη διαχείριση ακτών, σημαντική είναι η τήρηση γενικών αρχών στο αντίστοιχο πλαίσιο σχεδιασμού και υλοποίησης:

- ***Α. Συνεκτίμηση υδατικού στοιχείου και θεσμική και πρακτική προσέγγιση παράλληλης διαχείρισης παράκτιου χέρσου και θαλάσσιου τμήματος.***

• Συνδυασμός παράλληλης διαχείρισης χερσαίων και θαλάσσιων χρήσεων και δραστηριοτήτων με αναφορά στην ατμόσφαιρα και στις παρακείμενες χερσαίες και υδάτινες ζώνες της ενδοχώρας.

• Συνεκτίμηση υδάτινου (θαλάσσιου) στοιχείου στο διοικητικό και θεσμικό πλαίσιο, στο σχεδιασμό, την παρακολούθηση και τον έλεγχο της εφαρμογής και των αποτελεσμάτων αναφορικά με την άρτια και ορθολογική διαχείριση, την προστασία από τη ρύπανση και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (εξοικονόμηση, διατήρηση και διασφάλιση διαρκούς χρήσης φυσικών πόρων).

- ***Β. Προσδιορισμός χερσαίου και θαλάσσιου πεδίου διαχείρισης και διασφάλιση των δημόσιων και προστατευτέων εκτάσεων.***

• Προσαρμογή και ευελιξία ορίων διαχείρισης ανάλογα με τις ανάγκες, τις (κοινωνικοοικονομικές, γεωφυσικές, βιοχημικές κ.ά.) ιδιαιτερότητες και τις δυνατότητες αξιοποίησης των εξεταζόμενων τόπων.

• Οριοθέτηση, προστασία των δημόσιων ιδιοκτησιών και κυρίως των ευαίσθητων, προστατεύμενων ή άξιων προστασίας (θινών, αβαθών κ.ά.) [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ. 71] και έλεγχος επέκτασης των ιδιωτικών χρήσεων και δραστηριοτήτων με κίνητρα αποθάρρυνσης χωροθέτησής τους προς αυτές, αλλά χωρικής κατεύθυνσης τους σε προορισμένα προς ανάπτυξη κατάλληλα τμήματα της παράκτιας ζώνης.

- ***Γ. Διατήρηση μεθόδων οικολογικής χρήσης φυσικών πόρων και προώθηση πολυκριτηριακής διαχειριστικής αντιμετώπισης.***

• Απόρριψη χρήσης συμβατικών (χρησιμοποιούμενων σε συνήθεις περιπτώσεις χωρίς ιδιαίτερες οικολογικές ή περιβαλλοντικές απαιτήσεις) μεθόδων χερσαίας ή υδατικής διαχείρισης ως ακατάλληλων, λόγω της σύνθετης και πολυσχιδούς φύσης της παράκτιας ζώνης. Η αναπτυσσόμενη διεθνής εμπειρία παρουσιάζεται πιο αξιόπιστη και αποτελεσματική με πολυεπίπεδη και πολυκριτηριακή αντιμετώπιση, χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων και σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.

• Διατήρηση και αξιοποίηση των παραδοσιακών (και οικολογικών) μεθόδων χρήσης των πόρων (π.χ. αλιείας, αιολικής ενέργειας, δόμησης), ιδιαίτερα στους μικρούς παράκτιους οικισμούς ή νησιά, η μακροχρόνια εμπειρία του πληθυσμού τους στις οποίες έχει αποδείξει τη συμβατότητά τους με το φυσικό περιβάλλον και την αισθητική του τοπίου, ενώ αποτελώντας μέρος της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των τόπων λειτουργούν ως πόλοι τουριστικής έλξης.

• Διατήρηση παραδοσιακών υφιστάμενων χρήσεων γης, της ποικιλίας και των συνδυασμών τους, αποφυγή μονοκαλλιεργειών οικονομικών δραστηριοτήτων (π.χ. τουρισμού) και απαγόρευση της υπερεκμετάλλευσης της παράκτιας ζώνης με στόχο το βραχυπρόθεσμο ιδιωτικό κέρδος.

- ***Δ. Διαβαθμισμένη προστασία και διαχείριση φυσικών πόρων με έμφαση στα παράκτια ευαίσθητα οικοσυστήματα.***

• Εκτίμηση ποιοτικής σημασίας του περιβάλλοντος των ακτών από άποψη υγιεινής, αισθητικής, αναβάθμισης συνθηκών διαβίωσης, χωροταξικής διευθέτησης, οικολογικής αποκατάστασης κλπ., αξιολόγηση κοινωνικοοικονομικού οφέλους και εξασφάλιση συμμετοχής και αποδοχής του κοινού κατά τη διαχείριση της παράκτιας ζώνης.

• Εστιασμός σε ειδικά σημεία διαχείρισης διαβαθμισμένης αντίστοιχα για την *κρίσιμη παράκτια ζώνη* (προστασία ευαίσθητων οικοσυστημάτων), την *παράκτια περιοχή αλληλεπίδρασης* (διάθεση εκροών αποβλήτων κ.ά.) και την *ευρύτερη ζώνη* (διαχείριση υδατικών ροών, παρακολούθηση ιζηματογενούς κύκλου κ.ά.).

- ***Ε. Προσαρμογή σχεδιασμού στις δυνάμεις και αλληλεπιδράσεις των φυσικών στοιχείων, αξιοποίησής τους και προβλέψεις αντιμετώπισης των συνεπειών τους.***

• Θέση μακροπρόθεσμων στόχων στη διαχείριση ακτών, με κεντρικό άξονα την αειφόρο ανάπτυξη και με χρήση μέσων με σεβασμό και προσαρμογή στις δυνάμεις, στις σχέσεις και στις αλληλεπιδράσεις της φύσης (αιολική και υδατική ενέργεια, παλιρροιακά φαινόμενα κλπ., για παραγωγή ενέργειας).

• Πρόβλεψη αντιμετώπισης φυσικών απειλών και καταστροφών (σεισμική δράση, καθίζηση εδάφους, διάβρωση ακτών) και παράλληλη προστασία του παράκτιου χώρου, με την ενσωμάτωση αντίστοιχων παραμέτρων στο σχεδιασμό.

- ***ΣΤ. Εμπλοκή συνόλου διοικητικών επιπέδων με συνεργασία και άρτιο συντονισμό αρμόδιων φορέων.***

• Εμπλοκή του συνόλου των διοικητικών επιπέδων (εθνικού, περιφερειακού, τοπικού) για αποτελεσματικότερη, ισχυρή και άμεση παρέμβαση, αλλά και λόγω διασυνοριακότητας των υδάτινων και άλλων φυσικών πόρων των ακτών με αντίστοιχη ενθάρρυνση και καθοδήγηση του κοινού για συμμετοχή στην προστασία και διαχείριση της παράκτιας ζώνης.

• Συνεργασία και άρτιος συντονισμός φορέων (επιστημόνων συνόλου συναφών τομέων, αρμόδιων διοικητικών κ.ά.) και συμμετέχοντος κοινού (κυρίως για τοπικής εμβέλειας αποφάσεις) σε θέματα απαιτούμενων πρωτοβουλιών (επενδυτικών, οικονομικών κλπ.) για την εφικτότητα του προγράμματος.

- ***Ζ. Ανάλυση οικονομικών απαιτήσεων, διερεύνηση εφικτότητας και σκοπιμότητας προγραμμάτων διαχείρισης.***

• Ανάλυση οικονομικών απαιτήσεων και κατάρτιση προϋπολογισμού, διερεύνηση εφικτότητας και συνθηκών υλοποίησης προγράμματος, με τήρηση χρονοδιαγράμματος και στόχο την έγκαιρη λειτουργία του, εκτίμηση των θετικών αντιδράσεων και πιθανών μεταβολών παράκτιων χρήσεων, με πρόβλεψη επιπλέον υποδομών κλπ.

• Συμβολή της τουριστικής και άλλων μορφών ανάπτυξης συναφών με τον παράκτιο χώρο, στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου.

• Εκτίμηση κοινωνικών συνεπειών από τη συνεπακόλουθη αύξηση της αξίας της γης και του ελέγχου, περιορισμού και ρυθμίσεων αντίστοιχων χρήσεων μετά την αναβάθμισή της.

▪ ***Η. Εφαρμογή σύγχρονων μεθοδολογιών και τεχνολογίας στην διαχείριση της παράκτιας ζώνης.***

• Διερεύνηση νέων μορφών διαχείρισης συμβατών με τις τοπικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες με συναφείς παρεχόμενες (κοινωνικοοικονομικές, περιβαλλοντικές κ.ά.) δυνατότητες ή ωφέλειες.

• Συμβολή εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και φέρουσας ικανότητας και αποφυγή αρνητικών επιδράσεων και υπέρβασης ορίων των φυσικών και χωρικών δυνατοτήτων των περιοχών κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση της διαχείρισης.

• Προώθηση και επέκταση χρήσης σύγχρονων τεχνολογικών μεθόδων (GIS, τηλεπισκόπιση) για την πλήρη και αξιόπιστη αποτύπωση ή λήψη, επεξεργασία και αξιοποίηση δεδομένων.

▪ ***Θ. Προώθηση συμμετοχικού σχεδιασμού και ανάπτυξης διεθνούς συνεργασίας.***

• Πληροφόρηση, επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση πληθυσμού και τοπικών αρχών σε θέματα διατήρησης και ενεργού περιβάλλοντικής προστασίας καθώς και των συνεπαγόμενων κοινωνικοοικονομικών ωφελειών.

• Αξιοποίηση συνεργασίας, αρωγής και εμπειρίας σε μεσογειακή και διεθνή κλίμακα και δημιουργία τράπεζας δεδομένων (με συμμετοχή στο αντίστοιχο μεσογειακό και διεθνές δίκτυο) φυσικών κ.ά. περιβαλλοντικών πόρων (π.χ. δομημένων, ιστορικών, πολιτιστικών κλπ.), απαραίτητων για την κατάρτιση πληρέστερων μελετών βάσεων και επομένως αρτιότερων συστημάτων διαχείρισης περιβάλλοντος ακτών.

Η συνεργασία για τη διαχείριση του παράκτιου χώρου σε μεσογειακό επίπεδο στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα, σε μεγάλο βαθμό υπαγορεύεται από το Blue Plan/MAP αναφερόμενη [GRENON M., BATISSE M. (1989), p. 272] στα ακόλουθα 3 σημεία:

• **Διαχείριση ακτών**: Η διαχείριση των ακτών της Μεσογείου και κυρίων των μικρών νησιών απαιτεί ανταλλαγή εμπειριών εθνικών πολιτικών και ανάπτυξη στρατηγικών (αναφορικά με το σχεδιασμό και τη μεθοδολογία) και θεσμικών και οικονομικών μέσων προστασίας και προώθηση της συναφούς ενημέρωσης του τουριστικού και τοπικού πληθυσμού.

Οι προβλέψεις για τη μελλοντική δημογραφική και χωρική κατάσταση των παράκτιων τμημάτων των χωρών συμβάλουν και καθιστούν απαραίτητη τη λήψη κινήτρων κατεύθυνσης δραστηριοτήτων και πληθυσμιακής αύξησης στην ενδοχώρα στα πλαίσια της περιφερειακής ανάπτυξης, αντιμετώπισης χωρικού και πληθυσμιακού κορεσμού και υποβάθμισης στις πόλεις -

λιμάνια, όπως και τον καθορισμό ορίων φέρουσας ικανότητας και εισχώρησης μόνο -ποιοτικά και ποσοτικά- επιλεγμένων δραστηριοτήτων στις ζώνες των ακτών.

Στην ανάπτυξη και διεύρυνση αντίστοιχου δικτύου, στην αποτελεσματικότερη ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας καθώς και στον έλεγχο της τήρησης και στη διευκόλυνση της λειτουργίας των συναφών συμβάσεων (Διακήρυξη Γένοβας, MARPOL κλπ.), που υπερισχύουν των εθνικών νομοθεσιών, αναγκαία εμφανίζεται η συμβολή της ίδρυσης *Μεσογειακού Κέντρου Ακτών*, με συμβουλευτικό και συντονιστικό ρόλο σε μεσογειακό επίπεδο.

• **Διαχείριση αστικού χώρου**: Η διαχείριση του αστικού χώρου κατευθύνεται στη δημιουργία νέων πόλεων, στον έλεγχο χρήσεων γης των περιαστικών περιοχών, στην προστασία των γεωργικών εδαφών από τις επεκτατικές τάσεις της αστικοποίησης, στη διατήρηση και αποκατάσταση των προστατευόμενων ιστορικών κέντρων και του αντίστοιχου οικιστικού και δομημένου αποθέματος και τη λειτουργική απόδοση και ένταξή τους στον πολεοδομικό ιστό, στην πρόβλεψη νέων χώρων πρασίνου και κατάλληλη σύνδεσή τους με δημόσιες και ιδιωτικές ιδιοκτησίες, στη δημιουργία τεχνικών και κοινωνικών υποδομών, στη διάθεση, επεξεργασία και αξιοποίηση αποβλήτων, στην αποφυγή (χωρικής και πληθυσμιακής) ανάπτυξης υπερβολικού μεγέθους αστικών κέντρων και ακατάλληλων (χωροταξικών, περιβαλλοντικών, κοινωνικών κ.ά.) συνθηκών διαβίωσης σ' αυτές.

• **Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών**: Για τη διαχείριση της πλούσιας φυσικής και δομημένης πολιτιστικής κληρονομιάς της Μεσογείου απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εφαρμογή του πρωτόκολλου της Σύμβασης της Βαρκελώνης για τις ιδιαίτερα Προστατευόμενες Περιοχές και της ομαλής λειτουργίας του Περιφερειακού Κέντρου Δράσης SPA/RAC του Σάλαμπο (Τυνησία) με συμβολή στην προστασία παράκτιων ιστορικής ή φυσικής σημασίας περιοχών, παράλληλα με τη σύμφωνη με τη Σύμβαση Ramsar οικολογική διασφάλιση των υγροβιότοπων.

Η συνεργασία με την IUCN είναι αναγκαία για την προώθηση, την ισχυροποίηση και την επέκταση των ενεργειών προστασίας του συνόλου των χερσαίων οικοσυστημάτων της Μεσογείου μέσω υιοθέτησης αντίστοιχης περιφερειακής (σε μεσογειακή κλίμακα) πολιτικής.

Η συμμετοχή του ταυτόχρονα ευαισθητοποιούμενου τοπικού πληθυσμού στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και των παράκτιων τοποθεσιών ενισχύει τη δυνατότητα ανταλλαγής πολύτιμων εμπειριών και επιλογής καταλληλότερων κατευθύνσεων στρατηγικής.

7.3.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα εμφανίζεται με ικανοποιητική γενικά κατάσταση περιβάλλοντος και κατευθύνσεων προστασίας και διαχείρισης του, συγκριτικά με το μέσο μεσογειακό επίπεδο. Απαιτείται όμως η επίσπευση των προσπαθειών αναδιάρθρωσης του θεσμικού σχεδιασμού διαχείρισης για προσέγγιση ή και υπέρβαση των μέσων επιπέδων των κρατών μελών της ΕΕ, δεδομένης της ανάδειξης των ελληνικών ακτών στο σημαντικότερο εθνικό φυσικό και πλουτοπαραγωγικό πόρο.

Η αναγκαιότητα θεσμοθέτησης μεθόδων, μέσων και οργάνων ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής συνιστώσας στο σχεδιασμό και την υλοποίηση αναπτυξιακών και τομεακών πολιτικών [ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), σ.64] και άρτιας χωροταξικής αναδιάρθρωσης θίγεται στα επίσημα κοινοτικά κείμενα **(Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης)** ενώ η θεσμική κάλυψη προοπτικής ολοκληρωμένης διαχείρισης προβάλει, όσο ποτέ στο παρελθόν, απαραίτητη. Το ίδιο ισχύει για τις εθνικές στρατηγικές κατευθύνσεων για τις παράκτιες ζώνες σε συνδυασμό με κατάρτιση ειδικών χωροταξικών ή διαχειριστικών σχεδίων για τις πιο ευπαθείς ή απειλούμενες, τα οποία να περιλαμβάνουν, ανά περιοχή, κριτήρια φέρουσας ικανότητας, ποσοτικούς και ποιοτικούς περιορισμούς χρήσεων γης (με συστήματα κινήτρων και αντικινήτρων), κτηματολογικές παραμέτρους και ειδικές προβλέψεις επιτρεπτών δραστηριοτήτων στον παράκτιο χερσαίο και θαλάσσιο χώρο.

Δεν πρέπει να παραλείπονται επιμέρους ρυθμίσεις καθορισμού αρμόδιων φορέων (σχεδιασμού, υλοποίησης και ελέγχου) ή θέσπισης και λειτουργίας αποκλειστικού ανώτατου φορέα ή οργάνου εποπτεύοντος και εξειδικευμένου σε θέματα διαχείρισης παράκτιας ζώνης ή διαρκούς διατομεακής επιτροπής επιστημόνων και εκπροσώπων της Δημόσιας Διοίκησης (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΘΟ, Υπ. Ανάπτυξης, Υπ. Αιγαίου, ΥΕΝ, ΟΤΑ κ.ά.) και με δυνατότητα συνεργασίας και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού.

Οι αναφερόμενες, ιδιαίτερα στον τουριστικό τομέα, αδυναμίες του Ν. 1650/86 και της ΚΥΑ 69269/5387/1990 (π.χ. για την προέγκριση χωροθέτησης στις περιπτώσεις τουριστικών εγκαταστάσεων) και η έλλειψη διευθετημένου συστήματος χρήσεων καθιστά αναγκαία τη συμπλήρωση και αναθεώρησή τους.

Ο καθορισμός αυξημένων κονδυλίων για την περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση ακτών πρέπει να συνδέεται με τη θεσμική και οικονομική ενίσχυση των υφιστάμενων ΜΚΟ, με επέκτασή τους σε περιοχές που εκλείπουν (Ν.Λέσβου, Ν. Ηρακλείου κ.ά.), καθώς και με την προώθηση και εξακολούθηση επιμορφωτικών προγραμμάτων κοινού για ενεργοποίησή τους σε συναφείς δράσεις (Δ. 6.1, Π. 6.1)

Τέλος, η εξέταση της αποτελεσματικότητας των ευρωπαϊκών και μεσογειακών προτύπων και συστημάτων διαχείρισης ακτών και η διερεύνηση της δυνατότητας υιοθέτησης τους στην Ελλάδα μετά από προσαρμογή στα δεδομένα της χώρας προφανώς θα συμβάλει ουσιαστικά στην αποφυγή λανθασμένων επιλογών αλλά και στην κατεύθυνση βελτιωμένων μεθόδων και αξόνων ανάπτυξης με ευνοϊκά αποτελέσματα στη διαμόρφωση και αναδιάρθρωση του παράκτιου χώρου.

7.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με κοινή την αναγνώριση των ακτών ως κύριας σημασίας εθνικών πόρων με οικολογικές, κοινωνικές, οικονομικές κ.ά. διαστάσεις, οι μεσογειακές χώρες, τις τελευταίες δεκαετίες

κατευθύνθηκαν, αρχικά στα πλαίσια της γενικότερης περιβαλλοντικής προστασίας και αργότερα μέσω εξειδικευμένων προσεγγίσεων, στην αναζήτηση αποτελεσματικής διαχείρισής τους.

Η ανεπάρκεια των συμβατικών μεθόδων αντιμετώπισης των πολυσύνθετων προβλημάτων της παράκτιας ζώνης έκρινε, παράλληλα, αναγκαία την αναδιάρθρωση και επαναδραστηριοποίηση των εθνικών φορέων πολιτικών με σκοπό την προσαρμογή στις αντίστοιχες απαιτήσεις και την αποτελεσματική επίλυση συναφών ζητημάτων (οριοθέτηση αιγιαλού, προστασία παράκτιων φυσικών πόρων, συντονισμός αρμόδιων οργάνων, ενιαία εθνική διαχείριση ακτών, διεθνής τομεακή συνεργασία κ.ά.).

Η αρχικά αποσπασματική εμφάνιση περιπτώσεων ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών στην Μεσόγειο, με χαρακτηριστικό παράδειγμα, στην Ελλάδα, τη μελέτη του *Αμβρακικού κόλπου* (1984) - από τις ελάχιστες που προσεγγίζουν την έννοια του ολοκληρωμένου σχεδιασμού και της διαχείρισης παράκτιων περιοχών- και παλαιότερες και πιο πρόσφατες σε άλλες χώρες, ανέδειξε το συγκεκριμένο τύπο διαχείρισης σε σύγχρονο κατάλληλο πρότυπο πολιτικής συνολικής επίλυσης ζητημάτων ακτών.

Από την παρουσίαση μελετών περιπτώσεων διαπιστώθηκε η χρήση *Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων* και *Φέρουσας Ικανότητας*, *διερεύνησης τουριστικών τάσεων και ανάλυσης κόστους - οφέλους* και επισημάνθηκε η αναγκαιότητα έγκαιρης απόκτησης ιδιοκτησίας γης των εθνικών φορέων για υλοποιήσιμη διαχείριση, έμπρακτης κυβερνητικής υποστήριξης, διασφάλισης της αποδοχής τοπικών και ανώτερων αρχών και ίδρυσης αυτόνομου αρμόδιου φορέα για συντονισμένη και ενιαία κατεύθυνση των ανάλογων πολιτικών. Η απορρέουσα δυνατότητα προώθησης και λειτουργίας ενιαίας μεθοδολογίας κατάρτισης ολοκληρωμένου σχεδιασμού στη λεκάνη της Μεσογείου ενδέχεται -με επιφυλάξεις που αφορούν στις επιμέρους τοπικές ιδιαιτερότητες- να έχει εξαιρετικά ευνοϊκή συμβολή στις εθνικές προσπάθειες.

Η έντονη διεθνής ενεργοποίηση για τη διαχείριση ακτών την τρέχουσα δεκαετία, συνυφασμένη με την αναγκαιότητα καθιέρωσης και προώθησης πολιτικής ολοκληρωμένης διαχείρισης τους, οδήγησε στη διάδοση των συναφών προσεγγίσεων και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι προτεινόμενες προς τήρηση γενικές αρχές σχεδιασμού και υλοποίησης περιλαμβάνουν τις επιταγές της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ προγραμματίζεται, μεταξύ άλλων ο συνδυασμός παράλληλης διαχείρισης χερσαίων και θαλάσσιων χρήσεων, με ισότιμη συνεκτίμηση του υδατικού στοιχείου. Αντίστοιχα, στο πλαίσιο μεσογειακής κλίμακας συνεργασίας κύρια σημεία αναφοράς του **Blue Plan** συνιστούν η διαχείριση ακτών, αστικού χώρου και προστατευόμενων περιοχών, ως ενότητα συνολικής και ολοκληρωμένης ρύθμισης.

Περισσότερο από κάθε άλλη εθνική χωρική ενότητα στη Μεσόγειο -δεδομένης της εκτεταμένης και πολυδιαμελισμένης ακτογραμμής, επομένως και των ανάλογων πολύπλευρων ρυθμιστικών απαιτήσεων- η Ελλάδα επιβάλλεται να θέσει στο επίκεντρο της γενικής χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής την (ολοκληρωμένη) διαχείριση των ακτών.

Η επίσπευση της κάλυψης θεσμικών αδυναμιών, ανεπαρκειών στο συντονισμό φορέων και άλλων ελλείψεων, και η υιοθέτηση επιτυχών ευρωπαϊκών και μεσογειακών προτύπων διαχείρισης, προσαρμοσμένων στις ελληνικές συνθήκες και ανάγκες, αναμένονται βραχυπρόθεσμα ως κατευθύνσεις άρτιων επιλογών διαμόρφωσης, αναδιάρθρωσης και αναβάθμισης της παράκτιας ζώνης της χώρας.

Μεσοπρόθεσμα, τα φυσικά παράκτια ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά και μεγέθη πρέπει να επιτρέπουν ή και προτρέπουν τους εθνικούς διοικητικούς και επιστημονικούς φορείς στην πρωτοπορία της χώρας, όσον αφορά στην εισαγωγή, τον καθορισμό, την έγκριση και την εφαρμογή προτύπων ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης, τουλάχιστον σε μεσογειακό επίπεδο.

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η απορρέουσα από τη μακραίωνη αλληλεπίδραση ανθρώπου και φύσης σύγχρονη αντίληψη του περιβάλλοντος ως «κοινής κληρονομιάς» της ανθρωπότητας κατέστησε υποχρεωτική τη μέριμνα περιβαλλοντικής προστασίας, πιο εύκολα επιτεύξιμης στα οικονομικά ανεπτυγμένα κράτη, λόγω της έγκαιρης συνειδητοποίησης της αλλοίωσης των περιβαλλοντικών πόρων εξαιτίας αναπτυξιακών σκοπών, της διάθεσης πιο κατάλληλης (θεσμικής, τεχνογνωστικής, τεχνικής και οικονομικής) υποδομής, της ενεργοποίησης ΜΚΟ και κοινού και της συμβολής θεσμών όπως η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων.

Σημαντικός είναι ο ρόλος των οικονομικών παραμέτρων στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών θεμάτων μέσω της θέσπισης κοινοτικών διατάξεων, εισαγωγής «οικολογικής φορολογίας», θετικών ή αρνητικών κινήτρων (σε κρατική ή κλίμακα ΕΕ) και της εμπλοκής τους σε διεθνείς διαπραγματεύσεις γενικότερου χαρακτήρα. Η αδυναμία όμως των οικονομικών συστημάτων στην ποσοτική εκτίμηση των πτυχών του περιβαλλοντικού ζητήματος λειτουργεί ανασταλτικά στην αποτελεσματικότητα των διεθνών προσεγγίσεων επίλυσης του, που αναμένεται μόνο μακροπρόθεσμη παρά την από δεκαετίες θέση της οικουμενικής του διάστασης.

Εξέχουσας μορφής περιβαλλοντικοί πόροι, οι ακτές, με ιδιαιτερότητες και τυπολογικές διακρίσεις με βάση αβιοτικά και βιοτικά χαρακτηριστικά και κοινωνικοοικονομικά και λειτουργικά κριτήρια, υφίστανται υπό την επίδραση της ανάπτυξης σταδιακές μεταβολές έως την υποβάθμισή τους. Η διερεύνηση των αστικών, τουριστικών κ.ά. τάσεων και των επιπτώσεων της διαπλοκής χρήσεων γης και πληθυσμιακών συγκεντρώσεων καθώς και οι αναπτυξιακές επιλογές των τελευταίων δεκαετιών καθόρισαν την εξέλιξη του απειλούμενου σήμερα παράκτιου μετώπου της Μεσογείου.

Εμφανής είναι η κυριαρχία και οι επιδράσεις του ιδιωτικού (κυρίως τουριστικού) τομέα και η χωρική και χρονική διαβάθμιση ορίων του χερσαίου καθώς και η μη αξιόπιστη οριοθέτηση του θαλάσσιου τμήματος, τον απαραίτητο καθορισμό των οποίων καθιστά δυσχερή η έλλειψη εννοιολογικής διασαφήνισης εξαιτίας ελληνικών και διεθνών θεσμικών ασαφειών ή ανεπαρκειών.

Η ιδιαίτερα έντονη, την τελευταία 25ετία, ενεργοποίηση των διεθνών οργανισμών (κυρίως του ΟΗΕ), της ΕΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης, των πολυμερών και διμερών συνεργασιών κλπ. περιλαμβάνει την προστασία και διαχείριση των παράκτιων ζωνών, ενώ πλήρης και πολύπλευρη θεωρείται η προσέγγιση του Blue Plan με στατιστικές και προβλέψεις για το μεσογειακό χώρο μέσω της επιστημονικής συνδρομής των συνδεόμενων (MAP/UNEP), θεματικών περιφερειακών κέντρων με έδρες σε 8 μεσογειακούς τόπους. Παράλληλα, μέσω κοινοτικών περιβαλλοντικών προγραμμάτων δράσης, οδηγιών, χρηματοδοτικών μέσων και πρωτοβουλιών και των Διαρθρωτικών Ταμείων προωθούνται θέματα παράκτιων ζωνών των κρατών μελών αλλά και τρίτων χωρών.

Στην ενιαία και ιδιαίτερη γεωγραφική ενότητα της λεκάνης της Μεσογείου η αλληλεξάρτηση πορείας ανάπτυξης και ομαλής πληθυσμιακής διαβίωσης και διαχείρισης και προστασίας παράκτιων πόρων υπαγορεύει νέες κατευθύνσεις πολιτικών με γνώμονα την αειφόρο ανάπτυξη, στοχεύοντας στην επίτευξη

ελέγχου του εξωαστικού κυρίως χώρου και των χρήσεων γης μέσω της προσέγγισης ολοκληρωμένου σχεδιασμού.

Στην Ελλάδα η ύπαρξη μεγάλου αριθμού μικρής επιφάνειας νησιών, η οικολογικής σημασίας τυπολογική διάκριση των ακτών, η έκταση και ο πολυδιαμελισμός της ακτογραμμής με τη διαμόρφωση ημίκλειστων προστατευμένων κόλπων -υποδοχέων ποικίλων ανθρωπογενών δραστηριοτήτων- και οι ευνοϊκές λειτουργικά συνθήκες χωροθέτησης που παρέχουν, έχουν αναδείξει τον παράκτιο χώρο στον πιο σημαντικό φυσικό και πλουτοπαραγωγικό εθνικό πόρο. Σε ικανοποιητική, γενικά, κατάσταση, συγκριτικά με τα διεθνή δεδομένα και καταλαμβανόμενος από το μεγαλύτερο ποσοστό χρήσεων γης απαιτεί αξιοποίηση, αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας και αναβάθμιση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Η εμφάνιση πρωτοβουλιών διαχείρισης παράκτιων περιοχών ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980 με το βραχύβιο Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών ν' ακολουθείται από την εισαγωγή μέσων όπως οι ΠΟΤΑ, οι ΕΧΜ, ο διοικητικός μηχανισμός της Χωροταξικής Κατανομής και ο Περιβαλλοντικός Νόμος (1650/86), όπως και την προώθηση κατάρτισης Εθνικού Προγράμματος αειφορικής ανάπτυξης παράκτιων περιοχών και νήσων αποτελούν τις αντίστοιχες κρατικές κατευθύνσεις (σε συνεργασία με θεματικά επιστημονικά κέντρα, ΟΤΑ, ΜΚΟ κ.ά.) προστασίας και ανάδειξης της παράκτιας ζώνης.

Με έλλειψη εξειδικευμένης νομοθεσίας το συναφές θεσμικό πλαίσιο περιορίζεται κυρίως στο τμήμα του αιγιαλού και της παραλίας [Ν. 2344/40, Ν. 1337/83], ενώ νέο υπό προώθηση νομοσχέδιο επιχειρεί την οριοθέτησή τους και τον προσδιορισμό της κυριότητας του Δημοσίου στις εκτάσεις αυτές. Εξάλλου, η διευθέτηση των χρήσεων γης και η περιβαλλοντική προστασία προκύπτει και από ισχύουσες ακόμη, παλαιότερες ή πιο πρόσφατες, διατάξεις της νομολογίας αναφερόμενες σε περιοριστικούς όρους λειτουργίας ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, με επισήμανση αδυναμιών και χωροταξικών ασυνεπειών.

Οι μεσογειακές κοινοτικές χώρες εναρμονιζόμενες με τους κανονισμούς της ΕΕ διατηρούν το προβάδισμα στην αντιμετώπιση περιβαλλοντικών θεμάτων έναντι των υπόλοιπων της Β., Ν., και Α. Μεσογείου με την εξαίρεση του Ισραήλ, του οποίου η περιβαλλοντική πολιτική περιλαμβάνεται στις πιο αποτελεσματικές της περιφέρειας. Με κοινή την αναγνώριση των ακτών ως πρωταρχικής σημασίας εθνικών πόρων, τις τελευταίες δεκαετίες κατευθύνθηκαν από την περιβαλλοντική προστασία στην αναζήτηση αποτελεσματικής συνολικής διαχείρισής τους.

Η ανεπάρκεια των συμβατικών μεθόδων αντιμετώπισης οδήγησε στην αναδιάρθρωση των εθνικών φορέων πολιτικών και στην προσαρμογή τους στις απαιτήσεις ζητημάτων ακτών, ενώ αρχικά αποσπασματικά εμφανίστηκαν από τη δεκαετία του 1980 μελέτες ολοκληρωμένης διαχείρισης ακτών, με αντιπροσωπευτική στην Ελλάδα τη μελέτη του Αμβρακικού κόλπου. Διαπιστώθηκε η χρήση Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Φέρουσας Ικανότητας, διερεύνησης τουριστικών τάσεων και ανάλυσης κόστους - οφέλους και επισημάνθηκε η αναγκαιότητα έγκαιρης απόκτησης γης από πλευράς φορέων, υποστήριξης από την κεντρική διοίκηση, αποδοχής των τοπικών αρχών και ίδρυσης αυτόνομου αρμόδιου

φορέα, αλλά και η δυνατότητα προώθησης ενιαίας μεθοδολογίας κατάρτισης ολοκληρωμένου σχεδιασμού σ' επίπεδο Μεσογείου.

Στις προτεινόμενες γενικές αρχές σχεδιασμού και υλοποίησης ολοκληρωμένης διαχείρισης -οι συναφείς προσεγγίσεις της οποίας έχουν διαδοθεί και στις αναπτυσσόμενες χώρες- περιλαμβάνονται οι επιταγές της αειφόρου ανάπτυξης, ο συνδυασμός παράλληλης διαχείρισης χερσαίων και θαλάσσιων χρήσεων με ισότιμη συνεκτίμηση του υδατικού στοιχείου, ενώ επίσης το Blue Plan αναφέρεται στην ενιαία διαχείριση ακτών, αστικού χώρου και προστατευόμενων περιοχών.

Η υποχρέωση της Ελλάδας να θέσει σε πρώτη προτεραιότητα χωροταξικής και περιβαλλοντικής πολιτικής την ολοκληρωμένη διαχείριση ακτών σε συνδυασμό με την αντιμετώπιση του συνόλου των συναφών θεσμικών, συντονιστικών, λειτουργικών κ.ά. αδυναμιών και της καταρχήν υιοθέτησης και προσαρμογής στα εθνικά δεδόμενα επιτυχών ευρωπαϊκών και μεσογειακών προτύπων συνιστούν τους άξονες άρτιων επιλογών διαμόρφωσης, αναδιάρθρωσης και αναβάθμισης της παράκτιας ζώνης.

Η επιβεβλημένη δημιουργία προτύπων ολοκληρωμένου σχεδιασμού με μακροπρόθεσμη προοπτική και η υλοποίηση του, απαραίτητη για την αξιοποίηση των εξαιρετικών πλουτοπαραγωγικών παράκτιων πόρων, μέσω της επανεκτίμησης των πολυσήμαντων οικολογικών, ιστορικών, πολιτιστικών και κοινωνικοοικονομικών συνιστωσών, και ασφαλώς για την αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης σ' ελληνική και παγκόσμια κλίμακα, πρέπει να πραγματοποιείται στα πλαίσια κοινής υπευθυνότητας και συμμετοχής του συνόλου των αρμόδιων μονάδων ή φορέων και με μέτρο και τελικό αποδέκτη τον άνθρωπο.

Βασικό άξονα της μελέτης αποτέλεσε η παρουσίαση πολιτικών περιβάλλοντος του συνόλου των μεσογειακών χωρών (με αποκωδικοποίηση, ταξινόμηση και επεξεργασία δεδομένων ληφθέντων από τη συστηματική μελέτη ιδιαίτερα εκτεταμένης βιβλιογραφίας) με εστιασμό στο θεσμικό πλαίσιο, στον εντοπισμό δυσκολιών και προβλημάτων που αντιμετωπίζει κάθε χώρα και την αλληλοσυσχέτισή τους.

Επικεντρώνεται στο γεγονός ότι η ελληνική προβληματική άρτιας διαχείρισης, ως μέρος της συνολικής μεσογειακής, πρέπει να περιλαμβάνει την αξιοποίηση των δυνατοτήτων διακρατικής συνεργασίας (συμμετοχής σε διασυνοριακά προγράμματα κ.ά.) και της διεθνούς εμπειρίας στη διαμόρφωση αντίστοιχων πολιτικών και την προώθηση αποτελεσματικότερων και ήδη δοκιμασμένων μεθοδολογιών. Επιδιώκει τη συμμετοχή στον εμπλουτισμό της γενικής ερευνητικής προσπάθειας στο συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο και στον επανακαθορισμό προδιαγραφών στις περιβαλλοντικές μελέτες με ζητούμενο την ανταποδοτικότητα και μακροπρόθεσμη ωφελιμότητα του συνολικού περιβάλλοντος του παράκτιου χώρου.

Δεν παραλήφθηκε η αναφορά στην ανάγκη αποσαφήνισης εννοιολογικού προσδιορισμού της παράκτιας ζώνης και των επιμέρους συνιστωσών της, διεθνώς και στην Ελλάδα με βάση γεωμορφολογικά, γεωφυσικά, χωροταξικά, περιβαλλοντικά κ.ά. κριτήρια, και επιπλέον κατηγοριοποιήσεις ανάλογα με την τάξη μεγέθους του συγκεκριμένου πεδίου εξέτασης και υλοποίησης, δηλαδή με αποκλίσεις και ευελιξία

καθορισμού ορίων, προς διαχείριση π.χ. περιπτώσεων νησιών μικρής κλίμακας ή ηπειρωτικού σώματος με μεγάλης έκτασης ενδοχώρα κλπ.

Συμπεριλαμβάνει προτάσεις αναδιάρθωσης και βελτίωσης θεσμικού πλαισίου και μέσων διαχείρισης του χώρου στο πλαίσιο των δυνατοτήτων και δικαιοδοσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης σε συνδυασμό με την αναζήτηση σύγχρονων μηχανισμών που δεν θα κατατείνουν στο βραχυπρόθεσμο οικονομικό όφελος, αλλά στην ανταποδοτικότητα, με βάση τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης.

Εντοπίζει και προτείνει σημεία εστιασμού και κατευθύνσεις επιλογών με νέες θεωρήσεις δεδομένων και κριτηρίων, υπογραμμίζει και αναλύει τη μακροπρόθεσμη σημασία της αναβάθμισης των συνθηκών διαβίωσης και της οικολογικής ποιότητας στον αστικό και εξωαστικό παράκτιο χώρο, διανοίγοντας καινούρια πεδία έρευνας και θεωρητικής ή εφαρμοσμένης προσέγγισης στον τομέα της προστασίας (φυσικού και δομημένου) περιβάλλοντος και διαχείρισης ακτών.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

1. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Μ. (1991), *Χωροταξικός Σχεδιασμός*, ΕΜΠ, Αθήνα.
2. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Μ. (1995), "Η χωροθέτηση του τουρισμού στην Ελλάδα. Προβλήματα ανάπτυξης, χωροθέτησης και περιβάλλοντος", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95, Αθήνα, σ.σ. 63-68.
3. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΑ-ΡΕΠΠΑ ΑΝ. (1996), "Εκπαιδευτική Πολιτική και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Μια Συμβολή στην Ανάπτυξη", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Αθήνα, σ.σ. 118-126.
4. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΗ-ΡΟΓΚΑΚΟΥ ΑΘ. (1996), "Η Ανθρώπινη Διάσταση στη Συνολική Περιβαλλοντική Αλλαγή. Ο ρόλος του Τοπικού Παράγοντα. Ειδική Αναφορά στα Συμβούλια Περιοχής", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Αθήνα, σ.σ. 109-117.
5. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1985), *Η ρύπανση του περιβάλλοντος*, Θεσσαλονίκη.
6. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ Ε. (1995), *Περιφερειακή Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, Αθήνα, Θεμέλιο.
7. ΑΝΤΩΝΙΟΥ Κ., ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ Ν., ΠΟΡΤΟΛΟΥ-ΜΙΧΑΗΛ Σ. (1987-88), *Ελληνική και Κοινοτική Νομοθεσία Προστασίας Περιβάλλοντος*.
8. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ Α. (1986), *Πολεοδομικός Σχεδιασμός*, ΕΜΠ, Β΄ έκδ., Αθήνα.
9. ΑΡΑΧΩΒΙΤΗ Ε., ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ Λ. (1996), "Η Σημασία των Πολιτικών Προστασίας της Γεωργικής Γης μετά την Αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Αθήνα, σ.σ. 181-195.
10. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ Α. (1996), "Περιφερειακή Πολιτική και Χωροταξία στην Ευρώπη και οι Ανεπάρκειες του Ελληνικού "Συστήματος" Σχεδιασμού του Χώρου", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης, Αθήνα, σελ. 134-146.
11. ΑΤΥΠΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1994), *Συμπεράσματα για τον Τουρισμό και το Περιβάλλον*, Σαντορίνη 13-14 Μαϊου 1994.
12. ΑΥΓΕΡΙΝΟΥ - ΚΟΛΩΝΙΑ Σ. (1990), "Ο Χωροταξικός Σχεδιασμός των Ακτών. Κρίσιμο Ζήτημα Ανάπτυξης του Νησιωτικού Χώρου", Ημερίδα για τη *Διαχείριση Παράκτιων Περιοχών στην Ελλάδα*, Δεκ. 1990.
13. ABDEL-AAL F.M. (1979), "Coastal Sediment Motion Initiation", paper presented to the *30th Alaska Science Conference Alaskaland*, Fairbanks, Alaska, Sept. 1979.
14. ABDEL-AAL F.M. (1985), "Erosion of the Nile Delta Coast", paper presented to the *coastal zone '85 Symposium*, Baltimore Maryland, July 30-Aug 2, 1985.
15. ABDEL-AAL F.M. (1987), "Beach Erosion and Protection", *Journal of the Egyptian Society of Engineers*, Cairo, Vol. 26. No 3.
16. ABDELBAKI A., TOUNSI K. (1993), "Coastal pollution and the industrial and urban development in Algeria", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Management MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 795-809.
17. ABDELKADER E.I., AL KOUMIR D. (1987), "Morocco-National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of environment protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, UNEP, Split, p.p. 27-29.
18. ADREWS RICH B. (1962), *Urban Growth and Development. A problem approach*, Simmon Boardman Publ.. corp., New York.
19. ADRIAANSE A. (1993), *Environmental policy performance indicators*, Sdu Vitgeverg Koninginnegracht.
20. AHMAD Y.J. et al eds (1989), *Environmental Accounting for Sustainable Development*, The World Bank, Washington D.C.
21. ALBERS G. (1979), "Umweltschutz als Staedtebauliches Anliegen", *Städtebauliche Beiträge*, 1/1979, München, p.p. 35-47.
22. ALEXANDER L.M. (1974), "Regionalism and the Law of the Sea: The case of semi-closed seas", *Ocean Development and International Law*, t.2.
23. AMBER (1993a), *Economic Development and Environmental Protection in Coastal Areas. A Guide to good practice*, Draft Report for Envireg Commission of the European Communities.

24. AMBER (1993b), *Workshop on Economic Development and Environmental Protection in Coastal Areas.* Conference Report.

25. ANANICHEV K. (1976), *Environment International Aspects,* Youri Shokorov, Moscow.

26. ANON. STANDING COMMITTEE OF THE BERNE CONVENTION (1988): *Concerning Measures for the Protection of Critical Biotopes and Endangered Amphibians and Reptiles.* Recommendation No 13/1988, Strasbourg.

27. ARAVANTINOS A. (1970), "Planning objectives in modern Greece". *The Town Planning Review,* Liverpool University Press, Vol. 41, No 1.

28. ASCHER F. (1985), *Tourism: Traditional corporations and cultural identities,* UNESCO, Paris.

29. AWAIDAH Y. (1996), "National Report of Syria", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas,* Santorini island, Greece, 26-27 April.

30. AYDALOT PH. (1984), "New spatial dynamisms in Western Europe: The French case", in Koutsopoulos K.C., Nijkamp P. (eds): *Regional Development in the Mediterranean,* Athens, p.p. 109-127.

31. ΒΑΪΟΥ Ν., ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ Λ., ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Κ., ΧΡΟΝΑΚΗΣ Ζ. (1991), *Διάχυτη εκβιομηχάνιση στο ΠΣΘ και στην ΕΠΘ: Επιπτώσεις στην ανάπτυξη της πόλης.* Ερευνητικό πρόγραμμα, Οργανισμός Ρυθμιστικού και Προστασίας Περιβάλλοντος Θεσσαλονίκης, τομ. 4.

32. ΒΑΛΙΑΤΖΑ-ΑΦΤΙΑ Ε. (1981), "Θεσμός εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων - πόσο αποτελεσματικός;", ΤΕΕ, Αθήνα.

33. ΒΑΛΚΑΝΑΣ Γ. (1985), *Οικολογία,* Παπαζήσης, Αθήνα.

34. ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ Λ. (1995), "Χωροταξία και η ύπαιθρος χώρα (ή το απαραβίαστο της εκτός σχεδίου δόμησης)", Εισήγηση στο συνέδριο *ΤΟΠΟΣ-ΣΕΠ: Περιφερειακή ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

35. ΒΑΣΕΝΧΟΒΕΝ Λ. (1996), "Περιφερειακή και Χωροταξική Πολιτική: Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική της Ελλάδας", ΥΠΕΘΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΤΕΕ, ΕΕΚ: *Η Ελλάδα στην Ευρώπη: Χωροταξία και Περιφερειακή Πολιτική προς το 2000,* Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, 6-8 Δεκ. 1996.

36. ΒΑΤΙΚΙΩΤΗΣ Κ., ΜΠΙΘΑΣ Κ. (1990), *Οικονομικά Περιβάλλοντος, Θεωρία, Πρακτικές,* Διπλ. Εργασία, ΙΠΑ-ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.

37. ΒΛΙΑΜΟΣ ΣΠ., ΠΑΝΩΡΙΟΣ Χ. (1996), "Μεθοδολογία Οικονομικής Αποτίμησης του Περιβάλλοντος και η Εφαρμογή της στο Σχεδιασμό ενός Συστήματος Περιβαλλοντικών Φόρων", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Αθήνα, σελ. 59-73.

38. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1992), *Δεύτερη Έκθεση. Προστασία και διαχείριση των παράκτιων ζωνών,* HMSO.

39. BACALEM A. (1980), *Pollution et sources de pollution marine d' origime industrielle sur la côte Quest Algerienne:* Etude Preliminaire, Veme Journées etudes pollution, CIESM, Cagliari, p.p. 195-200.

40. BALBA A.M. (1987), "Egypt-National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP No 16, UNEP, Split, p.p. 15-17.

41. BALDOCK D., BEAUFOY G., BENNETT G., CLARK J. (1993), *Nature Conservation and the New Direction in the EC Common Agricultural Policy,* Institute for European Environmental Policy.

42. BALKAS T.I., YETIS V., TUNCEL G. (1991), "Coastal zone management studies in relation to Mediterranean Action Plan, Ismir Bay case study", *Symposium Mediterranean Seas 2000,* Santa Margherita, Ligure, 23-27 Sept.

43. BARAN I., KASPAREK M. (1988), *Marine Turtles Turkey: Status Survey 1988 and recommendations for conservation and management,* Report to World Wide Fund for Nature (WWF), Heidelberg.

44. BARCELONA CONVENTION AND PROTOCOLS (1993), *The Mediterranean Action Plan Region,* Simmonds and Hill publishing Ltd.

45. BATTAGLIA B. (1990), "Opening remarks", in Barth H. and Fegan L. (eds), *Eutrofication - related phenomena in the Adriatic Sea and in order Mediterranean coastal zones,* Water pollution research report 16, Commission of the European Communities, Brussels, p.p. 9-11.

46. BAUMOL W.J., OATES W.C. (1975), *The theory of Environmental Policy,* Prentice Hall, Eanglewood Cliffs, N. Jersey.

47. BAUMOL W.J., OATES W.C. (1988), *The theory of Environmental Policy*, 2nd edition, Cambridge University Press, New York.

48. BBENOMAR A., DINIA H., HILLALI M., NACIRI M., SARROUHI A. (1985), *Planification integrée et gestion des zones côtières mediterranéennes*, Ministere de l' Interieur, Institut National d' Aménagement et d' Urbanisme, CERAU.

49. BEAUD MICHEL et al (1993), *L' etat de l' environnement*, La Decouverte.

50. BENCHIKN M. (1980), *La mer Mediterranée, mer semi-fermée*, RGDIP, +84, No 1.

51. BERRIANE M. (1981), *L' espace touristique marocain*, Centre interuniversitaire d' etudes mediterraneénnes, Tours, t.84, No 1.

52. BETURE SETAME (1985), *Protection des richesses naturelles de la cote mediterraneénne du Maroc*, Reserve biologique des Bokoyas.

53. BILLANDORT F., BESSON - GUILLAUMOT M. (1979), *Environnement - Urbanisme - Cadre de vie*, Paris.

54. BIRDLIFE INTERNATIONAL (1994), *Reccommendations for a European Union Coastal Strategy*.

55. BMZ (edt) (1993), *Umwelt Handbuch Bd*, 1, (Ranmordnung and Regionalplanung), Vieweg Branuscheig, p.p. 14-50.

56. BOESCH D.F. (1997), *Application of numerical classification in ecological investigations of water pollution*, U.S. Environ.. Protection Agency EPA-60013-77-033.

57. BOLLNOW O.F. (1963), *Mensch und Raum*, Stuttgart.

58. BONAPACE U., FOA L., POALUCCI S., SOFRI G. (1989), *L' Europa e il bacino Mediterraneo*, 4th ed Zanichelli, Bologna.

59. BOTKIN D., CASWELL M., ESTES J. (eds), (1988), *Changing the Global Environment: Perspectives on human involvement*, Academic Press, Boston.

60. BOUDEVILLE S. (1972), *Aménagement du territoire et polarisation*, Genin.

61. BOUDOUMA M.H., TABET-AOUL E.H. (1993), "Shore Protection: Algerian Coast case", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Management MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 1033-1042.

62. BOULEAU S. (1993), "Δομή και εξέλιξη της Γαλλικής παράκτιας χώρας", *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, Διεθνής Συνάντηση, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 173-177.

63. BOXER BARUCH (1987), "The Mediterranean Sea-Preparing and implementing a Regional Action Plan", *Environmental Protection - The International Protection - The International Dimension"*, p.p. 267-309, edited by D. Kay and H.Jacobsm, published under the auspices of the American Society of International Law, Allanheld, Osmun (Publishers).

64. BRACHYA V. (1991), "Integrated Planning and Management of coastal zones -Israel national report", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split p.p. 56-66.

65. BRACHYA V., LERMAN E & R. (1991), "National resources management masterplan of the Israel Mediterranean coastline section Caecarea - Netanya, Israel", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 234-268.

66. BRACHYA V., AMIR D. (1996), "National Report of Israel", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island , Greece, 26-27 April.

67. BRANCIA M. (1986), *Contribution a l' èlaboration d' úne méthode de classement des terres en vue ae leur protection de l' extension urbaine*, INAT-TUNIC.

68. BRANGAM J.J., JASSETT H.R. (1975), *The Mediterranean Lands*, 2nd ed, Mac Donald and Evans, London.

69. BRIGAND LOUIS et al (1993), *Les iles en Mediterranée: enjeux et perspectives*, Economica, Paris.

70. BROKER - HEDEGOCARD R., DEIGAARD R., FREDSOE J., (1991), "Onshore/offshore sediment transport and morphological modelling of coastal profile", *Proc. ASCE Speciality Conference Coastal Sediments 91*, Seatle WA.

71. BUALI (1980), *La protection de la Mediterranée contre la pollution,* La système de Barcelona, Thèse, Paris I.

72. BUNDY G. (1976), *The birds of Libya,* British Ornithologist Union, London.

73. BUREAU OF NATIONAL AFFAIRS (1977), *International Environment Guide,* Washington, Leiden Sigthoff.

74. BURKE T., (1983) *Report of the Workshop: The protection of the Mediterranean area,* Athens, Bureau Européen de l' environnement, Oct. 1983.

75. ΓΑΒΡΑ Ε., ΜΑΡΓΕΛΛΟΣ Γ., ΤΣΙΑΚΙΡΗΣ Σ. (1993), "Δημόσιες και ιδιωτικές παρεμβάσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον στην Κεντρική Μακεδονία", *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης,* Διεθνής Συνάντηση, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτ. Σ.σ. 187-189.

76. ΓΓΕΤ (1991α), *Η ανταπόκριση των ελληνικών ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων στις μεταβολές του περιβάλλοντος,* Δ/νση Επιστημονικής Πολιτικής..

77. ΓΓΕΤ (1991β), *Πολυτομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα STRIDE HELLAS 1991-1993.*

78. ΓΓΕΤ (1992), *Απογραφή των δαπανών για επιστημονική και τεχνολογική έρευνα.* Τμήμα Δεικτών.

79. ΓΓΝΓ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗΣ (1994), *Απορίες για τα απορρίμματα - Προτάσεις Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολεία, για τα σκουπίδια και την ανακύκλωση,* Αθήνα.

80. ΓΕΡΑΡΔΗ ΚΛ. (1979), *Εισαγωγή στη Χωροταξία και την Αναπτυξιακή Πολιτική,* εκδ. Πολεοδομίας Α΄ και Σπουδαστηρίου Πολεοδ. Ερευνών - ΕΜΠ, σειρά Ι, Νέες Δημοσιεύσεις, αρ. 14, Αθήνα.

81. ΓΕΤΙΜΗΣ Π. (1984), *Χωροταξία,* Διδακτικές Σημειώσεις ΙΠΑ-ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.

82. ΓΕΤΙΜΗΣ Π. (1989), *Οικιστική Πολιτική στην Ελλάδα,* Οδυσσέας, Αθήνα.

83. ΓΕΤΙΜΗΣ Π., ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. (1990), "Τοπική Ανάπτυξη και μορφές κρατικής ρύθμισης στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ,* 4/92, Αθήνα.

84. ΓΕΤΙΜΗΣ Π., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1992), "Νέες γεωγραφικές ανισότητες και χωρικές πολιτικές στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ,* 4/92, Αθήνα.

85. ΓΕΤΙΜΗΣ Π., ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1994), "Χωροταξία και Περιβάλλον: Νέοι Θεσμοί και συμβίωση για το μέλλον", *ΤΟΠΟΣ,* 4/92, Αθήνα.

86. ΓΕΤΙΜΗΣ Π., κ.ά. (1995), *Κατευθύνσεις και πλαίσιο προδιαγραφών για ειδικές χωροταξικές μελέτες παράκτιων περιοχών,* Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΤΑΠΑ, Αθήνα.

87. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ (περιοδ.), τ.2, Ιουλ. - Αύγ. 1995, σ.4, Αθήνα.

88. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ (περιοδ.), τ.7, Ιουλ. - Αύγ. 1996, Αθήνα, σ.5.

89. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ Θ. (1996), "Εξειδίκευση Ολικού Πολεοδομικού Προγραμματισμού, Προβλήματα στη Θεσσαλονίκη. Παρεμβάσεις του Οργανισμού Ρυθμιστικού Θεσσαλονίκης", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ ΙΙ:Χωροταξικός και Περιφερειακός Προγραμματισμός, Αθήνα, σ.σ. 289-297.

90. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΤΡ. (1989), *Δομή-Διαχείριση υφάλμυρων οικοσυστημάτων - η περίπτωση ευτροφισμού της Βιστωνίτιδας,* Διδ. Διατριβή, ΔΠΘ, Ξάνθη.

91. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ Α. (1995), *Μελέτη περιβαλλοντικών συνθηκών στον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Ιωνίας-Σίνδου-Καλοχωρίου, Φάση* Α΄, Θεσσαλονίκη.

92. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Γ. (1992α), "Μορφές νομιμοποίησης των ιδιωτικών συμφερόντων στην Ελληνική Πολεοδομική Διοίκηση", *ΤΟΠΟΣ,* 4/92, Αθήνα.

93. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Γ. (1992β), "Χωροταξικός Σχεδιασμός και διοικητικός δικαστής: από τον έλεγχο της νομιμότητας στη διαμόρφωση της πολιτικής για το χώρο", *Περιβάλλον και Δίκαιο,* τ.1.

94. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Γ. (1994), "Η χωροθέτηση και ο περιβαλλοντικός έλεγχος των έργων και δραστηριοτήτων μετά την Κοινή Υπουργική Απόφαση 89 269/5387/24.10.90 (ΦΕΚ 678 Β/1990)", *ΤΟΠΟΣ,* Αθήνα, σ.σ. 241-249.

95. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Γ., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ., (1992), "Η οικιστική πολιτική με τους νόμους 2145/93, 2052/92 και 1947/91", *ΤΟΠΟΣ,* 4/92, Αθήνα.

96. ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ Γ., ΓΚΑΡΤΖΟΣ Κ., ΜΠΑΖΟΥ Φ., ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η., ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Γ. (1993), *Μελέτη συγκέντρωσης, αξιολόγησης και σχολιασμού του θεσμικού πλαισίου Χωροταξίας στην Ελλάδα. Προτάσεις - Κατευθύνσεις για ένα νέο θεσμικό πλαίσιο Χωροταξίας,* ΤΕΕ, Αθήνα.

97. ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ Η. (1990), *Η μεταπολεμική εξέλιξη του γαιοχρηστικού συστήματος στην περιφέρεια μέσα από το παράδειγμα της Ζακύνθου, της Χίου και της Ικαρίας*, Διδ. Διατριβή, ΕΜΠ, Αθήνα.

98. ΓΙΟΥΡΓΑΣ Γ. (1997), "Το ευρωπαϊκό ταξίδι των νησιών αρχίζει", *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 17.08.1997, σ.42.

99. ΓΚΑΡΟΦΑΛΟ Μ. (1997), "Περιβάλλον και έδαφος, ο γεωλογικός κίνδυνος στο χωροταξικό σχεδιασμό". Α΄ μέρος, *ΕΡΓΟΤΑΞΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ* (περιοδ.), Νο 14, Απρίλιος 1997, σ.σ. 42-45.

100. ΓΚΟΛΦΗ Π., ΔΑΓΚΛΗ Κ., ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ Δ., ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗΣ Κ., ΠΑΣΧΑΛΗ Π. (1993), "Παράκτιες περιοχές και τουριστική ανάπτυξη", *Συνέδριο ΤΕΕ-HELECO'93 για την τεχνολογία του περιβάλλοντος*, Αθήνα, ΤΕΕ.

101. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Π., ΣΑΜΙΩΤΗΣ Γ., ΤΣΑΛΤΑΣ ΓΡ. (1993), *Η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το περιβάλλον*, Παπαζήσης, Αθήνα.

102. CADISPA (1992), *A project presentation*, Pagliani M, WWF and Europe Environment (Nov. 1992).

103. CAMCHIS M., COCCOSSIS H. (1982α), "Coastal Planning and Management Perspectives", *EKISTICS*, v. 45, n. 293, p.p. 92-97.

104. CAMCHIS M., COCCOSSIS H. (1982β), "The national coastal management program of Greece", *EKISTICS* (Coastal Management), v. 49, n. 293, p.p. 131-137.

105. CANTER L.W. (1977), *Environmental Impact Assessment*, Mc Craw Hill Book Company, N.Y.

106. CAPPELLIN R., POLO M., CAMAONI R. (1984), "The effects on the Mediterranean policy of the european community on the italian regions", in Koutsopoulos K., Nijkamp P., (eds*): Regional Development in the Mediterranean*, Athens, p.p. 131-152.

107. CARBOGNIN L., GATTO P., MARABINI F. (1985), "Erosive processes in the littoral of the Venice lagoon", Coastal zone 85, *IV Symposium on Coastal and ocean management*, Baltimore USA, p.p. 1587-1600.

108. CARBOGNIN L., MARABINI F. (1989), "Evolutional trend of the Po river delta (Adriatic Sea, Italy)", *The 28th International Geological Congress*, July 9-19, vol. 1, Washington D.C. USA, p.p. 238-239.

109. CARPENTIER D., MANSHOLT S.L., TOULEMN R. (1974), *Les problems de l' environnement das le CEE*, RME, no 175.

110. CARTER H. (1990), *Urban and rural settlements*, H. Carter, Longman, London.

111. CARTER RWG (1988), *Coastal Environments: An introduction to physical, Ecological and Cultural Systems of Coastlines*, Academic Press, London.

112. CASIMIR M. (1987), *Une politique de formations condition fondamentale de l' efficacite das la lutte contre la pollution*, Rapport presente lors de la conference Mondiale Indercommunale pour la protection de la mer Mediterranée contre la pollution, Beyrouth 4-6 Jouin 1973, Actes de la Conference, p.p. 149-154.

113. CASSAR G. (1991), "Integrated Planning and Management of coastal zones - Malta national report", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split p.p. 80-91.

114. CEC (1991), *Europe 2000: outlook for the development of the Community's territory*. Commission of the European Communities, Luxembourg.

115. CEC (1993), *Quality of bathing water, 1992*, Commission of the European Communities, EUR 15031 EN, Luxembourg.

116. CELRL (1991), *Les cahiers du conservatoire du littoral Actes du colloque*, Assemblée Nationale, 12-13 Juin 1991.

117. CERF (1965*), Méthode d' etude d' aménagement touristique du littoral mediterranéen*, Ceuto - Martil, Direction de l' Urbanisme et de Habitat, Rabat.

118. CHARBONNIER D. et. al, (1990), *Peche et aquaculture en mediterranée: etat actuel et perspectives*, Economica, Paris.

119. CHIOTIS G., COCCOSSIS H. (1988), "Crescita Urbana e Sviluppo Regional in Grecia", in R. Brancati,, V. Costa P. e Fiore: *Le Trasformazioni del Mezzogiorno: Realta e Problemi tra l' Antico e il Nuovo*. Science Reginale 8. Franco Angeli, Milano, p.p. 237-254.

120. CHOUIKHI A., SELLALI P., AZZOUZ M. (1998), "Heavy metal concentration contained on the Sediment's surface of Algeir's Bais", *Mediterranean Sea Int. Comm. Report*, 32,2, CIESM Athens, p. 161.

121. CHRYSSOSTOMIDES T. (1978), *La protection de l' environnement en Grèce*, RJE.

122. CLARK R. JOHN (1992), *Integrated management of coastal zones*, FAO Rome.

123. CLUB DE ROME (1991), *Question de survies*, Galmann - Levy.

124. COASTAL RESOURCES CENTER (1996), *Intercoastal Network* (mag), 26, Spring 1996.

125. COASTWATCH (1993), *Coastwatch Europe: International results of the Autumn 1993.*

126. COASTWATCH (1994), *Coastwatch Europe: International results summary of the 1993 summary*, Coastwatch Europe Network, International Coordination, Trinity College, Dublin.

127. COCCOSSIS H. (1984), "Coastal Management as Public Policy", in Proccedings of the International Symposium on *Economics of Ecological Management* Hall. Margaris and Myers (eds), Dr W. Junk Publishers, The Hague.

128. COCCOSSIS H. (1985a), "Public Policy for Coastal Areas", in D.O. Hal, N. Myers and N.S. Margaris (eds) Dr W: *Economics of Ecosystem Management*, Junk Publishers: Dordrecht, p.p. 65-70.

129. COCCOSSIS H. (1985b), "Management of Coastal Regions: The European Experience", in *Nature and Resources* (UNESCO Journal on environmental affairs, published in six languages worldwide), Vol XXI, No 1 (Jan - Mar 1985), p.p. 20-28.

130. COCCOSSIS H. (1987a), "Planning for islands", *ECISTICS*, v. 54, 323-324, p.p. 84-87.

131. COCCOSSIS H. (1987b), "Regional Development in Southern Europe: From Abandonment to Overutilization", in: Margaris and Fantecchi (eds): *Measures against desertification in Southern Europe*, Reidel Publishing Co, Dordrecht, the Netherlands.

132. COCCOSSIS H. (1990), "Historical Land-Use Changes in Mediterranean Europe", in: *Land use change in Europe: Processes of Change, Environmental transformation and future patterns*, F. Brouwer and M. Chadwick (eds) Kluwer Publishing Co, the Netherlands, p.p. 441-461.

133. COCCOSSIS H., CAMHIS M. (1984), "Regional Development and Environmental Protection in the Mediterranean: Problems and Prospects", in: Koutsopoulos KC, Nijkamp P. (eds): *Regional Development in the Mediterranean, Athens*, p.p. 97-106.

134. COCCOSSIS H., JANSSEN H., KIERS M., NIJKAMP P. (1991), *Tourism and Strategic Development*, serie Research Memoranda, Vrije Universiteit, Amsterdam.

135. COCCOSSIS H., PARPAÏRIS A., (1991), "Tourism and Environment: Some observations on the concept of carrying capacity", H. Coccossis, A. Parpaïris, *Tourism and Environment: Regional, Economic and policy issues*, H. Briassoulis and J. van der Straaten (eds) Kluwer Academic Publishers: Dordrecht.

136. COCCOSSIS H., PYRGIOTIS J. (1992), "Greek Land Use Planning Law", *International Traitise for Land Use Planning Law*, Harvard U Press.

137. COCCOSSIS H., PARPAÏRIS A. (1993), "Environment and Tourism issues: Preservation of local identity and Growth Management", *Culture, Environment and Regional Development*, D. Konsola (ed) Regional Development Institute, Athens.

138. COCCOSSIS H., NIJKAMP P. (1995), *Sustainable Tourism*, Avebury, London.

139. COCCOSSIS H., MEXA A. (1996), "National Report of Greece", *Workshop on policies on sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island Greece, 20-27 April, Ministry of the Environment Planning and Republic works, Athens.

140. CODE DE L' ENVIRONMENT (1980), *Protection de la Nature - Luttue contre les nuisances*, Dallor, Paris.

141. CODE OF FEDERAL REGULATION (1981), *Containing a codification of documents of General Applicability and future effect*, special ed. of the Federal Register, Washington.

142. COMMISSION COMMUNICATION TO THE COUNCIL AND PARLIAMENT (1994), *Community Strategy for the management and protection of Coastal Zones*, Luxembourg.

143. COMMISSION EUROPÉENNE (1995), *Renforcement de la politique méditerranéene de l' Union Européenne: vers un partenariat euro-méditerranéen*, Bulletin de l' Union Européenne, Supplément 2/95. Bruxelles.

144. COMMISSION EUROPÉENNE DG ENVIRONNEMENT (1996), *Programme de démonstration sur l' Aménagement Intègreé des zones côtières*, Février 1996.

145. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1982), *The Community and the Countries and Regions of the Mediterranean*, Athens.

146. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1984). *Ten Years of Community Environmental Policy*, Brussels, p.p. 77-81 and Annex VIII.

147. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1990), *Environmental Policy in the European Community*, Office for Official Publications of the European Communities, EEC, Luxembourg.

148. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1992), *The state of the Environment in the European Community*, COM (92) 34 final, Brussels.

149. COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES (1993), *Administrative structures for environmental management in the European Community*, DG XI, Brussels.

150. COMMISSION OF THE EUROPEAN UNION (1995), COM (95) 511 final/2: *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the integrated management of coastal zones*, Brussels.

151. COMMISSION RAMOGE (1992), *Actes du colloque international sur l' ecologie et la protection du Littoral Mediterranéen*, Montecarlo, 23-24 Oct. 1992.

152. CONSEIL INFORMEL "ENVIRONNEMENT" (1994), "Le tourisme centre l' environnement va a sa perte, i politiare de l' environnement", *europe environnement*, No 422, le 17 Mai 1994.

153. CONSTANDINIDES G., UNEP (1993), *Costs and benefits of measures for the reduction of degradation of the environment from land-based sources of pollution in coastal areas, a) case study of the bay of Ismir b) case study of the island of Rhodes*, UNEP, Athens.

154. CONTINI PAOLO, SAND PETER (1972), *Methods to expedite Environmental Protection*, International constandards, AJIL.

155. CONVENTION FOR THE *PROTECTION OF THE MEDITERRANEAN SEA AGAINST POLLUTION* (and its associated Protocols), Barcelona 1978.

156. CORWIN R. et. al (1975), *Environmental Impact Assessment*, Freeman, Cooper and Company, USA.

157. COSTA J.P. (1981), *Study of the feasibility of the Administration of the Mediterranean*, Trust Fund by Organizations or Bodies other than the UNEP, UNEP/IG, 23/5, 26.1.1981.

158. COSTANZA R. (ed.), (1992), *Ecological Economics: The Science and Management of Sustainability*, Columbia University Press, UK.

159. COUDERT E. (1991), "Planification Intègreé et gestion des zones côtières en France", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 34-46.

160. COUDERT E., RAYNAUD P. (1991), "Languedoc - Roussillon, France", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 158-196.

161. COUNCIL OF EUROPE (1983), *Development and Planning Prospects in European and Maritime Regions*, CEMAT (83).

162. COUNCIL OF EUROPE, Men 4 (1984), 4th *European Ministerial conference on the environment*, Athens 25-27 April 1984, "Coastal areas, river banks and lake shores - their planning and management in compatibility with the ecological balance", Report presented by the delegation of Greece, Strasbourg 1984.

163. CPMR (1981), *European Coastal Charter*.

164. CRPM (1993), *Conference des Regions Peripheriques Maritimes de la Communaute Europeenne*, επετειακό αφιέρωμα.

165. ΔΑΓΡΕΣ Δ., ΛΑΜΠΡΟΥ Δ. (1982), *Αιγιαλός και Παραλία*, ΠΣΑΤΔΜ.

166. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Κ. (1995), "Η εμπειρία των ειδικών χωροταξικών μελετών, αίτια της μη εφαρμογής-θεσμοθέτησής τους". Εισήγηση σε ημερίδα: *Τουρισμός και Περιβάλλον στις νησιώτικες περιφέρειες*, Ηράκλειο Κρήτης, 17-19 Μαϊου 1995.

167. ΔΕΛΤΙΟ ΠΣΜΗ (1/1994), *Οι ευρωπαίοι και το Περιβάλλον*, Αθήνα, σ. 46.

168. ΔΕΜΑΘΑΣ Ζ. (1993), "Παραδοσιακοί οικισμοί, τουριστικές δραστηριότητες, οικονομικός και κοινωνικός μετασχηματισμός, Δυνατότητες και όρια διατήρησης", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτ. σ.σ. 150-154.

169. ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗΣ Μ., ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ Δ. (1990), "Περί των beach-rocks του Αιγαίου", Annales *Geographiques de pays Helleniques*, vol. 26, σ.σ. 275-367.

170. ΔΗΜΟΣ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΥ (1992), 1η ημερίδα για το Γαλαξείδι (16-17 Νοεμ. 1991). *Ο απολογισμός - παράδοση και ανάπτυξη- Σκέψεις και προτάσεις για το Γαλαξείδι (Προστασία και διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος).*

171. ΔΟΞΙΑΔΗ ΓΡΑΦΕΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ (1980), *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο και Πρόγραμμα της Ελλάδας*, Αθήνα.

172. ΔΟΞΙΑΔΗΣ Κ. (1946), *Οικιστική Ανάλυση*, Σειρά Εκδόσεων του Υφυπουργείου Ανοικοδομήσεως, αρ. 1.

173. ΔΩΡΗΣ Ε. (1977), *Τα Δημόσια Κτήματα, Αιγιαλός και Παραλία*, Αθήνα.

174. ΔΩΡΗΣ Ε. (1995), *Τα Δημόσια Κτήματα Αιγιαλός και Παραλία, Ρύπανσις Θαλασσίου Περιβάλλοντος*,τομ. Β΄, τ. Α΄, Αφοί Σάκουλα, Αθήνα.

175. DALES J. (1980), *Land, water and ownership.*

176. DALY H.E. (1990), "Toward Some Operational Principles of Sustainable Development", *Ecological Economics*, No 2, p.p. 1-6.

177. D' AMORE L. (1993), "Κοινοτική πολιτική για το περιβάλλον και το βιώσιμο τουρισμό στην περιοχή της Μεσογείου", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτ., σ.σ. 222-229.

178. D' AYALA GIOVANNI (1996), "Report on Small Islands", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece, 26-27 April.

179. DE MOYOS DEBORA (1976), *The United Nations Environment Program: The Mediterranean conference*, Harvard Int. 1 L.J. 17.

180. DEJEANT - RONS M. (1985), *Les zones côtiéres en droit international de l' environnement: action pour la mise en valeur des zones côtiéres méditerranéenes*, Thèse, Montpellier.

181. DEJEANT - RONS M. (1987), *Protection et développement du bassin méditerranéen, textes of documents internationaux*, Economica, Paris.

182. DE LA SERRE F. (1982), *Rapport introductift de la commission du cooperation et securite en Méditerranée: quelle cooperation*, PUF.

183. DELEAGE J.P. (1992), *Histoire de l' ecologie*, La Decouverte.

184. DE MEO G. (1972), "La pollution marine dericant de agglomeration urbaines et installations industrielles sur les côtes italiennes de la mer Adriatique, quelgrees considerations", Conference parlementaire italo-yougoslave sur *la pollution de la mer Adriatique* 22-24.10.1973, Comite parlementaire.

185. DE YTURRIAGGA BARBERAN (1976), *Convento de Barcelona de 1976 para le protection del Mar Mediterraneo contra la contaminacion*, RIE 1976, vol. 3.

186. DEAN R.G. (1976), *Beach erosion: Causes, processes and remedial measures*, CRC Revies in Environmental Control, CRC Pess Inc, Vol 6, Issue 3, p.p. 259-296.

187. DEWIDAR K.M. (1992), *Seasonal changes of Alexandria coasts by aerial and ground objervations* (case study: Maamoura beach) Msc Thesis, Institute of Graduate Studies and Research, Alexandria University.

188. DI CASTRI F. (1992), *La terre outeragee*, Autrement.

189. DMKD (1992), "Coastal Management Sections Progress Reports 1992", *Environmental Policies in Turkey*, OECD.

190. DOCTER, INSTITUTE FOR ENVIRONMENTAL STUDIES MILAN (1993), *European Environmental Yearbook*, Docter International UK/London.

191. DOE (1990), *Environmental Assessment. A guide to the Procedures*, Crown Company, UK.

192. DOODY P. (1991), *European coasts: a great diversity*, Naturopa 67, Council of Europe, 5-7.

193. DORLING KINDERSLEY - TA NEA (eds), (1995), *Σύγχρονος Άτλας του Κόσμου 1995.*

194. DRAFT ENVIRONMENTAL IMPACT REPORT, EIR, *No 604-SUB City Action required: Approval of rentertive track No 38520* (1980), Dept, City Planning, California USA.

195. DRAGICEVIC M. (1990), *Methodological Framework for Assessing Tourism Carrying Capacity in Mediterranean Coastal Zones*, MAP/PAP, UNEP.

196. DROUIN JEAN MARC (1993), *L'ecologie et son histoire*, Flammarion.

197. DUXBURY ALISON, DUXBURY ALYN (1993), *Fundamentals of Oceanography*, Wm B.Brown, USA

198. ΕΕΚ (1993), *Διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας 1994-1999*, Αναθεωρημένα κανονιστικά κείμενα και σχόλια, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

199. ΕΚΒΥ / ΖΑΛΙΔΗΣ Γ., ΜΑΝΤΖΑΒΕΛΟΣ Α. (συντονιστές) (1994), *Απογραφή Ελληνικών Υγροτόπων ως Φυσικών Πόρων (Πρώτη Προσέγγιση)*, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων - Υγροτόπων.

200. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ (1994), *Παγκόσμια Γεωγραφία* Α΄,Β΄,Γ΄, (τ. 17, 18Α΄, 18Β΄).

201. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ (1991), *Η κατάσταση του ελληνικού περιβάλλοντος*, Ανάτυπο, European Environmental Yearbook, Docter Reprint for Greece.

202. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (1994), *Οδηγός σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος για τους Ο.Τ.Α.*

203. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (1992), *Το κόκκινο βιβλίο των απειλούμενων σπονδυλωτών της Ελλάδας*, Hewllet Packard, WWF.

204. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ(1995), *Ενημερωτικό Δελτίο*.

205. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ (1986), *Mediterranean Trials (Greek Trials)*, Πειραιάς.

206. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994α), *Αιγιαλός-Παραλία, Κωδικοποίηση Νομοθεσίας*, Μόνιμη Επιτροπή ΓΟΚ και Πολεοδομικών Εφαρμογών, τ. 1798, 28.02.1994, σ.σ. 46-123.

207. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994β), *Περιβάλλον - Οικολογία - Ανάπτυξη και Επιστήμη*, Δραστηριότητες του ΤΕΕ 1991-93, τ. 1802, 15.03.1994, σ.σ. 69-81.

208. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1994γ), *Πρόγραμμα για το Περιβάλλον*, τ. 1806, 18.04.1994.

209. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996α), *Περιβάλλον, η συμμαχία των Δέκα*, τ.1 903, 29.04.1996, σ.103.

210. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996β), *Αφιέρωμα: Περιβάλλον, Ακτές - Ανατροπή της φυσικής ισορροπίας*, τ. 1908, 04.06.1996, σ. 17.

211. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996γ), *Περιβάλλον:Σχοινιάς, Μαραθώνα: ένας βιότοπος στην Αττική*, τ. 1923, 30.09.1996, σ. 63.

212. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996δ), τ. 1926, 21.10.1996.

213. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1996ε), τ.1930, 18.11.1996.

214. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997α), τ.1939, 27.01.1997.

215. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997β), *Αφιέρωμα: Περιβάλλον*, τ. 1957, 02.06.1997, σ.σ. 41-56 και 90-97.

216. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997γ), *Θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης*, τ. 1958, 09.06.1997, σ.σ. 22-24.

217. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997δ), *Θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης*, τ. 1967, 11.08.1997, σ.σ. 24-25.

218. ΕΝΗΜ. ΔΕΛΤΙΟ ΤΕΕ (1997ε), τ. 1974, 13.10.1997.

219. ΕΟΚ (1985), *Οδηγία για την Εκτίμηση των Επιπτώσεων ορισμένων Δημόσιων και Ιδιωτικών Έργων στο περιβάλλον*, 85/337/ΕΟΚ, L.175, 05.07.1985.

220. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1978), Η ολοκληρωμένη διαχείριση των ακτών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα / EUR 6105, 1978.

221. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1986), *Ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών: η θέση της στην κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος (COM (86) 571)*.

222. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1990), *Πράσινη Βίβλος για το αστικό περιβάλλον*, ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Βρυξέλλες.

223. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1991), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επί των αποτελεσμάτων του προγράμματος CORINE (SEC (91) 58)*.

224. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1/1992), *Ευρωπαϊκά Θέματα: Επιτροπή 2000-Χωροταξία*, Βρυξέλλες.

225. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (02.04.1993), Έκθεση της Επιτροπής για την εφαρμογή της Οδηγίας 85/337 (COM(93)2).

226. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993α), *Η κατάσταση του περιβάλλοντος στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα - Ανασκόπηση ΙΙ*, Βρυξέλλες.

227. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993β), *Προστατεύοντας το περιβάλλον μας*, Βρυξέλλες.

228. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993γ), *Στόχος η Αειφορία - Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη*, τ.ΙΙ Βρυξέλλες.

229. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1994α), *Οι περιφέρειες της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση* (4 τεύχη), Βρυξέλλες.

230. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1994β), *Προγράμματα Ε & ΤΑ στο πεδίο του περιβάλλοντος 1990-91 / ΕΕ L 192 της 16.07.1991 και 1994-1998 / ΕΕ L 321 της 31.12.1994 - Ανθρώπινη διάσταση των περιβαλλοντικών αλλαγών*.

231. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1994γ), *Προγράμματα της Κοινότητας που αφορούν στο περιβάλλον:*

- ACE II: Κοινοτική δράση που αφορά στο περιβάλλον.
- ACNAT: Κοινοτικές δράσεις για την προστασία της φύσης.
- ENVIREG: Κοινοτική πρωτοβουλία για την προστασία του περιβάλλοντος.
- ENVIRONMENT: Πρόγραμμα Ε & Τ / ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος.
- LIFE: Νέο χρηματοδοτικό όργανο για το περιβάλλον.
- MED-URBS: Συνεργασία μεταξύ των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της ΕΚ και των Μεσογειακών χωρών.
- MEDSPA: Στρατηγική και πρόγραμμα δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Μεσογείου.
- STEP/EPOCH: Πρόγραμμα για την προστασία του περιβάλλοντος, την κλιματολογία και τις φυσικές καταστροφές.
- ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Πρόγραμμα πολιτικής και ενεργειών σε σχέση με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.
- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Περιβαλλοντική Μελέτη
- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΠΙΔ.: Ανακοίνωση της Επιτροπής για τη χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης σε σχέδια επίδειξης στον τομέα του περιβάλλοντος.
- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΕΠΙΧ.: Προπαρασκευή, παραγωγή ή διευκόλυνση της συμμετοχής των επιχειρήσεων βιομ. τομέα σε σύστημα διαχείρισης περιβάλλοντος.
- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΚΠΣ : Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για το περιβάλλον.

232. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1995), *Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου περί τροποποιήσεως του κονονισμού (ΕΟΚ), αριθ. 1973/92 (COM (95) 135 τελικό)*.

233. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (31.10.1995), *Ανακοίνωση της Επιτροπής σχτικά με την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών, (COM (95) 511 τελικό)*.

234. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (10.01.1996), *Έκθεση προόδου της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος πολιτικής και δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη - "Στόχος η αειφορία"*, Βρυξέλλες.

235. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (24.01.1996), *Πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την αναθεώρηση του προγράμματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με την πολιτική και τη δράση για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη - "Στόχος η αειφορία"*, Βρυξέλλες.

236. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (28.02.1996), *Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για το Εμπόριο και το Περιβάλλον*, Βρυξέλλες.

237. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ / ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1993), *Το Δεύτερο Πακέτο Ντελόρ - Τί είναι, τι περιλαμβάνει*, Αθήνα.

238. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ / ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1997), *Ευρωπαϊκή Επικαιρότητα* (15μερή έκδοση), τ.77, 5/1997.

239. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ / ΕΟΚ: Επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (29.12.1993): *Απόφαση της Επιτροπής της 7ης Δεκ. 1993 περί δημιουργίας γενικού συμβουλευτικού Forum, σε θέματα περιβάλλοντος*.

240. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ / ΕΟΚ: Επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (25.05.1994): *Κανονισμός (ΕΚ) αριθμ. 1164/94 του Συμβουλίου της 16ης Μαΐου 1994 για την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής.*

241. ΕΣΥΕ (1990α), *Στατιστικές περιβάλλοντος έτους 1987*, Αθήνα.

242. ΕΣΥΕ (1990β), *Στατιστικές περιβάλλοντος έτους 1988*, Αθήνα.

243. ΕΣΥΕ (1996α), *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 1994, 1995.*

244. ΕΣΥΕ (1996β), *Στατιστικές Περιβάλλοντος έτους 1994, Με συγκριτικά στοιχεία έτους 1993*, Αθήνα.

245. ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (1990), *Προστασία των Υγροτόπων και Διαχείριση της Προστασίας της Φύσης στη Βορειοανατολική Ελλάδα - με αφορμή το παράδειγμα του δέλτα του Νέστου*, STIFTUNG EURORAISCHES NATURERBE.

246. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ (01.12.1993), *Κοινωνική Πολιτική - Πράσινη Βίβλος*, έκδοση της αντιπροσωπείας της Επιτροπής Ευρωπαϊκής Κοινοτήτων στην Ελλάδα, τ. 17.

247. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1993), *Παράκτιοι πόροι και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ακτών*/ Πρακτικά του Συνεδρίου, ΓΔ XIV και XVI, Πόρτο 7-8 Οκτ 1993 (2 τόμοι).

248. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1994), *Ευρώπη 2000+, Συνεργασία για τη χωροταξία στην Ευρώπη ΓΔ XVI*, Βρυξέλλες.

249. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1995), *Ένα βήμα προς την αειφορία - Δράση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για το περιβάλλον στην Ελλάδα*, Βρυξέλλες.

250. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (1996), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση - κράτη μέλη, περιφέρειες και διοικητικές ενότητες, (χάρτης)*, Λουξεμβούργο.

251. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ (1990), *Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, Υπηρεσία Εκδόσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

252. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1995), *Μελέτη για την ολοκληρωμένη εκτίμηση των παράκτιων ζωνών*, σχέδιο, Μάϊος 1995.

253. EBDON D. (1990), *Statistics in Geography*, 2nd ed., Blackwell, Oxford.

254. ECKBO G. (1975), *The Landscape we see*, Mc Graw - Hill, N.Y.

255. ECCC (1991), "The golden fringe of Europe. Ideas for a European Coastal conservation strategy and action plan", Proceedings of the *European Coastal Conservation Conference (ECCC)* 19-21 November 1991, Scheveningen/ The Hauge, p.p. 70-85.

256. ECONOMIDOU E. (1981), *Coastal wetlands, National Programme for coastal management*, 5 (1), Secretariat of the National Council for Land Planning and the Environment, Ministry of Coordination Athens.

257. ECONOMIDOU E. (1994), *The coasts of Greece*, Hellenic Ornithological Society, Athens, March 1994.

258. ECONOMIDOU E., VASSILAKIS K. (1994), "Geomorphology and vegetation relations on sand strips and coastal wetlands of Greece", 1st Scientific Conference - *Sciences of the Earth and the Environment.*

259. ECONOMOU D. (1994), "Spatial Planning Systems and Spatial Studies", *Environment and Law* vol. 1, p.p. 41-86.

260. EDELMAN B et al (1988), *L' homme, la nature, le droit*, Bourgois.

261. EDINGTON J., EDINGTON M. (1977), *Ecology and Environmental Planning*, Chapman and Hall, London.

262. EEC (1981a), *The Community and the Countries and Regions of Mediterranean*, European file 19/82, CEC, Brussels.

263. EEC (1981b), *The Regions of Europe*, CEC, Brussels.

264. EEC (1983), *Commissions Proposals for the Mediterranean*, Integrated Program COM (83): 24 final.

265. EGYPTIAN ENVIRONMENTAL AFFAIRS AGENCY - ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SECTOR (1996): *Environmental Guidelines for Development in the Coastal areas.* March 1996.

266. ELEFTHERIADIS N., TSALIKIDIS I., MANOS B., (1990), "Coastal landscape preference evaluation: a comparison among tourists in Greece", TEI, Department of Forestry, Drama, Greece, *Environmental Management*, vol 14, no 4, 1990, pp 475-487.

267. EL SHIBINI I.A. (1990), *Pollution effects on Alexandria Coastal sediments*, Msc Thesis, Institute of Graduate Studies and Research, Alexandria University.

268. EMECS Directory - 2nd edition (March 1994) - Hyogo Prefectural government, Japan.

269. ENVIRONMENTAL AUDITING (1990), *Report of a UNEP/ieo Workshop 1989*, Paris.

270. EPPERSON A. (1977), *Private and Commercial Recreation*, Wiley, N.Y.

271. ESMAEL F. (1993), "Ανάγκες επιβίωσης των τόπων και μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς της Αιγύπτου έναντι των συνεχώς αυξανόμενων ειδικών απαιτήσεων του τουρισμού", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτ., σσ. 235-240.

272. EUCC/European Union for Coastal Conservation: 4th International Congress 26-30 April 1993, Marathon, Greece, *Coastal Management and Habitat Conservation*.

273. EUCC/European Union for Coastal Conservation (Ευρωπαϊκή Ένωση για τη διατήρηση των ακτών) (1994), *Coastline* / περιοδικό της EUCC, 3/1994.

274. EUROCONSULANTS S.A (1993), *"Coastal Zone Management Network Draft Reports on the theme European Commission"*, Thassos Meeting 21-22 Apr. 1993.

275. EUROPEAN COASTAL CONSERVATION CONFERENCE (1991), Scheveniugen/ The Hague, the Netherlands 19-21 Nov. 1991, Procceedings, the Hague / Leiden (Dec 1992).

276. EUROPEAN COMMISSION (1994), *Promoting Biodiversity in the European Community, The ACE Biotopes Programme 1984-1991*, Luxemburg.

277. EUROPEAN COMMISSION (10-11.02.1997), *Draft report of project leaders group meeting, E.U. Demonstration Programme on Integrated Management of Coastal Zones, Brussels.*

278. EUROPEAN COMMISSION (21.02.1997), *Draft report of the meeting of the Group of National Experts. E.U. Demonstration Programme on Integrated Management of Coastal Zones*, (30.01.1997), Brussels.

279. EUROPEAN COMMISSION (1997), *Information to the spatial development committee on the progress of the E.U. Demonstration Programme on Integrated Management of Coastal Zones*, March 1997, Brussels.

280. EUROPEAN COMMISSION, DIRECTORATE GENERAL XI ENVIRONMENT NUCLEAR SAFETY AND CIVIL PROTECTION (XT.R. 2) (1996), *LIFE - Environment, Information Package 1997-1999.*

281. EUROPEAN COMMISSION, DIRECTORATE GENERAL XI ENVIRONMENT NUCLEAR SAFETY AND CIVIL PROTECTION (XJ.R. 2) (1996), *LIFE Repartitioning of Ec contribution by country*, Nov. 1996.

282. EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (1995), *Europe's Environment - The Dobrbis Assesment*, Stanners D, Bourdeau Ph. (eds).

283. EUROPEAN WORKSHOP ON COASTAL ZONE MANAGEMENT (1991), *Europe's Coastal crisis. A cooperative response*, Countryside Commission, Oheltenhan UK.

284. EUROSTAT (1992), *Περιφέρειες, Ονοματολογία στατιστικών εδαφικών μονάδων (NUTS)*, ISBN 92-826-4188-0.

285. EUROSTAT (1996), *Αριθμοί της γνώσης - Στατιστικό προρτραίτο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Λουξεμβούργο.

286. ΖΑΚΥΝΘΙΝΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ (1997), *Προς δημιουργία Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου στη Ζάκυνθο*, ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ (περιοδ.), τ. 147, Ιαν.-Φεβρ. 1997, σ.7.

287. ΖΑΜΠΕΤΑ Ε. (1993), "Η εκπαίδευση ως κοινωνική πολιτική του Κράτους. Συγκρότηση και επαναδιαπραγμάτευση πολιτικής", στο: Γετίμης Π., Γράβαρης Δ., (επιμ.): *Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική, Η σύγχρονη προβληματική*, Θεμέλιο, Αθήνα, σ.σ. 223-252.

288. ΖΥΚΕΝ Π. κ.ά. (1991), *Το μανιφέστο των οικοσοσιαλιστών*, η Εποχή.

289. FABRI P. (ed.) (1993), *Coastlines of the Mediterranean*, series editor Orville T. Magoon.

290. FALUDI A. (1987), *A Decision - Centered View of Environmental Planning*, Pergamon Press, London.

291. FANO P.L. (1972), *Evaluating alternative plans configurations*, 12th european congress of regional science association.

292. FAO (1982), *World Soil Charter* (Prepared for Committee on Agriculture, presented and approved by FAO Conference 1981).

293. FAO (1983), "Conflicts and Problems of fisheries and aquaculture in the Mediterranean", *Utilisation of Coastal resources in France, Greece, Italy and Spain*, Rome, Italy.

294. FAO (1984), *Protect and Produce. By Land and Water Development Division of FAO* (English, French, Spanish, Arabic), I/Q S110/CEFSA/E11, 84/2/3500.

295. FAO (1992), *Integrated Management of coastal zone*, AJR Clark (ed.).

296. FAO/UNEP/UNESCO (1982),*World Soil Policy*.

297. FAWAS M., MALLAT H., KHAWLIE M. (1992), *Environment and Development in Lebanon: National Report on Environmental Status of Lebanon in view of UNCED- Agenda 21: Concept of Sustainability*, United Nations Development Programme, Beirut Lebanon.

298. FAWZI MOH. (1996), "National Report of Egypt", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island Greece, 26-27 April.

299. FLOWER S.S. (1933), *Notes on the Recent Reptiles and Amphibians of Egypt, with a List of Species recorded from that Kingdom - Proceedings of the Zoological Society of London 1933*, p.p. 735-851.

300. FOLMER H. (1985), *Measurement of Effects of Regional Policies*, Martinus Nijhoff, Dordrecht, The Netherlands.

301. FOURNIER MF (1987), "France - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, UNEP, Split, p.p. 18-19.

302. FRIHY O.E., EL RAEY M., DEWIDAR KM, (1993), "Evaluation of Coastal problems at Alexandria, Egypt", *The First International conference on the Mediterranean Coastal Management, MEDCOAST '93*, Antalya Turkey, Nov. 2-5 p.p. 812-822.

303. GACHELIN CH. (1992), *Pour un plan strategique intégré du littoral Français*, DATAR (délégation à l' aménagement du territoire et à l' action régionale).

304. GEALSON H.A., (1992), "On the relation between species and area", *Ecology* 3, p.158.

305. GEHU J.M. (1985), *"European dune and shoreline vegetation", Nature and Environment*, Series no 32, Council of Europe, Strasbourg.

306. GEHU J.M., COST M., BIONDI E., FRANK J., ARNOLD N. (1987), "Donnees sur la vegetation littoral de la Crete (Grèce)", *Ecologia Mediterranea* XIII, ½, p.p. 93-105.

307. GEORGAS D. (1993), *Διαχείριση παράκτιας ζώνης, Ειδική Μεθοδολογία για τις ακτές της Ανατολικής Αττικής*, ΕΑΕΜΕ, Αθήνα.

308. GEORGE P. (1969), *Présis de geographie urbaine*, PUF, Paris.

309. GEORGIADES N., KYRIAKIDES M. (1996), "National Report of Cyprus", *Workshop on policies for suistainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece, 26-27 April.

310. GEROM MICHEL et al (1993), *Energie et environment en Mediterranee: enjeux et perspectives*, Economica, Paris.

311. GIANNAKOUROU G. (1992), *Sectoriality and territoriality in the formation of Greek environmental policies*, 2th Conference Environment and sciences, NTUA, Athens.

312. GIAOUTZI M. (1984), "Evolution of regional structures: the case of Greece", in Koutsopoulos K.C., Nijkamp P. (eds): *Regional Develpment in the Mediterranean*, Athens, p.p. 153-164.

313. CILPIN ALAN (1986), *Environmental Planning: A condensed encyclopedia*, Noues Data Corporation, N. Jersey.

314. GIRI JACQUES et al (1992), *Conservation des ecosystèmes mediterranée: enjeux et perspectives*, Economica, Paris.

315. GRAND P. (1973), *Environmental Law, Sources and Problems*, Mathew Bender and Company, Columbia.

316. GRAND LAROUSSE *de la langue Français*, (1978), t.7.

317. GREENPEACE (1992α), *Η ρύπανση της θάλασσας από το πετρέλαιο - Εκτιμήσεις για τις ποσότητες ποτρελαιοειδών που απορρίπτονται στην Ελλάδα και επιπτώσεις στιο θαλάσσιο περιβάλλον.*

318. GREENPEACE (1992β), "The precautionary Principle", *New Ecology*, No 95, Athens.

319. GRENON M., BATISSE M. (eds), (1989), *Future for the Mediterranean Basin- The Blue Plan*, Oxford.

320. GROOMBRIDGE B. (1990), "Marine turtles in the Mediterranean distribution, population, status, conservation", *Nature and Environment*, series 48, Strasbourg (Council of Europe), p.p. 1-98.

321. GULBAU S. (1993), *Coastal zone management: A regional review*, North Sea Monitor, 15-18 June 1993.

322. GULEZ S. (1991), "A new approach to the Physical Planning of Coastal Area in Accordance with Nature Conservation", International Symposium on *Architecture of Tourism in the Mediterranean*, Istanbul.

323. GUNNAY T. (1991), "Integrated Planning and Management in the Mediterranean coastal zones of Turkey", *Integrated Planning and Management on the Mediterranean coastal zones*, MAP, No 61, UNEP, Split p.p. 135-147.

324. GÜRKAN M. (1993), "Επιπτώσεις του τουρισμού στην πολιτιστική πληρονομιά", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 74-76.

325. HADOUD D. (1992), *Survey report on aquaculture site selection*, Marine Research Centre of Tajura, Unpublished.

326. HANSON H. (1993), "Beach erosion at San Vito Lo Capo, Sicily Italy", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Management, MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 945-959.

327. HATZIANTONIOU A. (1984), "Relations and problems between central and Mediterranean EEC countries", in Koutsopoulos K.C., Nijcamp P. (eds): *Regional Development in the Mediterranean*, Athens, p.p. 231-240.

328. HEALY P. (1983), *Local plans in British land use planning*, Oxford, Pergamon.

329. HENNINGSEN J. (1983), "Integrated Coastal management: challenges and solutions", in Proccedings of the *European Coastal conservation conference* 19-21 Nov. 1991.

330. HERFINDAHL O.C., KNESSE A.V. (1983), *Quality of the environment, an economic approach to some problems in using land, water and air resources for the future.*

331. HERNANDEZ MAX R. (1992), *Ingeniera Geologica costera y cambios actuales en el Nivel Medio Relativo del Mar: Implicationes en el Litoral Mediterranes espanol*, Tesis del Master de Ingenieria Geologica, Universidad Complurense de Madrid.

332. HILLALI M. (1985), *Le tourisme sur la côte mediterranéenne du Maroc.*

333. HINRICHSEN DON (1993), *Our common Seas: Coasts in Crisis*, earthsoan publications Ltd - UNEP, Nairobi, Kenya.

334. HOLLIDAY J. (1987), "Coastal Planning and Management in England and Wales", *Town Planning Reniew* V. 58, No 3.

335. HOOGLAND J.R. (1992), *Coastal defense and nature conservation: partners in development* in : Proceedings of the *European coastal conservation conference* 19-21 Nov. 1991.

336. HSMO (1993), *Coastal Planning and Management. A review*, Department of the Environment, Rendel Geotechnics, London.

337. IFEN (1994), *L' Environnement en France*, Edition 1994-1995. Institut Français de l' Environnement, Paris, DUNOD, Paris.

338. IGNATIADES L., KARYDIS M., VOUNATSOU P., (1992), "A possible method for evaluation oligotrophy and eutrophication based on nutrient concentration scales", *Marine Pollution Bulletin* 24 p.p. 238-243.

339. INAU / C.E.R.A.U. (1992), "Evaluation de l' aménagement touristique du littoral Tetouannais, Maroc", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP, No 61 UNEP, Split, p.p. 302-340.

340. INGMANSON DALE, WALLACE WILLIAM (1985), *Oceanography, An Introduction*, 3rd ed., Wad sworth, California.

341. ISSC (1990), *A Framework for research on the human dimensions of global environmental change*, Paris.

342. IUCN (1993), *Action for protected areas in Europe, Second Draft* - Nov. 1993, Oxford, Parchment (Oxford) Ltd.

343. JACKSON R. (1986), "Coastal Planning and Management in England and Wales", *Annals of Tourism Research*, v. 13/1986.

344. JEFTIC L. (1993), "Integrated Coastal zone management in the Mediterranean Action Plan of UNEP", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Environment, MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 465-482.

345. JEFTIC L., WELLS P., BEWERS J.M. (eds), (1992), *The role of science in marine environmental protection of regional seas and their coastal areas: The experience of the Mediterranean Action Plan*, UNEP, Athens, Greece, p.p. 66-69.

346. JOIN R. et al (1977), *Environmental Impact Analysis - A New Dimension in Decision Making*, VNR Company N.Y.

347. JOSEPHIDIS NOEL (1991), *Developing Sustainable Tourism in the Acamas National Park*, Cyprus, Parks, Vol. 2, No 3, IUCN, Nov. 1991.

348. ΚΑΛΛΙΑ ΑΓΓ. (1980), *Κατάλογος Νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος από τη ρύπανση*, Αθήνα.

349. ΚΑΛΛΙΑ - ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΓΓ. (1987), *Οι υποχρεώσεις της Ελλάδας και τα δικαιώματα των ελλήνων πολιτών από την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος*, Σάκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή.

350. ΚΑΛΛΙΑ-ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΓΓ., ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ Ν., ΠΟΡΤΟΛΟΥ Σ. (1989), *Ελληνική και κοινοτική νομοθεσία προστασίας περιβάλλοντος*, έτη 1987-88, Σάκουλας, Αθήνα.

351. ΚΑΛΛΙΔΡΟΜΙΤΟΥ Δ., ΜΠΟΝΑΖΟΥΝΤΑΣ Μ. (1990), "Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιων Υγροτόπων", Ημερίδα για τη *Διαχείριση Παράκτιων Περιοχών στην Ελλάδα*, Δεκ. 1990.

352. ΚΑΛΟΚΑΡΔΟΥ Ρ. (1996), "Ο ρόλος του Περιβάλλοντος για τον Τουρισμό στην Τουριστική Πολιτική, στη Χωροθέτηση και την Περιφερειακή Ανάπτυξη: η ελληνική εμπειρία 1975-1995" *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 238-246.

353. ΚΑΜΧΗΣ Μ./ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΚΤΩΝ (1981), "Η ανάπτυξη και η προστασία της Παράκτιας Ζώνης στην Ελλάδα", Συνέδριο για την *Ανάπτυξη της Ελλάδος*, ΤΕΕ, τ.ΙΙΙ, σ.σ. 152-156.

354. ΚΑΜΧΗΣ Μ. (1994), "Προς μια Ευρωπαϊκή Χωροταξική Πολιτική", *ΤΟΠΟΣ*, τ. 8, σ.σ. 207-214.

355. ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ Τ. (1996), "Οι υγροβιότοποι που έγιναν σκουπιδότοποι", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, Κυρ. 14.07.1996, σελ. 15.

356. ΚΑΡΑΛΗΣ ΣΠ. (1996), Κινδυνεύουν οι ακτές μας. Ανησυχητικές οι προβλέψεις για τις παράκτιες ζώνες λόγω της συγκέντρωσης δραστηριοτήτων, *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, Κυρ. 19.05.1996, σελ. 21.

357. ΚΑΡΤΑΛΗΣ Κ. (1996α), "Ειναι δυνατή μια ελληνική εξωτερική πολιτική περιβάλλοντος;", *ΤΟΠΟΣ* 2/96, Αθήνα, σ.σ. 50-55.

358. ΚΑΡΤΑΛΗΣ Κ. (1996β), "Οι προοπτικές της Ελλάδας για ουσιαστικές διεθνείς περιβαλλοντικές σχέσεις", *ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ*, τ. 5, σ.σ. 4-6.

359. ΚΑΡΥΔΗΣ Δ., ΜΑΥΡΙΔΟΥ Μ., ΠΟΛΥΖΟΣ Ι. κ.ά. (1994), *Διερεύνηση μεθόδου διαχείρισης, προστασίας και ανάδειξης παράκτιων μητροπολιτικών περιοχών με εντατική χρήση. Η περίπτωση του Σαρωνικού - Κοινοτικό Πρόγραμμα Envireg*, ΕΜΠ, Τομέας Πολεοδομίας - Χωροταξίας - Οργανισμός Αθήνας, Αθήνα.

360. ΚΑΣΣΙΟΣ Κ. (1988), "Μελέτες Επιπτώσεων στο Περιβάλλον και η διεπιστημονική συμβολή στην ανάπτυξη", ΕΜΠ Πρακτικά συνεδρίου, *Διεπιστημονική Ανάπτυξη*.

361. ΚΑΣΣΙΟΣ Κ. (1990), *Επιπτώσεις στο περιβάλλον από έργα και προγράμματα*, ΕΜΠ (Σημειώσεις).

362. ΚΑΤΟΧΙΑΝΟΥ Δ. (1994), "Ανάπτυξη στο χώρο και περιβάλλον στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ* 8/94.

363. ΚΑΥΚΑΛΑΣ Γ. κ.ά. (1995), *Χωροταξική διαχείριση και προστασία περιβάλλοντος από τη συγκέντρωση βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε παράκτιες περιοχές* ΑΠΘ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πολεοδομίας - Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη.

364. ΚΕΠΕ (1979), *Το περιβάλλον. Πρόγραμμα Αναπτύξεως*, 1976-1980, Αθήνα.

365. ΚΕΠΕ (1980), *Πρόγραμμα Περιφερειακής Ανάπτυξης: Πολιτική Χρήσεων γης*, Αθήνα.

366. ΚΕΠΕ (1985), *Πενταετές Πρόγραμμα 1983-1987 για το περιβάλλον*, Αθήνα.

367. ΚΕΠΕ (1989), *Πολεοδομία, Εκθέσεις για το Πρόγραμμα 1988-1992*, Αθήνα.

368. ΚΕΠΕ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (1997), *Παραθεριστική κατοικία και οικιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Πορίσματα Πρώτης Φάσης της Μελέτης*, Αθήνα, Ιαν. 1997.

369. ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ, ΣΕΠΟΧ, WWF ΕΛΛΑΣ (1996), Το περιβάλλον στην Ελλάδα 1991-1996 (επιμ. Παπασπηλιόπουλος Σ., Παπαγιάννης Θ., Κουβέλης Σ.), Σιδέρης, Αθήνα.

370. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ. (1990), *Προτάσεις για την Αξιολόγηση της Επίδρασης του Μαζικού Τουρισμού στην Πολεοδομική Εξέλιξη των Ελληνικών Οικισμών*, Διπλ. Εργασία, Msc Thesis ΙΠΑ-ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.

371. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ. (1993α), *Σημεία Υδρογεωγραφίας και Ωκεανογραφίας*, 2η έκδ. Σημειώσεις ΤΕΙ Αθήνας, Αθήνα.

372. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ. (1993β), "Τοπογραφικοί Αναπροσανατολισμοί", εισήγηση στην Α΄ επιστημονική συνάντηση: *Σύγχρονες εξελίξεις στην Επιστήμη και Πρακτική του Τοπογράφου*, Τμήμα Τοπογραφίας ΤΕΙ Αθήνας, Απρίλιος 1993.

373. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝ. (1995), *Διατήρηση των μεταβολών των χρήσεων γης στις παράκτιες περιοχές της Ελλάδας*, προσχέδιο Διδ. Διατριβής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

374. ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Ι., ΓΚΙΚΑΣ Α., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Κ. (1997), "Παράκτιες περιοχές: μια προσέγγιση με συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών", Διημερίδα: *Από την Τοπογραφία στη Γεωπληροφορική*, ΤΕΙ Αθήνας - Τμ. Τοπογραφίας, Αθήνα 22-23 Μαϊου 1997.

375. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1993α), "Η περιβαλλοντική προστασία στις πολιτικές Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης", στο Γετίμης Π., Καυκαλάς Γρ., Μαράβεγιας Ν. (επιμ.): *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία - Μεθοδολογία - Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα.

376. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1993β), "Πολιτική Περιβάλλοντος", στο Γετίμης Π., Γράβαρης Δ.: *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική*, Θεμέλιο.

377. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1994α), "Αξιολόγηση Προγραμμάτων: η περιβαλλοντική διάσταση", *ΤΟΠΟΣ* 7/1994, σ.σ. 48-55.

378. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1994β), "Το Περιβάλλον στη Χωροταξία: η πολιτική για τη διαχείριση ακτών", *ΤΟΠΟΣ* 8/1994, σ.σ. 191-205.

379. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1995α), "Η ανάπτυξη του Τουρισμού συμβαδίζει με το περιβάλλον", *ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ*, τ.7, σ.7.

380. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1995β), "Τουρισμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη", *Σύγχρονα Θέματα*, Ν. 55, σ.σ. 21-27.

381. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ., ΠΑΡΠΑΪΡΗΣ Α. (1993), "Προβλήματα διαχείρισης του παράκτιου περιβάλλοντος", Συνέδριο *Διαχείρισης Περιβαλλοντικών και Ενεργειακών Πόρων στην Ελλάδα, 19ος και 20ος αι.* Γαλαξείδι 12-14 Νοεμ.

382. ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. κ.ά. (1995), *Συνολική αντιμετώπιση διαχείρισης του παράκτιου χώρου και τυπολογία ακτών με περιβαλλοντικά, λειτουργικά και οικονομικά κριτήρια. Έμφαση στις επιπτώσεις τουριστικών δραστηριοτήτων*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Περιβάλλοντος, ΥΠΕΧΩΔΕ, Μυτιλήνη.

383. ΚΟΜΙΛΗΣ Π. (1995), "Τουρισμός και Περιβάλλον - η μεσογειακή διάσταση", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95, Αθήνα, σ.σ. 31-33.

384. ΚΟΝΣΟΛΑΣ Ν. (1985), *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική: Γενική Θεώρηση*, Παπαζήσης, Αθήνα.

385. ΚΟΝΣΟΛΑΣ Ν., ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Η., ΠΑΠΑΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘ. (1988), *Οι διαρθρωτικές και διαπεριφερειακές μεταβολές στους τομείς της Βιομηχανίας και των Υπηρεσιών στην Ελλάδα την περίοδο 1971-81*, ΙΠΑ.

386. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ. (1949), *Βίος και Πολιτισμός των Βυζαντινών*, Αθήνα.

387. ΚΟΥΤΡΟΥΜΑΝΙΔΗΣ Θ., ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1992), "Ανάλυση της χωρικής κατανομής της απασχόλησης στη Βιομηχανία και τις Υπηρεσίες στην Ελλάδα στην περίοδο 1978-88", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* Α, τομ. 13, τ. 4/1993, σ.σ. 262-281.

388. ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΛΗΣ Κ. (1996), "Προς μια Τουριστική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: η περιβαλλοντική διάσταση", ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*. τ. ΙΙΙ, Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 228-237.

389. KARYDIS M. (1992), "Scaling methods in assessing environmental quality: a methodological approach to eutrophication". *Environmental Monitoring and Assessment* 22, p.p. 123-136.

390. KASPAREK MAX (1991), *Marine Turtles in Greece, Results of a survey of potential nesting beaches in the Northern Aegean Sea*, MEDASSET.

391. KASPAREK MAX (1993), *Marine Turtle Conservation in the Mediterranean Marine Turtles in Egypt-Phase I*, Survey of the Mediterranean coast between Alexandria and El-Salum, MEDASSET , RAC/SPA, NIOF

392. KASPAREK MAX (1994), *Marine Turtle Conservation in the Mediterranean Marine Turtles in Syria - Survey of the Syrian coast*, MEDASSET, HCI/UK, Greece.

393. KECKES S. (1991), "The Regional Seas Programme, Integrating environment and development, the next phase", paper submitted to *the Pacemin Maribus*, Lisbon.

394. KERAMBRUN P. (1986), "Coastal lagoons along the southern Mediterranean coast (Algeria, Egypt, Libya, Morocco, Tunisia)", Discription and bibliography. *UNESCO reports in marine Science* 34, UNESCO.

395. KEREN K., YARON B. (1987), "Israel - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, Split, p.p. 20-21.

396. KETSHUM B.H. (ed.) (1972), *The water's edge: critical problems of the coastal zone*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London.

397. KHANTOUCHE N. (1991), "Le Sahel Nord, Tunisie", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean Coastal Zones*, MAP No 61 UNEP, Split, p.p. 341-379.

398. KHANTOUCHE N., SAAD T. (1991), "Planification integrée et gestion des zones côtieres - rapport national pour la Tunisie", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61 UNEP, Split, p.p. 120-134.

399. KILINC M.Y. (1987), "Turkey - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean Coastal Zones*, MAP No 16 UNEP, Split, p.p. 32-33.

400. KORCA P., GÜNGOR Ö. (1993), "Coastal landfills in urban areas: The case of Istanbul", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Environment MEDCOAST '93*, Antalya Turkey, Nov. 2-5, p.p. 593-606.

401. KOUTSOPOULOS K.C. (1984), "Regional Development in the Mediterranean: an overview", in Koutsopoulos KC., Nijkamp P. (eds): *Regional Development in the Mediterranean*, Athens, p.p. 13-20.

402. KOUTSOPOULOS K.C., NIJKAMP P. (eds) (1984), *Regional Development in the Mediterranean*, Athens.

403. KRAMER LUDWIG, ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ Ν. (1992), *Η συνθήκη ΕΟΚ και η προστασία του περιβάλλοντος*, Σάκουλας, Αθήνα.

404. KUBAN D. (1991), "Mediterranean, Tourism and Architechture", *International Symposium of Architecture of tourism in the Mediterranean*, Istanbul, Yildiz University, Faculty of Architecture.

405. ΛΑΓΟΣ ΑΘ. (1989), *Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα της ΕΟΚ - η περίπτωση της Ελλάδας*, ΙΠΑ-ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.

406. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Λ., ΜΠΟΥΚΛΗΣ Γ., ΤΣΕΛΕΝΤΗΣ Γ. (1990), "Διαχείριση Υγρών Αποβλήτων στις Ακτές Ανατολικής Αττικής", Ημερίδα για *τη Διαχείριση Παράκτιων Περιοχών στην Ελλάδα*, Δεκ. 1990.

407. ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ Λ. (1985), "Χώρος και Κοινωνία", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* τ. 5 (4), σ.σ. 113-140.

408. ΛΑΜΠΡΙΑΝΙΔΗΣ Λ. (1987), "Προβλήματα εκβιομηχάνισης μιας αγροτικής περιοχής", *ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ* τ.ΙΙ (1) σ.σ. 19-42.

409. ΛΑΤΣΟΥΔΗΣ Π. (1997), "Το φυσικό πάρκο στο Δέλτα Ιλισσού", *ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ*, τ. 147-148, Ιαν.-Φεβρ. 1997, σ. 23).

410. ΛΕΙΒΑΔΑΡΟΣ ΡΟΥΣ. (1997), "Η αναγκαιότητα εφαρμογής νέων τεχνολογιών στον Πειραιά", *ΛΙΜΑΝΙ* (περιοδ.), τευχ. 61, Ιαν. 1997, σ.σ. 40-43.

411. ΛΙΜΑΝΙ (περιοδ.) (1996), "Περιβάλλον και ζωή-υγρότοπος Ψήφτας", Νοεμ. 1996, σ.σ. 32-37.

412. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1976), "Περιφερειακές σχέσεις και τάσεις εξέλιξης του δικτύου αστικών κέντρων της Ελλάδας", *ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ*.

413. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1977), "Επανιεράρχιση του πλέγματος οικισμών της χώρας", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* τ.12, σ.σ. 33-61.

414. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1983), *Σημειώσεις Χωροταξίας - Πολεοδομίας*, ΔΠΘ, Ξάνθη.

415. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1993), "Οι ακτές της Α. Μακεδονίας και Θράκης, Προβλήματα, δυνατότητες, προοπτικές ανάπτυξης", *Meeting Coastal Zone Management exchange Network*, Thasos, 21-22 Apr.

416. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1994α), "Ζητήματα σχετικά με τα χωρικά επίπεδα εφαρμογής του χωροταξικού προγραμματισμού και σχεδιασμού στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ*, τ.8, σ.σ. 71-97.

417. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1994β), "Επιπτώσεις των Μεγάλων Έργων Υποδομής στις Χρήσεις εδάφους", Συνέδριο *Μεγάλα Έργα Υποδομής και Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Επιστημονικό Πάρκο Πατρών, Νοέμβριος 1994.

418. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. (1995), "Σχεδιασμός χρήσεων γης: Υποδομή και μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων", Συνέδριο *Natura 2000: Η εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην Ελλάδα*, ΕΒΕΑ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπ. Γεωργίας, 12.10.1995.

419. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π. κ.ά. (1992). *Διερεύνηση μεθοδολογίας εκπόνησης και πλαισίου εφαρμογής Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων.* Η περίπτωση της γεωγραφικής ενότητας Αναπτυξιακού Συνδέσμου παραλιακών Κοινοτήτων, Ερευνητικό ΔΠΘ, Ξάνθη.

420. ΛΟΥΚΑΚΗΣ Π., ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Μ., ΡΟΥΚΟΥΝΗΣ Γ. (1993), "Παραδοσιακοί οικισμοί και ήπιες μορφές τουρισμού η περίπτωση της Θράκης", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης,* ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 162-164.

421. ΛΟΥΚΙΣΣΑΣ Φ. (1995), "Σχεδιασμός Εθνικού Πάρκου στην Πίνδο", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95, Αθήνα, σ.σ. 90-93.

422. LAMINE RIDHA (1979), *Le transports sur le littoral tunisien,* Thèse, Paris.

423. LANGUAR R. (1995), "Tourisme et Environnement en Mediterranée, Enjeux et prospective", *Les Fascicules du Plan Bleu* 8, Economica, Paris.

424. LAURENT L., BRADAI M., HADOUD D., EL GOMATI H. (1995), *Marine Turtle nesting activity assessment on Libyan coasts - Phase i: survey of the coasts between the Egyptian border and Sirte,* WWF International Mediterranean Programme, MEDASSET, RAC/SPA(MAP/UNEP), Technical Centre for Environment Protection (TCEP, Tripoli), Marine Biology Research Centre (Tjura, Tripoli).

425. LEE N., WOOD CHR., GAZIDELLIS V. (1985), *Arrangements for environmental impact - Assessment and their training implications in the European communities and North America,* Country Studies Univ. of Manchester, Manchester.

426. LEE N., WALSH F. (1992), *Strategic Environmental Assessment: An Overview,* Project Appraisal, Vol. & No3, p.p. 126-136.

427. LEFEBRE H. (1974), *Le droit a la ville,* Le Seuil

428. LEMOALLE J., SAAD M.A.M. (1987), "Lagune côtière de Lybie et lac de deltas d' Egypte", p.p. 63-74 in: *African wetlands and shallow water bodies,* Burgis M.J., Symoens J.J. (ed.), ORSTOM.

429. LEONDIDOU L. (1988), *Ecology and human geography, Sciences and Society,* Gutenberg, Athens.

430. LEOPOLD L.B. et al (1971), *A Procedure for Evaluating Environmental Impact,* Geolog. Surv. Circul, 645.

431. LICHFIELD N. (1992), *The Integration of Environmental Assessment: An Overview,* Project Appraisal, Vol. 7, No 2, p.p.58-66.

432. LIPIETZ ALAIN (1993), *Vert espérance,* La Decouverte, p. 60.

433. LOVECOCK J.E. (1993), *Γαία-Μία νέα Θεωρία στη ζωή του πλανήτη,* Aquarius.

434. LOZATO - GIOTART JEAN PIERRE (1990), "Mediterranée et Tourism", *Masson, Collection Geographie,* Paris, p.p. 99-133,

435. LUCIANI G. (1984), *The Mediterranean Region: Economic Interdependence and the Future of Society,* Groom Helm, London.

436. LUDLOW P. (1994), *Europe and the Mediterranean,* Brassey's Geps, London.

437. LYLE J. (1985), *Design for Human Ecosystems,* Van Nostrand Reinhold Co, N.Y.

438. ΜΑΝΟΥΡΗΣ Γ. (1996), "Θεσμός Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Προστασία του Περιβάλλοντος, σε Ευρώπη και Ελλάδα", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 74-82.

439. ΜΑΡΑΚΑ Μ. (1994), "Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην οικολογία των παραλίων ζωνών", *ΕΟΤ: Διεθνές Συνέδριο Birdlife: Managing the coasts of Europe,* Αθήνα, 9-10 Μαϊου 1994.

440. ΜΑΥΡΕΛΗΣ Κ., "Περιβαλλοντική εκπαίδευση και Αναπτυξιακή Πολιτική", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 127-133.

441. ΜΑΥΡΩΝΑΣ Α. (1994), *Διαδικασία Ελέγχου Χωροθέτησης σε εκτός Σχεδίου περιοχές* (κείμενο εργασίας) Δ/νση Χωροταξίας, ΥΠΕΧΩΔΕ.

442. ΜΕΠ - *Δελτίο Μελετών Επιπτώσεων στο Περιβάλλον,* τ.1, Φθιν. 1993.

443. ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1969), "Ελληνιστικά και Σημερινά", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,* τ.7.

444. ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1975), "Κριτήρια ποιοτικής και ποσοτικής αξιολογήσεως των υπό ανάπλαση περιοχών των ελληνικών οικισμών", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,* τ. 3, 4, 5, σ.σ. 211-218.

445. ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1982), "Χρήσεις γης - Νομικό καθεστώς και παραδείγματα εφαρμογής", εισήγηση σε Σεμινάριο: *Πολιτική Γης*, Π. Σύλλογος Διπλ. Αγρ. Τοπ. Μηχανικών, Αθήνα, 12-13 Οκτ. 1982.

446. ΜΙΧΑΗΛ Ι.Μ. (1984), "Προστασία Περιβάλλοντος και Πολεοδομία", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, τομ. 4, τ. 1-2, σ.σ. 167-182.

447. ΜΙΧΑΗΛ-ΠΑΥΛΟΥ Ε. (1994), *Σχέδιο Κώδικα Περιβάλλοντος. Γενικό Μέρος. Η Κωδικοποίηση του Γενικού Διοικητικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.*

448. ΜΟΔΙΝΟΣ Μ., ΠΡΟΜΠΟΝΑΣ Μ. (1996), *"Οικολογικός Αναπροσανατολισμός στο Βιομηχανικό Τομέα", ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 153-160.

449. ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1987), "Ωκεανογραφικά προγράμματα και περιβαλλοντικός σχεδιασμός: το πρόγραμμα MEDPOL", Β΄ Πανελλήνιο Συμπόσιο *Ωκεανογραφίας και Αλιείας, ΕΙΕ*, Αθήνα, 11-15 Μαΐου.

450. ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1989), "Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων: Εργαλείο Χωροταξικού και Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, τ. 9/1989, Νο 1, σ.σ. 93-109.

451. ΜΟΥΡΜΟΥΡΗ Α. (1990), "Περιβαλλοντική προσέγγιση στη διαχείριση παράκτιων ζωνών", *Διαχείριση παράκτιων ζωνών στην Ελλάδα*, ημερίδα, εργ. Λιμενικών έργων, Τμ. Πολ. Μηχανικών ΕΜΠ - Συμβούλιο της Ευρώπης, Αθήνα, 4 Δεκ. 1990.

452. ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (1992), *Προγραμματισμός Προστασίας Βιοτόπων*, Αθήνα, Μαΐος 1992.

453. ΜΠΑΛΙΑΣ Γ. (1994), *Προβληματισμοί και δράσεις για το περιβάλλον*, ΝΕΟΣ ΛΟΓΟΣ (εφ), ΛΙΜΑΝΙ (περιοδ.), τ.33 (3/1994).

454. ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η. (1994), "Θεσμικές και οργανωτικές όγεις της περιβαλλοντικής πολιτικής στο διεθνή χώρο 1970-1994", *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ.1, σ.σ. 125-150.

455. ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ Η., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ., ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ Γ. (1994), *Κωδικοποίηση και μηχανισμοί ελέγχου των χρήσεων γης στον εξωαστικό χώρο. Συγκριτική διερεύνηση της εμπειρίας άλλων χωρών - πρόταση για την Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμ. Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, ΥΠΕΧΩΔΕ.

456. ΜΠΙΘΑΣ Κ., NIJKAMP P. (1996), "Επιθυμητές και προσδοκώμενες εξελίξεις στις Αστικές Μεταφορές στην Ευρώπη και οι Σχετικές Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 98-107.

457. ΜΠΟΥΡΑΤΙΝΟΣ ΑΙΜ. (1997), *Περιβάλλον και Συνείδηση στην Αρχαία Ελλάδα*, εκδ. Αρσενίδη, Αθήνα.

458. ΜΠΡΙΑΣΟΥΛΗ ΕΛ. (1996), "Οι περιβαλλοντικές Επιπτώσεις των Χωρικών Πολιτικών: Μεθοδολογία και πρακτικά ζητήματα εκτίμησης και αξιολόγησης", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης,* τ.ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 83-97.

459. MALCOLM NELSON (ed.) (1992), *Managing the Human impact on the Natural Environment*, Belhaven Press. London 8, N.Y.

460. MALER K.M. (1974), *Environmental economics. A theoretical inquiry. Resources for the future*, John Hopkins, University Press.

461. MALLANDRINO GIUSEPPE (1987), *Il dissesto delle coste - Documenti per il so conegno internazionale Mare e Territorio.* Quaderno No 24, Lega Navale Italiano, Delegazione di Agrigento, Publicazione realizzata col pratrocinio dell' Assessorato territorio e ambiente della Regione Siciliana.

462. MANCINI F. (1987), "Italy-National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, UNEP, p.p.21-24.

463. MANIGLIO - CALCANO A. (1991a), "Planification integrée et gestion des zones côtières - rapport italien", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 67-79.

464. MANIGLIO - CALCANO A. (1991b), "Plan regional de sauvegarde et de revitalisation d' une zone côtière protegée- les "Cinque Terre", Italie", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 269-301.

465. MARABINI F. (1985), "Evolutional trend of the adriatic coast (Italy)", *Coastal zone 85, IV symposium on Coastal and ocean management* 30/7-2/8/85, Baltimore USA, Proceedings Post conference Volume 428-439.

466. MARABINI F., VEGGIANI A. (1991), Evolutional trend of the coastal zone and influence of the climatic fluctuations. Atti del COSU, II Long Beach USA, 2-4 April.

467. MARASOVIC T. (1993), "Ο Τουρισμός σε ιστορικές περιοχές - εμπειρίες από την Κρατική Αδριατική ακτή". Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του Τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη 22-24 Οκτ., σ.σ. 100-102.

468. MARAYAN JOHN (1981), *Unisist: Report on the evaluation of infoterra*, Unesco Press.

469. MARCHAND HENRI et al (1990), *Les forêts méditerranéen, enjeux et perspectives*, Economica, Paris.

470. MARCHETTI R. (1990), "Algal blooms and gel production in the Adriatic sea", in: Barth H. and Fegan L. (eds), *Eutrophication - related phenomena in the Adriatic Sea and in other Mediterranean coastal zones*, p.p. 21-42, Water Pollution Research Report 16, p.p. 21-42, Commission of the European Communities, Brussels.

471. MARCHETTI R. (1992), The Problem of the Emilia Romagna Coastal waters: facts and interpretations, in BA Vollenweider, R. Marchetti and R. Viviani, Marine Coastal Eutrophication, Elsevier, Amsterdam.

472. MARGALEF R. (1958), *Information theory in ecology*, Gen. Syste 3, p.p. 36-71.

473. MARIN MANUEL (1997), "Επενδύσεις στη Μεσόγειο", *Ευρωπαϊκή Επικαιρότητα*, τ. 77, σ.σ 7-8.

474. MARINOV V., JERNELOV A. (1987), "Environmental Impact Assessment: A Practical Approach", in: *Israel Environment Bulletin*, Jerusalem, Automn 1987, p.p. 15-27.

475. MARSON A. (1993), "Coastal and marine environmental policy: The Adriatic Basin", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Environment, MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 325-331.

476. MARTIN R. (1956), *L' urbanisme dans la Grèce Antique*, Paris, p. 67.

477. MATHER A.S. (1986), *Land use*, Longman Group, Essex.

478. MATHIESON A., WALL G. (1982), *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*, Longman, New York.

479. MATHIEU JEAN LUC (1991), *La protection internationale de l' environnement* PUF.

480. MC AUSLAN P. (1980), *The ideologies of planning law*, Oxford, Pergamon.

481. MEDASSET - Δελτίο δραστηριοτήτων No 3, Φεβρ. 1992 - Οκτ.1994.

482. MEDASSET - Δελτίο δραστηριοτήτων No 4, Νοέμ. 1994 - Ιούλ. 1996.

483. MEDCOAST '93 (1993), *Proceeding of the first international conference on the Mediterranean Coastal environment*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5 ed. Erdal Ozhan, Vol 1,2, Antalya, Turkey.

484. MEDITERRANEAN ACTION PLAN / MAP (1992), *List of Meetings and Documents 1975-1991*, UNEP, Athens.

485. MEDITERRANEAN ACTION PLAN / MAP (1994), *List of Meetings and Documents 1992-1993*, UNEP, Athens.

486. MEDITERRANEAN ACTION PLAN / UNEP (1987), *Guidelines for the Selection establishment Management and Notification of the information on marine and Coastal protection areas in the Mediterranean*, Regional Activity Centre for Specially Protected Areas, UNEP.

487. MEDPOL (1984), *National Monitoring Programme for the Adriatic Sea*, phase II, report for 1984.

488. MEDPOL VID (1986), *Coastal water quality control*, Athens.

489. MEININGER L., WOLF P.A., HADOUD D.A., ESSGHAIER MF. (1994a), *Ornithological survey of the coast of Libya*, July 1993, WIWO-report 46, WIWO, Zeist.

490. MEININGER L., WOLF P.A., HADOUD D.A., ESSGHAIER MF. (1994b), *Rediscovery of lesser crested terms breeding in Libya*, Brit Birds 87, p.p. 160-170.

491. MEYER C.A. (1993), *Environmental and Natural Resource Accounting: Where to begin*, World Resources Institute Washington.

492. MEYER W. II, TURNER B.L. (eds), (1994), *Changes in Land Use and Land Cover: a Global perspective*, Cambridge.

493. MEZEK Sl. (1996), "National Report of Slovenia", *Workshop on policies for Sustainable Development of mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece, 26-27 April.

494. MEZZAPESA (1985), *Rapport sur la protection de l' environnement mediterranéen*, Counseil del' Europe, Assemblée Parlementaire, Strasbourg.

495. MIKESELL R.F. (1992), *Economic Development and the Environment,* Monsell, London.

496. MILOS B. (1987), "Yugoslavia - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP, No 16 , UNEP, Split, p.p. 34-36.

497. MINISTÉRE DE L' ENVIRONNEMENT ET DU CADRE DE VIE (1981), *Environmental Impact Assessment in France,* Paris, p.p. 1-16.

498. MINISTÉRE DE L' ENVIRONNEMENT ET DE L' AMÉNAGEMENT DU TERRITOIRE, TUNISIE (1996), "Rapport National de Tunisie", *Journées d' etude sur les politiques de Développement Durable des zones côtières de la Mediterranée,* ile de Santorin, Grèce, 26-27 Avril.

499. MINISTERO DELLA RICERCA SCIENTIFICA E TECHNOLOGICA (1982), *Valutazione dell' Impatto Ambientale,* Roma, p.p. 18-28.

500. MINISTRY OF COORDINATION, SECRETARIAT OF THE NATIONAL COUNCIL FOR LAND PLANNING AND THE ENVIRONMENT (1981), *National Programme for Coastal Management, 1 Policy Guide,* Athens.

501. MINISTRY OF ENVIRONMENT AND ENERGY, SPATIAL PLANNING DEPARTMENT, DENMARK (1996), *Spatial Planning in the Coastal Zone in Denmark.*

502. MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1983), Land use policy report, Athens.

503. MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), National Report of Greece, United Nations Conference on Environment and Development, Brazil, June 1992, Athens.

504. MINISTRY OF THE ENVIRONMENT (1993), Report on the state of the environment in Italy, Instituto Poligrafico e zecca dello stato, Survey.

505. MINISTRY OF TRANSPORT, PUBLIC WORKS AND WATER MANAGEMENT, COASTAL ZONE MANAGEMENT CENTRE (1994), "Preparing to meet the Coastal Challenges of the 21st Century", Report for the *World Coast Conference 1993,* The Hague.

506. MONTOYA F. (1996), "National Report of Spain", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal zones,* Santorini Island, Greece 26-27 April.

507. MORAND DEVILLEZ JACQ. (1993), *Le droit de l' environnement,* PUF.

508. MOURMOURIS ATH. (1979), *Le Pirèe: Port Industriel, Port Hyper - Pollué,* Thèse de Doctorat, Tome 2, Paris, p.p. 131-145.

509. MOURMOURIS A. (1987), "Greece: a portrait", *MEDWAVES* No 9, 2/1987, p.p. 1-2.

510. MOURMOURIS A. (1993), "Greece: Country Description on Coastal Zone Management Report", *World Coast 1993,* Athens.

511. MUMFORD LEWIS (1963), Die Stadt, Köln - Berlin, p.p 233-237.

512. MUSCAT P. (1987) "Malta National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP No 16, UNEP, Split, p.p. 26-27.

513. ΝΕΛΛΑΣ Η. (1993), "Τουρισμός, περιβάλλον και ο ρόλος των μη Κυβερνητικών περιβαλλοντικών οργανώσεων", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης,* ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ. , σ.σ. 210-213.

514. ΝΙΚΑ Δ.Σ. (1991), *Στρατηγικές και συστήματα προστασίας στην ισχύουσα νομοθεσία για το περιβάλλον (μια κριτική προσέγγιση),* Σάκουλας.

515. ΝΤΕΛΕΖΟΣ Κ. (1994), "Διπλάσιος τουρισμός στη Μεσόγειο σε 20 χρόνια", *ΤΑ ΝΕΑ,* 23.05.1994.

516. NACIRI M. (991), "Planification integrée et gestion des zones côtieres mediterrannées, marocaines - rapport de synthèse", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones,* MAP, No 61, UNEP, Split, p.p. 92-112.

517. NICOLAOU A. (1995), "Environmental aspects in the planning of coastal areas", in EUCC: *Coastal Management and Habitat Conservation,* Proceeding, Leiden.

518. NOBLE R.M. (1987), "Coastal Structures - Effects on Shorelines", Proc. *16th Int. Conf. Coastal Engrg., ASCE,* 3, p.p. 2069-2085.

519. ΟΔΗΓΙΑ 85/337 ΕΕ, αριθ. L. 175/40/05.07.1985.

520. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1990), "Σύγχρονες τάσεις στη χωροθετική οργάνωση της ελληνικής Βιομηχανίας", *ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ*, τ. 76, σ.σ. 3-39.

521. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1994), "Σύστημα χωροταξικού σχεδιασμού και ειδικές χωροταξικές μελέτες", *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 1, σ.σ. 41-86.

522. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1995α), "Βασικά προβλήματα της ρύθμισης των χρήσεων γης", εισήγηση στο συνέδριο: *Περιφερειακή ανάπτυξη, Χωροταξία στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, ΤΟΠΟΣ - ΣΕΠ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

523. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ. (1995β), *Χρήσεις γης και Δόμηση στον εξωαστικό χώρο: η ελληνική εκδοχή της αειφορίας*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

524. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Δ., ΓΕΤΙΜΗΣ Π. (1992), "Νέες Γεωγραφικές Ανισότητες και Χωρικές Πολιτικές στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ*, τ.4, σ.σ. 3-44.

525. ΟΟΣΑ (1976), *Σύσταση του Συμβουλίου του ΟΟΣΑ επί των αρχών διαχείρισης των παράκτιων ζωνών, C(76) 161*, εκδοθέν στις 12.10.1976.

526. ΟΟΣΑ (1983), *Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα*, Παρίσι.

527. ΟΟΣΑ (1984), *Έντυπα εργασίας της Επιτροπής Περιβάλλοντος και της ομάδας για τη Διαχείριση παράκτιων ζωνών.*

528. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΑΣ (1996), *Σχεδιασμός Μητροπολιτικής Περιφέρειας για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Αθήνα.

529. ΟΤΑ ΑΘΗΝΑΣ (1985), *Ειδικότερες ρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος*, Αθήνα.

530. OECD (1980), *The impact of tourism on the environment*, General Report, Paris.

531. OECD (1983), *Environmental policies in Greece*, Paris.

532. OECD (1989), *Environmental Impact of Tourist Development*, Paris.

533. OECD (1991a), *Environmental change and science and Technology Institutions*, Synthesis Reports.

534. OECD (1991b), *New Environmental Policies for cities*, Paris.

535. OECD (1992), *Coastal Management Principles*, Paris.

536. OECD (1993a), *Coastal Zone Management: Integrated policies*, Paris.

537. OECD (1993b), *Coastal Zone Management: Selected Case Studies*, Paris.

538. OECD (1995), *Integration of Environment and Economy*, Paris.

539. OECD (1997), *Environmental Performance Reviews*, Paris.

540. OLIBRI DIDI (1980), *L' informatique applique a l' environnement. L' example de ecothek*, Jaurif, Paris.

541. OPSCHOOR J.B., REIJNDERS L. (1991), "Towards Sustainable Development Indicators", in O. Kuik and H.Verbruggen (eds): *Search of Indicators of Sustainable Development*, Kluwer Academic Publishers: Dordrecht.

542. ORTOLANO L. (1984), *Environmental Planning and Decision Making*, John Wiley and Sons, N.Y.

543. OZHAN E, URAZ A., ACTAS A. (1993), "Turkish legislation pertinent to coastal management", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Environment MEDCOAST '93*, Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 333-346.

544. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ Ε. (1982), *Εισαγωγή στο Χωροταξικό Σχεδιασμό*, ΕΜΠ, έδρα Χωροταξίας και Οικιστικής Ανάπτυξης, Αθήνα.

545. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ Ε. (1983), *Θέματα Ανάπτυξης του Χώρου*, ΕΜΠ, Αθήνα.

546. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Θ. (1992), *Δίκαιο Προστασίας Περιβάλλοντος*, Σταμούλης.

547. ΠΑΝΑΓΟΣ Ι. (1997), "Οι εκσκαφείς ξανά στην παραλία", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 28.09.1997, σ.42.

548. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1994α), "Αειφορία και Διαχείριση του Χώρου", *ΤΟΠΟΣ*, 8/94, Αθήνα, σ.σ. 273-283.

549. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1994β), "Medwet - Μια ολοκληρωμένη πρωτοβουλία για τους υγρότοπους της Μεσογείου", *Ενημ. Δελτίο ΤΕΕ*, τ. 1797 , 21.02.1994, σ. 32.

550. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. (1995), "Ο τουρισμός υπό το πρίσμα της αειφορίας", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, 5/95, Αθήνα, σ.σ. 27-30.

551. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ Θ. και Συνεργάτες ΑΕΜ (1993), *Ειδική Χωροταξική Μελέτη των Παράκτιων Περιοχών του Κορινθιακού Κόλπου στα πλαίσια του Κοινοτικού Προγράμματος Envireg.*

552. ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Σ., ΧΑΤΖΗΜΠΙΡΟΣ Κ. (1991), "Η ερευνητική δράση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στον τομέα Περιβάλλοντος κατά τη δεκαετία 1981-1990 και τα ελληνικά ενδιαφέροντα". Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου *Περιβαλλοντικής Επιστήμης και Τεχνολογίας*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

553. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Τ. (1989). "Ευκαιρίες και αδιέξοδα της Αρχιτεκτονικής στην Αλγερία". UAA (Ένωση Αλγερινών Αρχιτεκτόνων), *Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτονικής* υπό την αιγίδα του FNL. Απρίλιος 1993.

554. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Δ. (1991), *"Εισαγωγή στην επιστήμη του Περιβάλλοντος"*, Αθήνα.

555. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Δ. (συντονιστής), ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ Η., ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ Σ., ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ Ν., ΤΖΙΛΙΝΗ Φ. (1989), Οδηγός σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος για τους ΟΤΑ, ΕΕΤΑΑ / Εταιρία Οικολογίας και Ανάπτυξης, Αθήνα.

556. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Α. (1996), "Περιβάλλον, Οικονομικά εργαλεία και Δικαιώματα", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ, Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 33-42.

557. ΠΑΠΑΝΙΚΑΣ Δ. (1981), "Το πρόβλημα του περιβάλλοντος στην ελληνική πραγματικότητα", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, τ.11, σ.σ. 41-46.

558. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1995), "Νόμος και Περιβάλλον", *ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ* , τ.2, σ.8.

559. ΠΑΡΠΑΪΡΗΣ Α. (1987), "Η ανάπτυξη του τουρισμού στις προστατευόμενες περιοχές", Συνέδριο *Περιβαλλοντικής Επιστήμης και Τεχνολογίας*, Μυτιλήνη.

560. ΠΑΧΑΚΗ Κ. (1995), "Νέες κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Το πρόγραμμα ανάπτυξης της υπαίθρου του ΟΟΣΑ", εισήγηση στο Συνέδριο *Ανάπτυξης του Αμβρακικού Κόλπου: οικονομική ανάπτυξη και περιβαλλοντική προστασία*, Βόνιτσα.

561. ΠΟΡΤΟΛΟΥ - ΜΙΧΑΗΛ Α. (1978), *Η έννοια του περιβάλλοντος και η ανάγκη προστασίας του*, Αθήνα.

562. PACEMIN MARIBUS (1974), *The Mediterranean Marine Environment and Development of the Region*, International Institute, Malta.

563. PAOELLA G., GORSINI S., GUIDUCCI G., SCHINTU G. (1993), "Investigation on the studies carried out in Italy in the coastal protection field", *Italian Seminar ICCE '92 - AIPCN*, Genova, 1993.

564. PAPAIOANNOU D. (1987), "Ecological Management in the Coastal Area of Heraklion on the Island of Crete", *EKISTICS*, n. 323-324, p.p. 180-187.

565. PAPAÏOANNOU D., SIGALOS J., TSEKOURAS G. (1991), "Ambrakikos Gulf, Greece", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 197-233.

566. PASTORELLI J. (1996), "Rapport National de Monaco", *Journées d' etude sur le politiques de Développement Durable des zones côtières de la Mediterranée*, Ile de Santorini, Grece, 26-27 April.

567. PERIS MORA E., FAJARNES S., GUTIERREZ A. (1991), *Coastwatch Europa 1990. Informe del programma a Espanya Commitat Valenciana*, Valencia.

568. PERIS MORA E., GUTIERREZ-CASTRO A., FAJARNES-FUSTER V.S. (1992), *Coastwatch 1991 - informe sobre contaminacion littoral de la costa Mediterranea*, Departmento de Ingeniera de la construccion Universidad Politecnica de Valencia, Valencia.

569. PERLOFF H. et al (1960), *Regions, Resources and Economic Growth*, Johns Hopkins Press, Baltimore.

570. PISSARIDES P. (1987), "Cyprus - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, UNEP, Split, p.p.12-15.

571. PNUE (1988), *Le Plan Bleu. Plan d' action pour la Méditerranée. Avenire du bassin méditerranéen, Environnement - Développement* 2000-2025, PNUE, Athènes.

572. POTAMIANOS G. (1984), "Greece at the crossroads of the EEC and the Mediterranean: experiences and perspectives", in Koutsopoulos KC, Nijkamp p. (eds): *Regional Development in the Mediterranean*, Athens, p.p. 241-249.

573. PRED A. (1975), "Diffusion, organisational, spatial structure and city development", *ECONOMIC GEOGRAPHY*, vol. 51.

574. PROVINCIE ZUID - HOLLAND (1993), "Dynamics and dialogue on the southwestern coast of the Netherlands", *Coastal Zone Management Exchange Network*, Fourth Meeting, 21-22.04.1993, Netherlands.

575. PROGRAMME ON THE ENVIRONMENT (1976), *Continuation and implementation of a european community*, Policy and Action, S.L.

576. ΡΟΔΟΛΑΚΗΣ Ν. (1993), "Τουριστική ανάπτυξη: πανάκεια ή καταστροφή των μεσογειακών παραδοσιακών οικισμών", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ. , σ.σ. 89-91.

577. ΡΟΖΑΚΗΣ Χ. (1976), *Το Δίκαιο της θάλασσας και η διαμόρφωσή του από τις διεκδικήσεις των παράκτιων κρατών*, Παπαζήσης, Αθήνα.

578. ΡΟΚΟΣ Δ. (1981α), *Κτηματολόγιο και Αναδασμός - Πολιτική Γης*, τομ. Α΄, κείμενα έρευνας και διδασκαλίας, Μαυρομμάτης, Αθήνα.

579. ΡΟΚΟΣ Δ. (1981β), *Κτηματολόγιο - Φυσικά Διαθέσιμα και ολοκληρωμένες αποδόσεις*, Παρατηρήσεις, Αθήνα.

580. ΡΟΚΟΣ Δ. (1988), "Τηλεπισκόπηση: Ένα μεθοδολογικό εργαλείο παρακολούθησης του περιβάλλοντος", Πρακτικά, Επιστημονικό Διήμερο: *Η προστασία του περιβάλλοντος*, ΕΜΠ, Αθήνα.

581. ΡΟΚΟΣ Δ. (1995), "Εθνική, Ευρωπαϊκή ή Πλανητική Στρατηγική για την παρατήρηση της Γης", στο *Συστήματα Παρατήρησης της Γης, εναλλακτικές εκδόσεις*, Αθήνα.

582. RAFTOPOULOS EV. (1988), *The Mediterranean Action Plan in a functional perspective: A Quest for Law and Policy*, UNEP, Athens

583. RAMADE FRANCOIS et al (1993), *Conservation des ecosystemes mediterraneenees enjeux et perspectives*, Economica, Paris.

584. RANDIC A. (1991), "Integrated Planning and Management of coastal zones in Yugoslavia", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 148-157.

585. RANDIC A. (1996), "National Report of Croatia", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal zones. Santorini Island*, Greece, 26-27 April.

586. RANDIC A., MASTROVIC M., KRUZIC N. (1991), The planned and actual use of the Rijeka Bay, based on integrated planning of activities on land and sea, Integrated planning and Management of the Mediterranean coatstal zones, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 380-412.

587. RANOS C. (1989), *Economic Impact models - Their use in Coastal Zone Management*, Papazisis publishers, Athens.

588. RAVERZ JER. (1986), *In Sustainable Development of the Biosphere*, Cambridge University Press.

589. REGIONE CAMPANIA ASSESSORATO PER IL TURISMO (1973), atti del convegno internazionale i parchi costieri Mediterranei. Salern castellabate, 18-22 Guigno 1973, a cura dell' ente provinviale per il turismo di Salerno.

590. REGIONE EMILIA ROMAGNA (1992), *Piano progettuale per la difesa della costa adriatica Emilliana Romagnola*, Vol. VII, Variazzioni della Lina di Riva dal po di volano Al Po di Maestra.

591. REPORT OF THE COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES TO THE UNITED NATIONS (1992), *Conference on Environment and Development*.

592. REYNOLDS J.E., HADOUD D.A., VALLET F. (1995), "Prospects for aquaculture development in Libya", *Libfish field documents* No 9, Tripoli / Rome, FAO.

593. RICHARDS K. (1976), *Cost of Environmental Protection*, Center for Urban Policy Research, New Brunswick, New Jersey.

594. RICKETTS P.J. (1992), "Current Approaches in Geographic Information Systemes for Coastal Management", *Marine Pollution Bulletin*, vol. 25, 1-4, p.p.82-87.

595. RIPA DI MEANA CARLO (1990), "Η Οικονομία και η Οικολογία συμπλέουν". *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ*, 14/90.

596. RITCHE - CALDER LORD (1972), *The pollution of the Mediterranean Sea*, Herbert Lang, Bern.

597. ROUSSEAU CH. (1984), *Entrée en vigneur du Protocole d' Athènes du 16 Mai 1980 sur le prevention de la pollution en Méditerranée*, RGDP.

598. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ Π. (1990), *Ρύπανση περιβάλλοντος - επερχόμενος θάνατος της Μεσογείου και η Ελλάς*, Ακαδημία Αθηνών, Έκτακτη Συνεδρία της 12ης Ιουνίου 1990, Αθήνα.

599. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. (1985), *Σκέψεις για το πρόβλημα του περιβάλλοντος από νομική σκοπιά*, Σάκουλας, Αθήνα - Κομοτηνή.

600. ΣΑΜΙΩΤΗΣ Γ., ΤΣΑΛΤΑΣ Γ. (1992), "Διεθνής προστασία του περιβάλλοντος", τ.1, *Διεθνείς πολιτικές και Δίκαιο του Περιβάλλοντος*, Παπαζήσης, Αθήνα.

601. ΣΕΠ (Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων) - ΤΟΠΟΣ (περιοδ.) (1996α), *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙ: Χωροταξικός και Περιφερειακός Προγραμματισμός, Αθήνα.

602. ΣΕΠ (Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων) - ΤΟΠΟΣ (περιοδ.) (1996β), *Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, Αθήνα.

603. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1985), *Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του Περιβάλλοντος*, Σάκουλας, Αθήνα.

604. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1988), "Η συμμετοχή των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος", ΓΓΝΓ: *Φύση και Κοινωνία*, τ.3, Αθήνα.

605. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1993), *Δίκαιο Περιβάλλοντος*, Σάκουλας, Αθήνα.

606. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1994α), "Βασικές αρχές του χωροταξικού ελέγχου στη νομολογία του ΣτΕ", *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ.1, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, σ.σ. 9-22.

607. ΣΙΟΥΤΗ Γ. (1994β), "Βιώσιμη Ανάπτυξη και Προστασία του Περιβάλλοντος", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 43-50.

608. ΣΚΟΥΛΟΣ Μ. (1996), "Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις (ΜΚΠΟ): διαστάσεις της δράσης και στάσης τους απέναντι στα μεγάλα έργα", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 51-55.

609. ΣΚΟΥΡΤΟΣ Μ., ΣΟΦΟΥΛΗΣ Κ. (1995), *Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα*, Αθήνα.

610. ΣΚΟΥΡΤΟΣ Μ.Σ., ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΑΡ. (1996), "Μέθοδοι οικονομικής αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων: διεθνής εμπειρία, πρακτικές δυνατότητες και θεσμιοί περιορισμοί στην Ελλάδα", *ΤΟΠΟΣ* 2/96, Αθήνα, σ.σ. 37-53.

611. ΣΟΥΦΛΗΣ Γ., ΠΑΤΣΟΥΡΑΤΗΣ ΑΘ. (1996), "Η Πολιτική Περιβάλλοντος ως παράμετρος Περιφερειακής Ανάπτυξης", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 161-173.

612. ΣΠΑΝΟΥ Κ. (1994), "Διοικητικά δίκτυα για την πολιτική του περιβάλλοντος", *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ.1, σ.σ. 95-124.

613. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Ε. (1993), *Ιδιωτική πολεοδόμηση - εφαρμογή του Ν. 1947/91 - Επιπτώσεις στην πόλη και την περιφέρεια*, Διπλ. Εργασία, Msc Thesis ΙΠΑ-ΠΑΣΠΕ, Αθήνα.

614. ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΚΤΩΝ / ΣΕΠΟΧ (1994), Χωροταξικός Σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη, Ενημ. Δελτίο ΤΕΕ, τ.1794, 31.01.1994.

615. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1995), *Αναθεώρηση της Οδηγίας 85/337 για τις μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, Λουξεμβούργο, Οκτώβριος 1995.

616. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1973), *Ψήφισμα (73) 29 της εξ υπουργών Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ακτών.*

617. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1994), "Παράκτιες περιοχές, όχθες ποταμών και λιμνών: Ο Σχεδιασμός και η Διαχείρισή τους σε συμβατότητα με την οικολογική ισορροπία", Έκθεση που υποβλήθηκε από την Ελληνική αντιπροσωπεία ως βάση για συζήτηση στην *4η Ευρωπαϊκή Υπουργική Διάσκεψη για το Περιβάλλον*, Αθήνα, Απρ. 1984.

618. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ (1984), Πρόταση Οδηγίας 85/337, έγγραφο COM (93) 575 τελικό 16.03.1994.

619. SAENZ DE BURUAGA G. (1984), "Structure and Strategy of South-Western European regions facing the EEC", in Koutsopoulos K.C., Nijkamp P.(eds): *Regional Development in the Mediterranean*, Athens, p.p. 169-184.

620. SAHIBI M.A., GARDI KH. (1996), "Rapport National du Maroc", *Jurnées d' etude sur les politiques de Développement Durable des zones côtières de la méditerranée*, Ile de Santorini, Greece, 22-27 April.

621. SALATHE TOBIAS (1996), "Report on National Ecosystem Management", *Workshop on policies for Sustainable Development of mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece, 26-27 April.

622. SALIBA L.J. (1990), *Coastal land use and environmental problems in the Mediterranean Land Use Policy*, Vol 7(3), p.p. 217-230.

623. SCHEMBRI J.A. (1993), "Mediterranean lands - A basic overview". *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Environment, MEDCOAST '93,* Antalya, Turkey, Nov. 2-5, p.p. 315-323.

624. SCHLEICH H.H. (1987), *Contributions to the herpetology of Kouf National Park (NE-Libya) and adjacent areas.* Spixiana 10 (1), p.p. 37-80.

625. SCHMIDT U.V., SPAGNOLO M. (1985), *Coastal lagoon management in Greece: Social, economic and legal aspects,* MEDRAP, Rome.

626. SCHRAMM G., WARFORD J.J. (1989), *Environmental Management and Economic Development,* John Hopkins, University Press, Baltimore.

627. SCIOLLA - LAGRANGE ALBERTO (1977), *The Barcelona Convention, its Protocols,* Ambio 6.

628. SCOLTEN HENK J., STILLWELL JOHN C.H. (eds) (1990), *Geographical Information Systems for Urban and Regional Planning,* Kluwer, Dordrecht.

629. SCOULOS M. (1984), "The Mediterranean today", in: *The protection of the Mediterranean: a role for the EE,* Bruxelles 19 - 21.10.1984, Bureau européen de l' environnement.

630. SCOVAZZI T., TREVES T. (1992), *World Treaties for the Protection of the Environment.*

631. SELFO L. (1996), "National Report of Albania", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas,* Santorini Island, Greece, 26-27 April.

632. SHIERECK G.J., VAN DER WEIDE J. (1995), "Coastal zone management, a round game", ανακοίνωση στη συνάντηση εργασίας *Coastal Zone Management Workshop,* Μαλαισία, Μάρτιος 1995.

633. SHLAIM A., YANNOPOULOS G.N. (1976), *The EEC and the Mediterranean countries,* Cambridge University Press, Cambridge.

634. SI AHMED S.M. (1991), "Rapport National sur l'etat de la planification du littoral algérien", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones,* MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 7-17.

635. SILVA P., GALANTE F., NILO A., POWELL K. (1993), "Coastal defense and restoration of the environment in the littoral of the Venice Lagoon", *The First International Conference on the Mediterranean Coastal Management MEDCOAST '93,* Antalya Turkey, Nov. 2-5, p.p. 1043-1057.

636. SO F., HAND I., Mc POWELL B. (eds), *The Practice of State and Regional Planning Association,* American Planning Association, Chicago.

637. SORENSEN J. (1971), *A Framework for Identification and Control of Resource Degradation and Conflict in the Multiple Use of the Coastal Zone,* Univ. of California, Berkeley.

638. SOUISSI A. (1985), "Tunisia - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP No 16, UNEP, Split 1987, p.p.29-32.

639. SPANOU K. (1994), "Administrative network for environmental policy", *Environment and Law,* vol. II, p.p. 93-124.

640. STEELEY G. (1994), *Σχέδιο Ψηφίσματος για το Συμβούλιο Δήμων και Κοινοτήτων και Περιφερειών της Ευρώπης,* 1994.

641. STRAHLER ARTUR, STRAHLER ALAN (1987), *Modern Physical Geography,* 3rd ed., John Wiley & Sons.

642. SULIMAN A. KHALIL (1987), "Libya - National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP No 16, UNEP, Split, p.p.24-25.

643. ΤΑΧΟΣ Α.Ι. (1992), *Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος,* Σάκουλας.

644. ΤΕΕ (1977), *Αρμοδιότητες μηχανικών για την ανάληψη κατασκευών σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος,* Αθήνα.

645. ΤΕΕ (1981), *Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής,* Συνέδριο για την ανάπτυξη (5η πολυσυνεδριακή ημερίδα), Αθήνα.

646. ΤΕΕ (1983), *Δραστηριότητες - προγραμματισμός του ΠΕΡΠΑ,* Διάλεξη, Αθήνα, Απρ. 1983.

647. ΤΕΕ (1985), *Περιβαλλοντικές επιπτώσεις των διαφόρων δραστηριοτήτων και η αποτίμηση,* Αθήνα.

648. ΤΕΕ (1988), *Ανάπτυξη και Περιβάλλον,* Συνέδριο, Αθήνα.

649. ΤΕΕ (1991), *Τοποθέτηση των προβλημάτων του περιβάλλοντος. Η δουλειά της μόνιμης επιτροπής περιβάλλοντος,* ημερίδα, Αθήνα.

650. ΤΕΕ (1994), *Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων: Προτάσεις για ουσιαστική εφαρμογή*, Αθήνα.

651. ΤΕΕ - ΕΟΚ (εκδ.) (1993), *Αναγκαίες δράσεις για την προστασία του Περιβάλλοντος στην Ελλάδα*, Αθήνα, τομ. 2ος, τ.8.

652. ΤΕΕ-ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Γκόλφη Π. κ.ά.) (1995), "Επιπτώσεις στο περιβάλλον από την τουριστική ανάπτυξη", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95, Αθήνα, σ.σ. 14-19.

653. ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (1-2/1992), *Επιλογή τόπου εγκατάστασης του σχεδίου επένδυσης και περιβαλλοντικές επιπτώσεις*.

654. ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ (5/1995), *Τουρισμός και Περιβάλλον: επιλογές για βιώσιμη ανάπτυξη*, ημερίδα.

655. ΤΡΑΓΑΝΟΥ - ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ Ο. (1993), "Οι δυνατότητες συμβολής των ελληνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων στην αναγνώριση, αξιολόγηση και ανάδειξη των στοιχείων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα: Εμπειρίες από τη δράση και το έργο της Ελληνικής Εταιρίας για την Προστασία του περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 214-217.

656. ΤΡΟΥΜΠΗΣ Α. (1993), "Η πολιτική διαχείριση του περιβάλλοντος", *ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ*, 16 Νοεμ. 1993, Αθήνα.

657. ΤΣΑΛΤΑΣ ΓΡ. (1984), *Διεθνές Δίκαιο της θάλασσας, κοινή κληρονομιά της ανθρώπότητας*, Παπαζήσης, Αθήνα.

658. ΤΣΑΛΤΑΣ ΓΡ., ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Π. (1994), *Κοινοτικές Στρατηγικές για το Περιβάλλον*, Αθήνα.

659. ΤΣΑΡΤΑΣ Π. (1993α), "Διεθνείς τάσεις του τουρισμού στο χώρο της Μεσογείου και επιπτώσεις στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς της Μεσογείου, προβλήματα και διλήματα", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του τουρισμούς στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 154-149.

660. ΤΣΑΡΤΑΣ Π. (1993β), "Τουριστική ανάπτυξη: περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις", Λάσκαρις Κ. κ.ά. (1993): Περιβαλλοντική Κρίση, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.

661. ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ Γ. (1995), "Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Παράκτιων και Νησιώτικων περιοχών. Η σχετική σημασία για τις ευαίσθητες αυτές περιοχές των δραστηριοτήτων του πρωτογενή και τριτογενή τομέα, με έμφαση στον τουρισμό", Συνέδριο *Natura 2000: Η εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ στην Ελλαδα*, ΕΒΕΑ, ΥΠΕΧΩΔΕ, Υπ. Γεωργίας, 12.10.1995.

662. ΤΣΕΤΣΗΣ Σ. (1995), "Οι διαρθρωτικές παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η τουριστική ανάπτυξη στις μειονεκτικές χώρες της Κοινότητας", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95. Αθήνα, σ.σ.34-40.

663. ΤΣΙΡΟΣ Δ. (1983), *Ελληνική περιβαλλοντική πολιτική σε συγκεκριμένους τομείς*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα.

664. ΤΣΙΡΟΣ Δ. (1995), "Ανάγκη οργανωτικής ενίσχυσης της διοικητικής περιφέρειας και για τα ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος", *ΣΕΠ: Παραμεθόριες περιοχές. Ανάπτυξη - Δημιουργία Απασχόλησης - Διασυνοριακή συνεργασία*, Διεθνές Συνέδριο, Αθήνα 1995, σ.σ. 257-261.

665. ΤΣΙΡΟΣ Δ. (1996), "Διαχειριστικά Συστήματα Προστασίας (και Ανάπτυξης) Περιοχών Οικολογικού ενδιαφέροντος", *ΣΕΠ-ΤΟΠΟΣ: Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης*, τ. ΙΙΙ: Πολιτικές του Περιβάλλοντος και Ανάπτυξη, σ.σ. 174-180.

666. ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ (εφημ.), 04.08.96.

667. TABET - AOUL E.H., MARENDET F. (1984), "Consequences of industrial works on coastal equilibrium", *XVIII Jurnées de l' Hydraulique*, Marseille, France.

668. TAD (1992), "Impact sur le Développement Regional et l' Aménagement de l' Espace Communantaire des Pays du Sud et de l' Est Méditerranéen (PSEM), Agence Territoires - Aménagement - Développement", Rapport final provisoire pour la *Commission des Communautes Européennees*, Paris.

669. TAÏEB MESSAUD (1996), "Rapport National de l' Algérie", *Journées d' etude sur les politiques de Développement Durable des zones côtières de la Méditerranée*, Ile de Santorin, Grèce, 26-27 Avril.

670. TANACREDI T. JOHN (1983), *Coastal zone management, Practices at an urban National Park*, Springer - Verlag, New York, Inc.

671. TAPPER R. (1995), *Biodiversity and Sustainable Use*, U.K.

672. THE NATIONAL ENVIRONMENTAL POLICY ACT (1970), USA.

673. THE WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT (1987), *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford.

674. TIMAGENIS G. (1980), "The protocol for the protection of the Mediterranean Sea against Land - based sources", *Hellenic Review of International Relations*, no 1.

675. TISDELL C. (1991), *Economics of Environmental Conservation*, Elsevier, Amsterdam.

676. TOOLEY M.J., JELGERMA S. (eds) (1990), *Impacts of sea-level rise on European coastal lowlands*, Blackwell.

677. TRABELSI B. (1987), "Algeria- National Report", *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones*, MAP No 16, UNEP, p.p. 10-12.

678. TRUMBIC I. (1992), "CAMP - The Bay of Ismir: Integrated planning study for the area of Ismir (Interior Report - Introduction)", *Priority Actions Programme*, Regional Activity Center, Split, p.p. 1-10.

679. TRUTA S. (1986), PAP/RAC: *Integrated Planning and Management of Coastal Zones.*

680. TSEKOURAS G.T. (1991), "Integrated Planning and Management of Coastal Zones - Greek National report", *Integrated Planning and Management of Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 47-55.

681. TURNER R.K., PEARCE D., BATEMAN J. (1994), *Environmental Economics - An Elementary Introduction*, Harvester Wheastsheaf, Lond.

682. ΥΑ 69269/5387/1990

683. ΥΑ 75308/5512/1990

684. ΥΕΝ (1993), *Ρύπανση της θάλασσας από πηγές ξηράς*, Νοέμβριος 1993.

685. ΥΕΝ (1994), *Η Δραστηριότητα του ΥΕΝ στον Τομέα Προστασίας του Θαλασσίου Περιβάλλοντος το 1993*, Πειραιάς, Ιανουάριος 1994.

686. ΥΠΕΘΟ (1985), *Προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης 1983-1987*, Αθήνα.

687. ΥΠΕΘΟ (1988), *Προγράμματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης 1988-1992*, Προκαταρκτικά, Αθήνα.

688. ΥΠΕΘΟ, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ENVIREG, (1992), *Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Envireg - 2η Συνεδρίαση Επιτροπής Παρακολούθησης*, Αθήνα, Δεκέμβριος 1992.

689. ΥΠΕΘΟ (1993α), *ΕΥΡΩΣΚΟΠΙΟ, ENVIREG* (27.12.1993).

690. ΥΠΕΘΟ (1993β), *Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 1994-99*, Αναθεωρημένη έκδοση, Αθήνα, Δεκέμβριος 1995.

691. ΥΠΕΘΟ (1994), ΕΥΡΩΣΚΟΠΙΟ, *Στρατηγική και Πρόγραμμα Δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος στην περιοχή της Μεσογείου*, 22.03.1994.

692. ΥΠΕΤ (1989), *Πρόγραμμα έρευνας και ελέγχου ρύπανσης της Μεσογείου.*

693. ΥΠΕΧΩΔΕ (1985), *Προδιαγραφές Ειδικών Χωροταξικών Μελετών*, Αθήνα.

694. ΥΠΕΧΩΔΕ (1992α), *Ελληνική Περιβαλλοντική Πολιτική σε συγκεκριμένους τομείς*, Δ/νση Περιβάλλοντος (κείμενο για τη συμμετοχή στο Διεθνές Συνέδριο Περιβάλλοντος), Αθήνα.

695. ΥΠΕΧΩΔΕ (1992β), *Ετήσια έκθεση ΥΠΕΧΩΔΕ για την κατάσταση του ελληνικού περιβάλλοντος και τα μέτρα για την προστασία του*, Γενική Δ/νση Περιβάλλοντος, Αθήνα, τομ. 1, 2.

696. ΥΠΕΧΩΔΕ (1992γ), *Εξειδίκευση Προδιαγραφών Ειδικών Χωροταξικών Μελετών για το Κοινοτικό Πρόγραμμα ENVIREG*, Αθήνα.

697. ΥΠΕΧΩΔΕ (1993α), *Επιπτώσεις του τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης (συνεργασία: UNESCO, ΥΠΠΟ, ΕΟΤ), Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ.

698. ΥΠΕΧΩΔΕ (1993β), *Ποιότητα Νερών Κολύμβησης της Ελλάδας 1992*, Δ/νση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Τμήμα Νερών.

699. ΥΠΕΧΩΔΕ (1995α), *Η Ελλάδα, οικολογικό και πολιτισμικό απόθεμα, δεδομένα, δράσεις, προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος*, Αθήνα.

700. ΥΠΕΧΩΔΕ (1995β), *Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης - Πρόγραμμα Περιβάλλοντος Ηνωμένων Εθνών - Μακροπρόθεσμο Πρόγραμμα Έρευνας και Συστηματικής Παρακολούθησης της Ρύπανσης στη Μεσόγειο, MED-POL, Εθνικό Πρόγραμμα Ελλάδας 1995*, σ. 4.

701. ΥΠΕΧΩΔΕ (1995γ), "Πολυδιάστατη αλληλεπίδραση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ*, 5/95, Αθήνα, σ.σ. 114-126.

702. ΥΠΕΧΩΔΕ (1995δ), *Χωροταξικός Σχεδιασμός, ιστορική εξέλιξη και προοπτικές*, (φυλλάδιο), Αθήνα.

703. ΥΠΕΧΩΔΕ (1997α), *Για καθαρές θάλασσες και ακτές.*

704. ΥΠΕΧΩΔΕ (1997β), *Ποιότητα νερών κολύμβησης της Ελλάδας*, 1996.

705. ΥΠΕΧΩΔΕ, ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, Δ/ΝΣΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ (1997γ), *Πρόταση για το πρόγραμμα μελέτης για τον παράκτιο χώρο.*

706. ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ HABITAT II (1996), *Εθνική Έκθεση της Ελλάδας. Παγκόσμια Διάσκεψη του ΟΗΕ για τις Πόλεις και την Κατοικία*, Κωνσταντινούπολη.

707. ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΟΜΒΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1997), *Ενημερωτικό Δελτίο.*

708. ΥΠΕΧΩΔΕ - ΠΕΡΠΑ (1996), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Περιβάλλον"* - ΕΠΠΕΡ (1994-1999), Αθήνα.

709. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1993), *Προστατεύοντας το Περιβάλλον μας*, Λουξεμβούργο.

710. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (1996), *Στην υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Οδηγός του πολίτη για τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Λουξεμβούργο.

711. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1982), *Πενταετές Πρόγραμμα 1983-87*, Αθήνα.

712. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (1982), *Προτάσεις για το Πενταετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης 1983-87*, Φυσικό Περιβάλλον, Ιούλιος 1982.

713. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ (1982), *Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος*, Σημείωμα Δ. Δουμάκη, Αθήνα, Ιούνιος 1982.

714. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ, ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (1982), *Εθνικό Πρόγραμμα Διαχείρισης Ακτών*, Αθήνα.

715. ΥΧΟΠ (1983), *Πενταετές Πρόγραμμα 1983-87. Πλαίσιο και Στόχοι Εθνικής Περιβαλλοντικής Προστασίας*, Αθήνα, Οκτ. 1982, Μαρτ. 1983.

716. ΥΧΟΠ (1984α), *Παρατηρήσεις για τη σύνταξη της έκθεσης για το περιβάλλον*, Ιούνιος 1984.

717. ΥΧΟΠ (1984β), *Summarized Action Programme to Combat Pollution and Traffic Congestion in Athens*, Memorandum submitted to EEC by PERPA, Athens, Febr. 1984.

718. UBM (1991), *European Coastal Management, UBM report 1991-92*, Universitaire Beroepsopleiding Milieukunde, Leiden. The Netherlands, p.1.

719. UBM (1993), *European Coastal Management*, Studierapporten.

720. UN (ed. 1972): *Report of the United Nations Conference on the Human Environment* (Stockholm 5-16 June 1972).

721. UN (1977), *Land for Human Settlements - Some Legal and Economic Issues.*

722. UN (1984), *Coastal Area Management and Development*, Pergamon Press, Oxford.

723. UN (1987), *Report of the World Commission on the Environment and Development.*

724. UN (1988), *Report of the Meeting of Experts on Environmental Impact Assessment*, Economic Commission for Europe, SAEP, Geneva 29.01.1988, p.p. 1-6.

725. UN (1992), *Demographic Yearbook 1990*, 4th ed., Department of International Economic and Social Affairs UN, New York.

726. UN (1993), *Action 21.*

727. UN, INSTITUTE FOR TRAINING AND RESEARCH IN COOPERATION WITH UNEP, MATIN K. (ed.) (1993), *Explorations in Geographic Information Systems Technology*, vol. 3: Applications in Coastal Zone Research and Management.

728. UNCED (1992), *Agenda 21: The United Nations Programme of Action from Rio*, UN Publications, N.Y.

729. UNCLOS (1982), *United Nations Convention on the Law of Sea.*

730. UNEP (1977), *Report of the Athens Consultation, Doc UNEP/IG 6/6/ Geneva 1977, Report of the Venice Consultation, Doc UNEP/IG9/5 Geneva 1977, Report of UNEP Executive*, Director on the implementation of the Mediterranean Action Plan.

731. UNEP (1978), *Mediterranean Action Plan and the Final Act of the Conferences of Plenopotentiaries of the Coastal States of the Mediterranean Region for the protection of the Mediterranean Sea.*

732. UNEP (1981), *The State of the Global Environment: A Decade after Stockholm*, Nairobi.

733. UNEP (1982), "Achievements and planned development of UNEP's Regional Seas Programme and comparable programme sponsored by other bodies", *Regional Seas Reports and Studies* No 1.

734. UNEP (1983), *Blue Plan - Preliminary Synthesis Report.*

735. UNEP (1984), *Report of the First Session of the W.G. on Environmental Impact Assessment, Working Group of Experts on Environmental Law,* Washington, 14.09.1984, p.p. 1-7 and Annex p.p. 1-2.

736. UNEP (1985), *Mediterranean Action Plan* (Μεσογειακό Σχέδιο Δράσης), Αθήνα.

737. UNEP (1987), *Promotion of Soil Protection as an essential component of Environmental Protection in Mediterranean coastal zones,* MAP, Technical Reports series 16, Split.

738. UNEP (1989), *Guidelines for an environmental approach to the Planning and Management of Tourism Development in Mediterranean coastal zones,* MAP/PAP.

739. UNEP (1990a), "An approach to environmental impact assessment for projects affecting the coastal and marine environment", *Regional Seas Reports and Studies,* 122.

740. UNEP (1990b), *Report on Financial Assistance,* MAP

741. UNEP (1991), *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones,* MAP, Technical Reports Series 61, Split.

742. UNEP (1992), *Mediterranean Action Plan and Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against pollution and its related protocols,* Athens.

743. UNEP (1993a), *Costs and benefits of measures for the reduction of degradation of the environment from land-based sources of pollution in coastal areas, A case - study of the Bay of Ismir, Case study of the Island of Rhodes,* MAP Technical Reports Series 72, Athens.

744. UNEP (1993b), *Guidelines for Integrated Management of Coastal and Marine Areas (with special reference to the Mediterranean basin),* MAP/PAP.

745. UNEP (1993c), *The Mediterranean Action Plan - saving our common heritage,* UN.

746. UNEP (1994), *Iskederun Bay Project, Volume II, Systematic and Prospective Analysis,* MAP Technical Reports Series 90. Blue Plan Regional Activity Centre, Sofia Antipolis, Valbonne, France.

747. UNEP (1995) *Guidelines for integrated Management of Coastal and Marine Areas with Special Reference to the Mediterranean basin,* UNEP Regional Seas Reports and Studies, 161, UNEP Priority Actions Programme, Regional Activity Centre, Split Croatia.

748. UNEP (1996a), *OUR PLANET* (mag.), vol. 7, N. 6, 1996, p.35.

749. UNEP (1996b), *The State of the Marine and Coastal Environment in the Mediterranean Region,* MAP Technical Reports Series 100, Athens.

750. UNEP / IUCN (1994), *Technical Report on the State of Cetaceans in the Mediterranean,* MAP Technical Reports Series 82, Athens.

751. UNESCO - UNEP (1976), *Environmental Education,* Newsletter, vol. 1, January 1976.

752. UNIDO (1987), *Project Evaluation for industrial projects, Vienna.*

753. UNIDO (1995), *Mediterranean and Black Sea International Network for Cleaner Production.*

754. UNITED STATES ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY (1987), *EPA's use of benefit - cost analysis.* The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London.

755. UNIVERSITY OF ALEXANDRIA (1986), Institute of Graduate Studies and Research aquatic environment pollution project EGY/73/058, *Training course on coastal zone monitoring and management* 15 Nov. - 7 Dec 1986, Part I: "Coastal zone processes".

756. UNIVERSITY OF RHODE ISLAND (1991), *Case studies of Coastal Resources Center.*

757. UNIVERSITY OF THE AEGEAN (1993), *Development/Environment Scenarios for Rhodes,* UNEP/MAP/Blue Plan/RAC and Ministry of the Environment, Physical Planning and Public Works.

758. URBANISME ET ENVIRONNEMENT, Bulletin Trimestriel, No 1, Juin 1978, p.p. 1-30.

759. US COMMISSION ON MARINE SCIENCE, ENGINEERING AND RESOURCES (1969), *Our Nation and the Sea,* United States Government printing office, Washington D.C.

760. USHER M.B. (1986), *Conservation evaluation,* Chapman and Hall, London - New York.

761. USHER M.B., ERZ W.(ed) (1994), *Erfassen und Bewerten im Naturschutz,* Quelle und Meyer, Heidelberg.

762. ΦΑΛΗΡΕΑ Λ. (1994), "Τουρισμός και Περιβάλλον", Θέματα, *ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ* (περιοδ.) 2/1994.

763. ΦΕΚ 270/31.05.85, *Χωροθέτηση βιομηχανικών δραστηριοτήτων*

764. ΦΕΚ 160Α/18.10.86, *Ν. 1650/86.*

765. ΦΕΚ 61Δ/28.01.88, *Χωροθέτηση του Τουρισμού.*

766. ΦΕΚ 678Β/25.10.90, *ΚΥΑ 69269/5387 σε εκτέλεση του Ν. 1680/86.*

767. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ Δ. (1990), *Για την ελληνική πόλη, μεταπολεμική πορεία και προοπτικές*, Θεμέλιο, Αθήνα.

768. ΦΛΟΓΑΪΤΗ Ε. (1993), *Περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές εκδόσεις.

769. VAN TONGEREN, SCHWEINFEST J.S., LUTZ E. (1991), *Integrated Environmental and Economic Accounting. A case study for Mexico*, World Bank Environment Working Paper, No 50.

770. VELLA L., SULTANA J. (1996), "National Report of Malta". *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece 26-27 April.

771. VICTOR P.A. (1991), "Indicators of sustainable development: some lessons from capital theory", *Ecological Economics*, 4, p.p. 191-213.

772. VILES H., SPENCER T. (1995), *Coastal Problems, Geomorphology, Ecology and Society at the Coast*, Edward Arnold, London.

773. VOESENEK L.A.C.J., VAN ROOY P.T.J.C. (1984), *Herpetological Research on Eastern Sardinia: Proposal for a Biogenetic Reserve*, Contracted report by Societas Europaea Herpetologica to Council of Europe.

774. VOLLENWEIDER R.A. (1992), "Coastal marine eutrophication: principles and control", R.A. Vollenweider, R. Marchetti and R. Viviani: *Marine Coastal Eutrophication*, Elsevier, Amsterdam.

775. WALKER D.S. (1960), *The Mediterranean Lands*, Metheun and Co Ltd.

776. WALTER H., BRECKLE S-W (1991), "Ökologie der Erde", Band 2, *Spezielle Ökologie der Tropen und Subtropen, z*, Aulf - Stuttgard.

777. WASSENHOVEN L. (1994), *The Compedium of Spatial Planning Systems and Policies: Greece.*

778. WAUGH DAVID (1990), *Geography, an Integrated Approach*, Nelson, Survey.

779. WCED (1987), *Our Common Future (The Brundtland Report)*, Oxford University Press, Oxford.

780. WEGNER E. (1975), *Survie ou mort de la Méditerranée*, Revue francaise d' etudes politiques méditerranéenes 03.03.1975.

781. WERLEN BENNO (1993), *Society action and space: an alternative human geography*, T. Bennan, B. Werlen (eds), Routledge, London.

782. WHITBY M.C. (ed.), (1992), *Land Use Change: the Causes and the Consequences*, HMSO

783. WHITEMORE C., JESU R., REYNOLDS P. (1991), *Sardinia: An assessment of beaches for Loggerhead Turtle nesting*, MEDASSET.

784. WIESNER K. (1991), "Architecture, Tourism, Environment", *UIEB bulletin*, p.p. 2-9.

785. WILLIAMS M. (ed.) (1990), *Wetlands: a Threatened Landscape*, Blackwell.

786. WOOLTH (1980), *Environment*, New York.

787. WORLDWATCH INSTITUTE (1995), *State of the World - 1995*, W.W. Norton and Company Inc, N.Y.

788. WORLD BANK (1987), *World Development Report*, Oxford University Press, New York.

789. WORLD BANK (1990), "Programme environnement Mediterranée", Workpaper, 7, *Conservation of Biodiversity*, The World Bank, The European Investment Bank.

790. WORLD BANK (1992), *Technical Guidelines and strategic framework for applications of integrated coastal zone management*, Draft, Sept. 1992.

791. WORLD BANK (1993), "The Nordwijk Guidelines for Integrated Coastal Zone Management", paper presented at the *World Coast Conference.*

792. WORLD COAST CONFERENCE (1993), "Διαχειριστικές ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων διαχείρισης παράκτιων ζωνών", μελέτη εκπονημένη για την *Παγκόσμια Διάσκεψη για τις Ακτές, Noordwijk*, 05.01.1993.

793. WORLD COMMISSION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT (1987). *Our common future*, United Nations.

794. WWF ΕΛΛΑΣ (1995α). *Δραστηριότητες του WWF Παγκόσμιου Ταμείου για τη Φύση στην Ελλάδα*, Αθήνα.

795. WWF ΕΛΛΑΣ(1995β), *Natura 2000 - Διαχείριση και προστασία σημαντικών οικοτόπων στην Ελλάδα*, Αθήνα.

796. ΧΑΛΑΡΗΣ Γ. (1989), *Η διαδικασία αστικοποίησης στις Μεσογειακές Αραβικές χώρες - Η περίπτωση της Τυνησίας*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα.

797. ΧΑΤΖΗΜΠΙΡΟΣ Χ., ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ Μ. (1996), "Ελληνικοί βιότοποι και δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης", *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ* 5/95.

798. ΧΙΩΤΗΣ Γ., ΚΟΚΚΩΣΗΣ Χ. (1986), *Περιφερειακή και Αστική Ανάπτυξη και Προγραμματισμός της Ελλάδας στα πλαίσια της ΕΟΚ*, ΚΟΕ, Αθήνα.

799. ΧΟΝΔΡΟΥ-ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗ Μ. (1993), "Ανάπτυξη και Περιβάλλον: Συμβατή ή ανταγωνιστική σχέση, Τουρισμός - Ανάπτυξη - Πολιτισμικό Περιβάλλον στον Ελλαδικό χώρο", Πρακτικά Διεθνούς Συνάντησης: *Επιπτώσεις του Τουρισμού στους παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς των χωρών της Μεσογείου και της Νότιας Ευρώπης*, ΥΠΕΧΩΔΕ, Θεσσαλονίκη, 22-24 Οκτ., σ.σ. 197-203.

800. ΧΛΕΠΑΣ Ν.Κ., ΜΕΡΤΖΙΟΥ Ε. (1996), *Οδηγός του πολίτη για την προστασία του περιβάλλοντος*, Παπαζήσης, Αθήνα.

801. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ Α. (1995), *Ο αναπτυξιακός ρόλος της πολιτικής γης στην Κύπρο, Διδ. Διατριβή*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΤΑΠΑ, Αθήνα.

802. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Δ. (1980), *Η Πολεοδομική Νομοθεσία*, Αθήνα.

803. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ Δ. (1984), *Χωροταξία - Πολεοδομία: Θεσμοί*, Σάκκουλας, Αθήνα.

804. YESILHÜYÜK GÜLSUN (1996), "National Report of Turkey", *Workshop on policies for Sustainable Development of Mediterranean coastal areas*, Santorini Island, Greece, 26-27 April.

805. YIANGOULLIS O. (1991), "National monograph republic of Cyprus", *Integrated Planning and Management of the Mediterranean coastal zones*, MAP No 61, UNEP, Split, p.p. 18-32.

806. ZONNEVELD I.R. (1979), *Land evaluation and Land(scape) science*. Enschede The Netherlands International Training Center.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Π.2.1 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΛΛΟΙΩΣΗΣ ΧΕΡΣΑΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΠΟΡΩΝ

Δραστηριότητα	Επίδραση	Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις
Ένταση		
Με ή χωρίς σχεδιασμό αστική βιομηχανική, τουριστική, ενέργειας και υποδομής μεταφορών επέκταση σε γεωργικές και παράκτιες εκτάσεις και φυσικούς οικοτόπους.	Μεσοπρόθεσμες χρήσεις γης, μείωση εδαφών γεωργίας, αναψυχής, φυσικών οικοτόπων και δασών. Μετατόπιση εντατικών καλλιεργειών σε περιθωριακές περιοχές, εκτόπιση παραδοσιακών επαγγελμάτων (αλιέων, κτηνοτρόφων), αλλοίωσης φυσικών οικοσυστημάτων.	Μη αναστρέψιμη απώλεια γεωργικών εδαφών, παράκτιων περιοχών και φυσικών οικοτόπων, συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιστικών κατηγοριών χρήσεων, τάσεις εκχέρσωσης υγροτόπων, σημαντική αύξηση ρυπαντικών εκροών και συγκέντρωσή τους σε ευπαθείς περιοχές, εντατική καλλιέργεια, υποβάθμιση και εξάντληση των εδαφών, απώλεια οργανικών υλών, μειωμένη ικανότητα υδατικής απορρόφησης, καταστροφή χλωρίδας και πανίδας, αυξανόμενη διάβρωση.
Αυξανόμενες απαιτήσεις υδάτων για γεωργική, αστική, βιομηχανική και τουριστική χρήση. Υποβάθμιση, αμφίβολη καταλληλότητα και ανεπαρκής ρύθμιση.	Ανταγωνισμός στη ζήτηση υδατικών πόρων μεταξύ των κατηγοριών χρηστών, υποβάθμιση γεωργικών και φυσικών οικοτόπων, κυρίως υγροτόπων, υπερβολική χρήση υπόγειων υδάτων, υπέρχρηση υδάτων στις αρδευόμενες καλλιέργειες, ανεπαρκής χρήση αστικών και βιομηχανικών καταναλωτών.	Ανισοκατανομή υδατικών πόρων σε ανταγωνιστικές κατηγορίες χρηστών, κυρίως για αστικές, βιομηχανικές και τουριστικές χρήσεις, σε βάρος της γεωργίας και των φυσικών οικοτόπων. Ανύψωση του επιπέδου υδάτων και αλμυρότητα εξαιτίας της υπερκατανάλωσης στην άρδευση. Απαιτήσεις επιπλέον επενδύσεων υποδομής για παροχή, επεξεργασία και δημιουργία δικτύου παροχής ύδατος και επεξεργασίας υδατικών λυμάτων εξαιτίας της αστικής και βιομηχανικής χρήσης.
Εντατική ή ακατάλληλη χρήση και διάθεση γεωργικών λιπασμάτων και παρασιτοκτόνων.	Αυξανόμενα επίπεδα θρεπτικών και τοξικών ουσιών στα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα, αυξημένο κόστος γεωργικής παραγωγής και μειωμένη γεωργική ωφελιμότητα.	Επιπτώσεις στην υγεία ανθρώπων και πανίδας, υποβαθμισμένη ιχθυοπαραγωγή μαζών για πολυποίκιλη χρήση (πόσιμα ύδατα, άρδευση κλπ.)
Επέκταση χρήσεων γης		
Διεσπαρμένη παράκτια τουριστική και οικιστική ανάπτυξη (παραθεριστική κατοικία), συνεχής καλλιέργεια περιθωριακών εδαφών εξαιτίας αστάσθειας επιφάνειας εδαφών, ανέμων ή βροχοπτώσεων.	Υποβάθμισης εδαφών της χέρσου απώλειες εδαφών και θρεπτικών οργανικών υλών και δομής του εδάφους, απώλεια γεωργικής παραγωγής, αυξημένο κόστος οδικών υπηρεσιών εξαιτίας της χαμηλής πληθυσμιακής πυκνότητας οικισμών.	Μεταφορά εδαφών και καθίζηση υπεδάφους προς την κατεύθυνση της υδατική ροής, αύξηση των μορίων της ατμόσφαιρας και του κονιορτού, αυξημένο κόστος συντήρησης συστημάτων άρδευσης, χρήση λιπασμάτων.
Επέκταση καλλιεργειών σε επικλινείς επιφάνειες με ακατάλληλες καλλιεργητικές μεθόδους.	Μείωση εδαφών και παραγωγικότητας τους, αποψίλωση δασών.	Μεταφορά υπεδάφους προς την κατεύθυνση της υδατικής ροής, καθίζηση του υπεδάφους στα συστήματα άρδευσης κ.ά.
Επέκταση καλλιεργειών σε ακατάλληλες περιοχές, δαπανηρή εφαρμογή μηχανοποίησης.	Εξάντληση οριακών δυνατοτήτων ευπαθών εδαφών για την υποστήριξη της γεωργίας- μετατόπιση των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων σε ακατάλληλες περιοχές. Οι εφαρμογές μηχανοποίησης σχετίζονται με την υποβάθμιση των εδαφών.	Εξάντληση δυνατοτήτων εδάφους, δημιουργία συνθηκών διάβρωσής τους μειωμένη ικανότητα αντίστασης σε πυρκαγιά, ξηρασία κ.ά.
Επέκταση κτηνοτροφικών χρήσεων σε ακατάλληλες περιοχές, επιδοτήσεις για παροχή υδάτων και διατροφής στην κτηνοτροφία.	Εντατική χρήση κτηνοτροφικών περιοχών και επέκταση κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων σε ευπαθή εδάφη, αύξηση πυρκαγιών, αιολικής και υδατικής διάβρωσης εδαφών κ.ά.	Απώλεια οικοτόπων, μεταβολές στη σύνθεση της χλωρίδας, υποστήριξη της κτηνοτροφίας από υπόγεια ύδατα.

Π.2.2 ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ

Ανθρωπογενής δραστηριότητα	**Αίτια / συνέπειες**	**Προβλήματα υποβάθμισης παράκτιας ζώνης**
Αστικοποίηση και μεταφορές.	Μεταβολές χρήσεων γης (π.χ. για λιμένες, αερολιμένες, οδικό, σιδηροδρομικό δίκτυο, εκσκαφή και διάθεση προσχώσεων λιμένος, κηλίδες στη θάλασσα (πετρελαίου, αποχετευτικών λυμάτων κλπ.) υδατοληψία, εκροές υγρών και στερεών αποβλήτων.	Απώλεια οικοτόπων και ποικιλίας ειδών, υποβάθμιση επιπέδου υπόγειων υδάτων, ρύπανση υδάτων, κίνδυνοι για την ανθρώπινη υγεία, ευτροφισμός, εισαγωγή ξένων ειδών.
Γεωργία	Ανάκτηση εδαφών, χρήση λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων, κτηνοτροφικές μονάδες, υδατοληψία, αρδευτικά έργα.	Απώλεια οικοτόπων και ποικιλίας ειδών, ρύπανση υδάτων, ευτροφισμός.
Τουρισμός, αναψυχή και κυνήγι	Ανάπτυξη και μεταβολές χρήσεων γης (π.χ. γήπεδα γκολφ), οδικό, σιδηροδρομικό και αεροπορικό δίκτυο, λιμένες και λιμένες αναψυχής, υδατοληψία, διάθεση υγρών και στερεών αποβλήτων.	Απώλεια οικοτόπων και ποικιλίας ειδών, υποβάθμιση επιπέδου υπόγειων υδάτων, εισχώρηση αλμυρών υδάτων σε υπόγεια ύδατα, ρύπανση υδάτων, ευτροφισμός, κίνδυνοι για την ανθρώπινη υγεία.
Αλιεία και ιχθυοκαλλιέργεια	Κατασκευή λιμένων, εγκαταστάσεις απαραίτητου εξοπλισμού αλίευσης και ιχθυοκαλλιέργειας, εκροές εγκαταστάσεων ιχθυοκαλλιέργειας.	Υπεραλίευση, συνέπειες και σε άλλα είδη ιχθυοπανίδας, ρύπανση ακτών από εκροές απορριμάτων και πετρελαιοπαραγωγών, υδατική ρύπανση, ευτροφισμός, εισαγωγή ξένων ειδών, καταστροφή οικοτόπων και μεταβολές στις θαλάσσιες κοινότητες.
Βιομηχανία (περιλαμβάνεται η παραγωγή ενέργειας)	Μεταβολές χρήσεων γης, ηλεκτροπαραγωγοί σταθμοί, εξαγωγή φυσικών πόρων, εκροές λυμάτων κατά τη διαδικασία παραγωγής, ψύξη υδάτων, ανεμόμυλοι, περιορισμοί ποταμών, φράγματα παλίρροιας και αντιπλημμυρικά έργα.	Απώλεια οικοτόπων και ποικιλίας ειδών, υδατική ρύπανση, ευτροφισμός, θερμική ρύπανση, μειωμένη παραγωγή πόσιμων υδάτων, δημιουργία ιζήματος στις παράκτιες ζώνες, διάβρωση ακτών.

ΠΗΓΗ: EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY, (1995), p. 569.

Π.2.3 ΚΥΡΙΕΣ ΖΩΝΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΑΚΤΕΣ

- **Ισπανία** : Οι ζώνες Costa del Sol, Costa Blanca, Costa Doranda και κυρίως οι Βαλεαρίδες (Mallorca).
- **Γαλλία** : Η Cote d' Azur και η ακτή Languedoc - Russillon με σημαντικές προοπτικές και υποδομή.
- **Ιταλία** : Η Liguria, η Costa Smeralda (Σαρδηνία) και μεταξύ άλλων το Rimini.
- **Μάλτα** : Το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας.
- **Σλοβενία** : Σχεδόν το σύνολο της παράκτιας περιφέρειας
- **Κροατία** : Η περιφέρεια της Istria, Split, Rijeka, Dubrovnik, με μεγαλύτερο ποσοστό τουρισμού από το σύνολο των χωρών της π. Γιουγκοσλαβίας.
- **Βοσνία- Ερζεγοβίνη** : Η μήκους 12 μόλις χιλιόμετρα ακτογραμμή, με ελάχιστη συγκριτικά με άλλα κράτη, τουριστική κίνηση.
- **Γιουγκοσλαβία** : Οι ακτές του Μαυροβουνίου, με ελάχιστη τουριστική κίνηση.
- **Αλβανία** : Οι νότιες ακτές με συγκέντρωση του ελάχιστου εγχώριου τουρισμού.
- **Ελλάδα** : Η περιφέρεια της πρωτεύουσας, τα νησιά του Αιγαίου, του Ιονίου και η Κρήτη.
- **Τουρκία** : Η περιφέρεια της Σμύρνης και της Αττάλειας και η χερσόνησος του Bodrum (Αλικαρνασσός).
- **Κύπρος** : Το μεγαλύτερο τμήμα των ακτών της.
- **Συρία** : Η περιφέρεια της Tartus.
- **Λίβανος** : Το παρακείμενο στη Βηρυττό τμήμα της ακτής.
- **Ισραήλ** : Το σύνολο των μη κατειλημμένων από βιομηχανικές χρήσεις ή λιμάνια παράκτιων περιφερειών.
- **Αίγυπτος** : Η Αλεξάνδρεια και τμήμα της ακτής δυτικά του δέλτα του Νείλου.
- **Λιβύη** : Η περιφέρειες Tripoli και Cyrenaika.
- **Τυνησία** : Κυρίως οι: Djerba, Nabeul - Hammamet και Monastir.
- **Αλγερία** : Κυρίως οι: Zeralda, Tipasa και Andaluses.
- **Μαρόκο** : Οι περιφέρειες των Saida, Al Hoceima, Tetouan και Tangiers - Malabata.

Π. 2.4 ΖΩΝΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

- **Ισπανία:** Σημαντικός είναι ο αναπτυξιακός ρόλος της εθνικής βιομηχανίας στη μεσογειακή ακτή: στην Καταλωνία που συμμετέχει κατά το Ό της βιομηχανικής προστιθέμενης αξίας με μονάδες που συγκεντρώνονται στην επαρχία της Barcelona. Η επαρχία της Valencia διαδραματίζει επίσης βασικό ρόλο, με ισχυρή βιομηχανική επέκταση και προσέλκυση μετανάστευσης από άλλες ισπανικές επαρχίες.

- **Γαλλία:** Η μεσογειακή περιφέρεια είναι ακόμη υποβιομηχανισμένη. Η βιομηχανική σημασία του συνόλου της περιφέρειας δεν μπορεί να συγκριθεί με εκείνη και μόνο της Barcelona.

- **Σλοβενία:**
- **Κροατία:** Αποτελούν τις δύο πιο εκβιομηχανισμένες δημοκρατίες της π. Γιουγκοσλαβίας, ενώ υπάρχει έλλειψη ισορροπίας μεταξύ Βορρά - Νότου.

- **Ελλάδα:** Στην ευρύτερη παράκτια περιφέρεια της πρωτεύουσας (Πειραιάς, Ελευσίνα) και σε κυριότερα παράκτια αστικά κέντρα (Θεσσαλονίκη, Βόλος, Πάτρα, Καβάλα, Ηράκλειο)

- **Τουρκία:** Η βιομηχανική παραγωγή στη Μεσόγειο συγκεντρώνεται σε διάφορα βιομηχανικά κέντρα κατά μήκος της ακτής της θάλασσας του Μαρμαρά. Η Σμύρνη είναι ο δεύτερος μεγάλος βιομηχανικός πόλος στη χώρα με συμμετοχή 15% στην εθνική παραγωγή.

- **Συρία:** Το κυριότερο τμήμα της βιομηχανίας συγκεντρώνεται στην ενδοχώρα και όχι στη μεσογειακή ακτή, με εξαίρεση τις ευρύτερες περιφέρειες Λατάκειας και Ταρτούς.

- **Λίβανος:** Η βιομηχανία συγκεντρώνεται στην ευρύτερη περιοχή των μεγάλων πόλεων της παράκτιας ζώνης (Βηρυτός, Τρίπολη).

- **Ισραήλ:** Οι κύριες βιομηχανικές δραστηριότητες χωροθετούνται στην παράκτια ζώνη στη Μεσόγειο (κυρίως στο Τελ Αβίβ και τη Χάϊφα).

- **Αίγυπτος:** Το μεγαλύτερο τμήμα της βιομηχανικής παραγωγής συγκεντρώνεται στη μεσογειακή ακτή: στο δέλτα του Νείλου.

- **Λιβύη:** Το μεγαλύτερο ποσοστό βιομηχανικών εγκαταστάσεων χωροθετείται στην παράκτια ζώνη (Μεσόγιεος).

- **Τυνησία:** Η πλειονότητα των βιομηχανικών εγκαταστάσεων χωροθετείται στην περιφέρεια της παράκτιας ζώνης (Μεσόγειος).

- **Αλγερία:** Το μεγαλύτερο τμήμα της βιομηχανίας εντοπίζεται σε περιφέρειες της μεσογειακής ακτής.

- **Μαρόκο:** Η χωροθετημένη βιομηχανία στη μεσογειακή περιφέρεια περιορίζεται κυρίως σε 3 κέντρα: Tetoun, Nador και Oujda, και διαδραματίζει λιγότερο σημαντικό ρόλο συγκριτικά με εκείνη στην ακτή του Ατλαντικού.

Π.3.1 ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ (1995-1999)

Προτεραιότητες	Προϋπολογισμός (σε εκατ. ECUs)
1. Για την οικονομική μεταρρύθμιση	*2,3*
- Επιχειρηματικός τομέας	1,4
• Εξειδίκευση για τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση αλλά και την ιδιωτικοποίηση (που περιλαμβάνει τη βελτίωση των ρυθμίσεων για το περιβάλλον)	0,7
• Κάλυψη επιχειρηματικών κινδύνων	0,4
• Επαγγελματική και διοικητική αναμόρφωση	0,3
• Μακροπρόθεσμα δάνεια	–
- Οικοδομικές ρυθμίσεις	0,5
- Υποδομές: μεταφοράς, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών	0,4
2. *Για τη βέλτιστη κοινωνικοοικονομική ισορροπία*	*2,6*
- Κοινωνικές υποδομές (υδατική παροχή, ηλεκτροδότηση)	1,0
- Εκπαίδευση	0,4
- Δημόσια Υγεία	0,3
- Αγροτική Ανάπτυξη	0,6
- Περιβάλλον	0,3
3. Περιφερειακή Ολοκλήρωση	*0,6*
- Συνεργασία για αποκέντρωση	0,3
- Άλλες περιφερειακές δράσεις	0,3
Σύνολο	**5,5**

ΠΗΓΗ: COMISSION EUROPEENNE (1995), p. 43.

Π.3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΜΕ ΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

(τρέχουσες τιμές σε εκατ. ECUs)

1995	1996	1997	1998	1999	1995-1999
549,4	700	1.045	1.442,6	1.763	5.500

ΠΗΓΗ: COMISSION EUROPEENNE (1995), p. 43.

Π.3.3 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

(σε εκατ. ECUs)

Έτη	Σε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης	Σε μεσογειακές χώρες
1995	1.154	550
1996	1.235	900
1997	1.273	1.000
1998	1.397	1.092
1999	1.634	1.143
Σύνολο	**6.693**	**4.685**

ΠΗΓΗ: COMISSION EUROPEENNE, (1995), p. 70.

Δ. 4.1 ΚΑΤΑΝΟΜΗ % ΑΣΤΙΚΟΥ - ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ (1994)

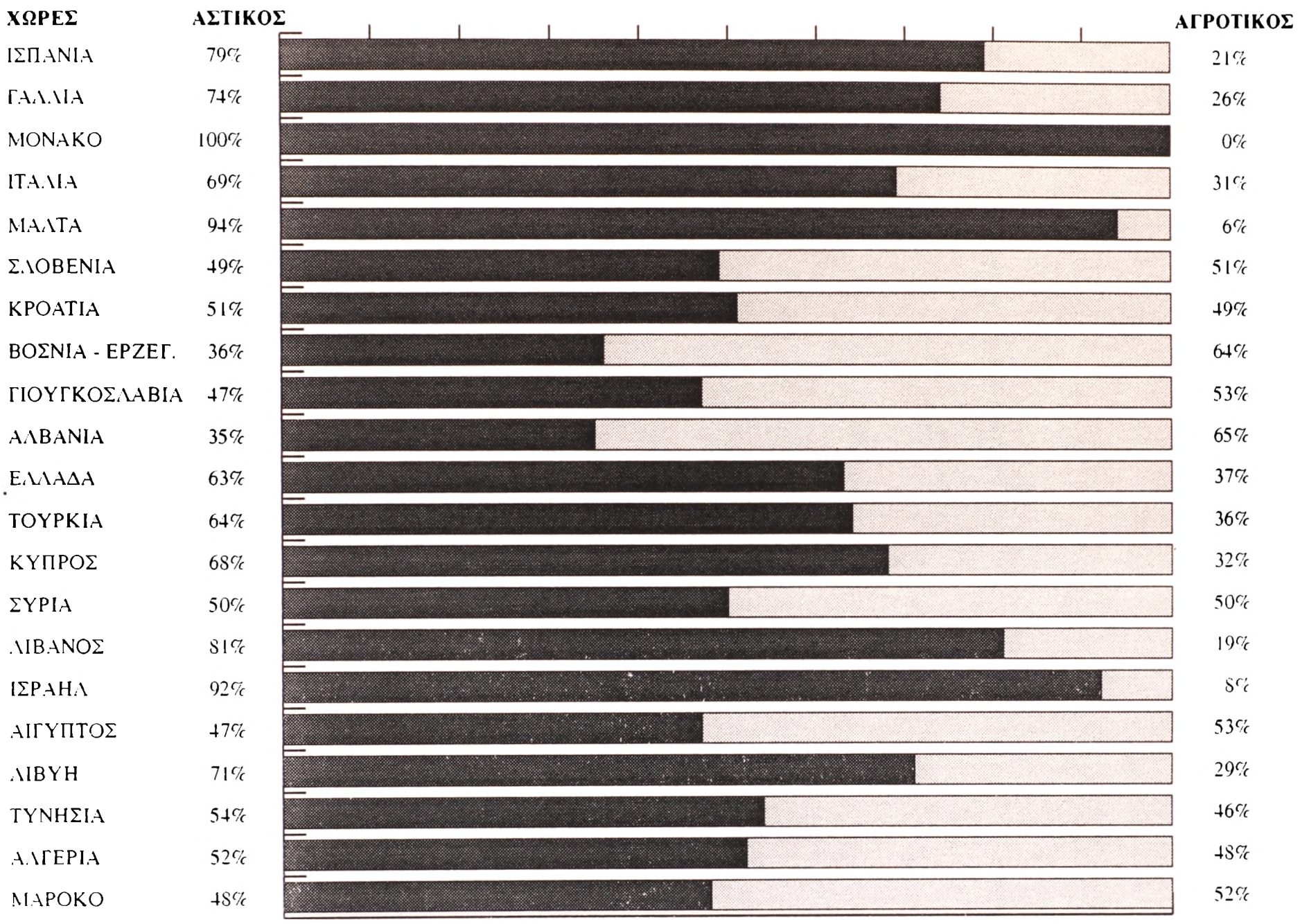

Π.4.1 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΧΩΡΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΕΠ	ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΕΠ (USD)	ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΘΕΣΗ (191 ΧΩΡΕΣ) ΚΑΤΑ ΑΕΠ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΜΕΩΝ ΣΤΟ ΑΕΠ %			
				Α΄	Β΄	Γ΄	
ΙΣΠΑΝΙΑ	29η	12.455	8η	4,3	36,0	59,7	(1991)
ΓΑΛΛΙΑ	8η	20.414	4η	3,4	29,0	67,6	(1993)
ΜΟΝΑΚΟ	8η	11.000	163η	0,0	30,0	70,0	(1992)
ΙΤΑΛΙΑ	19η	18.550	5η	3,3	33,5	63,2	(1991)
ΜΑΛΤΑ	40η	7.298	134η	3,3	40,2	56,5	(1993)
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	57η*	8.000	72η	4,0	36,0	60,0	(1993)
ΚΡΟΑΤΙΑ	57η*	1.789	88η	----	----	----	(1995)
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	57η*	----**	116η	----	----	----	
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (Σ & Μ)	57η*	1.298	69η	----	----	----	
ΑΛΒΑΝΙΑ	102η	1.250	115η	35,0	20,0	45,0	(1991)
ΕΛΛΑΔΑ	43η	6.422	35η	12,6	29,4	58,0	(1993)
ΤΟΥΡΚΙΑ	73η	1.779	31η	15,0	30,0	55,0	(1993)
ΚΥΠΡΟΣ	38η	8.615	104η	7,0	26,0	67,0	(1991)
ΣΥΡΙΑ	69η	1.218	66η	30,0	23,0	47,0	(1991)
ΛΙΒΑΝΟΣ	120η	2.107	106η	9,0	20,0	71,0	(1991)
ΙΣΡΑΗΛ	34η	11.151	38η	8,0	38,0	54,0	(1991)
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	128η	635	50η	38,0	20,0	42,0	(1991)
ΛΙΒΥΗ	46η	4.755	61η	5,0	58,0	37,0	(1991)
ΤΥΝΗΣΙΑ	91η	1.820	67η	18,0	31,0	51,0	(1991)
ΑΛΓΕΡΙΑ	101η	1.640	43η	13,0	47,0	40,0	(1991)
ΜΑΡΟΚΟ	117η	1.047	58η	19,0	31,0	50,0	(1991)

* Την 57η θέση κατείχε η π. Γιουγκοσλαβία έως το 1991 - 92.

** Δεν υπάρχουν στοιχεία.

Δ. 4.2 ΠΟΣΟΣΤΟ % ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΕΚΤΑΣΗΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ (1994)

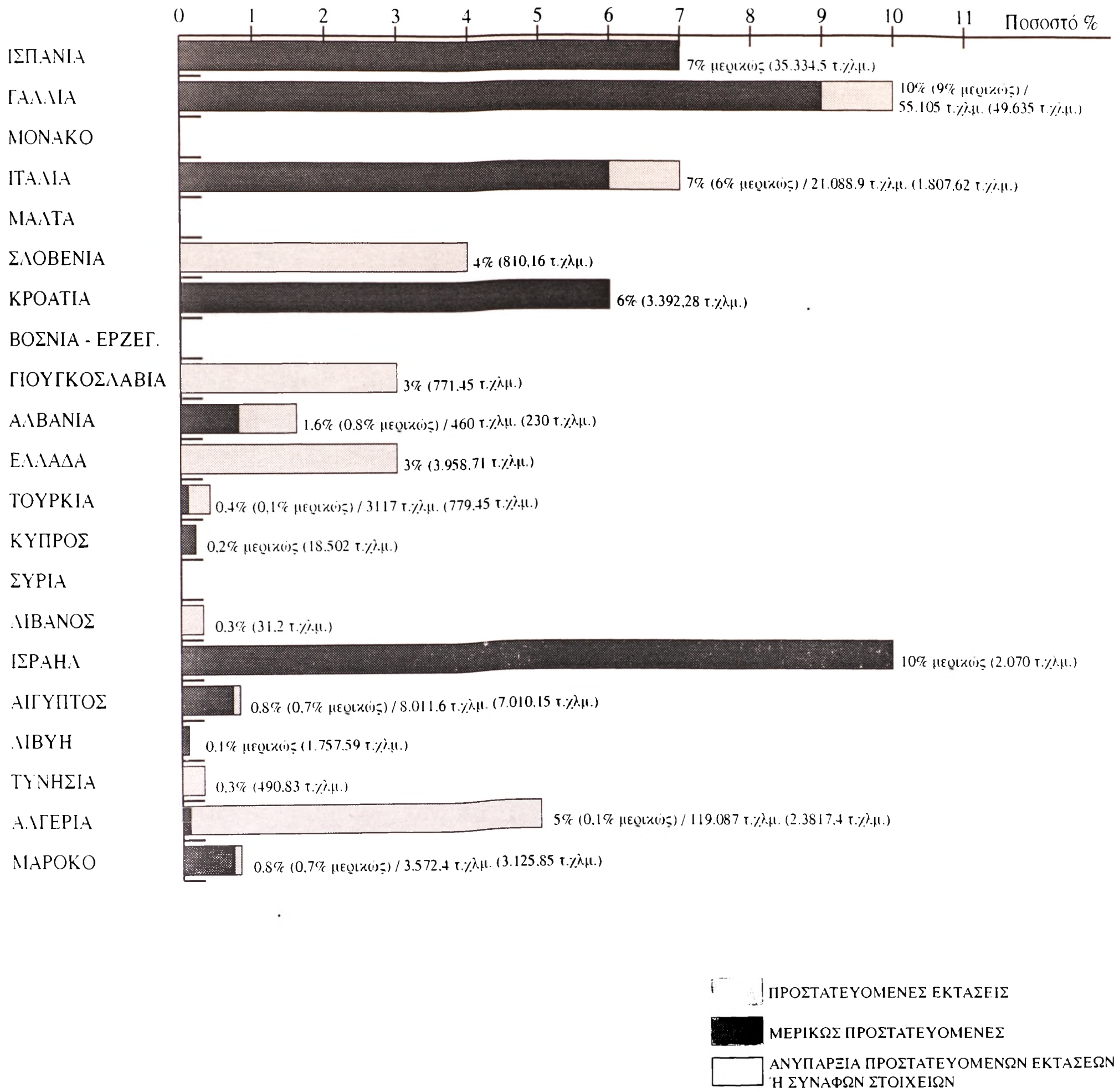

Π. 4.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ - ΤΑΣΕΙΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥΣ

(ΔΕΔΟΜΕΝΑ 1994)

↑ ΙΣΠΑΝΙΑ	Αύξηση κυβερνητικών πρωτοβουλιών για το περιβαλλον με τη συμβολή ΜΚΟ.
↑ ΚΥΠΡΟΣ	Αυξανόμενη η περιβαλλοντική μέριμνα.
ΙΤΑΛΙΑ	Τα περιβαλλοντικά δεν αποτελούν ζητήματα άμεσης προτεραιότητας.
ΜΑΛΤΑ	Έλεγχος τουριστικών εγκαταστάσεων για προστασία περιβάλλοντος.
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Σοβαρές οι συνέπειες της βιομηχανικής ρύπανσης παρά την αναπτυσσόμενη οικολογική συνείδηση.
ΚΡΟΑΤΙΑ	Επιβραδυνόμενη προς το παρόν η μέριμνα για το περιβάλλον.
↑ ΓΙΟΥΓΚΟΣ-ΛΑΒΙΑ	Εξαιτίας των συνεπειών του πολέμου παραμένουν υποβαθμισμένα τα περιβαλλοντικά ζητήματα.
↓ ΑΛΒΑΝΙΑ	Έλλειψη κονδυλίων για την προστασία του περιβάλλοντος.
ΕΛΛΑΔΑ	Προτεραιότητα στην (οικονομική) ανάπτυξη.
ΛΙΒΑΝΟΣ	Οι προσπάθειες για ανοικοδόμηση προηγούνται των περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών και προγραμμάτων.
ΙΣΡΑΗΛ	Σταθερά υψηλές περιβαλλοντικές προδιαγραφές και πρότυπα
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	Η αντιμετώπιση της έλλειψης υδατικών πόρων και του υπερπληθυσμού αποτελούν προτεραιότητα.
ΛΙΒΥΗ	Μακροχρόνια η έλλειψη υδατικών πόρων Εντοπισμοί περιβαλλοντικών αλλοιώσεων.
ΤΥΝΗΣΙΑ	Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί περιβαλλοντική απειλή.
ΑΛΓΕΡΙΑ	Ερημοποίηση της ενδοχώρας εξαιτίας των πιεστικών συνθηκών της γης.
ΜΑΡΟΚΟ	Τα περιβαλλοντικά δεν αποτελούν θέματα ικανοποιητικής πολιτικής και προτεραιότητας.
ΓΑΛΛΙΑ	Πρόσφατες δυσμενείς αναθεωρήσεις πολιτικών προστασίας περιβάλλοντος (πυρηνικές δοκιμές κλπ.).
↓ ΜΟΝΑΚΟ	Τα περιβαλλοντικά δεν αποτελούν θέματα άμεσης προτεραιότητας και πολιτικών.
ΒΟΣΝΙΑ ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	Μη δυνατές οι περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες εξαιτίας των συνεπειών του πρόσφατου πολέμου.
ΤΟΥΡΚΙΑ	Απειλή των παράκτιων οικοσυστημάτων εξαιτίας τουριστικών και δραστηριοτήτων αναψυχής.
ΣΥΡΙΑ	Ελάχιστες οι πρωτοβουλίες περιβαλλοντικής προστασίας.

↓ *ΑΥΞΗΣΗ*

↕ *ΚΑΜΜΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ*

↓ *ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΕΤΗ*

Π. 4.3 **ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ - ΤΑΣΕΙΣ** (ΔΕΔΟΜΕΝΑ 1994)

ΙΣΠΑΝΙΑ	Αυξητικές τάσεις τουρισμού μετά το 1992 (55,4 εκατ. επισκέπτες ετησίως) Προσπάθειες προσέλκυσης τουριστών υψηλότερων εισοδημάτων - Προβολή ενδοχώρας.
ΓΑΛΛΙΑ	Αύξηση 6% το 1990 (53,2 εκατ. επισκέπτες). Συγκέντρωση τουριστών στις νότιες περιοχές (μεσογειακά παράλια).
ΜΟΝΑΚΟ	Αύξηση 3% το 1989 (245.592 επισκέπτες). Ημερήσιος τουρισμός - Τάση προσέλκυσης στον τουρισμό διαρκείας.
ΜΑΛΤΑ	Ακμάζουσα η τουριστική βιομηχανία, με αύξηση 5% το 1990 (871.675 επισκέπτες). Εστιασμός στα παράλια - Προβολή των ιστορικών αξιοθέατων.
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Αύξηση τουριστικής κίνησης μετά το 1991 (298.700 επισκέπτες). Τάση προσέλκυσης του τουρισμού της ενδοχώρας και στα παράλια
ΚΡΟΑΤΙΑ	Μικρή τουριστική ανάκαμψη (630.000 επισκέπτες το 1991) Ανάπτυξη των παραθαλάσσιων θερέτρων κυρίως στη Βόρεια Ιστρια.
ΑΛΒΑΝΙΑ	Αύξηση του τουρισμού μετά το 1991 (οι επισκέπτες προσεγγίζουν τους 100.000 ετησίως). Αξιοποίηση του φυσικού κάλλους της χώρας.
ΤΟΥΡΚΙΑ	Αύξηση 41% το 1992 (7,8 εκατ. επισκέπτες) Ανάπτυξη τουριστικής υποδομής.Πόλοι έλξης τα παράλια και οι αρχαιολογικοί τόποι της Ν. Τουρκίας.
ΚΥΠΡΟΣ	Αύξηση άνω του 13% το 1990 (1,56 εκατ. επισκέπτες) Ραγδαία ανάπτυξη από τη δεκαετία του 1980 - Ανάπτυξη και στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα.
ΣΥΡΙΑ	Αύξηση 37% το 1990 (562.000 επισκέπτες) Ανάπτυξη τουριστικής υποδομής στις μεγάλες πόλεις και τα παράλια, καθώς και σε ορεινά θέρετρα.
ΛΙΒΑΝΟΣ	Ανάκαμψη της τουριστικής κίνησης, σταδιακά. Εστιασμός στα παράλια και τους αρχαιολογικούς χώρους.
ΙΣΡΑΗΛ	Αύξηση 215% μεταξύ 1990-92 (2,28 εκατ. επισκέπτες) Τάσεις ανάπτυξης παραθαλάσσιων θερέτρων εκτός Μεσογείου.
ΤΥΝΗΣΙΑ	Αύξηση 15% το 1992 (3,2 εκατ. επισκέπτες). Έμφαση στα παράλια. Τάσεις εναρμόνισης τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας περιβάλλοντος.
ΜΑΡΟΚΟ	Αύξηση 22% το 1989 (3,47 εκατ. επισκέπτες) Εστιασμός στα παράλια - Προβολή της ενδοχώρας.
ΙΤΑΛΙΑ	Καμμία μεταβολή το 1992 (20,28 εκατ. επισκέπτες). Στα ίδια επίπεδα ως σήμερα. Γενικά, μεγάλη τουριστική κίνηση, ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα της χώρας.
ΛΙΒΥΗ	Σταθερά ελάχιστη τουριστική κίνηση (120.000 επισκέπτες) εξαιτίας των κυρώσεων του ΟΗΕ με έλλειψη δυτικών τουριστών.

ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	Μείωση εξαιτίας των συνεπειών του πολέμου. Ανεπάρκεια αξιόλογης τουριστικής υποδομής.
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	Κατακόρυφη μείωση της τουριστικής κίνησης εξαιτίας των κυρώσεων του ΟΗΕ. Πόλο τουριστικής έλξης για τον ελάχιστο εσωτερικό τουρισμό αποτελούν τα παράλια του Μαυροβουνίου.
↓ ΕΛΛΑΔΑ	Μείωση 13% το 1994 (10,5 εκατ. τουρίστες) εξαιτίας της γιουγκοσλαβικής κρίσης. Αναπτυξιακές τάσεις υποδομής - ενθάρρυνση τουριστικών επενδύσεων και στα μικρότερα νησιά.
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	Μείωση 19% το 1993 εξαιτίας απαρχής τρομοκρατικών ενεργειών (2,6 εκ. επισκέπτες). Πόλος έλξης οι αρχαιολογικοί τόποι - Τάσεις τουριστικής προσέλκυσης στην Ερυθρά Θάλασσα.
ΑΛΓΕΡΙΑ	Μείωση 6% το 1990 ως συνέπεια τρομοκρατικών ενεργειών στη χώρα.

↓ *ΑΥΞΗΣΗ*

↕ *ΚΑΜΜΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ*

↓ *ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΕΤΗ*

Π.4.4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΚΤΩΝ ΑΝΑ ΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΧΩΡΑ	ΤΥΠΟΣ ΑΚΤΗΣ			
	ΥΨΗΛΗ		ΧΑΜΗΛΗ	
	χλμ. *	%	χλμ. *	%
ΙΣΠΑΝΙΑ **	80	3	2.370	92
ΓΑΛΛΙΑ	1.090	64	613	36
ΙΤΑΛΙΑ	3.181	40	4.772	60
ΜΑΛΤΑ	180	100	0	0
π.ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	4.893	80	1.223	20
ΑΛΒΑΝΙΑ	125	30	293	70
ΕΛΛΑΔΑ	10.500	70	4.500	30
ΤΟΥΡΚΙΑ	3.115	60	2.076	40
ΚΥΠΡΟΣ	391	50	391	50
ΣΥΡΙΑ	119	65	64	35
ΛΙΒΑΝΟΣ	146	65	79	35
ΙΣΡΑΗΛ	10	5	190	95
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	50	5	900	95
ΛΙΒΥΗ	90	5	4.680	95
ΤΥΝΗΣΙΑ	260	20	1.040	80
ΑΛΓΕΡΙΑ	600	50	500	50
ΜΑΡΟΚΟ	256	50	256	50
ΣΥΝΟΛΟ	**25.086**	**54**	**21.047**	**46**

* Μικρές αποκλίσεις στα στοιχεία εξαιτίας των στατιστικών πηγών.
** Μη φυσικές ακτές σε ποσοστό άνω του 5%.

ΠΗΓΗ: GRENON M. BATISSE M., (1989), p. 31.

Π.4.5 ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΧΩΡΑ	ΕΚΤΑΣΗ (κατά προσέγγιση) (km^2)	ΜΗΚΟΣ ΧΕΡΣΑΙΩΝ (Χ) ΟΡΙΩΝ (km)	ΜΗΚΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ (Θ) ΟΡΙΩΝ (km)	ΜΗΚΟΣ Χ+Θ ΟΡΙΩΝ (km)	ΕΚΤΑΣΗ ΑΝΑ km ΜΗΚΟΥΣ ΑΚΤΗΣ (km^2 / km)	ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ ΜΕΣΟ-ΓΕΙΟΥ (km)	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΕΚΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ (km^2)
ΙΣΠΑΝΙΑ	504.780	1.899	4.964	6.863	101,7	2.680	252.000
ΓΑΛΛΙΑ	547.030	2.888	3.427	6.315	159,6	1.233	88.000
ΙΤΑΛΙΑ	301.230	1.702	4.996	6.668	60,3	4.996	532.000
ΜΑΛΤΑ	316	-----	180	180	2,3	180	61.000
π.ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	255.800	3.001	1.521	4.522	168,2	1.521	70.000
ΑΛΒΑΝΙΑ	28.750	716	418	1.134	68,8	418	21.000
ΕΛΛΑΔΑ	131.940	1.191	13.676	14.867	9,7	13.676	460.000
ΤΟΥΡΚΙΑ	780.580	2.574	7.200	9.774	108,4	3.672	59.000
ΚΥΠΡΟΣ	9.250	-----	644	644	14,4	644	89.000
ΣΥΡΙΑ	185.180	2.196	193	2.389	959,5	193	10.000
ΛΙΒΑΝΟΣ	10.400	531	225	756	46,2	225	15.000
ΙΣΡΑΗΛ	9.774	1.036	273	1.309	358,0	262	20.000
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	1.001.450	2.527	2.450	4.977	408,8	1.004	176.000
ΛΙΒΥΗ	1.759.540	4.345	1.770	6.115	994,1	1.770	320.000
ΤΥΝΗΣΙΑ	163.610	1.408	1.143	2.551	143,1	1.143	97.000
ΑΛΓΕΡΙΑ	2.381.740	6.260	1.188	7.488	2.013,3	385	111.000
ΜΑΡΟΚΟ	446.550	1.990	644	3.031	243,4	644	21.000

ΠΗΓΗ: SCHEMBRI J.A. (1993), p. 321.

Π.4.6 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΧΩΡΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΙ (εκατ.)	ΜΗΚΟΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΑΚΤΗΣ (km)	ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΗΣ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ (km)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ %	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΚΣΤΑΣΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ (εκατ.)	ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΗΣ ΑΝΑ ΑΤΟΜΟ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ (km)
ΙΣΠΑΝΙΑ	33,7	2.680	7,1	36	12,1	22,1
ΓΑΛΛΙΑ	56,5	1.233	2,2	10	5,6	22,0
ΙΤΑΛΙΑ	56,5	4.996	8,8	73	41,2	12,1
ΜΑΛΤΑ	0,3	180	49,7	100	0,3	49,7
π.ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	22,4	1.521	6,8	11	2,5	60,8
ΑΛΒΑΝΙΑ	3,2	418	13,1	100	3,2	13,1
ΕΛΛΑΔΑ	10,2	13.676	133,2	90	9,2	148,6
ΤΟΥΡΚΙΑ	50,7	3.672	7,2	20	10,1	36,4
ΚΥΠΡΟΣ	0,6	644	105,2	100	0,6	105,2
ΣΥΡΙΑ	9,0	193	2,1	11	1,0	19,3
ΛΙΒΑΝΟΣ	2,1	225	10,6	100	2,1	10,7
ΙΣΡΑΗΛ	4,0	262	6,6	100	4,0	6,6
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	47,9	1.004	2,1	35	16,8	6,0
ΛΙΒΥΗ	3,6	1.770	48,7	63	2,3	77,0
ΤΥΝΗΣΙΑ	6,9	1.143	16,3	70	4,8	23,8
ΑΛΓΕΡΙΑ	22,9	1.188	5,2	53	12,1	98,2
ΜΑΡΟΚΟ	20,4	385	1,9	15	3,1	12,4

ΠΗΓΗ: SCHEMBRI J.A. (1993), p. 322.

Π.4.7 Η ΜΕΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΚΤΩΝ - ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΜΕΣΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΧΩΡΑ	ΜΕΣΗ ΠΛ. ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΧΩΡΑΣ (ΜΠΧ) κατ./τ.χλμ.	ΜΕΣΗ ΠΛ. ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΚΤΗΣ (ΜΠΑ) κατ./τ.χλμ.	ΜΠΑ - ΜΠΧ κατ./τ.χλμ.	ΜΕΤΑΒΟΛΗ % ΜΠΑ - ΜΠΧ	ΤΑΣΗ
ΙΣΠΑΝΙΑ	77,0	157,00	80,00	50,95	↑
ΓΑΛΛΙΑ	105,0	123,00	18,00	14,63	↑
ΜΟΝΑΚΟ *	15.321,0	15.321,00	0,00	0,00	--
ΙΤΑΛΙΑ	187,2	182,00	- 5,20	- 2,77	↓
ΜΑΛΤΑ *	1.158,0	1.158,00	0,00	0,00	--
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	98,5	232,00	- 133,50	- 133,50	↑
ΚΡΟΑΤΙΑ	84,6	63,05	- 21,55	- 21,87	↓
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	85,2	63,05	- 21,70	- 25,46	↓
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ (Σ & Μ)	102,0	76,02	- 25,98	- 21,70	↓
ΑΛΒΑΝΙΑ	113,0	129,75	16,75	12,90	↑
ΕΛΛΑΔΑ	77,6	87,25	9,65	11,06	↑
ΤΟΥΡΚΙΑ	76,0	104,50	28,50	27,27	↑
ΚΥΠΡΟΣ	77,4	78,50	1,10	1,40	↑
ΣΥΡΙΑ	72,4	472,25	399,85	84,66	↑
ΛΙΒΑΝΟΣ	256,0	318,25	62,25	19,56	↑
ΙΣΡΑΗΛ	248,8	236,50	- 12,30	- 4,94	↓
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	52,0	197,50	145,50	73,67	↑
ΛΙΒΥΗ	2,6	12,50	9,30	79,20	↑
ΤΥΝΗΣΙΑ	51,4	132,50	81,10	61,20	↑
ΑΛΓΕΡΙΑ	10,5	212,50	202,00	95,05	↑
ΜΑΡΟΚΟ	56,1	96,25	40,15	41,71	↑

* Οι χώρες Μονακό και Μάλτα εξαιτίας της μικρής τους έκτασης εκλαμβάνονται ως ακτές. Στην περίπτωση τους οι έννοιες «χώρα» και «ακτή» ταυτίζονται.

Π.4.8 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΧΩΡΕΣ	ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑΣ (κατ. / τ.χλμ.)			ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (κατ. / τ.χλμ.)		
	1960	1985	2025*	1960-1985	1985-2025	1960-2025
ΙΣΠΑΝΙΑ	114	145	193,0	27,19	33,10	69,29
ΓΑΛΛΙΑ	99	119	135,0	20,20	13,44	36,36
ΙΤΑΛΙΑ	162	185	173,0	14,10	- 6,49	6,79
π.ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	48	61	93,0	27,08	52,45	93,75
ΑΛΒΑΝΙΑ	56	106	201,0	89,28	89,62	258,92
ΕΛΛΑΔΑ	74	88	85,0	18,91	- 3,41	14,86
ΤΟΥΡΚΙΑ	45	82	172,0	82,22	109,75	282,22
ΚΥΠΡΟΣ	62	72	98,0	16,12	36,11	58,06
ΣΥΡΙΑ	120	276	106,1	130,00	384,42	784,16
ΛΙΒΑΝΟΣ	179	257	502,0	43,57	95,33	180,44
ΙΣΡΑΗΛ	102	205	331,0	100,90	61,46	224,50
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	87	159	313,0	22,00	96,00	259,77
ΛΙΒΥΗ	3	7	29,0	133,00	314,28	866,66
ΤΥΝΗΣΙΑ	65	109	203,0	67,69	86,23	212,30
ΑΛΓΕΡΙΑ	84	168	346,0	100,00	105,95	311,90
ΜΑΡΟΚΟ	42	81	142,0	92,85	75,30	238,09

* Σύμφωνα με εκτιμήσεις (1989) του Blue Plan.

Στο σύνολο των μεσογειακών χωρών σημειώνεται αύξηση του παράκτιου πληθυσμού εκτός της Ιταλίας και της Ελλάδας, που για τη χρονική περίοδο 1985 - 2025 προβλέπεται μείωση 6,49 % και 3,41 % αντίστοιχα.

Π. 4.9 ΑΠΟΔΟΧΗ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

	Σύμβαση για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση.	Πρωτόκολλο 1 Σύμβασης για την πρόληψη ρύπανσης της Μεσογείου από απορρίψεις πλοίων και αεροσκαφών.	Πρωτόκολλο 2 Σύμβασης για την καταπολέμηση της ρύπανσης της Μεσογείου από πετρέλαιο και άλλες επιβλαβείς ουσίες.	Πρωτόκολλο 3 Σύμβασης για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση που προέρχεται από χερσαίες πηγές.	Πρωτόκολλο 4 Σύμβασης περί των ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών της Μεσογείου.	Πρωτόκολλο 5 Σύμβασης Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από την ρύπανση που προέρχεται από την εξερεύνηση και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του βυθού και του υπεδάφους της.
ΤΟΠΟΣ / ΗΜ/ΝΙΑ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ	Βαρκελώνη 16.02.1976	Βαρκελώνη 16.02.1976	Βαρκελώνη 16.02.1976	Αθήνα 17.05.1980	Γενεύη 03.04.1982	Μαδρίτη 14.10.1994
ΘΕΣΗ ΣΕ ΙΣΧΥ / ΧΩΡΑ	12.02.1978	12.02.1978	12.02.1978	17.06.1983	23.03.1986	
ΙΣΠΑΝΙΑ	17.12.1976(Ε)	17.12.1976(Ε)	17.12.1976(Ε)	06.06.1984 (Ε)	22.12.1987 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΓΑΛΛΙΑ	11.03.1978 (ΕΓΚ)	11.03.1978 (ΕΓΚ)	11.03.1978 (ΕΓΚ)	13.07.1982 (ΕΓΚ)	02.09.1986 (ΕΓΚ)	
ΜΟΝΑΚΟ	20.09.1977 (Ε)	20.09.1977 (Ε)	20.09.1977 (Ε)	12.01.1983 (Ε)	22.05.1989 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΙΤΑΛΙΑ	03.02.1979 (Ε)	03.02.1979 (Ε)	03.02.1979 (Ε)	04.07.1985 (Ε)	04.07.1985 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΜΑΛΤΑ	30.12.1977 (Ε)	30.12.1977 (Ε)	30.12.1977 (Ε)	02.03.1989 (Ε)	11.01.1988 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	15.03.1994 (Π)	15.03.1994 (Π)	15.03.1994 (Π)	15.03.1994 (Π)	15.03.1994 (Π)	10.10.1995 (Υ)
ΚΡΟΑΤΙΑ	12.10.1993 (Π)*	12.10.1993 (Π)*	12.10.1993 (Π)*	12.10.1993 (Π)*	12.10.1993 (Π)*	14.10.1994 (Υ)
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	22.10.1994 (Π)*	22.10.1994 (Π)*	22.10.1994 (Π)*	22.10.1993 (Π)*	22.10.1994 (Π)*	
ΑΛΒΑΝΙΑ	30.05.1990 (Π)	30.05.1990 (Π)	30.05.1990 (Π)	30.03.1990(Π)	30.05.1990 (Π)	
ΕΛΛΑΔΑ	03.01.1979 (Ε)	03.01.1979 (Ε)	03.01.1979 (Ε)	26.01.1987 (Ε)	26.01.1987 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΤΟΥΡΚΙΑ	06.04.1981 (Ε)	06.04.1981 (Ε)	06.04.1981 (Ε)	21.02.1983 (Π)	06.11.1986 (Π)	
ΚΥΠΡΟΣ	19.11.1979 (Ε)	19.11.1979 (Ε)	19.11.1979 (Ε)	28.06.1988 (Π)	28.06.1988 (Π)	14.10.1994 (Υ)
ΣΥΡΙΑ	26.12.1978 (Π)	26.12.1978 (Π)	26.12.1978 (Π)	01.12.1993 (Π)	11.09.1992 (Π)	29.09.1995 (Υ)
ΛΙΒΑΝΟΣ	08.11.1977 (Π)	08.11.1977 (Π)	08.11.1977 (Π)	1994 (Π)*	1994 (Π)*	
ΙΣΡΑΗΛ	03.03.1978 (Ε)	01.03.1984 (Ε)	03.03.1978 (Ε)	21.02.1991 (Ε)	28.10.1987 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	24.08.1978 (ΕΓΚ)	24.08.1978 (ΕΓΚ)	24.08.1978 (ΕΓΚ)	18.05.1983 (Ε)	08.07.1983 (Ε)	
ΛΙΒΥΗ	31.01.1977 (Ε)	31.01.1979 (Ε)	31.01.1979 (Ε)	06.06.1989 (ΕΓΚ)	06.06.1989 (ΕΓΚ)	
ΤΥΝΗΣΙΑ	30.07.1977 (Ε)	30.07.1977 (Ε)	30.07.1977 (Ε)	29.10.1989 (Ε)	26.05.1983 (Ε)	14.10.1994 (Υ)
ΑΛΓΕΡΙΑ	16.02.1981 (Π)	16.03.1981 (Π)	16.03.1981 (Π)	02.05.1983 (Π)	16.05.1985 (Π)	
ΜΑΡΟΚΟ	15.01.1980 (Ε)	15.01.1980 (Ε)	15.01.1980 (Ε)	09.02.1987 (Ε)	22.06.1990 (Ε)	
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	16.03.1978 (ΕΓΚ)	16.03.1978 (ΕΓΚ)	12.08.1981 (ΕΓΚ)	07.10.1983 (ΕΓΚ)	30.06.1984 (ΕΓΚ)	

Υ = Υπογραφή Ε = Επικύρωση Π = Προσχώρηση ΕΓΚ = Έγκριση * εν αναμονή η επικύρωση από το κράτος - θεματοφύλακα (Ισπανία)

ΠΗΓΗ: UNEP (1996, b), p. 96.

Π.4.10 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ MED POL

ΧΩΡΑ	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ
ΙΣΠΑΝΙΑ	•
ΓΑΛΛΙΑ	•
ΜΟΝΑΚΟ	•
ΙΤΑΛΙΑ	
ΜΑΛΤΑ	•
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	•
ΚΡΟΑΤΙΑ	•
ΒΟΣΝΙΑ - ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	
ΑΛΒΑΝΙΑ	•
ΕΛΛΑΔΑ	•
ΤΟΥΡΚΙΑ	•
ΚΥΠΡΟΣ	•
ΣΥΡΙΑ	•
ΛΙΒΑΝΟΣ	•
ΙΣΡΑΗΛ	•
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	•
ΛΙΒΥΗ	•
ΤΥΝΗΣΙΑ	•
ΑΛΓΕΡΙΑ	•
ΜΑΡΟΚΟ	•

Π. 5.1 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τομείς	1961-70	1971-80	1981-90	1991-94
Γεωργία, δασονομία, αλιεία	19,8%	16,0%	14,9%	13,7%
Βιομηχανία	24,0%	27,3%	26,0%	25,8%
Υπηρεσίες	56,2%	56,7%	59,1%	60,5%

ΠΗΓΕΣ: MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p.30.

EUROSTAT (1996), p.p. 10-11

Π. 5.2 ΑΕΠ (ΣΕ ΔΙΣ ΔΡΧ)

Έτη	1970	1975	1980	1985	1990	1993
ΑΕΠ	238,9	672,1	1.711,0	4.617,8	10.455,0	14.422,533

ΠΗΓΗ: MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991).

Π. 5.3 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΦ. ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ (1971-1991)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Έτη			Αύξηση %	
	1971	1981	1991	1981/1971	1991/1981
ΕΛΛΑΔΑ	8.768.461	9.740.151	10.264.156	11,1	5,4
Ευρύτερη περιφ. Αθήνας (ποσοστό % επικράτειας)	2.540.241 (29%)	3.027.331 (31%)	3.096.775 (30%)	19,2	2,3
Υπόλοιπο Στερεάς Ελλάδας (και Εύβοιας)	992.077	1.099.575	1.235.558	10,8	12,3
Πελοπόννησος	986.912	1.012.528	1.077.022	2,6	6,4
Νησιά Ιονίου	184.443	182.651	191.003	-0,8	4,6
Ήπειρος	310.334	324.541	339.210	4,6	4,5
Θεσσαλία	659.913	695.654	731.230	5,4	5,1
Μακεδονία	1.890.684	2.121.953	2.263.099	18,2	6,6
Θράκη	329.582	345.200	337.536	4,7	-2,2
Νησιά Αιγαίου	417.813	428.533	455.763	2,6	6,3
Κρήτη	456.642	502.165	536.980	10,0	6,9

ΠΗΓΗ: MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 44.

Π. 5.4 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ ΤΥΠΟ (ΣΕ ΕΚΑΤ.)

Τύπος πληθυσμού	1951	1961	1971	1981	1991
Αγροτικός	4.515 (59%)	4.527 (54%)	3.946 (45%)	4.091 (42%)	3.898 (38%)
Αστικός	3.118 (42%)	3.857 (46%)	4.823 (55%)	5.649 (58%)	6.361 (62%)
Σύνολο 100%)	7.633 (100%)	8.384 (100%)	8.769 (100%)	9.740 (100%)	10.259 (100%)

ΠΗΓΗ: MINISTRY OF THE ENVIRONMENT, PHYSICAL PLANNING AND PUBLIC WORKS (1991), p. 34.

Π. 5.5 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΑΚΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ

Α. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ (έκτασης 24.391 τ.χλμ.): με παράκτιο το δυτικό τμήμα της στο Ιόνιο πέλαγος, το νότιο στον Πατραϊκό και Κορινθιακό κόλπο και το ανατολικό στο Αιγαίο παρουσιάζει γενικά αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό ακτών αλλά και διαμελισμό λεκανών απορροής. Οι 6 από τους 7 νομούς που περιλαμβάνει διαθέτουν παραθαλάσσιο μέτωπο. Σ' αυτή ανήκουν διοικητικά τα νησιά Κύθηρα, Σαλαμίνα, Αίγινα, Ύδρα, Σπέτσες, Πόρος κ.ά. ποικιλίας σχημάτων και διαμόρφωσης διαμελισμού ακτογραμμής.

Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ (3.808 τ.χλμ.): Ο νομός, που βρέχεται βόρεια από τον Ν. Ευβοϊκό, νότια από το Σαρωνικό και δυτικά από τον Κορινθιακό κόλπο χαρακτηρίζεται από σημαντικό οριζόντιο διαμελισμό, ιδιαίτερα ΝΔ με το σχηματισμό λιμένων όπως του Πειραιά και της Ελευσίνας.

Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ (2.952 τ.χλμ.): Χαρακτηρίζεται από γενικά χαμηλό ανάγλυφο κυρίως στην ανατολική πλευρά, ενώ η ακτογραμμή προς τον Κορινθιακό κόλπο παρουσιάζει βαθιές κολπώσεις.

Ν. ΦΩΚΙΔΑΣ (2.220 τ.χλμ.): Με παραθαλάσσιο μέτωπο στον Κορινθιακό κόλπο ο νομός χαρακτηρίζεται από έντονο ορι.ζόντιο διαμελισμό ιδιαίτερα κατά το σχηματισμό του κόλπου της Ιτέας.

Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (5.461 τ.χλμ.): Ο νομός που βρέχεται από το Ιόνιο πέλαγος, νότια από τον Πατραϊκό και ΒΔ από τον Αμβρακικό κόλπο στο παράκτιο τμήμα του χαρακτηρίζεται από πολλές κολπώσεις από τις οποίες οι πιο σημαντικές περιλαμβάνουν τις λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού, αλλά και το στενό του Ρίου - Αντιρρίου, σημείου επικοινωνίας της Στερεάς Ελλάδας με την Πελοπόννησο.

Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ (4.441 τ.χλμ.): Η ακτογραμμή εμφανίζει ποικιλία πτυχώσεων και σχηματισμό του μυχού του Μαλιακού κόλπου.

Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ (4.167 τ.χλμ.): Ο νομός, που περιλαμβάνει την ομώνυμη νήσο (678 χλμ. ακτογραμμής) και μικρό τμήμα του ηπειρωτικού κορμού της Στ. Ελλάδας διαθέτει ποικιλόμορφο ανάγλυφο και αρκετά έντονο διαμελισμό ακτών κυρίως στη δυτική πλευρά του νότιου Ευβοϊκού κόλπου. Στα διοικητικά όρια του νομού ανήκει η Σκύρος, ορεινού αναγλύφου και αξιόλογου διαμελισμού ακτών.

Β. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ (έκτασης 21.379 τ.χλμ.): Στο σύνολό τους οι 7 νομοί διαθέτουν παραθαλάσσιο μέτωπο. Οι δυτικές ακτές βρέχονται από το Ιόνιο πέλαγος, οι ανατολικές από το Αιγαίο και τα μικρότερα πελάγη του και οι ΒΑ ακτές από τον ρηξιγενή, 6,3 χλμ. πλάτους, Κορινθιακό κόλπο. Στην περιφέρεια αναπτύσσονται παράκτιες πεδιάδες κυριότερες από τις οποίες είναι της Ηλείας και της Μεσσηνίας.

Ν. ΑΧΑΪΑΣ (3.271 τ.χλμ.): Το παράκτιο τμήμα του νομού -κατά το μεγαλύτερο μέρος του οποίου εφάπτεται το εθνικό οδικό δίκτυο- χαρακτηρίζεται από διαμορφωμένα θέρετρα σ' όλο το μήκος του και έντονη έξαρση του οριζόντιου διαμελισμού στη βόρεια πλευρά μεταξύ Πατραϊκού και Κορινθιακού κόλπου.

Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ (2.290 τ.χλμ.): Κατά μήκος των ακτών που βρέχονται βόρεια από τον Κορινθιακό και δυτικά από το Σαρωνικό κόλπο εκτείνονται καλύπτοντας το 1/7 της έκτασής του πεδινά τμήματα, ενώ παράλληλα μ' αυτές και στο μεγαλύτερο μέρος τους εξελίσσεται το εθνικό οδικό δίκτυο.

Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ (2.154 τ.χλμ.): Στο νότιο τμήμα της ακτογραμμής όπου και ο σχηματισμός του Αργολικού κόλπου (με το λιμένα του Ναυπλίου) παρουσιάζεται σημαντικός οριζόντιος διαμελισμός με τη διαμόρφωση μικρότερων επιμέρους κόλπων όπως και στο ΝΑ τμήμα του με το σχηματισμό χερσονήσου.

Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ (4.419 τ.χλμ.): Μόνο το ανατολικό τμήμα του νομού είναι παράκτιο (Αργολικός κόλπος) αλλά δεν παρουσιάζει έντονο οριζόντιο διαμελισμό.

Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ (3.636 τ.χλμ.): Με έντονο διαμελισμό και κύριο σχηματισμό το Λακωνικό κόλπο οι νότιες ακτές του βρέχονται από το Αιγαίο και το Ιόνιο πέλαγος (Μεσσηνιακός κόλπος) εφόσον ως όριο μεταξύ τους θεωρείται ο όρμος της Ελαφονήσου. Αξιοσημείωτη είναι η μόλις 12 χλμ. απόσταση του Ταϋγετου από το νότιο παράκτιο μέτωπο.

Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (2.991 τ.χλμ.): Με αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό κυρίως νότια (Μεσσηνιακός κόλπος), περιλαμβάνει περιορισμένες πεδινές εκτάσεις κοντά στις δυτικές ακτές βόρεια της Πύλου, της οποίας ο ομώνυμος κόλπος (με δημιουργία σημαντικού φυσικού λιμένα) φράσσεται από την επιμήκη νήσο Σφακτηρία.

Ν. ΗΛΕΙΑΣ (2.618 τ.χλμ.): Η ακτογραμμή (Ιόνιο πέλαγος - Κυπαρισσιακός κόλπος) δεν παρουσιάζει πολυδιάσπαση με εξαίρεση τις εξάρσεις των ακρωτηρίων Κυλλήνης και Κατάκωλου.

Γ. ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ (συνολικής έκτασης 2.307 τ.χλμ.): Αποτελείται από το 4 νομούς με ποικιλία οριζόντιου διαμελισμού, πολυδιάσπαση ακτών και δημιουργία επιμέρους κόλπων.

Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ (641 τ.χλμ.): Το ομώνυμο νησί (έκτασης 592 τ.χλμ.), επιμήκους σχήματος από βορρά προς νότο παρουσιάζει έντονη διάσπαση της ακτογραμμής (μήκους 217 χλμ.) με σχηματισμό ακρωτηρίων στο βορρά και στο νότο. Τα υπόλοιπα νησιά του νομού είναι: οι Παξοί (έκτ. 25 τ.χλμ.) ακτογραμμής 37 χλμ.), Αντίπαξοι (4 τ.χλμ.), Ερεικούσα (4,5 τ.χλμ.), Οθωνοί (10 τ.χλμ.) και Μαθράκι (31 τ.χλμ.).

Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ (356 τ.χλμ.): Το ομώνυμο νησί (έκτασης 302,511 τ.χλμ. και μήκους ακτών 117 χλμ.), έχει συμπαγή μορφή με εντονότερο οριζόντιο διαμελισμό στο νότιο και δυτικό τμήμα των ακτών του. Προσεγγίζει με το βόρειο τμήμα του τις ακτές της Στ. Ελλάδας σε απόσταση 25 μ. (διώρυγα της Λευκάδας). ΝΑ της Λευκάδας και στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ ακτής και της Στερεάς περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα νησιά Κάλαμος (25 τ.χλμ.), Μεγανήσι (20 τ.χλμ.), Σκορπιός (0,875 τ.χλμ.), Σπάρτη (0,5τ.χλμ.), Μαδουρή (0,125 τ.χλμ.) και άλλα μικρότερα, κυρίως επιμήκους σχήματος και με αξιόλογο αναλογικά διαμελισμό ακτών.

Ν. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ (904 τ.χλμ.): Το ομώνυμο νησί (έκτασης 781,482 τ.χλμ. και ακτογραμμής 254 χλμ.) έχει ακανόνιστο σχήμα με διαμόρφωση αρκετών όρμων. Ο νομός περιλαμβάνει επίσης την περίπλοκης μορφολογίας Ιθάκη (έκτασης 96 τ.χλμ. και ακτογραμμής 105 χλμ.) και τις νησίδες Άτοκο, Αρκούδι, Εχινάδες κ.ά., κυρίως επιμήκους σχήματος.

Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΥ (406 τ.χλμ.): Κύριος σχηματισμός των ακτών του κατά 60% ορεινολοφώδους ομώνυμου νησιού (έκτασης 402 τ.χλμ. και ακτογραμμής 156 τ.χλμ.) είναι ο ευρύς κόλπος του Λαγανά, στο ΝΑ τμήμα του ανάμεσα σε δύο ακρωτήρια, εντός του οποίου περιλαμβάνονται οι νησίδες Μαραθονήσι και Πελούζο. Στο νομό ανήκουν επίσης οι δύο νήσοι Στροφάδες ΝΔ της Ζακύνθου.

Δ. ΗΠΕΙΡΟΣ (έκτασης 9.203 τ.χλμ.): Από τους 4 νομούς οι 3 διαθέτουν παραθαλάσσιο μέτωπο. Κύριοι σχηματισμοί των ακτών της είναι ο κόλπος της Ηγουμενίτσας στο βόρειο και ο Αμβρακικός κόλπος στο νότιο τμήμα της με πεδινή προσχωσιγενή διαμόρφωση.

Ν. ΑΡΤΑΣ (1.662 τ.χλμ.): Οι ακτές (Αμβρακικός κόλπος) διαθέτουν πολλές κολπώσεις και είναι γενικά αβαθείς με διαμόρφωση λιμνοθάλασσας. Παρουσιάζουν έντονο οριζόντιο διαμελισμό με σχηματισμούς επιμέρους κολπίσκων.

Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ (1036 τ.χλμ.): Ο νομός διαθέτει παράκτιο μέτωπο δυτικά στο Ιόνιο πέλαγος και ΝΑ στον Αμβρακικό κόλπο με πιο έντονες κολπώσεις και τη διαμόρφωση χερσονήσου που καταλήγει στο θαλάσσιο στενό της Πρέβεζας (το οποίο χωρίζει το νομό από το Ν. Αιτωλοακαρνανίας και την Ήπειρο από τη Στερεά Ελλάδα).

Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ (1.515 τ.χλμ.): Οι εξαιρετικών φυσικών πόρων και αισθητικών τοπίων ακτές στο Ιόνιο αποτελούν σημαντικούς πόλους τουριστικής προσέλκυσης. Εμφανίζουν αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό με το σχηματισμό (στο μέσο περίπου της ακτογραμμής) του ασφαλούς λιμένα διακίνησης επιβατών και εμπορευμάτων της Ηγουμενίτσας.

Ε. ΘΕΣΣΑΛΙΑ (έκτασης 14.037 τ.χλμ.): Από τους 4 νομούς οι 2 διαιθέτουν παραθαλάσσιο μέτωπο. Κύριος σχηματισμός των ακτών της είναι ο ευρύς αλλά με στενό στόμιο Παγασητικός κόλπος.

Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ (2.636 τ.χλμ.): Στο παράκτιο στο Αιγαίο πέλαγος ανατολικό και νότιο τμήμα του νομού με κύριο σχηματισμό στον σχεδόν κλειστό Παγασητικό κόλπο το σημαντικό λιμένα του Βόλου, ενώ ο εθνικός οδικός άξονας προσεγγίζει την ακτογραμμή στη δυτική πλευρά του κόλπου. Η επαρχία Σκοπέλου περιλαμβάνει το νησιωτικό σύμπλεγμα των Β. Σποράδων στο οποίο ανήκουν η Σκιάθος, η Σκόπελος, η Αλόννησος, η Κυρά Παναγιά, τα Γιούρα κ.ά., σημαντικοί οικότοποι και βιότοποι απειλούμενων θαλάσσιων ειδών.

Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ (5.381 τ.χλμ.): Παράκτιο τμήμα του νομού είναι το ανατολικό που βρέχεται από το Αιγαίο, χωρίς ιδιαίτερο διαμελισμό των ακτών του.

ΣΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (έκτασης 34.177 τ.χλμ.): Οι νότιες ακτές της βρέχονται από το Αιγαίο και ο διαμελισμός τους εμφανίζεται αρκετά πολύπλοκος, με κύρια έξαρση τη χερσόνησο της Χαλκιδικής και σημαντική τη διαμόρφωση του λιμένα της Θεσσαλονίκης στον ομώνυμο κόλπο, όπως και τις απολήξεις υγροβιότοπων στο Θερμαϊκό κόλπο. Από τους 13 νομούς, οι 6 είναι παράκτιοι, όπως και η περιοχή του Αγ. Όρους.

Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (3.683 τ.χλμ.): Παράκτιο τμήμα του νομού είναι το νότιο και ΝΔ στο Αιγαίο με αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό και το σχηματισμό του λιμένα Θεσσαλονίκης στο Θερμαϊκό (κόλπος Θεσσαλονίκης).

Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (1.781 τ.χλμ.): Ο νομός διαθέτει μικρό παραθαλάσσιο μέτωπο (ελάχιστο τμήμα κοντά στις εκβολές του Αλιάκμονα και του Λουδία) στο Αιγαίο και ιδιαίτερα στο Θερμαϊκό κόλπο, χωρίς αξιόλογο διαμελισμό ακτών.

Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ (1.516 τ.χλμ.): Ανατολικά βρέχεται από το Θερμαϊκό κόλπο χωρίς οι ακτές του ν' αποκτούν ιδιαίτερο διαμελισμό. Η παραθαλάσσια ευρεία πεδιάδα του επικοινωνεί άμεσα με εκείνη της Θεσσαλονίκης. Λόγω της μικρής απόστασης (18 χλμ.) από την ακτή της οροσειράς του Ολύμπου το αντίστοιχο τμήμα του εθνικού οδικού άξονα χωροθετήθηκε σε άμεση γειτνίαση με το παράκτιο μέτωπο στο σύνολο του μήκους του.

Ν. ΣΕΡΡΩΝ (3.968 τ.χλμ.): Στο νότιο τμήμα του και σε μήκος λίγων χιλιομέτρων βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος (Στρυμωνικός κόλπος) με μόνη πεδινή την περιοχή των εκβολών του Στρυμώνα. Ο άξονας του οδικού δικτύου εξελίσσεται παράλληλα και σ' ελάχιστη απόσταση απ' την ακτογραμμή.

Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ (2.111 τ.χλμ.): Κύριος σχηματισμός των αξιόλογου διαμελισμού ακτών είναι ο κόλπος της Καβάλας στο νότιο παράκτιο τμήμα του νομού όπου ανατολικά κοντά στα όρια με το Ν. Σερρών αναπτύσσεται ορεινή ζώνη. Σε γειτνίαση παράλληλα με την ακτογραμμή αναπτύσσεται ο άξονας του οδικού δικτύου

Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ (2.918 τ.χλμ.): Καταλαμβάνει το κύριο τμήμα της ομώνυμης και μεγαλύτερης στη χώρα χερσονήσου και χαρακτηρίζεται από έντονο οριζόντιο διαμελισμό ακτών με επιμέρους χερσονήσους. Στο ΝΔ τμήμα εντοπίζονται παράκτιες πεδιάδες προς την πλευρά του Θερμαϊκού κόλπου.

ΑΓ. ΟΡΟΣ (336 τ.χλμ.): Η χερσόνησος, με ορεινό ανάγλυφο, καταλήγει στην επιμήκη οροσειρά του Άθωνα (5 χλμ. απόσταση από τη θάλασσα) κοντά στο ΝΑ άκρο του. Εμφανίζει αναλογικά αξιόλογο οριζόντιο διαμελισμό κυρίως στο ΒΑ του τμήμα.

Ζ. ΘΡΑΚΗ (έκτασης 8.578 τ.χλμ.): Η νότια πλευρά του ακραίου ΒΑ τμήματος της χώρας έχει θαλάσσιο μέτωπο στο Β. Αιγαίο και στους 3 νομούς της με κύρια διαμόρφωση των ακτών τον κόλπο του Πόρτο Λάγος, υγρότοπο διεθνούς οικολογικού ενδιαφέροντος, και σημαντικό σχηματισμό λιμένα στην Αλεξανδρούπολη.

Ν. ΞΑΝΘΗΣ (1.793 τ.χλμ.): Το νότιο παράκτιο τμήμα καταλαμβάνει η πεδιάδα της Ξάνθης, - τμήμα της μεγαλύτερης θρακικής πεδιάδας. Ο νομός βρέχεται από το Αιγαίο πέλαγος και κύριους σχηματισμούς των ακτών του αποτελούν ο όρμος του Πόρτο Λάγος (με σημαντικούς διεθνώς αναγνωρισμένους βιότοπους), και τις παρακείμενες ακρωτηριακές διαμορφώσεις.

Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ (2.543 τ.χλμ.): Η πεδιάδα της Κομοτηνής, μέρος της ευρύτερης θρακικής πεδιάδας καταλαμβάνει το παράκτιο νότιο τμήμα του νομού που αποτελεί την περισσότερο διαμελισμένη αναλογικά ακτή της Θράκης, με σχηματισμό λιμνοθαλασσών στη δυτική κυρίως πλευρά της.

Ν. ΕΒΡΟΥ (4.242 τ.χλμ.): Το νότιο τμήμα του παράκτιου στο Αιγαίο νομού δεν διακρίνεται από έντονο διαμελισμό ακτών, κύριος σχηματισμός των οποίων είναι ο λιμένας της Αλεξανδρούπολης. Στο νομό ανήκει διοικητικά η Σαμοθράκη (180 τ.χλμ.), νησί με ορεινό ανάγλυφο χωρίς ιδιαίτερο διαμελισμό της ακτογραμμής.

Η. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ (έκτασης 9.122 τ.χλμ.): Τα νησιά του Αιγαίου διακρίνονται σε 5 επιμέρους νομούς: Λέσβου, Χίου, Σάμου, Κυκλάδων και Δωδεκανήσου. Παρουσιάζουν ποικιλία μεγέθους, σχημάτων, αναγλύφου και οριζόντιου διαμελισμού. Μεγαλύτερα από αυτά είναι: η Λέσβος, η Ρόδος, η Χίος, η Σάμος κ.ά.

Ν. ΛΕΣΒΟΥ (2.154 τ.χλμ. ή 23,61% της έκτασης της περιφέρειας): Περιλαμβάνει τα νησιά Λέσβο (έκταση 1.636 τ.χλμ., μήκος ακτών 382 χλμ.) με πεδιάδες περιορισμένες στις ακτές και έντονο οριζόντιο διαμελισμό με τη δημιουργία 2 χαρακτηριστικών στόμιων - κόλπων στο νότιο πεπλατυσμένο τμήμα και διαμόρφωση του λιμένα της Μυτιλήνης προς τα μικρασιατικά παράλια, Λήμνο (έκταση 476 τ.χλμ., μήκος ακτών 263 χλμ.) με μεγάλο διαμελισμό ακτών παρά τη μικρή επιφάνειά του, Άγ. Ευστράτιο (42 τ.χλμ.), Μεγανήσι (0,750 τ.χλμ.) και Κόμπιο (0,200 τ.χλμ.).

Ν. ΧΙΟΥ (904 τ.χλμ. ή 9,91% της επιφάνειας της περιφέρειας): Στο νομό ανήκουν τα νησιά Χίος (έκταση 843 τ.χλμ., μήκος ακτών 229 χλμ.) με τον ομώνυμο λιμένα στην ανατολική πλευρά, Οινούσσες (έκταση 14 τ.χλμ., μήκος ακτών 35 χλμ.), Αντίψαρα (4,443 τ.χλμ.) και Πασάς (2,4 τ.χλμ.).

Ν. ΣΑΜΟΥ (778 τ.χλμ. ή 8,53% της έκτασης της περιφέρειας): Περιλαμβάνει την ομώνυμη ορεινή Σάμο (έκταση 478 τ.χλμ., μήκος ακτών 163 χλμ.) αξιόλογου διαμελισμού ακτών με μικρή απόσταση από τα μικρασιατικά παράλια και με σχηματισμό του λιμένα της Σάμου στο ΒΑ τμήμα του νησιού, την Ικαρία (έκταση 255 τ.χλμ., μήκος ακτών 107 χλμ.) σχεδόν επιμήκους σχήματος, τους Φούρνους ή Κορσεούς (έκταση 31 τ.χλμ., μήκος ακτών 74 χλμ.) συστάδα νησίδων, τη Θύμαινα (9,999 τ.χλμ.), τον Άγ. Μηνά (2,225 τ.χλμ.), τη Σαμιοπούλα (0,825 τ.χλμ.), αξιόλογου σχετικά, διαμελισμού ακτογραμμής κ.ά.

Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ (2.572 τ.χλμ. ή 28,19% της επιφάνειας της περιφέρειας): Αποτελείται από συστάδα νήσων που καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του βόρειου και κεντρικού τμήματος του Ν. Αιγαίου με μεγαλύτερες τη Νάξο (389 τ.χλμ.), Άνδρο (383 τ.χλμ.), Πάρο (197 τ.χλμ.), Τήνο (197τ.χλμ.), Μήλο (158 τ.χλμ.), με ιδιαίτερο διαμελισμό ακτών και σχηματισμό όρμων κ.ά., ενώ πρωτεύουσα του του νομού είναι η Ερμούπολη Σύρου, λιμάνι στην ανατολική πλευρά της νήσου.

Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ (2.714 τ.χλμ. ή 29,75% της έκτασης της περιφέρειας): Αντιπροσωπεύει συγκρότημα πολλών δεκάδων νησιών που καταλαμβάνουν το ΝΑ τμήμα του Αιγαίου, με μεγαλύτερη τη Ρόδο (έκταση 1.401 τ.χλμ., μήκος ακτών 253 χλμ.), την Κάρπαθο (300 τ.χλμ.), επιμήκους σχήματος και αξιόλογου οριζόντιου διαμελισμού, την Κω (288 τ.χλμ.), την Κάλυμνο (111 τ.χλμ.), την Αστυπάλαια (96 τ.χλμ.) με χαρακτηριστική διάσπαση ακτογραμμής, κ.ά. με ποικιλία σχημάτων, αναγλύφου και οριζόντιου διαμελισμού.

Θ. ΚΡΗΤΗ (συνολικής έκτασης 8.261 τ.χλμ. και ακτογραμμής 1.066 χλμ. συμπεριλαμβανομένων των νησίδων): Προς τη νότια και ομαλότερα προς τη βορεινή ακτή συναντώνται οι κρημνώδεις απολήξεις των ορεινών όγκων ενώ κατά τους δύο αυτούς άξονες διαμορφώνονται μικρές παράλιες πεδιάδες. Ο άξονας του κύριου οδικού δικτύου είναι παράκτιος στο βόρειο τμήμα του και συνενώνει τα 4 κύρια αστικά κέντρα - πρωτεύουσες νομών της νήσου.

Ν. ΧΑΝΙΩΝ (2.376 τ.χλμ.): Ο ημιορεινού και ορεινού αναγλύφου νομός διαθέτει περιορισμένες πεδιάδες στις βόρειες ακτές στο Κρητικό πέλαγος. Ο αντίστοιχος έντονος οριζόντιος διαμελισμός οφείλεται κυρίως στα δύο οξύληκτα ακρωτήρια (ΒΔ) και στη χερσόνησο του Ακρωτηρίου πριν την οποία διαμορφώνεται ο λιμένας των Χανίων. Ανατολικότερα προς το Ν. Ρεθύμνου σχηματίζεται ο ανοικτός κόλπος Αλμυρού, ενώ νότια βρέχεται από το Λυβικό πέλαγος χωρίς ιδιαίτερα έντονο διαμελισμό των ακτών του κύριος σχηματισμός των οποίων είναι το ακρωτήριο Κριός. Στο νομό ανήκουν διοικητικά οι νήσοι Γαύδος και Γαυδοπούλα με αξιόλογο, αναλογικά, διαμελισμό.

Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ (1.496 τ.χλμ).: Βόρεια βρέχεται από το Κρητικό πέλαγος στο οποίο διαμορφώνεται και ο λιμένας του Ρεθύμνου και νότια από το Λυβικό χωρίς ιδιαίτερο διαμελισμό των ακτών.

Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (2.641 τ.χλμ.): Ο διαμελισμός των ακτών δεν είναι ιδιαίτερα έντονος κυρίως στο βόρειο τμήμα, όπου και ο πολύ σημαντικός λιμένας του Ηρακλείου. Στην ευρύτερη περιοχή της πόλης και κατά μήκος των ακτών αναπτύσσονται μεγάλες πεδιάδες, όπως και ΝΔ ως απολήξεις ορεινών εκτάσεων.

Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ (1.823 τ.χλμ.): Ο νομός στο βόρειο τμήμα του παρουσιάζει έντονο οριζόντιο διαμελισμό με κύριο σχηματισμό των ακτών του στο Κρητικό πέλαγος τον ευρύ κόλπο Μιραμπέλλου (όπου και ο λιμένας του Αγ. Νικολάου) και τα περιβάλλοντα οξύληκτα ακρωτήρια. Λιγότερο έντονοι ακρωτηριακοί σχηματισμοί χαρακτηρίζουν την ανατολική, και τη νότια ακτή στο Λιβυκό πέλαγος. Στο νομό ανήκουν επίσης αρκετά μικρά νησιά όπως τα Κουφονήσια, η Χρυσή (Λυβικό πέλαγος) καθώς και η Παξιμάδα, η Δραγονάδα, η Γιανυσάδα (Κρητικό πέλαγος) κ.ά., ποικίλης μορφολογικής ακτογραμμής.

Π. 5.6 ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ

Κυριότερα νησιά κατά γεωγραφικές ενότητες	Επιφάνεια (τ.χλμ.)	Μήκος ακτών (χλμ.)	Μήκος ακτής /επιφάνεια
Νησιά Ιονίου			
Κεφαλλονιά	734	267	0,36
Κέρκυρα	585	259	0,44
Ζάκυνθος	407	156	0,38
Λευκάδα	301	139	0,46
Ιθάκη	96	105	1,09
Κάλαμος	25	32	1,28
Παξοί	25	37	1,48
Μεγανήσι	20	53	2,65
Σχίζα	12	20	1,66
Οθωνοί	10	17	1,7
Σαπιέντζα	9	22	2,4
Πρώτη	3	12	4
Νησιά Μυρτώου και Λακωνικού			
Κύθηρα	278	118	0,42
Αντικύθηρα	20	32	1,60
Ελαφόνησος	18	29	1,64
Β. Σποράδες			
Σκύρος	209	134	0,64
Σκόπελος	96	102	1,06
Αλόννησος	65	81	1,24
Σκιάθος	47	48	1,02
Κυρά Παναγιά	25	41	1,64
Περιστέρα	15	36	2,4
Γιούρα	11	28	2,54
Εύβοια	3.662	729	0,19
Νησιά Ευβοϊκού Κόλπου			
Μεγαλόνησος Πεταλιών	17	21	1,23
Νησιά Αιγαίου			
Λέσβος	1.636	382	0,23
Χίος	843	229	0,27
Σάμος	478	163	0,34
Λήμνος	476	263	0,55
Θάσος	384	116	0,30
Ικαρία	255	107	0,41
Σαμοθράκη	180	52	0,32
Αγ. Ευστράτιος	42	37	0,88
Ψαρά	40	45	1,12
Φούρνοι	31	74	2,38
Οινούσσες	14	35	2,5
Νησιά Σαρωνικού			
Σαλαμίνα	92	108	1,17
Αίγινα	77	56	0,72
Πόρος	23	42	1,82
Αγκίστρι	12	17	1,41
Νησιά Αργολικού			
Ύδρα	50	61	1,28
Σπέτσες	20	31	1,55
Δοκός	14	24	1,71

συνέχεια πίνακα

Κυριότερα νησιά κατά γεωγραφικές ενότητες	**Επιφάνεια (τ.χλμ.)**	**Μήκος ακτών (χλμ.)**	**Μήκος ακτής /επιφάνεια**
Κυκλάδες			
Νάξος	389	133	0,34
Άνδρος	383	176	0,45
Πάρος	197	111	0,56
Τήνος	197	114	0,57
Μήλος	158	139	0,87
Κέα	132	88	0,66
Αμοργός	121	126	1,04
Ίος	109	87	0,79
Κύθνος	99	111	1,12
Μύκονος	86	89	1,03
Σύρος	84	84	1
Σίφνος	77	75	0,97
Θήρα	76	67	0,88
Σέριφος	74	83	1,12
Σίκινος	42	40	0,95
Ανάφη	39	38	0,97
Κίμωλος	37	45	1,21
Αντίπαρος	35	49	1,4
Φολέγανδρος	32	42	1,31
Ηράκλεια	18	29	1,61
Γυάρος	18	33	1,83
Μακρόνησος	18	37	2,05
Πολύαιγος	18	27	1,5
Κέρος	15	27	1,8
Ρήνεια	14	43	3,07
Δονούσα	14	31	2,21
Θηρασιά	9	17	1,88
Δεσποτικό	8	19	2,37
Δήλος	4	14	3,5
Κρήτη			
Κρήτη	8.261	1.066	0,12
Γαύδος	33	38	1,15
Δία	12	28	2,3
Δωδεκάνησος			
Ρόδος	1.401	253	0,18
Κάρπαθος	300	180	0,6
Κως	288	121	0,42
Κάλυμνος	111	105	0,94
Αστυπάλαια	96	128	1,33
Κάσος	66	59	0,89
Τήλος	61	75	1,22
Σύμη	58	88	1,51
Λέρος	54	82	1,51
Νίσυρος	41	30	0,73
Πάτμος	34	72	2,11
Χάλκη	27	40	1,48
Λειψοί	16	39	2,43
Αγαθονήσι	13	35	2,69
Μεγίστη	9	20	2,22
Λεβίδα	9	34	3,77
Αρκοί	7	35	3,57
Αλιμιά	7	21	3

Π.5.7 ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΑΜΜΟΘΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ (εκτάρια)	ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
1.	Δέλτα Έβρου	255	Ramsar
2.	Πόρτο Λάγος	52	Ramsar
3.	Δέλτα Νέστου	375	Ramsar
4.	Κεραμωτή	100	-----
5.	Νέα Καρβάλη	> 50	Ramsar
6.	Εκβολές Στρυμώνα	50	-----
7.	Άγιος Μάμας	80-100	-----
8.	Λιμνοθάλασσα Επανωμής	80	-----
9.	Αλυκή Κίτρου	900	Απαγόρευση κυνηγίου
10.	Εκβολές Πηνειού	100	-----
11.	Σχοινιάς	120	Αισθητικό δάσος
12.	Μεσολόγγι (Λούρος)	70	Ramsar
13.	Δέλτα Αχελώου	150	Ramsar
14.	Αμβρακικός Κόλπος	> 50	Ramsar
15.	Λίμνη Κορισσίων (Κέρκυρα)	160	-----
16.	Λιμνοθάλασσα Λευκάδας	50	Ramsar
17.	Λαγανάς	130	Θαλάσσιο Απόθεμα
18.	Στροφυλιά	560	Ramsar
19.	Κυλλήνη	180	-----
20.	Γαστούνη	420	Στρατιωτική περιοχή
21.	Κόλπος Κυπαρισσίας	1.200	-----
22.	Πύλος	> 50	Αισθητικό δάσος
23.	Καλαμάτα	60	-----
24.	Λακωνικός κόλπος	360	-----
25.	Ελαφόνησος (Πελοπόννησος)	>50	-----
26.	Μάλεμε (Κρήτη)	130	-----
27.	Γεωργιούπολη Κρήτης	88	-----
28.	Ρέθυμνο	53	-----
29.	Αμμουδάρα (Κρήτη)	85	-----
30.	Κουφονήσι	60	-----
31.	Χρυσή	120	-----
32.	Τυμβάκι (Κρήτη)	120	Στρατιωτική περιοχή
33.	Ελαφόνησος (Κρήτη)	> 50	-----
34.	Κόλπος Απολακκίας (Ρόδος)	110	-----
35.	Πλυμμύρι (Ρόδος)	68	-----
36.	Αλυκή (Κώς)	54	-----
37.	Κοχυλάρι (Κώς)	60	-----
38.	Λαγκαδάς (Κώς)	80	-----
39.	Μανδράκι (Σκιάθος)	> 50	-----
40.	Κουκουναριές (Σκιάθος)	> 50	-----

ΠΗΓΗ: ECONOMIDOU E. (1994), p. 5.

Π.5.8 ΤΥΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

ΤΥΠΟΣ ΥΓΡΟΤΟΠΟΥ	Αριθμός ανά τύπο	Ποσοστό % στο συνολικό αριθμό	Έκταση (στρεμ.)	Ποσοστό % στη συνολική έκταση	Μήκος (χλμ.)
Δέλτα	12	3,2	680.300	53,58	----
Έλη	75	19,8	58.326	2,88	----
Λίμνες	56	14,8	597.673	29,50	----
Λιμνοθάλασσες	60	15,0	287.665	14,20	----
Πηγές	17	14,5	1.331	0,06	----
Τεχνητές λίμνες	67	17,7	400.881	19,78	----
Ποταμοί	91	24,1	----	----	4.268
ΣΥΝΟΛΟ	378	100,0	2.026.176	100,0	4.268

ΠΗΓΗ: COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996)

Π.5.9 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΥΓΡΟΤΟΠΟΥ					
	Δέλτα		Λιμνοθάλασσες		Εκβολές	
	Αριθμός	Έκταση (στρεμ.)	Αριθμός	Έκταση (στρεμ.)	Αριθμός	Έκταση (στρεμ.)
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ-ΘΡΑΚΗ	2	230.000	2	40.200	----	----
ΚΕΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	2	62.000	5	22.900	7	30.340
ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	----	----	----	----	----	----
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	1	26.000	4	685	2	156
ΗΠΕΙΡΟΣ	4	247.000	3	2.130	1	400
ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	----	----	10	21.145	4	236
ΔΥΤ. ΕΛΛΑΔΑ	1	66.500	9	170.000	5	3.870
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	1	30.300	4	5.615	4	1.160
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	1	18.000	6	4.300	3	345
ΑΤΤΙΚΗ	----	----	1	830	----	----
ΝΗΣΙΑ Β. ΑΙΓΑΙΟΥ	----	----	6	15.350	2	750
ΝΗΣΙΑ Ν. ΑΙΓΑΙΟΥ	----	----	7	2.520	----	----
ΚΡΗΤΗ	----	----	3	3.990	14	5.389
ΣΥΝΟΛΟ:	**12**	**679.800**	**60**	**287.665**	**42**	**42.646**

ΠΗΓΗ: COCCOSSIS H., ΜΕΧΑ Α. (1996)

Π.5.10 ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ ΜΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΛΛΟΙΩΣΕΙΣ - ΚΥΡΙΕΣ ΑΙΤΙΕΣ

% ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ	ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ
75,0 %	Ρύπανση από αστικά λύματα ή απορρίματα
62,5 %	Ρύπανση από γεωργικές δραστηριότητες
54,0 %	Παράνομο κυνήγι
46,0 %	Ρύπανση από βιομηχανίες και βιοτεχνίες
37,5 %	Εκχερσώσεις
37,5 %	Ανεξέλεγκτη άντληση
33,0 %	Άλλα εγγειοβελτιωτικά έργα (π.χ. φράγματα, διευθετήσεις κοίτης)
33,0 %	Αλλοίωση του χαρακτήρα ή περιορισμός της έκτασης από διάφορες αιτίες (π.χ. καταπατήσεις)
33,0 %	Ανεξέλεγκτη βόσκηση, επιβλαβής για το οικοσύστημα
33,0 %	Υλοτομήσεις κυρίως παράνομες, με συνέπειες στα υγροτοπικά δάση
25,0 %	Πτώση της στάθμης της λίμνης
21,0 %	Ανεξέλεγκτες αμμοληψίες
21,0 %	Αυθαίρετη δόμηση
21,0 %	Κατασκευή έργων όπως: επέκταση αεροδρομίου, έργα διαχείρισης μονάδων υδατοκαλλιεργειών
21,0 %	Προσχώσεις
17,0 %	Επιχωματώσεις
12,5 %	Ρύπανση από κτηνοτροφικές δραστηριότητες
12,5 %	Υπεραλίευση ή μη ορθή αλίευση
8,0 %	Στραγγίσεις νόμιμες ή παράνομες
8,0 %	Υπερβολική αύξηση καλαμώνων

ΠΗΓΗ: ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ Τ. (1996) (Διάθεση δεδομένων)

Π.5.11 ΤΑ ΑΠΕΙΛΟΥΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΠΑΝΙΔΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Είδη	Σύνολο ειδών	Απειλούμενα είδη
Ψάρια (γλυκών υδάτων)	79	21
Αμφίβια	16	1
Ερπετά	58	8
Πτηνά	407	100
Θηλαστικά	116	57
Ασπόνδυλα	20-30.000	2-3.000

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ - ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ (1992)

Π. 5.12 ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ΓΕΩΓΡ. ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΝΟΜΟΙ	ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (1991) (κατ.)	ΠΑΡΑΚΤΙΕΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ
ΣΤ. ΕΛΛΑΔΑ	ΑΤΤΙΚΗΣ	ΑΘΗΝΑ	1.127.065	
	ΒΟΙΩΤΙΑΣ	ΛΕΙΒΑΔΙΑ	18.347	
	ΦΩΚΙΔΑΣ	ΑΜΦΙΣΣΑ	7.147	
	ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	10.977	•
	ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	ΛΑΜΙΑ	43.740	
	ΕΥΒΟΙΑΣ	ΧΑΛΚΙΔΑ	51.474	•
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	ΑΧΑΪΑΣ	ΠΑΤΡΑ	153.382	•
	ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	28.959	•
	ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	ΝΑΥΠΛΙΟ	11.873	•
	ΑΡΚΑΔΙΑΣ	ΤΡΙΠΟΛΗ	21.988	
	ΛΑΚΩΝΙΑΣ	ΣΠΑΡΤΗ	13.016	
	ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	44.221	•
	ΗΛΕΙΑΣ	ΠΥΡΓΟΣ	27.286	
ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	ΚΕΡΚΥΡΑ	31.938	•
	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	ΛΕΥΚΑΔΑ	6.781	•
	ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	6.859	•
	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	13.365	•
ΗΠΕΙΡΟΣ	ΑΡΤΑΣ	ΑΡΤΑ	19.243	
	ΠΡΕΒΕΖΑΣ	ΠΡΕΒΕΖΑ	13.307	•
	ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	ΗΓΟΥΜ/ΤΣΑ	7.086	•
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΒΟΛΟΣ	76.463	•
	ΛΑΡΙΣΗΣ	ΛΑΡΙΣΑ	112.610	
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	ΘΕΣ/ΝΙΚΗ	396.807	•
	ΗΜΑΘΙΑΣ	ΒΕΡΟΙΑ	36.759	
	ΠΙΕΡΙΑΣ	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	43.577	
	ΣΕΡΡΩΝ	ΣΕΡΡΕΣ	50.290	
	ΚΑΒΑΛΑΣ	ΚΑΒΑΛΑ	56.588	•
	ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	4.439	
ΘΡΑΚΗ	ΞΑΝΘΗΣ	ΞΑΝΘΗ	34.921	
	ΡΟΔΟΠΗΣ	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	37.298	
	ΕΒΡΟΥ	ΑΛΕΞ/ΠΟΛΗ	19.809	•
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	ΜΥΤΙΛΗΝΗ	23.915	•
	ΧΙΟΥ	ΧΙΟΣ	23.378	•
	ΣΑΜΟΥ	ΣΑΜΟΣ	5.870	•
	ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	14.690	•
	ΔΩΔΕΚΑΝΗ-ΣΟΥ	ΡΟΔΟΣ	42.690	•
ΚΡΗΤΗ	ΧΑΝΙΩΝ	ΧΑΝΙΑ	50.157	•
	ΡΕΘΥΜΝΟΥ	ΡΕΘΥΜΝΟ	23.126	•
	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	ΗΡΑΚΛΕΙΟ	114.263	•
	ΛΑΣΙΘΙΟΥ	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	8.335	•

Π.513 ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τόπος	Εμβαδόν (τ.χλμ.)	Βάθος σε κρηπιδώματα και προβλήτες (σε μ.) από - έως
Αλεξανδρούπολη	0,3168	3,2 - 6,5
Αργοστόλι	0,2468	5,6 - 6,5
Βαθύ (Σάμος)	0,0399	5,7 - 7,5
Βόλος	0,9754	6,0 - 10,0
Ελευσίνα	0,6131	6,3 - 10,0
Ηγουμενίτσα	0,1737	5,2 - 8,6
Ηράκλειο	0,9660	5,0 - 10,0
Θεσσαλονίκη	0,9978	4,0 - 6,6
Καλαμάτα	0,4502	5,4 - 8,5
Καβάλα	0,2360	5,0 - 10,0
Κάλυμνος	0,3175	4,0 - 6,6
Κέρκυρα	0,3150	4,5 - 8,6
Κόρινθος	0,2876	6,0 - 7,5
Λαύριο	0,2189	5,5 - 6,5
Μυτιλήνη	0,5521	3,2 - 8,0
Πάτρα	0,6275	5,5 - 9,0
Πειραιάς (κύριος λιμένας)	1,0358	5,0 - 11,0
Πειραιάς (Αγ. Γεώργιος)	1,4365	2,5 - 12,0
Πρέβεζα	0,1956	5,2 - 10,0
Ραφήνα	0,1432	3,5 - 5,0
Ρόδος	0,8300	5,8 - 8,8
Σούδα	0,2702	6,0 - 9,0
Σύρος	0,9407	4,5 - 7,0
Χαλκίδα (βόρειος λιμένας)	0,2909	3,2 - 6,0
Χαλκίδα (νότιος λιμένας)	1,2483	4,5 - 7,2
Χίος	0,2571	3 - 6,6

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ (1996α), σ. 30

Π. 5.14 ΚΥΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΚΤΙΩΝ ΖΩΝΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ

Α. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ
Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ: Εκτός από την παράκτια (χερσαία και θαλάσσια) ρύπανση εξαιτίας αστικών και βιομηχανικών λυμάτων στις περιοχές Ελευσίνας, Μεγάρων, Ασπροπύργου επισημαίνεται αλλοίωση του τοπίου στο Φαληρικό όρμο και σε μεγάλο μέρος της παράκτιας περιοχής του νομού κυρίως κοντά στα αστικά κέντρα Αθήνας, Πειραιά, Ελευσίνας, Μεγάρων. Το ατμοσφαιρικό πρόβλημα του λεκανοπεδίου συνδέεται με την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με δυσμενή τοπογραφικά, πολεοδομικά και μετεωρολογικά χαρακτηριστικά και την ανεπάρκεια λειτουργικότητας της πόλης. Κύριες πηγές ρύπανσης αποτελούν η κυκλοφορία τροχοφόρων, η θέρμανση, οι βιομηχανικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες. Στην περιοχή της Αθήνας επισημαίνονται υψηλές διεθνώς τιμές καπνού, μέτρια επίπεδα μολύβδου σε σχέση με το υψηλό όριο της ΕΕ, μονοξειδίου άνθρακα, διοξειδίου αζώτου, με υπέρβαση ορίων κυρίως στην περιφέρεια της πόλης, στους βόρειους σταθμούς του λεκανοπεδίου.
Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ: Προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης παρουσιάζει η περιοχή Σχηματαρίου (βιομηχανικές και κτηνοτροφικές μονάδες) και η παραλία Διστόμου (εργοστάσιο Αλουμίνας) με κύριο πρόβλημα τις εκπομπές φθορίου και ηχορρύπανσης, κυρίως στο παράκτιο τμήμα του νομού εξαιτίας της διέλευσης της εθνικής οδού Αθηνών - Θεσσαλονίκης από οικιστικές περιοχές.
Ν. ΦΩΚΙΔΑΣ: Προβλήματα ρύπανσης εντοπίζονται στον Κορινθιακό κόλπο στη νότια (παράκτια) πλευρά του νομού, εξαιτίας της δυσχερούς ανανέωσης των υδάτων του.
Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ: Τα προβλήματα της παράκτιας ζώνης αναφέρονται στα ευπαθή οικοσυστήματα της θεσμικά προστατευόμενης λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου που απειλούνται από ρύπανση των υδάτων.
Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ: Το κυριότερο οικολογικό πρόβλημα της περιοχής οφείλεται στη λειτουργία της ΛΑΡΚΟ Α.Ε. στη Λάρυμνα (με συνέπειες στην ανθρώπινη υγεία, όπως πνευμονοκοκιάσεις, στην πανίδα, τη χλωρίδα κ.ά.), ενώ σοβαρή είναι η ηχορρύπανση στον εναέριο χώρο της ευρύτερης περιοχής Λαμίας, πεδίου ασκήσεων πολεμικών αεροσκαφών.
Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ: Σοβαρά οικολογικά προβλήματα εντοπίζονται σε 4 περιοχές του νομού: - στην ευρύτερη περιοχή της Χαλκίδας με συγκέντρωση βιομηχανιών κυρίως στην περιοχή της Γλύφας (κεραμοποιεία - ασβεστοποιεία), στο Βαθύ Αυλίδας - Φάρου κ.ά. (χημικών προϊόντων, ναυπηγεία, τσιμέντων κλπ.) όπως τα Τσιμέντα Χαλκίδας, κύρια πηγή θαλάσσιας και εναέριας ρύπανσης, και οξέα προβλήματα θαλάσσιας και ατμοσφαιρικής ρύπανσης βιομηχανικής προέλευσης: - στην περιοχή της Ριτσώνας, - στην περιοχή Χαλκίδας - Λαμψάκου, παράλληλα προς την παραλιακή διαδρομή από Χαλκίδα μέχρι Λάμψακο, και - στην περιοχή Βασιλικού που αποτελεί φυσική συνέχεια της παραπάνω βιομηχανικής περιοχής.

Β. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ
Ν. ΑΧΑΪΑΣ: Επισημαίνεται παράκτια (θαλάσσια και χερσαία) ρύπανση εξαιτίας εκροών αστικών και βιομηχανικών λυμάτων στο νότιο Πατραϊκό κόλπο. Πραγματοποιείται έρευνα ΥΠΕΧΩΔΕ για την κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων Πατρών ενώ η πόλη υφίσταται υψηλά επίπεδα ηχορρύπανσης.

Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ: Τα κυριότερα προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης εντοπίζονται στη λειτουργία της MOTOR OIL (τοποθεσία Καλαμάκι), με σοβαρότατες οικολογικές συνέπειες στο παράκτιο χερσαίο και θαλάσσιο περιβάλλον από την εκροή λυμάτων.
Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ: Προβλήματα αλλοίωσης του παράκτιου φυσικού τοπίου και των οικοσυστημάτων εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης υποβαθμίζουν το περιβάλλον του νομού.
Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ: Εντοπίζονται σημειακά, προβλήματα αλλοίωσης του παράκτιου φυσικού τοπίου και των οικοσυστημάτων εξαιτίας της ανεξέλεγκτης οικιστικής και τουριστικής ανάπτυξης.
Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ: Επισημαίνεται θαλάσσια ρύπανση από την εκροή οικιστικών λυμάτων της πόλης του Γυθείου, ενώ πραγματοποιείται έρευνα του ΥΠΕΧΩΔΕ για τη διαχείρισή τους.
Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ: Η ρύπανση από εκροές πετρελαιοφόρων στη θαλάσσια περιοχή της Πύλου, η αλλοίωση του παράκτιου φυσικού τοπίου από τη διέλευση του οδικού δικτύου πλησίον της ακτογραμμής στο δυτικό τμήμα της και οι εκροές αστικών και βιομηχανικών λυμάτων στο λιμένα της Καλαμάτας στο Μεσσηνιακό κόλπο αποτελούν τα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα του νομού.
Ν. ΗΛΕΙΑΣ: Στα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα του περιλαμβάνεται η αλλοίωση του παράκτιου φυσικού τοπίου από τη διέλευση οδικού δικτύου πλησίον της ακτογραμμής.

Γ. ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ
Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ: Επισημαίνονται τοπικά προβλήματα διάθεσης αστικών λυμάτων καθώς και μερικής αλλοίωσης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, κυρίως στην πρωτεύουσα εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης.
Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ: Δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα περιβαλλοντικά προβλήματα.
Ν. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ: Παρουσιάζονται προβλήματα ρύπανσης υδάτων εξαιτίας βιομηχανικών εγκαταστάσεων (τροφίμων, υφαντουργίας, μηχανουργείων) κυρίως στην ανατολική ακτή του ομώνυμου νησιού.
Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΥ: Τα παράλια του ομώνυμου νησιού (οικότοποι θαλάσσιας χελώνας) θεωρούνται απειλούμενα από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη, όχληση και ηχορρύπανση με επιπλέον προβλήματα διάθεσης αστικών λυμάτων.

Δ. ΗΠΕΙΡΟΣ
Ν. ΑΡΤΑΣ: Η οικολογικά ευαίσθητη και θεσμικά προστατευόμενη περιοχή του Αμβρακικού απειλείται από φαινόμενα εκροής αστικών και άλλων λυμάτων. Μέσω εφαρμογών μελετών και προγραμμάτων επιχειρείται η διάσωση του παράκτιου χερσαίου και θαλάσσιου περιβάλλοντος.
Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ: Τα προβλήματα της παράκτιας ζώνης περιορίζονται κυρίως στα απειλούμενα οικοσυστήματα του Αμβρακικού για τα οποία έχει εφαρμοστεί πρόγραμμα προστασίας και διαχείρισης.
Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ: Στο νομό δεν επισημαίνονται προβλήματα ατμοσφαιρικής ή άλλης μορφής ρύπανσης ή ηχορρύπανσης, με εξαίρεση το λιμένα της Ηγουμενίτσας με επιπλέον οικολογική επιβάρυνση εξαιτίας εκροών λυμάτων στο Ιόνιο πέλαγος.

Ε. ΘΕΣΣΑΛΙΑ
Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ: Στην πόλη του Βόλου σημειώνεται ατμοσφαιρική ρύπνανση εξαιτίας της κυκλοφοριακής κίνησης ιδιαίτερα στην περιοχή του κέντρου και στο λιμάνι με κύρια ρυπογόνο πηγή τη βιομηχανία τσιμέντου της ΑΓΕΤ που επηρεάζει τις κοινότητες Άλλης Μεριάς και Αγριάς καθώς και ρύπανση υδάτων εξαιτίας της δυσχερούς ανανέωσης υδάτων του ημίκλειστου Παγασητικού. Σημαντικές ρυπογόνες πηγές αποτελούν η Μεταλουργική ΧΑΛΥΨ (στο Τσιγκέλι Αλμυρού) και πιο ηπειρωτικά η Χαλυβουργία Θεσσαλίας, με δραστική μείωση της ρύπανσης μετά την εγκατάσταση σακκόφιλτρων στις μονάδες αυτές. Αλλοίωση του φυσικού τοπίου επισημαίνεται κυρίως στο δυτικό παράκτιο τμήμα στον Παγασητικό σε ορισμένα σημεία του, εξαιτίας της εγγύτητας του οδικού δικτύου στην ακτογραμμή. Για τη διάσωση του περιλαμβανόμενου στο νομό Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου των Β. Σποράδων είναι σε εξέλιξη ανάλογες ενέργειες από κρατικούς φορείς και ΜΚΟ.
Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ: Επισημαίνεται η μικρή απόσταση του Εθνικού Δρυμού του Ολύμπου προς τη θάλασσα, οι πρόποδες του οποίου με τα οικοσυστήματά τους χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας. Εξάλλου, στην παραλιακή ζώνη εντοπίζονται προβλήματα διάθεσης κυρίως βιομηχανικών λυμάτων (τροφίμων και υφαντουργίας).

ΣΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
Ν. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ: Σοβαρά προβλήματα ρύπανσης σημειώνονται στο λιμένα της Θεσσαλονίκης εξαιτίας εκροών λυμάτων, ενώ προωθείται μέσω ΥΠΕΧΩΔΕ η λειτουργία εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων των νέων αποχετευτικών έργων. Τα προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης οφείλονται στην υπερσυγκέντρωση οικιστικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε συνδυασμό με δυσμενή πολεοδομικά, λειτουργικά, αστικά και μετεωρολογικά χαρακτηριστικά της πόλης. Επισημαίνεται υπέρβαση του ορίου της ΕΕ στη βιομηχανική περιοχή (Κορδελιό) για τον καπνό με οριακά επίπεδα στο κέντρο της πόλης, ανάλογη κατάσταση για το διοξείδιο του θείου, τοπικές υπερβάσεις μονοξειδίου του άνθρακα στο σύνολο της πόλης, χαμηλά επίπεδα διοξειδίου αζώτου και μολύβδου, υψηλές τιμές αιωρούμενων σωματιδίων γαιώδους προέλευσης κ.ά. εξαιτίας και της έλλειψης ικανοποιητικής έκτασης πρασίνου.
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ: Ευαίσθητη παράκτια περιβαλλοντικά περιοχή εντοπίζεται στα όρια με το Ν. Θεσσαλονίκης, όπου το δέλτα του Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα.
Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ: Εντοπίζεται μερική αλλοίωση του παράκτιου φυσικού περιβάλλοντος και τοπίου από τη διέλευση του εθνικού οδικού δικτύου σε μικρή απόσταση από την ακτογραμμή.
Ν. ΣΕΡΡΩΝ: Στο περιορισμένο παράκτιο μέτωπο του νομού δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερα προβλήματα ρύπανσης.
Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ: Ο νομός δεν παρουσιάζει πρόβλημα οικιστικής παράκτιας επέκτασης καθώς και η παράκτια ζώνη θεωρείται χαμηλής οικιστικής πυκνότητας.
Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ: Επισημαίνεται σημειακή αλλοίωση του περιβάλλοντος από την ανέγερση τουριστικών συγκροτημάτων που δεν εντάσσονται αρμονικά στο φυσικό τοπίο. Ατμοσφαιρική ρύπανση προκαλείται από επιφανειακά μεταλλεία λευκόλιθου και βιομηχανικών μονάδων παραγωγής δίπυρης και καυστικής μαγνησίας στη Γερακινή (και πιο ηπειρωτικά στη Βάβδο) καθώς και στο Στρατώνι από μονάδα εμπλουτισμού και διαχωρισμού μικτών θειούχων μεταλλευμάτων της ΑΕΕΧΠΛ.
ΑΓ. ΟΡΟΣ: Στην περιοχή δεν εντοπίζονται ως τώρα κύρια περιβαλλοντικά προβλήματα, ενώ εκφράζονται ανησυχίες για τις οικολογικές συνέπειες πιθανών μελλοντικών αναπτυξιακών δραστηριοτήτων.

Ζ. ΘΡΑΚΗ
Ν. ΞΑΝΘΗΣ: Δεν εντοπίζονται (εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων) παράκτιες οικιστικές συγκεντρώσεις, οπότε και ιδιαίτερα προβλήματα ρύπανσης στην παραλιακή ζώνη.
Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ: Ειδικά προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης δεν εντοπίζονται στο νομό. Απειλούμενη οικολογικά είναι η περιοχή της λιμνοθάλασσας του Πόρτο-Λάγος και της λ. Βιστωνίτιδας.
Ν. ΕΒΡΟΥ: Σε σχετικά καλή οικολογικά κατάσταση εμφανίζονται οι παράκτιες πεδινές περιοχές του νομού, με ευαίσθητη περιβαλλοντικά τη θεσμικά προστατευόμενη περιοχή του δέλτα του Έβρου και των οικοσυστημάτων της.

Η. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ
Ν. ΛΕΣΒΟΥ: Εκτός από τις συνέπειες της εκροής λυμάτων στη θάλασσα από βιομηχανικές εγκαταστάσεις (χημικές, δέρματος, ξυλείας) στην πόλη της Μυτιλήνης εντοπίζεται πρόβλημα ατμοσφαιρικής ρύπανσης από ασβεστοκάμινα και πυρηνελαιουργεία (οσμές) ιδιαίτερα στην είσοδό της.
Ν. ΧΙΟΥ: Δεν εντοπίζονται ιδιαίτερα προβλήματα ρύπανσης.
Ν. ΣΑΜΟΥ: Στη δυτική ακτή του ομώνυμου νησιού ενοπίζεται ρύπανση από εκροές λυμάτων βιομηχανικής προέλευσης (τροφίμων, καπνοβιομηχανίας κλπ.).
Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ: Εκτός από σημειακά προβλήματα αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος σε ορισμένα νησιά, - στη Σύρο δημιουργούνται προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης από τον Θ/Η Σταθμό της ΔΕΗ στην οικιστική περιοχή. κυρίως όταν πνέουν Ν ή ΝΔ άνεμοι. Στο Νεώριο οι νότιοι άνεμοι περιεκτικότητας σε σίδηρο, πυρίτιο και μαγγάνιο παρασύρονται προς την οικιστική περιοχή, - στη Μήλο το κυριότερο πρόβλημα αναφέρεται στον κονιορτό από την εξορυκτική δραστηριότητα, υπαίθρια αποθήκευση, μεταφορά και εκφόρτωση σε πλοία καολίτη, περλίτη, μπετονίτη, βαρυτίτη, αργυρομεταλλευμάτων, - στη Θήρα τα προβλήματα αναφέρονται στον κονιορτό από την εξορυκτική δραστηριότητα των λατομείων και των ορυχείων θηραϊκής γης.
Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ: Παρατηρούνται περιορισμένα προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης κυρίως από εργοστάσια της ΔΕΗ σε διάφορα νησιά (Ρόδος, Τήλος, Λέρος). Στην πόλη της Ρόδου επισημαίνεται υψηλός βαθμός ηχορρύπανσης.

Θ. ΚΡΗΤΗ
Ν. ΧΑΝΙΩΝ: Σημειώνονται προβλήματα θαλάσσιας ρύπανσης στο λιμάνι από εκροή αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων.
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ: Δεν εντοπίζονται σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα εκτός από σημειακή αλλοίωση του παράκτιου φυσικού τοπίου εξαιτίας της εκτεταμένης οικιστικής και τουριστικής ανάπτυξης.
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ: Εκτός από τη χαρακτηριστική άναρχη δόμηση και αλλοίωση του φυσικού παράκτιου περιβάλλοντος του πολεοδομικού συγκροτήματος Ηρακλείου εντοπίζονται εκροές βιομηχανικών και αστικών λυμάτων στο λιμένα καθώς και υψηλός βαθμός ηχορρύπανσης.
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ: Δεν εντοπίζονται ιδιαίτερα προβλήματα ρύπανσης, εκτός από σημειακά στις βόρειες ακτές, εξαιτίας εκροών αστικών και τουριστικών λυμάτων. Τοπικά, η άναρχη δόμηση και αλλοίωση του φυσικού τοπίου οφείλεται στην εκτεταμένη οικιστική και τουριστική ανάπτυξη.

Δ. 6.1 <u>ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ</u>

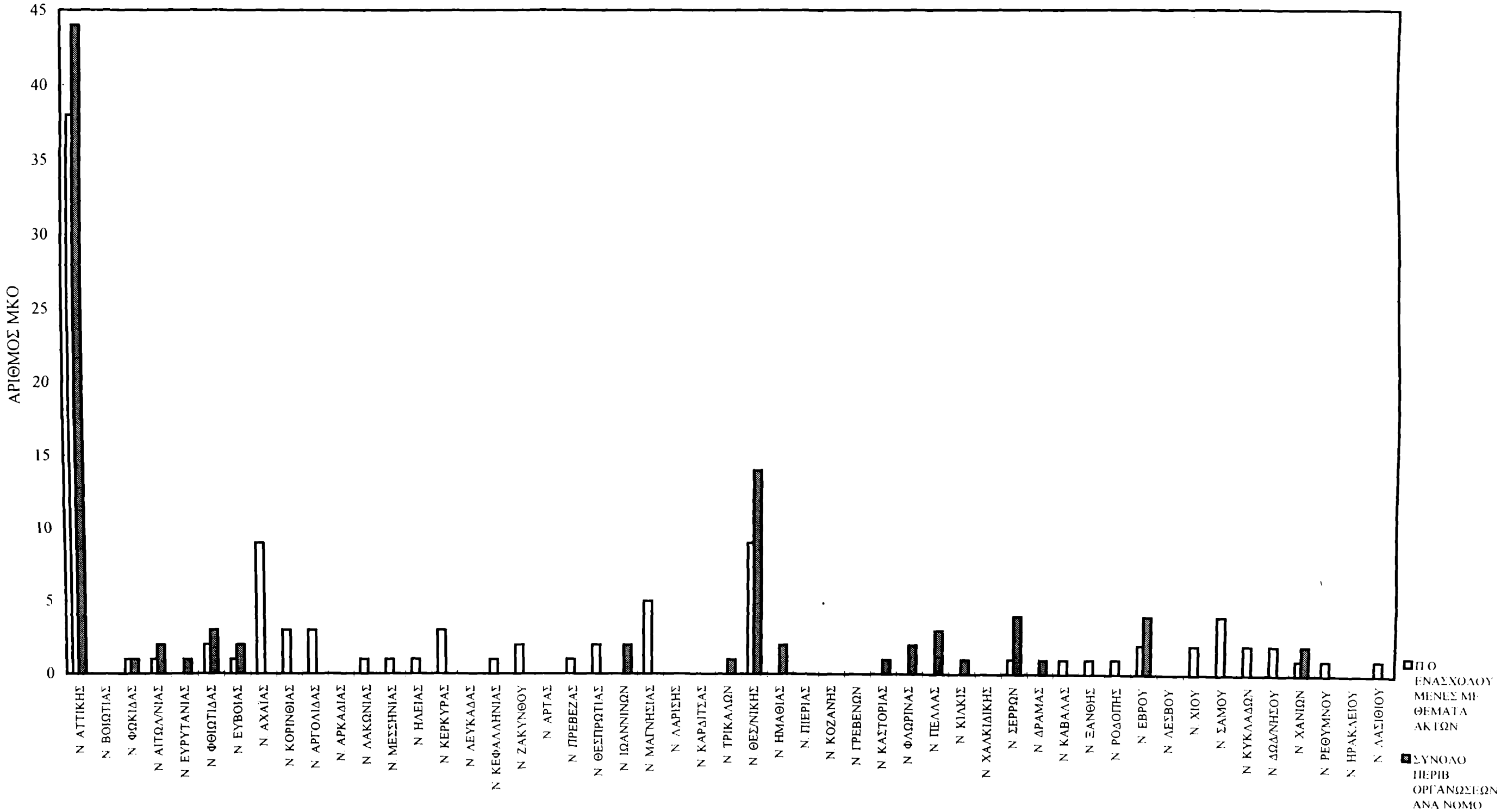

Π. 6.1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΝΑ ΝΟΜΟ

Α. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ: Στους παράκτιους νομούς της, με επίκεντρο το Ν. Αττικής, συγκεντρώνεται η πλειονότητα των συνολικών περιβαλλοντικών οργανώσεων της χώρας (55) από τις οποίες οι 45 δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ:** Από τις 44 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού, οι 38 δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος. Στην πλειονότητά τους είναι υπερτοπικής σημασίας ως αντιπροσωπείες διεθνών οργανισμών ή έδρες πανελλήνιας εμβέλειας οργανώσεων:

- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΗ ΑΝΤΙΚΥΝΗΓΕΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
  Τ.Θ. 30736, 10033 Αθήνα, τηλ./fax 01-3243782
- ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΦΩΚΙΑΣ - Mon
  Σολωμού 53, 10432 Αθήνα, τηλ. 01-3844164, fax 01-5222450
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
  Αβέρωφ 26, Τ.Θ.1194, 10433 Αθήνα, τηλ./fax 01-8234826
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
  Ηπείρου 6-14, 10433 Αθήνα, τηλ. 01-8210463, fax 01-8222920
- ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ ΔΑΣΟΠΥΡΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ - ΕΔΑΣΑ
  Ζυμπρακάκη 31, 10445 Αθήνα, τηλ. 01-8312807/8312821
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
  Νίκης 24, 10557 Αθήνα, τηλ. 01-3224944, fax 01-3225285
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
  Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, τηλ. 01-3225245/3226693, fax 01-3225240
- ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
  Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, τηλ. 01-3225245/3226693, fax 01-3225240
- ΦΙΛΟΔΑΣΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΑΘΗΝΩΝ
  Δραγατσανίου 4, 10569 Αθήνα, τηλ. 01-3229163, fax 01-3230966
- ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΣΗΣ "ΠΑΝΟΡΑΜΑ"
  Αλεξ. Σούτσου 4, 10671 Αθήνα, τηλ. 01-3623098
- ΚΙΝΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ
  Ζαλοκώστα 7, 10671 Αθήνα
- ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΧΕΛΩΝΩΝ - MEDASSET
  Λυκαβητού 1Γ, 10672 Αθήνα, τηλ. 01-3613572, fax 01-7243007
- ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ - WWF ΕΛΛΑΣ
  Φιλελλήνων 26, 10558 Αθήνα, τηλ. 01-3314893, fax 01-3247578
- ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ
  Μαυρομιχάλη 39, 10680 Αθήνα, τηλ./fax 01-3619857
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
  Εμμ. Μπενάκη 53, 10681 Αθήνα, τηλ./fax 01-3811271
- GREENPEACE
  Καλλιδρομίου 44, 10681 Αθήνα, τηλ. 01-3840774, fax 01-3804008
- ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ - Ε.ΠΟΙ.ΖΩ.
  Βαλτετσίου 43-45, 10681 Αθήνα, τηλ. 01-3301137, fax 01-3300591
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΧΕΛΩΝΑΣ
  Σολωμού 35, 10682 Αθήνα, τηλ./fax 01-3844146

- ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
  Σολωμού 27, 10682 Αθήνα, τηλ. 01-8224481, fax 01-8228795
- ΑΜΕΣΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΦΥΣΗΣ
  Μάρκου Ευγενικού 10, 11471 Αθήνα, τηλ. 01-3603590, fax 01-3600324
- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ
  Λακωνίας, 11523 Αθήνα, τηλ. 01-6482363, fax 01-8223104
- ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ - ΠΑΚΟΕ
  Σουφλίου 7, 11527 Αθήνα, τηλ. 01-7752050/7752022, fax 01-7752060
- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ
  Μακρυγιάννη 7, 11742 Αθήνα, τηλ. 01-9224828
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΛΦΙΝΙΩΝ ΚΑΙ ΦΑΛΑΙΝΩΝ
  Υμηττού 2, 12132 Περιστέρι, τηλ. 01-9232817/0297-28367, fax 01-3828172
- ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ
  Τ.Θ. 51145, 14510 Κηφισιά, τηλ. 01-6843117, fax 01-3242348
- ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
  Λεβίδου 13, 14562 Κηφισιά, τηλ./fax 01-8083289
- ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
  Ομήρου 15, 14562 Κηφισιά, τηλ. 01-3252259/8011487, fax 01-8084536
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΔΡΑΣ "ΥΔΡΑΙΙΣΑ ΦΩΚΙΑ"
  Περιάνδρου 12, 15126 Μαρούσι, τηλ. 01-3627341, fax 01-3605531
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ
  Άρεως 14, 16671 Βουλιαγμένη, τηλ./fax 01-9670339
- ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΩΝ ΒΟΥΝΟΥ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΣ
  Ποσειδώνος 18, 16673 Βούλα, τηλ. 01-9657879/8991297, fax 01-8992113
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ "ΠΝΟΗ"
  Ασκληπιού 57, 16675 Γλυφάδα, τηλ. 01-9629067/8944824
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ - HELMEPA
  Περγάμου 7, 17121 Ν.Σμύρνη, τηλ. 01-9343088/9341233, fax 01-9353847
- ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
  Πολυνείκους 22, 17455 Αθήνα, τηλ. 01-9887630, fax 01-9887565
- ΦΙΛΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ
  Μαριλένα Ιατρίδου, Άτλαντος 24, 17561 Π. Φάληρο, τηλ. 01-9817251/9828999, fax 01-9848270
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΦΑΛΗΡΟΥ - ΦΑΛΗΡ.ΟΙΚ.Ο.
  Ιάσων Μελισσηνός, Αιόλου 30, 17561, Π.Φάληρο, τηλ. 01-9832135, fax 01-9847787
- ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ ΑΓΡΙΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΠΟΥΛΙΩΝ
  Τ.Θ. 75052, 17610 Καλλιθέα, τηλ. 01-9596088, fax 01-9563562
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΔΑΣΩΝ - ΕΛ.Π(Ι)ΔΑ
  Μαρία Μαμουλίδου, Λυκούργου 183, 17675 Καλλιθέα, τηλ. 01-9583355, fax 01-3300591
- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ ΑΓΡΙΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΠΟΥΛΙΩΝ
  Καζαντζάκη 42, 18010 Αίγινα, τηλ. 0297-28367/093-422008

- **Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

- **Ν. ΦΩΚΙΔΑΣ:** Σε σύνολο 2 περιβαλλοντικών οργανώσεων του νομού η μία δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΤΟΠΙΚΗ ΦΙΛΟΔΑΣΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΓΑΛΑΞΙΔΙΟΥ
  33052 Γαλαξίδι, τηλ. 0265-41924/41310

- **Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 3 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
  Δημ. Λυμπουρίδης, Στάϊκου 21, 30100 Αγρίνιο, τηλ. 0641-24755, fax 0641-57830
- ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ - ΚΟΠΕΑ
  Χ. Τρικούπη 3, 30200 Μεσολόγγι, τηλ. 0631-22112, fax 0631-24415
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΝΑΥΠΑΚΤΙΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ "Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ"
  Πλαστήρα 13, 30300 Ναύπακτος, τηλ. 0634-27713/29064

- **Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ:** Σε σύνολο 3 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων του νομού οι 2 δραστηριοποιούνται σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΛΑΜΙΑΣ
  Κ. Στασινός, Τσιριμώκου 32, 35100 Λαμία, τηλ. 0231-38026/26010
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΥΛΙΔΑΣ
  Λιμενικό Ταμείο - Πλατεία Εθνικής Αντίστασης, 35300, Στυλίδα, τηλ. 0238-23360/22181

- **Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ:** Σε σύνολο 2 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων του νομού η μία δραστηριοποιείται σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΛΙΒΕΡΙΟΥ
  Γεώργιος Λαγανάς, Καράβου 7, 34500 Αλιβέρι, τηλ. 0223-23322

Β. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ: Οι 18 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις περιλαμβάνουν στο σύνολό τους δράσεις προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΑΧΑΪΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 9 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται σε θέματα προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ "ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ"
  Βασιλική Καραζέρη και Αναστασία Ευσταθίου, 25006 Ακράτα, τηλ. 0696-22490/22412
- ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ
  Τ.Θ. 34, 25100 Αίγιο, τηλ. 0691-28724
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΙΓΙΟΥ
  Ανδρέα Λόντου 25, 25100 Αίγιο, τηλ. 0691-26296/31557/28724
- ΑΧΑΪΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ
  Νίκος Κοντόπουλος, 25200 Κάτω Αχαϊα, τηλ. 0693-23920
- ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
  Βότση 42, Τ.Θ. 1050, 26110 Πάτρα, τηλ. 061-274356/226159, fax 061-274356
- ΦΙΛΟΔΑΣΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΩΝ
  Τριών Ναυάρχων 74-76, 26222 Πάτρα
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΠΑΤΡΑΣ - ΟΙ.ΚΙ.ΠΑ.
  Σωτηριάδου 43Α, 26225 Πάτρα, τηλ. 061-336609/320233/327234, fax 061-523542
- ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
  Αγ. Νικολάου 67-69, 26225 Πάτρα, τηλ. 061-223791
- ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΠΑΤΡΩΝ
  Ιονίου 9, 26500 Ρίο, τηλ. 061-994362

- **Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 3 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΝΟΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ
  Τ.Θ. 8, 20100 Κόρινθος, τηλ. 0741-72386/54083/71817, fax 0741-85004
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΤΩ ΔΙΜΗΝΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ
  20200 Κάτω Διμηνιό Κορινθίας, τηλ. 0742-27377
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΒΕΛΟΥ-ΝΕΡΑΤΖΑΣ
  Αγ. Μαρίνας 83, 20002 Βέλο Κορινθίας, τηλ. 0742-32277

- **Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 3 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΔΗΜΟΤΩΝ ΝΑΥΠΛΙΟΥ
  Βασ. Όλγας 14, 21100, Ναύπλιο, τηλ. 0752-27400/ 28252
- ΑΡΓΟΛΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
  Άκης Ντάνος, Δραγρέ 4, 212, Άργος, τηλ. 0751-29247
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΡΜΙΟΝΙΔΟΣ "ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΚΙ"
  Φούρνοι Αργολίδος 21300, Κρανίδι, τηλ. 0754-71155/71047

- **Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

- **Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ
  Λυκούργου 168, 23100 Σπάρτη, τηλ. 0731-27994

- **Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
  Στέφανος Κουνιάδος, Λουόμενα Δικαστηρίων, 24100 Καλαμάτα, τηλ. 0721-83567/83401

- **Ν. ΗΛΕΙΑΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΕΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
  Διον. Κράγκαρης 27053 Λεχαινά, τηλ. 0623-22250

Γ. ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ: Οι 6 συνολικά περιβαλλοντικές οργανώσεις περιλαμβάνουν δράσεις προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος:

- **Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 3 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΧΑΛΙΚΙΟΠΟΥΛΟΥ "Ο ΥΛΑΙΚΟΣ ΛΙΜΕΝΑΣ"
  Αριστείδης Σκλαβούνος, 3ο χλμ. Εθνικής Οδού Λευκίμμης 49100 Κανάλια Κέρκυρας, τηλ 0661-32678/31505
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ
  Σαμαρά 2, 49100 Κέρκυρα, τηλ. 0661-35125, fax 0661-35443
- ΛΕΣΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ
  Επιδάμνου 11, 49100 Κέρκυρα, τηλ. 0661-24877, 557/28724 fax 0661-27062

- **Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

- **Ν. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΙΘΑΚΗΣ
  Νίκη Κατσούλη, Γερμενή 3, 28100 Αργοστόλι, τηλ. 0671-23685/22270/25197

- **Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΥ:** Στο σύνολό τους οι 2 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΖΑΚΥΝΘΙΝΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ
  Νίκος Λαλώτης, Αγ. Χαραλάμπης, Ποτάμι, 29100 Ζάκυνθος, τηλ. 0695-23986, fax 0695-27605
- WWF ΕΛΛΑΣ / ΓΡΑΦΕΙΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
  Λουκά Πική, Τ.Θ. 184, Ι. Πλέσσα 6, 29100 Ζάκυνθος, τηλ. 0695-484229

Δ. ΗΠΕΙΡΟΣ: Σε σύνολο 5 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων οι 4 δραστηριοποιούνται σε θέματα προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΑΡΤΑΣ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

- **Ν. ΠΡΕΒΕΖΑΣ:** Η μοναδική περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
  Αμβρακίας 2, 48100 Πρέβεζα, τηλ 0682-24005

- **Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 2 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ
  Μαρίνα Οικονόμου, Κύπρου 59, 46100 Ηγουμενίτσα, τηλ. 0665-23521 (σχολείο)
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ "Ο ΠΑΝΑΣ"
  Παλαιών Πατρών Αθηναγόρα 3Α, 46100 Ηγουμενίτσα

Ε. ΘΕΣΣΑΛΙΑ: Σε σύνολο 6 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων οι 5 περιλαμβάνουν δράσεις προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ:** Στο σύνολό τους οι 5 περιβαλλοντικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΕΤΑΙΡΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΝΟΜΟΥ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ
  Κώστας Βολιώτης, Λευκάδας 46, 38500 Βόλος, τηλ 0421-48114/41425, fax 0421-41425
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ
  Γιάννης Βλάϊκος, 37005 Πατητίρι, Αλόννησος, τηλ. / fax 0424-65789
- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΘΗΛΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΑΓΡΙΜΙ
  Γρυπάρη 27, 38222 Βόλος, τηλ. 0421-29703
- ΣΤΑΘΜΟΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΓΡΙΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΠΟΥΛΙΩΝ
  Βενιζέλου 59, 38446 Νέα Ιωνία Μαγνησίας, τηλ. / fax 0421-80483
- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΒΟΛΟΥ
  Κασσαβέτη 12, 38221 Βόλος, τηλ. 0421-39592/49436

- **Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

Ζ. ΘΡΑΚΗ: Σε σύνολο 6 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων οι 4 περιλαμβάνουν δράσεις προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΞΑΝΘΗΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΘΡΑΚΙΩΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ
  Αλέκος Κυριακίδης, Τ.Θ. 254, 67100 Ξάνθη, τηλ. 0541-22154/28059

- **Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΡΟΔΟΠΗΣ
  Σωτηρ. Γρηγορόπουλος, Τ.Θ. 12, 69100 Κομοτηνή, τηλ. 0531-27999 (εργασία), fax 0531-33361

- **Ν. ΕΒΡΟΥ:** Σε σύνολο 4 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων οι 2 δραστηριοποιούνται και στον τομέα προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΒΡΟΥ
  Ίωνος Δραγούμη 9, 68100 Αλεξανδρούπολη, τηλ. / fax 0551-23206
- WWF ΕΛΛΑΣ / ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΑΧΕΙΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ
  Στέλλα Κλαδαρά, Μοσχονησίων 1, 68100 Αλεξανδρούπολη, τηλ. 0551-22124.

Η. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ: Στο σύνολό τους οι 10 καταγραμμένες περιβαλλοντικές οργανώσεις των περιλαμβανομένων νομών δραστηριοποιούνται σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΛΕΣΒΟΥ:** Δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση στο νομό.

- **Ν. ΧΙΟΥ:** Στο σύνολό τους οι 2 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΧΙΟΥ
  Σταμ. Παλομούτσουνος, Νικολάου Χαβιάρα, Ευαγελίστρια 82100 Χίος
- ΦΙΛΟΔΑΣΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΧΙΟΥ
  Νίκος Βαμβούδης, Δαμαλά 22, 82100 Χίος, τηλ. 0271-22921

- **Ν. ΣΑΜΟΥ:** Στο σύνολό τους οι 4 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΟΙΚΟΛΟΓΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ
  Θωμ. Θυμιανίδης, 83103 Πυθαγόρειο Σάμου, τηλ. / fax 0273-61384
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ
  Χρ. Παπαχατζής, 83103 Παγώνδα Σάμου, τηλ. / fax 0273-71203
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΟΛΙΤΩΝ ΡΑΧΩΝ
  Ηλίας Γαγλίας, 83301 Ράχες Ικαρίας, τηλ. 0275-41368, fax 0275-41381
- ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΙΚΑΡΙΑΣ
  Νίκος Τσουρής, 83300 Αγ. Κήρυκος Ικαρίας, τηλ. 0275-22214, fax 0323-31320

- **Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ:** Στο σύνολό τους οι 2 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

- ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΑΞΟΥ
  Βασίλης Γιώκαρης, Τ.Θ. 44, 84300 Νάξος, τηλ. 0285-25075, fax 0285-23456
- ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ "ΑΡΧΙΛΟΧΟΣ"
  Χρήστος Γεωργούσης και Σπ. Μητρογιάννης, 84400 Παροικιά Πάρου, τηλ. 0284-21194

- **Ν. ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ:** Στο σύνολό τους οι 2 περιβαλλοντικές οργανώσεις του νομού δραστηριοποιούνται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

  - ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΝΗΣΟΥ ΡΟΔΟΥ
    Καρπάθου 41, 85100 Ρόδος, τηλ. 0241-74860, fax 0241-22138
  - ΚΩΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
    Σπ. Κουτελάς, Εθνικής Αντιστάσεως και πάροδος Αμερικής, 85300 Κως, τηλ. 0242-24426

Θ. ΚΡΗΤΗ: Σε σύνολο 4 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων οι 3 περιλαμβάνουν δράσεις προστασίας και διαχείρισης παράκτιου περιβάλλοντος.

- **Ν. ΧΑΝΙΩΝ:** Σε σύνολο 2 καταγραμμένων περιβαλλοντικών οργανώσεων του νομού η μια δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος.

  - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΧΑΝΙΩΝ
    Γ. Βλοντάκης, Φωτ. Ποντικάκης, Παντ. Ζερβουδάκη 22, 73132 Χανιά, τηλ. 0821-69433/54721

- **Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

  - ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΡΗΤΗΣ
    Αρκαδίου 88, 74100 Ρέθυμνο, τηλ. 0831-29212/55310, fax 0831-55310

- **Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ:** Στο νομό δεν έχει καταγραφεί περιβαλλοντική οργάνωση.

- **Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ:** Η μοναδική καταγραμμένη περιβαλλοντική οργάνωση του νομού δραστηριοποιείται και σε θέματα παράκτιου περιβάλλοντος:

  - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΗΤΕΙΑΣ
    Αντώνιος Ανηψητάκης, Βιτσέντζου Κορνάρου 9, 72300 Σητεία, τηλ. 0843-24193

Π. 6.2 ΝΕΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ - ΣΠΑ 1994-99
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ (ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ)
ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΥΝΟΛΟΥ ΣΠΑ (ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ) ΚΑΙ ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ

ΤΟΜΕΙΣ	Εθνικό Σκέλος (Δις δρχ.)	Περιφερειακό Σκέλος (Δις δρχ.)	Ταμείο Συνοχής (Δις δρχ.)	Σύνολο (Δις δρχ.)	%
Μεταφορές	794	607	535	1.936	27,9
Επικοινωνίες	25+Α*	0		25+Α	-
Περιβάλλον	577	72	369	1.018	14,7
Υγεία & Πρόνοια	172	125		297	4,3
Πολιτισμός & Αθλητισμός	124	56		180	2,6
Ανθρώπινοι Πόροι & Εκσυγχρονισμός Δημόσιας Διοίκησης	1.039	322		1.361	19,6
Πρωτογενής τομέας	515	300		815	11,7
Ενέργεια & Βιομηχανία	781	115		896	12,9
Έρευνα & Τεχνολογία	114	6		120	1,7
Τουρισμός	42	83		125	1,8
Τεχνική Βοήθεια	20			20	0,3
Αποθεματικό	150			150	2,2
Γενικό Σύνολο	4.353	1.686	905	6.944	100,0

ΠΗΓΗ: ΥΠΕΘΟ (1993β)

Π. 6.3 ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΠΕΡ

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΠΡ/ΣΜΟΣ	1994	1995	1996	1997	1998	1999
	χιλ. ECU						
1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ (Ε.Υ.Π.) ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ							
1.1 Υδατικό περιβάλλον	9.000	46	2.132	1.503	1.602	1.782	1.935
1.2 Ατμοσφαιρικό περιβάλλον και θόρυβος	19.000		4.598	3.173	3.382	3.762	4.085
1.3 Υποδομή τήρησης περιβαλλοντικών όρων και περιβαλλοντικής διασφάλισης - Παρακολούθηση οικονομικών περιβάλλοντος Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση	10.000		2.420	1.670	1.780	1.980	2.150
1.4 Ανάπτυξη Εθνικού Δικτύου πληροφορικής περιβάλλοντος	9.000		2.178	1.503	1.602	1.782	1.935
ΣΥΝΟΛΟ	47.000	46	11.328	7.849	8.366	9.306	10.105
2 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ							
2.1.Α Διαχείριση ποιότητας υδάτων και υγρών αποβλήτων (ΔΗΜΟΣΙΟ)	34.500		8.349	5.762	6.141	6.831	7.418
2.1.Β Διαχείριση ποιότητας υδάτων και υγρών αποβλήτων (ΙΔΙΩΤΕΣ)	6.000		1.485	996	1.059	1.179	1.281
2.2.Α Προστασία θαλασσίου περιβάλλοντος (ΔΗΜΟΣΙΟ)	3.100		750	518	552	614	667
2.2.Β Προστασία θαλασσίου περιβάλλοντος (ΙΔΙΩΤΕΣ)	7.000		1.733	1.162	1.236	1.376	1.495
2.3.Α Προστασία ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος και έλεγχος θορύβου. Έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης Αθήνας (ΔΗΜΟΣΙΟ).	26.200		6.340	4.375	4.664	5.188	5.633
2.3.Β Προστασία ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος και έλεγχος θορύβου. Έλεγχος ατμοσφαιρικής ρύπανσης Αθήνας (ΙΔΙΩΤΕΣ).	6.400		1.584	1.062	1.130	1.258	1.366
2.4 Διαχείριση περιβαλλοντικών κινδύνων.	5.000		1.210	835	890	990	1.075
2.5.Α Διαχείριση στερεών και τοξικών αποβλήτων	38.000		9.198	6.345	6.764	7.524	8.169
2.5.Β Διαχείριση στερεών και τοξικών αποβλήτων	6.000		1.448	1.003	1.069	1.189	1.291
2.6 Προστασία περιβάλλοντος από την εκμετάλλευση πηγών ενέργειας και εφαρμογή πιλοτικού προγράμματος για "ΥΓΙΕΙΣ ΠΟΛΕΙΣ"	9.000		2.178	1.503	1.602	1.782	1.935
ΣΥΝΟΛΟ	141.200		34.275	23.561	25.105	27.929	30.329

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΠΕΡ

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΠΡ/ΣΜΟΣ	1994	1995	1996	1997	1998	1999
	χιλ. ECU						
3 ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ							
3.1 Δημιουργία υποδομής για την προστασία και διαχείριση ειδών οικοσυστημάτων και βιοποικιλότητας.	3.000		726	501	534	594	645
3.2 Δημιουργία υποδομής για τη διαχείριση και προστασία σημαντικών βιοτόπων της χώρας.	20.000	578	4.262	3 340	3 560	3.960	4 300
3.3 Δημιουργία υποδομής για τη διαχείριση και προστασία οικοτόπων καθώς και φυσικών σχηματισμών και εδαφών. Εφαρμογές αειφόρου ανάπτυξης	30.000		7.260	5.010	5 340	5 940	6 450
ΣΥΝΟΛΟ	53.000	578	12.248	8.851	9 434	10 494	11 395
4 ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ							
4.1 Χωροταξικός σχεδιασμός	14.500		3.509	2.422	2 581	2 871	3 118
4.2 Πολεοδομικός σχεδιασμός	24.500	1.096	4.833	4.091	4 361	4 851	5 268
4.3 Προστασία και ανάδειξη ιστορικών κέντρων,παραδοσιακών οικισμών, περιοχών ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους. Αναβάθμιση αστικών περιοχών. Περιορισμός αισθητικής ρύπανσης σε περιοχές με υψηλή τουριστική κίνηση.	36.500	238	9.732	5.845	6 230	6.930	7 525
ΣΥΝΟΛΟ	75.500	1.334	18.074	12 358	13 172	14.652	15 910

ΓΕΝΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΠΠΕΡ

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΠΡ/ΣΜΟΣ	1994	1995	1996	1997	1998	1999
	χιλ. ECU						
5 ΕΘΝΙΚΟ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ							
5.1 Κτηματολόγιο περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών	51.000		12.342	8.517	9 078	10.098	10 965
5.2 Κτηματολόγιο αστικών περιοχών	70.000		16.940	11.690	12.460	13.860	15 050
5.3 Κτηματολόγιο αγροτικών περιοχών	51.000		12.342	8.517	9.078	10.098	10 965
ΣΥΝΟΛΟ	172 000		41.624	28.724	30 616	34.056	36 980
6 ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ Ε.Π. "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ" ΚΠΣ 89-93							
6.1 Αντιμετώπιση μεγάλων τεχνολογικών ατυχημάτων	1.427	1.427					
6.2 Αποκατάσταση - ανάπλαση χώρων.	3.787	2.544	1.243				
6.3 Ολοκληρωμένη καταπολέμηση ασθενειών	586	586					
ΣΥΝΟΛΟ	5.800	4.557	1.243				
7 ΤΕΧΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ							
7.1 Τεχνική βοήθεια Ε.Π.Π.	13.000		3.146	2.171	2.314	2.574	2 795
7.2 Τεχνική βοήθεια κτηματολογίου	7.500		1.815	1.253	1 335	1.485	1 613
ΣΥΝΟΛΟ	20.500		4.961	3.424	3.649	4.059	4 408
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	515 000	6 515	123.753	84 767	90 342	100 496	109 127

Δ. 6.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE (ΣΕ ECU)

α) ΤΟΜΕΑΣ: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΦΥΣΗΣ

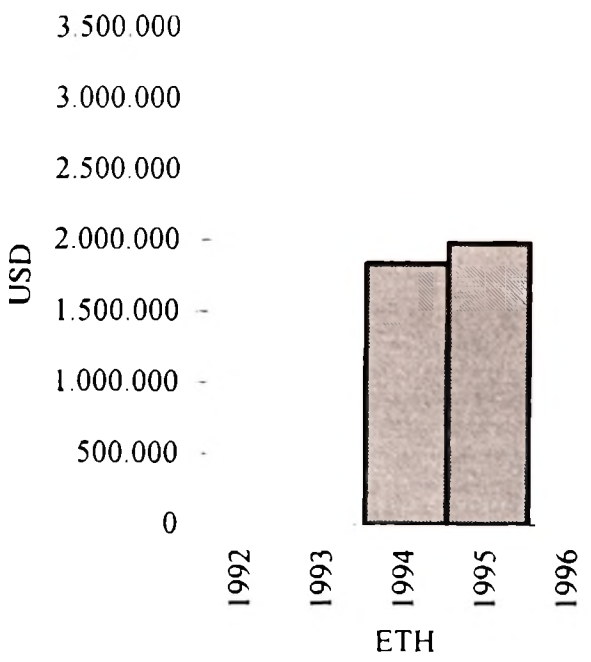

β) ΤΟΜΕΑΣ: ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

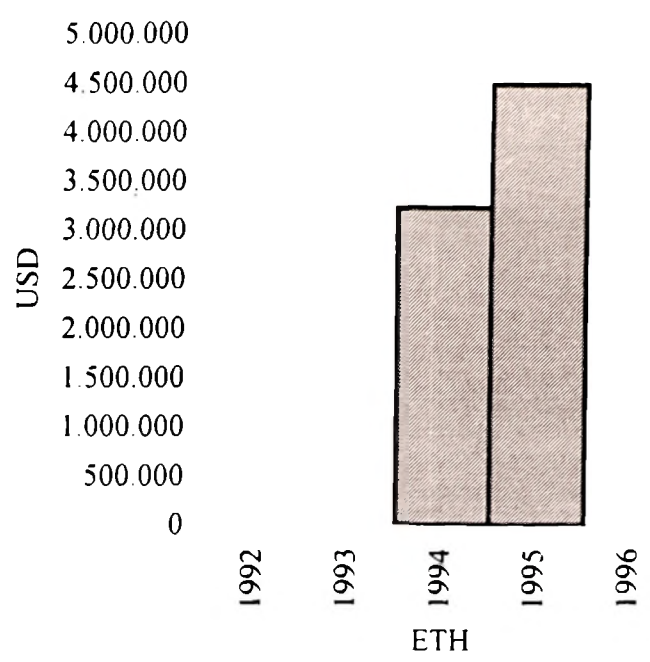

ΣΗΜ: Η έναρξη του LIFE χρονολογείται το 1992. Για τα δύο πρώτα χρόνια λειτουργίας του δεν είχαν καταχωρηθεί τα στοιχεία χρηματοδότησης στα αρχεία του αρμόδιου φορέα του ΥΠΕΧΩΔΕ (ΠΕΡΠΑ). Για το 1996 και 1997 δεν έχουν δημοσιευθεί.

Π. 6.4 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LIFE (ΣΕ ECU)

ΤΟΜΕΑΣ	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΦΥΣΗΣ	0	0	1.831.200	1.976.000	0
ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	0	0	3.213.545	4.469.650	0
ΣΥΝΟΛΟ	**0**	**0**	**5.044.745**	**6.445.650**	**0**

ΣΗΜ: Για τα έτη 1992, 1993 δεν υπάρχουν καταχωρημένα στοιχεία. Για το 1996 και 1997 δεν έχουν δημοσιευθεί.

Π.6.5 ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΡΥΜΟΥ	ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ	ΠΥΡΗΝΑΣ	ΠΕΡΙΦ. ΖΩΝΗ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΗ ΧΛΩΡΙΔΑ & ΠΑΝΙΔΑ
Αττική	Πάρνηθα	1961	3.840 ha	-----	
	Σούνιο	1974	525 ha	4.250 ha	Centauria lauretica (X) Centauria attica-asperula (ενδημικά είδη)
Κεντρ. Ελλάδα	Παρνασσός	1938	3.600 ha	-----	Abies cephalonica (X)
	Οίτη	1966	1.400 ha	6.740 ha	Abies cephalonica (X) (έλατο)
Ήπειρος	Βίκος - Αώος	1973	3.412 ha (φαράγγι Βίκου)	12.225 ha (χαράδρα Αώου)	
Μακεδονία	Όλυμπος	1938	4.450 ha	-----	25 ενδημικά είδη χλωρίδας
	Βάλια Κάλντα (Πίνδου)	1966	3.360 ha	6.780 ha	Pinus nigra (μαυρόπευκο) Fagus sylvatica (οξυά) Pinus heldreichii (ρόμπολα) Pinus sylvestris (κοκκινόπευκο) Centauria Vlachorum
	Πρέσπες	1974	4.912 ha	21.200 ha	Pelecanus crispus (αργυροπελεκάνος) (ροδοπελεκάνος)
Κεφαλλονιά	Αίνος	1962	2.240 ha	-----	Abies cephalonica (X)
Κρήτη	Σαμαριά	1962	5.100 ha	-----	Capra aegagrus-cretica (Π) (κρι-κρι)

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ (1997)
Ε.Σ. (χαρακτηριστική χλωρίδα και πανίδα)

Π.6.6 ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΝΕΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΔΡΥΜΟΙ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	**ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΡΥΜΟΥ**
Θράκη	Δάσος Δαδιάς Έβρου
Μακεδονία	Κορυφές Κεντρικής Ροδόπης
	Όρος Κερκίνη (Μπέλες) και λίμνη Κερκίνη (Δοϊράνης)
	Όρος Βόρας (Καϊκμακτσαλάν)
	Όρος Άθως
Πελοπόννησος	Κοιλάδα Υδάτων Στυγός (Χελμός)
	Κεντρικές Παρυφές Ταϋγέτου
Εύβοια	Όρος Δίρφη και παρακείμενα υψώματα

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ (1997)

ΣΗΜ.: Η ίδρυση των 9 νέων Εθνικών Δρυμών - περιοχών ιδιαίτερης οικολογικής αξίας έχει προταθεί από την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης από το 1990.

Π. 6.7 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

(ΑΜΕΣΑ Η ΕΜΜΕΣΑ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ) (1996)

ΣΥΜΒΑΣΗ - ΣΥΜΦΩΝΟ	ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΕΟΚ
Α. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ		
1. Σύμβαση Βαρκελώνης - περί προστασίας της Μεσογείου θαλάσσης από τη ρύπανση (16.02.76) (ΣΗΜ: Αλληλεξάρτησή της με MEDSPA, BLUE PLAN, PRIORITY ACTION PLAN, MEDPOL)	Ν. 855/23.12.78 (ΦΕΚ 235Α/23.12.78)	Κύρωση 16.02.78
- Πρωτόκολλο 1 Σύμβασης για την πρόληψη ρύπανσης της Μεσογείου από απορρίψεις πλοίων και αεροσκαφών (Βαρκελώνη, 16.02.76).	Ν. 853/23.12.78 (ΦΕΚ 235Α/23.12.78) κύρωση Σύμβασης και πρωτ. 1 και 2	Κύρωση 16.03.78
- Πρωτόκολλο 2 Σύμβασης για την καταπολέμηση ρύπανσης της Μεσογείου από πετρέλαια και άλλες επιβλαβείς ουσίες (Βαρκελώνη, 16.02.76).		Κύρωση 12.08.81
- Πρωτόκολλο 3 Σύμβασης για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση που προέρχεται από χερσαίες πηγές ρύπανσης (Αθήνα, 17.05.80).		Κύρωση 07.10.83
- Πρωτόκολλο 4 Σύμβασης περί των ιδιαίτερα προστατευόμενων περιοχών της Μεσογείου (Γενεύη, 03.04.82).	Ν. 1634/17.07.86 (ΦΕΚ 104Α/18.07.86) κύρωση πρωτ. 3 και 4	Κύρωση 30.06.84
- Πρωτόκολλο 5 Σύμβασης Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση που προέρχεται από την εξερεύνηση και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του βυθού και του υπεδάφους της.	Υπογραφή 14.10.94	
2. Σύμφωνο συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Ιονίου πελάγους και των παράκτιων ζωνών (06.03.79). (ΣΗΜ: Περιφερειακή συμφωνία στα πλαίσια της Σύμβασης της Βαρκελώνης)	Ν. 1267/02.07.82 (ΦΕΚ 85Α/05.07.82)	
3. Σύμφωνο μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και του ΟΗΕ που αφορά στην Έδρα της Συντονιστικής Μονάδας για MAP.	Ν. 1511/11.01.85 (ΦΕΚ 3Α/11.01.85)	
4. Τελικές συστάσεις του Συμβουλίου CSCE (Ελσίνκι, 1984) α) συναφείς διαδικαστικές διατάξεις β) οικονομικές ρυθμίσεις (1984)	Ν. 1664 (ΦΕΚ 189Α/28.11.86)	
5. Υπουργική Απόφαση της Αλβανίας, Ελλάδας, Ιταλίας, π. Γιουγκοσλαβίας και Ευρ. Οικ. Ένωσης για την Πρωτοβουλία της Αδριατικής (1991)		

ΣΥΜΒΑΣΗ - ΣΥΜΦΩΝΟ	ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΕΟΚ
Β. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΦΥΣΗΣ, ΧΛΩΡΙΔΑΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΔΑΣ		
1. Σύμβαση για των προστασία των Διεθνούς Ενδιαφέροντος Υγρότοπων, ιδίως ως υγροβιότοπων (Ramsar, Ιράν, 02.02.71)	Ν.Δ. 191/19.11.74 (ΦΕΚ 350Α/20.11.74)	
- Τροποποιητικό Πρωτόκολλο Σύμβασης (Παρίσι 31.12.1982) -Τροποποίηση Σύμβασης (Ρεγγίνα Καναδά, 28.05-03.06.87)	Ν. 1751/01.02.88 (ΦΕΚ 26 Α/09.02.88 Ν.1950/31.05.91 (ΦΕΚ 84 Α)	
2. Σύμβαση CITES για το Διεθνές Εμπόριο Άγριων Ειδών πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (Ουάσιγκτον 03.03.73).	Σ' εφαρμογή του Κανονισμού 3626/82 ΕΟΚ εκδόθηκε η ΚΥΑ 261554/14.02.85 ΥΠΕΘΟ-ΥΓΕ (ΦΕΚ 113/Β/01.03.85. Ακολούθησε προσχώρηση στη CITES με το Ν. 2055/92 (ΦΕΚ 105/Α/30.06.92).	Σε εφαρμογή της εκδόθηκε ο Κανονισμός 3626/82 ΕΟΚ (L. 384/31.12.82) Πρόταση Κανονισμού για τροποποίηση του σ' εξέλιξη.
- Τροποποίηση Σύμβασης CITES που αφορά στη δυνατότητα προσχώρησης σ' αυτήν οργανισμών περιφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης κυρίαρχων κρατών (άρα και της ΕΟΚ) (Gaborone, Botswana, 30.04.83)	Δεν έχει κυρωθεί ακόμη	-
- Τροποποίηση Σύμβασης CITES (Βόννη) (τροποποιεί τα παραρτήματα της CITES)	Ο Κυρωτικός Ν. 2055/92 περιλαμβάνει τα παραρτήματα της αρχικής Σύμβασης και όχι τα τροποποιημένα στη Βόννη.	-
3. Σύμβαση Βέρνης για τη διατήρηση της Άγριας Ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (19.09.79).	Ν. 133Β/12.03.83 (ΦΕΚ 32 Α/14.03.83)	Αποφ. 82/72/ΕΟΚ Συμβουλίου ΕΚ 01. 10.01.82)
4. Σύμβαση για τη διατήρηση των αποδημητικών ειδών Άγριας Πανίδας (Βόννη 23.06.79). (Στα πλαίσιά της η συμφωνία -υπό διαπραγμάτευση για τη διατήρηση των μικρών κητωδών στη Μεσόγειο, τη Μαύρη Θάλασσα και τα γειτονικά ύδατα).	Δεν έχει κυρωθεί ακόμη. Ως τώρα η Ελλάδα παρατηρητής και οχι συμβαλλόμενο μέλος.	Αποφ. 82/461/ΕΟΚ Συμβουλίου ΕΚ με την οποία η ΕΟΚ προσχώρησε στη Σύμβαση (L 210/19.07.82)
5. Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Παρίσι 23.01.82).	Ν. 1126/30.01.81 (ΦΕΚ 32 Α/10.02.81)	
6. Διεθνής Συμφωνία για την Τροπική Ξυλεία (Γενεύη 18.11.83).	Κυρώθηκε στις 26.07.88	Το υπέγραψε στις 19.06.84
7. Σύμβαση για την Βιοποικιλότητα (Ρίο ντε Τζανέϊρο, 05.06.92.). (ΣΗΜ: Διάσκεψη των συμβαλλόμενων μερών το Νοέμβριο 1994).	Ν. 2204/94 (ΦΕΚ 59 Α/15.04.94)	Αποφ. 94/68/ΕΚ Συμβουλίου ΕΕ

ΣΥΜΒΑΣΗ - ΣΥΜΦΩΝΟ	ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΕΟΚ
Γ. ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ		
1. Σύμβαση Γενεύης για το Δίκαιο της Θάλασσας (24.05.58). (ΣΗΜ: Έπαψε να ισχύει όταν τέθηκε σε ισχύ η νέα σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας από 05.11.94 διεθνώς - 19.08.95 για την Ελλάδα)	Ν. 1182/14.06.72 (ΦΕΚ 111Α./08.07.72)	
2. Σύμβαση για την επέμβαση στην ανοιχτή θάλασσα σε περιπτώσεις ρύπανσης από πετρέλαιο (Βρυξέλλες 29.11.69).	Ν. 314 (ΦΕΚ 106Α./05.05.76)	
3. Συνθήκη για την απαγόρευση εναπόθεσης πυρηνικών και άλλων όπλων μαζικής καταστροφής στο βυθό και το υπέδαφος των ωκεανών (Ουάσιγκτον, Λονδίνο, Μόσχα, 11.02.71).	Ν. 1528/11.03.85 (ΦΕΚ 41Α/12.03.85)	
4. Σύμβαση (Fund Convention) για τη σύσταση Διεθνούς Ταμείου για την αντιμετώπιση των καταστροφών εξαιτίας της πετρελαϊκής ρύπανσης (Βρυξέλλες, 18.12.71).	Ν. 1638/17.07.86 (ΦΕΚ 108Α/18.07.86)	
- Πρωτόκολλο Fund Convention (Λονδίνο, 19.11.76).	ΠΔ 270/95 (ΦΕΚ 151Α/26.07.95)	
- Πρωτόκολλο Fund Convention (Λονδίνο, 25.05.84).	ΠΔ 270/95 (ΦΕΚ 151Α/26.07.95)	
5. Σύμβαση Λονδίνου περί πρόληψης της ρύπανσης της θάλασσας από απορρίψεις καταλοίπων και άλλων υλών (Λονδίνο, πόλη Μεξικού, Μόσχα και Ουάσιγκτον, 29.12.72).	Ν. 1147/18.04.81 (ΦΕΚ 110Α/23.04.81)	
6. Σύμβαση MARPOL περί πρόληψης ρύπανσης της θάλασσας από πλοία (Λονδίνο 02.11.73).	Ν. 1269/20.07.82 (ΦΕΚ 99Α/21.07.82)	
- Πρωτόκολλο MARPOL περί πρόληψης ρύπανσης της θάλασσας από πλοία (Λονδίνο 17.02.78).	Ν. 1269/20.07.82 (ΦΕΚ 99Α/21.07.82) Κύρωση Σύμβασης και Πρωτόκολλου.	
-Τροποποιήσεις της Σύμβασης σχετικά με το Διακυβερνητικό Θαλάσσιο Συμβούλευτικό Οργανισμό (IMCO/1975, 1977, 1979).	Ν. 1146/18.04.81 (ΦΕΚ 109Α/23.04.81)	
7. Σύμβαση ΟΕΕ για την προστασία και χρήση των διασυνοριακών υδάτων και των διεθνών λιμνών (Ελσίνκι, 17.03.92).	Ν. 2425	Αποφ. Συμβ. 24.07.95 95/308/ΕΟΚ (L 186/42 /05.08.95)

ΣΥΜΒΑΣΗ - ΣΥΜΦΩΝΟ	ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΕΟΚ
Δ. ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ		
1. Σύμβαση Γενεύης για τη διασυνοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση (13.11.79). - Πρωτόκολλο Σύμβασης Γενεύης (ΕΜΕΡ)	Ν. 1374 (ΦΕΚ 91Α./08.07.83)	Αποφ. Συμβ. ΕΚ (L 171/27.06.81)
σχετικά με τη μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση του προγράμματος για τη συνεχή του παρακολούθηση και την εκτίμηση της μεταφοράς ατμοσφαιρικών ρύπων σε μεγάλη απόσταση (Γενεύη, 28.09.84).	Ν. 1752/11.02.88 (ΦΕΚ 29Α/16.02.88)	Αποφ. Συμβ. ΕΚ (L 181/04.07.86)
2. Σύμβαση Βιέννης για την προστασία της στοιβάδας του όζοντος (22.03.85).	Ν. 1818/1988 (ΦΕΚ 253Α./15.11.88) Κύρωση Σύμβασης Βιέννης και Πρωτόκολλου Μόντρεαλ.	Αποφ. 88/540 ΕΟΚ Κύρωση Σύμβασης Βιέννης και Πρωτόκολλου Μόντρεαλ (L 297/31.10.88)
- Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος (16.09.87).	Ν. 1818/1988 (ΦΕΚ 253Α./15.11.88) Κύρωση Σύμβασης Βιέννης και Πρωτόκολλου Μόντρεαλ.	Αποφ. 88/540 ΕΟΚ Κύρωση Σύμβασης Βιέννης και Πρωτόκολλου Μόντρεαλ (L 297/31.10.88)
- Τροποποίηση Λονδίνου στο Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος (22.09.90). (ΣΗΜ: Σε επίπεδο ΕΟΚ ίσχυε ο -αυστηρότερος- κανονισμός 594/91 (L57/14.03.91) όπως τροποποιήθηκε από τον Κανονισμό ΕΚ 3952/92 (L405/31.12.92).		
- Τροποποίηση Κοπεγχάγης στο Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος (23-25.11.92) (ΣΗΜ: Σε επίπεδο ΕΕ νέος Κανονισμός 3093/94 - αυστηρότερος- σε αντικατάσταση του 594/91 (L 333/22.12.94).	Ν. 2262/94 (ΦΕΚ 206Α/05.12.94)	Αποφ. 94/68/ΕΚ Συμβ. ΕΕ (L 33/07.02.94)
3. Σύμβαση - Πλαίσιο για τις κλιματικές αλλαγές (Ρίο ντε Τζανέϊρο, Ιούνιος 1992).	Ν. 2205/94 (ΦΕΚ 60Α/15.04.94)	Αποφ. 94/69/ΕΚ Συμβ. ΕΕ (L 33/07.02.94)

ΣΥΜΒΑΣΗ - ΣΥΜΦΩΝΟ	ΚΥΡΩΣΗ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ	ΕΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΕΟΚ
Ε. ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ		
1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (Λονδίνο, 06.05.69).	Ν. 1127/30.01.81 (ΦΕΚ 32Α./10.02.81)	
2. Σύμβαση για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στην Ευρώπη (03.10.85)	Ν. 2039/13.04.92 (ΦΕΚ 61Α/13.04.92)	
3. Σύμβαση Βασιλείας για τον Έλεγχο της Διασυνοριακής Διακίνησης Επικίνδυνων Αποβλήτων και της Διάθεσής τους (22.03.89)	Ν. 2203/94 (ΦΕΚ 58Α/15.04.94)	Αποφ. 93/98/ΕΟΚ Συμβουλίου ΕΚ (L 39/16.02.93)
4. Σύμβαση Λομέ III - Τρίτη Σύμβαση ΑΚΕ - ΕΟΚ και παραρτήματα αυτής (18.12.84).	Ν. 1585/86 (ΦΕΚ 15Α/25.02.86)	
5. Σύμβαση Λομέ IV - Τέταρτη Σύμβαση ΑΚΕ - ΕΟΚ (με χρηματοδοτικό πρωτόκολλο, 9 πρωτόκολλα και εσωτερική συμφωνία εφαρμογής τους(15.12.89).	Ν. 1935/91 (ΦΕΚ 34Α/13.03.91)	Αποφ. 91/400/ΕΟΚ Συμβ. ΕΚ (L 929/17.08.91)
6. Σύμβαση Espoo για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο (Espoo, Φινλανδία, 25.02.91).	Εκκρεμεί η κύρωσή της	

Π. 6.8 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)

ΤΟΜΕΑΣ	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ	760	0	1.995	1.910	1.805	1.894	1.920	3.730	79.956	85.099	144.361	166.952	71.903	36.237
ΕΠΙΣΤ. ΣΥΝΑΝΤ.	5.500	1.336	16.659	8.135	12.266	13.435	1.094	9.936	88.671	31.116	77.547	37.778	22.940	59.522
ΕΡΕΥΝΑ	0	11.500	45.200	85.250	41.500	39.000	53.500	51.000	64.500	45.000	37.500	6.000	9.000	28.500
MONITORING	0	0	0	0	0	0	60.000	10.185	0	0	0	0	0	60.000
ΣΥΝΟΛΟ	**6.260**	**12.836**	**63.854**	**95.295**	**55.571**	**54.329**	**116.514**	**74.851**	**233.127**	**161.215**	**259.408**	**210.730**	**103.843**	**184.259**

ΠΗΓΗ: UNEP (1990a) (για τα στοιχεία ως και το 1989)

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)

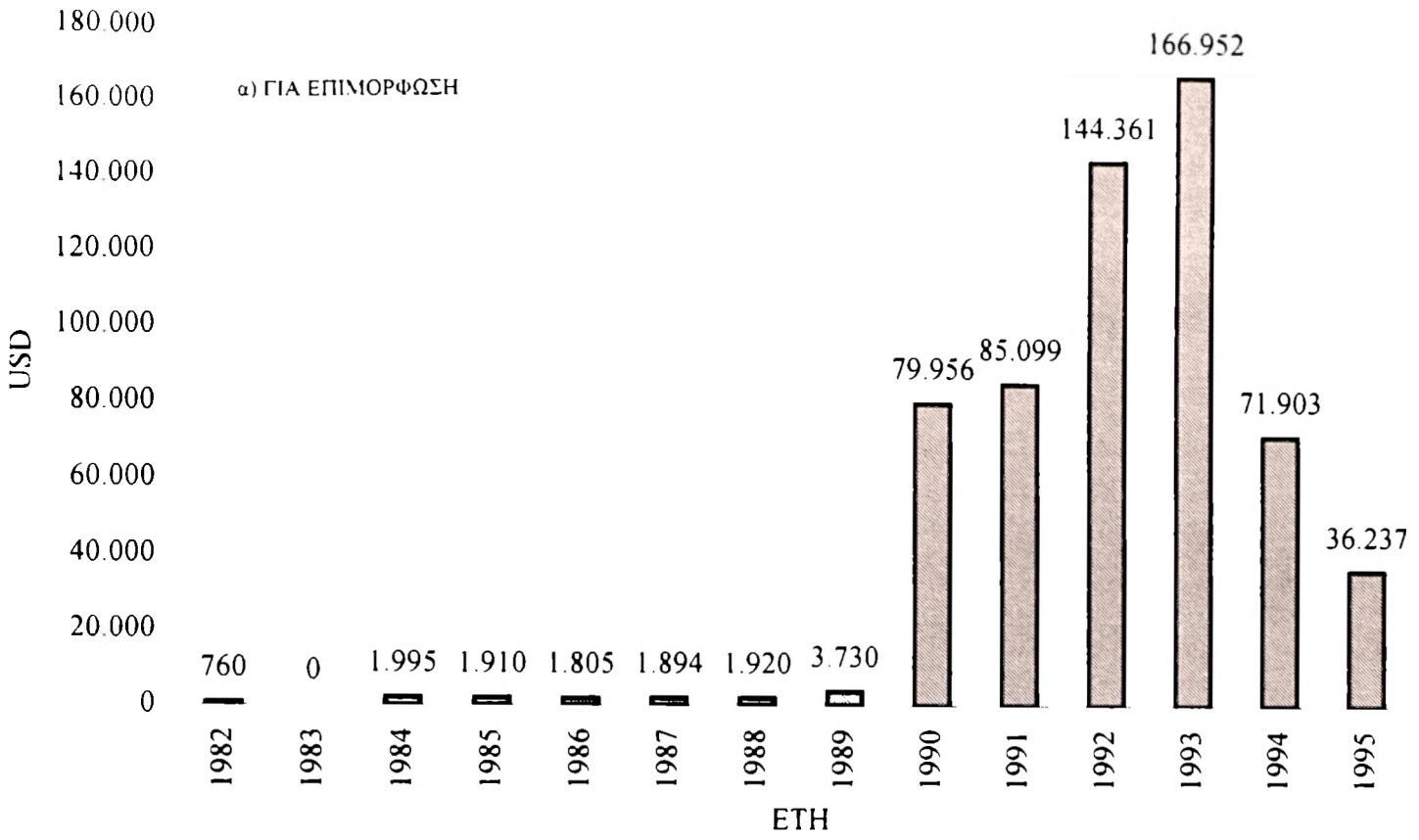

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)

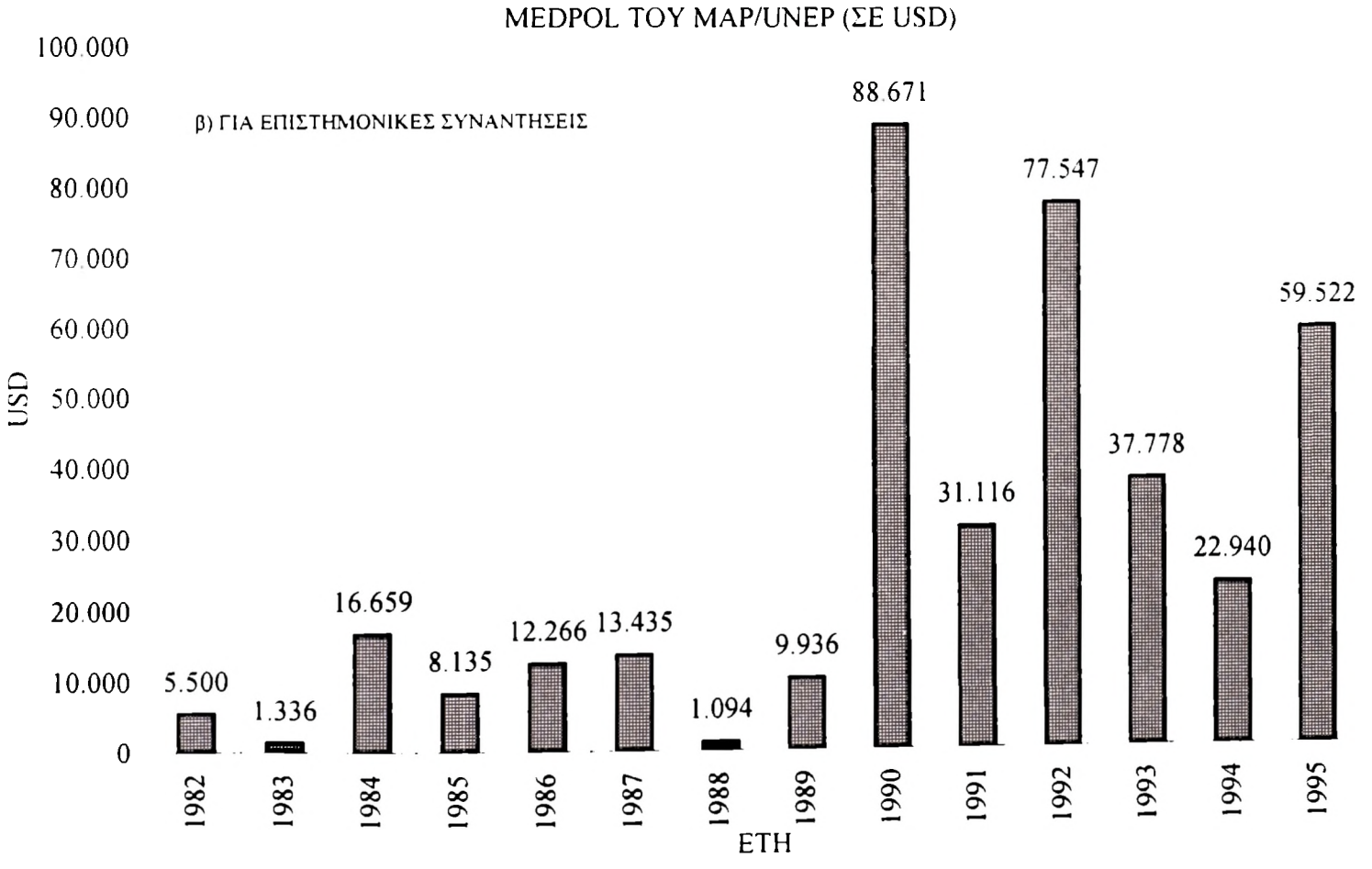

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)

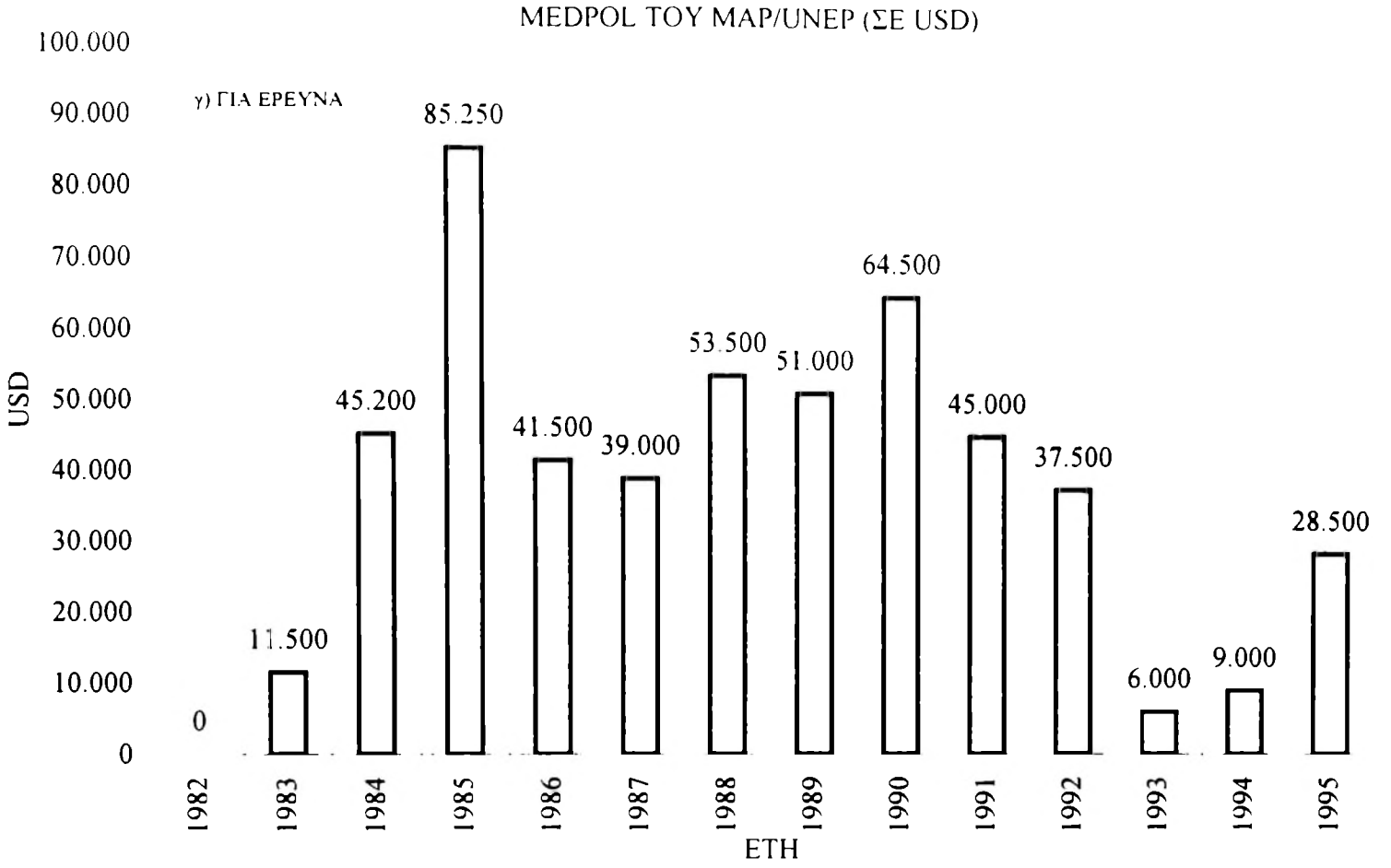

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)

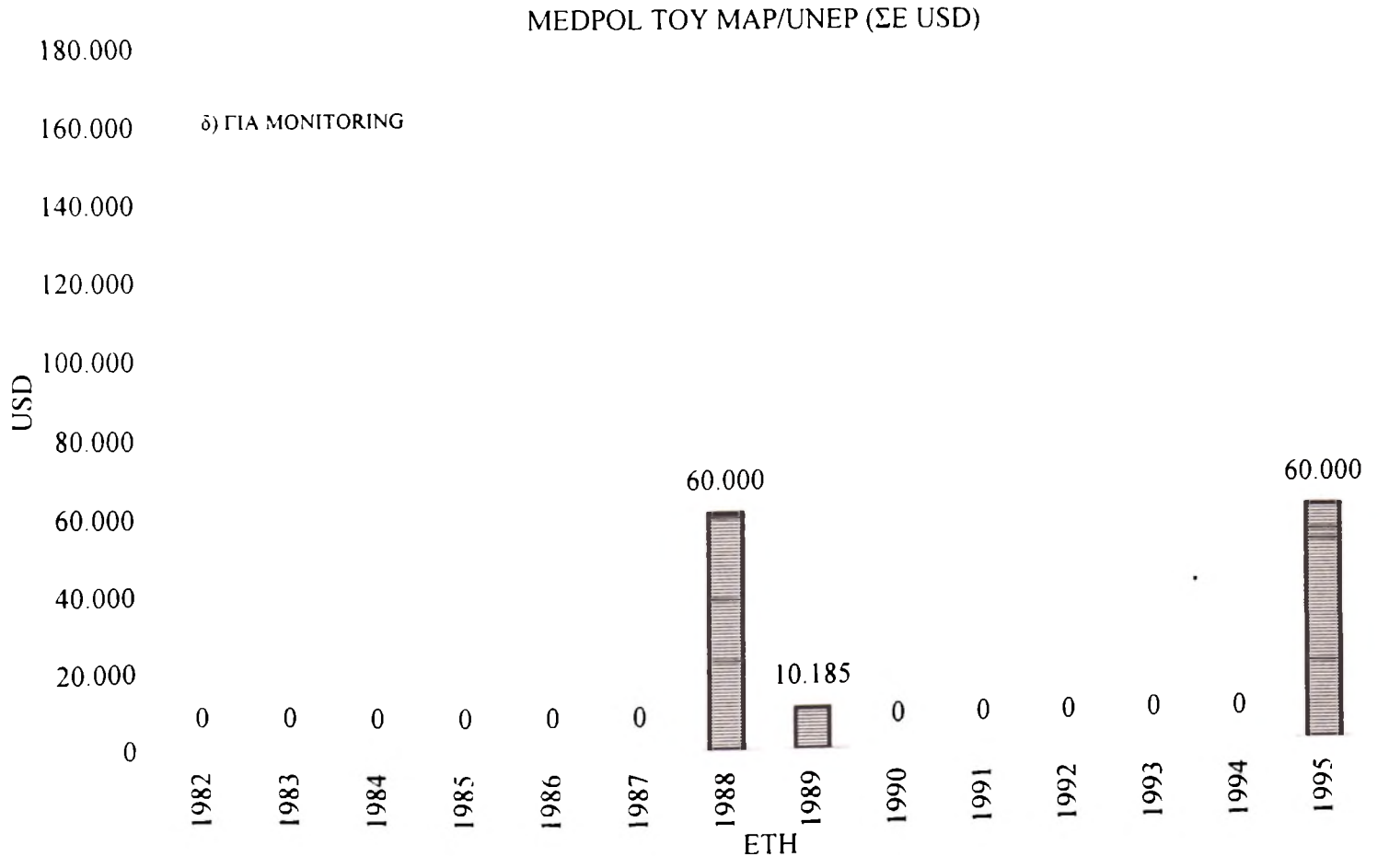

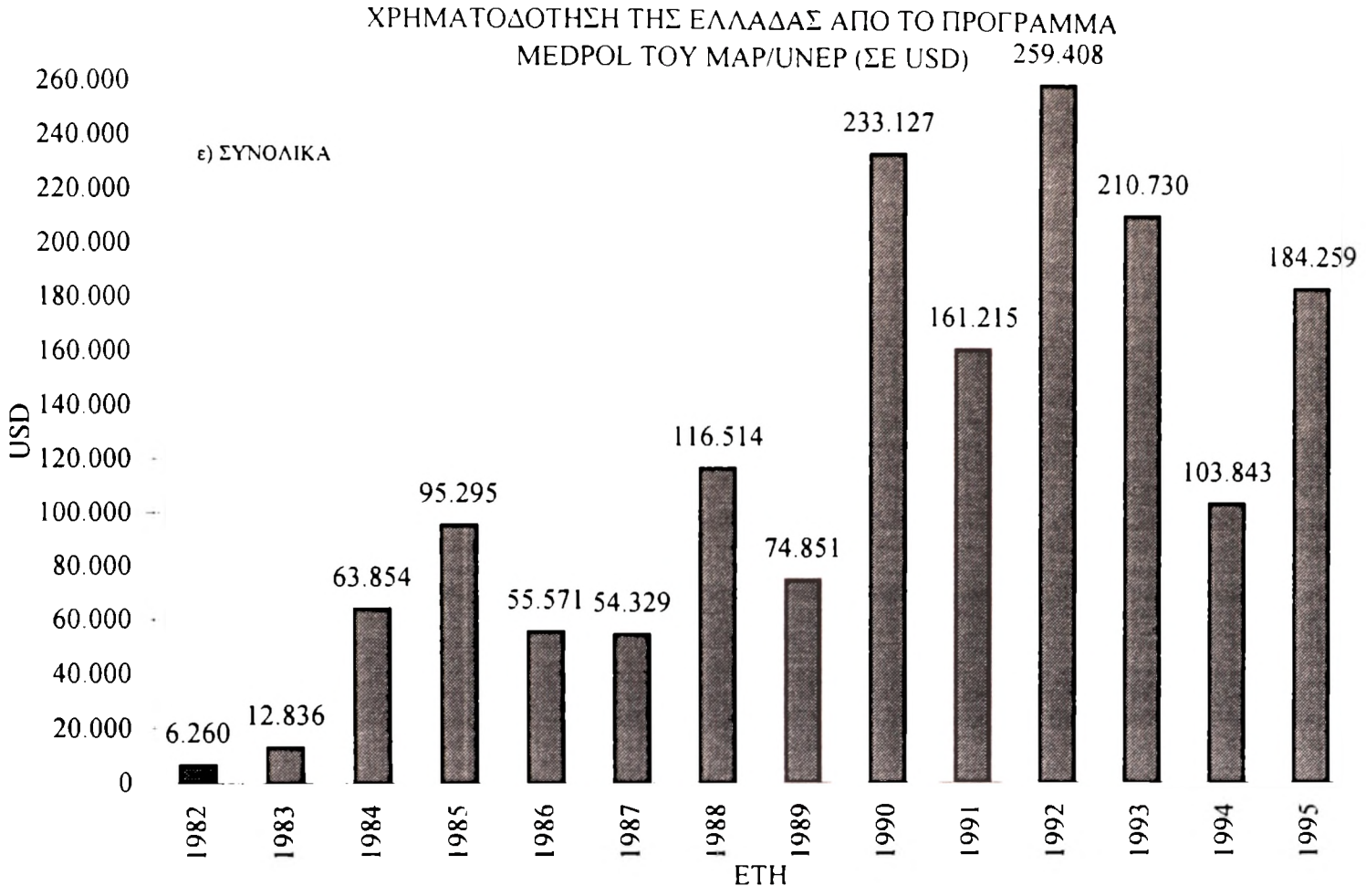
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
MEDPOL ΤΟΥ MAP/UNEP (ΣΕ USD)
ε) ΣΥΝΟΛΙΚΑ
USD
260.000
240.000
220.000
200.000
180.000
160.000
140.000
120.000
100.000
80.000
60.000
40.000
20.000
0
6.260
12.836
63.854
95.295
55.571
54.329
116.514
74.851
233.127
161.215
259.408
210.730
103.843
184.259
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
ΕΤΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝ. & ΠΟΛΙΤ. ΕΠΙΣΤ. - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ -

Π. 6.9 ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

(ΑΜΕΣΑ Η ΕΜΜΕΣΑ ΣΥΝΔΕΟΜΕΝΗΣ ΜΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΑΡΑΚΤΙΑΣ ΖΩΝΗΣ) (1996)

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΔΗΓΙΑ	ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
Α.ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΙ ΠΟΡΟΙ	
1. 76/160/ΕΟΚ (L31, 05.02.76) Περί της ποιότητας υδάτων κολύμβησης	ΥΑ 46399/1352/1986 (ΦΕΚ 438Β/1986)
2. 76/464/ΕΟΚ (L123, 18.05.76) Περί ρυπάνσεως που προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδάτινο περιβάλλον της Κοινότητας.	ΠΥΣ 255/13.07.1994 (ΦΕΚ 123Α/1994) - ΥΑ 90461/2193 (ΦΕΚ 843Β/1994) - ΠΥΣ 144/02.11.1987 (ΦΕΚ 197Α/1987) - ΥΑ 18186/271/1988 (ΦΕΚ 126Β/1988) Συμπληρώσεις του παραρτήματος του αρ.12 της υπ.αριθ. 55648/2210/1991 ΚΥΑ "Μέτρα και περιορισμοί για την προστασία του υδάτινου περιβάλλοντος και ειδικότερα καθορισμός οριακών τιμών και επικίνδυνων ουσιών στα υγρά απόβλητα".
3. 86/280/ΕΟΚ (L181, 04.07.86) Σχετικά με τις οριακές τιμές και τους ποιοτικούς στόχους για τις απορρίψεις ορισμένων επικίνδυνων ουσιών που υπάγονται στον κατάλογο του παραρτήματος της οδ. 76.464/ΕΟΚ.	- ΥΑ 55648/2210/1991 (ΦΕΚ 323Β/1991) - ΥΑ 90461/2193 (ΦΕΚ 843Β/1994) - ΠΥΣ 255/13.07.1994 (ΦΕΚ 123Α/1994) Συμπληρώσεις του παραρτήματος του αρ.12 της υπ.αριθ. 55648/2210/1991 ΚΥΑ
- 90/415/ΕΟΚ (L219, 14.08.90) Τροποποίηση του παραρτήματος 11 της οδ. 86/280/ΕΟΚ σχετικά με τροποποίηση της οδηγίας 76/464/ΕΟΚ.	ΥΑ90461/2193 (ΦΕΚ 843Β/1994)
Β.ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ	
1. 84/360/ΕΟΚ (L188, 16.07.84) Πρόληψη ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανικές εγκαταστάσεις.	ΥΑ 69269/5387/1990 (ΦΕΚ 678Β/1990) "Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κλπ.". ΥΑ 75308/5512/1990 (ΦΕΚ 691Β/1990) "Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων για το περιεχόμενο μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κλπ.".
Γ.ΔΙΑΦΟΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	
1. 75/442/ΕΟΚ (L194, 25.07.75) Περί των στερεών αποβλήτων.	ΥΑ 49541/1424/1986 (ΦΕΚ 444Β/1986) "Στερεά απόβλητα".
2. 84/631/ΕΟΚ (L326, 13.12.84) Διασυνοριακή μεταφορά επικίνδυνων αποβλήτων. - 86/279/ΕΟΚ (L181, 04.07.86) - 87/112/ΕΟΚ (L48, 07.12.87) Τροποποιούν και συμπληρώνουν την 84/631/ΕΟΚ	ΥΑ 19744/454/1988 (ΦΕΚ 166Β/1988) "Διασυνοριακή μεταφορά επικίνδυνων αποβλήτων". ΥΑ 19744/454/1988 (ΦΕΚ 166Β/1988) "Επιτήρηση και έλεγχος των διασυνοριακών μεταφορών επικίνδυνων αποβλήτων".
3. 85/337/ΕΟΚ (L175, 05.07.85) Εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εκτέλεση δημόσιων και ιδιωτικών έργων.	ΥΑ 75308/5512/1990 (ΦΕΚ 691Β/1990) "Καθορισμός τρόπου ενημέρωσης των πολιτών και φορέων για το περιεχόμενο της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κλπ." ΥΑ 69269/5387/1990 (ΦΕΚ 678Β/1990) "Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων κλπ.".
4. 86/278/ΕΟΚ (L181, 04.07.86) Σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία.	ΥΑ 80568/4225/1991 (ΦΕΚ 641Β/1991) "Μέθοδοι, όροι και περιορισμοί για τη χρησιμοποίηση στη γεωργία της ιλύος από επεξεργασία αστικών λυμάτων".
5. 90/313/ΕΟΚ (L158, 23.06.90) Τροποποίηση της οδ. 83/159/ΕΟΚ σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για θέματα περιβάλλοντος	ΥΑ 77921/1440 (ΦΕΚ 795Β/14.09.95) "Ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στις δημόσιες αρχές για πληροφόρηση σχετικά με το περιβάλλον".

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Τηλ. ~~92 25 549~~ - ~~92 10 710~~
Φ20100 1
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

25-1-9φ

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
002000043195

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝ. & ΠΟΛΙΤ. ΕΠΙΣΤ. - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ